



Mádl Ferenc Intézet Tudományos Közleményei

ISSN 2732–3242

Sorozatszerkesztő:

Prof. Dr. Szilágyi János Ede PhD, habil., intézetvezető, Mádl Ferenc Összehasonlító Jogi Intézet, egyetemi tanár, Miskolci Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar

Sorozatszerkesztő bizottság:

Dr. F. Tóth Gábor intézetvezető-helyettes, Mádl Ferenc Összehasonlító Jogi Intézet

Dr. Benyusz Márta LLM főosztályvezető, Mádl Ferenc Összehasonlító Jogi Intézet

Prof. Dr. Nagy Zoltán PhD, habil., főosztályvezető, Mádl Ferenc Összehasonlító Jogi Intézet, egyetemi tanár, Miskolci Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar

Prof. Dr. Veress Emőd DSc, habil., főosztályvezető, Mádl Ferenc Összehasonlító Jogi Intézet, egyetemi tanár, Sapientia Erdélyi Magyar Tudományegyetem, egyetemi tanár, Miskolci Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar

Sorozatmenedzser:

Dr. Ungvári Álmos, Mádl Ferenc Összehasonlító Jogi Intézet,
Pázmány Péter Katolikus Egyetem

A sorozat leírása:

Az *MFI Tudományos Közleményei* címet viselő könyvsorozat elsődleges célja, hogy a Mádl Ferenc Összehasonlító Jogi Intézetben dolgozó kutatók eredményei számára publikációs platformot teremtsen. A könyvsorozat magában foglal magánjogi és közjogi munkákat is. A tudományos művek valamennyi jogász hivatásrend számára íródnak, s mind elméleti, mind gyakorlati jellegű tudásanyagot hivatottak átadni.



SZERKESZTETTE:
NAGY ZOLTÁN

AZ ÖSSZEHASONLÍTÓ JOG
ESZKÖZÉVEL
A GYŰLŐLET ELLEN

Az online gyűlésbeszéd, zaklatás és
megfélemlítés nemzetközi szabályozása

MFI TUDOMÁNYOS
KÖZLEMÉNYEI | 10

Nagy Zoltán (szerk.)
Az összehasonlító jog eszközével a gyűlölet ellen
Az online gyűlöletbeszéd, zaklatás és megfélemlítés nemzetközi szabályozása

ISBN 978-615-6356-36-9

ISBN (e-könyv) 978-615-6356-37-6

<https://doi.org/10.47079/2023.nz.gyuloletbeszed.10>

Szerkesztő:

Prof. Dr. Nagy Zoltán PhD

Szakmai lektorok:

Dr. Kádár Hunor PhD, LLM

adjunktus, Sapientia Erdélyi Magyar Tudományegyetem

Dr. Kiss Tibor r. őrnagy, PhD

adjunktus, Nemzeti Közszolgálati Egyetem Rendészettudományi Kar,
Kriminológiai Tanszék

Dr. Kulcsár Gabriella PhD

adjunktus, Pécsi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar,
Kriminológiai és Büntetés-végrehajtási Jogi Tanszék

Technikai szerkesztő:

Dr. Lindt Roland

Dr. Ungvári Álmos

A kézirat lezárva: 2022. június 30.

Nyomdai előkészítés, tördelés és borítóterv:

Idea Plus (Kolozsvár)

Fazakas Botond, Könczey Elemér

Korrektúra: Szenkovics Enikő

Nyomdai kivitelezés: AK Nyomda Kft.

Felelős vezető: Káldor Gábor

Martonvásár, 2023

Szerzők:**Dr. Benyusz Márta LLM** (14. fejezet)

főosztályvezető, Mádl Ferenc Összehasonlító Jogi Intézet
PhD-hallgató, Pázmány Péter Katolikus Egyetem Jog- és Államtudományi Kar

Dr. Béres Nóra PhD, LLM (4. fejezet)

vezető kutató, Mádl Ferenc Összehasonlító Jogi Intézet
egyetemi tanársegéd, Miskolci Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar, Európai és Nemzetközi Jogi Intézet

Csemáné Dr. Váradi Erika PhD, LLM (2. és 3. fejezet)

vezető kutató, Mádl Ferenc Összehasonlító Jogi Intézet
egyetemi docens, Miskolci Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar, Bűnügyi Tudományok Intézete

Dr. De Negri Laura PhD, LLM (7. fejezet)

vezető kutató, Mádl Ferenc Összehasonlító Jogi Intézet

Dr. Dornfeld László (2., 15. és 16. fejezet)

kutató, Mádl Ferenc Összehasonlító Jogi Intézet

Dr. Hojnyák Dávid (8. fejezet)

kutató, Mádl Ferenc Összehasonlító Jogi Intézet
PhD-hallgató, Miskolci Egyetem Deák Ferenc Állam- és Jogtudományi Doktori Iskola
tanársegéd, Miskolci Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar, Jogtörténeti és Jogelméleti Intézet, Jogelméleti és Jogszociológiai Tanszék

Dr. Horváth Attila PhD (13. fejezet)

vezető kutató, Mádl Ferenc Összehasonlító Jogi Intézet
egyetemi docens, Nemzeti Közzolgálati Egyetem Államtudományi és Nemzetközi Tanulmányok Kar, Alkotmányjogi és Összehasonlító Közjogi Tanszék

Dr. Jecs Franciska (6. fejezet)

PhD-hallgató, Miskolci Egyetem Deák Ferenc Állam- és Jogtudományi Doktori Iskola,
Európai és Nemzetközi Jogi Intézet, Nemzetközi Jogi és Összehasonlító-jogi Tanszék

Dr. habil. Juhász Ágnes PhD (10. fejezet)

egyetemi docens, Miskolci Egyetem Állam és Jogtudományi Kar, Polgári Jogi Tanszék

Dr. Lindt Roland (20. fejezet)

kutató, Mádl Ferenc Összehasonlító Jogi Intézet

PhD-hallgató, Miskolci Egyetem Deák Ferenc Állam- és Jogtudományi Doktori Iskola

Dr. Marinkás György PhD (5. fejezet)

vezető kutató, Mádl Ferenc Összehasonlító Jogi Intézet

egyetemi docens, Miskolci Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar Európai és Nemzetközi Jogi Intézet

Prof. Dr. Nagy Zoltán PhD (1. és 20. fejezet)

főosztályvezető, Mádl Ferenc Összehasonlító Jogi Intézet

egyetemi tanár, Miskolci Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar, Államtudományi Intézet, Pénzügyi Jogi Tanszék

Dr. Németh Zoltán LLM (9. és 11. fejezet)

kutató, Mádl Ferenc Összehasonlító Jogi Intézet

Dr. Szentpáli-Gavallér Pál (18. fejezet)

kutató, Mádl Ferenc Összehasonlító Jogi Intézet

PhD-hallgató, Miskolci Egyetem Deák Ferenc Állam- és Jogtudományi Doktori Iskola

Dr. Szinek János LLM (19. fejezet)

kutató, Mádl Ferenc Összehasonlító Jogi Intézet

PhD-hallgató, Miskolci Egyetem Deák Ferenc Állam- és Jogtudományi Doktori Iskola

Dr. Szőke Péter (12. fejezet)

kutató, Mádl Ferenc Összehasonlító Jogi Intézet

Dr. Ungvári Álmos (17. fejezet)

titkárságvezető, Mádl Ferenc Összehasonlító Jogi Intézet

PhD-hallgató, Pázmány Péter Katolikus Egyetem Jog- és Államtudományi Doktori Iskola

Rövid tartalom

Előszó	15
1. Modern technológiák és jogi szabályozásukkal kapcsolatos elméleti kérdések ..	19
2. A kibermegfélemlítés fogalma	31
3. Az égetéstől az online agresszióig – interdiszciplináris kitekintés	49
4. Strasbourgi tükör: az online gyűlöletbeszéd és a kibermegfélemlítés az Emberi Jogok Európai Bírósága esetjogában	71
5. Cyberbullying – EU-s háttér.....	97
6. A gyűlöletbeszéd és a kibermegfélemlítés szabályozása az Amerikai Egyesült Államokban	109
7. A gyűlöletbeszéd szabályozási kérdései Ausztriában – egy példaértékű szabályozási modell Európában	143
8. A gyűlöletbeszéd, valamint a cyberbullying szabályozása a cseh jogrendben ..	173
9. Dánia – Jövőbiztos rendelkezések a kibermegfélemlítés elleni küzdelemben ..	199
10. A gyűlöletbeszéd és a kibermegfélemlítés szabályozása az Egyesült Királyságban.....	227
11. Finnország, ahol a megelőzés már az iskolákban elkezdődik – példaértékű jó gyakorlatok, hatékony védelem	271
12. Szabadság, egyenlőség... és testvériség? A gyűlöletbeszéd és az internetes zaklatás elleni fellépés a felvilágosodás hazájában, Franciaországban	301
13. Új kihívások, új törvények: a gyűlölet-bűncselekmények és a cyberbullying szabályozása Írországban	335
14. A gyűlöletbeszéd és a kibermegfélemlítés szabályozása Lengyelországban ...	371
15. A gyűlöletbeszéd és a kibermegfélemlítés szabályozása Magyarországon	395
16. Németország, avagy a gyűlöletbeszéd elleni fellépés abszolút elsőbbsége	423
17. A gyűlöletbeszéd és a cyberbullying olaszországi szabályozása	445

18. A gyűlöletbeszéd és cyberbullying romániai szabályozása	473
19. A kibermegfélemlítés szabályozása Szlovákiában	495
20. Összegzés – Felelősség a gyűlöletbeszédért, a zaklatásért és a megfélemlítésért a kibertérben	525

Részletes tartalomjegyzék

Előszó	17
--------------	----

ELMÉLETI ÉS NEMZETKÖZI KERETEK

1. Modern technológiák és jogi szabályozásukkal kapcsolatos elméleti kérdések . .	21
2. A kibermegfélemlítés fogalma	33
1. Fogalmi sokszínűség: a bullyingtól a megfélemlítésig	33
2. A fogalomhasználat kriminológiai aspektusai	41
3. Gyűlöletbeszéd és kibermegfélemlítés	43
4. Összefoglalás	46
3. Az égetéstől az online agresszióig – interdiszciplináris kitekintés	51
1. A kibermegfélemlítés	51
2. Okok és hatások	56
3. Fókuszban a gyűlöletbeszéd	62
4. Elkövetők és áldozatok	64
5. Összefoglalás	66
4. Strasbourgi tükrök: az online gyűlöletbeszéd és a kibermegfélemlítés az Emberi Jogok Európai Bírósága esetjogában	73
1. Bevezetés	73
2. A(z online) gyűlöletbeszéd az Emberi Jogok Európai Bíróságának joggyakorlatában	74
2.1. A gyűlöletbeszéd fogalma a nemzetközi jogban	74
2.2. A gyűlöletbeszéd a strasbourgi esetjogban: általános keretek	77
3. Az online gyűlöletbeszéd sajátosságai a strasbourgi esetjogban	82
4. A kibermegfélemlítés az Emberi Jogok Európai Bíróságának joggyakorlatában ..	88
5. Következtetések, záró gondolatok	93
5. Cyberbullying – EU-s háttér	99

A GYŰLÖLETBESZÉD ÉS A KIBERMEGFÉLEMLÍTÉS NEMZETI SZABÁLYOZÁSAI

6. A gyűlöletbeszéd és a kibermegfélemlítés szabályozása az Amerikai Egyesült Államokban	111
1. Bevezetés	111
2. A gyűlöletbeszéd szabályozási kérdései az USA-ban	114
2.1. Gyűlöletbeszéd az offline térben	114

2.2. Gyűlöletbeszéd szabályozása az online térben	118
3. A kibermegfélemlítés szabályozása az Egyesült Államokban	119
3.1. A kibermegfélemlítés egyes tagállamok büntetőtörvényében megjelenő szabályozása.	120
3.2. A kibermegfélemlítés-esetekre alkalmazandó mérlegelő tesztek	123
3.3. Kibermegfélemlítés-ügyek az USA joggyakorlatában	127
3.4. Iskolai és munkahelyi bántalmazással való kapcsolata a jogban	129
4. A kibermegfélemlítés megelőzésével kapcsolatos szabályozás és gyakorlat az oktatási intézmények felelőssége kapcsán	131
5. A szolgáltatók felelőssége a kibermegfélemlítés kapcsán	133
6. Összegzés	136
7. A gyűlöletbeszéd szabályozási kérdései Ausztriában – egy példaértékű szabályozási modell Európában	145
1. A gyűlöletbeszéd szabályozása	145
1.1. Gyűlöletbeszéd az offline térben.	145
1.2. Gyűlöletbeszéd az online térben	149
1.3. Gyűlöletbeszéd a bírói gyakorlatban	152
2. A cyberbullying szabályozásának kérdései Ausztriában – egy példaértékű szabályozási modell Európában.	153
2.1. A cyberbullying bevezetése az osztrák StGB.-be	153
2.2. A tényállás elemzése	156
2.3. A cyberbullying elhatárolása a klasszikus zaklatástól	158
2.4. A cyberbullying további megvalósítási esetei	159
3. Az online térben elkövetett bűncselekmények, cyberbullying, gyűlöletbeszéd elleni hatósági fellépés kikényszeríthetősége	160
3.1. A felügyeleti eljárás	162
3.2. A pénzbírság esetei	163
4. A megelőzéssel kapcsolatos szabályozás és gyakorlat.	164
4.1. No hate speech movement.	164
4.2. Saferinternet.at portál	165
4.3. Rat auf Draht avagy telefonos tanácsadás	165
5. A megelőzéssel kapcsolatos szabályozás és gyakorlat.	166
5.1. A szolgáltatók jelentéstételi kötelezettsége	168
5.2. Felelős megbízott és kézbesítési meghatalmazott	169
5.3. Végrehajtás	169
6. Összefoglalás.	170
8. A gyűlöletbeszéd, valamint a cyberbullying szabályozása a cseh jogrendben	175
1. A gyűlöletbeszéd szabályozása a cseh jogban	175
1.1. Nemzeti, faji, etnikai vagy más személyi csoport rágalmozása	176
1.2. Személyek egy csoportja elleni gyűlöletkeltés vagy jogaik és szabadságaik korlátozására való felbujtás	177
1.3. Emberek egy csoportja és egy egyén ellen elkövetett erőszak.	177
1.4. Egyéb bűncselekmények	178

2. A (cyber)bullying szabályozása a cseh jogban	183
2.1. A cyberbullyingot megvalósító tényállások a cseh büntetőjogi szabályozásban	183
3. A megelőzéssel kapcsolatos szabályozás és gyakorlat	191
4. A szolgáltatói felelősség kérdése az online térben elkövetett bűncselekmények vonatkozásában.	193
5. Összefoglalás.	196
9. Dánia – Jövőbiztos rendelkezések a kibermegfélemlítés elleni küzdelemben	201
1. A gyűlöletbeszéd szabályozási kérdései	201
1.1. A véleménynyilvánítás szabadsága és a gyűlöletbeszéd viszonya.	206
1.2. Összegzés	207
2. A cyberbullying szabályozása	208
2.1. A kiberbűnözés általánosságban Dániában.	208
2.2. A kibermegfélemlítés dán szabályozása	208
2.3. Kibermegfélemlítés a munkahelyeken	210
2.4. A kibermegfélemlítéssel kapcsolatos szabályok a dán Büntető törvénykönyvben	212
2.5. A személyes adatok védelme és összefüggései a kibermegfélemlítéssel	214
2.6. Az online zaklatás előfordulása a dán oktatási intézményekben	215
2.7. Összegzés.	217
3. A megelőzéssel kapcsolatos szabályozás és gyakorlat.	217
3.1. Megelőzés az iskolákban	217
3.2. Megelőzés a munkahelyeken	220
3.3. Összegzés	221
4. A szolgáltatók, intézmények felelőssége	222
4.1. Szolgáltatók felelőssége	222
4.2. Oktatási intézmények felelőssége.	223
4.3. Munkahelyek felelőssége	224
4.4. Összegzés	225
5. Összefoglalás.	225
10. A gyűlöletbeszéd és a kibermegfélemlítés szabályozása az Egyesült Királyságban.	229
1. A gyűlöletbeszéd szabályozása	229
1.1. A gyűlöletbeszéd szabályozása Anglia és Wales területén	230
1.2. A gyűlöletbeszédre vonatkozó skót szabályozás	237
1.3. A gyűlöletbeszéd szabályozása Észak-Írországban	238
1.4. Az online térben megvalósuló gyűlöletcselekmények megítélése.	241
1.5. Nemzeti konzultáció a gyűlölet-bűncselekmények szabályozásáról.	243
2. A cyberbullying fogalma, szabályozása.	244
2.1. Bullying és cyberbullying az Egyesült Királyságban.	244
2.2. A cyberbullying-cselekményekre alkalmazható rendelkezések	247
2.3. A munkahelyen és az oktatási intézményekben megvalósuló cyberbullying-magatartások megítélése	254

3. Az online térben elkövetett gyűlölet- és bullyingcselekmények elleni ható- sági fellépés kikényszeríthetősége. A megelőzés lehetőségei	257
4. A szolgáltatók, intézmények felelőssége	261
5. Összegzés	266
11. Finnország, ahol a megelőzés már az iskolákban elkezdődik – példaértékű jó gyakorlatok, hatékony védelem	273
1. A gyűlöletbeszéd szabályozási kérdései	273
1.1. A gyűlöletbeszéd	273
1.2. A véleménynyilvánítás szabadságának határai a gyűlölet-bűncselek- ményekkel összefüggésben	277
1.3. Statisztikai adatok	278
1.4. A gyűlöletbeszéd megelőzése	279
1.5. Összegzés	281
2. A cyberbullying szabályozása	281
2.1. Kibermegfélemlítés a finn Büntető törvénykönyvben	282
2.2. Kibermegfélemlítés a munkahelyeken	283
2.3. Internetes zaklatás az iskolákban	286
2.4. Összegzés	288
3. A megelőzéssel kapcsolatos szabályozás és gyakorlat	288
3.1. Megelőzés az oktatási intézményekben	288
3.2. A gyűlöletbeszéd és az internetes zaklatás elleni hatékonyabb fellé- pés munkacsoportjának ajánlásai	293
3.3. Összegzés	293
4. A szolgáltatók, intézmények felelőssége	294
4.1. A szolgáltatók felelőssége	294
4.2. Munkaadók	296
4.3. Oktatási intézmények	297
4.4. Összegzés	298
5. Összefoglalás	299
12. Szabadság, egyenlőség... és testvériség? A gyűlöletbeszéd és az internetes zaklatás elleni fellépés a felvilágosodás hazájában, Franciaországban	303
1. Egy tűnékeny egyensúly nyomában: gyűlöletbeszéd a fizikai és a virtuális térben	303
1.1. Voltaire-től az antirasszista jogalkotásig	303
1.2. Új kisebbségek: bővülő védelem a posztkolonialista Franciaországban	305
1.3. Új frontok nyílnak: a küzdelem a virtuális kibertérben folytatódik	309
1.4. A hatályos szabályok	313
2. Gyűlöletbeszéd az ingadozó joggyakorlatban	315
3. Cyberbullying: önálló tényállás vagy minősített eset?	317
3.1. Büntető tényállások digitalizációja	317
3.2. Munkahelyi és iskolai zaklatás	320
4. A megelőzés, mint a zaklatásmentes környezethez való jog biztosítása	323
5. A szolgáltatók, intézmények felelőssége	327

5.1. A sajtótól a közösségi médiáig: a szerkesztői felelősség felszívódása	327
5.2. A jogsértő tartalmak azonnali eltávolításának alkotmányos korlátai	328
5.3. Párbeszéd és kötelező együttműködés	329
5.4. Kompromisszumok a hatályos felelősségi rendben	330
5.5. Joghatóság	332
5.6. A munkaadók és oktatási intézmények felelőssége	333
6. Összegzés	333
13. Új kihívások, új törvények: a gyűlölet-bűncselekmények és a cyberbullying szabályozása Írországban	337
1. A gyűlöletbeszéd és a gyűlölet-bűncselekmények jogi dimenziói	337
1.1. Az 1989-es gyűlölet törvény és a kritikája	337
1.2. A gyűlölet-bűncselekmények újraszabályozása: a 2021-es törvénytervezet	343
2. Küzdelem a cyberbullying ellen: törvényi tényállásból törvény	347
2.1. Áldozatok és elkövetők a felmérések tükrében	347
2.2. A jogszabályi háttér	350
2.3. Új törvény az online zaklatásról: szükséges, de nem elégséges?	353
2.4. Online is biztonságban? A 2022-es törvénytervezet célkitűzései	360
3. Az iskolai házirendtől a forródrótig: a megelőzés módjai	362
4. Összegzés	366
14. A gyűlöletbeszéd és a kibermegfélemlítés szabályozása Lengyelországban	373
1. A gyűlöletbeszéd szabályozási kérdései	373
1.1. A véleménynyilvánítás szabadsága és korlátai	373
1.2. A gyűlöletbeszéd szabályozása	375
2. A cyberbullying szabályozása	378
2.1. Szabályozási keretek	378
2.2. Joggyakorlat	383
2.3. Munkahelyen vagy oktatási intézményben történő bántalmazás.	384
2.4. A cyberbullying és a gyűlöletbeszéd kapcsolata	386
3. A megelőzéssel kapcsolatos szabályozás és gyakorlat	386
4. A szolgáltatók, intézmények felelőssége	389
5. Összefoglalás	394
15. A gyűlöletbeszéd és a kibermegfélemlítés szabályozása Magyarországon	397
1. A gyűlöletbeszéd szabályozása	397
1.1. A közösség elleni izgatás tényállás története	397
1.2. A gyűlöletbeszéd hatályos szabályozása	400
2. A kibermegfélemlítés szabályozása	403
2.1. Zaklatás.	403
2.2. Kapcsolati erőszak	405
2.3. Kiszolgáltató személy megalázása	407
2.4. Öngyilkosságban közreműködés	408
2.5. Rágalmazás, becsületsértés	409

2.6. Hamis hang- vagy képfelvétel	411
2.7. Egyéb tényállások	412
3. A megelőzéssel kapcsolatos szabályozás és gyakorlat	413
3.1. Digitális gyermekvédelmi stratégia	413
3.2. Kibermegfélemlítés elleni programok	414
3.3. Egyéb kezdeményezések	417
4. Szolgáltatók, munkáltatók felelőssége	418
5. Összefoglalás	420
16. Németország, avagy a gyűlöletbeszéd elleni fellépés abszolút elsőbbsége	425
1. A gyűlöletbeszéd szabályozása	425
1.1. A gyűlöletbeszéd a Büntető törvénykönyvben	425
1.2. Az „Auschwitz-hazugság” és más alkotmánybíróági ítéletek	427
2. A kibermegfélemlítés szabályozása	429
2.1. Zaklatás	430
2.2. Sértés, rágalmazás, becsületsértés	433
2.3. A személyes szféra védelme	435
2.4. További tényállások	437
3. A megelőzéssel kapcsolatos szabályozás és gyakorlat	438
4. Szolgáltatók felelőssége	440
5. Összefoglalás	443
17. A gyűlöletbeszéd és a cyberbullying olaszországi szabályozása	447
1. A gyűlöletbeszéd szabályozási kérdései	447
2. A cyberbullying szabályozása	455
2.1. A 2017/71. tv. által biztosított eszközök a cyberbullying elleni küzde-	
lomben	459
2.2. A cyberbullying büntetőjogi relevanciája	463
3. A cyberbullying megelőzésével kapcsolatos szabályozás és gyakorlat	465
4. A szolgáltatók és intézmények felelőssége	468
5. Összefoglalás	469
18. A gyűlöletbeszéd és cyberbullying romániai szabályozása	475
1. A gyűlöletbeszéd szabályozási kérdései	475
2. A cyberbullying szabályozása	480
3. A megelőzéssel kapcsolatos szabályozás és gyakorlat	487
4. A szolgáltatók, intézmények felelőssége	490
5. Összefoglalás	492
19. A kibermegfélemlítés szabályozása Szlovákiában	497
1. A gyűlöletbeszéd szabályozási kérdései	497
2. A kibermegfélemlítés szabályozása	501
2.1. Megfélemlítés az iskolában	505
2.2. Megfélemlítés a munkahelyen	506
3. A megelőzéssel kapcsolatos szabályozás és joggyakorlat	509
4. A szolgáltatók, intézmények felelőssége	512

4.1. Az oktatási intézmények felelőssége	515
4.2. A munkáltató felelőssége	517
5. Összefoglalás	518

ÖSSZEFOGLALÁS

20. Összegzés – Felelősség a gyűlöletbeszédért, a zaklatásért és a megfélemlítésért a kibertérben	527
1. A gyűlöletbeszéddel szembeni büntetőjogi fellépés eszközei	533
2. A cyberbullying tilalmának megjelenése a nemzeti büntetőjogi szabályozásokban	542
3. A platformszolgáltatókra vonatkozó rendelkezések az illegális tartalmakkal összefüggésben	547
4. Konklúziók	551

Előszó

A Mádl Ferenc Összehasonlító Jogi Intézet gondozásában megjelent és jelentős részben a Közjogi Kutatási Főosztályának kutatói által írt könyv egy átfogó mű a gyűlöletbeszéd témakörében. A széles körű kutatás miatt több egyetemi kutató és az intézet más részlegeinél dolgozó kutatók is részt vállaltak a mű létrejöttében.

A könyv jelentőségét különösen az adja, hogy nincs hasonló, sok országot feldolgozó magyar nyelvű könyv. A technológiai fejlődés, a kibertérben való kommunikáció jelentősége rohamosan nő, ami azzal is jár, hogy nő az itt elkövetett visszaélések száma. A jogalkotásnak tehát fel kell készülnie arra, hogy a társadalmat megvédje a visszaélésektől, és kellő visszatartó erőt biztosítson az elkövetőkkel szemben. A könyv célja tehát, hogy átfogó képet adjon az online térben elkövetett gyűlöletbeszéd, zaklatás és megfélemlítés elleni fellépés lehetséges jogi eszközeiről. A jogi megoldások összehasonlító jogi elemzése és bemutatása rendkívüli jelentőséggel bír, a tapasztalatok és a következtetések fontos támpontot adhatnak a jogtudomány és a jövőbeli jogalkotás számára egyaránt.

Az országok kiválasztása során törekedtünk arra, hogy egy sok országot felölelő, sokszínű képet mutassunk be Európából az olvasó számára. A kutatás során nem tudtuk feltárni az Európai Unió valamennyi tagállamának a szabályozását, de az angol-szász jogi szabályozási megoldásokat is beemeltük a kutatási területünkbe, az Egyesült Királyság és az USA szabályozására tekintettel.

A kutatócsoport négy téma köré gyűjtötte a szabályozási mintákat és végezte el ezek elemzését. A gyűlöletbeszédvel kapcsolatos büntetőjogi tényállások és ezek joggyakorlata, a kibermegfélemlítéssel kapcsolatos büntetőjogi tényállások és ezek joggyakorlata, az oktatási intézményekre és a munkáltatókra vonatkozó, a problémakör megelőzését és kezelését célzó rendelkezések, valamint a szolgáltatói felelősség kérdése az online térben.

A kutatómunka során komoly nehézségként merült fel a releváns joganyag lehatárolása. A könyv megírása során továbbá többször szembesültünk eltérő fogalomhasználattal, illetve a fogalmak tisztázatlanságával az egyes országok elméletében és a jogi szabályozásában egyaránt. Ez megnehezítette az összehasonlító elemzés elvégzését. Egyrészt nemcsak a hazai, hanem a külföldi szakirodalomban is terminológiai bizonytalanság tapasztalható, éppen ezért a kutatók nemzetiségtől függetlenül előszeretettel használják az angol eredetű *cyberbullying* kifejezést, azonban e fogalomhasználat sem

egységes. E kötet szerzői a szakma több hazai képviselője által használt *kibermegfélemlítés* műszó alkalmazása mellett döntöttek magyar megfelelő gyanánt, illetve ezt fogadták el a cyberbullyinggal ekvivalensnek.

Módszertani dilemmát vetett fel, hogy a vizsgálat tárgyát képező, a kibertérben megjelenő, büntetőjogi relevanciájú magatartásokkal szemben a nemzeti jogalkotó nem feltétlenül lép fel *sui generis* szabályozással. E problémát megoldandó a szerzőgárda úgy határozott, hogy speciális, kifejezetten a kibertérben elkövetett magatartásokra vonatkozó jogi megoldások hiányában dokumentál és elemez minden, a jogalkalmazás során a kérdéskör kapcsán potenciálisan alkalmazható normahelyet.

Végül nehézséget okozott valamennyi témába vágó jogszabályhely azonosítása, ezért a kutatást ki kellett terjeszteni a büntető anyagi jogi kódexeken kívül a vonatkozó ágazati jogszabályokra, egyes esetekben a precedensértékű döntésekre is.

Reméljük, hogy a munkánk elősegíti a további kutatásokat, vitákat generál a témával kapcsolatban, és arra sarkallja a jogtudományt, hogy megoldást találjon a felvetett problémákra, alternatívát nyújtva a jogalkotás számára.

Budapest, 2023. június 1.

Prof. Dr. Nagy Zoltán
szerkesztő

ELMÉLETI ÉS NEMZETKÖZI KERETEK

1. Modern technológiák és jogi szabályozásukkal kapcsolatos elméleti kérdések

NAGY ZOLTÁN

A gyűlöletbeszéd és az új technológiákhoz kapcsolódó tényállások kérdéseket vetnek fel a jogi szabályozás számára. Ezeknek a kérdéseknek a helyes megválaszolásához azonban meg kell ismerni azt a társadalmi és technológiai háttérrel, amelyben zajlanak ezek a tevékenységek, és be kell mutatni a szabályozással szembeni társadalmi elvárásokat és a jogalkotó előtt álló nehézségeket, amelyek gátolják vagy nehezítik a jog érvényesülését ezekben a sajátos társadalmi viszonyokban. Fontos feltérképezni azt, hogy a technológia hogyan ágyazódik be a társadalomba és a gazdaságba, mert a szabályozás hatásai csak így tervezhetőek, és így figyelhetünk fel az összefüggések sokszor kibogozhatatlan szálaira.

Az emberiség a Föld korához képest gyors biológiai és társadalmi fejlődésen ment keresztül, és ahogy a szakirodalom utal rá, egy jelentéktelen állatból a bolygó urává lépett elő az évezredek alatt. Ma már egyedüli fajként uraljuk a Földet, de ez alatt a fejlődés alatt jótételezhetlen károkat okoztunk az ökoszisztémában, amelynek hatásait már érezzük, de a jövőbeni hatásait csak elképzelni tudjuk.¹ Tudunk-e élni azzal a tudással

¹ Harari, 2017, 369. o.

Prof. Dr. Nagy Zoltán PhD

főosztályvezető, Mádl Ferenc Összehasonlító Jogi Intézet

egyetemi tanár, Miskolci Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar, Államtudományi Intézet, Pénzügyi Jogi Tanszék

ORCID: 0000-0002-1698-3473

Nagy, Z. (2023) 'Modern technológiák és jogi szabályozásukkal kapcsolatos elméleti kérdések' in Nagy, Z. (szerk.) *Az összehasonlító jog eszközeivel a gyűlölet ellen. Az online gyűlöletbeszéd, zaklatás és megfélemlítés nemzetközi szabályozása*, 21–32. o. Budapest: Mádl Ferenc Összehasonlító Jogi Intézet



https://doi.org/10.47079/2023.nz.gyuloletbeszed.10_1

és lehetőséggel, amit társadalmi és gazdasági fejlődésünk biztosított a számunkra? A mind magasabb szintű jólét, a technológiai fejlődés, a gazdasági növekedés hajszolása biztosít-e értelmes és teljes életet az emberiség számára? Madách Imre szavait elfogadva bízhatunk-e a jövőben, a tudományos fejlődés kínál-e számunkra megoldást a jövőben, választ adva a sürgetően felmerülő problémákra? Nagyon gyors technológiai fejlődésnek vagyunk tanúi, amelynek az üteme csak gyorsulni látszik a jövőben.

Az emberiség egy új, a szakirodalom szerint negyedik korbá lépett. A negyedik ipari forradalom legfontosabb területei a kiberfizikai rendszerek, a dolgok internete és a felhőalapú számítástechnika, az adattudomány és a kommunikációs technológiák.² A szerzők rámutatnak arra, hogy az emberiség egyes korszakait, a változást a technológiai fejlődés váltotta ki. Ez a fejlődés az élet minden szintjére kiterjed. A mesterséges intelligencia és a robotika kiváltotta hatásokat a napjainkban még kevésbé érezzük, de jól látszik, hogy a hálózati tudomány, az internet és a számítástechnika mekkora hatással volt a társadalmi és gazdasági fejlődésre.³

Az innováció és a technológiai fejlődés fontos feltétele volt a társadalmi és gazdasági fejlődésnek. A gazdasági növekedést sok tényező befolyásolja, négy fő hajtóerejét különbözteti meg a közgazdaságtani szakirodalom, az emberi erőforrást, a természeti erőforrást, a tőkét és a technológiát. A négy elem fontos, de a gazdaságtörténeti adatok azt igazolják, hogy a technológiai fejlődés eredménye jelentős részben a növekvő kibocsátás, a termelékenység és az életszínvonal emelkedése.⁴ A technológiai haladás-hoz azonban nem elégséges csak a tudomány, hanem szükséges hozzá az állam és a gazdaság aktív szerepe is, hogy a technológiai fejlődéshez erőforrásokat biztosítson, és alkalmazza is a technológiai vívmányokat.⁵ Ennek a jelentőségét az adja, hogy a közgazdasági szakértők szerint csak a technikai haladás biztosít folyamatosan emelkedő életszínvonalat, gazdasági növekedést.⁶ Így tehát nélkülözhetetlenné válik a jövőben, hogy megértsük a gazdasági és társadalmi jelentőségét. Különösen fontos ez abból a szempontból, hogy a technológiának két fontos jellemzője van: hogy nem versengő jóság, illetve a kizárhatóság hiánya. A technológiát többen is használhatják párhuzamosan, egyidejű tevékenységekben, általában nem fizikai formában jelenik meg, végtelenül sokszor felhasználható, így nem tartozik a versengő javak közé. Másrészt a kizárhatóság hiánya a fontos jellemző, az ezzel kapcsolatos korlátozott lehetőségek miatt csökkenhet a technológián szerzett nyereség, mivel a jogosulatlan felhasználókat

2 Fülep–Nick–Várgedő, 2018, 45–46. o.

3 Reese, 2020, 259–266. o.

4 Samuelson–Nordhaus, 2012, 475–480. o.

5 Harari, 2017, 227–230. o.

6 Mankiw, 2005, 133–136. o.

nehéz kizárni a technológia hasznosításából. Tehát az állam szerepe általánosan felértékelődik a technológiai fejlesztésekkel kapcsolatban. A kutatás-fejlesztés elősegítése érdekében pénzügyi jogi és magánjogi szabályozással avatkozik be az állam a piaci viszonyokba. A közvetlen és közvetett (adóügyi preferenciák) támogatásokkal segíti elő a technológiai fejlesztéseket, továbbá a szellemi tulajdon védelmével kezeli a kizárhatóság problémáját, azaz megteremti a lehetőséget, hogy csak a feltaláló rendelkezzen a technológiai innovációval. Ezek az eszközök elősegítik a K+F tevékenységet azáltal, hogy megtérül és profitot termel a fejlesztés. Mindezen ösztönzők nélkül önmagában véve a technológiai haladás lelassulna és veszélybe kerülne.⁷

Fontos azonban az is, hogy egy társadalom mennyiben tudja adaptálni az új technológiát. Ha ez sikeres, akkor a technológia a gazdasági és társadalmi átalakulás fontos tényezője lesz. Az előny viszont akkor jelentős, ha ez az alkalmazás gyorsan megy végbe. Ennek azonban lényegi feltétele a jogi szabályozás, a humán erőforrás, a megfelelő pénzügyi háttér és a különböző területek szoros együttműködése.⁸

A technológia tehát hatással van a gazdaságra, de a társadalomra is, illetve ezek is hatással vannak a technológiai fejlődésre. A társadalmi és a technológiai fejlődés eltérhet egymástól, de együttes fejlődés egyaránt megfigyelhető. A technológiára jellemző a társadalmi konstruáltsága, azaz emberek hozzák létre és emberek használják ezeket, így tehát interaktív kapcsolatban áll egymással a technológiai fejlődés és a társadalmi fejlettség, fejlődés. A technológiatranszfer teszi piaci terméké az adott fejlesztést, de annak elterjedését a gazdasági és társadalmi környezet teszi lehetővé. Nagyon fontos azonban, hogy az egyes technológiák alkalmazkodóképesek legyenek a társadalmi szituációhoz, ellenkező esetben a fejlődésük megáll, és mások veszik át a helyüket.⁹

A társadalomtudományi kutatások azonban arra is rámutatnak, hogy a társadalom és a technológia nem különálló entitás, hanem szoros kapcsolat, interakció van közöttük. A technológia által teremtett tárgyak és a használók közötti viszony sajátos képet mutat a technológia fokozott fejlődése révén. Az ember és az új technológia révén létrejött eszközök között új viszonyok és összefüggések alakulnak ki. A társadalmi viszonyok mélyreható változása zajlik, a tárgyak és emberek közötti viszony egyre mélyebben fonódik össze. A tárgyak jellege változik, de az emberek társas viszonyai egyaránt változáson mennek keresztül. A szakirodalmi álláspontot elfogadva jól érzékelhető folyamat zajlik az eszközoldalon. A tárgyak valós és digitális térben léteznek, erős kommunikációs

7 Mishkin, 2015, 222–226. o.

8 Holczer, 2007, 92–98. o.

9 Kincsei, 2007, 48–62. o.

potenciállal rendelkeznek, egyre intelligensebbek, egyre magasabb szintű autonómia jellemzi őket és erős társadalmi beágyazottságúak.

Az emberi oldal vizsgálata során a szakirodalom kiemeli, hogy az ember kiszolgáltatottá vált a technológiának, személyisége valós és virtuális személyiségre hasad szét, sok esetben megfigyelt, ellenőrzött, irányított személyiség lesz. Az emberi kapcsolatokat tárgyak közvetítik, tárgyakon keresztül történik az önkifejezés, és a hálózatok részeként a közölt információk deformálódhatnak, a hatásmechanizmusuk ellenőrizhetetlenné és kezelhetetlenné válik.¹⁰

A technológiai eszközök és emberek viszonyát a szakirodalom több tézissel határozza meg. Az első ilyen, hogy a technológia hatása túlmutat a használaton, hasznosságon. Továbbá fontos tézis, hogy az eszköz kapcsolatban, kölcsönhatásban van a felhasználóval. A technológia kielégíti továbbá a másra, az újabbra való vágyakozást, mivel az eszközök jellemzően befejezetlenek, fejleszthetők, és a jövőben kiteljesedő változatokkal kecsegtetik a felhasználót. Ez az újabb eszközök iránti vágy egyben fenntartja a termelés és a technológiai újítások rendszerét, és az újabb technológia újabb igényt generál a felhasználó részéről. A jelenlegi fejlődési tendenciák azt vetítik előre, hogy a technológiai világ és az emberi viszonyok egyre jobban összefonódnak, egyre komplexebbé válnak.¹¹ A szakirodalom kifejezetten utal rá, hogy egy információs társadalomban élünk, amely a társadalmi együttélés új módja. Nem csak technológiai újítások jelennek meg, hanem ennek következtében megváltozik a társadalmi együttélés (szokások, normák, kultúra). Ezeknek a változásoknak az alapját az információs és kommunikációs technológia teszi lehetővé. A hálózatosodás a globalizációt segíti elő és egy globális információs társadalmat hoz létre azok között, akik részt vesznek a hálózatban.¹²

Az információs társadalom¹³ révén átformálódik a világ, amelynek több fontos jellemzője közül fontos a globalizáció, a hálózati működés és a globális médiakultúra.¹⁴ A fizikai tér és az idő viszonylata megváltozik, a technológia révén nagyon rövid idő

10 Csizmadia, 2019, 63–68. o.

11 Csizmadia, 2019, 62–63. o.

12 Pintér, 2007, 21–26. o.

13 Pintér, 2007b, 213–246. o. A szerző rámutat, hogy az információs társadalom fogalma többféle oldalról megközelíthető, többféle fogalom adható annak függvényében, hogy melyik nézőpontból közelítünk a fogalomhoz. Technológiai értelemben az információval és a tudással végzett műveletek és az ehhez kapcsolódó infokommunikációs eszközök; társadalmi értelemben a hálózati társadalom, a közösség, a folyamatos adaptáció, az újfajta egyenlőtlenségek és a globalizáció jellemzik; fejlesztési értelemben utal egy paradigmaváltásra és egy gondolkodásmódra; a tudományos vizsgálat tárgyaként is meghatározható.

14 Zódi, 2018, 36–39. o.

alatt áthidalhatóvá válik a fizikai tér az információáramlásban. Ez egyben elősegíti az egyes térségek közötti egyenlőtlenségek csökkentését. Kialakulnak a globalizációs kommunikációs csatornák, megerősödik az interkonnectivitás az internet révén, amely erősíti a társadalmi kapcsolatokat és hálózatba szervezi a társadalmat. Az internet révén megerősödnek a társadalmi igényt követő és kiszolgáló hálózati iparágak, multinacionális vállalatok. Egy globális digitális gazdaság épült ki a technológia segítségével, amely egyre magasabb szinten szolgálja ki a fogyasztói igényeket, amely egyben gyors technológiai fejlesztésre ösztönzi ezeket a vállalatokat.¹⁵

A jogi szabályozás kérdéseire szükséges megismerni azokat a problémákat, amelyek az információs társadalommal összefüggésben merülnek fel. A szakirodalom eltérően több ilyen kérdést vet fel, amelyek közül a jogi szempontból lényegeseket emelem ki: az egyik ilyen kérdés a nemzetállamok feletti szerveződési szint, a globális információs társadalom. Fontos továbbá az adatvédelem és információs biztonság, a kormányzati és állampolgári viszony és a jövőbeli fejlődési irányok, amelyek további változásokat indukálnak (mesterséges intelligencia, robotok).¹⁶ Fontos tehát, hogy a jog hogyan válaszol ezekre a felvetett problémákra.¹⁷ Van olyan szakirodalmi álláspont, amely azt hangsúlyozza, a technológia és a jog kapcsolatában az a fontos, hogy a technológia a társadalmi élet mely problémáit helyezi előtérbe, amelyek korábban nem léteztek vagy nem volt jelentőségük. Sok esetben a jogi szabályozás számára a kihívást nem önmagában a technológia jelenti, hanem az, ahogy az adott technológiát használják. A technológia az emberek közötti társadalmi kapcsolatokat is jelenti, amelyek folytonos változás alatt állnak, ezért a technológia fejlődésével, használatával kapcsolatos problémák egyaránt gyorsan változnak. Az emberek kapcsolatba lépnek a technológiával és egymással. Így a technológia kiváltja a társadalmi és jogi viszonyok innovációját. A technológia egy meglévő társadalmi és ezt szabályozó jogi rendszerbe lép be, és a hagyományos szabályozási

15 Kollányi, 2007, 83–92. o.

16 Z. Karvalics, 2007, 44–46. o. A szerző az információs társadalom kérdéseit kilenc főbb területre bontja szét. Ilyen terület a globális információs társadalom, a fenntartható információs társadalom (környezeti problémák), az információs társadalom biztonsága (technológiával összefüggő kockázatok), úriorientált információs társadalom (úrkutatások hatása), az elektronikus orwelli világ vagy digitális Athén (újfajta diktatúra vagy újfajta demokrácia), az intelligens város, Corpus Digitale (összemberi tudás megőrizhetősége), a kreatív információs társadalom, posztinformációs társadalom (jövőbeli fejlődés).

17 Manwaring, 2017, 62. o. A szerző az innovációs kérdések közül kiemeli a számítástechnika változékonyágát és sebezhetőségét, a fizikai világ és a kibertér egymásra hatását, a digitális tárgyak és eszközök hatását, az elektromobilitás, az ember és a számítógép kapcsolatát, az autonóm és félautonóm eszközök hatását.

rendszer állítja kihívások és változások elé, megzavarja a hagyományos jogintézmények működését, új válaszokat kell adni a kihívásokra.¹⁸

Az Európai Unió is válaszokat keres a technológiai kihívásokra, aminek megvalósítása a jogi szabályozásra vár. A gazdaság, az infrastruktúra, a kormányzat és a szakértelem négy fő irányának meghatározása mellett központi kérdésként merül fel a digitális polgárság, azaz hogy milyen jogok és elvek mentén valósulhat meg a digitalizációs fejlődés. Ezek az elvek jogokként képeződnek le és válnak a tagállami szabályozás részévé. Ilyen elv az emberközpontúság, a választás szabadsága, a biztonság és védelem, a fentarthatóság, a részvétel, szolidaritás és inkluzivitás. Fontos kérdés tehát az egyének jogainak a védelme, a tisztességes online környezet, védelem az illegális és káros tartalmak ellen, a digitális környezet biztonságának a biztosítása. Kiemelten kezeli a dokumentum, hogy mindenki hozzáférhessen az internethez, a digitális infrastruktúrához, a digitális közszolgáltatásokhoz. A digitális jogok jó része nem új jogként merül fel, inkább kiegészíti a meglévő jogokat.¹⁹

A felmerült kérdésekre az elmélet is keresi a válaszokat. A szakirodalom az információs társadalom szabályozásával kapcsolatos elméleteket három csoportba osztja fel. Az egyik álláspont a joghatóság kérdését feszegeti. Az internet példája mutatja, hogy bizonyos esetekben egyetlen államnak sincs kizárólagos joghatósága az adott technológia fölött. Ez a felfogás azt hangsúlyozta, hogy állami beavatkozás nélkül (pl. internet) a felhasználók maguk alakítják a működés szabályrendszerét, az etikai szabályokat. Az önszabályozás azonban nem megfelelő az adott problémák kezelésére. A technológia alkalmazása nem elkülönült a létező társadalmi valóságtól, ezért nem is kezelhető „jogmentes térként”. A meglévő társadalmi normákat figyelembe kell venni, amelynek releváns jogi szabályozása már létezik. A másik felfogás szerint a technológia speciális szabályozási tárgyat jelent, és ennek megfelelően teljesen új szabályozás kialakítása szükséges. Harmadsorban az integrált szabályozás elmélete alakult ki és érvényesült a gyakorlatban. Azaz nem szükséges teljesen új szabályozást kialakítani, inkább a meglévő szabályrendszert kell kiterjeszteni az új technológiára. Ez nem jelenti azt, hogy nem kell új fogalmakat létrehozni, de a jogintézmények rendelkezésre állnak, azok jórészt alkalmazhatóak a technológia révén megváltozott társadalmi viszonyokra.²⁰

Fontos kérdésként merül fel a jogi szabályozással kapcsolatban az ex ante és ex post szabályozás. A szakirodalom kiemeli, hogy a technológia esetében az ex ante szabályozás

18 Balkin, 2015, 46–55. o.

19 Európai Bizottság: Európa digitális évtizede: a 2030-ra kitűzött célok, lásd: https://ec.europa.eu/info/strategy/priorities-2019-2024/europe-fit-digital-age/europes-digital-decade-digital-targets-2030_hu

20 Simon, 2007, 114–118. o.

nehezen járható út, mivel új szabályozási területről van szó, nem ismert élethelyzetekkel kell számolni. A túlzott előre szabályozás akadályozhatja a technológiai fejlődést, és rossz megoldásokhoz vezethet. Az utólagos szabályozás esetén a jogalkotó megismerheti a szabályozás tárgyát és a szabályozandó életviszonyokat, és csak ott és olyan mértékben avatkozik be, ahol és ameddig szükséges.²¹ A túl késői szabályozás azonban magában hordozza azt a veszélyt, hogy a jogalkotó elveszti a kontrollt a technológia felett, és zavar keletkezhet a jogalkalmazás területén.²²

A jognak továbbá szembe kell néznie több olyan sajátossággal, ami a technológia jellegéből ered, és amely miatt szabályozási anomáliák léphetnek fel. Az egyik ilyen problémakör a szabályozási rések kérdése. A technológiával kapcsolatos bizonytalanság vezethet például ide, amikor egy viszonylag új, ismeretlen technológia születik, és még a technológiával foglalkozó tudomány sem tudja pontosan behatárolni és leírni a technológiát. A másik terület a meglévő szabályozás alkalmazásával kapcsolatos problémák. A létező jog előtti nagy kihívás az új szabályozási területek beillesztése a jelenlegi szabályozási környezetbe. Ha rosszul ragadja meg, írja le a jog a technológiát, akkor helytelen és pontatlan lesz a szabályozás. A másik probléma a technológia terjedelme, hatása és használatának hatása. Továbbá a jog által előre jelzett és vélelmezett modelltől való eltérés, amely szintén zavart okozhat a szabályozási környezetben. Szintén felmerülhet a túl- vagy alulszabályozás kérdése. Mindkét eset gondot jelenthet a technológia gazdasági és társadalmi működése és kapcsolata során. Utolsósorban pedig fontos kiemelni a szabályozás gyors avulását. A jog lassabban változik, mint a technológia és az ennek kapcsán fellépő társadalmi és gazdasági viszonyok.²³

Jól látszik tehát, hogy egyfajta konfliktus feszül a jog és a technológiai haladás között. Az egyik legfőbb probléma a technológiával kapcsolatban a bizonytalanság: az újdonság milyen hatással lesz a társadalmi viszonyokra, mit fog eredményezni ebben, illetve az alkalmazása, a társadalmi viszonyok hogyan hatnak vissza magára a technológiára. A jog megpróbálja kezelni ezeket a kockázatokat, védi a technológiával szemben az emberi jogokat. Ez akár oda is vezethet, hogy a jog korlátozza a technológia alkalmazását, addig, amíg nem bizonyosodik be annak biztonságos volta és illeszkedése a jog által megfogalmazott korábbi normákhoz. Felmerül tehát az a dilemma is, hogy gyorsan, de kevésbé jól szabályozzon-e a jogalkotó, vagy lassan, de megfontolt szabályozást adjon, kivárva a társadalmi és gazdasági viszonyok fejlődését.²⁴

21 Simon, 2007, 115. o.

22 Nagy, 2018, 38. o.

23 Butenko–Larouche, 2015, 66–68. o.

24 Tóth–Klein, 2018, 30–32. o.

A szakirodalom is rámutat arra, hogy egy ideig a jog hagyományos eszközeivel tudta követni a technológia változását úgy, hogy beillesztette, kiegészítette a hagyományos szabályozási rendszerébe a felmerült szabályozási tárgyakat. Azonban az utóbbi évtizedekben további problémák merültek fel. Az egyik ilyen probléma a technológia elterjedtsége. Az információs technológia elterjedésével sokkal mélyebb változások mennek végbe, mint ahogy azt az elterjedés korai éveiben gondolták a szakértők. A minőségi változások pedig kikényszerítették a jog erőteljesebb beavatkozását a társadalmi viszonyokba. Ez két szinten valósulhat meg, egyrészt a jogalkotó, másrészt a jogalkalmazás szintjén. A kettő közül a jogalkalmazás során merülhet fel a lassabb alkalmazkodás, hiszen itt a hagyományos jogalkalmazásban kell változásnak bekövetkeznie, amely akár a jogászgenerációk közötti felfogásbéli különbségeket is generálja.²⁵

A szakirodalom három fő területre bontja szét a technológia alapján a jog számára felmerülő problémakört. A platformokra, a robotok és mesterséges intelligencia problematikájára és a Big Data témakörre. A horizontális és vertikális platformok, amelyek „online lélettérre” válnak, egyfajta „digitális közműként viselkednek”.²⁶

Az internet jellemzői alapvetően befolyásolják a felmerült jogi problémák lehetőségét. Ilyenek a nyitottság, multimedialitás, interaktivitás, digitális jelleg, konvergencia, decentralizáltság, globalitás, anonimitás, ellenőrzés hiánya és a folyamatos technikai fejlődés. Az internet egy nyitott hálózat, amelyhez bárki csatlakozhat, és biztosítja a multimédiás tartalmak letöltését és továbbítását. Ugyanakkor a tartalmak digitális tárolására is alkalmas, így egyre inkább integrálódik a multimédiás, a kommunikációs és a számítástechnika. Jellemző továbbá, hogy egy decentralizált hálózatról van szó, amely irányítás nélkül működőképes, az egész világot átfogja, és egy bizonyos szintű anonimitást is biztosít a felhasználó számára.²⁷

Mindezek a jellemzők több jogi problémát felvetnek, amelyeknek a könyvünk szempontjából is nagy jelentősége van. A horizontális platformok esetén felmerülnek joghatósági, versenyjogi, alapjogi és adatvédelmi kérdések. A joghatósági terület kapcsán

25 Zódi, 2017, 1–8. o.

26 Zódi, 2017, 2. o. A szerző a másik idézett művében pontosítja a horizontális és vertikális platformok kérdését (Zódi, 2018, 101–103. o. és 165–167. o.) A horizontális platformok alatt olyan weboldalakat ért, amelyek embereket és más erőforrásokat kapcsolnak össze algoritmusokkal vezérelt adatfolyamok segítségével, és amelyekhez kellően nagyszámú felhasználó csatlakozott ahhoz, hogy a társadalmi hatása mérhető legyen (Pl. Google, Facebook). A vertikális platformok alatt az olyan vállalkozásokat kell érteni, amelyek értékteremtő interakciókat tesznek lehetővé, a gazdasági aktivitást segítik elő, egyfajta virtuális piacként működnek (sharing economy, pl. UBER).

27 Nagy, 2004, 58–61. o. A szerző rámutat arra, hogy az anonimitás azért áll fenn látszólag, mert a számítógép naplózza a kereséseinket, továbbá a szolgáltatók is gyűjtögetnek adatokat a felhasználóról, és a számítógép alapján is visszakereshető a felhasználó.

felmerül a kérdés, hogy a nemzeti szabályozás hogyan tudja szabályozni a globális, nem egy országhoz kötődő, országokon átívelő térben zajló tevékenységet. A nemzeti szabályozók hatástalanok, vagy alacsony határfokkal tudnak fellépni ezen a területen. A versenyjogi kérdések a kevés piaci szolgáltató miatt vetődnek fel. Maga a hálózati iparági sajátosságból ered a szolgáltatók monopolhelyezete, öngerjesztő folyamatként áramlanak a felhasználók egy szolgáltatóhoz. A monopolhelyzet azonban nem csak egy országra terjed ki, hanem az egész világra. Ezt a helyzetet a szolgáltatók ki is használják gazdasági és egyéb aspektusból egyaránt. Felmerülnek továbbá alapjogi problémák, amelyek a gyűlöletbeszéddel, szólásszabadsággal, jogsértő tartalmakkal vannak kapcsolatban. Felmerül a kérdés, hogy a szolgáltató csak lehetőséget biztosít az ügyfelek számára, akik bármit tehetnek, illetve feltehetnek az internetre vagy ellenőrizniük kell-e a tartalmakat. Hol van ennek a határa, és ezt milyen jog alapján teszi meg a szolgáltató, elvégezhető-e a tartalmak vizsgálata egy magáncég belső szabályai alapján? A szakirodalom is rámutat, milyen fontos szabályozási és jogértelmezési kérdés merül fel a téma kapcsán. A platformokhoz kötődő kérdés a digitális adattárolás és felhasználás. Ez szintén alapjogi kérdés, amely az adatvédelem témakörébe tartozik.²⁸

A másik két területtel összefüggésben is jelentős jogi kérdések merülnek fel. A vertikális platformok üzleti modellként működnek, egyfajta „virtuális piacként”. A *sharing economy*²⁹ egy újszerű digitális megoldásokat alkalmazó szolgáltatói szektor, amely több jogi területen okoz problémát, mint a versenyjog (iparági szabályok megsértése), fogyasztóvédelem (felelősség kizárása), munkajog (kényszervállalkozás, leplezett munkaszervezetek), adójog (adóelkerülés) többek között. Sokkal összetettebb kérdésként merül fel a mesterséges intelligencia és a robotok kérdése. Még a jogtudományban is eltérő álláspontok vannak az elektronikus személyiség biztosítása és jogi megítélése kapcsán. Önálló személyiség-e, amely autonóm döntéseket hoz, vagy csak egy programozott tárgy, amely végrehajtja a programozó parancsait? Több kérdés merül fel a károkozás és a kötelező felelősségbiztosítás kapcsán.³⁰

Mindezen rövid áttekintés rámutat arra, hogy a jog folyamatosan új kihívások előtt áll, ahogy a technológia változik, és ezek csak fokozódni fognak az elkövetkezendő évtizedekben. A társadalom tagjai a technológia révén csak a nagyfokú szabadságot és a kitarulkozó digitális teret és lehetőségeket látják, és nem figyelnek az ebben rejlő veszélyekre. Ha bekövetkeznek a jogsértések, az emberek azonban azonnal jogvédelmet várnak az államtól, holott előtte esetleg elutasították a terület jogi szabályozását. Ezzel

28 Zódi, 2017, 1–6. o.

29 Nagy, 2016, 1–7. o.

30 Zódi, 2018, 28–71. o.

a kettősséggel és társadalmi igényel kell megbirkóznia a jogalkotónak. A technológia alkalmazása nem javítja meg sem az alapvető emberi tulajdonságokat, sem az emberi kapcsolatokat, csak azok átkerülnek egy digitális térbe. A jog a problémákra reagálva, folyamatosan alakítja a szabályokat, de nyilvánvalóan van egyfajta lassúság a reagálási időben, amely benne rejlik a jogalkotásban, és amelyet nem is lehet kiküszöbölni, ha a demokratikus normák alapján és körültekintően akar a jogalkotó fellépni. Ehhez képest a szolgáltatók gyorsabban tudnak változtatni a belső szabályokon – akár külső állami szabályozás alapján –, de helyes-e ez a gyakorlat? A hiányos jogi szabályozás feladata azonban álláspontom szerint nem bízható rá teljesen a szolgáltatóra. Helyesebb lenne a technológiát jobban ismerő szolgáltatók bevonásával rugalmasabb jogi szabályozási rendszert kialakítani. Mindenesetre ezekre a kihívásokra a gyakorlati és az elméleti kérdésekkel foglalkozó jogászoknak egyaránt fel kell készülniük.

Irodalomjegyzék

- BALKIN, J. M. (2015) 'The Path of Robotics Law', *California Law Review Circuit*, 6(June), 45–60. o.
- BUTENKO, A., LAROUCHE, P. (2015) 'Regulation for innovativeness or regulation of innovation', *Law, Innovation and Technology*, 7(1), 52–82. o.
- CSIZMADIA, Z. (2019) 'Az autonóm, önvezető technológiák elterjedésének társadalmi következményei – kérdések, dilemmák és szempontok', *Tér Gazdaság Ember*, 7(1), 59–85. o.
- FÜLEP, I., NICK, G., VÁRGEDŐ, T. (2018) 'Zászlón a digitalizáció-Ipar 4.0', *Új Magyar Közigazgatás*, 11(2), 45–55. o.
- HARARI, Y. N. (2017) *Sapiens – Az emberiség rövid története*. 2. kiadás. Budapest: Animus Kiadó
- HOLCZER, M. (2007) 'Innovációs verseny az információs társadalomban', in Pintér, R. (szerk.) *Az információs társadalom*. Budapest: Gondolat–Új Mandátum
- KINCSEI, A. (2007) Technológia és társadalom az információ korában in Pintér, R. (szerk.) *Az információs társadalom*. Budapest: Gondolat–Új Mandátum
- MANKIW, N. G. (2005) *Makroökonómia*. Budapest: Osiris Kiadó
- MANWARING, K. (2017) 'Kickstarting Reconnection: An Approach to Legal Problems Arasing from Emerging Technologies', *Deakin Law Review*, 22, 53–84. o.
- MISHKIN, F. S. (2015) *Makroökonómia*. Budapest: Alinea Kiadó
- NAGY, D. (2004) 'Az internet és a jog', *Információs Társadalom*, 4(1), 58–68. o.
- NAGY, Z. (2016) 'A közösségi gazdaság (Sharing Economy) és pénzügyi szabályozása', in Kékesi, T. (szerk.) *The Publicationes of the MultiScience-XXX. microCAD International Multidisciplinary Scientific Conference*. Miskolc: University of Miskolc, 1–7. o.
- NAGY, Z. A. (2018) 'A jövő tegnap óta tart – A modern technikai-technológiai folyamatok kihívásai a jog területén', *Belügyi Szemle*, 66(10), 36–55. o. DOI: 10.38146/BSZ.2018.10.3.
- PINTÉR, R. (2007a) 'Úton az információs társadalom megismerése felé', in Pintér, R. (szerk.) *Az információs társadalom*. Budapest: Gondolat–Új Mandátum
- PINTÉR, R. (2007b) 'Divatos hívószavak, nagy elméletek, fejlesztési szupernarratívák és metanarratívák – Az információs társadalom jelentésvilága', in Pintér, R. (szerk.) *Az információs társadalom*. Budapest: Gondolat–Új Mandátum
- REESE, B. (2020) *A negyedik kor – Okos robotok, tudatos számítógépek és az emberiség jövője*. Budapest: Typotex Kiadó
- SAMUELSON, P. A., NORDHAUS, W. D. (2012) *Közgazdaságtan*. Budapest: Akadémiai Kiadó

- SIMON, É. (2007) 'Bevezetés az információs társadalom jogi szabályozásába', in Pintér, R. (szerk.) *Az információs társadalom*. Budapest: Gondolat–Új Mandátum
- TÓTH, A., KLEIN, T. (2018) 'Technológia és robotjog', in Tóth, A. (szerk.) *Az infokommunikációs és technológiai jog alapjai*. Budapest: NKE
- Z. KARVALICS, L. (2007) 'Információs társadalom – mi az? Egy kifejezés jelentése, története és fogalomkörnyezete', in Pintér, R. (szerk.) *Az információs társadalom*. Budapest: Gondolat–Új Mandátum
- ZÓDI, Zs. (2018) *Platformok, robotok és a jog*. Budapest: Gondolat Kiadó
- ZÓDI, Zs. (2017) 'Az információs társadalom legújabb kihívásai a jog számára', *Gazdaság és Jog*, 1–8. o. [Online]. Elérhető: http://real.mtak.hu/92781/1/cikk_gazd_es_jog.pdf (Letöltve: 2022. május 24.)

2. A kibermegfélemlítés fogalma

DORNFELD LÁSZLÓ – CSEMÁNÉ VÁRADI ERIKA

A könyv témája szempontjából elengedhetetlen fontosságú az, hogy meghatározzuk, mit is értünk pontosan a könyv fókuszába emelt magatartások, így különösen a *cyberbullying* alatt, ugyanis a megfelelő fogalmi keretek hiánya sokat árt a téma megértésének.¹

1. Fogalmi sokszínűség: a bullyingtól a megfélemlítésig

Az angol nyelvű kifejezést gyakran használják más nyelvekben is a hiányzó saját fogalom pótlására, habár korántsem egységesen (Németországban és a skandináv országokban például a szintén angol eredetű *cybermobbing* a bevett).² Mindenekelőtt fontos a jelenség magyar nyelvű megfelelőjét meghatározni, amelyet a későbbiekben a könyv további fejezeteiben használni fogunk.

¹ Pongó, 2021, 34. o.

² Nocentini et al., 2010, 130. o.

Dr. Dornfeld László (2., 15. és 16. fejezet)
kutató, Mádl Ferenc Összehasonlító Jogi Intézet
ORCID: 0000-0003-4475-7585

Csemáné Dr. Váradi Erika PhD, LLM (2. és 3. fejezet)
vezető kutató, Mádl Ferenc Összehasonlító Jogi Intézet
egyetemi docens, Miskolci Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar, Bünyügyi Tudományok Intézete
ORCID: 0000-0002-4486-1131

Dornfeld, L., Csemáné Váradi, E. (2023) 'A kibermegfélemlítés fogalma' in Nagy, Z. (szerk.) *Az összehasonlító jog eszközével a gyűlölet ellen. Az online gyűlöletbeszéd, zaklatás és megfélemlítés nemzetközi szabályozása*, 33–49. o. Budapest: Mádl Ferenc Összehasonlító Jogi Intézet



https://doi.org/10.47079/2023.nz.gyuloletbeszed.10_2

A hazai szakirodalomban, illetve hivatalos (például kormányzati) dokumentumokban is általánosan elterjedt az *online vagy internetes zaklatás* megnevezés. Ezt erősíti, hogy az Európai Unió vagy a nemzetközi szervezetek (például az UNICEF) által kibocsátott irányelvek, közlemények, stratégiák, kampányok, felvilágosító anyagok stb. hivatalos fordításainál is egyöntetűen ez a gyakorlat – legyen szó például az Európai Parlament, a Tanács és az Európai Gazdasági és Szociális Bizottság 2012-es „A gyermekbarát internet Európai Stratégiája”³-ról, az Unió hivatalos lapjában közzétett „Biztonságosabb Internet” program⁴-ról, az UNICEF „#nemvagyegyedül” projektjéről⁵ vagy például az Európai Unió Európai Ifjúsági Portáljának biztonságos internethasználat („Be safe online!”⁶) oldaláról. A prevenciót célzó szakmai szervezetek⁷ elnevezésükben is a bullying fogalmat használják, ahogy az UNESCO tagállamai által indított kezdeményezés is, mely november első csütörtökét az iskolai erőszak és zaklatás – beleértve az internetes zaklatást is – elleni nemzetközi nappá (*International Day against Violence and Bullying at School Including Cyberbullying*⁸) nyilvánították, elismerve, hogy az iskolai erőszak minden formája sérti a gyermekek és serdülők oktatáshoz, egészséghez és jóléthez való jogát, egyben felkérve a tagállamokat, az ENSZ-partnereket, az egyéb releváns nemzetközi és regionális szervezeteket, valamint a civil társadalmat (beleértve a nem kormányzati szervezeteket, egyéneket és más érdekelt feleket) is a közreműködésre.

A bűnügyi tudományok területén mozogva azonban ki kell emelni, hogy *a zaklatás szó használatára a büntetőjog, illetve a kriminológia is igényt tart* – azonban eltérő tartalmi elemek mentén, így a két tudományterület-fókuszú kifejezés egyáltalán nem szinonimája egymásnak.

3 „1.2.3. A kockázatok kezelése a szolgáltatásokba és a tartalmakba vetett bizalom megszilárdítása érdekében. 2010-ben 10 európai gyermek közül 4 számolt be arról, hogy az alábbi kockázatok valamelyikének volt kitéve: ... internetes zaklatás.” In *Gyermekbarát Internet Európai Stratégiája*, 5–6. o.

4 „2. egyetért azzal, hogy az online technológiákkal összefüggésben a gyermekekre nézve annak kockázata a legfenyegetőbb, hogy ... valamint hogy az online környezetben zaklatás (*cyber-bullying*) áldozatul essen.” In „Biztonságosabb internet” program, C 325/82.

5 UNICEF weboldal címe: *Cyberbullying vagy internetes zaklatás*. A szakmai oldal az online zaklatás, illetve az internetes zaklatás kifejezést használja.

6 European Youth Portal: *Be safe online!* (utolsó frissítés: 2021. augusztus 30.) Elérhető: https://youth.europa.eu/d8/node/13295_en

7 Ilyen például a 18 szervezet részvételével 2013-ban, egy uniós támogatású projekt keretében életre hívott European Antibullying Network, az EAN, amely elkötelezett a zaklatás, az internetes zaklatás és az iskolai erőszak elleni küzdelemben („dedicated to the combat of bullying, cyberbullying and school violence”).

8 *International Day against Violence and Bullying at School Including Cyberbullying*. Elérhető: <https://www.unesco.org/en/days/against-school-violence-and-bullying>

A Büntető törvénykönyvben szabályozott zaklatás (Btk. 222. §⁹) életre hívásával „a magánszféra védelméhez fűződő jogot súlyosan sértő zaklatásszerű magatartások visszaszorítása” irányába történt ellépés, melyet a cselekmény személyes jellegére tekintettel a szabadság és az emberi méltóság elleni bűncselekmények között helyezett el a jogalkotó.¹⁰ Az egyes büntetőjogi tárgyú törvények módosításáról szóló T/4178. számú törvényjavaslat indokolása rögzíti, hogy a „jogi relevanciával bíró zaklatásnak – közösi források és egyes külföldi országokban érvényes jogi szabályozás alapján – három alapvető megnyilvánulási formáját különböztethetjük meg”; ezek az ún. (munkahelyi) szexuális zaklatás, az ún. etnikai, faji alapú zaklatás, illetve a kifejezetten személyes indíttatású zaklatás. Szathmáry Zoltán ez utóbbi, jellemzően hosszú időn át folyamatosan vagy visszatérően megvalósuló (nem feltétlenül szexuális indíttatású) viselkedést az amerikai szakirodalomból ismert „*stalking*” elnevezéssel azonosítja, melynek hazai fogalmához Korinek Beátát idézi, rögzítve, hogy a „*stalking* olyan viselkedési tünetegyüttes, aminél a zaklató meghatározott személyre viselkedésével úgy hat, hogy fenyegetéssel belőle félelmet, szorongást vált ki”.¹¹

A tilalmazott magatartás sajátosságát jól mutatja, hogy az tipikusan az elkövetőnél jelentkező hosszabb pszichés folyamat egyik szakaszát jellemzi (a tettesi kör épp a kriminálpszichológiai karakterisztika alapján kategorizálható¹²). Emiatt a deliktum

⁹ 2012. évi C. törvény 222. §:

„(1) Aki abból a célból, hogy mást megfélemlítsen, vagy más magánéletébe, illetve mindennapi életvitelébe önkényesen beavatkozzon, őt rendszeresen vagy tartósan háborgatja, ha súlyosabb bűncselekmény nem valósul meg, vétség miatt egy évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(2) Aki félelemkeltés céljából

a) mást vagy rá tekintettel hozzátartozóját személy elleni erőszakos vagy közveszélyt okozó büntetendő cselekmény elkövetésével megfenyeget, vagy

b) azt a látszatot kelti, hogy más életét, testi épségét vagy egészségét sértő vagy közvetlenül veszélyeztető esemény következik be, vétség miatt két évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(3) Aki a zaklatást

a) házastársa, volt házastársa, élettársa vagy volt élettársa sérelmére,

b) nevelése, felügyelete, gondozása vagy gyógykezelése alatt álló személy sérelmére,

c) hatalmi vagy befolyási helyzetével visszaélve, illetve

d) hivatalos személy sérelmére, hivatali tevékenységével össze nem egyeztethető helyen vagy időben követi el, az (1) bekezdésben meghatározott esetben két évig, a (2) bekezdésben meghatározott esetben büntetett miatt három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(4) Az a tizennyolcadik életévét betöltött személy, aki az (1) bekezdésben meghatározott zaklatást tizennyolcadik életévét be nem töltött személy sérelmére követi el, két évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.”

¹⁰ 2007. évi CLXII. törvény

¹¹ Szathmáry, 2009, 726. o.

¹² A személyes indíttatású zaklatás (*stalking*) elkövetőit tipikusan az egyszerű rögeszmés, a szerelmi megszállott, az erotomán, illetve a hamis áldozat kategóriájába sorolják, függetlenül attól, hogy van-e előzményi kapcsolata az áldozattal. Lásd erre például Wright és társai 1996-os tanulmányát.

egyfajta preventív attitűdöt kap, hisz létével „az élet, testi épség elleni bűncselekmények büntetőjogi védelmének határai kiszélesedtek, előrébb kerültek. A sértett személy integritását ezzel a szabályozással a törvény előrehozott védelemben részesíti, mivel a testi épségre még közvetlen veszélyt nem jelentő, háborgató, fenyegető jellegű elkövetési magatartásokkal szemben is már büntetőjogi védelmet biztosít.”¹³

Figyelemmel arra a tényre, hogy a gyakorlatban a stalking jellegű magatartások érintettjei között általában detektálható valamilyen személyes, illetve családi kapcsolat (amit a hazai és nemzetközi statisztikai adatok is alátámasztanak¹⁴), a szakmai felfogás e viselkedéscsoport kriminalizációját mint a családon belüli erőszakkal szembeni hatékonyabb fellépés új állomását határozta meg.

A büntetőjogi zaklatás-fogalom fontos eleme annak célzatos volta: a passzív alany megfélemlítése, magánéletébe, mindennapi életvitelébe való önkényes beavatkozás, rendszeres vagy tartós háborgatása. Ez utóbbi „lényegében minden olyan tevékenységet felölel, amely alkalmas arra, hogy a passzív alany mindennapos, rutinszerű életvitelét megnehezítse, azt negatív irányba befolyásolja”.¹⁵ Legfontosabb következménye, hogy teljes mértékben felborítja a sértett mindennapi nyugalomát, a környezetével való – kölcsönös elfogadáson alapuló – egyensúlyi állapotot,¹⁶ amely egyéni és saját akarató döntéseinek következménye.

A cselekmény e törvényi feltételek mellett bármilyen formában – azaz szóban, írásban vagy akár tettelesen is – megvalósítható. Nem vitatható, hogy a technika fejlődése, az internetes platformok megjelenése bővíti az elkövetés gyakorlati lehetőségeit. Már az indoklás is rögzíti, hogy „(Z)aklató jellegű magatartásnak tekinthetőek: az ismétlődő, éjjel-nappali – akár névtelen – telefonhívások otthon és a munkahelyen; üzenet-rögzítőn hagyott vagy e-mailen, SMS-ben küldött, gyakran sértő, szidalmazó, ill. fenyegető üzenetek; az áldozat lakása, munkahelye stb. előtti gyakori jelenlét; az áldozat követeése nyilvános helyekre”.¹⁷ Korábbi hazai aktakutatások¹⁸ szerint tipikusan személyesen, illetve személyesen és telefonon került sor a jogsértő magatartás tanúsítására, kisebb

13 Ambrus et al., 2016, 425. o.

14 Az egyik meghatározó, gondolatébresztő tanulmányt Fogarassy Edit publikálta 2004-ben „Zaklatás: egy ismeretlen fogalom a magyar jogban” címmel.

15 Bérces, 2017, 455. o.

16 Lásd erre részletesebben például: BH 2014.169.

17 Az egyes büntetőjogi tárgyú törvények módosításáról szóló T/4178. számú törvényjavaslat indokolása

18 „Vagyis megállapítható, hogy a Budapesti X. és XVII. kerületi Ügyészség gyakorlatában az elkövetők jellemzően személyesen (42 ügy), s emellett általában telefonon (a 42-ből 22 esetben), s ritkább esetben (24 ügy) csupán telekommunikációs eszköz útján – személyes kapcsolatot nem keresve – valósították meg a zaklatás bűncselekményét. (A maradékot kitevő 4 ügyben hagyományos levél formájában érkeztek a fenyegető tartalmú üzenetek.)” Gelányi, 2010, 197. o.

arányban csak telekommunikációs eszközzel. Még az elektronikus levél küldése is ritkaságnak számított.

A büntetőjogi zaklatási (stalking) magatartások karakterisztikájukban markánsan eltérnek a kriminológiai zaklatási (bullying) magatartásoktól, mint ahogy az információs és kommunikációs technológiákkal megvalósuló stalking is a cyberbullyingtól. Két különálló kategóriáról van szó, ugyanakkor a két halmaznak van egy igen szűk metszete, amikor is a cyberbullying konkrét formájának megfélemlítő jellege és egyéb elemei miatt egyben megvalósul a zaklatás bűncselekménye is.¹⁹

Bár magyarul mindkét viselkedési formára ugyanaz a kifejezés honosodott meg, az tartalmában nemcsak az elkövetők pszichés jellemzői, a megvalósítás körülményei, a sértetthez való kapcsolat jellege miatt, de (büntető)jogi értelemben is tipikusan eltérő, így „(J)oggal merül fel tehát a kérdés, hogy amennyiben a cyberbullying zaklatás bűncselekményének nem minősülhet, akkor mégis milyen jogi lehetőségek állnak a sérelmet szenvedett fél rendelkezésére, amelyekkel felléphetne az őt zaklatókkal szemben”.²⁰

E terminológiai átfedést segíthet kiküszöbölni a vizsgált jelenségkör kapcsán az online vagy kibermegfélemlítés használata – bár ez is számos kérdést vet fel.

A megfélemlítés fogalmi bázisát Dan Olweus 1997-es²¹ meghatározása adhatja, amely szerint az iskolást akkori ér zaklatás, ha ismétlődően és hosszú időn keresztül negatív cselekedeteknek teszi ki egy vagy több diák.²² A zaklatást az agresszív viselkedés egy formájaként azonosítja, melynek fontos eleme a szándékolt sérülés vagy kényelmetlenségokozási célzat és a hatalmi egyensúlyhiány is.²³ Azaz az ismétlődő célzatos cselekmény nem kerülhet e körbe, ha nem aszimmetrikus a felek közötti hatalmi viszony, mert például testfelépítésükben vagy értelmi képességeikben azonos szinten állnak.

Ennek megfelelően a *megfélemlítés* fogalmi elemei Parti szerint a következők:²⁴

- a) fizikai, verbális vagy pszichológiai támadás vagy megfélemlítés, amelynek célja félelem, stressz vagy egyéb ártalom okozása;
- b) a (fizikai vagy pszichikai) erőegyensúly hiánya, amelyet kihasználva az erősebb személy (vagy személyek) nyomást gyakorolnak a gyengébbre;
- c) rendszeresen ismétlődő vagy huzamosabb időn keresztül folyamatosan fennálló helyzet két személy vagy személyek között.

19 Monori, 2016, 247. o.

20 Monori, 2016, 259. o.

21 A tanulmány Dudik Éva fordításában magyar nyelven is megjelent. Olweus, 1999, 717–739. o.

22 Olweus, 1999, 717. o.

23 Olweus, 1999, 718. o.

24 Parti, 2016, 115. o.

A téma kutatói között vita van abban a kérdésben, hogy a kibermegfélemlítés önálló cselekmény-e, vagy pedig csak az „egyszerű” megfélemlítés online térben elkövetett változata. Olweus maga utóbbi véleményt képviseli, míg mások azzal érvelnek, hogy a kibertér sajátosságai (pl. az anonimitás megőrzése) egészen másfajta módszereket kívánnak válaszul.²⁵ (E helyütt szükséges két tényre is felhívni a figyelmet; egyrészt Olweus tanulmányának hivatkozott magyar változata is 1999-ben íródott, s esetenként a szerző korábbi (például 1973-ban publikált) megállapításait idézi vissza. Azaz a szakmai tapasztalások és következtetések keretét jóval a kibervilág térnyerése és a mindennapi élet elengedhetetlen részévé válása előtti idők adják. Másrészt a kutatási fókusz az iskola speciális világára és annak fiatal szereplőire irányult. Ezt jól jelzi, hogy a zaklatást a bántalmazás egyik formájaként azonosítja, sőt, ahogy írja, „néha magam is a kortársak közötti bántalmazás fogalmát használom a jelenség megnevezésére”.²⁶)

A szakemberek álláspontja tehát e tekintetben sem egységes, ami tovább fokozza a különböző szakmai felfogásokon, eltérő tudományterületi nézőpontokon nyugvó, terminológiailag kaotikusnak tűnő helyzetet. Véleményünk szerint kriminológiai szempontból mindenképpen szükséges különbséget tenni az alapjelenség és annak kibertérben megvalósuló változata között. Utóbbi – ahogy arra a következő, kitekintő fejezetben is utalunk – számos olyan elemet tartalmaz, amelyek olyan markáns karakterisztikát adnak a történéseknek, hogy az az adott formában a fizikai világban nem (vagy csak nagyon eltérő körülmények és hatások mentén) valósulhatna meg.

De ezen túl is; a bullying eredendően – Kulcsár Gabriellát is idézve – iskolai kortársbántalmazást jelent; ennek „tekintünk minden olyan nem kívánt agresszív viselkedést egy fiatal vagy fiatalok egy csoportja részéről [aki(k) az áldozatnak nem testvére(i) vagy aktuális partnere(i)], amelynek során egyértelmű erőfölénybeli különbség látható vagy érzékelhető a felek között, és amely ismétlődően előfordul vagy nagy a veszélye az ismételt előfordulásnak”.²⁷ Ezzel szemben a cyberbullying fogalma nemcsak hogy nem szűkül le egy földrajzilag körülhatárolt területre vagy személyi körre, de konkrét megvalósulási formái is egyediek, és a virtuális tér mint közeg hiányában azonos jellemzőkkel nem valósíthatók meg. Ahogy arra Kiss Tibor is utal: „[...] célszerű szem előtt tartani azokat a jelenségeket, amelyek a hagyományosan felfogott normákhoz és normasértésekhez képest eddig nem megszokott szerkezetben jelentek meg a kibertérben, ugyanakkor kezelésükre eszközbéli séma nem áll rendelkezésre (például a cyberbullying)”.²⁸

25 Parti, 2016, 116. o.

26 Olweus, 1999, 718. o.

27 Kulcsár, 2022, 168–169. o.

28 Kiss, 2020, 20. o.

Ez a differenciálás egyes releváns büntetőjogi tényállások (így például a zaklatás, közösség elleni uszítás („gyűlöletbeszéd”), illetve ezek online térben történő megvalósulása) kapcsán is megjelenik, ahol eltérő csoportot képeznek azok a deliktumok,²⁹ amelyek esetén az IKT-támogatás nem szükséges előfeltétel, s csak megkönnyíti, hatékonyabbá, gyorsabbá, jövedelmezőbbé stb. teszi a magatartást. A tágabb vagy szűkebb értelemben vett kiberbűnözés alapja, hogy az információs vagy kommunikációs technológiák „csak” lehetséges elkövetési eszközként kerülnek-e felhasználásra, avagy a technológia, a számítógép, a virtuális platformok stb. a magatartás megvalósíthatóságának immanens és szükségképpen elemét képezik.³⁰ Hasonló elvek szerinti kategorizálást³¹ jelent a „tradicionális visszaélések, bűncselekmények az új színtéren” – „az informatikai rendszerhez és térhez kötött visszaélések, bűncselekmények” felosztás, a zaklató, uszító, sértő, megalázó, fenyegető jellegű releváns törvényi tényállásokat az első definíciós ernyő alá vonva.

A kibertérben megvalósuló megfélemlítés sem azonos a megfélemlítéssel. Bár – mint e témakör minden területén, itt is – eltérő kibermegfélemlítés-fogalmakkal találkozhatunk; bár ezek között számos közös elem található, mint

- a) a (szándékos) károkozás;
- b) az időbeli ismétlődés, valamint
- c) az áldozat és az elkövető(k) közötti erőegyensúly hiánya.

Ugyanakkor a frissebb kutatások rámutatnak, hogy e közös elemek nem minden esetben jelennek meg ilyen tisztán a gyakorlatban. Az ismétlődés kapcsán például felmerül annak kérdése, hogy az az interneten egyszeri tartalommegosztással megvalósítható-e? Hiszen a közzétett negatív (becsületsértő, gyalázkodó) tartalom ezt követően is elérhető, megosztható, továbbítható marad; így valójában egyetlen kibermegfélemlítő cselekmény is folyamatos viktimizációhoz vezet^{het}.³² Fontos kérdés tehát, hogy ismétlődésnek tekintjük-e, ha ezzel az egyszer megosztott tartalommal később újabb és újabb interakciók történnek (terjed stb.). Véleményünk szerint az ilyen esetek is ismétlődőnek

29 A „tágabb értelmű digitális deliktumok” kifejezést használja és ezek közé sorolja Ambrus István például a pénzmosást is. In Ambrus, 2021, 82. o.

30 Clough „Principles of cybercrime” című munkájában további tipizálás jelenik meg: a számítógép mint célpont (pl.: számítógépen tárolt adatok megváltoztatása); csalás és kapcsolódó bűncselekmények (pl.: szerzői jogok megsértése); tartalommal kapcsolatos bűncselekmények (pl.: gyermekpornográfia); személy elleni bűncselekmények (pl.: kukkolás, becserkészs). In Clough, 2015, 29–206., 207–286., 287–374., 375–472. o.

31 Nagy, 2020, 34–38. o.

32 Nocentini et al., 2010, 131. o.; Parti, 2016, 116. o.

tekinthetők, és így megfelelnek a kibermegfélemlítés fogalmi kritériumának³³ – de tény, hogy ennek bekövetkezte esetleges.

Fontos fogalmi kritérium az erőegyensúly-hiány. Kérdés, hogy ha az elkövető névtelen marad – mely körülmény számos esetben jellemzője az online megfélemlítésnek – ez kiváltja-e a kívánt aszimmetrikus állapotot? Hiszen az elkövető eltitkolhatja kilétét az áldozat előtt, sőt, akár maga a megfélemlítés is történhet az áldozattól elzárt térben (pl. egy titkos online csoportban); így míg ő célponttá válik, az elkövetőről nem tud meg semmit – így nem is tud fellépni ellene.³⁴ (Megjegyzendő, hogy az iskolai bántalmazásnak is vannak olyan formái, amelyeknél az áldozat számára titokban maradhat, hogy ki az elkövető (pl. rosszindulatú pletykák terjesztése).) Itt is szűkítő tényező azonban ennek esetlegessége; nem minden „kibermegfélemlítő” választja ugyanis az anonimitást.

Mindenképp említésre méltó az új hazai kutatási eredmények közül, hogy Pongó a könyvében amerikai mintákra támaszkodva az alábbiakban ragadja meg a fogalom lényegét: „egy elektronikus eszköz által megvalósuló, szándékos, egyszeri vagy ismétlődő magatartás, amely kárt vagy sérülést okoz az áldozatnak, s célja az erőegyensúly felborítása az elkövető és az áldozat között”.³⁵

Mindezek alapján a következőket állapíthatjuk meg a *kibermegfélemlítés fogalmi feltételeiként*:

- a) valamilyen támadás, amelynek célja az áldozat megfélemlítése;
- b) az online térben, elektronikus eszköz felhasználásával kerül rá sor;
- c) egyszeri vagy ismétlődő magatartás;
- d) erőegyensúly hiánya.

Ami az elkövetést illeti, az alkalmazott információs és kommunikációs technológiák közé tartoznak az azonnali üzenetküldő szolgáltatások (pl. WhatsApp, Skype), a csevegő alkalmazások (pl. Messenger), a közösségimédia-oldalak (pl. Facebook, Instagram), a videómegosztó oldalak (pl. YouTube), az e-mail, a blogok, a fórumok, a honlapok, amelyek közül néhányat kifejezetten mások becsmérlésére hoztak létre, de a kibermegfélemlítés elkövethető mobiltelefonon vagy akár online szerepjátékokban is. A diákok körében az ilyen sértő magatartások leggyakrabban azonnali üzenetküldéssel történnek.³⁶

33 Schenk, 2020, 277. o.

34 Parti, 2016, 116. o.

35 Pongó, 2021, 34. o.

36 Preuß, 2019, 98. o.

Hazánkban a fogalom a Digitális Gyermekvédelmi Stratégiában jelent meg, melyet rögzítetten a cyberbullying magyar megfelelőjeként ad meg. Fontos azonban megjegyezni, hogy bár annak markáns elemeként emeli ki a félelem faktort („... sokkal eredményesebben és hatásosabban félemlíti meg az áldozatot, mint a fizikai erőszak”³⁷), a felsorolt típusok egy része ennek bekövetkeztét kevésbé valószínűsíti – mint például a kiközösítés, azaz a közösség valamely tagjának egy online csoportból való kihagyása,³⁸ a trükközés (trickery) vagy a szexting. Míg – a magyarázat szerint – előbbi fogalom a személyes adatok csalással, megtévesztéssel történő megszerzését, majd a közösséggel való megosztását jelenti, addig utóbbi „kifejezést olyan helyzetekre használják, amelyekben az elkövető szexuálisan provokatív és *saját maga által készített* meztelen vagy félig meztelen képeket, vagy nyíltan szexuális tartalmú szöveget küld el online valakinek”.³⁹

A fogalmak hasonlóképpen egymást felváltó definíciókként jelennek meg Kiss Tibor tanulmányában („Megfélemlítés a cybertérben (cybermegfélemlítés, cyberbullying)”⁴⁰) azzal, hogy a szerző kiemeli: „a megfélemlítés normasértő formája magában foglalja a cybererőszak elemeit, a becsületcsorbító tényeket és kifejezéseket tartalmazó kommunikációt vagy információs rendszer és adatok elleni bűncselekményt”.⁴¹ Ennek megfelelően a kibermegfélemlítés három, eltérő társadalomra veszélyességű szintjét⁴² határozza meg: amikor a cselekmény nem ütközik semmilyen normába; ha erkölcsi szabályt vagy szokásjogot érint (azaz, bár a célszemély számára kellemetlen, zavaró, azonban nem tartalmazza a cybererőszak elemeit); ha konkrét jogi normát sért. Ez utóbbi esetben szükséges feltétel az erőszak elemeinek megvalósulása (például fenyegetés, megfélemlítés), mely a zaklatás áldozatát a rendszeres életvitelében akadályozza, s nála lelki pressziót eredményez.

2. A fogalomhasználat kriminológiai aspektusai

A jelenség – elsősorban, de nem kizárólagosan – fiatalokat érintő formái a *kriminológiai szakirodalomban* is komoly érdeklődésre tartanak számot, ahol több – részben egymás szinonimájaként használt – kifejezéssel találkozunk. A *bullying* tartalmilag olyan ismétlődő jellegű agresszív viselkedési forma, amely a valamilyen oknál fogva magát megvédeni kevésbé képes (például gyenge fizikumú, alacsony önbecsülésű) személy

37 Magyarország Digitális Gyermekvédelmi Stratégiája, 22. o.

38 Magyarország Digitális Gyermekvédelmi Stratégiája, 23. o.

39 Magyarország Digitális Gyermekvédelmi Stratégiája, 24. o.

40 Kiss, 2019, 78–79. o.

41 Kiss, 2019, 78. o.

42 Kiss, 2019, 79. o.

ellen irányul. Hasonló magatartásokat fed le a *mobbing*, mely támadást jelent, s melyet elsősorban a munkahelyi zaklatás, illetve pszichológiai terror jelenségének lefedésére használnak. Az *iskolai erőszak* a verbális, pszichés, fizikai, szexuális erőszakos viselkedés különböző személyek (diák, tanár, szülő) közötti megvalósulási formáit öleli fel. Az *iskolai zaklatás* lényegi eleme az agresszív cselekmény ismétlődő, elhúzódó jellege, mely irányulhat az áldozattal szembeni aktív, nyilvános fellépésre (közvetlen zaklatás) csakúgy, mint annak „puszta” kiközösítésére (közvetett zaklatás). Ahol annak objektív akadályai nincsenek (pl.: fizikai erőszak), a felsoroltak mindegyike elkövethető a modern kommunikációs eszközök bevonásával, a *kibertér* használatával.

Az internetes zaklatás fogalma mellett több forrást⁴³ is találunk, mely a *kiberagresszió* kifejezés használatát preferálja. A szakemberek álláspontja szerint ez elsősorban az IKT-platformokon megvalósuló agresszió jelenségét öleli fel, amelynek áldozatai meghatározott csoportok, személyek, hírességek, de akár véletlenszerűen kiválasztott sértettek is lehetnek. Míg az internetes zaklatás ugyanis részben az erőkiegyensúlyozatlanságot, részben az ismétlődő jelleget fogalmi elemként definiálja, addig a kiberagresszió tekintetében a zaklatási szándék kap kiemelt szerepet. Álláspontjuk szerint a közösségi médiában megjelenő zaklató jellegű viselkedés *általános* jellemzőit tekintve közelebb áll ehhez a fogalomhoz, mint a cyberbullyinghoz, illetve az internetes zaklatáshoz. Egyes vélemények szerint⁴⁴ a szigorú kritériumok miatt az olyan jelenségek, mint a „Happy Slapping”, kirekesztődnének e körből, míg a társadalmi agresszió egyik formájaként definiált kiberagresszió fogalmi ernyője alá besorolhatóak. Más szakemberek – így például Kulcsár Gabriella⁴⁵ – viszont azon az állásponton van, hogy nincs hiányzó kritérium, hisz az ismétlődés lehetősége itt is fennáll – bár nem közvetlenül, a sértettel szembeni újabb támadásokkal, hanem közvetett formában, a felvétel (megoszthatóságból adódó) széles körű megjeleníthetőségével és többszöri lejátszhatóságával.

Egyebekben fontos rögzíteni, hogy a fiatalok számára – ahogy azt egy több uniós országra kiterjedő kutatás⁴⁶ is igazolta – a cyberbullying definíciós elemei közül az ismétlődő jelleg kisebb jelentőséggel bír, mint az erőegyensúly hiánya, a szándékosság vagy az anonimitás. Az ok annak tudomásulvétele, hogy a bántó tartalom a virtuális térben – az információs és kommunikációs eszközhasználat okán – az elkövető közreműködése nélkül, mintegy „vírusszerűen” is képes terjedni; azaz az ismétlődés nem az

43 Lásd erre például: Nakano–Suda–Okaie–Moore, 2016. De ezt a definíciót használja például: Antipina–Bakhvalova–Miklyaeva, 2020, 402–414. o.

44 Corcoran–Mc Guckin–Prentice, 2015, 252. o.

45 Lásd a bullying–cyberbullying fogalmához: Kulcsár, 2022, 168–170. o.

46 Menesini et al., 2012, 455–463. o.

elkövetői aktivitással összefüggésben következik be. E technológia másik hatása, hogy nagyszámú, előzetesen fel sem mérhető személyi kört tud „áldozattá tenni”.

Az intencionális elem – azaz a bántalmazás szándéka – fontos a fiatalok számára annak eldöntésében, hogy a másik fél magatartását miként értékeljék. E tudati elem hiányában az elkövetői megnyilvánulást „csak” erős viccnek vagy durva humornak tekintik.⁴⁷

Hasonlóan jelentős tényező az anonimitás. Önmagában a névtelenség ténye a sértettek részéről általában súlyosabb megítélés alá vonja a magatartást; ugyanakkor, ha a cselekmény szándékossága nem feltételezhető, névtelenség esetén kevésbé azonosítják azt internetes zaklatásként.

A megkérdezettek szerint a jelenség legmeghatározóbb jellemzője az erőviszonyok kiegyensúlyozatlansága.⁴⁸ E kritérium relevanciája minden országban és minden viselkedéstípusban kiemelkedő volt, s fontosabb, mint a bántalmazó szándék ténye. A jelenség pszichológiai hatásmechanizmusa – épp az online tér jellemzői okán is – képes az áldozatban a védtelenség és ezzel a tehetetlenség érzetét jelentősen felnagyítani. A kiszolgáltatottság megélése az internetes platformokon teljesen független a támadó tényleges – fizikai, pszichológiai, társadalmi stb. – erőfölényének lététől. Az IKT-eszközök működési mechanizmusaiból adódóan annak megakadályozása, hogy a bántó, zaklató magatartás, illetve annak „tárgyi” megtestesülése ne érjen el másokhoz, nem, vagy csak korlátozottan, tipikusan szakemberi segítséggel érhető el, így az elkövető ereje, még a magatartás enyhébb formája esetén is, megsokszorozódik. Részben ebből is adódik, hogy a szemtől szembeni kontextusban megjelenő (offline) zaklatókat népszerűbbnek, okosabbnak és erősebbnek írják le, mint online „társaikat”.

3. Gyűlöletbeszéd és kibermegfélemlítés

A könyv által vizsgált probléma-magatartások szempontjából külön is nevesíteni szükséges az online gyűlöletbeszéd fogalmi körét. Maga a kifejezés, mint önálló kategória, valójában egy olyan ellenséges attitűdű online kommunikációs típus, amelynek célja valamely személy, személyek vagy társadalmi csoportok becsületének sértése, a közösség lealacsonyítása.

Részletesebb definíciót ír le például Cohen-Almagor,⁴⁹ amikor kifejti, hogy gyűlöletbeszédnek tekinthető minden olyan, elfogultság által motivált, rosszindulatú beszéd,

47 Nocentini et al., 2010, 137. o.

48 Menesini et al., 2012, 459. o.

49 Cohen-Almagor, 2011, 1–2. o.

amely egy személyre vagy embercsoportra irányul, azok egyes vélt vagy valós tulajdonságaik miatt. Fontos jellemzője, hogy megkülönböztető, megfélemlítő, rosszalló, ellenséges és/vagy előítéletes attitűdöket fejez ki a célcsoport olyan jellemzőivel szemben, mint például a nem, faj, vallás, etnikai, nemzeti hovatartozás, bőrszín, fogyatékoság vagy szexuális irányultság. A gyűlöletbeszéd célja, hogy megsértse, dehumanizálja, zaklassa, megfélemlítse, lealacsonyítsa, megalázza, viktimizálja az áldozat(oka)t, valamint érzéketlenséget és brutalitást szít velük szemben.

A gyűlöletbeszéd sokféle megjelenési formát ölthet, és így definíciós szempontból⁵⁰ is különböző meghatározásokkal találkozhatunk. A sokszínűség és az eltérő fókuszpontok mellett is – a kibermegfélemlítés, illetve a cyberbullying szempontjából – releváns, közös elemük valamely célcsoport, illetve annak tagja elleni, az adott személyt/személyi kört meghatározó jellemző – és azon keresztül a személy – lekicsinylése, megsértése. Ezek a gyakorlatban zaklató, megfélemlítő jellegű online kommunikáció képében öltenek testet – például nők esetén a sztereotípiák kihangsúlyozásával vagy a nemi alapú sértegetéssel. Ezért fontos kiemelni, hogy a gyűlöletbeszéd és a kibermegfélemlítés, illetve cyberbullying átfedő halmazába sorolt tevékenységek nemcsak szöveges vagy audió, de vizuális kommunikáció formájában is megvalósulhatnak. Sőt, ha figyelembe vesszük a személyközi információátadás csatornáiban beállt változásokat, illetve azt a tényt, hogy egy vizuális nyelven történő közlés sokkal egyszerűbben és gyorsabban befogadható, szerepük és jelentőségük egyre inkább meghatározó az online térben. De „csak” kiegészítő jelleggel használva is képesek felülírni az írott szöveg értelmezési kereteit.

A személyközi interakciókban a verbális csatornák háttérbe szorulnak a nonverbális csatornákkal szemben. Az online térben ezek közül számos – így például a hangsúly, hangerő, a mimika, a gesztikuláció vagy épp a proxemika – nincs, vagy csak korlátozottan van jelen, ezt mesterséges vizuális elemek⁵¹ pótolhatják. Egy adott szöveggörnyezetben, illetve mondatszerkezetben elhelyezett emotikon képes teljesen más, akár sértő, megalázó stb. értelmezést adni az egyébként semlegesnek tűnő verbális üzenetnek.

Noha a gyűlöletbeszéd és a kibermegfélemlítés korántsem azonos halmazát fedi le a mérgező magatartásoknak, különösen a közösségi média világában jelentős kapcsolódási pontokat mutatnak.

Az online gyűlöletbeszéd előfordulásának veszélye különösen jelentős számtalan, e fejezetben is tárgyalt jellemző miatt. Az online tér anonimitása, a felderítés, azonosítás, „lebukás” esélyének csekély foka, illetve az a tény, hogy a bántó kijelentések

50 Fogalmához lásd például: Anderson–Barnes, 2022.

51 Az online kommunikációban megjelenő társas-érzelmi szükségletekhez lásd: Wallace, 2002. 34–36. o.

potenciális áldozatra gyakorolt hatásának következményeivel nem kell szembesülnie az elkövetőnek, érzelmei, indulatai szociális gátak nélkül elhatalmasodásához vezethetnek.

Ugyanakkor nehézséget jelent annak kijelölése is, hogy az online térben kiemelkedően fontosnak tartott alapjogoknak – mint a véleménynyilvánítás szabadsága – hol húzódnak a határai. Különösen, ha figyelembe vesszük a szövegértés és -feldolgozás speciális, potenciálisan torzító hatású jellemzőit – azaz a nonverbális csatornák hiányából, korlátozott voltából, vagy például a kiegészítő képi megjelenések erősen (szub)kulturálfüggő értelmezési kereteiből adódó eltérő következtetéseket, érzelmi reakciókat.

Míg az internet mint kommunikációs tér szupranacionális, addig az ott küldött üzenetek értelmezése és milyenségének megítélése nagyon is „nacionális”, melyet kulturális, kultúranropológiai, szociálpszichológiai, történelmi stb. tényezők jelentősen befolyásolnak. S minthogy egy interakció zaklató, támadó, megfélemlítő jellegének megítélésében a főszereplő a konkrét egyén vagy személycsoport, így a folyamatban újabb és újabb szempontok, szűrők jelennek meg, egyre nagyobb teret adva a szubjektivitást erősítő emberi, biológiai, pszichológiai sajátosságoknak.

Nincsenek univerzális, általánosan elfogadott, sztrikt válaszok. „Mindenki azokat a dolgokat ítéli meg helyesen, amelyeket ismer, és ezeknek jó elbírálója” – írja Arisztotelész *Nikomakhoszi etika* című munkájában.⁵² A megítélések, értékelések és határok társadalomról társadalomra, korszakról korszakra változnak, történelmi körülmények és kulturális normák által befolyásoltan. Egy-egy magatartás konkrét jellegének megítélésénél irányadó lehet az arany középút szabálya, mely Arisztotelész szerint a mértéktartó élet alaptétele. Az önkifejezésre, a vélemény szabad kinyilvánítására tehát lehetőséget kell biztosítani. Ez azonban nem lehet keretek nélküli: nem sértheti mások becsületét, emberi méltóságát.

A gyűlöletbeszéd megítélésénél azonban fontos szempont a gyűlölet fogalmának definiálása is. Ez esetben ugyanis a zaklatás a felérendelti pozícióban lévő elkövető egyszeri vagy ismétlődő, megfélemlítő célzatú támadó viselkedése az online térben valamely „személlyel szembeni gyűlöletre, megkülönböztetésre vagy ellenségességre való felbujtó vagy bátorító magatartással valósul meg, és amelyet az elkövető adott személlyel vagy közösséggel szembeni előítélete motivál”. A gyűlölet-elem tekintetében az Alkotmánybíróság⁵³ értelmezése az irányadó, mely szerint ez „az egyik legszélsőségesebb negatív, a Magyar Nyelv Értelmező Szótára szerint (2. kötet 1132. o.) nagyfokú ellenséges indulat”.

52 Arisztotelész, 1987, 7. o.

53 30/1992. (V. 26.) AB határozat.

4. Összefoglalás

A bántalmazó, zaklató jellegű magatartások által felölelt jelenség meghatározása a tudományos érdeklődés fókuszába kerülésétől kezdve több módosuláson ment át. Ennek számos oka van. A társadalmi, gazdasági viszonyok változása önmagában is folyamatosan alakította az állampolgárok szociálpszichológiai attitűdjét, s ezen keresztül a jelenség konkrét megvalósulási formáit. E környezeti hatások közül külön is ki kell emelni a technikai fejlődés, az internet, illetve az információs és kommunikációs eszközök megjelenését, illetve elterjedését, amely drasztikus és meghatározó erejű volt – a vizsgált problémakör kapcsán is. A kutatások előrehaladtával egyre mélyült a rendelkezésre álló tudásanyag, illetve ennek eredményeként a konklúziók és elméleti megközelítések is alakultak.

Zaklatás, bullying, kortársbántalmazás, mobbing, megfélemlítés, cyberbullying, online zaklatás, kibermegfélemlítés, kiberagresszió, cybererőszak, [...] – csak néhány, a szakemberek által (esetenként nem is teljes tartalmi átfedés mellett) alkalmazott elnevezések közül. E definíciós sokféleség egyrészt visszatükrözi a jelenség, illetve a szakmai fókuszpontok (részben tudományterületektől függő) eltérő voltát, másrészt lehetőséget ad a könyv szerzőinek arra, hogy valamely fogalom fókuszba állításával elemezzék a rendelkezésére álló forrásanyagokat.

Tekintettel arra, hogy jelen munka az összehasonlító jog eszközét hívja segítségül, azaz a lehetséges büntetőjogi szabályozásokra koncentrál, így választásunk a kibermegfélemlítésre esett. Ez alatt minden olyan *támadás* értendő, melynek *célja az áldozat megfélemlítése*, és amelyre az *online térben, elektronikus eszköz felhasználásával*, egyszeri vagy ismétlődő magatartással kerül sor, a felek egymáshoz való viszonyát pedig az erőegyensúly hiánya jellemzi. A büntetőjog ultima ratio jellege mellett is ezen elemek fennállta valószínűsíti a büntetőjogi reagálást. Ugyanakkor – az adott szakmai (tudományterületi) források függvényében, a nemzeti szabályozásokhoz kötötten – használjuk a cyberbullying, illetve online/internetes zaklatás kifejezéseket is azzal, hogy ez utóbbiak – például a megfélemlítési célzat hiánya miatt – jóval szélesebb viselkedéshalmazt ölelhetnek fel.

Fontos arra is utalni, hogy a Btk.-beli zaklatás, közösség elleni uszítás, vagy a kortársbántalmazás, iskolai erőszak, megfélemlítés lehetséges „lefedő” deliktumai álláspontunk szerint még abban az esetben sem azonosak a cyberbullying jelenségi körével, ha infokommunikációs eszközökkel, IKT-támogatott formában valósulnak meg. Az utóbbi karakterisztikájában, érintetti körében, konkrét megvalósulási formáiban stb. számos egyedi jellemzőt hordozva, szélesebb magatartási kört körvonalaz.

Irodalomjegyzék

- AMBRUS, I. (2021) *Digitalizáció és büntetőjog*. Budapest: Wolters Kluwer
- AMBRUS, I., UJVÁRI, Á. (2016) 'A zaklatás bűncselekményének gyermekévei', *Magyar Jog*, 63(7–8), 424–435. o.
- ANDERSON, L., BARNES, M. (2022) 'Hate Speech', *Stanford Encyclopedia of Philosophy* [Online]. Elérhető: <https://plato.stanford.edu/entries/hate-speech/> (Letöltve: 2022. június 30.)
- ANTIPINA, S., BAKHVALOVA, E., MIKLYAEVA, A. (2020) 'Psychological Determinants of Cyber-aggression in Institutionalized Adolescents', *Young Scientists Symposium*, 402–414. o.
- ARISZTOTELÉSZ (1987) *Nikomakhoszi etika*. Budapest: Európa Könyvkiadó
- BÉRCES, V. (2017) 'A zaklatás törvényi tényállásába ütköző cselekmények minősítése és bizonyítási kérdései', *Magyar Jog*, 63(7–8), 454–462. o.
- „Biztonságosabb Internet” program (2009–2013) A Régiók Bizottsága véleménye (2008/C 325/14), *Európai Unió Hivatalos Lapja*, 2008. december 19., C 325/81–89.
- CORCORAN, L., MC GUCKIN, C., PRENTICE, G. (2015) 'Cyberbullying or Cyber Aggression? A Review of Existing Definitions of Cyber-Based Peer-to-Peer Aggression', *Societies*, 2015/5, 245–255. o.
- COHEN-ALMAGOR, R. (2011) 'Fighting Hate and Bigotry on the Internet', *Policy & Internet*, 3(3), 1–26. o.
- Cyberbullying vagy internetes zaklatás? UNICEF [Online]. Elérhető: <https://unicef.hu/cyberbullying> (Letöltve: 2022. május 30.)
- Európai Parlament, Tanács, Európai Gazdasági és Szociális Bizottság: *A Gyermekbarát Internet Európai Stratégiája*. Com(2012) 196 Final, Brüsszel, 2012. május 2.
- FOGARASSY, E. (2004) 'Zaklatás: egy ismeretlen fogalom a magyar jogban', *Jogtudományi Közlöny*, 59(2), 73–78. o.
- GELÁNYI, A. (2010) 'A zaklatás bűncselekményének jellemzése, különös tekintettel annak telekommunikációs eszköz útján történő megvalósítására', *JURA*, 16(2), 193–200. o.
- KISS, T. (2019) 'Cyberdevianciák' in Kiss, T., Parti, K., Prazsák, G. *Cyberdeviancia*. Budapest: Dialóg Campus, 74–88. o.
- KULCSÁR, G. (2022) 'Az iskolai erőszak jelensége kriminológiai szemszögből' in Ambrus, I., Kóhalmi, L. (szerk.) *Mészáros Ádám emlékére*. Budapest: Publicitas Art Média Kft. 165–174. o.
- Magyarország Digitális Gyermekvédelmi Stratégiája. *Digitális Jólét Program* [Online]. Elérhető: <https://digitalisjoletprogram.hu/files/b9/55/b955b52770e659680b4e537e84df906b.pdf> (Letöltve: 2022. május 21.)

- MENESINI, E., NOCENTINI, A., PALLADINO, B. E., FRISÉN, A., BERNE, S., ORTEGA-RUIZ, R., CALMAESTRA, J., SCHEITHAUER, H., SCHULTZE-KRUMBHOLZ, A., LUIK, P., NARUSKOV, K., BLAYA, C., BERTHAUD, J., K. SMITH, P. (2012) 'Cyberbullying definition among adolescents: a comparison across six European countries', *Cyberpsychology, Behavior, and Social Networking*, 15(9), 455–463. o.
- KISS, T. (2020) 'Kiberdeviancia' in Kiss, T. (szerk.) *Kibervédelem a bűnügyi tudományokban*, Budapest: Dialóg Campus 1–32. o.
- MONORI, Zs. É. (2016) 'Zaklatás-e a cyberbullying? Az internetes zaklató magatartások büntetőjogi szankcionálásának dilemmái', *In Medias Res*, 5(2), 246–261. o.
- NAGY, Z. (2020) 'A kiberbűncselekmények fogalma és csoportosítása' in Kiss, T. (szerk.) *Kibervédelem a bűnügyi tudományokban*. Budapest: Dialóg Campus 33–44. o.
- NAKANO, T., SUDA, T. OKAIE, Y., MOORE, M. J. (2016) Analysis of Cyber Aggression and Cyber-bullying in Social Networking. 2016 *IEEE Tenth International Conference on Semantic Computing (ICSC)*, February 2016 [Online]. Elérhető: https://www.researchgate.net/publication/301710339_Analysis_of_Cyber_Aggression_and_Cyber-Bullying_in_Social_Networking (Letöltve: 2022. május 30.)
- NOCENTINI, A., CALMAESTRA, J., SCHULTZE-KRUMBHOLZ, A., SCHEITHAUER, H., ORTEGA, R., MENESINI, E. (2010) 'Cyberbullying: Labels, Behaviours and Definition in Three European Countries', *Australian Journal of Guidance & Counselling*, 20(2), 129–142. o.
- OLWEUS, D. (1999) 'Az iskolai zaklatás', *Educatio*, 8(4), 717–739. o.
- PARTI, K. (2016) 'A megfélemlítés (bullying) szabályozása Magyarországon és külföldön', *In Medias Res*, 5(1), 114–146. o.
- PONGÓ, T. (2021) *A cyberbullying és a diákok véleménynyilvánítási szabadsága, különös tekintettel az USA jogrendszerére*. Szeged: Iurisperitus K.
- PREUSS, T. (2019) 'Erforderlichkeit der Kriminalisierung des Cybermobbings – Sinnvolle Schließung einer Gesetzeslücke oder bloßes Symbolstrafrecht?', *Kriminalpolitische Zeitschrift*, (4(2), 97–104. o.
- SCHENK, L. (2020) 'Was ist Cybermobbing?' in Böhmer, M., Steffgen, G. (eds.) *Mobbing an Schulen. Maßnahmen zur Prävention, Intervention und Nachsorge*. Berlin: Springer. 273–301. o.
- SZATHMÁRY, Z. (2009) 'Gondolatok a zaklatás bűncselekményéről', *Magyar Jog*, 56(12), 726–734. o.
- UNICEF (2022) *Cyberbullying vagy internetes zaklatás* [Online]. Elérhető: <https://unicef.hu/cyberbullying> (Letöltve: 2022. április 23.)
- WALLACE, P. (2006) *Az internet pszichológiája*. Budapest: Osiris.

WRIGHT, J. A., BURGESS, A. G., BURGESS, A. W., LASZLO, A. T., MCCRARY, G. O., DOUGLAS, J. E. (1996) 'A Typology of Interpersonal Stalking', *Journal of Interpersonal Violence*, 11(4), 487–502. o.

Az egyes büntetőjogi tárgyú törvények módosításáról szóló T/4178. számú törvényjavaslat indokolása [Online]. Elérhető: <https://jogkodex.hu/doc/4418199> (Letöltve: 2022. május 30.)

3. Az égetéstől az online agresszióig – interdiszciplináris kitekintés

CSEMÁNÉ VÁRADI ERIKA

A kötet fókuszában álló magatartásokkal szembeni hatékony fellépés – legyen szó a kibermegfélemlítésről vagy az online gyűlöletbeszédéről – nem képzelhető el a jelenség mögött álló okok feltárása, az elkövetőket jellemző karakterisztika elemzése, illetve az áldozattá válás rizikófaktorainak áttekintése nélkül. Ez nemcsak a megelőzése, a (büntető)jogi és jogon kívüli eszközök alkalmazása, de a viktimizációs következmények feloldása szempontjából is kiemelkedően fontos.

1. A kibermegfélemlítés

Az egyik leginkább kiszolgáltatott, leginkább veszélyeztetett csoport a kiskorúaké, ezért a Digitális Gyermekevédelmi Stratégia is foglalkozik a kérdéskör egyes aspektusaival. A dokumentum a jelenség konkrét *megjelenési formáit* tekintve leginkább egyes nemzetközi kriminológiai kutatások¹ eredményeire támaszkodott, nevesítve például a

¹ Visionaries Project. New Forms of School Bullying and Violence. Cyberbullying, Happy Slapping and Other New Trends. International Online Conference, April 24 – May 19, 2006. Conference Report. VISIONARIES-NET project funded by the European Commission within the Socrates Minerva Program.

Csemáné Dr. Váradi Erika PhD, LLM
vezető kutató, Mádl Ferenc Összehasonlító Jogi Intézet
egyetemi docens, Miskolci Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar, Bűnügyi Tudományok Intézete
ORCID: 0000-0002-4486-1131

Csemáné Váradi, E. (2023) 'Az égetéstől az online agresszióig – interdiszciplináris kitekintés' in Nagy, Z. (szerk.) *Az összehasonlító jog eszközével a gyűlölet ellen. Az online gyűlöletbeszéd, zaklatás és megfélemlítés nemzetközi szabályozása*, 51–71. o. Budapest: Mádl Ferenc Összehasonlító Jogi Intézet



https://doi.org/10.47079/2023.nz.gyuloletbeszed.10_3

befektítést, a kiközösítést, az online fenyegetést; ezek közös összekötő eleme a technika zaklatás céljából történő alkalmazása.²

A jelenség rendkívül sokszínű, s számos ok miatt folyamatosan változó jellegéből adódóan változatos tipológiával találkozhatunk. Az egyik fő elméleti megközelítés szerint több – részben a Stratégiában is jelzett – formája ismert:³

- a) az égetés (*flaming*) olyan online harc, amelyben dühös, fenyegető vagy vulgáris üzeneteket küldenek tömegével az áldozatnak;
- b) az ismétlődő, folyamatos zaklatás (*harassment repeatedly*) többnyire név nélküli (anonim) durva, goromba, nyers és sértő üzenetek küldését jelenti;
- c) a befektítés (*dissing*) olyan online üzenetek küldése, amelyek alkalmasak az áldozat jó hírének a megsértésére (így például az iskolai honlapra az adott személy szexuális képességeit és méreteit gúnyoló, kétségbe vonó rajzok, beszámolók, megjegyzések eljuttatása);
- d) a megszemélyesítés (*impersonation*) célja, hogy az áldozat nevében (pl. jelszavát kifiztyelve) üzeneteket, sms-eket stb. küldve tegyék tönkre baráti, szerelmi, társas kapcsolatait, és ezen keresztül (is) rontsák megítélését;
- e) önálló formája a cyberbullyingnak (*outing and trickery sharing*), amikor az elkövető az áldozat titkát vagy a rá nézve kínos információt, titkolt jellemzőt szerzi meg csalárd módon és osztja meg másokkal (így például a kóros kövérsége miatt a többiektől elkülönülve, egy másik teremben átöltöző áldozatról készítenek titkon meztelen képeket a mobillal, és azt küldik szét a társaknak vagy teszik fel a netre);
- f) a szándékos kirekesztés („*exclusion intentionally*”) valakinek egy adott online csoportból (pl. chatszoba) való kizárását jelenti;
- g) az áldozat folyamatos, ismétlődő követése, becserkészése a cybertérben („*cyberstalking repeatedly*”) lényegében fenyegető tartalmú vagy rendkívül intim üzenetek küldését vagy egyéb olyan online tevékenységet takar, amely sérti vagy veszélyezteti az áldozat biztonságát.

Utóbbi elkövetési forma felölelte például a korábbi, még az áldozattól kapott vagy róla, beleegyezésével készült, erotikus tartalmú vagy szexuális tevékenységét ábrázoló képekkel, e-mail-címének és például skype-nevének megadásával az áldozat barátait vagy ismeretleneket célzó üzenetküldést. A jelenség – és így a szakmai tudásanyag és szenzitivitás – folyamatos változását mutatja, hogy később ezek a viselkedések már a sexting alatt önálló kategóriaként kerültek nevesítésre.

2 Magyarország Digitális Gyermekvédelmi Stratégiája, 22–23. o.

3 Lásd erre részletesebben: Csemáné Váradi, 2016, 627–661. o.

Más⁴ csoportosítások ettől részben eltérnek. Eszerint az internetes zaklatás alapvetően néhány nagyobb típusba sorolható, mint

- a) a szociális kirekesztés;
- b) engedély nélküli megjelölés;
- c) a megalázás (sértegetés, lehordás / „flaming”);
- d) a „sext re-posting” (intim szexuális tartalmú üzenetek megosztása), és
- e) a megszemélyesítés és személyiséglopás („impersonation and identity theft”).

Bár a kirekesztés ezek közül a nyíltan legkevésbé bántalmazó karakterisztikájú magatartás, azonban ez is alkalmas arra, hogy az érintettben szorongást és frusztrációt váltson ki. Az engedély nélküli megjelölés lényege, hogy az adott személyt hozzájárulása hiányában is valamilyen online formában megosztott, tipikusan megalázó képhez társítják, s a megosztó felületek működési mechanizmusa miatt ezen megalázó képek hozzácsatolódnak az áldozat által feltöltött és bejelölt képekhez is. A „flaming”, azaz a sértegetés, vagy lehordás, leszidás a karaktergyilkosság egyik meghatározó és bevett eszköze. Az intim interakcióban egymásnak írt szexuális tartalmú szövegek újbóli közzététele különösen a fiatal korosztály vonatkozásában jelent kiemelkedő viktimizációs veszélyt. Abban az esetben, ha mindez képi formában történik, a pszichológiai károkozás mértéke még jelentősebb.

A bántalmazó jellegű magatartások köre folyamatosan változik – részben a technikai lehetőségek és a felhasználók szokásainak alakulása, részben a kutatók tudásbázisának bővülése okán. Ennek megfelelően – például a sértő üzenetek küldésével valamely reakció kiváltásának reményében megvalósított megalázáson („flaming”) túl – újabb megközelítés ölt testet például Cuncin megosztásában⁵:

- a) kitegetés („outing”) – privát, az érintettre nézve kínos, kellemetlen információk nyilvánosságra hozatala (tipikusan nagyobb körben);
- b) trollkodás („trolling”) – tipikusan valamilyen megalázó, a becsületet sértő állítás, vélemény megosztása adott személyről vagy csoportról, a felhasználók (és nem csak az érintettek!) szélesebb körének bosszantása, többnyire érzelmileg átítatott, kínos online reakciókra késztetése céljából;
- c) sértő megnevezés (gúnynevek használata) („name calling”) – más személy sértő, megalázó elnevezése, rá más online interakciókban ilyen néven való hivatkozás (különösen jelentős a fiataloknál (42%)⁶);

4 Hochstetler, 2016.

5 Cuncin, 2022.

6 Anderson, 2018.

- d) hamis pletykák terjesztése („spreading false rumors”) – valótlan tartalmú történetek, „igazságok”, állítások terjesztése adott személyről (a fiatalok körében a második leggyakoribb forma (32%)⁷);
- e) intim képek, üzenetek küldése („sending explicit images or messages”) – intim (szeméremsértő jellegű) képek vagy üzenetek megosztása az áldozatról, annak beleegyezése nélkül;
- f) kiberzaklatás (személyes indíttatású/elhúzódozó jellegű, ismétlődő); fizikai támadással való fenyegetések („cyber stalking”/„harassing”/„physical threats”) – adott személy ismétlődő üldözése, zaklatása vagy fizikai támadással való fenyegetése (a fiatalok 16%-a számolt be⁸ ez utóbbi megtörténtéről).

A végrehajtásban egyre nagyobb szerepet kap a mobiltelefon, illetve ennek fényképezőgépként való, nem megengedett célú használata is. Nemcsak testnevelési órákon vagy edzéseken lehet ruhátlan vagy kevésbé felöltözött személyekről képeket készíteni, majd elküldeni egymásnak vagy felrakni az internetre, hanem osztálykirándulások, bulik alkalmával is.

Speciális, a kiberagresszió körében nevesített jelenség a „Happy Slapping” és a „Snuff Video”. Az először Angliában detektált „szórakozási forma” kezdetben az iskolákban, diákok sérelmére került elkövetésre, azonban mára gyakorlatilag bárki célponttá válhat. A „*Happy Slapping*” – azaz szó szerinti fordításban vidám/boldog ütés/csapás – az általában védtelen áldozat eredetileg megalázó tevékenységekre való kényszerítésének, ma már inkább a megütésének/megverésének és megrugdosásának mobiltelefonnal történő lefényképezését, illetve lefilmezését jelenti, amelyet aztán fénykép vagy videoklip formájában elküldenek a barátoknak vagy egyenesen feltesznek az internetre.

A „Happy Slapping”-cselekmények megjelenésüktől kezdve esetenként igen komoly következményekkel jártak. Így például Londonban egy 37 éves, bárpultosként dolgozó férfit, aki az egyik parkban üldögélt, támadt meg 4 fiú. Az áldozat a rugdosásba és ütésekbe végül belehalt. A magatartás lényegi elemét azonban ez esetben sem az erőszak alkalmazása jelentette,⁹ hanem a felvételek elkészítése és továbbküldése, amellyel sikerült ismertségre szert tenniük az elkövetőknek. Ezt jól példázza az előbbi eset egyik 14 éves tettesének viselkedése, aki a sértett fejére mért rúgások után földön fekvő áldozatát így kérte: „Most egy dokumentumfilmet készítünk, úgyhogy légy szíves, nézz a kamerába!” Kezdetben a „Happy Slapping”-cselekmények célpontja tipikusan bárki lehetett, aki egy kicsit is eltért

7 Anderson, 2018.

8 Anderson, 2018.

9 Grimm, 2006.

az átlagostól; ahogy az egyik elkövető nyilatkozta, a lényeg, hogy „hülyén” nézzen ki. Bár a diákokhoz képest kisebb arányban, de a sértettek közt megjelentek a tanárok¹⁰ is.

Hasonló indíttatásból kerül sor az ún. *SnuffVideók* készítésére. Az elnevezés az angol „to snuff out” szóból ered, amelynek szó szerinti jelentése: kinyiffan, kiköhögi a lelkét.

Ekkor az áldozat testi vagy lelki megalázását, megerőszakolását, megverését csak úgy megörökíthetik, mint a hullagyalázást (a világhálón halálos közlekedési balesetek, bűncselekmények, öngyilkosságok helyszínén az áldozatokról/áldozatokkal készült megdöbbentő felvételekkel találkozhatunk).

A „SnuffVideók” is hosszabb ideje elterjedtek, így számos példa hozható rájuk. Ezek egy része a fiatalok közvetlen környezetéhez, ottani életviteléhez kapcsolódik, és sokszor összefüggésbe hozható különböző jellegű nemi erkölcs elleni támadásokkal.

A sértettek sok esetben védekezésre nem vagy csak korlátozottan képes, általában alkoholos befolyásoltság alatt álló lányok, így a jelenség a „rape-culture”-rel is összefüggést mutat. A nemi erőszak-kultúra¹¹ egy olyan kulturális környezetet jelent, ahol a szexuális erőszakot és egyéb ilyen jellegű visszaélést „normális” viselkedésként azonosítják; azaz a társadalom elfogadja annak létét, nem kérdőjelezi meg eléggé és elégszer létjogosultságát. Sőt, elbogatellizálja a cselekményt, felmentve az elkövetőket. A nők hiperszexualizálása önmagában is nagy problémát jelent, és a szexualitás a gyerekek intim szférájába és mindennapi életébe történő ilyen szintű betüremkedése (videoklipek, reklámok, filmek, tiktok-videók, dalszövegek stb.) különösen sérülékennyé teszi őket. A nemiség lemeztelenített és túlhangsúlyozott ábrázolása mellett számtalanszor „láthatunk” a forgatókönyvírók tollából olyan jeleneteket, ahol – bár a nő egyértelműen és határozottan nemet mondott – a „főhős” nem adja fel szerelmét, s félresöpörve annak tényleges akaratát addig üldözi őt, míg az végül igent nem mond. A pornográf tartalmú filmek körében is számtalan erőszakos kerettörténet jelenik meg, mintegy normalizálva a szexuális zaklatások, nyomásgyakorlás, a fizikai, pszichés stb. hatalommal való visszaélés létét.

A nemi erőszak-kultúra különösen a fiatalok körében került beazonosításra, s lényege a zaklató jellegű szexuális magatartásokkal szembeni nagyobb fokú tolerancia; a tipikusan fiatal férfi elkövetők körében egyfajta pozitív megítélés kapcsolódik hozzá, míg az általában azonos korosztályból kikerülő női áldozatoknál ez az alkalmi partnerkapcsolatok, a kollégiumi, iskolai bulik, illetve az alkoholfogyasztás rizikójaként

10 Számos hasonló esetre lásd például: Happy slapper boy behind bars. *Shropshire Star*, 11 August 2008 [Online]. Elérhető: <https://www.shropshirestar.com/news/2008/08/11/happy-slapper-boy-behind-bars/> (Letöltve: 2022. május 10.); ‚Happy slapping’ gang members admit killing Ekram Haque. *BBC News*, 16 June 2010 [Online]. Elérhető: <https://www.bbc.com/news/10331547> (Letöltve: 2022. május 10.)

11 RCEW, 2022.

kerül detektálásra. E hozzáállás mögött egyes szakértők öt fontos elemet azonosítottak be,¹² úgymint a hagyományos nemi szerepeket, a szexizmust, az ellenséges szexuális hiedelmeket, a nőkkal szembeni ellenségesség meglétét, illetve önmagának az erőszaknak mint eszköznek az elfogadását. A jelenség az internet színre lépésével, a közösségi média szerepének megnövekedésével együtt más, nagyobb veszélyességi szintre lépett.¹³ Elterjedtségét jól mutatja, hogy egy angol felmérés szerint 10 iskolás lányból, illetve fiatal nőtől 9 válik áldozatává az online szexuális zaklatásnak – például kéréstlenül kapott falloszfotók vagy egyéb erotikus tartalmú képek formájában.

Noha a diákok nem mindegyike ért egyet a cselekményekkel, azonban mégis fogadnak és továbbítanak ilyen tartalmakat, mert úgy hiszik: így válhatnak érdekessé, ismertté, „valakivé” a többiek számára, és nem maradnak ki a történelemből. A média, az internet, a kommunikációban való részvétel fontosságának megértéséhez ismerni kell a fiatalabb generációk szociálpszichológiai, kultúrantropológiai stb. sajátosságait. Bár jelentős eltérések vannak a fiatalokúak egyes csoportjai, rétegei, azok anyagi lehetőségei, tanulási és elhelyezkedési esélyei között, az 1995 után születetteknek számos olyan jellemzője van, amely markánsan megkülönbözteti őket a korábbi korosztályoktól.

Érdeemes megjegyezni, hogy a cyberbullying és a „rape-culture” egy sajátos leágazódását hívták életre az olyan új, hiperrealisztikus technológiák,¹⁴ mint például a VR-szemüvegek. A nagyfokú valóságélménynek köszönhetően a virtuális térben történő zaklató jellegű támadások még a test tényleges megérintése nélkül is képesek előidézni a valódi viktimizáció negatív pszichés hatásait.¹⁵ Az így kialakult helyzetek ellen a játékgyártók igyekeznek fellépni. Például a QuiVR fantasy-játék multiplayer változata¹⁶ esetén létrehoztak egy olyan speciális „védelmi” buborékot, melynek használata mellett ilyen támadás nem érheti a játékost.

2. Okok és hatások

A cyberbullying mögötti *okok* széles körűek és sokfélék, ugyanakkor van néhány általános, illetve különösen a fiatal korosztály esetén különösen releváns közös jellemző, mint például

- a) a könnyű hozzáférhetőség;

12 Johnson et al., 2021, 70. o.

13 Holladay et al, 2019, 80. o.

14 Gillespie, 2020.

15 Carrie, 2016.

16 A játékhoz lásd: <https://blog.vrplayin.ca/quivr-multiplayer-content-series>

- b) az erősödő pszichés függőség az új technológiáktól (pl.: USA, Ausztrália, Új-Zéland, Közép-Európa);
- c) az IKT, illetve a közösségi média a társadalmi kapcsolattartás része, színtere;
- d) a következménynélküliség (nem mindig azonosítható az „elkövető”, ritkán követi büntetőjogi jogkövetkezmény);
- e) a tolerancia az erőszakkal szemben; az általános társadalmi kommunikáció is erőszakosabb – azaz az erőszak elfogadott viselkedésforma, fiataloknál szülői minta is lehet;
- f) a társadalomban, illetve a fiataloknál a kortárs csoportban az erőszak elfogadott nyomatékosító eszköz;
- g) a közösség, a szűkebb környezet, a szülők általi ellenőrzés hiánya;
- h) az anonimitás lehetősége;
- i) a tapintható (kézzelfogható) háttér hiánya;
- j) a média erőszak kultusza, az erőszak értéktételezése (hősök, megmentők, igazság nevében „büntetők” pozitív szerepkörbe emelése);
- k) a zaklató magatartás mintái („bully” című PC/Xbox/Psp-ben egy iskolában kell az iskolai zaklatót eljátszani; maga az intézmény a „Bullworth Academy” nevet kapta).

Az online formában zajló zaklatás különös veszélye – ahogy azt Kulcsár Gabriella¹⁷ is elemzi tanulmányában – nemcsak az elkövető személy anonimitásában jelenik meg, hanem a zaklatás potenciális közönségének nagy számában is. Különösen jelzésértékű annak rögzítése, hogy az online zaklatók egy része maga is közvetlen zaklatás áldozata volt korábban, s utóbb ezt a formát választotta áldozati helyzetével kapcsolatos frusztrációjának levezetésére.

Az online térben való kommunikációval kapcsolatos általános vélemény az, hogy az agresszív felhasználói viselkedés ezen a platformon elsősorban az anonimitás tényével összefüggésben nagyobb arányban van jelen, s ez potenciális internetes zaklatáshoz vezethet. Egyes közösségi hálózatokon végzett kutatások¹⁸ egyértelműen alátámasztották, hogy a névtelen felhasználók agresszívabb viselkedést mutatnak, mint azok, akik felvállalják identitásukat. A durva stílusú megjegyzésekre való válaszadás erőszak tartalma is függ a névtelenségtől. Egy így föltett agresszív kérdés esetén a válaszadók is magasabb fokú agressziót mutatnak, mint a hasonló attitűdű, de nem anonim felhasználtól érkező kérdések esetén. Ugyanakkor fontos megállapítás, hogy önmagában egy ilyen felhasználói viselkedés nem kapcsolódik szükségképpen az internetes

¹⁷ Kulcsár, 2022, 31–41. o.

¹⁸ Lásd erre például Brown, 2018, 297–326. o.

zaklatáshoz. Ez utóbbi jelenség számos olyan elemmel bír, amelyet önmagában a trágár, obszcén kifejezések használata vagy a támadó jellegű kommunikációs stílus nem tartalmaz.

A zaklatásban „továbbküldőként”, azaz néma közreműködőként részt vevők esetén az okok igen sokfélék.¹⁹ A legtöbb kutató azonban egyértelműen az értékválságot és a média torz sikerképét teszi felelőssé az erőszak ezen formájának megállíthatatlan terjedéséért. A diákok azért fogadnak és továbbítanak ilyen videókat és képeket, mert: „így felvágatok a többiek előtt”. Fontos az is, hogy ne maradjanak ki a kommunikációból („így én is hozzá tudok szólni a témához”). Mindaddig, amíg ezek a magatartások képesek az ismerősök, társak tiszteletének, elismerésének kiváltására, arányuk nem fog csökkenni.

Az internet és az ottani aktivitások esetleges pusztító hatása, az a kiszolgáltatottság, amit a nem kellően átgondolt vagy óvatlan közösségimédia-jelenlét okoz, a fiatalok jelentős része számára nehezen felfogható, megérthető tény. Pedig az internetes zaklatás, az anonim módon történő, durva véleménynyilvánítások, a másik kigúnyolása komoly pszichés törést jelent az érintett számára – különösen, ha figyelembe vesszük, hogy a használók többsége abban a virtuális világban él, lelkiekben is oda kötődik, az ottani pozitív visszajelzésekből, dicséretekből táplálkozik.

Napjainkra több olyan eset vált ismertté, amikor a fiatal az általa megélt és kezelni nem tudott zaklatással vagy a folyamatos sértő támadásokkal szembeni védekezés egyetlen lehetőségét az öngyilkosságban látta.²⁰ Különösen megdöbbentő Amanda Todd esete. A 15 éves kanadai lány egy hónappal végzetes döntése előtt egy Youtube-üzenetben „mondta el” történetét, depressziója okát, reménytelenségét, antidepresszáns-túladagolását, önsértő cselekedeteit, és kért segítséget („Nincs senkim... Szükségem van valakire.”). Mindez elmaradt, mint ahogy a 12 éves Lara Burns esetében is, akinél hasonló módon vezettek a zaklató üzenetek a halálos végkifejlethez. Bár a bullying/cyberbullying nagyon komoly rizikófaktor az öngyilkosságok hátterében, sok tényező együttállása kell egy ilyen tragédia létrejöttéhez. Fontos, hogy ezeknek az eseteknek a feltárásánál a többi faktort is vizsgáljuk, hogy az ismétlődés megelőzése érdekében teljes képet lássunk.²¹ (Bár más okok miatt, de az is komoly veszélyt jelent, ha a fiatalok belenyugszanak a cyberbullying létébe, a durva, becsmérítő hangnem eltűrésébe, mondván: az adott közösségi oldalon ez a megszokott, a természetes, hiszen ott mindenki úgy viselkedik.)

19 Csemáné Váradi, 2009, 84–95. o.

20 Csemáné Váradi, 2014, 90–91. o.

21 Az iskolai zaklatás és serdülőkori öngyilkosságok egymásra hatásáról lásd: Kulcsár, 2018, 426–433. o.

A jelenség konkrét megjelenési formája, illetve hatása függ az életkortól. Legáltalább ennyire fontos korosztály-specifikus tényező az online világ sajátossága – azaz a fiatalok által preferált szórakozási lehetőségek által közvetített üzenetek milyensége. A képi ábrázolás – legyen a közösségi médiában megjelenő gif-ekről, mémekről, a YouTube-csatornákra feltöltött videótartalmakról vagy az Instagramon elérhető képekről szó – meghatározó részét képezi a fiatalok kommunikációjának. Az üzenetek tartalmát illetően több probléma is megfogalmazódik. A – különösen filmformátumban – megjelenő erőszak mennyisége, a bűnözés és az egyéb deviáns magatartások egyoldalú bemutatása, a sztereotípiákban való ábrázolás értéktételezése és hatása sokszor nemkívánatos. Az iskolai zaklatások, a fizikai bullying, a „Happy Slapping”, a „Snuff-videók” léte és tartalma toleránssá teszi a fiatalt a bántalmazással szemben, egyben empatikus készségét csökkenti. A mindentől – így a másik fizikai, mentális rossz állapotából is – viccet csináló, a másik fél félelmére, elesettségére, kiszolgáltatottságára alapozó online tartalmak megszületése mögött a virtuális világ és a közösségi média egyik „alaptétele” áll: csak az létezik, aki „fent van” a neten, az a sikeres, akinek sok követője van, az ér valamit, aki begyűjti a lájkokat.

Az információs társadalom a fiatalok képi kommunikációjában is lecsapódó, győztesekre és vesztesekre osztott társadalomképe többek között komoly önértékelési és kapcsolati zavarokhoz, a kívánatostól eltérő érték- és normarendszerhez vezethet.²² Ezen túl is: az online közösségi térben való folyamatos jelenlét kényszere, az intim szféra eltűnése, az érzelmi inkontinencia, a „felejtéshez való jog” elvesztése feszültséget, szorongást okozhat, és könnyebben sodorhatja a fiatalt kényszerszerepekbe és áldozati szituációkba is. A morális gátak feloldódása, a személytelenség, az e-kommunikáció sajátosságai²³ pedig megkönnyítik a másik fél megalázását, megsértését úgy, hogy annak súlyával és saját felelősségével az „elkövető” nincs is tisztában.

Az internetes zaklatás mint egy közegészségügyi rizikófaktor²⁴ is nevesíthető. Számtalan kutatás igazolta, hogy az áldozati élmények folyamatos félelemérzethez, generális szorongáshoz, társadalmi elszigeteltséghez és romló munkahelyi, illetve tanulmányi teljesítményhez vezethetnek. Közvetett hatásként akár a személyközi interakciók kialakításának nehezítettsége is megjelenhet. Figyelemmel az online térben megjelenő információk tartósságára, a felejtéshez való jog hiányára, az áldozatok részben a félelem, részben a zaklatás ismétlődő jellege miatt nem képesek feldolgozni az áldozati helyzettel járó pszichés hatásokat, és ez hosszabb távon súlyos

22 Lásd erről részletesebben: King–Horwitz–Berona–Jiang, 2013, 43–50. o.

23 Subrahmanyam–Greenfield, 2008, 119–203. o.

24 Chengyan–Huang–Evans–Zhang, 2021, 1–12. o.

poszttraumás stressz zavarokhoz,²⁵ ennek eredményeként pedig depressziós tünetekhez vezethet.

Az internetes zaklatás pszichológiai hatásai – életkortól függetlenül is – széles körűek, s jelentősen befolyásolják az áldozatok, ezek körében különösen az ennek kitett serdülők mentális egészségét. Nem csak esetükben, de náluk nagyobb arányban jelennek meg a korábbi áldozati helyzettel összefüggésben a rossz pszichológiai alkalmazkodási reakciók, megküzdési stratégiák, az alacsony traumafeldolgozó képesség,²⁶ a csökkenő önértékelés, illetve az öngyilkossági késztetések/gondolatok. Az áldozati helyzet azonban nemcsak a pszichológiai, hanem ezzel összefüggésben a fizikai egészségre is negatív hatással van.

Valamely online közösséghez tartozás igénye korosztály-függetlenül jellemző; fiatalok esetén azonban különösen erős az erre való igény – és ezzel összefüggésben az áldozattá válás esélye.

Egyebekben a biológiai nemhez kötötten eltérés figyelhető meg²⁷ mind a zaklatás észlelése, mind az áldozattá válás gyakorisága, mind pedig az arra való helytelen válaszreakció között. A lányok magasabb kiberviktimizációs tapasztalatról számolnak be, míg a fiúk esetében az arra való helytelen pszichés reakciók fordulnak elő többször.

A fiatal korosztály esetében a negatív hatás más okok miatt is jelentősebb mértékű és súlyú lehet. Életkori, a fiatal kommunikációját érintő sajátosság, hogy többségüknek egyértelmű problémát jelent érzelmeik kezelése, kifejezése, az okok felismerése, beazonosítása.

A kommunikációs akadályozottság, az érzések, érzelmek kibeszélésére, és ezáltal a belső pszichés nyomás csökkentésére való képtelenség akár önkárosító tevékenységekhez (például falcolás) is vezethet. Az önsértő magatartás eredményeként a fájdalom lokalizálttá, jól beazonosíthatóvá – és ezáltal „uralhatóvá” – válik. De e viselkedésre tekinthet a fiatal egyfajta önbüntetésként (pl.: önutálat esetén), eszközként a stressz leküzdésére vagy az adott, általa nem kezelhető helyzetből való kilépésre (pl.: diszfunkcionális család esetén a fej ájulásig történő falba verése).²⁸

A cyberbullying különböző formái fiatalok körében megsokszorozzák az iskolai zaklatás egyébként is súlyos hatásait. Az iskolai erőszakot kísérő leggyakoribb megnyilvánulásokat már a 2000-es években a következőképpen határozták meg:²⁹

25 Datta–Gupta, 2021, 88–91. o.

26 Ennek jelentőségére lásd gyermekek esetén: Kulcsár, 2021, 136–145. o.

27 Extremera–Quintana–Orts–Mérida–Lopez–Ray, 2018, 367–376. o.

28 Csemáné Váradi, 2021, 102–103. o.

29 Kutatások a gyerekek közötti erőszakról [Online]. Elérhető: <https://osztalyfonok.hu/344/> (Letöltve: 2022. április 17.)

- a társadalmi, közösségi szabályok megszegése (az oda nem tartozás érzése, visszautasítottság miatt, helyzet fel nem ismerése, szabályok nem ismerete, határok tartásának képtelensége);
- a családi kötelékek elszakítása, „kiszállás” a közösségből, bandákhoz, csoportokhoz, idősebbekhez csapódás;
- a sérült önérzet védekezése támadással (az iskola mint szervezet és az ott dolgozók negligálása, ellenszegülés, más – beilleszkedő, gyengébb – gyerekek megtámadása, bántalmazása, az iskola otthagynása);
- a pozitív önkép elvesztése (ehhez kapcsolódóan esetlegesen destruktív, öncsonkító, önpusztító magatartásformák megjelenése, öngyűlölet); ezek alapján is érthető annak szükségessége, mi több, elvárható lenne, hogy a bajban lévő gyerekek, tanulók iskolai magatartását, jelzéseit az ott dolgozók fel tudják ismerni, jól tudják értelmezni, és elsősorban annak tekintsék, amit ténylegesen jelent, ne annak, ahogyan megnyilvánul.

Tény, hogy a virtuális tér, különösen a közösségi média, számos sajátossággal rendelkezik, melyeknek függvényében az autoagresszív magatartásokhoz eltérő kapcsolódási pontok nevesíthetők. A nem öngyilkossági célzatú önsértő magatartások hátterében többek között megjelenik az önkritikus rumináció³⁰ is, melynek esélyét a korábbi kiberviktimizáció növeli. A fiatal saját külső/belső hibáin, hiányosságain való folyamatos rágódása mind testi, mind lelki jóllétét negatívan befolyásolja, jelentősége azonban még ennél is nagyobb; elhúzódó jelenléte szoros összefüggést mutat a szorongásos, illetve depresszív tünetek megjelenésével,³¹ amelyek pedig már a szuicid készítés rizikótényezői.

E tekintetben fontos két elem kiemelése is. Egyrészt, hogy már a 2017-es felmérések³² is megerősítették, a közösségi médiában, elsősorban a Facebookon töltött idő növekedése fokozza a szorongásos zavar jelenlétét a 18–23 éves jelen lévő korosztály körében. Az Instagram pedig arra készíti a felhasználókat, hogy folyamatosan összehasonlítsák magukat másokkal, melynek eredménye nemcsak az önmagukra vetített negatív kép lehet, hanem az önértékelés csökkenése is.

Másrészt, hogy a szuicid késztetések hatására a fiatalok sokszor épp az IKT-platfomokon keresztül remélik a megoldást. Az interneten elkövetett zaklató, bántalmazó magatartások egy speciális, a *büntetőjogi értékelhetőség szempontjából* is releváns formáját

30 Reinhardt et al., 2021, 531–532. o.

31 Kocsel, 2019, 28. o.

32 Lásd a kutatás ismertetéséhez: Vannucci–Flannery–Ohannessian, 2017, 163–166. o.

jelentheti, amikor a közösségi médiában segítséget kérő vagy már önsértő magatartást, illetve annak a legsúlyosabb formáját, az öngyilkosságot elkövetni kívánó személyt lelkileg bántalmaznak, érzelmileg megalázzák, arra biztatják, hogy az – akár az élete kioltásával járó – magatartást megvalósítsa.³³

Általános jelleggel, életkortól függetlenül igaz, hogy az internetes zaklatás negatív hatással van a depresszióra, amelyet az egyedüllétből való fokozott félelem közvetít.³⁴ Minél erőteljesebb a magánytól való félelem, úgy válhat az érintett egyre kiszolgáltatottabbá és védtelenebbé az online térben – növelve ezzel a bántalmazó online viselkedés hatását.

3. Fókuszban a gyűlöletbeszéd

A gyűlöletbeszéd, mint önálló kategória, valójában egy olyan ellenséges attitűdű online kommunikációs típus, melynek sajátos jegye egy személy, személyek vagy társadalmi csoportok becsületének sértése, a közösség lealacsonyítása. Ezen erős negatív érzelmi attitűdből adódóan a gyűlöletbeszéd konkrét hatásai³⁵ eltérőek lehetnek az adott személy célcsoporthoz való kapcsolódásának erősségétől (mennyire része identitásának az, hogy hova tartozik, pl. nőként való önazonosság). A hatások mértéke függ a személyes érintettség mértékétől is. Így a korábbi áldozati helyzet, avagy a társadalmi identitással összefüggésben megélt fenyegetettség érzete növeli a gyűlöletbeszédre való érzékenységet. Az áldozati helyzet tipikusan olyan pszichés következményekkel jár, mint más traumatikus élmény elviselése; azaz frusztrációt, pszichés stresszt, áldozati helyzet esetén depresszív tüneteket válthatnak ki, ugyanakkor a negatív érzetek, így a félelem mellett sokszor megjelenik a harag is mint következmény. Általános jelleggel, azaz kultúrától, nemtől függetlenül igaz, hogy az egyének saját véleményük megosztását sokkal kevésbé érzékelik gyűlöletbeszédként, mint fordított helyzetben.³⁶ A gyűlöletbeszédrel szembeni fellépés kapcsán jelentősége van annak is, hogy az milyen konkrét „alakban” jelenik meg; a lealacsonyító, sértő, vizuális megjelenítések nagyobb hatással bírnak a közösségi médiát használók körében, mint más személyeknél.³⁷

33 A kiberöngyilkosságok, illetve a felhasználói reakciók részletesebb bemutatásához lásd: Csemáné Váradi, 2021, 95–112. o.

34 Varela–Hernández–Miranda–Barlett–Rodríguez-Rivas, 5886. o.

35 Schmid et al., 2022, 4–5. o.

36 Schmid et al., 2022, 4. o.

37 Schmid et al., 2022, 11–12. o.

Az alacsony állóképességű egyének sebezhetőbbek az érzelmi kitörésekkel szemben, és – ezzel összefüggésben – neurotikusabbnak igazolódtak, mint a nagyobb állóképességű társaik.³⁸ Érdekes megállapítás ugyanakkor, hogy egyes, nagyobb kihívásoknak megfelelni kényszerülő, vagy társadalmi, közösségi problémák iránt érzékenyebb, s e tényekkel összefüggésben magasabb stresszfaktorú közösségeknél – például főiskolai hallgatók³⁹ – az online gyűlöletkeltő beszéd elterjedtebb – az adott tanulói körben mintegy 25%-kal(!) –, mint hasonló életkorú más csoportokban.

Gyűlöletbeszéddel kapcsolatos kutatások⁴⁰ azt is igazolták, hogy egyes társadalmi csoportokban, így például a kisebbségek vagy a bevándorlók között a gyűlöletbeszédnek való kitettség nagyobb arányú. Mindez egyébként előre jelzi a poszttraumás stressz zavarok és depresszió tüneteinek nagyobb eséllyel való megjelenését is, melyeket az „akkulturációs stressz” mediál.⁴¹ Közös jellemző, hogy ennek mértéke – különösen a gyűlöletbeszéd formájában megjelenő diszkrimináció esetén – magas. Maga az akkulturáció⁴² a kulturális és pszichológiai változás kettős folyamata, amely két vagy több kulturális csoport és egyes tagjaik közötti érintkezés eredményeként megy végbe. Olyan kulturális és pszichológiai változások folyamata, amely magában foglalja a szükség-szerű kölcsönös alkalmazkodás különféle formáit. Ezek pedig hosszabb távú pszichológiai és szociokulturális alkalmazkodáshoz – illetve annak kényszeréhez – vezetnek. Az akkulturációs pszichológiai elmélet szerint az egyének pszichológiai egészsége egy új kulturális környezethez való alkalmazkodás során megváltozik.⁴³

Fontos ugyanakkor utalni arra, hogy a gyűlöletbeszéd megítélése, illetve az ezzel kapcsolatos érzékenység az elmúlt időszakban, így elsősorban a közösségi média megjelenésével összefüggésben jelentősen csökkent,⁴⁴ a gyakoribb közösségimédia-használat a gyűlöletbeszéd alacsonyabb észlelési gyakoriságához vezet. Fontos megállapítás az is, hogy akik kevésbé érzékenyek a gyűlöletbeszéd észlelésére, azoknál az ezzel összefüggő negatív pszichés hatások is kevésbé vannak jelen. A közösségi média megjelenését követő kutatások azt igazolták, hogy ez a platform az agresszív kommunikáció, a konfliktusokat generáló ellenségképzés, illetve a megalázó ellenséges érzetekkel átitatott személyközi interakciók terepe. Nemcsak a közösségimédia-használat gyakorisága,

38 Lásd erre például: Saha et al., 2019, 255–264. o.

39 Saha et al., 2019, 255. o.

40 Lásd ehhez részletesebben: Wypych–Bilewicz, 2022.

41 Az akkulturációs stressz (acculturation stress) abból a konfliktushelyzetből fakad, amelyet az egyén a befogadó társadalom új kultúrájához való alkalmazkodás során megél. Lásd erre: Berry, 1997, 5–34. o.

42 Berry, 2005, 698–699. o.

43 Ren–Jiang, 2021, 4751. o.

44 Schmid et al., 2022.

de a konkrét felhasználó életkora, illetve az adott közösség kommunikációs/kulturális sajátosságai is meghatározóak. Így például a 13–17 éves amerikai fiatalok 64%-a találkozott gyűlöletbeszéddel, míg a 18 év feletti, azaz a felnőtt korú új-zélandiak csak 18%-a. Fiatalkorúak körében tipikusan magas arányú az egy-egy kollektívával szembeni lealacsonyító attitűd használata.⁴⁵

Országtól függetlenül igaz azonban, hogy a gyűlöletbeszéd aránya folyamatosan nő, így például Németországban 2021-re már elérte a 78%-ot.⁴⁶ Természetesen a már jelzett toleranciaszint-emelkedéssel ellentételesen megfigyelhető egy másik folyamat is. A tudatos kampányoknak, illetve az elmúlt időszak fokozódó emberi-jogi kommunikációs aspektusainak köszönhetően szélesedik a gyűlöletbeszéd kategóriába tartozó fogalmak köre.

4. Elkövetők és áldozatok

Az online térben történő visszaélések, zaklató, bántalmazó magatartások hatásai mellett, a hatékony megelőzés érdekében fontos feltárni annak lehetséges okait.

Az elkövetővé válás szempontjából számos, nagyon különböző befolyásoló tényező is felmerülhet. E körben különösen fontos a zaklatás konkrét okainak, illetve az azt támogató speciális tényezőknek a feltárása.

A *konkrét okok* közt számos – igen különböző előjelű – aktor nevesíthető.⁴⁷ Ilyen az unalom, melynek elűzéséhez csak egy mobiltelefonra van szükség. Hasonló, az IKT-platfomok által biztosított speciális lehetőség az új személyiség kipróbálása.⁴⁸ Bárki „tesztébe” belebújhat a felhasználó, így anélkül játszhat el bármilyen (akár „gonosz”) szerepet, hogy ennek közvetlen vonzatai lennének.

Érdekes annak rögzítése, hogy negatív, akár áldozati helyzetek⁴⁹ is vezethetnek a zaklatóvá váláshoz. A korábban megélt offline sértetti pozíció csakúgy generálhat online bántalmazói aktivitást, mint például a magány, az elhagyatottság érzete. Kirekesztettként, elszigeteltségben létezve úgy vélik, ezzel részben felhívhatják magukra a figyelmet. Ugyanakkor fontos az is, hogy a közvetlen környezetük iránti ellenséges érzéseiket, haragjukat ezáltal a társadalom felé projektálhatják,⁵⁰ ezzel jobb pszicho-

45 Schmid et al., 2022, 2. o.

46 Schmid et al., 2022, 2. o.

47 Cuncin, 2022.

48 Ennek igazolására lásd: Varjas–Talley–Meyers–Parris–Cutts, 2010, 269–273. o.

49 Slonje–Smith–Frisén, 2013, 26–32. o.

50 Hermens–McLoughlin, 2018, 1–7. o.

lógiai közérzetüket kiváltva. Míg ezen esetekben inkább jellemző a névtelenség és a nagyszámú vagy véletlenszerűen kiválasztott célcsoport/-személy, addig a szakítás vagy kapcsolatromlás miatti elkövetés nagyon is célzott támadást jelent. Itt a szereplők olyan, általában korábban baráti vagy párkapcsolati viszonyban álló „felek”, akik barátságában általuk kezelni nem tudott vagy nem akart konfliktusok léptek fel, vagy – például féltékenységi miatt – megromlott a kapcsolatuk. Ilyenkor a konkrét motiváló erő sokszor a bosszú.⁵¹

Speciális kört képeznek azok a zaklatók, akiknél pszichológiai vagy pszichiátriai szempontból releváns személyiségjegyek, zavarok vagy betegségek indukálják az online bántalmazó viselkedést.⁵² E körbe sorolhatóak például az agresszióval, hiperaktivitással vagy impulzivitászavarral küzdő személyek. A különböző élvezeti szerek használata – így az alkohol- vagy drogfüggőség – is generálhat ilyen mentális egészségügyi problémákat. (Ez esetben tehát nem arról van szó, hogy egy személy alkohol vagy drog hatása alatt online üzenetekkel zaklatja vagy megalázza a sértettet.)

Fontos kiemelni, hogy a „sötét négyesként” („Dark Tetrad”) nevesített személyiségzavarok – így a pszichopátia, machiavellizmus, szadizmus és narcizmus – és az internetes bántalmazó viselkedés gyakorlása között kapcsolat áll fent. Nemzetközi kutatások⁵³ szerint e patológiák képesek előre jelezni az internetes zaklatást, méghozzá különböző etnikumú felhasználók esetén is (ázsiai, fekete és fehér). Ugyanakkor mind egyik csoport esetén igaz volt, hogy bármelyik vizsgált tünetegyüttes megléte mellett is a korreláció szintje nők körében alacsonyabb.

Bár az említett személyiségzavarok nagyon különböző jegyekkel írhatóak le, közös jellemzőjük például a tipikusan alacsony szintű empátia, illetve mások megfélemlítése, mint az önbizalom erősítését vagy a hatalmi pozíció megélését szolgáló technika használata. (Egyebekben a négy csoport közül a narcisztikus személyiségjegyű felhasználók jelenléte a közösségi médiában felülrepezentált, ez azonban nem jelenti szükségképpen az aktív zaklatói státusz létét.)

A „sötét négyes” akár közvetítő szerepet⁵⁴ is kaphat az áldozati, illetve az elkövetői szerep között, bár ez a biológiai nem függvényében eltérő erősségű kapcsolatot jelent. Azonos gyermekkori áldozati pozíció megélése mellett is igaz, hogy a jelzett személyiségzavarok nagyobb arányban vezettek férfiak esetében internetes zaklatáshoz, mint nőknél. Ugyanakkor az, hogy e jegyek milyen mértékben képesek jelezni a gyermekkori

51 König–Gollwitzer–Steffgen, 2010, 210–224. o.

52 Skilbred–Fjeld–Reme–Mossige, 2020, 1–16. o.

53 Lásd erre például: Brown–Hazraty–Palasinski, 2019, 552–557. o.

54 Kircaburun–Jonason–Griffiths–Aslanargun–Emirtekin–Tosuntaş–Billieux, 2021, NP1877–1893. o.

érzelmi bántalmazás és az internetes zaklatás közötti kapcsolatot, a nemek mentén is függ a konkrét személyiségprobléma típusától. Így míg például a machiavellizmus mindkét nem esetén közvetít, addig a szadizmus a férfiaknál, a pszichopátia pedig a nőknél tölti be teljes értékkel ezt a szerepet.

A jelzett, egyénhez kötött okokon túl is van az *IKT-platformok*nak számos olyan *jellegzője*, mely – e speciális okok hiányában is – egyértelműen *növeli az online bántalmazói viselkedés lehetőségét* még azok esetén is, akik egyébként offline helyzetben nem válnának elkövetővé.

Az online térben bárki bárkivel szemben könnyen válhat zaklatóvá. Nincs szükség arra, hogy közel kerüljön a célszemélyhez vagy csoporthoz, vagy bármilyen speciális erőssége legyen. Nem kell előzetes hatalmi pozíció, fölérendelti helyzet vagy egyensúlyhiány; nincs szükség arra, hogy fizikailag erősebb vagy társadalmilag felsőbbrendű legyen (például népszerűbb vagy gazdagabb), ezzel is biztosítva a többi megfigyelő támogatását vagy legalábbis passzivitását. Nincs szükség többre egy internetes kapcsolatnál és egy IKT-eszköznél.

Hasonlóan támogatólag hat az elkövetésre, hogy számos, a szociális gátlás aktivizálása szempontjából releváns akadály hiányzik. Bár e körben fontos a névtelenül maradás lehetősége, így nem kell számolni az esetleges társadalmi rosszallás bekövetkeztének lehetőségével. De talán még ennél is fontosabb, hogy a cselekmény nem jár közvetlen konfrontációval, az áldozattal való face-to-face találkozással és ezáltal a kiváltott negatív hatásokkal való szembesüléssel. Nem lépnek fel az együttérzésből fakadó kételyek, hiszen az áldozat – az ő szenvedésével, érzéseivel együtt – nagyon távol van az elkövetőtől. Az offline térben megélhető, azonnali személyes interakció is elmarad. Hisz anonim elkövetés mellett az áldozat többnyire még akkor sem tud közvetlenül reagálni az őt ért bántalmazó viselkedésre, ha egyébként erre pszichésen alkalmas lenne.

5. Összefoglalás

Bármely formájáról is van szó egy bántalmazó, zaklató jellegű magatartásnak, annak pszichés hatásai hosszú távúak,⁵⁵ s megfelelő segítség nélkül az áldozatok egész életét végigkísérik. Az IKT-platformok sajátos jellemzői – felejtéshez való jog hiánya, anonimitás, információáramlás korlátlanága stb. – miatt ezek a negatív következmények sokszorosára erősödnek, függetlenül az érintett személyi kör életkorától. A zaklató

55 Lásd erre részletesebben például: Marciano–Schulz–Camerini, 2020, 163–181. o.

magatartás idővel a külső környezet által is detektált problémás viselkedést okoz, míg az áldozati pozícióhoz köthető problémák jelentősen megnövelik olyan egészségügyi szempontból is releváns internalizálási metódusok kialakulásának és hosszú távú jelenlétének kockázatát, mint például a depresszió vagy a szorongás.⁵⁶ Bár a jelenség fogalmi-elméleti megközelítései eltérőek⁵⁷ lehetnek, a jogszabályi környezet, a hatóságok aktív fellépése és felelősségvállalása, valamint a társadalom általános felfogása kiemelt szerephez jut.

⁵⁶ Marciano–Schulz–Camerini, 2020, 163. o.

⁵⁷ Erdélyi, 2021, 20–21. o.

Irodalomjegyzék

- ANDERSON, M. (2018) 'A Majority of Teens Have Experienced Some Form of Cyberbullying', *Pew Research Center*, [Online]. Elérhető: <https://www.pewresearch.org/internet/2018/09/27/a-majority-of-teens-have-experienced-some-form-of-cyberbullying/> (Letöltve: 2022. június 30.)
- BERRY, J. W. (2005) 'Acculturation: Living successfully in two cultures', *International Journal of Intercultural Relations*, 29(6), 698–699. o.
- BERRY, J. W. (1997) 'Immigration, acculturation, and adaptation', *Applied Psychology*, 1997/46, 5–34. o.
- BROWN, A. (2018) 'What is so special about online (as compared to offline) hate speech?', *Ethnicities*, 18(3), 297–326. o.
- BROWN, W. M., HAZRATY, S., PALASINSKI, M. (2019) 'Examining the Dark Tetrad and Its Links to Cyberbullying', *Cyberpsychology, Behavior, and Social Networking*, 22(8), 552–557. o.
- CARRIE, J. (2016) *Sexual harassment in virtual reality feels all too real – it's creepy beyond creepy* [Online]. Elérhető: <https://www.theguardian.com/technology/2016/oct/26/virtual-reality-sexual-harassment-online-groping-quivr> (Letöltve: 2022. április 9.)
- CUNCIN, A. (2022) *The Psychology of Cyberbullying* [Online]. Elérhető: <https://www.verywellmind.com/the-psychology-of-cyberbullying-5086615#citation-1> (Letöltve: 2022. április 30.)
- CSEMÁNÉ VÁRADI, E. (2014) '„Színlelni boldog éveket...” Gondolatok a fiatalok bűnözésének társadalmi reprodukciójához' in Borbíró, A., Inzelt, É., Kerezsi, K. Lévay, M., Podoletz, L. (szerk.) *A büntető hatalom korlátainak megtartása: a büntetés mint végső eszköz. Tanulmányok Gönczöl Katalin tiszteletére*. Budapest: ELTE Eötvös Kiadó. 83–94. o.
- CSEMÁNÉ VÁRADI, E. (2016) 'Gyermek és fiatalkori kriminalitás' in Borbíró, A., Gönczöl, K., Kerezsi, K., Lévay, M. (szerk.) *Kriminológia*. Budapest: Wolters Kluwer. 627–661. o.
- CSEMÁNÉ VÁRADI, E. (2009) 'Konfliktusok örvényében – a drunkorexiától a kollektív erőszakig' in Németh, Zs. (szerk.) *Írások Tauber István emlékére*. Budapest: ELTE ÁJTK, MKT, RTF. 84–95. o.
- CSEMÁNÉ VÁRADI, E. (2021) 'Közösségi média és auto-agresszió – interdiszciplináris kitekintés', *Miskolci Jogi Szemle*, 16(5) (3. különszám), 95–112. o.
- DATTA, V., GUPTA, J. (2021) 'Cyber bullying: Causes, psychological impact and remedies', *UGC Care Group Ejournal*, 11(5), 88–91. o.
- ERDÉLYI, Á. (2021) 'Az online térben bekövetkező zaklatások lehetséges okai, dinamikai jellegzetességei és megoldási lehetőségei', *Nemzetbiztonsági Szemle*, 9(3), 18–32. o.

- EXTREMERA, N., QUINTANA-ORTS, C., MÉRIDA-LOPEZ, S., RAY, L. (2018) 'Cyberbullying victimization, self-esteem and suicidal ideation in adolescence: does emotional intelligence play a buffering role', *Frontiers in Psychology*, 2018/9, 367–376. o.
- GILLESPIE, E. (2020) Virtual rape and sexual abuse: The dangers of immersive technology. *SBS News*, 11 December 2020. [Online]. Elérhető: <https://www.sbs.com.au/news/the-feed/article/virtual-rape-and-sexual-abuse-the-dangers-of-immersive-technology/4v2n12p3f> (Letöltve: 2022. április 11.)
- GRIMM, P. (2006) *Mobiltelefonok csak 18 éves kortól? Pornográfia és erőszak a mobilokon*. Stuttgart: Hochschule für Medien
- Happy slapper boy behind bars. *Shropshire Star*, 11 August 2008 [Online]. Elérhető: <https://www.shropshirestar.com/news/2008/08/11/happy-slapper-boy-behind-bars/> (Letöltve: 2022. május 10.)
- 'Happy slapping' gang members admit killing Ekram Haque. *BBC News*, 16 June 2010 [Online]. Elérhető: <https://www.bbc.com/news/10331547> (Letöltve: 2022. május 10.)
- HERMENS, D. F., MCLOUGHLIN, L. T. (2018) 'Cyberbullying and Social Connectedness', *Frontiers for Young Mind*, 6(54), 1–7. o.
- HOCHSTETLER, L. (2016) *Five types of internet abuse used to cyberbully*. Association of Internet Research Specialists, 13 May 2016. [Online]. Elérhető: <https://aofirs.org/articles/five-types-of-internet-abuse-used-to-cyberbully> (Letöltve: 2022. május 6.)
- HOLLADAY, K. R., HAGEDORN, W. (2019) 'The Use of Technology in Sexual Exploration Among a Rape Culture Youth', *Journal of Counseling Sexology & Sexual Wellness: Research, Practice, and Education*, 1(2) 80–89. o.
- JEEVES, P. (2015) *Happy-slap video of boy's beating posted on Facebook but attacker gets away with it* [Online]. Elérhető: <https://www.express.co.uk/news/uk/619050/Mother-s-fury-after-happy-slap-video-of-son-s-beating-posted-on-Facebook-but-attacker-gets> (Letöltve: 2022. június 30.)
- JOHNSON, N.L., JOHNSON, D.M. (2021) 'An Empirical Exploration Into the Measurement of Rape Culture', *Journal of Interpersonal Violence*, 36(1–2). 70–95. o.
- KING, C. A., HORWITZ, A., BERONA, J., JIANG, Q. (2013) 'Acutely Suicidal Adolescents. Who Engage in Bullying Behavior: 1-Year Trajectories', *Journal of Adolescent Health*, 2013/53, 43–50. o.
- KIRCABURUN, K., JONASON, P., GRIFFITHS, M. D., ASLANARGUN, E., EMIRTEKIN, E., TOSUNTAŞ, Ş. B., BILLIEUX, J. (2021) 'Childhood Emotional Abuse and Cyberbullying Perpetration: The Role of Dark Personality Traits', *Journal of Interpersonal Violence*, 36(21–22), NP11877–NP11893. o.
- KOCSEL, N. (2019) *A perszeveratív kogníciók pszichológiai és biológiai korrelátumai*. PhD-értekezés, Budapest: ELTE

- KÖNIG, A., GOLLWITZER, M., STEFFGEN, G. (2010) 'Cyberbullying as an act of revenge?', *Australian Journal of Guidance and Counselling*, 20(2), 210–224. o.
- KULCSÁR, G. (2018) 'Összefüggések és dilemmák' in Menyhárd A., Varga I. (szerk.) *350 éves az Eötvös Loránd Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kara: A jubileumi év konferenciasorozatának tanulmányai (I–II. kötet)*. Budapest: ELTE Eötvös Kiadó. 426–433. o.
- KULCSÁR, G. (2021) 'A digitális reziliencia jelentősége a cyberbullying elleni küzdelemben' in Nagy, M. (szerk.) *Gyerekekre fókuszálva: Konferenciakötet*. Pécs: PTE. 136–145. o.
- KULCSÁR, G. (2022) 'Characteristics of Bullying and Cyberbullying and the State of Affairs of Anti-Bullying Efforts in Hungary', *Journal of Eastern European Criminal Law*, 2022/1, 31–41. o.
- Kutatások a gyerekek közötti erőszakról [Online]. Elérhető: <https://osztalyfonok.hu/344/> (Letöltve: 2022. április 30.)
- LINK, B. (2009) *Bewährungsstrafen: Schüler filmen Missbrauch auf Party* [Online]. Elérhető: <https://www.merkur.de/lokales/regionen/bewaehrungsstrafen-schueler-filmem-missbrauch-party-355953.html> (Letöltve: 2022. április 4.)
- MARCIANO, L., SCHULZ, P. J., CAMERINI, A-L. (2020) 'Cyberbullying Perpetration and Victimization in Youth: A Meta-Analysis of Longitudinal Studies', *Journal of Computer-Mediated Communication*, 25(2), 163–181. o.
- RCEW (2022) What is rape culture? *Rape Crisis England & Wales* [Online]. Elérhető: <https://rapecrisis.org.uk/get-informed/about-sexual-violence/what-is-rape-culture/> (Letöltve: 2022. április 4.)
- REINHARDT, M., KÖKÖNYEI, GY., DRUBINA, B., URBÁN, R. (2021) 'A nem szuicidális önsértés és motivációjának mérése serdülőknél: az állítások az önsértés kapcsán kérdőív (ISAS-HU) magyar adaptációja', *Magyar Pszichológiai Szemle*, 76(3–4) 515–548. o.
- REN, Q., JIANG, S. (2021) 'Acculturation Stress, Satisfaction, and Frustration of Basic Psychological Needs and Mental Health of Chinese Migrant Children: Perspective from Basic Psychological Needs Theory', *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 18(9)
- SAHA, K., TECH, G., CHANDRASEKHARAN, E., DE CHOUDHURY, M. (2019) 'Prevalence and Psychological Effects of Hateful Speech in Online College Communities' in Boldi, P., Foucault Welles, B. (eds.) *WebSci '19: Proceedings of the 10th ACM Conference on Web Science*. New York: Association for Computing Machinery. 255–264. o.
- SCHMID, U. K., KÜMPEL, A. S., RIEGER, D. (2022) 'How social media users perceive different forms of online hate speech: A qualitative multi-method study', *New Media & Society*, 1–19. o. DOI: 10.1177/14614448221091185

- SKILBRED-FJELD, S., REME, S. E., MOSSIGE, S. (2020) 'Cyberbullying involvement and mental health problems among late adolescents', *Cyberpsychology: Journal of Psychosocial Research on Cyberspace*, 14(1), 1–16. o.
- SLONJE, R., SMITH, P. K., FRISÉN, A. (2013) 'The nature of cyberbullying, and strategies for prevention', *Computers in Human Behavior*, 29(1), 26–32. o.
- SUBRAHMANYAM, K., GREENFIELD, P. M. (2008) 'Online Communication and Adolescent Relationships', *Children and Electronic Media*, 18(1), 119–203. o.
- VANNUCCI, A., FLANNERY, K. M., OHANNESSIAN, C. M. (2017) 'Social media use and anxiety in emerging adults', *Journal of Affective Disorders*, 2017/207, 163–166. o.
- VARELA, J. J., HERNÁNDEZ, C., MIRANDA, R., BARLETT, C. P. RODRÍGUEZ-RIVAS, M. E. (2022) 'Victims of Cyberbullying: Feeling Loneliness and Depression among Youth and Adult Chileans during the Pandemic', *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 19(10)
- VARJAS, K., TALLEY, J., MEYERS, J. PARRIS, L., CUTTS, H. (2010) 'High school students' perceptions of motivations for cyberbullying: an exploratory study', *Western Journal of Emergency Medicine*, 11(3), 269–273. o.
- Visionaries Project. New Forms of School Bullying and Violence. Cyberbullying, Happy Slapping and Other New Trends. International Online Conference, April 24 – May 19, 2006. Conference Report. VISIONARIES-NET project funded by the European Commission within the Socrates Minerva Program
- WYPYCH, M., BILEWICZ, M. (2022) 'Psychological toll of hate speech: The role of acculturation stress in the effects of exposure to ethnic slurs on mental health among Ukrainian immigrants in Poland', *Cultural Diversity and Ethnic Minority Psychology*, DOI: 10.1037/cdp0000522
- ZHU, C., HUANG, S., EVANS, R., ZHANG, W. (2021) 'Cyberbullying Among Adolescents and Children: A Comprehensive Review of the Global Situation, Risk Factors, and Preventive Measures', *Frontiers in Public Health (Sectio Public Mental Health)*, 2021/9, 1–12. o.

4. Strasbourgi tükör: az online gyűlöletbeszéd és a kibermegfélemlítés az Emberi Jogok Európai Bírósága esetjogában

BÉRES NÓRA

1. Bevezetés

A modern kori jogalkotás és emberi jogi diszciplína állandósult kihívásává vált, hogy a tudomány és technika rohamos fejlődésével lépést tartson. Nincs ez másképp az online gyűlöletbeszéddel és a kibermegfélemlítéssel sem: a gyűlölet-bűncselekmények és a megfélemlítés típusú magatartások megjelentek az interneten is, a jogalkalmazónak pedig ebben a megváltozott (online) kontextusra kell a hagyományos (*offline*) esetekre alkalmazott megoldásokat átültetnie, vagy éppen az internet sajátosságait figyelembe véve továbbfejleszteni.

A tudomány és technika fejlődése a nemzetközi jogrendet különösen nehéz próbatétel elé állítja, elsősorban a decentralizált törvényhozás hiánya, az állami akaratokban megmutatkozó markáns különbségek, a nemzetközi szerződések megkötésének és ratifikációjának elhúzódása, az elfogadott rendelkezések (túlzottan) általános tartalma, valamint a szokásjogban rejlő integráns bizonytalanságok miatt. Ugyanakkor a nemzetközi emberi jogi bíróságok, ahol a nemzetközi jogi jogérvényesítés bizonyos szempontból az élen jár, nem mutogathatnak némán a jogalkotás tehetetlenségére akkor,

Dr. Béres Nóra PhD LLM

vezető kutató, Mádl Ferenc Összehasonlító Jogi Intézet

egyetemi tanársegéd, Miskolci Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar, Európai és Nemzetközi Jogi Intézet

ORCID: 0000-0001-5801-6695

Béres, N. (2023) 'Strasbourgi tükör: az online gyűlöletbeszéd és a kibermegfélemlítés az Emberi Jogok Európai Bírósága esetjogában' in Nagy, Z. (szerk.) *Az összehasonlító jog eszközeivel a gyűlölet ellen. Az online gyűlöletbeszéd, zaklatás és megfélemlítés nemzetközi szabályozása*, 73–97. o. Budapest: Mádl Ferenc Összehasonlító Jogi Intézet



https://doi.org/10.47079/2023.nz.gyuloletbeszed.10_4

ha a sérelmet szenvedett jogkereső közönség számára valódi védelmet kívánnak nyújtani, így a tudomány és technika fejlődését a bírói jogértelmezés eszköztárát segítségül hívva próbálják meg utolérni. Az Emberi Jogok Európai Bírósága (a továbbiakban: EJEB, Strasbourgi Bíróság vagy Bíróság) e tekintetben kikerülhetetlen referenciapontként szolgál, minthogy a Bíróság az evolutív értelmezést,¹ illetve az inherens kötelezettségek doktrínáját² alkalmazva lehetővé teszi, hogy a több mint 70 évvel ezelőtt elfogadott Emberi Jogok Európai Egyezménye³ (a továbbiakban: EJEE vagy Egyezmény) mind a mai napig élő instrumentumként funkcionáljon, hatékony védelmet kínálva az Egyezmény hatálya alá tartozó mintegy 830 millió embernek.⁴

Az EJEB rendkívül gazdag esetjoga nem szűkölködik az online gyűlöletbeszéd- és kibermegfélemléssel kapcsolatos ügyekben sem, így jelen fejezet célja, hogy a strasbourgi joggyakorlat segítségével felvázolja ezen bűncselekmények, illetve jogellenes magatartások emberi jogi kontúrajait. A fejezet tehát a sértettek, illetve áldozatok perspektívájából vizsgálódik, és elsősorban a jogesetelemző módszertant alkalmazza. Az ügyek szelekcióját elsősorban az online kontextushoz közvetlenül kötődő jogesetek jelölték ki, jóllehet néhány általános, de szorosan kapcsolódó megállapítás feltárásához az *offline* gyűlöletbeszéd- és *bullying* típusú magatartásokkal összefüggésbe hozható példát is szükséges bemutatni. Minthogy a gyűlöletbeszéd és a megfélemlítés tipikusan más-más emberi jog sérelmét idézi elő, elemzésükre külön alfejezetekben kerül sor.

2. A(z online) gyűlöletbeszéd az Emberi Jogok Európai Bíróságának joggyakorlatában

2.1. A gyűlöletbeszéd fogalma a nemzetközi jogban

A gyűlöletbeszédnek nincs a nemzetközi jogban egyetemes jellegű, önálló definíciója, ám a nemzetközi közösség számos olyan emberi jogi dokumentumot fogadott el az elmúlt nyolc évtizedben, amelyek relevanciával bírnak e tárgykörben. Az Emberi Jogok

1 Bernhardt, 2009, 11–25. o.; Dzehtsiarou, 2011, 1730–1745. o.

2 Részletesebben lásd: McBride, 2021.

3 1993. évi XXXI. törvény az emberi jogok és az alapvető szabadságok védelméről szóló, Rómában, 1950. november 4-én kelt Egyezmény és az ahhoz tartozó nyolc kiegészítő jegyzőkönyv kihirdetéséről.

4 Council of Europe, European Court of Human Rights, Annual Report of 2020 [Online]. Elérhető: https://www.echr.coe.int/Documents/Annual_report_2020_ENG.pdf (Letöltve: 2022. május 18.)

Egyetemes Nyilatkozata⁵ (a továbbiakban: EJENY) volt a legelső a XX. századi nemzetközi instrumentumok között, amely a véleménynyilvánítás szabadságát deklarálta.⁶ Az Egyesült Nemzetek égisze alatt napvilágot látott nemzetközi szerződések közül egyrészt A faji megkülönböztetés valamennyi formájának kiküszöböléséről New Yorkban 1965. december 21-én elfogadott nemzetközi egyezmény⁷ (a továbbiakban: 1965. évi New York-i Egyezmény) hozható fel példának, melynek 4. cikke⁸ kötelezettségként írja elő részes államai számára a faji, illetve etnikai felsőbbrendűséget hirdető és gyűlöletet keltő magatartások büntetni rendelését; másrészt a Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmányát⁹ (a továbbiakban: PPJNE) kell megemlíteni, amelynek 19. cikke¹⁰ garantálja a véleménynyil-

5 Az Egyesült Nemzetek Közgyűlésének 217 A (III). számú (A/RES/3/217), 1948. december 10-én elfogadott határozata.

6 EJENY 19. cikk: Minden személynek joga van a vélemény és a kifejezés szabadságához, amely magában foglalja azt a jogot, hogy véleménye miatt ne szenvedjen zaklatást, és hogy határookra való tekintet nélkül kutathasson, átvihessen és terjeszthessen híreket és eszméket bármilyen kifejezési módon.

7 1969. évi 8. törvényerejű rendelet a faji megkülönböztetés valamennyi formájának kiküszöböléséről New Yorkban 1965. december 21-én elfogadott nemzetközi egyezmény kihirdetéséről.

8 1965. évi New York-i Egyezmény 4. cikk: A részes államok elítélnék minden olyan propagandát és minden olyan szervezetet, amely egy bizonyos fajnak vagy egy bizonyos színű vagy etnikai származású személyek csoportjának felsőbbrendűségét hirdető eszméken vagy elméleteken alapszik vagy a faji gyűlöletet és megkülönböztetést valamilyen formában igazolni vagy előmozdítani igyekszik, és vállalják, hogy az ilyen megkülönböztetésre irányuló minden izgatás vagy eljárás gyökeres kiirtására haladéktalanul pozitív intézkedéseket hoznak, és ebből a célból, kellő figyelemmel az Emberi Jogok Egyetemes Deklarációjában foglalt elvekre és a jelen Egyezmény 5. Cikkében világosan kifejtett jogokra, egyebek között: a) Törvény által büntetendő cselekménnyé nyilvánítják a faji felsőbbrendűségekre vagy gyűlöletre alapozott eszmék terjesztését, a faji megkülönböztetésre való izgatást, valamint bármely faj, illetve más színű vagy más etnikai származású személyek csoportja ellen irányuló minden erőszakos cselekedetet vagy arra való izgatást, továbbá fajgyűlölő tevékenység mindenféle támogatását, annak pénzelését is beleértve; b) Törvényellenessé nyilvánítanak és betiltanak minden olyan szervezetet, valamint szervezett és minden egyéb propagandatevékenységet, amely a faji megkülönböztetést előmozdítja vagy arra izgat, az ilyen szervezetekben vagy tevékenységben való részvételt pedig törvény által büntetendő cselekménynek tekintik; c) Nem engedik meg, hogy országos vagy helyi hatóságok vagy közintézmények a faji megkülönböztetést előmozdítsák vagy arra izgassanak.

9 1976. évi 8. törvényerejű rendelet az Egyesült Nemzetek Közgyűlése XXI. ülészakán, 1966. december 16-án elfogadott Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya kihirdetéséről.

10 PPJNE 19. cikk

(1) Nézetei miatt senki sem zaklatható.

(2) Mindenkinek joga van a szabad véleménynyilvánításra; ez a jog magában foglalja mindenfajta adat és gondolat határookra való tekintet nélküli – szóban, írásban, nyomtatásban, művészi formában vagy bármilyen más tetszése szerinti módon történő – keresésének, megismerésének és terjesztésének a szabadságát is.

(3) Az e cikk (2) bekezdésében meghatározott jogok gyakorlása különleges köteleességekkel és felelősséggel jár. Ennélfogva a bizonyos korlátozásoknak vethető alá, ezek azonban csak olyanok lehetnek, amelyeket a törvény kifejezetten megállapít, és amelyek

a) mások jogainak vagy jó hírvenének tiszteletben tartása, illetőleg

b) az állambiztonság vagy a közrend, a közegészség vagy a közérkölcös védelme érdekében szükségesek.

vánítás szabadságát, 20. cikke¹¹ pedig tiltja a háborús propagandát, valamint a nemzeti, faji vagy vallási alapú gyűlöletkeltést. Az univerzális *soft law* jellegű dokumentumok közül az Emberi Jogok Bizottságának a PPJNE 19. cikkéhez fűzött 34. számú általános kommentárja¹² emelendő ki, mely átfogó, joggyakorlatot szintetizáló értelmezést ad a véleménynyilvánítás szabadságáról.

A gyűlöletbeszéd definíciójához európai szinten már jóval koncentráltabb adalékokat találhatunk, jöllehet ezek többsége is megmarad a puha jog szintjén. Az Európa Tanács Miniszteri Bizottságának egyik ajánlása¹³ akként fogalmaz, hogy „[gyűlöletbeszédnek minősül] minden olyan megnyilvánulás, ami fajgyűlöletet, idegengyűlöletet, antiszemitizmust vagy intolerancián alapuló egyéb gyűlöletet terjeszt, szít, elősegít vagy alátámaszt, beleértve az agresszív nacionalizmuson és etnocentrizmuson alapuló intoleranciát, valamint a kisebbségekkel, migránsokkal és bevándorlókkal szembeni diszkriminációt és ellenségességet”. Emellett az Európa Tanács Rasszizmus és Intolerancia elleni Európai Bizottsága ajánlásában¹⁴ a következő fogalmat olvashatjuk: „[a gyűlöletbeszéd] egy vagy több különleges kifejezési forma használatát jelenti, nevezetesen egy személy vagy személyek csoportjának becsmérlését, gyűlöletkeltése vagy becsmérlésére való felbujtást, valamint zaklatást, sértegetést, negatív sztereotípiák alkalmazását, továbbá az ilyen személy vagy személyek csoportjának megbélyegzését vagy megfenyegetését, valamint a kifejezés minden olyan formájának alátámasztását, amely a személyes jellemzők vagy jogállás nem kimerítő felsorolásán alapul, és amely magában foglalja a »fajt«, a bőrszínt, a nyelvet, a vallást vagy meggyőződést, a nemzetiséget, illetve nemzeti vagy etnikai származást, valamint a lemenőket, az életkort, a fogyatékosságot, a biológiai nemet, a társadalmi nemet, a nemi identitást és a szexuális orientációt”.¹⁵ Emellett megjegyzendő, hogy a számítástechnikai bűnözésről szóló 2001. évi Budapesti Egyezményhez fűzött xenofóbia és rasszizmus elleni 2003.

11 PPJNE 20. cikk (1) Minden háborús propagandát törvényben kell megtiltani.

(2) Törvényben kell megtiltani a nemzeti, faji vagy vallási gyűlölet bármilyen hirdetését, amely megkülönböztetésre, ellenségeskedésre vagy erőszakra izgat.

12 United Nations, International Covenant on Civil and Political Rights, Human Rights Committee 102nd session, Geneva, 11-29 July 2011, General Comment No. 34, Article 19: Freedoms of Opinion and Expression [Online]. Elérhető: <https://www2.ohchr.org/english/bodies/hrc/docs/gc34.pdf> (Letöltve: 2022. május 21.)

13 Committee of Ministers of the Council of Europe Recommendation No R 97(20) 30.10.1997 [Online]. Elérhető: <https://rm.coe.int/1680505d5b> Letöltve: 2022. május 21.)

14 European Commission against Racism and Intolerance (ECRI), General Policy Recommendation No. 15 on “Hate Speech” 8.12.2016 [Online]. Elérhető: <https://rm.coe.int/ecri-general-policy-recommendation-no-15-on-combating-hate-speech/16808b5b01> (Letöltve: 2022. május 21.)

15 Ibid. 3. o.

évi Kiegészítő Jegyzőkönyv¹⁶ részben lefedi a gyűlöletbeszéd tényállásait, de nem érinti azokat az eseteket, amikor a gyűlöletet a társadalmi nem, a szexuális orientáció vagy a fogyatékosság motiválja.¹⁷

A gyűlöletbeszéd nemzetközi jogi fogalmának hiánya ahhoz a gyakorlati következményhez vezet, hogy nagyon eltérő, milyen magatartásokkal és tényállásokkal valósul meg ez a cselekmény az egyes államokban. Egy szerény sorvezetőt azonban az amerikai és európai szólásszabadság-felfogások alapján magabiztosan alkalmazhatunk: ha egy közlés az erőszak nyilvánvaló és jelen lévő veszélyét idézi elő,¹⁸ akkor gyűlöletbeszédnek fog minősülni.

2.2. A gyűlöletbeszéd a strasbourgi esetjogban: általános keretek

Regionális szinten a gyűlöletbeszéd szembeni leghatékonyabb nemzetközi jogvédelmet kétségkívül a Strasbourgi Bíróság nyújtja, amely ilyen ügyekben az Emberi Jogok Európai Egyezményének a véleménynyilvánítás szabadságáról szóló 10. cikkére,¹⁹ illetve a joggal való visszaélés tilalmáról rendelkező 17. cikkére²⁰ támaszkodhat. A Bíróság már 1976-ban, a *Handyside v. Egyesült Királyság*²¹ ügyben – melyben a kérelmező egy brit könyvkiadó tulajdonosa volt, aki megvette egy tinédzsereknek szóló, sokak által obszcénnek tartott szexuális felvilágosító fejezeteket magában foglaló kiadvány

16 Additional Protocol to the Convention on Cybercrime, concerning the criminalisation of acts of a racist and xenophobic nature committed through computer systems (ETS No. 189), 28 January 2003.

17 A gyűlöletbeszéd elleni küzdelem az Európa Tanácsban témájáról részletesebben lásd: Council of Europe, Online Hate Speech [Online]. Elérhető: <https://www.coe.int/en/web/cyberviolence/online-hate-speech#%7B%22103915149%22%3A%5B%5D%22%3A%5B%5D%7D> (Letöltve: 2022. május 21.)

18 Vö. a magyar jogalkalmazásban felmerülő értelmezési kérdésekkel és a közösség elleni uszítás büntethetőségének alapjául szolgáló alkotmányos zsinórmértékekkel: Koltay, 2013, 91–123. o.

19 EJEE 10. cikk (1) Mindenkinek joga van a véleménynyilvánítás szabadságához. Ez a jog magában foglalja a véleményalkotás szabadságát és az információk, eszmék megismerésének és közlésének szabadságát országhatárokon túl és anélkül, hogy ebbe hatósági szerv beavatkozhasson. Ez a Cikk nem akadályozza, hogy az államok a rádió-, televízió- vagy mozgóképvállalatok működését engedélyezéshez kössék.

(2) E kötelezettségekkel és felelősséggel együtt járó szabadságok gyakorlása a törvényben meghatározott, olyan alakszerűségeknek, feltételeknek, korlátozásoknak vagy szankcióknak vetendő alá, amelyek szükséges intézkedéseknek minősülnek egy demokratikus társadalomban a nemzetbiztonság, a területi sértetlenség, a közbiztonság, a zavargás vagy bűnözés megelőzése, a közegészség vagy az erkölcsök védelme, mások jó hírneve vagy jogai védelme, a bizalmas értesülés közlésének megakadályozása vagy a bíróságok tekintélyének és pártatlanságának fenntartása céljából.

20 EJEE 17. cikk Az Egyezmény egyetlen rendelkezését sem lehet úgy értelmezni, hogy az bármely állam, csoport vagy személy számára jogot biztosítana olyan tevékenység folytatására vagy olyan cselekedet végrehajtására, amely az Egyezményben foglalt jogok és szabadságok megsértésére vagy pedig az Egyezményben meghatározottnál nagyobb mértékű korlátozására irányul.

21 *Handyside v. Egyesült Királyság*, no. 5493/72, § 49, 1976. december 7.

kizárólagos forgalmazási jogait az Egyesült Királyságban, azonban a könyv forgalmazását annak tartalma miatt a közerkölcsre hivatkozva betiltották, és számos példányát elkobozták – elvi érrel rögzítette, hogy „a véleménynyilvánítás szabadsága a demokratikus társadalmak egyik nélkülözhetetlen eleme, valamint a haladásnak és minden ember fejlődésének alapfeltétele. Így az Egyezmény 10. cikk (2) bekezdése nemcsak azokra az »információkra« és »ötletre« vonatkozik, amelyeknek a fogadtatása, illetve megítélése semleges vagy kedvező, hanem azokra is, amik támadják, sokkolják, illetőleg zavarják az államot vagy a lakosság egy részét. Ez a pluralizmus, a tolerancia és a nyitottság követelményeiből fakad, amelyek nélkül nem létezhet »demokratikus társadalom«. Utóbbiból pedig az következik, hogy valamennyi »alaki követelménynek«, »feltételnek«, »korlátozásnak« vagy »büntetésnek«, amelyet e téren alkalmaznak, arányban kell állnia az elérni kívánt törvényes céllal.” Az ítéletből egyértelműen látszik, hogy a véleménynyilvánítás szabadsága nem korlátozódik a „kellemes” közlésekre, az általa lefedett spektrum jóval szélesebb ennél. Mi több, a véleménynyilvánítás szabadságával kapcsolatos kérdések leginkább akkor kerülnek a jogalkalmazó látóterébe, amikor sértő, mehökkentő vagy aggodalmat keltő gondolatok, információk, elvek és nézetek törnek felszínre.²²

A véleménynyilvánítás szabadsága tehát alapvetően a kritikára, a szatírára, továbbá a társadalom egyes részeit sokkoló, zavaró vagy akár sértő közlésekre is kiterjed, mint-hogy ezek alapvetően a pluralizmust, a toleranciát és a nyitottságot testesítik meg egy demokratikus társadalomban.²³ Ellenben ahogyan azt majd a későbbiekben látni fogjuk, azok a támadó jellegű és súlyosan sértő internetes közlések, amelyek a szatirikus műfaj határain túlmutatnak és akár becsületsértést is megvalósítanak, már nem tartoznak az Egyezmény 10. cikkének tárgyi hatálya alá.²⁴ Ahogyan azt a Bíróság az *Erbakan v. Törökország*²⁵ ügyben – amelynek kérelmezőjét, az ország egykori kormányfőjét és a jóléti párt elnökét azért ítéltek egy év szabadságvesztésre, illetve pénzbüntetésre, mert 1994-ben, a választási kampány során egyik beszédében a közönséget faji és vallási alapú gyűlöletre uszította – rögzítette: „[a] tolerancia és minden ember egyenlő méltóságának tiszteletben tartása a demokratikus, plurális társadalom alapkövei. Ebből adódóan bizonyos demokratikus társadalmakban szükséges lehet minden olyan véleménynyilvánítás szankcionálása vagy akár megakadályozása, amely intolerancián alapuló gyűlöletet terjeszt, szít, elősegít vagy alátámaszt [...], feltéve, ha valamennyi »alaki

22 Simon, 2018, 726. o.

23 *Perrin v. Egyesült Királyság* (dec.), no. 5446/03, 2005. október 18.

24 *Bartnik v. Lengyelország* (dec.), no. 53628/10, 2014. március 11.

25 *Erbakan v. Törökország*, no. 59405/00, § 56, 2006. július 6.

követelmény«, »feltétel«, »korlátozás« vagy »büntetés«, amelyet e téren alkalmaznak, arányban áll az elérni kívánt törvényes céllal.”

Az EJEK ezentúl az Egyezmény részes államait a szubszidiaritás elvéből²⁶ levezetve bizonyos fokú mérlegelési szabadságban részesíti,²⁷ azonban ez a mozgástér sem korlátlan, és a vélemények eltérő jellegére tekintettel nem is azonos mértékű. Így például a politikával kapcsolatos internetes hozzászólások esetén az egyének véleménynyilvánítási szabadsága magas fokú védelemben részesül, és az állam mérlegelési szabadsága leszűkül,²⁸ míg például a kereskedelmi tartalmakhoz fűzött hozzászólásoknál az állami hatóságok a korlátozások szélesebb körét alkalmazhatják.

Az *Erbakan v. Törökország* ügy jól rávilágít az Egyezmény szövegéből is egyértelműen levonható következtetésre, mint hogy a véleménynyilvánítás szabadsága, bár kiemelt jelentőséggel bíró emberi jog, nem abszolút jellegű: vannak olyan értékek, amelyek bizonyos esetekben és bizonyos társadalmi kontextusban elsőbbséget élveznek vele szemben. Az EJEK 10. cikk (2) bekezdése felsorolja a demokratikus társadalmakban elfogadható korlátozások lehetséges okait, melyek a nemzetbiztonság, a területi sértetlenség, a közbiztonság, a zavargás vagy bűnözés megelőzése, a közegészség vagy az erkölcsök védelme, mások jó hírneve vagy jogai védelme, a bizalmas értesülés közlésének megakadályozása vagy a bíróságok tekintélyének és pártatlanságának fenntartása. Mindazonáltal ezek a korlátozások is csak kellőképpen megalapozottan és megszorítóan értelmezve alkalmazhatók.²⁹

Az államok rasszizmussal, gyűlöletbeszéddel, diszkriminációval, intoleranciával, terrorizmussal és az erőszak dicsőítésével kapcsolatos intézményvédelmi kötelezettségei különös hangsúllyal jelennek meg az EJEK esetjogában. Így például a *Jersild v. Dánia*³⁰ ügyben – melynek panaszosa ellen azért indult büntetőeljárás, mert egy tévé-műsorban interjút készített három, rasszista megjegyzéseket tevő és gyűlöletre uszító, a „Zölddzsekisek” csoportjához tartozó fiatallal, függetlenül attól, hogy a műsor tágabb kontextusban egy bevándorlásellenes mozgalmakat bemutató problémafelvető riport volt – az Emberi Jogok Európai Bizottsága (a továbbiakban: EJEKBiz) elvi élel mondta ki, hogy a faji megkülönböztetés valamennyi formája és megnyilvánulása elleni küzdelmet

26 Vila, 2017, 393–413. o.

27 A Strasbourgi Bíróság a mérlegelési szabadság elvét részletesen elsőként a – már fentebb is idézett – *Handyside v. Egyesült Királyság* ügyben dolgozta ki. Lásd bővebben: Polgári, 2017, 46–47. o.

28 Lásd: *Axel Springer AG v. Németország*, no. 39954/08, § 90, 2012. február 7.; *Morice v. Franciaország*, no. 29369/10, § 125, 2015. április 23.

29 Simon, 2018, 730. o.

30 *Jersild v. Dánia*, no. 15890/89, § 30, 1994. szeptember 23.

kardinális jelentőségűnek tekinti. A *Gündüz v. Törökország*³¹ ügy – amelynek kérelmezője, egy iszlamista szekta vezetője erőteljes kritikát fogalmazott meg a demokráciáról egy tévéműsorban – tanulása szerint a tolerancia és a minden ember egyenlő méltóságának tiszteletben tartása a demokratikus, pluralista társadalmak alapkövei, ezért az intolerancián alapuló gyűlöletet elősegítő, szító, terjesztő vagy igazoló magatartások szankcionálása szükségesnek tekinthető egy demokratikus társadalomban, amennyiben ezek a szankciók arányban állnak az elérni kívánt céllal. Ugyanebben az ügyben az EJEB azt is egyértelműen leszögezte, hogy a véleménynyilvánítás szabadsága gyűlöletbeszéd esetén nem érvényesül, és ez az EJEE 17. cikkével, azaz a joggal való visszaélés tilalmával összhangban minden olyan közlésre vonatkozik, amelyik az Egyezmény által védett alapértékekkel nem egyeztethető össze. Az EJEB esetjoga alapján ilyenek minősül a holokauszttagadás, a náci ideológia alátámasztása, valamennyi muszlim súlyos terrorcselekményekkel való asszociációja, vagy például ahogyan azt az egy konkrét ügyben is láthattuk, hogy a zsidók minden gonosz forrásaiban Oroszországban.³²

Azokra az esetekre, amikor a Strasbourg-i Bíróság a gyűlöletbeszéddel kapcsolatos ügyekben jár el, az Egyezmény két lehetséges megközelítési alternatívát kínál. Az egyik a 17. cikk³³ (joggal való visszaélés tilalma) alkalmazása, ami kizárja az EJEE nyújtotta védelemből azokat a véleményeket, amelyek gyűlöletbeszédet valósítanak meg, és tagadják az EJEE-nek fundamentális értékeit. Így például a *Seurot v. Franciaország*³⁴ ügyben – amelynek kérelmezője egy gimnáziumi földrajz-történelem szakos tanár volt, akinek megjelent egy erőszakos, rasszista és gyűlöletkeltő írása az iskolaújságban, majd emiatt elbocsátották – a Bíróság tisztázta a 10. cikk és a 17. cikk egymáshoz való viszonyát: „az EJEE 17. cikke kétségtelenül minden olyan megjegyzést kizár a 10. cikk által biztosított védelem alól, ami közvetlenül az Egyezményben lefektetett értékek ellen irányuló támadást valósít meg”.

A 17. cikk funkciója kettős: egyrészt értelmezési szabályként működik, másrészt az elfogadhatóság alóli kivételek egyikeként alkalmazzák. Utóbbi azt jelenti, hogy ha az

31 *Gündüz v. Törökország*, no. 35071/97, §§ 40–41, 2003. december 4.

32 Lásd: *Lehideux és Isorni v. Franciaország*, no. 55/1997/839/1045, §§ 46–58, 1998. szeptember 23.; *Garaudy v. Franciaország* (dec.), no. 65831/01, 2003. július 7.; *Norwood v. Egyesült Királyság* (dec.), no. 23131/03, 2004. november 16.; *Witzsch v. Németország* (dec.), no. 7485/03, 2005. december 13.; *Pavel Ivanov v. Oroszország* (dec.), no. 35222/04, 2007. február 20.

33 A másik megközelítési mód a 10. cikk (2) bekezdése (véleménynyilvánítás szabadsága) által lehetővé tett korlátozásokra történő hivatkozás, amit az EJEB azokban az esetekben adoptál, amikor az ügy tárgyát képező vélemény, jóllehet gyűlöletbeszédnek minősül, az Egyezmény fundamentális értékeinek lerombolására kevésbé alkalmas. Ennek alkalmazásáról a későbbiekben még szó fog esni a fejezetben.

34 *Seurot v. Franciaország* (dec.), no. 57383/00, 2004. május 18.

EJEB a kérelmet visszaélésszerűnek minősíti, akkor az kikerül az Egyezmény további cikkei által biztosított védelem hatálya alól, és érdemi vizsgálat lefolytatására már nem kerül sor.³⁵ Ezt a kategorikus kizárást a szakirodalomban találóan *guillotine*-hatásnak is nevezik,³⁶ melynek alkalmazására elsődlegesen, de nem kizárólagosan, az egyértelműen megállapított történelmi tények esetében kerül sor.³⁷ A joggal való visszaélés tilalmára először 1979-ben, a *Glimmerveen és Hagenbeek v. Hollandia*³⁸ ügyben hivatkozott az EJE Biz, amikor a faji diszkrimináción alapuló eszmék terjesztését a 17. cikkre hivatkozva kiemelte a véleménynyilvánítás szabadsága által nyújtott védelem alól. Hasonló konklúzióra jutott az EJE Biz a *Kühnen v. Németország*³⁹ ügyben a betiltott Nemzetiszocialista Német Munkáspárt visszaállításával kapcsolatban, kimondva, hogy az Egyezmény 10. cikkére a 17. cikkel ellentétesen nem lehet hivatkozni. A holokauszttagadás szintén a 10. és 17. cikk közös keresztmetszetében áll: a *Remer v. Németország*⁴⁰ ügy kérelmezőjét azért ítélték el a német bíróságok, mert egy általa írt és terjesztett publikáció szerint a gázkamrák sosem léteztek a náci által működtetett koncentrációs táborokban. Utóbbi két eset érdekessége, hogy döntéseiben az EJE Biz mind a 10. cikk (2) bekezdésére, mind a 17. cikkre hivatkozott, ám határozatait a *Glimmerveen és Hagenbeek v. Hollandia* ügygel ellentétben, a véleménynyilvánítás szabadságára hivatkozva hozta meg, és a joggal való visszaélés tilalmát csak iránymutatásként követte.

Annak ellenére, hogy a gyűlöletbeszéd a véleménynyilvánítás szabadsága alóli klasszikus és egyértelmű kivételek egyike, nincs egységes fogalma a strasbourgi esetjogban. Ez önmagában a *Féret v. Belgium*⁴¹ ügyből – a kérelmező a belga Nemzeti Front elnöke, emellett a párt rasszista, illetve xenofób gyűlöletre, diszkriminációra és erőszakra uszító kiadványainak főszerkesztője volt – is jól látszik, amelyben az eljáró bírói tanács többségi véleménye szerint minden intolerancián alapuló gyűlöletet támogató, terjesztő vagy igazoló kijelentés gyűlöletbeszédet valósít meg. Ezzel szemben a különvéleményt megfogalmazó bírák szűkebben értelmezték a gyűlöletbeszéd fogalmát, és nem látták az elkövetési magatartást megvalósulni, mivel a kérelmező bevándorlókat becsmérlő kijelentéseivel nem állította egyik faji csoport felsőbbrendűségét sem.⁴²

35 Bodnár, 2021, 378–379. o.

36 Derenčinović, 2021, 8. o.; Nikouei–Zamani, 2019, 68. o.; Lobba, 2015, 241–242. o.; Cannie–Voorhoof, 2011, 58. o.

37 Keane, 2007, 651. o.

38 *Glimmerveen és Hagenbeek v. Hollandia*, nos. 8348/78. és 8406/78, § 11, 1979. október 11.

39 *Kühnen v. Németország* (dec.), no. 12194/86, 1986. május 28.

40 *Remer v. Németország* (dec.), no. 25096/94, 1994. augusztus 19.

41 *Féret v. Belgium*, no. 15615/07, § 64, 2009. december 10.

42 Uitz, 2021, 296. o.

3. Az online gyűlöletbeszéd sajátosságai a strasbourgi esetjogban

A véleménynyilvánítás szabadságának tárgyi hatálya mind az offline, mind az online közlésekre egyaránt kiterjed: az EJEB Nagykamarája a *Delfi AS v. Észtország*⁴³ ügyben kategorikusan egyértelművé tette, hogy az Emberi Jogok Európai Egyezményét az internetes kommunikációra is alkalmazni kell, jóllehet utóbbinak sajátosságaira tekintettel néhány szabály speciális érvényesülésétől nem lehet eltekinteni. A Strasbourgi Bíróság egyrészt rámutatott, hogy az internetes tartalmak és kommunikáció, a nyomtatott sajtóval összehasonlítva, nagyobb kockázatot jelentenek az emberi jogok és szabadságok megsértésére nézve, különös tekintettel a magánélethez való jogra.⁴⁴ Másrészt pedig a Bíróság az *Editorial Board of Pravoye Delo and Shtekel v. Ukrajna* ügyben – melynek kérelmezője a *Pravoye Delo* című, hetente háromszor megjelenő, odeszszai regionális lap szerkesztősege, illetve főszerkesztője volt, akik költséghatékonysági okokból számos alkalommal másodközlítették más sajtóorgánumok és internetes hírportálok cikkeit anélkül, hogy a források hitelességét ellenőrizték volna – megállapította, hogy a világszerte több milliárd felhasználót kiszolgáló elektronikus hálózatra jelenleg nem vonatkoznak, és jó eséllyel soha nem is fognak ugyanolyan szabályok és ellenőrzési mechanizmusok vonatkozni, mint a nyomtatott sajtóra.⁴⁵

Mivel a *Delfi AS v. Észtország* volt az első olyan ügy,⁴⁶ amiben a Strasbourgi Bíróság egy internetes hírportál szolgáltatójának felelősségét vizsgálta az oldal felhasználói által névtelenül posztolt hozzászólásokért, az eset elemzése részletesebb elemzést kíván. Az ügy kérelmezője, a *Delfi AS* – amely a balti térség egyik vezető online tartalomszolgáltatója – egy olyan internetes hírportált működtetett, ahol az olvasók egy nicknév megadása után a hírek alá kommenteket írhattak, és néhányan közülük egyértelműen személyiségi jogokat súlyosan sértő hozzászólásokat tettek közzé ezen a felületen. A kérelmező azzal fordult az EJEB-hez, hogy a nemzeti bíróságok megállapították a felelősségét azért, mert az egyik online hír alatt a felhasználók támadó hozzászólásokat írtak egy kompkat üzemeltető hajózási társaságról. A *Delfi AS* a hajózási társaság jogi képviselőjének kérésére mintegy hat héttel közzétételük után eltávolította a kommenteket. Az egyértelműen jogellenes kommentek kétségkívül megsértették mások jogait, így az ügyben felmerülő kérdés nem az volt, hogy a hozzászólások eltávolítása

43 *Delfi AS v. Észtország*, no. 64569/09, § 131, 2015. június 16.

44 *Delfi AS v. Észtország*, § 133.

45 *Editorial Board of Pravoye Delo and Shtekel v. Ukrajna*, no. 33014/05, § 63, 2011. május 5.

46 Részletesebben lásd: Nádori, 2013.

megsértette-e a felhasználók véleménynyilvánításhoz való jogát, hanem hogy a Delfi AS felelősségre vonása a harmadik személyek által írt kommentekért megsértette-e a hírportál információközléshez való jogát.

A Bíróság az ügyben kimondta, hogy az internetes tartalomszolgáltató felelősséggel tartozhat az oldalon megjelenő felhasználói kommentekért. Azonban az eset kontextusával kapcsolatban két pontosítást szükséges tenni. Az első, hogy itt egy olyan professzionális jelleggel, kereskedelmi célból működtetett hírportálról volt szó, ahol az oldal szerkesztői által írt cikkek alá írhattak a felhasználók – akár névtelenül is – hozzászólásokat. A Strasbourgi Bíróság pedig rá is mutatott, hogy az ítélet megállapításai az egyéb típusú weboldalakra, például hirdetésekre, chatszobákra vagy közösségi oldalakra nem vonatkoznak. A második, hogy a hírportálon megjelent olvasói kommentek mások személyiségi jogait súlyosan sértették, és gyűlöletbeszédet valósítottak meg.

A Nagykamara ítéletében arra az álláspontra helyezkedett, hogy a portálok szolgáltatói és a hagyományos kiadók közötti különbségek elismerése összhangban van az e területre vonatkozó nemzetközi sztenderdekkel, amelyek a hagyományos nyomtatott, illetve az audiovizuális média tevékenységét szabályozó jogi normák, valamint online média közötti különbségtétel felé tendálnak.⁴⁷ A Miniszteri Bizottságnak az Európa Tanács tagállamaihoz intézett, a média új fogalmáról szóló kiadott ajánlásában⁴⁸ ezt „differenciált és fokozatos” megközelítésnek nevezi, mely megköveteli, hogy minden szolgáltató a védelem megfelelő formáját (differenciált) és szintjét (fokozatos) élvezze, és hogy felelősségüket is az EJEE 10. cikkével és az Európa Tanács által kidolgozott egyéb vonatkozó normákkal összhangban határozzák meg. Ezért a Nagykamara úgy vélte, hogy az internet sajátos jellegére tekintettel az online hírportálra a 10. cikk alapján háruló „kötelezettség és felelősség” bizonyos mértékig eltérhet a hagyományos kiadókétól, ami a harmadik féltől származó tartalmakat illeti.

A Bíróság a *Delfi AS v. Észtország* ügyben hozott ítéletében arról is említést tett, hogy egy professzionális online tartalomszolgáltatónak tisztában kellene lennie a vonatkozó jogszabályokkal és joggyakorlattal, mivel könnyen jogi segítséghez tud jutni, és hogy a konkrét ügyben a kérelmező abban a helyzetben volt, hogy a tevékenységével járó kockázatot mérlegelhette, annak következményeit észszerű kereteken belül előre láthatta, és ebből adódóan az Egyezmény 10. cikk (2) bekezdése alatti korlátozás „törvény által előírt” módon történt.⁴⁹

47 *Delfi AS v. Észtország*, § 113.

48 Recommendation CM/Rec(2011)7 of the Committee of Ministers to member states on a new notion of media, HDS.IO/0008/13, 13 May 2013 [Online]. Elérhető: <https://edoc.coe.int/en/media/8019-recommendation-cmrec20117-on-a-new-notion-of-media.html> (Letöltve: 2022. május 18.)

49 *Delfi AS v. Észtország*, § 129.

Összegzőképpen elmondható, hogy a *Delfi AS v. Észtország* ügyben a Nagykamara négy kritériumot fektetett le az internetes tartalomszolgáltató harmadik személyek által közzétett hozzászólásokért való felelőssége kapcsán: (i) a kommentek emberi méltóságot sértő, egyértelműen jogellenes, extrém jellege; (ii) a kommenteket egy kereskedelmi alapon működtetett internetes tartalomszolgáltató saját maga által közzétett cikkei alá írták, ahol a tartalomszolgáltató kifejezetten ösztönözte olvasóit hozzászólások írására; (iii) a kérelmező elégtelen intézkedéseket tett a súlyosan sértő kommentek haladéktalan eltávolítása tekintetében (csak hat héttel közzétételük után kerültek le a sértett kérésre); (iv) és hogy a kérelmezővel szemben enyhe szankciót (320 euró) szabtak ki.

Az ügyben az EJEB nem állapította meg a 10. cikk sérelmét, és egyetértett az észti bíróságokkal, miszerint a kérelmező felelőssége fennáll, valamint hogy a véleménynyilvánítás szabadságának korlátozása nem volt aránytalan. A Strasbourgi Bíróság tehát először mondta ki egy szolgáltató felelősségét harmadik személyek által közzétett kommentekért. Továbbá a Bíróság újfent megállapította, hogy a gyűlöletbeszédet megvalósító kommentekre az Egyezmény 10. cikke által nyújtott védelem nem terjed ki, azaz nem tartoznak a véleménynyilvánítás szabadságának hatálya alá.

A Strasbourgi Bíróság máskor is rámutatott, hogy az internet a felhasználók által egyszerűen, akár névtelenül is megosztható közlések lehetőségével páratlan felületet biztosít a véleménynyilvánítás szabadságának.⁵⁰ Ezen előnnyel párhuzamosan azonban bizonyos veszélyek is felmerülhetnek: a rágalmozó és a más típusú, egyértelműen jogellenes beszéd – beleértve az erőszakra buzdító beszédet, illetve a gyűlöletbeszédet – korábban elképzelhetetlenek tűnő sebességgel, másodpercek alatt az egész világon elterjedhet, ráadásul tartósan, pár kattintással elérhető maradhat az interneten. Minthogy az Egyezmény 8. és 10. cikke szerinti jogok egyenlő tiszteletet érdemelnek, olyan egyensúlyt kell közöttük teremteni, amely mind a magánélethez való jog, mind a véleménynyilvánítás szabadságának lényegét megőrzi. Ezzel összhangban, jóllehet az internet használatából nem elhanyagolható előnyök származnak a véleménynyilvánítás szabadságának gyakorlása során, a rágalmozásért, egyéb jogellenes közlésekért és a gyűlöletbeszédért való felelősség továbbra is fennáll, és az EJEE részes államainak ilyen esetekben is hatékony jogvédelmet kell biztosítaniuk a személyiségi jogok megsértése esetén.

A *Magyar Tartalomszolgáltatók Egyesülete és Index.hu Zrt. v. Magyarország*⁵¹ ügy az internetes tartalomszolgáltatók önszabályozó testületének és az Index.hu internetes

⁵⁰ *Delfi AS v. Észtország*, § 110; *Ahmet Yıldırım v. Törökország*, no. 3111/10, § 48, 2012. december 18.; *Times Newspapers Ltd v. Egyesült Királyság* (nos. 1 és 2), nos. 3002/03 és 23676/03, § 27, 2009. március 10.

⁵¹ *Magyar Tartalomszolgáltatók Egyesülete és Index.hu Zrt. v. Magyarország*, no. 22947/13, 29–91. §, 2016. február 2.

hírportálnak a felelősségét érintette a honlapjaikra a felhasználók által írt vulgáris és sértő kommentekért, miután közzétettek egy, két ingatlanos honlap megtévesztő üzleti gyakorlatát bíráló véleményt. A kérelmezők az ellenük hozott magyar bírósági ítéleteket kifogásolták, amelyek gyakorlatilag arra kötelezték őket, hogy moderálják az olvasók által a weboldalaikra feltöltött hozzászólások tartalmát, és arra hivatkoztak, hogy ez ellentétes a véleménynyilvánítás szabadságával. Az EJEB az ügyben az egyezményesértést valóban megállapította. Az internetes hírportáloknak – noha nem ők a kommentek közzétevői – köteleességük és felelősségük áll fenn az oldalukon megjelenő tartalmakért. A Bíróság ennek ellenére úgy ítélte meg, hogy a magyar bíróságok, amikor a kérelmezők ügyében a felelősség fennállításáról határoztak, nem végeztek megfelelő mérlegelést az egymással versengő alapjogok, nevezetesen a panaszosok véleménynyilvánítás szabadságához való joga és az ingatlanos honlapok üzleti hírnevének tiszteltetéshez tartásához való joga között. (A magyar jogalkalmazó ugyanis a megjegyzések jogellenességét adottnak vette, minthogy azok az ingatlanos honlapok üzleti hírnevét sértették.)

E helyütt rá kell világítani a *Delfi AS v. Észtország* ügy és a *Magyar Tartalomszolgáltatók Egyesülete és Index.hu Zrt. v. Magyarország* ügy lényegi különbségére, tekintve, hogy első ránézésre azt láthatjuk, hogy a Strasbourgi Bíróság előbbiben megállapította a szolgáltató felhasználók által írt sértő és vulgáris kommentjeiért való felelősségét, míg utóbbiban ennek ellenkezőjéről határozott. Ennek oka, hogy a „magyar ügy” nem tartalmazta az „észt ügy” kulcsfontosságú elemét, nevezetesen a gyűlöletbeszédet és az erőszakra való felbujtást: jöllehet a *Magyar Tartalomszolgáltatók Egyesülete és Index.hu Zrt. v. Magyarország* ügyben érintett hozzászólások sértők és vulgárisak voltak, a hozzászólások nem minősültek egyértelműen jogellenes beszédnek.

Hasonló tanulságot vonhatunk le a *Pihl v. Svédország*⁵² ügy alapján, melyben a felperes kérelmét a Bíróság nyilvánvalóan alaptalannak és emiatt elfogadhatatlannak nyilvánította. A kérelmező egy internetes blogon harmadik személy által névtelenül közzétett, rágalmozó komment sértettje volt, aki polgári jogi keresetet nyújtott be a honlap szolgáltatója, egy kis nonprofit egyesület ellen, kérve a bíróságot, hogy mondja ki az alperes felelősségét a sértő anonim hozzászólásokért. Miután a svéd bíróságok keresetét rendre elutasították, a kérelmező azzal fordult az EJEB-hez, hogy állapítsa meg a jó hírnevhez való jogának és a magánélethez való jogának megsértését. A Strasbourgi Bíróság rávilágított, hogy az ehhez hasonló ügyekben a kérelmező magánélethez való joga és a weboldal szolgáltatójának véleménynyilvánítási szabadsága között kell megtalálni az érzékeny egyensúlyt, és ennek jelen esetben a svéd bíróságok eleget is tettek. A Bíróság a mérlegelés

52. *Pihl v. Svédország*, no. 74742/14, §§ 22–38, 2017. február 17.

során újfent jelentőséget tulajdonított annak, hogy bár a komment sértő volt, gyűlöletbeszédet vagy erőszakra való uszítást nem valósított meg; továbbá az egyezmény sértés hiányát arra is alapozta, hogy a blog szolgáltatója egy kis nonprofit egyesület volt; emellett, hogy a szolgáltató a kérelmező észrevétele utáni napon a sértő hozzászólást eltávolította; valamint hogy a komment mindössze kilenc napig volt fenn a weboldalon.

A *Smajić v. Bosznia-Hercegovina*⁵³ ügy kérelmezőjét nemzeti, etnikai és vallási gyűlöletre, ellentétre és intoleranciára uszítás miatt ítélték el a nemzeti bíróságok, miután számos internetes posztban részletezte, milyen katonai intézkedésekre lenne szükség a Brčkói Körzet szerb lakosságú falvaiban egy újabb délszláv háború esetén. Az EJEB a 10. cikk vonatkozásában egyezmény sértést nem állapított meg, és a panaszos beadványát nyilvánvalóan alaptalannak nyilvánította. A Bíróság megerősítette, hogy a nemzeti büntetőbíróság döntését megfelelően indokolta, nevezetesen azt, hogy a vádlott súlyosan sértő kifejezéseket használva a szerbekre, az etnikai kérdések egy rendkívül érzékeny pontjára tapintott a posztkonfliktusos bosnyák társadalomban.

A *Nix v. Németország*⁵⁴ ügyben a kérelmezőt azért ítélték el, mert egy, az egykori náci vezér Heinrich Himmlert és egy horogkeresztet ábrázoló képet posztolt egy blogon. A vádlott az eljárás kapcsán kifogásolta, hogy a német bíróságok az ítélet meghozatalakor nem vették figyelembe, hogy bejegyzésének célja a bevándorlók ellen irányuló oktatási és munkahelyi diszkrimináció elleni tiltakozás volt, és ezért a döntés a véleménynyilvánításhoz való jogát sértette. Annak dacára, hogy a Strasbourg-i Bíróság elismerte, hogy a kérelmező célja a kép közzétételével valóban nem a totalitárius propaganda terjesztése vagy gyűlöletre uszítás volt, illetve azt is elképzelhetőnek találta, hogy a panaszos tényleg csak a közérdeklődésre számot tartó társadalmi vitához akart ekképpen hozzájárulni, a figyelem magára vonásához egyfajta „kommunikációs tabut” vett igénybe, amire pedig az EJEE 10. cikke által biztosított védelem nem terjed ki.

A *Savva Terentyev v. Oroszország*⁵⁵ ügy kérelmezőjét gyűlöletre uszításért ítélték el, miután rendőrökről szóló sértő kommenteket posztolt egy blogbejegyzés alá. Az EJEB az Egyezmény 10. cikkének sérelmét megállapította, kihangsúlyozva, hogy bár a kérelmező által közzétett hozzászólás valóban sértő és sokkoló volt, ez önmagában nem alapozza meg, hogy az állam véleménynyilvánítási szabadságába beavatkozzon.

A *Kilin v. Oroszország*⁵⁶ ügyben szélsőséges tartalom terjesztése miatt indítottak büntetőeljárást a nemzeti hatóságok a kérelmezővel szemben, akit végül 18 hónap

53 *Smajić v. Bosznia-Hercegovina*, no. 48657/16, §§ 29–42, 2018. február 8.

54 *Nix v. Németország* (dec.), no. 35285/16, 2018. április 5.

55 *Savva Terentyev v. Oroszország*, no. 10692/09, §§ 41–87, 2018. augusztus 28.

56 *Kilin v. Oroszország*, no. 10271/12, §§ 44–96, 2021. május 15.

felfüggesztett szabadságvesztés-büntetésre és ugyanilyen időtartamú próbaidőre ítélték. A vád szerint a kérelmező rasszista tartalmú video- és hangfelvételeket tett közzé neonácikról, faji jelzők használatáról, nyilvánvalóan kaukázusi származású személyekről és szélsőségesre való felhívásokról egy népszerű online közösségi oldalon. A Bíróság szerint jelen ügyben a kérelmező büntetőjogi felelősségre vonása az Egyezmény 10. cikkét nem sértette: figyelembe véve az anyag rasszista jellegét és azt a tényt is, hogy a közzététel során a kérelmező a tartalmakhoz semmilyen enyhítő körülményekre utaló magyarázatot – tudniillik, hogy művészeti céllal készült szatirikus művekről lenne szó – nem fűzött, a nemzeti hatóságok meggyőzően bizonyították, hogy a kifogásolt anyag etnikai ellentétekre uszított, és a kérelmezőnek egyértelműen szándékában állt gyűlöletkeltő, illetőleg intoleráns cselekményeket előidézni.

A *Standard Verlagsgesellschaft mbH v. Ausztria*⁵⁷ ügy homlokterében a panaszos médiavállalattal szemben kibocsátott bírói végzés állt, amely elrendelte a *Der Standard* napilap honlapján regisztrált kommentelők névsorának kiadását, miután a weboldalon megjelent néhány hozzászólás, amelyek politikusokat – többek között – neonácikkal hoztak összefüggésbe. Bár a kommenteket a kérelmező eltávolította, a hozzászólásokat író felhasználók személyazonosságának felfedését megtagadta. Az ügyben az EJEB a bírói végzést egyezményértőnek találta, arra hivatkozva, hogy a nemzeti hatóságok általában véve nem tettek eleget az érintett alapjogok közötti mérlegelési kötelezettségüknek, és nem is adtak megfelelő indokolást a panaszos médiavállalat jogaiba való beavatkozás alátámasztására. A Bíróság úgy látta, hogy az ügy tárgyát képező hozzászólások sem gyűlöletbeszédnek, sem erőszakra való uszításnak nem minősültek – csupán egy közérdeklődésre számot tartó politikai vita részeként jelentek meg –, ezért a véleménynyilvánítás szabadságának korlátozása nem volt „szükséges egy demokratikus társadalomban”.

A *Sanchez v. Franciaország*⁵⁸ ügy – amelyet 2022. január 17-én a Nagykamara elé utaltak – kérelmezőjét vallási csoport sérelmére elkövetett, közösség elleni uszítás miatt ítélték el. A panaszos a parlamenti választásokon induló helyi képviselőjelölt volt, aki a mások által a saját Facebook-oldalára írt gyűlölködő kommentek haladéktalan törlését elmulasztotta. Az EJEB hét bíróból álló Kamarája 6:1 arányban úgy határozott, hogy a kérelmező büntetőjogi felelősségre vonása a véleménynyilvánítás szabadságát nem sértette: a francia büntetőbíróság ítéletét megfelelően indokolta és a tagállamnak a szubszidiaritás elvével összhangban biztosított mérlegelési mozgásterén belül maradt, a korlátozás pedig „szükséges volt egy demokratikus társadalomban”.

57 *Standard Verlagsgesellschaft mbH v. Ausztria* (no. 3), no. 39378/15, §§ 49–97, 2021. december 7.

58 *Sanchez v. Franciaország* (dec.), no. 45581/15, 2021. szeptember 2.

A fentiek tükrében tehát a gyűlöletbeszédet vagy közvetlenül erőszakra való uszítást megvalósító internetes felhasználói hozzászólások tekintetében az EJEE 10. cikk (2) bekezdéséből adódó kötelezettségek megállapíthatók azon internetes hírportálok esetén, amelyek a weboldalukon kereskedelmi és szakmai célból lehetővé teszik olvasói kommentek közzétételét.

Emellett a Strasbourg-i Bíróság azt is hangsúlyozta, hogy egyes kijelentések, anélkül, hogy közvetlenül gyűlöletre való felhívásnak minősüljenek, éppoly súlyosak és károsak lehetnek, és ezért az Egyezményvel nem férnek össze. Ennek szemléletes példája a *Vejdeland v. Svédország*⁵⁹ ügy, melyben a Bíróság megállapította, hogy a szexuális irányultságon alapuló diszkrimináció ugyanolyan súlyos, mint a faj, származás vagy bőrszín alapján történő megkülönböztetés. Ennek kapcsán az online térben különös éberségre van szükség, mivel ott egy legitim témáról folytatott vita is könnyebben elfajulhat, és az Egyezményt megsértve a kisebbségek vagy a sérülékeny csoportok emberi jogait és méltóságát, illetve jó hírnevét sértő, valamint diszkriminatív megjegyzések törhetnek felszínre. Tekintve, hogy a jogszerűség és a jogellenesség között húzódó határ rendkívül vékony, az internethasználók hozzászólásai esetén a jogalkalmazó részéről különös éberségre van szükség, még akkor is, ha a kommentelők eredeti szándéka nem egyének vagy csoportok elleni megvetés kifejezésére irányult.

4. A kibermegfélemlítés az Emberi Jogok Európai Bíróságának joggyakorlatában

Ahogy arra az Európa Tanács 2021 decemberében közzétett tanulmánya⁶⁰ rámutatott, a Covid-19-világjárvány miatt elrendelt korlátozásokkal és lezárásokkal egyenes arányban nőtt az online térben eltöltött idő tartama, ez pedig csak még kiszolgáltatottabbá tette az egyébként is sérült csoportokat – elsősorban a nőket és a gyermekeket – a kiberbűnözéssel szemben.⁶¹ Jóllehet az Európa Tanács égisze alatt több olyan nemzetközi szerződés is napvilágot látott, amelyek a kibermegfélemlítés bizonyos elkövetési magatartásait szabályozzák, és erre az utóbbi két évben különösen akuttá vált problémára némi megoldással szolgálnak – így például a 2001. évi Budapesti Egyezmény

⁵⁹ *Vejdeland és mások v. Svédország*, no. 1813/07, §§ 55–57, 2012. február 9.

⁶⁰ Van der Wilk, 2021.

⁶¹ A tanulmány emellett azt is részletesen elemzi, hogy a Budapesti Egyezmény és az Isztambuli Egyezmény mely rendelkezései nyújthatnak védelmet a nők és lányok által elszenvedett kibermegfélemlítés esetén.

a számítástechnikai bűnözésről,⁶² a 2007. évi Lanzarote-i Egyezmény a gyermekek szexuális kizsákmányolással és szexuális zaklatással szembeni védelméről,⁶³ vagy a 2011. évi Isztambuli Egyezmény a nőkkel szembeni erőszak és kapcsolati erőszak elleni küzdelemről és ezek megelőzéséről⁶⁴ –, mégiscsak azt mondhatjuk, hogy a kontinensen hatályos leghatékonyabb regionális emberi jogi instrumentum ebben a tárgykörben is az EJEE, mivel az Egyezményben foglalt rendelkezések betartásához bírói védelem társul, a Strasbourgi Bíróság ítéleteinek végrehajtását pedig az Európa Tanács Miniszteri Bizottsága ellenőrzi.

Ezért jelen fejezet a továbbiakban – ugyanúgy, ahogyan az online gyűlöletbeszédnél is történt – az EJEB releváns esetjogát áttekintve próbál átfogó képet felvázolni a kibermegfélemlítés emberi jogi vonatkozásairól. Emellett a joggyakorlat bemutatása azért tűnik célszerűnek, mert a történeti tényállások technikai újdonságaira tekintettel nemcsak nemzeti, hanem nemzetközi szinten is kiemelt szerephez jut a bírói jogértelmezés.

Ahogyan azt a későbbiekben látni fogjuk, a *bullying* típusú tényállásokra jellemző, hogy elsősorban a magánélethez való jog sérelme miatt kerülnek a Strasbourgi Bíróság látóterébe. Tudniillik az EJEB vonatkozásában is érvényesül az az általánosnak tekinthető igazság, hogy az információs társadalom térnyerése a magánélet védelmét a modern kor legnagyobb kihívásai közé emelte.⁶⁵ A magán- és családi élet tiszteletben tartásához való jogot – mely a lakás és levelezés tiszteletben tartását is magában foglalja – az EJEE 8. cikke⁶⁶ alatt találjuk, és nem túlzás róla azt állítani, hogy minden bizonnyal ez az Egyezmény legkevésbé definiálható rendelkezése.⁶⁷ A magánélethez való jog klasszikus első generációs szabadságjogként az állam részéről egyfelől tartózkodást, nemtevést kíván meg, másfelől intézményvédelmi kötelezettséget keletkeztet,

62 2004. évi LXXIX. törvény az Európa Tanács Budapesten, 2001. november 23-án kelt Számítástechnikai Bűnözésről szóló Egyezményének kihirdetéséről.

63 2015. évi XCII. törvény az Európa Tanácsnak a gyermekek szexuális kizsákmányolás és szexuális zaklatás elleni védelméről szóló Egyezménye kihirdetéséről, valamint ezzel összefüggésben egyes törvények módosításáról.

64 Council of Europe Convention on preventing and combating violence against women and domestic violence (CETS No. 210), 11 May 2011.

65 Balogh, 2018, 470. o.

66 EJEE 8. cikk (1) Mindenkinnek joga van arra, hogy magán- és családi életét, lakását és levelezését tiszteletben tartsák.

(2) E jog gyakorlásába hatóság csak a törvényben meghatározott, olyan esetekben avatkozhat be, amikor az egy demokratikus társadalomban a nemzetbiztonság, a közbiztonság vagy az ország gazdasági jóléte érdekében, zavargás vagy bűncselekmény megelőzése, a közegészség vagy az erkölcsök védelme, avagy mások jogainak és szabadságainak védelme érdekében szükséges.

67 Harris–Bates–Buckley, 2018, 522. o.

azaz az államnak a nemzeti jogrendszerben meg kell teremtenie azokat a jogszabályi garanciákat, amelyek az egyén privát szféráját megfelelő védelemben részesítik. A magánélethez való jog – a véleménynyilvánítás szabadságához hasonlóan – nem abszolút jellegű emberi jog, és az EJEE tagállamai nem állandó mértékű mérlegelési szabadságot kapnak a korlátozása során. Általában véve elmondható, hogy minél érzékenyebb a védett jogosultság, illetve minél inkább lényeges az egyén identitása és privát szférája tekintetében, annál szűkebb az államnak juttatott mérlegelési mozgástér.⁶⁸

A fentiekkel összhangban tehát a Strasbourg-i Bíróság az Egyezmény részes államaira pozitív kötelezettséget ró az online erőszakkal és a kiberbűnözéssel szembeni küzdelemben is, ez a kötelezettség pedig még markánsabban jelenik meg sérülékeny csoportok esetén. Az EJEB számos ítéletében nyilvánított különböző társadalmi csoportokat sérülékenynek, amelynek praktikus következménye az állam szigorúbb intézményvédelmi kötelezettségében nyilvánul meg.

A Bíróság esetjogából egyértelműen kirajzolódik, hogy a gyermekek és fiatalok jogait, fizikai és mentális sérülékenységükre való tekintettel, minden körülmények között védelemben kell részesíteni, minthogy korábban soha nem tapasztalt egyszerűséggel és gyorsasággal juthatnak hozzá az interneten elérhető információkhoz, és könnyen kerülhetnek szexuális bántalmazás vagy akár pedofília célkeresztjébe.

Utóbbit kitűnően illusztrálja a Bíróság *K.U. v. Finnország*⁶⁹ ügyben hozott ítélete, melyben egy 12 éves kisfiú vált egy névtelen idegen áldozatává, aki szexuális tartalmú hirdetést helyezett el a kiskorú nevében egy internetes társskereső oldalon. A gyermek apja az elkövetővel szemben nem tudott Finnországban büntetőeljárást indítani, mivel az akkor hatályos törvények értelmében a nyomozó hatóságok nem kötelezhették a szolgáltatót a hirdetés megosztójának beazonosítására. A Bíróság úgy találta, hogy az állam nem tett eleget pozitív kötelezettségének, azaz hogy a gyermek magánélethez való jogát megfelelő védelemben részesítsék, és hogy a gyermek fizikai és mentális egészsége nem jutott érvényre a titoktartási kötelezettséggel szemben. Az EJEE a fizikai és mentális integritást a 8. cikk alatt védelemben részesíti, ennek tükrében pedig az interneten való anonimitás és a titoktartási kötelezettség nem gátolhatja meg az államot abban, hogy a potenciális áldozatok jogait megvédje, különösen, ha egy sérülékeny csoportról van szó. A titoktartási kötelezettség nem lehet abszolút, és a jogalkotónak megfelelő keretet kell biztosítania a védelemért versengő különböző igények összeegyeztethetőségéhez.

68 Sulyok, K., 2021, 183–184. o.

69 *K.U. v. Finnország*, no. 2872/02, § 43, 2008. december 2.

A *Muscio v. Olaszország* ügyben⁷⁰ egy katolikus szülőkből álló egyesület elnöke beazonosíthatatlan feladótól származó pornográf tartalmú e-maileket kapott, ám hiába próbált bírói utat igénybe venni jogsérelmének orvoslásához, az ismeretlen személy ellen benyújtott keresetét a nemzeti bíróságok elutasították. Noha az EJEB az eset kapcsán rögzítette, hogy az elektronikusan érkező kéretlen tartalmak beavatkozást jelenthetnek a magánélethez való jogba, az e-mail-szolgáltatást használók a postafiók létrehozásához szükséges regisztrációval tudomásul veszik, hogy magánszférájuk az interneten nem élvezhet abszolút védelmet, és ki vannak téve a nemkívánt üzenetek által jelentett kockázatnak, amire a különböző szűrők használata egyébként megoldást kínálhat. Mivel az Olaszországban tapasztalt eset nem volt egyedi, és sok más állam is szembe-sült objektív nehézségekkel a spamek anonim feladói ellen folytatott küzdelem során – ugyanis a modern technikai eszközök sem mindig elégségesek a küldő személyének beazonosításához –, a Bíróság nem erősítette meg, hogy az államnak további erőfeszítéseket kellett volna tennie intézményvédelmi kötelezettsége teljesítésének érdekében.

A *Buturugă v. Románia*⁷¹ ügy kérelmezője családon belüli erőszak áldozata volt: férje nemcsak fizikailag bántalmazta és halálosan megfenyegette, hanem miután a felek elváltak, a panaszos elektronikus fiókjait – többek között Facebook-profilját – is feltörte, majd onnan a nő privát beszélgetéseit, dokumentumait és fényképeit lementette. A volt feleség többször próbálkozott a román hatóságoktól segítséget kérni: először a fizikai bántalmazás, majd a terheltől érkező, a feljelentés visszavonását célzó fenyegetések miatt. Később a panaszos elektronikus eszközei átvizsgálását kérlemelte, illetve levéltitok megsértésének gyanúja miatt indított büntetőeljárást. Az ügyészség a halálos fenyegetéseket bűncselekmény megvalósulásának hiányában nem vizsgálta ki, a levéltitok megsértése miatt indított eljárást pedig a feljelentés elkésetttségére, valamint a családon belüli erőszakkal való összefüggés hiányára hivatkozva megszüntette. Az elkövetőre végül egybekért 250 euró összegű pénzbüntetést szabtak ki. A kérelmező az ügyészség határozata ellen a bíróságnál fellebbezett, mely távoltartási végzést bocsátott ki a terhelt ellen, ám a volt férj az abban foglaltakat nem tartotta be, a rendőrség pedig a végzés végrehajtását nem ellenőrizte. Ítéletében az EJEB egyértelműen kimondta: a kibermegfélémlítés a nők és a lánygyermekek elleni erőszak egyik megvalósulási formája, és számos alakot ölthet, úgymint a sértett számítógépébe való belépést, onnan személyes adatok letöltését, adatok, illetve fényképek megosztását és manipulációját. Családon belüli erőszak esetén az elkövető a kibermegfigyelést gyakran alkalmazza. A Bíróság

70 *Muscio v. Olaszország* (dec.), no. 31358/03, 2007. november 13.

71 *Buturugă v. Románia*, no. 56867/15, §§ 43–79, 2020. február 10.

azt is kimondta, hogy a levéltitok megsértését a családon belüli erőszak tárgyában való nyomozás során figyelembe kellett volna venni.⁷²

A *Volodina v. Oroszország*⁷³ ügy kérelmezőjét korábbi partnere fizikailag bántalmazta és online zaklatta. Az elkövető a panaszos nevével, személyes adataival és a nőről készült meztelen fényképekkel különböző közösségi oldalakon álprofilokat hozott létre, azután pedig közös gyermekük osztálytársait és tanárait bejelölte ismerősnek. Emellett GPS-nyomkövetőt rejtett a panaszos táskájának belésébe, illetve elektronikus üzenetek formájában halálos fenyegetéseket küldött neki. Az orosz hatóságok hatáskör hiányára hivatkozva először vonakodtak az ügyben nyomozást indítani, majd a megindított nyomozást két és fél évvel később elévülés miatt eredménytelenül lezárták. (A GPS-nyomkövető és a halálos fenyegetések kérdését bűncselekmény hiányában soha nem vizsgálták.) Az eset kapcsán a Bíróság kategorikusan rögzítette, hogy az Egyezmény részes államainak hatékonyan fel kell lépniük a családon belüli erőszak valamennyi formája ellen, legyen az offline vagy online. Továbbá az EJEB azt is kifejtette, hogy mivel a kibermegfélemlítés elsősorban az áldozat magánélethez való jogát sérti, ezért nemzeti szinten olyan büntető- és polgári jogi jogszabályokra van szükség, amelyek segítségével a privát szféra megfelelő védelemben részesülhet. Ítéletében a Strasbourgi Bíróság megállapította, hogy Oroszország megsértette az Egyezményből fakadó intézményvédelmi kötelezettségeit, amikor a megfelelő büntetőjogi tényállások megalkotásának elmulasztásával a kibermegfélemlítés miatti felelősségre vonást ellehetetlenítette.⁷⁴

A *Tamiz v. Egyesült Királyság*⁷⁵ ügyben – melynek kérelmezője azzal fordult a Bírósághoz, hogy jó hírneve egy blogon megjelent kommentek miatt sérült – az EJEB az internettel összefüggésben hangsúlyozta, hogy a jogsértés súlyosságának vizsgálata rendkívüli jelentőséggel bír, minthogy felhasználók milliói tesznek közzé sértő vagy akár rágalmozó kommenteket minden egyes nap. Mindazonáltal ezek a hozzászólások jellegüket tekintve többnyire triviálisak, és csak olyan szűk körhöz érnek el, hogy a sértett jó hírnevén valójában nem tudnak csorbát ejteni. Jelen ügyben, bár a kifogásolt kommentek valóban vulgárisak és gyalázkodók voltak, nem haladták meg azt a közönös és lealacsonyító jelleget, amely számos internetes portálon a szokásos kommunikációs stílusba belesimul.

Ezzel szemben az *Egill Einarsson v. Izland*⁷⁶ ügy tényállása kiállta a jogsértés súlyosságának próbáját. A kérelmező egy ismert izlandi blogger, író és televíziós figura volt,

72 Részletesebben lásd: Sulyok, M., 2021.

73 *Volodina v. Oroszország* (no. 2), no. 40419/19, §§ 33–68, 2021. szeptember 14.

74 Részletesebben lásd: McQuigg, 2021, 155–167. o.

75 *Tamiz v. Egyesült Királyság*, no. 3877/14, §§ 80–81, 2017. szeptember 19.

76 *Egill Einarsson v. Izland*, no. 24703/15, § 52, 2017. november 7.

aki ellen szexuális erőszak gyanúja miatt indítottak büntetőeljárást, de bizonyítékok hiányában a nyomozást megszüntették. Ezt követően a panaszos egy helyi magazin-nak adott interjúban konzekvensen tagadta a bűncselekmények elkövetését, mely sajtóterméknek címlapjára fényképe is felkerült. Ugyanezen a napon valaki a címloldalon szereplő fotót megváltoztatva feltöltött az Instagramra egy olyan képet, amely alatt vulgáris hangnemben a szexuális bűncselekmények elkövetésével vádolta, erőszaktevőnek nevezte, és az arca köré a „vesztes” szót írta. A Bíróság vizsgálatának középpontjában az a kérdés állt, hogy jelen ügyben a vulgáris közlés értékítéletnek vagy tényállításnak minősül-e. Az EJEB úgy ítélte meg, hogy egy ilyen jellegű megjegyzés alkalmas arra, hogy a kérelmező magánéletébe való beavatkozásnak minősüljön, amennyiben az elérte a súlyosság bizonyos fokát. Továbbá a Bíróság rámutatott, hogy a 8. cikket úgy kell értelmezni, hogy még akkor is, ha magatartásuk és nyilvános megjegyzéseik miatt heves vitákat váltottak ki, a közszereplőknek nem kell eltérniük, hogy nyilvánosan erőszakos bűncselekményekkel vádolják őket anélkül, hogy az ilyen kijelentéseket tényekkel alátámasztanák.

A Strasbourgi Bíróság az *Egill Einarsson v. Izland*⁷⁷ ügynek egy másik aspektusát külön eljárásban vizsgálta. Az izlandi bíróságok a kérelmezőről a Facebookon közzétett becsületsértő kommenteket semmisnek nyilvánították, ám az eset körülményeire tekintettel elutasították, hogy a kérelmezőnek emellett kártérítést is megítéljenek. Az EJEB jelen ügyben tett megállapításai tükrében a kártérítés meg nem ítéltése önmagában a 8. cikk sérelmét nem valósítja meg. Az EJEB a kérelmező jó hírve védelmének elégséges voltát vizsgálva többek között figyelembe vette azt aényt, hogy a kijelentéseket egy Facebook-oldalon hozzászólásként tették közzé több száz vagy ezer egyéb komment között, valamint azt, hogy azokat a szerzőjük a kérelmező kérésére azonnal eltávolította.

5. Következtetések, zárógondolatok

Mind az online gyűlöletbeszédéről, mind a kibermegfélémlítésről elmondható, hogy erős emberi jogi gyökerekkel rendelkezik, ugyanakkor míg előbbi leginkább a véleménynyilvánítás szabadságát garantáló 10. cikket és a joggal való visszaélés tilalmáról rendelkező 17. cikket sérti, utóbbi rendszeresen az EJEE 8. cikkével, azaz a magánélethez való joggal kerül ellentétbe. A Bíróság joggyakorlata tükrében az is megállapítható, hogy a

⁷⁷ *Egill Einarsson v. Izland* (no. 2), no. 31221/15, §§ 38–39, 2018. július 17.

gyűlöletbeszéddel kapcsolatos esetjog több évtizedes múltra tekint vissza és a vonatkozó ügyek száma meglehetősen magas, ezzel szemben a kibermegfélemlítés csak az utóbbi néhány évben került az EJEB fókuszába, és a kapcsolódó jogesetek száma relatíve csekély. A gyűlöletbeszédre és a kibermegfélemlítésre egyaránt igaz, hogy nincs egységes fogalmuk sem a nemzetközi jogban, sem a Strasbourg-i Bíróság joggyakorlatában. A gyűlöletbeszéd definíciójának fragmentált jellegét önmagában a *Féret v. Belgium* ügy is jól mutatja, ahol az eljáró bírói tanács többségi véleménye minden intolerancián alapuló, gyűlöletet támogató, terjesztő vagy igazoló kijelentést gyűlöletbeszédnek titulált, ezzel szemben a különvéleményt megfogalmazó bírák szerint a faji csoportok felsőbbrendűsége szintén a fogalom immanens részét képezi. A kibermegfélemlítés definíciója pedig meg sem jelenik a strasbourgi esetjogban, mi több, a Bíróság magát a kifejezést is eddig csak egyszer használta a *Buturugă v. Románia* ügyben, kimondva, hogy a kibermegfélemlítés a nők és a lánygyermek elleni erőszak egyik megjelenési formája.

A gyűlöletbeszéd, annak ellenére, hogy a véleménynyilvánítás szabadsága nemcsak a „kellemes” közlésekre, hanem a kritikára, szatírára, vagy akár a sokkoló, zavaró, sértő megnyilvánulásokra is kiterjed, nem tartozik az Egyezmény 10. cikke által garantált védelem hatálya alá: az intolerancián alapuló gyűlöletkeltés korlátozása egy demokratikus társadalomban szükségesnek tekinthető. Emellett, azokban az esetekben, amikor a tényállás a demokratikus társadalmak alapértékeit sérti, mint például a holokauszttagadás vagy a náci ideológia alátámasztása, a Strasbourg-i Bíróság már az elfogadhatósági szakban, az Egyezmény 17. cikkére, azaz a joggal való visszaélés tilalmára hivatkozva elutasítja a hozzá benyújtott kérelmeket.

Ami az EJEB online gyűlöletbeszédhez kapcsolódó joggyakorlatát illeti, a *Delfi AS v. Észtország* ügy jelentős mérföldkőnek tekinthető, tekintve, hogy ez volt az első olyan eset, amikor a Strasbourg-i Bíróság egy internetes hírportál szolgáltatójának felelősségét vizsgálta az oldal felhasználói által névtelenül posztolt hozzászólásokért. A Nagykamara a hírportál felelősségének kimondását elsősorban a hozzászólások extrém, szélsőséges, gyűlöletbeszédet megvalósító minőségére, valamint a kereskedelmi alapon működtetett internetes tartalomszolgáltató kommentírásra ösztönző tevékenységére és elégtelen intézkedéseire (azaz a jogellenes hozzászólások elkésztett eltávolítására) alapozta. A harmadik személyek által névtelenül írt hozzászólások levételéért való felelősség mércéje határozottan kirajzolódik, ha a *Delfi AS v. Észtország* ügyet összevetjük a *Magyar Tartalomszolgáltatók Egyesülete és Index.hu Zrt. v. Magyarország* ügygel. A két eset között látszólag kontraszt húzódik a tekintetben, hogy az EJEB előbbiben megállapította a szolgáltató felhasználók által írt sértő és vulgáris kommentjeiért való felelősségét, míg utóbbiban ennek ellenkezőjéről határozott. Ennek oka a gyűlöletbeszéd és a nem egyértelműen jogellenes, sértő beszéd közti határvonalban keresendő: bár a

Magyar Tartalomszolgáltatók Egyesülete és Index.hu Zrt. v. Magyarország ügyben érintett hozzászólások sértők és vulgárisak voltak, a *Delfi AS v. Észtország* ügygel ellentétben a hozzászólások nem minősültek egyértelműen jogellenes beszédnek.

A kibermegfélemlítés ernyőterminológiájához elsősorban szexuális zaklatással, párkapcsolati erőszakkal és a jó hírnév sérelmével kapcsolatos jogeseteket párosíthatunk az EJEB joggyakorlatából. Ezek alapján rögzíthető, hogy a kibermegfélemlítés legtipikusabb áldozatai, azaz a nők és a gyermekek irányába az Egyezmény részes államainak különösen erőteljes intézményvédelmi kötelezettsége áll fenn, ez a pozitív kötelezettség pedig a szükséges büntetőjogi tényállások megalkotására is kiterjed. Másfelől a Strasbourg-i Bíróság azt is megállapította, hogy előfordulhatnak olyan helyzetek, amikor még a modern technikai eszközök sem elegendők a spamerek küldőinek beazonosításához, és a panaszosnak tőrnie kell, hogy a kéretlen e-mailek miatt a magánélethez való joga sérül. Úgyszintén, a kibermegfélemlítéssel összefüggésben a Bíróság kimondta, hogy a jogsértésnek el kell érnie egy bizonyos súlyossági szintet, és ez a súlyossági szint a milliók által nap mint nap közzétett lealacsonyító és vulgáris kommentek szintjét meg kell hogy haladja.

Összegzésképpen elmondható, hogy az egyén emberi jogait ugyanúgy védelem illeti meg az interneten, mint offline, a különbségek csupán az internet sajátosságainak köszönhetően mutatkoznak meg. Jelen fejezet a Strasbourg-i Bíróság releváns joggyakorlatának felvázolásával ezekre a sajátosságokra próbált rávilágítani azzal, hogy feltételezhetően az EJEB a közeljövőben a vonatkozó részletszabályokat még tovább fogja gyarapítani és finomítani.

Irodalomjegyzék

- BODNÁR, E. (2021) 'Joggal való visszaélés tilalma' in Sonnevend P., Bodnár E. (szerk.) *Az Emberi Jogok európai Egyezményének kommentárja*. Budapest: HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft., 377–379. o.
- BALOGH, Cs. T. (2018) 'Magánélethez való jog' in Lamm V. (szerk.) *Emberi jogi enciklopédia*. Budapest: HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft., 470–475. o.
- BERNHARDT, R. (2009) 'Evolutive Treaty Interpretation, Especially of the European Convention on Human Rights Focus Section: The Law of International Treaties in the 21st Century', *German Yearbook of International Law*, 42(1), 11–25. o.
- CANNIE, H., VOORHOOF, D. (2011) 'The Abuse Clause and Freedom of Expression in the European Human Rights Convention: An Added Value for Democracy and Human Rights Protection?', *Netherlands Quarterly of Human Rights*, 29(1), 54–83. o.
- DZEHTSIAROU, K. (2011) 'European Consensus and the Evolutive Interpretation of the European Convention on Human Rights', *German Law Journal*, 12(10), 1730–1745. o.
- DERENČINOVIĆ, D. (2021) 'Freedom of Expression and Its Restrictions in Europe – On the Applicability of Article 17 of The European Convention of Human Rights to Disinformation (Fake News)', *Law, Identity and Values*, 1(2), 7–18. o.
- HARRIS, D., BATES, E., BUCKLEY, C. (2018) *Harris, O'Boyle, and Warbrick: Law of the European Convention on Human Rights*. 4th Oxford: Oxford University Press.
- KEANE, D. (2007) 'Attacking Hate Speech under Article 17 of the European Convention on Human Rights', *Netherlands Quarterly of Human Rights*, 25(4), 641–663. o.
- KOLTAY, A. (2013) 'A nagy magyar gyűlöletbeszéd-vita: a »gyűlöletre uszítás« alkotmányos mércéjének azonosítása felé', *Állam- és Jogtudomány*, 54(1-2), 91–123. o.
- LOBBA, P. (2015) 'Holocaust Denial before the European Court of Human Rights: Evolution of an Exceptional Regime', *European Journal of International Law*, 26(1), 237–253. o.
- MCBRIDE, J. (2021) *The Doctrines and Methodology of Interpretation by the European Court of Human Rights on the European Court of Human Rights* [Online]. Elérhető: <https://rm.coe.int/echr-eng-the-doctrines-and-methodology-of-interpretation-of-the-europe/1680a20aee> (Letöltve: 2022. május 18.)
- MCQUIGG, R. J. A. (2021) 'The European Court of Human Rights and Domestic Violence: Volodina v. Russia', *International Human Rights Law Review*, 10(1), 155–167. o.
- NÁDORI, P. (2013) *Delfi AS v. Észtország: strasbourgi döntés a névtelen kommentekért viselt szolgáltatói felelősségről* [Online]. Elérhető: <https://www.researchgate.net/publication/272823952> (Letöltve: 2022. május 18.)

- NIKOU EI, M., ZAMANI, M. (2019) 'Jurisprudence of Tolerance: Hate Speech, Article 17 and Theory of Democracy in the European Convention on Human Rights', *International Human Rights Law Review*, 8(1), 67–88. o.
- PARTI, K. (2016) 'A megfélemlítés (bullying) szabályozása Magyarországon és külföldön', *In Médias Res*, 5(1), 114–146. o.
- POLGÁRI, E. (2017) 'A tagállamoknak biztosított mérlegelési szabadság doktrínája az Emberi Jogok Európai Bíróságának gyakorlatában', *Állam- és Jogtudomány*, 58(4), 41–53. o.
- SIMON, É. (2018) 'Véleménynyilvánítás szabadsága' in Lamm V. (szerk.) *Emberi jogi enciklopédia*. Budapest: HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft., 726–734. o.
- SULYOK, K. (2021) 'Magán- és családi élet tisztelőben tartásához való jog' in Sonnevend P., Bodnár E. (szerk.) *Az Emberi Jogok európai Egyezményének kommentárja*. Budapest: HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft., 182–217. o.
- SULYOK, M. (2021) *A bántalmazás ezer arca? Jogi megközelítések a zaklatástól a cyberbullyingig* [Online]. Elérhető <https://jogaszegylet.hu/jogelet/a-bantalmazas-ezer-arca-jogi-megkozelitesek-a-zaklatastol-a-cyberbullyingig/> (Letöltve: 2022. május 27.)
- URTZ, R. (2021) 'A véleménynyilvánítás szabadsága' in Sonnevend P., Bodnár E. (szerk.) *Az Emberi Jogok európai Egyezményének kommentárja*. Budapest: HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft., 244–296. o.
- VILA, M. I. (2017) 'Subsidiarity, Margin of Appreciation and International Adjudication within a Cooperative Conception of Human Rights', *International Journal of Constitutional Law*, 15(2), 393–413. o.
- VAN DER WILK, E. (2021) *Protecting Woman and Girls from Violence in the Digital Age. The Relevance of the Istanbul Convention and the Budapest Convention on Cybercrime in Addressing Online and Technology-Facilitated Violence against Women* [Online]. Elérhető: <https://rm.coe.int/prems-153621-gbr-2574-study-online-a4-bat-web/1680a4cc44> (Letöltve: 2022. május 31.)

5. Cyberbullying – EU-s háttér

MARINKÁS GYÖRGY

Az Európai Bizottság 2009-ben a kibermegfélemlítést ismétlődő jellegű szóbeli vagy pszichológiai zaklatásként definiálta, amelyet egy személy vagy személyek egy csoportja végez másokkal szemben online szolgáltatások vagy mobiltelefon útján.¹ Fontos azonban előljáróban tisztázni, hogy *egyrésztől* jelenleg nincs hatályban közvetlenül a kibermegfélemlítésre vonatkozó, jogi kötőerővel bíró uniós jogi aktus.² *Másrésztől*, a kibermegfélemlítés esetleges uniós szinten történő szabályozására kizárólag az Európai Unió Működéséről Szóló Szerződés (EUMSz.) 83. cikkében az unióra ruházott hatáskör alapján, azaz „szabályozási minimumok irányelvben történő megállapítása” révén kerülhetne sor. Jóllehet az Állampolgári Jogi, Bel- és Igazságügyi Bizottság (LIBE Bizottság) a 2016-os jelentésében³ azt javasolta az Európai Bizottságnak, hogy fontolja meg annak lehetőségét, hogy él a fent említett cikk által garantált hatáskörével, és szabályozási minimum irányelvben történő megállapítására irányuló uniós jogalkotást kezdeményez, mivel a határokon átívelő elem miatt szükségesnek látszik a tagállami szabályozások közelítése. Amint a LIBE írja, külön büntetőjogi tényállás nélkül nem biztosított az áldozatok védelme, továbbá közelítés hiányában az eltérő tényállások és büntetések megnehezítik az uniós szintű kibermegfélemlítéssel kapcsolatos politikák érvényesülését és az egyéb célok – példának okáért az adatvédelem – érvényesülését.

1 European Commission, MEMO/09/58

2 Pozza et al., 2016, 9. o.

3 Pozza et al., 2016, 15. o.

Dr. Marinkás György PhD

vezető kutató, Mádl Ferenc Összehasonlító Jogi Intézet

egyetemi docens, Miskolci Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar Európai és Nemzetközi Jogi Intézet

ORCID: 0009-0008-1013-7306

Marinkás, Gy. (2023) 'Cyberbullying – EU-s háttér' in Nagy, Z. (szerk.) *Az összehasonlító jog eszközével a gyűlölet ellen. Az online gyűlöletbeszéd, zaklatás és megfélemlítés nemzetközi szabályozása*, 99–108. o. Budapest: Mádl Ferenc Összehasonlító Jogi Intézet



https://doi.org/10.47079/2023.nz.gyuloletbeszed.10_5

A javaslat azonban nem realizálódott jogalkotási kezdeményezésben. A digitális szolgáltatásokról szóló rendelet (Digital Services Act, DSA) elfogadására irányuló jogalkotási folyamat⁴ sikeres lezárulta esetén a jövőbeni rendelet – egyes álláspontok⁵ szerint – hatékony eszközt kínálhat a kibermegfélemlítéssel szembeni fellépésre annak ellenére, hogy a Bizottság javaslatában⁶ egyébként *expressis verbis* nem szerepel a kibermegfélemlítés szó.

Addig is egyes uniós jogalkotási aktusok, mint „a bűncselekmények áldozatainak jogaira, támogatására és védelmére vonatkozó minimumszabályok megállapításáról” szóló irányelv és az általános adatvédelmi rendelet, a GDPR alkalmazandók a kibermegfélemlítésre is. A *Social Networks and Cyberbullying among Teenagers* c. dokumentum⁷ értelmében az EU Alapjogi Chartájával összefüggő uniós szintű politikák és cselekvések fontos elemei a tinédzserek által használt közösségimédia-felületek szabályozására irányuló törekvések. A dokumentumban a kibermegfélemlítéssel szembeni fellépés érdekében kidolgozott elméleti alapok a következők: (i) a kibermegfélemlítés az áldozat integritását, méltóságát és a személyét támadja, következésképpen sérti a Charta 1. cikke által garantált emberi méltósághoz való jogát, valamint a Charta 3. cikke által garantált „személyi sérthetlenséghez való jogot”. Továbbá, a kibermegfélemlítés értelmezhető úgy is, mint a kínzás egyik formája, következésképpen ellentétes a Charta 4. cikkével. (ii) A kibermegfélemlítéssel szembeni védelem nem alapozható kizárólag a magánélethez való jogra, mivel az önmagában nem védi meg az elszenvedőjét attól, hogy online lerombolják a reputációját. A reputáció védelme kapcsán figyelembe szükséges venni a Charta 11. cikke által garantált „a véleménynyilvánítás és a tájékozódás szabadságához” való jogot, és súlyozni azt az áldozat fentebb említett jogaival szemben.⁸

Egyes, a kibermegfélemlítéssel rokon területen az EU – az EUMSZ. 83. cikke által garantált hatáskörével élve – szabályozási minimumokat meghatározó irányelvet bocsátott ki, vagy az EUMSZ. 6. cikke szerinti „támogató, összehangoló vagy kiegészítő intézkedéseket” hajtott végre.⁹ Ilyen terület a kiberbűnözés elleni fellépés, valamint a gyermekek védelme. Jóllehet érdemes rögzíteni, hogy ezen irányelvek és intézkedések elsődlegesen nem a kibermegfélemlítéssel szembeni fellépést célozzák, jellemzően csak

4 Az EU Tanácsa, Sajtóközlemény, 2022. április 23.

5 DR2 Consultants, 2022.

6 Európai Bizottság, COM(2020) 825 final

7 Rizza and Guimarães Pereira, 2013, 49. o.

8 Rizza and Guimarães Pereira, 2013, 23. o.

9 Irányelv a gyermekek szexuális bántalmazása, szexuális kizsákmányolása és a gyermekpornográfia elleni küzdelemről; Kerethatározat a rasszizmus és az idegengyűlölet egyes formái és megnyilvánulásai elleni küzdelemről; Irányelv az audiovizuális médiaszolgáltatásokról; Irányelv a tisztességtelen kereskedelmi gyakorlatokról; lásd továbbá: Európai Bizottság, COM (2018) 236.

mellékes célként vagy említés szintjén szerepel bennük a kibermegfélemlítéssel szembeni fellépés.

A kiberbűnözés elleni fellépés az EUMSZ. 83. cikk (1) (2) bekezdéseire épül. Az (1) bekezdés értelmében: „Az Európai Parlament és a Tanács rendes jogalkotási eljárás keretében elfogadott irányelvekben szabályozási minimumokat állapíthat meg [...] olyan különösen súlyos bűncselekmények esetében, amelyek jellegüknél vagy hatásuknál fogva több államra kiterjedő vonatkozásúak, illetve amelyek esetében különösen szükséges, hogy az ellenük folytatott küzdelem közös alapokon nyugodjék. [Ilyen terület a] számítógépes bűnözés [...]” Amint az Európai Bizottság írta a 2001-es *kiberbiztonsággal kapcsolatos kommunikációjában*,¹⁰ a kibermegfélemlítés – az akkor 15 tagú – EU minden tagállamában a számítógépes bűncselekmények keretében volt büntethető. A kibermegfélemlítés hosszú időn keresztül nem képezte önálló tényállás tárgyát a tagállamokban.¹¹ Írországbán 2020-ban fogadták el azt a 2017-ben benyújtott törvényjavaslatot,¹² amelynek értelmében a kibermegfélemlítés *sui generis* törvényi tényállás alapján büntetendő. Az említett kommuniké értelmében a számítógépes bűncselekmény alatt minden olyan bűncselekmény értendő, amelyet számítástechnikai eszköz útján követnek el. A definíció annyira széles, hogy a kibermegfélemlítés is alá tartozik.¹³ Amint fentebb említésre került, a LIBE Bizottság a 2016-os jelentésében arra a következtetésre jutott, hogy lehetséges lenne az EUMSZ. 83. cikk szerinti uniós szintű fellépés a kellően súlyos és határon átívelő elemmel rendelkező kibermegfélemlítéssel szemben.¹⁴ Márpedig a kibermegfélemlítés *egyrészt* súlyosan fenyegeti a pszichés egészséget,¹⁵ *másrészt* a kiberbűncselekményekre jellemző, hogy nem tisztelik a határokat. Amennyiben az EU a terület szabályozása mellett döntene, figyelembe kellene vennie a szubszidiaritás elvét. Ennek megfelelően az EUMSZ. 83. cikk (1) bekezdésének „[...] a különösen szükséges, hogy az ellenük folytatott küzdelem közös alapokon nyugodjék [...]” fordulata utal az Európai Unióról Szóló Szerződés (EUSz.) 5. cikk (3) bekezdésében rögzített szubszidiaritás elvére, amelynek értelmében: „[...] azokon a területeken, amelyek nem tartoznak kizárólagos hatáskörébe, az Unió csak akkor és annyiban jár el, amikor és amennyiben a tervezett intézkedés céljait a tagállamok sem központi, sem regionális vagy helyi szinten

10 European Commission COM (2000) 890 final

11 Ćmiela, 2014, 29–34. o.

12 Harassment, Harmful Communications and Related Offences Bill 2017.

13 Európai Bizottság (JOIN/2013/01 final)

14 Pozza et al., 2016, 42–43. o.

15 Egy 2014-es felmérés szerint a kibermegfélemlítés áldozatául esett gyermekek 55%-a esett depresszióba az elszenvedett bántalmazást követően, 35%-uk fejében még az öngyilkosság is megfordult. – Pozza et al., 2016, 21. o.

nem tudják kielégítően megvalósítani, így azok a tervezett intézkedés terjedelme vagy hatása miatt az Unió szintjén jobban megvalósíthatók”. A LIBE fent említett jelentése értelmében a határokon átívelő elem miatt szükséges lenne a tagállami szabályozások közelítése, mivel: *sui generis* büntetőjog tényállás nélkül nem biztosított az áldozatok védelme, továbbá a közelítés hiányában az eltérő tényállások és büntetések megnehezítik az uniós szintű kibermegfélemlítéssel kapcsolatos politikák érvényesülését és az egyéb célok, példának okáért az adatvédelem érvényesülését.¹⁶

Egyes szakirodalmi álláspontok¹⁷ szerint a GDPR által a 17. cikkben garantált törléshez való jog, más néven „az elfeledtetéshez való jog” hatékony eszköz lehetne a kibermegfélemlítés elleni fellépésben. A kibermegfélemlítés jellemzője ugyanis, hogy *egy részből* a nagy nyilvánosság számára hozzáférhető online felületeken történik – azaz a „hagyományos” megfélemlítéssel ellentétben jelentősen nagyobb közönség előtt történik az áldozat bántalmazása –, *másrésztől*, hogy a megfélemlítő tartalom hosszú ideig elérhető marad. Mindazonáltal az Európai Unió Bírósága (EUB) jelen sorok írásának időpontjáig¹⁸ nem hozott olyan ítéletet, amelyben a kibermegfélemlítés képezte volna az eljárás tárgyát, jóllehet *a törléshez, vagy más néven „elfeledtetéshez való joggal” több ízben is* foglalkozott, így e joggal kapcsolatban kiolvashatók egyes tendenciák. A *Google Spain* ügy¹⁹ értelmében az egyénnek jogában áll kérni a személyes adatai internetes keresőmotorok találati listájából való törlését, e jog ugyanakkor nem abszolút: eseti alapon kell megvizsgálni minden egyes kérelmet, megteremtve a megfelelő egyensúlyt, az érintett személyes adatok védelméhez és a magánélethez való alapjogai, valamint az internethasználók jogos érdekei között, ideértve a szólás- és véleménynyilvánítás szabadságát. Az adatvédelemhez és a magánélethez való jog megelőzi a tájékoztatáshoz való jogot, amennyiben egy információ az egyén magánélete szempontjából érzékeny, és az információ ismeretéhez nem fűződik közérdek. Márpedig a kibermegfélemlítés részeként nyilvánossá tett adatokra egyértelműen igaz az utóbbi két feltétel. A fenti ítéletben foglaltakat az EUB a *Google LLC-ügyben*²⁰ annyival pontosította, hogy a keresőmotor működtetője a link törlése iránti kérelem teljesítésekor a törlést nem köteles a keresőmotorjának valamennyi változatán elvégezni, e törlést kizárólag a keresőmotor tagállamok szerinti változataira köteles alkalmazni, azaz a GDPR e tekintetben nem rendelkezik *extraterritoriális* hatállyal.²¹

16 Európai Bizottság, COM/2011/0573 végleges

17 Cook, 2015, 121–132. o.

18 2022. április 26.

19 C-131/12. sz. *Google Spain-ügy*, ítélet, 2014. május 13.

20 C-507/17. sz. *Google LLC, a Google Inc. jogutódja k. Commission nationale de l’informatique et des libertés (CNIL) ügy*, ítélet, 2019. szeptember 24.

21 Bourne–Moran–Corbett–Wilkins, 2020.

A másik olyan terület, ahol szükséges a kibermegfélemlítéssel szembeni fellépés, a gyermekek védelme, amely a gyermek jogainak uniós politikák szintjén történő *mainstreamelése* révén valósul meg. Az Európai Unió gyermekvédelmet célzó programjai kiemelt figyelmet szentelnek a gyermekek online térben történő védelmének. Mindenek egyik alapja a Charta 24. cikk (2) bekezdése, amely úgy rendelkezik, hogy „[...] a gyermekekkel kapcsolatos tevékenységében a gyermek mindenek fölött álló érdekének kell az elsődleges szempontnak lennie”. A kibermegfélemlítés kapcsán e kiemelt figyelem azért is fontos, mert bár a közösségi hálózatok lehetőséget biztosítanak az európai digitális társadalom kiépítésére,²² számtalan gyermekekre leselkedő veszélyt rejtnek magukban. Az ún. „online kitettség” magában hordozza az olyan káros és jogellenes érintkezés kockázatát is, mint például a kibercsábítás és a gyermekek sérelmére megvalósuló kerítés, az internetes megfélemlítés vagy az online bántalmazás és internetes zaklatás. Az elmúlt évben a lányok közel egyharmada és a fiúk egyötöde szembesült havi rendszerességgel zavaró tartalommal, a kisebbségekhez tartozó gyermekek pedig gyakrabban lesznek tanúi felkavaró eseményeknek az interneten.²³ A Covid–19-világjárvány egyik mellékhatásaként érdemel említést, hogy jelentősen növelte a gyermekek online töltött idejét az egyre inkább az interneten folyó iskolai, kulturális és társadalmi élet miatt. Ez megnövekedett online kockázatokhoz és a digitális egyenlőtlenségek felerősödéséhez vezetett.²⁴

A fent említettek szerint a Charta 24. cikke által rögzítettek figyelembevételével az Unió számos olyan programot indított, amelyek célja a gyermekek online térben történő védelme, és ezáltal – még ha legtöbbször közvetetten is – védelmet biztosíthatnak a kibermegfélemlítéssel szemben.²⁵ Az *Európai Bizottság 2021–2024 évekre szóló gyermekjogi stratégiája*²⁶ értelmében „A gyermekek jogai emberi jogok. Európában és világszerte minden gyermeknek ugyanazokat a jogokat kellene élveznie, és mindenfajta megkülönböztetéstől, megtorlástól és megfélemlítéstől mentesen kellene élnie”.²⁷ A Bizottság

22 Amint azt az Európai Bizottság *Az EU gyermekjogi stratégiája* c. dokumentumban írja: „A gyermekek már nagyon fiatal koruktól kezdve online és összekapcsolt környezetben keresztül játszanak, alkotnak, tanulnak, kommunikálnak és fejezik ki magukat. A digitális technológiák lehetővé teszik a gyermekek számára a globális mozgalmakban való részvételt és az aktív polgári szerepvállalást. Veszélyt jelent a digitális jártasságuknak köszönhetően ügyesebben boldogulhatnak a fokozottan digitalizált és hálózati oktatásban, majd a későbbiekben a munkaerőpiaci rendszerekben.” Lásd: Európai Bizottság, (COM (2021) 142 final), 18. o.

23 Európai Bizottság, (COM (2021) 142 final), 18. o.

24 Lobe et al., 2020, 21–25. o.

25 Rizza–Guimarães, 2013, 7. o.

26 Európai Bizottság, (COM (2021) 142 final); A Bizottság gyermekjogi stratégiájának elemzését lásd: Benyusz, 2021, 149. o.

27 Európai Bizottság, (COM (2021) 142 final), 1. o.

részletes cselekvési tervét a stratégia 5. pontja tartalmazza. A cselekvési tervben a Bizottság többek között arra vállalkozik, hogy (i) 2022-ben elfogadja a gyermekbarát internetre vonatkozó stratégiát (*Better Internet for Kids Strategy*), (ii) fokozza a gyermekek online szexuális bántalmazásának valamennyi formája elleni küzdelmet. A Bizottság ezen intézkedések megtételére a tagállamokat és az információs és kommunikációs technológia (IKT) szektorban tevékenykedő vállalatokat is felkéri.²⁸ Az említett gyermekbarát internetre vonatkozó stratégia egyik célja, hogy felhívja a figyelmet a kibermegfélemlítés jelenségére.²⁹ Említést érdemel még a gyermekbarát internetre irányuló ifjúsági vállalás³⁰ és az ifjúsági cselekvési felhívás,³¹ valamint az „Utak az iskolai sikerhez” jövőbeli kezdeményezés.³² Utóbbi célja az internetes megfélemlítés megelőzése olyan iskolai légkör megteremtésével, amely mentes a zaklatástól.

Összefoglalásként elmondható tehát, hogy bár az Európai Unió a jelen sorok írásáig nem élt az EUMSZ. 83. cikkében az Unióra ruházott hatáskörrel, amely alapján irányelvben szabályozási minimumokat határozhatna meg a kibermegfélemlítésre vonatkozóan, egyes, a kibermegfélemlítéssel rokon területeken irányelvben szabályozási minimumokat határozott meg, vagy az EUMSZ. 6. cikke szerinti „támogató, összehangoló vagy kiegészítő intézkedéseket” hajtott végre, továbbá a gyermek jogait uniós politikák szintjén mainstreameli. Utóbbi révén közvetetten a kibermegfélemlítéssel szemben is védelemben részesíti a gyermekeket. Végül, de nem utolsósorban, a fentebb már említett DSA-rendelet elfogadására irányuló jogalkotási javaslat – amennyiben sikerrel zárul – vélhetően elősegíti majd a kibermegfélemlítéssel szembeni hatékony fellépést.

28 Európai Bizottság, (COM (2021) 142 final), 17–21. o.

29 Ilga Europe, 2021.

30 A gyermekbarát internetre irányuló ifjúsági vállalás / Youth Pledge for a Better Internet [Online].

31 First European Youth Day at Europol kezdeményezés.

32 Amelyet az európai oktatási térség 2025-ig történő megvalósításáról szóló közlemény jelentett be.

Lásd: Európai Bizottság, (COM (2020) 625)

Forrásjegyzék

Szakirodalom

- BENYUSZ, M. (2021) 'A gyermekek jövője az Európai Unióban – Mit ígér a Bizottság 2021-2024-es stratégiája?', *Jog – Állam – Politika*, 13(3), 149–162. o.
- BOURNE, H., MORAN, J., CORBETT-WILKINS, R., (2020) 'Reflecting on the Google LLC v CNIL (Case C-507/17) ECJ Judgment: A UK and Australian Perspective' *Clyde & Co LLP*, (January, 28 2020) [Online]. Elérhető: <https://www.mondaq.com/uk/privacy-protection/888242/reflecting-on-the-google-llc-v-cnll-case-c-50717-ecj-judgment-a-uk-and-australian-perspective> (Letöltve: 2022. május 3.)
- ĆMIELA, S. (2014) 'Cyberbullying Legislation In Poland And Selected EU Countries', *Procedia – Social and Behavioral Sciences*, 109, 29–34. o.
- COOK, L. (2015) 'The Right to Be Forgotten: A Step in the Right Direction for Cyberspace Law and Policy', *Case Western Reserve Journal of Law, Technology & the Internet*, 6(1), 121–132. o.
- LOBE, B., VELICU, A., STAKSRUD, E., Chaudron, S., Di Gioia, R. (2021) *How children (10-18) experienced online risks during the Covid-19 lockdown. JRC Technical Report*. Luxembourg: Publications Office of the European Union. DOI: 10.2760/562534
- POZZA, V. D., DI PIETRO, A., MOREL, S., PSAILA, E. (2016) *Cyberbullying Among Young People*. Directorate General for Internal Policies. Policy Department C: Citizen's Rights and Constitutional Affairs Civil Liberties, Justice and Home Affairs. Study for the LIBE Committee.
- RIZZA, C., GUIMARÃES, P. Â. (2013) 'Social networks and Cyber-bullying among teenagers: EU Scientific e political report', *JRC Scientific and Policy Report*. DOI:10.2788/41784

Unió jogforrások

- A Tanács 2008/913/IB kerethatározata (2008. november 28.) a rasszizmus és az idegengyűlölet egyes formái és megnyilvánulásai elleni, büntetőjogi eszközökkel történő küzdelemről (HL L 328., 2008.12.6., 55–58. o.)
- Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2016/679 rendelete (2016. április 27.) a természetes személyeknek a személyes adatok kezelése tekintetében történő védelméről és az ilyen adatok szabad áramlásáról, valamint a 95/46/EK rendelet hatályon kívül helyezéséről (általános adatvédelmi rendelet) (EGT-vonatkozású szöveg) (HL L 119., 2016. 05. 04., 1–88. o.)

- Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2018/1808 irányelve (2018. november 14.) a tagállamok audiovizuális médiaszolgáltatások nyújtására vonatkozó egyes törvényi, rendeleti vagy közigazgatási rendelkezéseinek összehangolásáról szóló 2010/13/EU irányelvnek (Audiovizuális médiaszolgáltatásokról szóló irányelv) a változó piaci körülményekre tekintettel való módosításáról (PE/33/2018/REV/1) (HL L 303., 2018. 11. 28., 69–92. o.)
- Az Európai Parlament és a Tanács 2005/29/EK irányelve (2005. május 11.) a belső piacon az üzleti vállalkozások fogyasztókkal szemben folytatott tisztességtelen kereskedelmi gyakorlatairól, valamint a 84/450/EGK tanácsi irányelv, a 97/7/EK, a 98/27/EK és a 2002/65/EK európai parlamenti és tanácsi irányelvek, valamint a 2006/2004/EK európai parlamenti és tanácsi rendelet módosításáról („Irányelv a tisztességtelen kereskedelmi gyakorlatokról”) (EGT vonatkozású szöveg) (HL L 149., 2005. 06. 011., 22–39. o.)
- Az Európai Parlament és a Tanács 2011/93/EU irányelve (2011. december 13.) a gyermekek szexuális bántalmazása, szexuális kizsákmányolása és a gyermekpornográfia elleni küzdelemről, valamint a 2004/68/IB tanácsi kerethatározat felváltásáról (HL L 335., 2011. 12. 17., 1–14. o.)
- Az Európai Parlament és a Tanács 2012/29/EU irányelve (2012. október 25.) a bűncselekmények áldozatainak jogaira, támogatására és védelmére vonatkozó minimumszabályok megállapításáról és a 2001/220/IB tanácsi kerethatározat felváltásáról (HL L 315., 2012. 11. 14., 57–73. o.)
- Az Európai Unió Alapjogi Chartája (HL C 326., 2012. 10. 26., 391–407. o.)
- Az Európai Unió működéséről szóló szerződés egységes szerkezetbe foglalt változata (HL C 326., 2012. 10. 26., 47–390. o.)
- Az Európai Unióról szóló szerződés egységes szerkezetbe foglalt változata (HL C 326., 2012. 10. 26., 13–390. o.)

EUB joggyakorlat

- C-131/12. sz. *Google Spain-ügy*, ítélet, 2014. május 13.
- C-507/17. sz. *Google LLC, a Google Inc. jogutódja k. Commission nationale de l'informatique et des libertés (CNIL) ügy*, ítélet, 2019. szeptember 24.

Az EU intézményei által kiadott cselekvési tervek és közlemények

- Európai Bizottság, 'Javaslat az Európai Parlament és a Tanács Rendelete a digitális szolgáltatások egységes piacáról (digitális szolgáltatásokról szóló jogszabály) és a 2000/31/EK irányelv módosításáról. Brüsszel, 2020. 12. 15. COM(2020) 825 final
- Európai Bizottság, 'Az EU gyermekjogi stratégiája'. A Bizottság közleménye az Európai Parlamentnek, a Tanácsnak, az Európai Gazdasági és Szociális Bizottságnak és a Régiók Bizottságának. (COM (2021) 142 final), Brüsszel, 2021. 03. 24.
- Európai Bizottság, 'Az európai oktatási térség 2025-ig történő megvalósításáról'. A Bizottság közleménye az Európai Parlamentnek, a Tanácsnak, az Európai Gazdasági és Szociális Bizottságnak és a Régiók Bizottságának. (COM/2020/625 final), Brüsszel, 2020. 09. 30.
- Európai Bizottság, 'Az Európai Unió kiberbiztonsági stratégiája: Nyílt, megbízható és biztonságos kibertér'. Közös közlemény az Európai Parlamentnek, a Tanácsnak, az Európai Gazdasági és Szociális Bizottságnak és a Régiók Bizottságának. (JOIN/2013/01 final), Brüsszel, 2013. 02. 07.
- Európai Bizottság, 'Európai megközelítés az online félretájékoztatás kezelésére'. Közlemény (COM (2018) 236, Brüsszel, 2018. 04. 26.
- Európai Bizottság, 'Towards an EU Criminal Policy: Ensuring the effective implementation of EU policies through criminal law'. A Bizottság közleménye az Európai Parlamentnek, a Tanácsnak, a Gazdasági és Szociális Bizottságnak és a Régiók Bizottságának. (COM/2011/0573 végleges). Brüsszel, 2011. 09. 20.
- European Commission, 'Creating a safer information society by improving the security of information infrastructures and combating computer-related crime'. Communication from the Commission to the Council, the European Parliament, the Economic and Social Committee and the Committee of the Regions. [COM (2000) 890 final – not published in the Official Journal], Brüsszel, 2001. 01. 26.
- European Commission, 'Safer Internet Day 2009: Commission starts campaign against cyber-bullying', MEMO/09/58, 10 February 2009. [Online]. Elérhető: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/MEMO_09_58 (Letöltve: 2022. május 2.)
- Európai Unió Tanácsa, A digitális szolgáltatásokról szóló jogszabály: a Tanács és az Európai Parlament által elért ideiglenes megállapodásnak köszönhetően az internet biztonságosabb helyé válhat az európai polgárok számára. (Sajtóközlemény 2022. április 23.)

További felhasznált források

- A gyermekbarát internetre irányuló ifjúsági vállalás [Online]. Elérhető: <https://www.betterinternetforkids.eu/en/policy/youth-pledge-for-a-better-internet> (Letöltve: 2022. május 3.)
- DR2 Consultants, Digital Services Act proposal: the start of a new era in digital regulation. DR2 Blog (26 January 2022) [Online]. Elérhető: <https://dr2consultants.eu/digital-services-act-proposal-the-start-of-a-new-era-in-digital-regulation/> (Letöltve: 2022. május 15.)
- First European Youth Day at Europol. The Hague, the Netherlands, (20 November 2018) [Online]. Elérhető: https://www.europol.europa.eu/sites/default/files/documents/call_for_action-european-youth-day.pdf (Letöltve: 2022. május 3.)
- Harassment, Harmful Communications and Related Offences Bill 2017 (Ireland)
- How the EU Strategy on the Rights of the Child will protect LGBTI kids. Ilga Europe. 26 March 2021 [Online]. Elérhető: <https://www.ilga-europe.org/blog/how-eu-strategy-rights-child-will-protect-lgbti-kids> (Letöltve: 2022. május 3.)

**A GYŰLÖLETBESZÉD ÉS
A KIBERMEGFÉLEMLÍTÉS
NEMZETI SZABÁLYOZÁSAI**

6. A gyűlöletbeszéd és a kibermegfélemlítés szabályozása az Amerikai Egyesült Államokban

JECS FRANCISKA

1. Bevezetés

Az Egyesült Államok jogrendszerében történő véleménynyilvánítás kapcsán a szólásszabadság védelme mellett érvelt több olyan híres jogász is, mint Holmes vagy Brandeis bírák.¹ Ebből a támogatásból született meg az ún. gondolatok piaca („marketplace of ideas”),² amely valójában annyit jelent, hogy annak eléréséhez, hogy a lakosság minél tájékozottabb legyen, az szükséges, hogy minél többfajta álláspontot ismerhessen meg (ezzel létrehozva a gondolatok piacát). Mindehhez a lehető legteljesebb körű szólásszabadság biztosítása szükséges. Mindazonáltal az USA-ban sem volt egyértelmű a jelenleg hatályos – évszázadok joggyakorlata által formált – szabályozásig (vagy éppen annak hiányáig) vezető út.³

1 Peters, 2015, 149–162. o.

2 Bleich, 2011, 62–63. o.

3 Kubicza, 2017, 39. o.

Dr. Jecs Franciska

PhD-hallgató, Miskolci Egyetem Deák Ferenc Állam- és Jogtudományi Doktori Iskola, Európai és Nemzetközi Jogi Intézet, Nemzetközi Jogi és Összehasonlító-jogi Tanszék

Jecs, F. (2023) 'A gyűlöletbeszéd és a kibermegfélemlítés szabályozása az Amerikai Egyesült Államokban' in Nagy, Z. (szerk.) *Az összehasonlító jog eszközével a gyűlölet ellen. Az online gyűlöletbeszéd, zaklatás és megfélemlítés nemzetközi szabályozása*, 111–144. o. Budapest: Mádl Ferenc Összehasonlító Jogi Intézet



https://doi.org/10.47079/2023.nz.gyuloletbeszed.10_6

Az Egyesült Államok Alkotmányának („Constitution of the United States of America”)⁴ első alkotmánykiegészítése⁵ („First Amendment”) 1791-ben került be a Bill of Rightsba, amely többek között védi a vallásszabadsághoz és a véleménynyilvánítás szabadságához való jogot a kormányzati beavatkozástól. A kiegészítés tilt minden olyan törvényt, amely államvallást alapít, akadályozza a szabad vallásgyakorlást, korlátozza és/vagy sérti a sajtószabadságot, a békés gyülekezés jogát, vagy megtiltja az állampolgárok számára, hogy sérelmeik kormányzati helyreállítását kérik.⁶ A szövetségi Legfelsőbb Bíróság („US Supreme Court”, a továbbiakban: USSC) – melynek döntései az összes amerikai bíróság számára kötelező precedensek, vagyis azt a tagállami bíróságok is kötelesek követni, amikor szövetségi jogszabályt alkalmaznak⁷ – értelmezi e jogok védelmének terjedelmét. Ezenkívül, az USSC értelmezésében a tizennegyedik alkotmánykiegészítés („Fourteenth Amendment”)⁸ megfelelő eljárási záradéka védi az Első Alkotmánykiegészítésben foglalt jogokat az államok kormányainak beavatkozásától.⁹

A kiegészítés kapcsán a véleménynyilvánítás szabadságának legalapvetőbb eleme a szólásszabadsághoz való jog („freedom of speech”). A szólásszabadság gyakorlása történhet közvetlen (szavak) vagy szimbolikus (cselekedetek, tettek) módján. Az Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozatának 19. cikke értelmében a szólásszabadság emberi jogként jelenik meg. A szólásszabadsághoz való jog lehetővé teszi az egyének számára, hogy kormányzati beavatkozás vagy szabályozás nélkül fejezzék ki véleményüket. A szövetségi Legfelsőbb Bíróság ítélkezési gyakorlata értelmében a kormány szólásszabadságba való beavatkozás esetén érdemben köteles megindokolni, amennyiben a

4 Egyesült Államok Alkotmánya (Constitution of the United States of America) 1780

5 The First Amendment; Amendment I Bill of Rights 1791

„Congress shall make no law respecting an establishment of religion, or prohibiting the free exercise thereof; or abridging the freedom of speech, or of the press; or the right of the people peaceably to assemble, and to petition the Government for a redress of grievances.”

Első Alkotmánymódosítás (1791)

„A Kongresszus nem alkothat semmiféle törvényt valamely vallás bevezetésére, vagy szabad gyakorlásának eltiltására; vagy a szólás, vagy a sajtó szabadságának korlátozására, vagy a népnek a békés gyülekezésére és a kormányzathoz intézett, sérelmek orvoslását célzó kérelmezésére irányuló jogának a korlátozására.” Jánosi Ferenc Alkotmányok gyűjteménye. II. k.) fordítása

6 Egemenoglu, 2020.

7 Kelemen, 2018, 12. o.

8 The Fourteenth Amendment Civil Rights 1868 Section 1

„All persons born or naturalized in the United States and subject to the jurisdiction thereof, are citizens of the United States and of the State wherein they reside. No State shall make or enforce any law which shall abridge the privileges or immunities of citizens of the United States; nor shall any State deprive any person of life, liberty, or property, without due process of law; nor deny to any person within its jurisdiction the equal protection of the laws.”

9 Egemenoglu, 2020.

beszéd tartalmára irányuló szabályozást kíván bevezetni. Általánosságban elmondható, hogy egy személy sem büntetőjogi, sem polgári jogi felelősségre nem vonható egy személyről vagy témáról írott vagy mondott kijelentésért, amennyiben az igaz, vagy őszinte véleményen és ilyen kijelentéseken alapul. A tartalomsemleges jogszabályok esetében kevésbé szigorú tesztet alkalmaznak. A Legfelsőbb Bíróság azt is elismerte, hogy a kormányzat megtilthat olyan beszédet, amely békétlenséget vagy erőszakot okozhat. A szólásszabadsághoz való jog magában foglalja az üzenetet közvetítő egyéb kifejezési formákat is. A beszéd alkotmányos védelmének mértéke attól is függ, hogy milyen fórumon történik.

A közkeletű félreértés ellenére az Első Alkotmánykiegészítés által garantált sajtószabadsághoz való jog nem sokban különbözik a szólásszabadsághoz való jogtól. Ez lehetővé teszi az egyén számára, hogy a közzététel és terjesztés révén kifejezze véleményét. Mindez része a véleménynyilvánítás szabadsága alkotmányos védelmének. A sajtószabadsághoz való jog nem biztosít a média tagjainak olyan különleges jogokat vagy kiváltságokat, amelyek nem járnak az állampolgároknak általában.¹⁰

Az Egyesült Államokban az egyik kiemelkedő fontosságú alapjog a szólás- és véleménynyilvánítás szabadsága.¹¹ Lényegében az alapító atyák („Founding Fathers”) fontosnak tartották a szólásszabadságot a polgári szabadságjogok zsarnoki („tyrannical”) megsértésének megakadályozásában, valamint az egyház és az állam szétválasztásában.¹² Azonban már az Első Alkotmánykiegészítés megjelenése utáni évtizedben is hoztak a szólásszabadságot korlátozó jogszabályt,¹³ továbbá az 1940–50-es években a Legfelsőbb Bíróság hozott olyan döntéseket/ítéleteket, amelyek korlátozták a szólásszabadságot.¹⁴

Az amerikai jogrendszer a véleményszabadság terjedelme, hatóköre és az e hatókörbe tartozó „beszéd” védelmének ereje között igyekszik különbséget tenni.¹⁵ Arra a kifejezésre/tetre, amelyik nem tartozik a hatókörbe, a véleményszabadság alkotmányos védelme nem terjed ki. Amelyik kifejezés/tett beletartozik a hatókörbe (és így a jog szempontjából „beszéddé” válik), ott alapos, de a „beszéd” tartalmához, jellegéhez képest eltérő elemekből álló vizsgálat tárgyává kell tenni az alkalmazott korlátozás alkotmánnyal való összeegyeztethetőségét.¹⁶

10 Goryelov–McCann, 2020, 137. o.

11 Parti, 2016, 140. o.

12 Goryelov–McCann, 2020, 137. o.

13 Pl. Alien and Sedition Acts 1798, majd Sedition Act 1918, 40 Stat. 553.

14 Kubicza, 2017, 39. o.

15 Lásd: Török, 2017, idézve Koltay–Török, 2015.

16 Tushnet, 2017, 1083–1088. o.

Az USA mind a gyűlöletbeszéd, mind a kibermegfélemlítés kérdéskörét a véleménynyilvánítás vagy szólásszabadság korlátozása nézőpontjából szemléli. Jelen tanulmány szerzője az USA egyedülálló jogrendszerére tekintettel először a gyűlöletbeszéd offline és online szabályozására irányuló tesztek, mércéket mutatja be a szövetségi Legfelsőbb Bíróság irányadó jogesetein keresztül. Majd áttér a kibermegfélemlítés, azaz kibermegfélemlítésre vonatkozó legfontosabb esetjog ismertetésére. Ezt követően a tanulmány kitér a kibermegfélemlítés megelőzésének lehetőségeire, végül a jelenség kapcsán a szolgáltatók és az oktatási intézmények felelősségére vonatkozó rendelkezések felvázolására.

2. A gyűlöletbeszéd szabályozási kérdései az USA-ban

2.1. Gyűlöletbeszéd az offline térben

Az Egyesült Államok nemzetközi viszonylatban egyedülálló a tekintetben, hogy a gyűlöletbeszéd szövetségi szinten nem minősül bűncselekménynek. Ennek megfelelően az USA Szövetségi Büntető kódexében¹⁷ sem található a gyűlöletbeszéd sem offline, sem online elkövetésére vonatkozó tényállás. Az Egyesült Államok szövetségi Legfelsőbb Bírósága számos rendkívül fontos ügyet bírált el a szólásszabadság tárgykörében, amelyek közül több közvetlenül a „gyűlöletbeszéd” kérdéskörével van összefüggésben. Azonban az USSC mindeddig nem rendelkezett az Első Alkotmánykiegészítés védelme alóli kivételről a „gyűlölet-bűncselekmény” (azaz „hate-crime”) tárgyában.¹⁸

A „fighting words” avagy a támadó szavak doktrínája

A gyűlöletbeszédnek nyilvánítás kapcsán az első ilyen mérce a „fighting words”, avagy a támadó szavak doktrínája volt, amely lehetővé teszi a kormány számára, hogy korlátozza a beszédet, ha az valószínűleg azonnali vagy közvetlen erőszakra („immediate violence” vagy megtorlásra ösztönzi a szavak címzettjeit. Bár ez a doktrína továbbra is figyelemre méltó kivétel az Első Alkotmánykiegészítés által védett beszéddel szemben, az USSC korlátozta e doktrína alkalmazási körét, amikor a kormányok a szólásszabadság korlátozására törekedtek.¹⁹

17 U.S Code TITLE 18—CRIMES AND CRIMINAL PROCEDURE, June 25, 1948, ch. 645, § 1, 62 Stat. 683

18 Goryelov–McCann, 2020, 137. o.

19 Bitzer, 2009.

Azok a szavak minősülnek támadó szavaknak, amelyeket közvetlenül a jelen lévő megtámadott félnek címeznek, és amelyek a megtámadott sérelmét okozzák vagy a köznyugalmat sértő reakcióra izgatnak, ösztönöznek.²⁰ A doktrínát a *Chaplinsky v. New Hampshire* ügyben²¹ dolgozta ki az USSC, amikor egyhangú döntése alapján kategorikus kivételt állapított meg az Első Alkotmánykiegészítés szólásszabadságról szóló záradéka alól. A szóban forgó ügyben Walter Chaplinskyt, a Jehova tanúi vallási közösség tagját, aki vallási röpiratokat terjesztett, a városi rendőrbíró felszólította, hogy fejezze be a helyi törvényeket sértő magatartását. Miután Chaplinsky feljelentést tett a rendőrbíró ellen, a rendőrség letartóztatta őt a nyilvános szidalmazás vagy sértő beszéd elleni állami törvény megsértése miatt.

A *Beauharnais v. Illinois* ügyben²² a Legfelsőbb Bíróság feladata egy olyan 1949-ben hozott illinois-i törvény felülvizsgálata volt, amely bűncselekménynek minősítette bármely nyilvános helyen olyan kiadványok közzétételét/elhelyezését, amelyek „bármely fajhoz, színhez, hitvalláshoz (creed) vagy valláshoz tartozó állampolgárok egy csoportjának romlottságát (depravity), bűnösségét (criminality), erkölcstelenségét (unchastity) vagy erénytelenségét (lack of virtue) ábrázolják”, és amelyek „bármely fajhoz, színhez, hitvalláshoz vagy valláshoz tartozó állampolgárokat megvetésnek, gúnynak vagy gyalázkodásnak teszik ki”.²³

A Chicago utcáin négerellenes (*anti-Negro*) röplapokat terjesztő személyt, elköveztőt a Legfelsőbb Bíróság 1952-ben elítélte, valamint megerősítette, hogy az illinois-i törvény alkotmányos volt, továbbá megállapította, hogy az illinois-i törvények értelmében a rágalmozó, becsületsértő kifejezések („libelous utterances”) nem minősülnek az első alkotmánykiegészítés védelme alá tartozó beszédnek („protected speech”).

Ehhez képest az USSC egy, az 1990-es években született döntésben – jelesül a *R. A. V. v. St. Paul város, Minnesota* ügyben²⁴ – egészen más álláspontra helyezkedett. Az eljárás vádlottja, egy R. A. V. nevű fiatalokú egy helyi rendeletet szegett meg, mert keresztet égetett el egy fekete család udvarán. R. A. V. ellen vádat emeltek egy helyi gyűlölet-bűncselekményről szóló rendelet – St. Paul, Minnesota állam előítélet által motivált bűnözésről szóló rendelete²⁵ – alapján, amely megtiltja olyan szimbólum feltüntetését, amelyről valaki tudja vagy okkal tudhatja, hogy „faji, bőrszín, hitvallás, vallás vagy

20 *Chaplinsky v. New Hampshire* 315 US 568 (1942) 571–572. Idézve: Koltay, 2018.

21 *Chaplinsky v. New Hampshire* 315 U.S. 568 (1942)

22 *Beauharnais v. Illinois*, 343 U.S. 250 (1952)

23 *Illinois Revised Statutes* 1949, c. 38, 471. §

24 *R.A.V. v. City of St. Paul*, 505 U.S. 377 (1992)

25 *St. Paul Bias-Motivated Crime Ordinance*, St. Paul, Minnesota Legis. Code § 292.02 (1990)

nemi alapon haragot, riadalmat vagy ellenszenvet vált ki másokban”.²⁶ Az állami Legfelsőbb Bíróság *Minnesota Supreme Court* elutasította a helyi rendelet túlzottan megengedő voltára vonatkozó állítást, mivel a „másokban haragot, riadalmat vagy neheztelést kelt” kifejezést a korábbi állami ügyekben úgy értelmezték, hogy a rendelet hatálya az *USSC Chaplinsky v. New Hampshire* ügyben²⁷ 1942-ben hozott döntése értelmében a támadó szavakra korlátozódott, amely az Első Alkotmánykiegészítés által nem védett kifejezési kategória. A helyi rendelet a túlzottan megengedő volta miatt az Első Alkotmánykiegészítés alapján alkotmányellenes, mivel csak bizonyos beszédet tiltott, így megsértette a nézőpont-semlegesség elvét. Ugyanis csak a fajon, borszínen, meggyőződésen, valláson vagy nemem alapuló gyűlöletkeltést korlátozta.²⁸ Ennélfogva a beszéd vagy a véleménynyilvánítás más formáit nem vetette alá ugyanannak a mércének.

Clear and present danger, avagy nyilvánvaló és közvetlen veszély doktrínája

A másik jelentős mérföldkő a gyűlöletbeszéd és a szólásszabadság szigorúbb korlátozása kapcsán a nyilvánvaló és közvetlen veszély („clear and present danger”) doktrínája, amely más európai államok jogrendszerében is megjelenik.

A doktrínát a *Schenck v. the United States* ügyben fogalmazta meg először Holmes bíró: „[a] kérdés minden esetben az, hogy a használt szavakat vajon olyan körülmények közepette hozták-e nyilvánosságra, és olyan jellegűek-e, hogy jelentős károk nyilvánvaló és közvetlen veszélyét idézik elő, amit a kongresszusnak joga van megelőzni”.²⁹

Ugyanezt a *clear and present danger* standardot alkalmazta a Legfelsőbb Bíróság az *Abrams v. United States* ügyben³⁰ is, kimondva, hogy a vádlott által terjesztett, az USA I. világháborús részvételét kritizáló szórólapjain közöltek nem védi/védte az Első Alkotmánykiegészítés, mert azok a lőszergyártás leállítására és a kormány erőszakos megdöntésére buzdítottak.³¹

„A clear and present danger doktrína máig érvényes megfogalmazása a *Brandenburg v. Ohio* ügyben született meg. A bíróság által meghatározott teszt alapján azok a közlések, amelyek erőszakra vagy más jogsértésekre hívnak fel, abban az esetben korlátozhatók, ha 1. a beszélő jogellenes cselekményekre való felbujtás szándékával szólalt

26 St. Paul, Minnesota, Legis. 292 § 02 (1990)

27 *Chaplinsky v. New Hampshire*, 315 U.S. 568 (1942)

28 Koltay, 2018, 13–14. o.

29 *Schenck v. the United States* 249 US 47 (1919) 52.

30 *Abrams v. United States*, 250 U.S. 616 (1919)

31 Kubicza, 2017, 41. o.

meg; 2. a beszéd azonnali jogellenes cselekményre uszított, és 3. a beszéd valószínűsíthetően tényleges jogellenes cselekményeket idéz elő.”³²

A *Brandenburg v. Ohio* ügyben a Legfelsőbb Bíróságnak 1969-ben meghozott ítéletében egy ohioi törvényt kellett értelmeznie, tekintettel a Ku Klux Klan egyik vezetőjének nyilatkozataira, valamint arra, hogy egy gyűlésen a fehérek Amerikában tapasztalható elnyomására válaszul tett, továbbá erőszakos cselekményeket szorgalmazott. Bár ez az ügy inkább a szólásszabadsággal foglalkozott tágabb értelemben, megállapította, hogy az olyan beszéd, amely másokat „fenyegető törvénytelen cselekedetre” (imminent lawless action) ösztönöz, nem minősül védett beszédnek, és ezzel megdöntötte a „nyilvánvaló és közvetlen veszély” tesztjét.³³ Ehhez egy időbeli elemre volt szükség: az imminenciára, azaz a fenyegető közelségre (imminence). Ez a keresztek elégetését, mint példát, még nehezebbé tette a szabályozás szempontjából, mivel a Legfelsőbb Bíróság saját értekezéséből is megállapítható, hogy a keresztek elégetése erőszakra való felhívás.

Egy későbbi ügyben, a *Virginia v. Black* ügyben a szövetségi Legfelsőbb Bíróságnak 2003-ban szintén a keresztegetés gyakorlatával kellett foglalkoznia.³⁴ Az ügyben született ítélet tanúsága szerint az erőszakkal való fenyegetés tiltása nem minősült alkotmányellenesnek. Az állam tehát kiemelheti és korlátozhatja kizárólag azon magatartásformákat, amelyek a leginkább fenyegetők – jelen ügyben az égő kereszt elhelyezését. A korlátozás alkotmányosságának elismerését nem az égő kereszttel okozott riadalom vagy felháborodás indokolta, hanem a tényleges fenyegetés.³⁵

Nemrégiben az USSC 2017-ben a *Matal v. Tam* ügyben úgy ítélte meg, hogy a szövetségi *Lanham Act*³⁶ becsmérő klauzulája („disparagement clause”) – amely megtiltja a védjegylajstromozást, ha az bármilyen „élő vagy halott személyt, intézményt, hitet vagy nemzeti szimbólumot” becsmérelhet („disparage”) – sérti az Első Alkotmánykiegészítést.³⁷ A Szabadalmi és Védjegy hivatal („Patent and Trademark Office-PTO”) híres módon törölte a Washington D. C. Redskins nevű NFL csapat védjegyeit. Erre hivatkozva a Bíróság ismét elvetette azt a felfogást, hogy az Első Alkotmánykiegészítés alól létezik „gyűlöletbeszéd” kivétel: „A faji, etnikai, nemi, vallási, életkori, fogyatékosági vagy bármely más hasonló alapon lealacsonyító beszéd gyűlöletkeltő; de a

32 *Brandenburg v. Ohio* 395 US 444 (1969) 447–449. idézve: Koltay, 2018, 12. o.

33 *Brandenburg v. Ohio*, 395 U.S. 444 (1969) at 447–449. Lásd még: *Schenck v. United States*, 249 U.S. 47 (1919)

34 *Virginia v. Black*, 538 U.S. 343 (2003)

35 Koltay, 2018, 14. o.

36 *Lanham (Trademark) Act*, 1946, 15 U.S. C. §§ 1051

37 *Matal v. Tam*, 137 S. Ct. 1744 (2017)

szólásszabadsággal kapcsolatos joggyakorlatunk legbüszkébb pontja az, hogy védjük a véleménynyilvánítás szabadságát, „azt a gondolatot, amelyet gyűlölünk”.³⁸

A fentebb kifejtettek alapján a gyűlöletbeszéd tehát általában nem tiltható, de ha az tényleges fenyegetést fejez ki, vagy erőszakcselekmény nyilvánvaló és közvetlen veszélyét idézi elő, akkor korlátozható.³⁹

2.2. Gyűlöletbeszéd szabályozása az online térben

A gyűlöletbeszéd kérdésköre továbbra is ellentmondásos téma, különösen az internet korában, amikor az országok próbálnak felzárkózni ahhoz, hogy az internet hogyan teszi lehetővé a gyűlöletbeszéd terjesztését az országokon belül és az országok között.

A fentebb tárgyalt, a véleményszabadság hatókörével és védelmének erejével kapcsolatos jogi elvek és mércék (doktrínák) értelemszerűen az interneten közzétett beszéddel kapcsolatban is alkalmazandók.⁴⁰ Az Első Alkotmánykiegészítés általában még a gyűlöletkeltő vagy rasszista beszédet is védi a kormányzati cenzúrától. Az erőszak alkalmazására buzdító beszéd azonban nem védett, ha közvetlen törvénytelen cselekmény elkövetésére ösztönöz vagy arra alkalmas. Hasonlóképpen, a lázadásra való felbujtásnak minősülő beszédet, amely a béke megzavarásának nyilvánvaló és közvetlen veszélyét idézi elő, szintén nem védi az Első Alkotmánykiegészítés.⁴¹ A támadó szavak, amelyek pusztán kimondásukkal sérelmet okoznak vagy a béke azonnali megzavarására alkalmasak, nem minősülnek védettnek, és büntethetők vagy betilthatók.⁴² Gyűlöletbeszédet bárki, bárhol a világon közzétehet az interneten, amely bárki ellen irányulhat, és bárki számára elérhető. Az internet szélesebb közönséget tesz lehetővé, ezért emberek ezrei lehetnek fogékonyabbak („susceptible”) a gyűlöletbeszédre, mint ha offline formában történe. Az interneten, illetve a különböző közösségimédia-felületeken található gyűlöletkeltő oldalak, gyűlöletet keltő csoportok („hate groups”), szélsőséges csoportok („extremists”), trollok („trolls”), névtelen, ismeretlen felhasználók („anonymous users”) még jobban fokozzák a gyűlöletkeltő tartalmak elterjedését.⁴³ A különböző

38 Id. at 1764 (idézve *United States v. Schwimmer*, 279 U.S. 644, 655 (1929)). „Speech that demeans on the basis of race, ethnicity, gender, religion, age, disability, or any other similar ground is hateful; but the proudest boast of our free speech jurisprudence is that we protect the freedom to express »the thought that we hate«.”

39 Koltay, 2018, 14. o.

40 Koltay, 2018, 6. o.

41 *Feiner v. People of State of New York*, 30 U.S. 315, 320 (1951)

42 M. Pinkus, 2021.

43 Bővebben lásd: Besser, 2021.

közösségimédia-platfomok, úgymint a Facebook⁴⁴ és a Twitter,⁴⁵ illetve olyan szolgáltatók, mint a Google és a Youtube,⁴⁶ lépéseket tettek a gyűlöletkeltő tartalmak visszaszorítása felé. Ugyanis külön-külön meghatározták, hogy mit tekintenek gyűlöletbeszédnek, illetve azok megjelenését hogyan szankcionálják.⁴⁷

3. A kibermegfélemlítés szabályozása az Egyesült Államokban

A kibermegfélemlítés jelensége az internet robbanásszerű elterjedése folytán megállíthatatlannak tűnő problémaként merült fel először az Egyesült Államokban. A jelenség magába foglal minden online térben történő bántalmazó, megalázó, lealacsonyító, pszikálódó stb. magatartást, mely leginkább a középiskolások között terjedt el, de a teljes oktatási rendszerben fellelhető.⁴⁸ Továbbá a felnőtteknél is ismert jelenség.

Az amerikai jogrendszerben megjelenő megfélemlítés és a kibermegfélemlítés szabályozása különböző jogterületeken jelenik meg, így a büntetőjog, a polgári jog vagy az igazgatási jog területén. A különböző jogterületek kollíziójának érzékeltetésére az angolszász jogrendszer az egyik legalkalmasabb, ezen belül is az Egyesült Államok joggyakorlata, ahol nemcsak számos jogterület érintett a kérdés szabályozásában a precedensjogon keresztül, hanem az egyes, megfélemlítéssel kapcsolatos kérdéseket több évtizedes múltra visszanyúló bírói gyakorlat tisztázza. Az Egyesült Államokban eseti jelleggel került a jogalkotás homlokterébe a kérdéskör, egy-egy fiatal öngyilkosságának hatására, amikor az esetek háttérében húzódó okok között az iskolai vagy online megfélemlítés is szerepet játszott.⁴⁹ Az elmúlt években az USA nagyot lépett előre a kibermegfélemlítés elleni küzdelem terén.⁵⁰

Az Egyesült Államokban az egyik legfontosabb alapjog a szólás- és véleménynyilvánítás szabadsága. A Legfelső Bíróság az ún. Watts-tesztben részletezi a szólásszabadság

44 Lásd bővebben Facebook, Community Standards [Online]. Elérhető: www.facebook.com/communitystandards (Letöltve: 2022. április 28.)

45 Twitter: Hateful conduct policy [Online]. Elérhető: <https://help.twitter.com/en/rules-and-policies/hateful-conduct-policy> (Letöltve: 2022. április 28.)

46 Google: Hate Speech Policy [Online]. Elérhető: <https://support.google.com/youtube/answer/2801939?hl=en> (Letöltve: 2022. április 28.)

47 Kubiza, 2017, 43. o.

48 Pongó, 2015a.

49 Így történt ez a Ryan Halligan és a Vermont's Bully Prevention Law Lásd: 16 V.S.A. § 570., vagy Megan Meier és a Megan Meier Cyberbullying Prevention Act Lásd: H.R.1966 (111th) és végül, de nem utolsósorban Tyler Clementi és a Tyler Clementi Higher Education AntiHarassment Act esetében.

50 Parti, 2016, 139. o.

érvényesíthetőségétől való eltekintés kritériumait. A bírói testület a *Watts v. US*⁵¹ és a *Brandenburg v. Ohio* ügyekben azonosította a valódi fenyegetést („true threat”), amely felülírja az Első Alkotmánykiegészítés védelmét.

„Valódi fenyegetésről akkor beszélünk, ha 1. egy szavahihető/megbízható ember szerint, 2. a közlést a megcélzott társadalmi réteg (a hallgatóság), 3. sérelemokozásra utaló súlyos fenyegetésként interpretálja, 4. az esetet annak teljes komplexitásában véve, 5. attól függően, hogy a közlő félnek szándékában és lehetőségében áll-e a fenyegetés, 6. amit szándékosan és annak következményeit felfogva nyilvánított ki, 7. tekintettel a veszély távoliságára és a lehetséges bekövetkezés helyére, alkalmas a megfélemlítés kifejtésére.”⁵²

A megfélemlítés jelenségére az Egyesült Államok majd minden tagállamában alkotnak törvényt, mindeközben a megfélemlítés- és kibermegfélemlítés-esetek lassú csökkenése volt megfigyelhető. A jogszabályok azonban nem önmagukban felelősek a pozitív fejleményekért. Az oktatási tárca („Department of Education, DOE”) három kritériumot határozott meg a megfélemlítésellenes jogszabály alkalmazhatósága tekintetében. Először is az a jogszabály hatékony, amely meghatározza azokat a komoly normaszegéseket, amelyekben már a rendőrséget kell segítségül hívni, ellenben megadja azokat az eseteket is, amelyekben az iskolának nemcsak hogy kompetenciája, hanem kötelessége is fellépni megfélemlítés esetén. (Így például az iskola területén és az iskolaidőn kívüli ügyekben az iskola köteles közbelépni, hogyha az befolyásolja a békés tanulási légkört.) Másodszor, az a jogszabály hatékony, amelyik meghatározza a tiltott magatartások komponenseit, definícióját. Ennek lehetnek életkori szintjei, például mi az elfogadható magatartás kisgyermekkorban és pubertáskorban. Harmadszor pedig az a jogszabály alkalmazható jól, amelyik előírja, hogy az iskolák a jogszabályok kiegészítésére programot, stratégiát kell hogy elfogadjanak – például a megfélemlítés prevenciójának céljára.⁵³

3.1. A kibermegfélemlítés egyes tagállamok büntetőtörvényében megjelenő szabályozása

Napjainkban mind az 50 tagállamban⁵⁴ van elfogadott antibullying törvény, s ezek közül 27 állam használja kifejezetten a kibermegfélemlítés kifejezést,⁵⁵ 22 tagállam

51 394 U.S. 705, 708 (1969).

52 Parti, 2016, 140. o. Lásd részletesen: Alison, 2010, 845–884. o.; Matthew, 2008, 323–346. o.

53 Parti, 2016, 140. o.

54 Az Egyesült Államok Népjóléti Minisztériuma által üzemeltetett Stopbullying.gov nevű weboldalon található egy hivatalos dokumentum az antibullying szabályozásokban legtöbb megjegyzést megfogalmazó elemeket összefoglaló táblázat tagállami bontásban: <https://www.stopbullying.gov/sites/default/files/documents/common-components-state-anti-bullying-laws-regulations-by-state.pdf> (Letöltve: 2022. április 30.)

55 Pongó, 2017, 35. o.

nevesítve rendelkezik a kibermegfélemlítésről mint a megfélemlítés online térben megvalósuló típusáról, több mint 3 állam bűncselekményként szabályozza. A következőkben ezen államok büntetőjogi szabályozásának rövid vizsgálatára kerül sor.

Arkansas állam büntetőtörvénye⁵⁶ két szempont konjunktív összekapcsolásával rendezi a kibermegfélemlítés kérdését. Az első elem, az első bekezdés szerint,⁵⁷ aki olyan kommunikációt közvetít, küld, ami fenyegető, zaklató, kényszerítő vagy egyéb szándékú, elektronikus módon, valamint, a második elem, bekezdés⁵⁸ alapján, ez a közvetítés ismétlődő jellegű, komoly vagy ellenséges a célzott személy vonatkozásában, kibermegfélemlítést követ el. Érdekeség, hogy maga a szabályozás nem iskolai kontextusra szűkített, mégis külön minősítő körülményként jelenik meg az iskolai munkavállaló ellen elkövetett kibermegfélemlítő magatartás. A törvény meghatározza a kommunikációt és az elektronikus módot, ellenben számos olyan elkövetési magatartást sorol fel, amelyeket nem magyaráz meg, továbbá olyan véleménynyilvánításokat is lefedhet, amelyek egyébként védettek. Az ismétlődő jelleg megjelenik a szabályozás kapcsán a második elemben, bekezdésben. Az Arkansas állam szabályozása rendkívül széles körű véleménynyilvánítást korlátoz, mégpedig azok tartalma alapján, ezért az ilyen jellegű szabályozás alkotmányellenessége⁵⁹ valószínűsíthető.⁶⁰

Louisiana törvényi⁶¹ szabályozásának tényállása szerint a kibermegfélemlítés olyan elektronikusán küldött kommunikációt takar, amely rosszhiszemű és szándékosan megfélemlítő, gyötrelmet okozó, kényszerítő vagy visszaélészerű, valamint tizen-nyolc év alatti személy ellen irányul. Az elkövető életkora a louisianai szabályozás esetében nincs meghatározva, azonban a 17. életév eltérő értékelést von maga után, míg az áldozati kor pontosan meghatározásra került. Ebből az a következtetés vonható le, hogy a louisianai jogalkotók a kibermegfélemlítést alapvetően diákok ellen elkövetett cselekménynek tekintik. Az arkansasi szabályozás esetében nem volt életkori határ,

56 Arkansas Code Title 5. Criminal Offenses. § 5-71-217-Cyberbullying

57 „A person commits the offense of cyberbullying if: (1) He or she transmits, sends, or posts a communication by electronic means with the purpose to frighten, coerce, intimidate, threaten, abuse, or harass another person”.

58 „(2) The transmission was in furtherance of severe, repeated, or hostile behavior toward the other person.”

59 Pongó, 2017, 62–63. o.

60 Uo. „A tartalom alapú korlátozás abban az esetben alkotmányos, ha kellően nyomós kormányzati érdek (compelling governmental interest) indokolja, és kellően szűkre szabott (narrowly tailored). Ha túlságosan széles kört fed le (overbroad), azaz védett véleménynyilvánításokat is »lehűt« (chilling effect), illetve ha a szabályozásban alkalmazott fogalmak túl homályosak (vague), úgy a jogszabály nem állja ki az USALB (Legfelsőbb Bíróság) által kidolgozott »strict scrutiny« tesztet, s alkotmányellenesnek minősül.”

61 Louisiana Revised Statutes Title 14 – Criminal law § 14:40.7.

azaz egy sokkal szélesebb körre terjed ki a védelem, nem kizárólag a 18. életévét be nem töltött személyekre. További eltérés a két jogszabály között, hogy az ismétlődés, illetve a komoly jelleg nem jelenik meg Louisiana törvényi szabályozása között, viszont a rosszhiszeműséget nevesíti. A szándékosság mindkét tényállásban megtalálható, de a rosszhiszeműség csak a louisianai rendelkezésekben. Fontos megjegyezni, hogy az elkövetési magatartások típusa szűkebb kört ölel fel, valamint a zaklatást nem tartalmazza. A louisianai szabályozás egyik része is alkotmányellenesnek minősülne a véleménynyilvánítás klauzulája miatt.⁶²

Észak-Karolina a számítógéppel összefüggő bűncselekmények kategóriájában szabályozza a kibermegfélemlítést.⁶³ Az előző két állam törvényi meghatározásához képest sokkal részletesebben fejt ki azon elkövetési magatartásokat, amelyek a kibermegfélemlítés tényállását megvalósítják. A sértetti kör a kiskorút, illetve az iskolai alkalmazottat jelenti. A törvény szerint az elkövetési szándék mindkét esetben kiterjed a gyötrelmekozásra vagy megfélemlítésre, ezek hiányában nem állapítható meg a bűncselekmény. Ugyanakkor fontos különbség, hogy a kiskorú sérelmére elkövetett cselekmény esetén az elkövető bárki lehet, míg az iskolai alkalmazott elleni esetben kizárólag diák. Ez esetben is alkotmányellenesnek minősülne a törvény, mivel a gyötrelmekozás, valamint a megfélemlítés meghatározása hiányzik, azaz túlságosan homályos az elkövetési magatartások köre, ami megvalósítja a kibermegfélemlítést.⁶⁴

Michigan állam már korábban kívánt a kibermegfélemlítésre büntetőjogi rendelkezéseket bevezetni jogrendszerébe, azonban sikertelenül.⁶⁵ A 2019-ben hatályba lépett új törvény⁶⁶ rendelkezése az arkansasi szabályozásnál jóval szűkebben határozza meg a megfélemlítés („cyberbully”) fogalmát.⁶⁷ A törvény elkövetési magatartásaként bármely személyről történő üzenet vagy kijelentés nyilvános média fórumon való közzétételét határozza meg két konjunktív feltétel ellenében. Az egyik, hogy az üzenet vagy kijelentés arra irányul, hogy az a sértettben testi sértéstől vagy haláltól való félelmet keltsen, a másik pedig, hogy az üzenetet vagy kijelentést fenyegetés közlésének szándékával vagy annak tudatában tette közzé az elkövető. Külön pontban adja meg a nyilvános média fórum („public media forum”) fogalmát. A michigani törvény a kibermegfélemlítést a valódi fenyegetés egyik formájaként határozza meg, amely az Első Alkotmánykiegészítés szólásszabadságról szóló záradékának elismert kategorikus kivétele.

62 Pongó, 2017, 64–65. o.

63 North Carolina General Statutes §14–458.2

64 Pongó, 2017, 65–66. o.

65 Lásd bővebben: Pongó, 2017, 67. o.

66 Michigan Compiled Laws Annotated. § 750.411 x(6)

67 Hudson, 290. o.

3.2. A kibermegfélemlítés-esetekre alkalmazandó mérlegelő tesztek

A leggyakoribb kollízió a kibermegfélemlítés során a véleménynyilvánítás szabadságának védelme és az iskola biztonságos környezet teremtési kötelessége között áll fenn. Az iskola kötelezettsége a biztonságos és békés tanulási környezet kialakításában áll, ennek érdekében a rendzavaró diákot felfüggesztheti vagy eltanácsolhatja. Ellenben a diákokat is megilleti a szabad véleménynyilvánítás joga, mivel az Egyesült Államokban az Első Alkotmánykiegészítés és az abban foglalt véleményszabadság kiemelt alkotmányos védelemben részesül. Ez az alapjog bizonyos esetekben viszont felülírja az iskola békés tanulási környezet kialakítására irányuló kötelezettségének teljesítését. Kérdésként merül fel, hogy az adott rendzavaró esemény iskolában, iskolai rendezvényen vagy iskolaidőben és az iskola területén kívül, szabad időben, esetleg online történik-e. Továbbá ugyanazon vélemény minőségét befolyásolja-e annak eredete, pozitív válasz esetén, az iskola jogosult-e kiterjeszteni hatáskörét a diák szabad időben gyakorolt véleménynyilvánítására? Nem utolsósorban a már kialakult offline véleménynyilvánítási tesztek alkalmazhatók-e az elektronikus beszédre is, tekintettel annak eltérő karakterisztikájára.⁶⁸ A továbbiakban a szerző ezen tesztek mutatja be, amelyeket előzetesen megválaszolva a kérdéseket a mai napig a kibermegfélemlítés esetei eldöntésének alapjául szolgálnak a bírói testületek számára. Valamint előzetesen megjegyzendő, hogy a jogeseteket off-campus követték el, azonban a kidolgozott tesztek on-campus elkövetésnél kerülnek alkalmazásra.

Tinker-teszt

Elsőként, a diák véleménynyilvánítási ügyek közül a legfontosabb a *Tinker*-ügy.⁶⁹ John Tinker 15 éves diák a vietnámi háború tüzszünetéért protestálva fekete karkötőt viselt az iskolában. Az iskolai vezetés olyan szabályt fogadott el, amely tiltja a fekete karkötő viselését az iskolában, s felfüggesztéssel büntetendő, amennyiben valaki mégis ilyet hord. Ellenben Tinker és barátai egy iskolai szünet utáni első tanítási napon fekete karkötőkben jelentek meg az iskolában, amiért az igazgató hazaküldte őket, amíg nem hajlandók azok nélkül megjelenni az oktatási intézményben. Az ügy több fellebbezést követően a szövetségi Legfelsőbb Bíróság elé került, aki az eset fő kérdését a következőként azonosította: „A problémánk azon a területen fekszik, ahol a diákok

68 Parti, 2016, 139–140. o.

69 *Tinker v. Des Moines School District*, 393 U.S. 503 (1969)

véleménynyilvánítási szabadsága kollízióba kerül az iskolai hatáskör szabályaival.”⁷⁰ Ezt követően az USSC elemezte az ügy lényegét, s kialakította a *Tinker*-tesztet, amely a diákok véleménynyilvánítása és az iskolai hatáskör ütközése esetén leggyakrabban felhívott teszté vált. Továbbá, a teszt mellett felállította az „iskolakapu-doktrínát”, amely szerint „sem diák, sem tanár nem hagyhatja a véleménynyilvánítás szabadságának alkotmányos jogát az iskolakapunál”.⁷¹

Jelen doktrína a későbbiekben nagy jelentőséggel bír a digitális, online ügyeknél, hiszen bármely olyan esetről, ahol az elkövetés helye problémaként merül fel, nevesül az „off-campus” eredetű kibermegfélémlítés ügyek, amelyek „on-campusként” kerülnek elbírálásra, az iskolakapu-doktrína jelenik meg az ítéletek indokolásában. Ugyanakkor a *Tinker*-ügy legnagyobb vívmánya a két elemből álló *Tinker*-teszt kidolgozása, amely szerint az adott véleménynyilvánítás nem védett az alkotmány által, amennyiben az észszerűen előreláthatóan lényeges bomlasztást okoz az iskolában vagy mások jogaival ütközik. E két elem nem áll konjunktív viszonyban egymással, ami azt jelenti, hogy csupán az egyik megvalósulása is elegendő az alkotmányos védelem elvesztéséhez. A későbbiekben szemlélteti a tanulmány, hogy a teszt két elemének egymáshoz való viszonya a kibermegfélémlítés-ügyek esetén nem rendezett. Ennek oka az lehet, hogy az USSC nem bírál(t) el egyetlen kibermegfélémlítés- esetet sem. Ellenben nem hagyható figyelmen kívül az a tény sem, hogy az ügy 1969-ben került elbírálásra, amikor az internet még nem is létezett, s a kezdetleges elődei nem befolyásolták olyannyira az emberek mindennapi életét, mint ma. Akkoriban a lényeges bomlasztást könnyebb volt megállapítani, mivel nem léteztek okostelefonok, wifihálózatok vagy közösségimédia-oldalak. A *Tinker*-ügy bemutatásának fontossága igazán a kibermegfélémlítés-ügyeknél érthető meg, ahol láthatóvá válik, hogy e teszt alapján döntik el a bíróságok a kibermegfélémlítés-ügyek döntő többségét napjainkban.⁷²

Fraser-teszt

A másik bemutatásra kerülő véleménynyilvánítási kollízióval foglalkozó eset a *Fraser*-ügy,⁷³ melyben Matthew N. Fraser, szintén középiskolás diák több száz diáktársa előtt zajló vitapárbeszéd tartott beszédet, amely során számos szexuális metaforát és

70 Uo. 507. o. „Our problem lies in the area where students in the exercise of First Amendment rights collide with the rules of the school authorities”.

71 Uo. 506. o. „either students or teachers shed their constitutional rights to freedom of speech or expression at the schoolhouse gate”.

72 Pongó, 2015b, 3–4. o.

73 *Bethel School District v. Fraser*, 478 U.S. 675 (1986)

utalást használt vitapartnerére. Ebből kifolyólag másnap az iskolaigazgató felfüggesztette Frasert, valamint a ballagási beszéd megtartására jelölt diákok listájáról is eltávolította, tekintettel az iskola magatartási szabályzatának megszegésére. Fraser ezt követően pert indított az iskola ellen, amely számos fellebbezés után az USSC elé került, amely több kulcsfontosságú megállapítást tett az ügy kapcsán. Elsőként megjegyezte, hogy különbséget kell tenni a felnőttek és a diákok véleménynyilvánításának alkotmányos védelme között, ugyanis azok nem minden esetben egyenrangúak.⁷⁴ Másodszorban felállításra került a Fraser-teszt, amely szerint a vulgáris, fajtalan beszéd nem élvez alkotmányos védelmet iskolai körökben, hiszen mindez aláásná az iskola alapvető oktatási⁷⁵ célzatát.⁷⁶ Mindezekből kifolyólag megállapítható, hogy a vulgáris, fajtalan, támadó jellegű vélemény, ellenőrzött, iskolai környezetben, nem áll a szövetségi alkotmány védelme alatt, ugyanakkor, ha mindezt felnőttek teszik, iskolai környezettől mentes területen, úgy az szövetségi alkotmányos védelmet élvezhet. Azonban továbbra is figyelemmel kell lenni arra, hogy 1986-ban az internet és a közösségi médiák nem töltöttek be olyan fontos szerepet, mint ma.⁷⁷

Hazelwood-teszt

A *Hazelwood-ügy*⁷⁸ jogtudományi szerepe mellett különösen kiemelendő a jogalkotási hatása, hiszen ennek köszönhetően szinte mindegyik kibermegfélemlítési törvény külön kiemeli, hogy az iskola által szponzorált vagy felügyelt eseményen, rendezvényen, vagy az iskola felé vezető úton és az iskolabuszon történő megfélemlítő magatartás is felelősségre vonással jár.⁷⁹

Az ügyben a Hazelwood East középiskola korábbi diákjai szövetségi bíróság előtt eljárást indítottak az iskola ellen, mivel a *Spectrum* című diákújságból az iskolaigazgató két oldalt cenzúrárt alkalmazva törölt. Az ominózus oldalakon több cikk is megjelent volna, azonban az igazgató két cikk tekintetében cenzúrárt alkalmazott, s e cikkek miatt a két teljes oldalt is törölte. Az egyik cikk témája a tinédzserterhesség volt, amelyet a diákok szöveg alapján történő beazonosíthatósága miatt, míg a másik cikket a megnevezett apa válaszájának, illetve hozzájárulásának beszerzésére vonatkozó időhiány miatt törölték. Az USSC elé került az ügy, amely megállapította, hogy nem sérült a diákok

74 Uo. 682. o.

75 Uo. 685. o.

76 Uo. 680., 683. o.

77 Pongó, 2015b. 3–5. o.

78 *Hazelwood School District v. Kuhlmeier*, 1988, 484 U.S. 260 (A továbbiakban: *Hazelwood-ügy*)

79 Pongó, 2017, 86. o.

Első Alkotmánykiegészítésben foglalt véleménynyilvánítási szabadsága. Továbbá az USSC levezette, hogy az iskolaújság nem minősül nyilvános fórumnak, kivéve, ha az iskola gyakorlata vagy szabályozása ezt megengedi.⁸⁰ A szövetségi Legfelsőbb Bíróság ezt követően kijelentette, hogy „az oktatók nem sértik az Első Alkotmánykiegészítést, amikor szerkesztői kontrollt gyakorolnak az iskola által támogatott tevékenység során, a diákok véleménynyilvánítási stílusa és tartalma felett, mindaddig, amíg e cselekedeteik észszerűen kapcsolódnak legitim pedagógiai érdekekhez”.⁸¹ A Hazelwood-doktrína alapját ezen idézet képezi, hiszen a legitim pedagógiai érdek lehetőséget biztosít az iskola számára, hogy az általa szponzorált, felügyelt tevékenység körében jogszerűen korlátozza a diák véleményét.

Az ügyben eljáró Brennan bíró különvéleményt fogalmazott meg, amelynek fő érve-
lése az volt, hogy „a Tinker-teszt alapján lett volna indokolt eldönteni az ügyet, s mivel a diákok cikkei nem jelentettek lényeges bomlasztást az iskolakörnyezetre, így azok korlátozására kizárólag amiatt került sor, mert azok tartalmát nem megfelelőnek, érzékenynek és személyesnek minősítette az igazgató”.⁸² Álláspontja szerint a *Tinker*-ügyben meghatározták, hogy a diákok véleménye csak akkor cenzúrázható, ha az lényeges bomlasztást fejt ki az iskolakörnyezetre, vagy mások jogaiba beavatkozik. Ennek ellenére a többségi vélemény arra a következtetésre jutott, hogy a Tinker-ítélet csak egyes kategóriákra, véleménynyilvánításokra vonatkozik, viszont a jelen esetre nem. Brennan bíró hangsúlyozza, hogy a korábbiakban az USSP sohasem tett különbséget az iskola által szponzorált és a nem szponzorált diák vélemények között. Érvelése végén Brennan bíró⁸³ megállapítja, hogy a Tinker-tesztet kellett volna alkalmazni, s emiatt más álláspontra helyezkedik, mint a többség.⁸⁴

Morse-teszt

A szövetségi Legfelsőbb Bíróság számos fontos megállapítást tett a kibermegfélemlítés témakörében, a diákok véleménynyilvánítására kidolgozott tesztek egymáshoz való viszonya kapcsán. Ebben az ügyben egy iskola által jóváhagyott és felügyelt rendezvényen a középiskolai igazgató meglátta, amint néhány diákja egy nagy transzparenst terít szét, amelynek üzenete, észszerűen értelmezve, az illegális drogok használatára

80 Hazelwood-ügy 2. o.

81 Uo. 3. o.

82 Hazelwood különvélemény 16. o.

83 Hazelwood különvélemény 16–24. o.

84 Pongó, 2017, 86–89. o.

való ösztönzés volt.⁸⁵ Morse igazgató kérését egy diák megtagadta, akit az igazgató fel-függesztett. Az USSC megállapította, hogy „az Első Alkotmánykiegészítés nem várja el az iskoláktól, hogy tolerálják egy iskolai eseményen az olyan jellegű diákvélemény-nyilvánítást, amely ezen veszélyekhez társul”.⁸⁶ A *Morse*-ügyben hozott ítélet kiterjedt értelmezése szerint az illegális drogok, illetve bármely olyan, jog által tiltott tevékenység népszerűsítése, amely az iskola alapvető oktatási célkitűzésével szemben áll, nem részesül alkotmányos védelemben a véleménynyilvánítás szabadságára hivatkozva. E szempont már a *Hazelwood*-ügyben is megjelenik, azonban tétellé csak a *Morse*-ügy révén vált.⁸⁷

3.3. Kibermegfélemlítés-ügyek az USA joggyakorlatában

A következőkben a tanulmány két kibermegfélemlítés-ügyet vesz górcső alá a fentebb vázolt tesztek alapján. Érdemes kiemelni, hogy a szövetségi Legfelsőbb Bíróság még egyetlen kibermegfélemlítés-ügyet sem bíralt el, ezért nem alakult ki egységes gyakorlat a tagállamokban.

Layshock-ügy

Az első eset a *Layshock*-ügy,⁸⁸ amely a Harmadik Körzeti Fellebbviteli Bíróság („United States Court of Appeals for the Third Circuit”) jogerős döntést hozott. Justin Layshock nevű diák szabadidejében a nagymamája számítógépén létrehozott egy „kamu” profilt az igazgatója nevében az egyik közösségimédia-oldalon. A profilon vulgáris kifejezéseket használt, és az iskolaigazgatót kapcsolatba hozta drogokkal, szexuális visszaéléssel is. Az igazgató büntetésekkel sújtotta a diákot: megtorlásként Layshockot áthelyezte egy gyengébb képességű diákok számára kialakított oktatási programba, eltiltotta az iskolán kívüli programoktól, és megtiltotta, hogy részt vegyen a ballagási ünnepségen.

Mindezekért Layshock (szülei által) pert indított az iskola ellen, és az eljáró Kerületi Bíróság megállapította, hogy valóban megsértették ezen lépésekkel a fiú véleménynyilvánítási szabadságát. Az igazgató fellebbezése nyomán a Harmadik Körzeti Fellebbviteli Bírósághoz került az ügy, amely ítéletében említi a *Tinker*- és *Fraser*-ügyeket, s végül

85 *Morse v. Frederick*, 2007, 551 U.S. 393, 1. o.

86 Uo. 18. o.

87 Pongó, 2017, 90. o.

88 United States Court of Appeals for the Third Circuit No. 07-4465 (A továbbiakban: *Layshock-ügy*)

megállapította, hogy az iskola megsértette a fiú véleménynyilvánításhoz fűződő jogát. Az ügy lényegét a bíróság a következőképpen foglalta össze: „azt kell meghatároznunk, hogy az iskolakerület büntethet-e egy diákot olyan kifejezett magatartásért, ami az osztálytermen kívülről ered, amennyiben az nem zavarja az iskolai környezetet [lásd Tinker], és nem kapcsolódik egyetlen iskola által támogatott eseményhez sem [lásd Fraser]”.⁸⁹ Az ügy fő kérdése a véleménynyilvánítás eredete által okozott jogi dilemma.

A Harmadik Körzeti Fellebbviteli Bíróság megerősítette továbbá az eljáró Kerületi Bíróság megállapítását, amely szerint a létrehozott „kamu” profil nem jelentett lényeges bomlasztást (Tinker-teszt első eleme) az iskolai környezetre, így mindez nem értékelhető on-campus beszédnek.⁹⁰ A Tinker-teszt mellett a Fraser-ügyben felállított tesztet is megvizsgálta a Harmadik Körzeti Fellebbviteli Bíróság, amely szintén alkalmas arra, hogy megvonja az alkotmányos védelmet Layshock profiljával szemben. Azonban a Fraser-teszt alapján a profil továbbra is élvezte az Első Alkotmánykiegészítés védelmét, ugyanis: „nincs bizonyíték arra nézve, hogy Justin bármilyen fajtalan vagy profán véleményt formált volna, mialatt az iskolában volt”.⁹¹

Jelen eset megfelelően példázza, hogy milyen nehézséget jelent egy véleménynyilvánításról eldönteni, hogy off-campus vagy on-campus cselekményként szükséges-e azt értékelni, amennyiben az az iskolán kívülről ered.⁹²

Kowalski-ügy

A második kibermegfélemlítés-eset a *Kowalski-ügy*,⁹³ amelyben a Negyedik Körzeti Fellebbviteli Bíróság („United States Court of Appeals for the Fourth Circuit”) járt el. Az ügy tényállása alapján Kara Kowalski végzős, középiskolás diáklányt felfüggesztették az iskolában a S.A.S.H. nevű közösségimédia-csoport megalkotásáért.

A betűszóból álló csoportnév kétféleképpen is értelmezhető volt. Egyrészt, Kowalski szerint ez a nemi betegség veszélyeire figyelmeztető csoport,⁹⁴ míg az abban részt vevő tagok szerint mindez egy Slay nevű lány diáktársuk ellen irányuló közösség elnevezése⁹⁵ volt. Az ilyen típusú megalázó közösség, csoport létrehozása közösségimédia-oldalon a kibermegfélemlítés egyik tipikus elkövetési formája. Az eset fontosabb részletei

⁸⁹ Pongó, 2015b, 6. o. Lásd részletesebben: Vuolo, 2012, 92. o.

⁹⁰ *Layshock-ügy* 47. o.

⁹¹ Uo. 38. o.

⁹² Pongó, 2015, 6–7. o.

⁹³ United States Court of Appeals for the Fourth Circuit No. 10-1098 (A továbbiakban: *Kowalski-ügy*)

⁹⁴ A csoport egyik neve: ‘Students Against Sluts Herpes’

⁹⁵ A csoport egyik neve: ‘Students Against Slay’s Herpes’

továbbá, hogy a csoportba Kowalski körülbelül száz diáktársát hívta meg, akik közül páran aktívan vettek részt a lány gúnyolásában, képek, videók, kommentek formájában. A sértett Slay tudomására jutott ezen csoport létezése, s emiatt nem jelent meg másnap az iskolában, mivel félt a közösségtől, amelyben a teljes tanítási időt töltenie kellett volna.

Érdemes megjegyezni, hogy ez a Tinker-teszt első elemét sérti, mivel lényeges bomlasztást jelent egy iskolai környezetben, ha valamelyik diák nem kíván megjelenni a tanítási órákon, valamint ezen diáknak az oktatáshoz való joga is sérül, amely a teszt második eleme – ahogy a szerző fentebb ismertette, ezen elemek nem állnak konjuktív viszonyban egymással. Az elkövetőt felfüggesztették és eltiltották az iskolai rendezvényeken való megjelenéstől.⁹⁶ Kowalski pert indított az iskola ellen, amely fellebbezések útján a Negyedik Körzeti Fellebbviteli Bíróság elé került, amely megállapította, hogy a Tinker-teszt mindkét elemét megsértette egy közösségimédia-oldal, annak ellenére, hogy eredete off-campus volt, akárcsak az előbbi *Layshock*-ügyben.⁹⁷

A Kowalski- és a *Layshock*-ügy kapcsolódási pontja, hogy mindkét esemény off-campus, azaz az iskolaidőn kívül történt. Így Kowalski szerint, ezen tények alapján az iskolának nem lett volna hatásköre felfüggeszteni őt. A bírói fórum ellenben azzal érvelt, hogy az eredettől függetlenül a cselekmény elkövetésekor az elkövetőnek számolnia kellett volna azzal, hogy észszerűen előreláthatóan ezen véleménynyilvánításának hatása az iskolában fog materializálódni. Továbbá, a vulgáris és fajtalan tartalmakat magába foglaló internetes csoport a Fraser-teszt alapján nem esik alkotmányos védelem alá. Mindezekből következően mind a Tinker-, mind a Fraser-teszt kizárja az Első Alkotmánykiegészítés által nyújtott védelem⁹⁸ lehetőségét.⁹⁹

3.4. Iskolai és munkahelyi bántalmazással való kapcsolat a jogban

Az alábbiakban a tanulmány szerzője felvázolja a kibermegfélemlítésnek a tinédzserekre az iskolában, illetve a munkahelyi előfordulása esetén a felnőtt munkavállalókra gyakorolt káros hatásait, valamint ezek feloldásának lehetséges jogi lépéseit.

Az egyetemesen megállapítható, hogy az áldozat életkorától függetlenül a kibermegfélemlítés bosszúságot, nyugtalanságot, ijedtséget, zavarodottságot, megaláztatást, csökkent önbecsülést és szorongást okozhat, valamint szociális és pszichés

96 Kowalski, 5. o.

97 Pongó, 2015, 7–8. o.

98 Uo. 3., 5., 14. o.

99 Pongó, 2015, 7–8. o.

zavarokhoz, legvégső esetben öngyilkossági kísérletekhez vagy azok megvalósításához is vezethet. A kibermegfélemlítés súlyosabb lehet, mint a hagyományos megfélemlítés/zaklatás, mivel nem ér véget sem az iskola, sem a munkaidő végével. Az online térben könnyedén és azonnal végrehajtható, így sokkal szélesebb körhöz jut el. A sértő, bántó beszéd durvább lehet, mivel az elkövetőnek a képernyő mögött nem kell tartania sem az áldozatnak a sértő, bántó kifejezésekkel okozott, sem pedig a jelenlévők („bystanders”) reakcióitól. A technológia továbbá megkönnyíti az anonimitást, mivel megvédi az elkövetőket a szégyentől, a megrovástól és a megtorlástól. Mi több, a sértő, bántó beszédet nem lehet könnyen eltávolítani az adott online platformról, különösen, ha különböző médiumokon keresztül terjesztik. E vonatkozásban válik fontossá a fejezet egy későbbi részében ismertetett elfeledtetéshez való jog, amely e hátrányokat segít leküzdni.

A fiatalok online kommunikációjának felügyelete nehézséget jelent a felnőttek számára. A kibermegfélemlítés fiatalok áldozatokra gyakorolt hatásán kívül a fiatalok elkövetőkre is negatív hatásai vannak, akik ezáltal hajlamosabbá válnak a bűnözésre és az antiszociális viselkedésre, valamint a jelenlévőkre, szemtanúkra is negatív hatást gyakorol, akik nagyobb mentális kockázatokat szenvednek kitéve. A kibermegfélemlítésre adott leggyakoribb jogi válasz fiatalok esetében a felelősség iskolai tanácsokra („school boards”) való átruházása.¹⁰⁰ Az Egyesült Államokban minden tagállami törvényhozás előírja az iskolai körzeteknek, tankerületeknek („school district”) antibullying-szabályzat („policy”) megfogalmazását, alkalmazását és érvényesítését. Több tankerület egyértelműen alkalmazza is a kibermegfélemlítésre az ebben megfogalmazott szabályokat.¹⁰¹

A felnőttek esetében elsősorban munkahelyi bántalmazás, zaklatás valósul meg a legtöbb esetben, azonban a kibermegfélemlítés is egyre inkább kritikus kérdéssé válik a munkahelyeken, ami a fentebb ismertetett negatív kihatásokon túl a produktivitás csökkenéséhez és a jó hírnév elvesztéséhez is vezethet. A munkahelyi kibernetikus fenyegetés („cyber threats”) kibermegfélemlítésnek minősül, ha egy munkavállalót a munkahelyén súlyos testi sértéssel vagy ennél súlyosabb következményekkel fenyegetnek. A munkáltatónak gyors és alapos választ kell adnia a jelenségre. Bár még egyetlen tagállamban sem rendelkezik a munkahelyi kibermegfélemlítésről szóló törvénnyel, azonban ha a munkáltatók nem reagálnak megfelelően a helyzetre, akkor a kibermegfélemlítés okot

100 Harlin, 2011, 641. o.

101 Perry, 2020, 1222–1223. o.

adhat a munkavállaló által a munkáltatóval szembeni keresetindításra¹⁰² kedvezőtlen, rossz munkahelyi környezet, körülmények („hostile work environment claims”)¹⁰³ miatt.¹⁰⁴

4. A kibermegfélemlítés megelőzésével kapcsolatos szabályozás és gyakorlat az oktatási intézmények felelőssége kapcsán

A fentebb írtak alapján a kibermegfélemlítés legtöbbször a fiatalok, tinédzserek körében megjelenő probléma, azonban a felnőttek körében sem idegen. A következőkben a tanulmány arra vállalkozik, hogy leginkább a fiatalkorúak kibermegfélemlítés elleni prevenciók lehetőségeit röviden megvizsgálja.

A tinédzserek esetében a szülői támogató háttér, az iskolában igénybe vehető programok, illetve a digitalizáció, internet határtalanságának pozitív oldala a különböző, mindenki számára elérhető megelőző, segítő oldalak, segélyhívók, melyek nemcsak a gyerekeknek, hanem a szülőknek, iskoláknak is hasznosak, segítséget jelentenek a jelenség megelőzésében, visszaszorításában.

A kibermegfélemlítés megvalósulását a tradicionális csatornákon is be lehet jelenteni, úgymint a felnőtt (szülő), továbbá oktatási intézményben a tanárok, iskolai tanácsadók („school counselor”),¹⁰⁵ iskolaigazgató („school principal”), tankerületi főfelügyelő („school superintendent”), valamint a tagállami oktatási minisztérium, („State Department of Education”) irányába. Ezen kívül egyéb segélyfórumok is rendelkezésre állnak bárki számára. Ilyennek minősülnek – az általános segélyhívó elérhetőségén (911) túl – a speciális segélyhívók, valamint chaten is van lehetőségük a fiataloknak segítséget kérni.¹⁰⁶

102 A munkáltatót a kedvezőtlen, rossz munkakörnyezet, „hostile work environment claims” miatt felelősségre lehet vonni az 1964. évi polgári jogi törvény VII. cím (Title VII of the Civil Rights Act of 1964 (Harris v. Forklift Systems, Inc., 510 U.S. 17 (1993))) alapján.

103 „when the workplace is permeated by discriminatory intimidation, ridicule, and insult that is sufficiently severe or pervasive as to alter the conditions of a victim’s employment and to create an abusive working environment”. Lásd: Harris v. Forklift Systems, Inc., 510 U.S. 21 (1993)

104 Jaffe, 2021, 405–406. o.

105 Egy pedagógiai csapat szakmai tagja, aki a tanulóknak segítséget nyújt az oktatás személyes, szociális, tanulmányi és karrierfejlesztési aspektusaiban olyan szolgáltatások révén, mint az egyéni tanácsadás, kiscsoportos tanácsadás és osztálytermi tanítás, valamint vezető szerepet tölt be az oktatási reformokban (érdekképviselet); hagyományosan orientációs tanácsadóként ismert, bár ezt a kifejezést a legtöbb szakember ma már pontatlannak tartja.

106 Részletesebben lásd: <https://www.stopbullying.gov/resources/get-help-now> (Letöltve: 2022. április 30.)

Az Egyesült Államokban iskolai tantervbe beépített programok, az ún. „curriculum programs” gyakran vonják be a diákok mellett a szülőket és az iskolai személyzetet, tanárokat egyaránt. Ezek a programok a kibermegfélemlítés megközelítésére és a gyermekek áldozattá válásának megelőzését célzó stratégiákra összpontosítanak. A seattle-i iskolakörzet („Seattle Public School District”) például saját programot dolgozott ki, amely a digitális viselkedéssel kapcsolatos tévhitek eloszlatására, az empátiára, az online biztonság tanítására és az áldozatok megerősítésére irányulnak. Számos más tanterv/iskolaalapú program („school-based programs”)¹⁰⁷ is van az Egyesült Államokban, amelyek a kibermegfélemlítés kezelésére irányulnak.¹⁰⁸ Az antibullying-programok közül a legjelentősebbeket szemlélteti a tanulmány.

Az első ilyen program az Olweus Bullying Prevention¹⁰⁹ (a továbbiakban: OBPP), amely az első antibullying-program a világon. Az Egyesült Államokban a programot gyakorlatilag minden tagállamban elfogadták az általános és középiskolákban. Az OBPP jellemzője az iskolai környezet átalakítása a szülők, az iskolai személyzet és a tanárok segítségével a zaklatási normák megváltoztatása („shift bullying norms”) érdekében. Bár a program számos államban jelentős csökkenést eredményezett a zaklatás és a kortársak általi áldozattá válás terén, az Egyesült Államokban végzett vizsgálatok egyes eredményeket találtak.

A második, Second Step: Student Success through Prevention Programot¹¹⁰ követő iskolák bevallásuk szerint pár év leforgása alatt a bűnözés, bullying és kibermegfélemlítés csökkenését tapasztalták. Bár ezt a programot nem kifejezetten a kibermegfélemlítés kezelésére, csökkentésére tervezték, hanem inkább a bűnözés csökkenése révén kívánja elérni a kibermegfélemlítés csökkenését. A prevenció tanterv a kockázatokra és védőfaktorokra vonatkozó jelenlegi ismereteket használja ki azáltal, hogy a bomlasztó osztálytermi viselkedést, az erőszakot és az impulzivitást célozza meg. A tanórai leckék évfolyamok szerint vannak felosztva, és olyan témákat tartalmaznak, amelyek megtanítják a diákokat saját érzelmeik ellenőrzésére, a stresszel való megbirkózásra, a problémamegoldó készségek fejlesztésére.

107 Prevenció program például: az I-SAFE internetes biztonsági program, a Cyber Bullying: A Prevention Curriculum, a Sticks and Stones: Cyberbullying, Lets Fight It Together: What We All Can Do to Prevent Cyberbullying és The Second Step Violence Prevention Program. Ezek a programok gyakran videókat, weboldalakat, forrásokat és minivideókba foglalt leckekeket tartalmaznak.

108 Bardly et. al., 2018, 78–88. o.

109 Az Olweus Bullying Prevention Programról bővebben lásd: https://www.violencepreventionworks.org/public/olweus_bullying_prevention_program.page (Letöltve: 2021. április 30.)

110 Second Step: Student Success through Prevention Program hivatalos honlapja: <https://www.secondstep.org/> (Letöltve: 2021. április 30.)

A harmadik figyelemre méltó prevenció program az I-SAFE¹¹¹ tanterv. Az Egyesült Államokban kidolgozott program főmodulja öt leckét tartalmaz az internetbiztonságról, a kibermegfélemlítésről, a közösségi hálózatokról és a cyberetiketről. Az I-SAFE program leckéit az iskolai órák keretében a tanárok tanítják. Egy korábban végzett kutatás során a célcsoport az 5–8 éves korú diákok voltak, akiknek a program hatására javult az internet biztonságos használatával kapcsolatos tudásuk.

Nem utolsósorban a The Help-Assert Yourself-Humor-Avoid-Self-Talk-Own elnevezésű program a középiskolás diákok (10–12 éves korosztály) igényeit célozza meg a kibermegfélemlítés-jelenség kezeléséhez szükséges szociális készségek fejlesztésével. A program javította az internetbiztonsággal kapcsolatos ismereteket, de nem volt hatással az online viselkedésre. Továbbá kismértékben javította a kibermegfélemlítés áldozattá válásának arányát.¹¹²

Számos antibullying-weboldal is rendelkezésre áll, melyek közül a legismertebb az Egyesült Államok Népjóléti Minisztériuma („U.S. Department of Health and Human Services”) által működtetett antibullying internetes oldal, a StopBullying.org, amelyen a különböző kormányzati szervektől („government agencies”) származó rendkívül átfogó és részletes információk találhatók a bullying, a kibermegfélemlítés, az érintett alanyi kör, jogalkotás, a prevenció (képek, videók, megelőző és tudatosítási programok stb.), a jelenségre adható reakciók és az ezekhez kapcsolódó egyéb témakörökről.¹¹³

5. A szolgáltatók felelőssége a kibermegfélemlítés kapcsán

A következőkben a tanulmány a szolgáltatók felelősségi jogi alakzatait, a felelőségre vonás lehetőségeit elemzi. A kibermegfélemlítésre adott jogi válasz lépését képezi a szolgáltatók, a közösségimédia-felületek („virtual supervisor”), azaz a fiatalkorúak internetes tevékenységét („cyber-activity”) és szabálytalan, helytelen internetes tevékenységét („cyber-wrongdoing”) lehetővé tevő platformok, például a Facebook, a Gmail, az Instagram vagy a YouTube másodlagos vagy közvetett felelőssége.

Az Egyesült Államokban különös nehézségekkel lehetséges pert indítani egy ilyen platform ellen a jogellenes felhasználói hozzászólások miatt, még akkor is, ha a szolgáltató tudott azok jogellenes jellegéről. A magyarázat a hagyományos megkülönböztetésre vezethető vissza a rágalmozással kapcsolatos jogszabályokban („defamation law”)

111 I-Safe hivatalos honlapja: <https://isafeventures.com/> (Letöltve: 2021. április 30.)

112 Az iskolai programokról lásd bővebben: Baldry–Blaya–Farrington, 2018, 81–86. o.

113 Bővebben lásd: A StopBullying hivatalos oldala: <https://www.stopbullying.gov/> (Letöltve: 2021. április 30.)

a közvetítők („intermediaries”) három típusa között: 1. a hagyományos szolgáltatók („common carriers”), mint például a telefontársaságok, amelyek csak információt továbbítanak, és nem felelősek a rágalmazásért,¹¹⁴ 2. forgalmazók („distributors”), mint például a könyvesbolt-tulajdonosok, akik a tartalmat anélkül terjesztik, hogy ellenőrzésük alatt tartanák, és csak akkor felelősek, ha tudtak vagy/tudniuk kellett volna a kiadvány becsületsértő jellegéről, valamint 3. a kiadók („publishers”), például az újságok, amelyek jelentős ellenőrzést gyakorolnak a közzétett tartalom felett, és szigorú felelősséggel tartoznak. Az online rágalmazással összefüggésben ez a keretrendszer eltérő érdekeket („skewed incentives”) teremtett. A *Cubby, Inc. kontra CompuServe Inc.* ügyben¹¹⁵ a bíróság úgy ítélte meg, hogy a CompuServe internetszolgáltató, amely hozzáférést biztosított a felhasználóknak egy virtuális hírlevélhez, azonban nem vizsgálta felül annak tartalmát, pusztán forgalmazónak minősült, és ezért nem volt felelős az abban található hamis és becsületsértő, rágalmozó állításokért.¹¹⁶

Az internetes iparág nyomásának hatására elfogadták a tisztességes kommunikációról szóló törvényt, a Communications Decency Act of 1996-ot¹¹⁷ (A továbbiakban: CDA), amelyet egy bírósági határozatra válaszul hoztak meg, amely szerint a Prodigy internetszolgáltató kiadónak minősül a Prodigy által fenntartott és moderált falújságon egy harmadik fél által közzétett rágalmozó kijelentések okán, és ezért a Prodigy ellen polgári peres eljárást lehet indítani rágalmozás („libel”) miatt.¹¹⁸ A 230(c)(1) szakasz ezt azáltal orvosolja, hogy immunitást („immunity”) biztosít az internetszolgáltatóknak az olyan perekkel szemben, amelyekben felelősségre próbálják vonni őket az oldalaikon közzétett felhasználói tartalmakért.¹¹⁹ A közösségimédia-vállalatok, amelyek jelenleg a

114 Patel, 2002, 647, 651. o.

115 *Cubby, Inc. v. CompuServe Inc.*, 776 F. Supp. 135 (the United States District Court for the Southern District of New York (S.D.N.Y.) 1991.)

116 Uo. 141.

117 Communications Decency Act § 230 (47 U.S.C. § 230 (2018)) (a továbbiakban: CDA)

118 *Stratton-Oakmont, Inc. v. Prodigy Services Co.*, No. 31063/94, (1995 New York Supreme Court.); vö. *Cubby, Inc. v. CompuServe Inc.*, 776 F. Supp. 135 (S.D.N.Y. 1991) (a CompuServe-t nem találták felelősnek a felhasználók által közzétett rágalmozó tartalmakért, mivel minden tartalmat felülvizsgálat nélkül engedett át, továbbított, és nem volt szerkesztői hozzájárulás, és mint ilyen, inkább terjesztőnek, mint kiadónak minősült).

119 Lásd: 47 U.S.C. § 230(c)(1); *Zeran v. America Online, Inc.*, 129 F.3d 327 (4th Circuit Court of Appeals 1997), lásd: *Barnes v. Yahoo!, Inc.*, 570 F.3 d 1096 (9th Circuit Court of Appeals 2009) (az internetszolgáltató nem vonható felelősségre azért, ha a 230. cikk c) pontjának 1. alpontja alapján nem távolítja el a weboldalára harmadik fél által feltett kifogásolható tartalmakat); de lásd *Fair Housing Council of San Fernando Valley v. Roommates.com, LLC*, 521 F.3 d 1157 (9th Circuit Court of Appeals. 2008) (a Roomates.com inkább információs tartalomszolgáltatónak (*information content provider*) mint a hagyományos értelemben vett szolgáltatónak (*service provider*) minősült, mivel tartalmat hozott létre vagy egészített ki, és nem volt jogosult a 230. szakasz szerinti védelemre).

230(c)(1) szakasz értelmében szolgáltatóknak minősülnek, széles körben védettek a felelősség alól a felhasználók által a közösségimédia-platformjaik használata során közzétett tartalmakért.¹²⁰

A következő logikusan következő kérdés az, hogy egy közösségimédia-vállalat korlátozhatja-e a platformján található tartalmakat, illetve gyakorolhatja-e szerkesztői ellenőrzést azok felett. A CDA 230(c)(2) bekezdése erre választ ad, mivel kizárja a felelősséget az olyan tartalmak eltávolítására vagy a hozzáférés korlátozására vonatkozó döntésekért, amelyeket a szolgáltató „obszcénnek, trágárnak, szeméretlennek, mocskosnak, túlzottan agresszívnek, zaklatónak vagy más módon kifogásolhatónak” tart.¹²¹ A közösségimédia-platformok ezért úgy határozzák meg irányelveiket („policies”) és általános szerződési feltételeiket („Terms and Conditions”), hogy eltávolíthatják az erőszakos, obszcén vagy sértő tartalmakat, és kitilthatják az ilyen tartalmakat közzétévő vagy népszerűsítő („post or promote”) felhasználókat.¹²² Egyes kommentátorok azt javasolták, hogy a 230. szakasz helyébe egy olyan „notice-and-takedown”¹²³ rendszer lépjen, amely nemcsak az európai modellhez,¹²⁴ hanem az Egyesült Államokban is alkalmazzák a szerzői jogok megsértésére a Digital Millennium Copyright Act (a továbbiakban: DMCA) értelmében.¹²⁵ A DMCA szerint, amennyiben egy internetszolgáltató gyorsítótárazási („offers system caching”), információtárolási („information storage”) vagy információhely-meghatározási eszközöket („information location tools”) kínál, és konkrét értesítést kap a jogsértő anyagról, el kell távolítania a tartalmat, különben az immunitás elvesztése révén felelősségre vonható.¹²⁶

Továbbá a szolgáltatói felelősséghez tartozhat a szintén európai modellhez hasonló elfeledtetéshez való jog („Right to Be Forgotten”) (a továbbiakban: RTBF)¹²⁷ doktrínája,

120 Lásd: *Doe v. MySpace, Inc.*, 528 F. 3d 413, 420 (5th Circuit Court of Appeals 2008)

121 Sec. 230 (c)(2) of the CDA „obscene, lewd, lascivious, filthy, excessively violent, harassing, or otherwise objectionable”

122 Perry, 2020, 1246. o.

123 A tárhelyszolgáltatók csak akkor felelősek, ha tudtak a jogsértő nyilatkozatról, és azt az áldozat kérésére nem távolították el.

124 Európában az elektronikus kereskedelemről szóló irányelv 14. cikke tartalmazza a notice and take down rezsimit. Bővebben lásd: Az Európai Parlament és a Tanács 2000/31/EK irányelve (2000. június 8.) a belső piacon az információs társadalommal összefüggő szolgáltatások, különösen az elektronikus kereskedelem egyes jogi vonatkozásairól (Elektronikus kereskedelemről szóló irányelv).

125 Digital Millennium Copyright Act (DMCA) 1993

126 17 U.S.C. § 512 (c)–(d) (2018).

127 Az „elfeledtetéshez való jog” annak a jogi szabályozásnak a közismert neve, amelyet először 2014 májusában ismertek el az Európai Unióban az Európai Bíróság (C-131/12. sz. *Google Spain SL, Google Inc. v. Agencia Española de Protección de Datos (AEPD), Mario Costeja González*) ítéletének eredményeként. A Bíróság megállapította, hogy az európai uniós adatvédelmi jogszabályok biztosítják a

amely és az ezzel kapcsolatos vita a szólásszabadság és a magánélethez való jog („right to privacy”) metszéspontjában található. Az amerikai jogrendszer, a bíróságok a szólásszabadságot részesítik előnyben a magánélethez való joggal szemben, viszont nem hagyja teljesen figyelmen kívül a magánélet védelmének fontosságát. Az amerikai bíróságok szinte egységesen átvették a Restatement (Second) of Torts¹²⁸ (a továbbiakban: A magánjogi jogsértések második jogszabály-összefoglalója) megközelítését, amely a magánélet megsértésének négy különböző típusán alapuló kereseti okot¹²⁹ állapít meg. A 652 (c) alszakasz kimondja a „magánélet nyilvánossága” jogellenes cselekményt, ez a rendelkezés van leginkább összhangban az elfeledtetéshez való joggal.¹³⁰ Emellett 2015. január 1-jén hatályba lépett a gyermekek online adatvédelméről szóló kaliforniai jogszabály („California’s Children’s Online Privacy Protection Act”) (a továbbiakban: CalOPPA)¹³¹, amely az első olyan törvény, amely a maga nemében a kiskorúak online védelmét célozza. A törvénynek az a része azonban, amely felkeltette a közvélemény figyelmét, az úgynevezett törölógomb („eraser button”), amely előírja az internetes vállalatok számára, hogy biztosítsanak egy olyan módszert, amellyel a kiskorúak („minors”) törölhetik a weboldalon közzétett képet. A weboldalnak egyértelmű utasításokat kell adniuk a kiskorúaknak arra vonatkozóan, hogy miként távolíthatják el az általuk online közzétett tartalmat, és a weboldalnak kötelessége bizonyos tartalmakat láthatatlanná tenniük a weboldal többi felhasználója számára.¹³²

6. Összegzés

A mai globalizált világban az internet behálózza a mindennapokat, annak minden előnyével és hátrányával együtt. Az online tér számos lehetőséget a kínál magán- és

magánszemélyeknek a jogot arra, hogy a Google-hoz hasonló keresőmotoroktól a magánszemélyek a nevükhöz kapcsolódó lekérdezésekre adott bizonyos találatok eltávolítását kérjék. Annak eldöntésekor, hogy mit távolítsanak el, a keresőmotoroknak figyelembe kell venniük, hogy a kérdéses információ „pontatlan, hiányos, irreleváns vagy túlzott mértékű-e”, továbbá hogy fűződik-e közérdek ahhoz, hogy az információ rendelkezésre álljon a keresési eredményekben.

128 Restatement (second) of Torts § 652A (1977)

129 „(a) unreasonable intrusion upon the seclusion of another (§ 652B); or

(b) appropriation of the other’s name or likeness (5 652C); or

(c) unreasonable publicity given to the other’s private life (§ 652D); or

(d) publicity that unreasonably places the other in a false light before the public (5 652E)”

130 Royston, 2016, 255., 257. o.

131 California’s Children’s Online Privacy Protection Act (2013)

132 California. Business. & Profession. Code § 22581

szakmai életben egyaránt, azonban mindezen előnyök mellett több negatívum is árnyalja a képet.¹³³

Az Egyesült Államokban a véleménynyilvánítás szabadsága kapcsán az Első Alkotmánykiegészítés részesíti legmagasabb szintű védelemben az egyén által tett kifejezéseket, cselekményeket. Az öt szabadságjog közül, amit alkotmányos védelemben részesít – úgymint a vallás, a szólás, a sajtó, a gyülekezési szabadsághoz való jogot és a petíciós jogot – a szólás és sajtószabadság volt az, ami a tanulmány fő vezérfonalát alkotta.

A tanulmány első részében az USA-ban a véleménynyilvánítás szabadságának, illetve annak korlátozhatóságának szemüvegén keresztül elemezte a szerző a gyűlöletbeszéd jelenségét és annak az offline, valamint az online térben megvalósuló formáit. A szövetségi Legfelsőbb Bíróság által tárgyalt legfontosabb ügyeket szemléltetve határozható meg az USA-ban a mai napig alkalmazandó támadó szavak és a nyilvánvaló és közvetlen veszély doktrínák, melyek akár a valós, akár a virtuális térben megjelenő kifejezések, tettek megvalósulásakor mérlegelési tesztként szolgálnak. A gyűlöletbeszéd a mindennapokban is vitatott területe az amerikai jogrendszernek, mely elsősorban a gyűlöletbeszéd szabályozásának szükségessére terjed ki. Amennyiben lehetne, hogyan lehetne? További nehézséget okoznak az online térben történő szabályozás lehetséges módjai annak „határtalansága” miatt. Megoldásként elsősorban a gyűlöletbeszéd fogalmának meghatározása jelentene segítséget mind a későbbi lehetséges szabályozás, joggyakorlat és akár a megelőzés kapcsán. Ehhez azonban a Kongresszus által alkotott, a gyűlöletbeszédre vonatkozó általános definíció lenne szükséges, amely tisztázná az Első Alkotmánykiegészítés védelme alá tartozó és azon kívül eső, alkotmányos védelmet nem élvező beszéd közötti különbséget, akkor talán mindenki számára kevésbé lenne zavaró az internetes gyűlöletbeszéd kezelése.¹³⁴

A kibermegfélemlítés és gyűlöletbeszéd online formája közötti közös pont az elkövetés helye, azaz az online tér. A két terminus közötti éles elkülönítésre nem áll rendelkezésre kiterjedt szakirodalom, annyi állapítható meg, hogy a kibermegfélemlítés megvalósulása magában rejthet gyűlöletbeszédet is. Továbbá a gyűlöletbeszédet az különbözteti meg a kibermegfélemlítéstől, hogy az előbbi kifejezetten egy embercsoport egy egyedi, nem kontrollálható tulajdonsága ellen irányuló sértő viselkedés. A gyűlöletbeszéd és a kibermegfélemlítés egymáshoz való konkrét viszonyának felvázolása és elkülönítése kapcsán az irányadó törvényhozói, bírói elhatárolások lennének szükségesek.

133 Pongó, 2015b, 1. o.

134 Udoh-Oshim, 2017, 55. o.

A tanulmány második részében a kibermegfélemlítés több szempontból történő elemzése került a középpontba. Az USA kibermegfélemlítés-szabályozását illetően megállapítható, hogy az Egyesült Államok jelentős lépéseket tett. Mára mind az 50 tagállamban¹³⁵ van elfogadott antibullying-törvény, illetve vannak olyan államok, ahol büntetőjogi törvényben jelenik meg a kibermegfélemlítés mint bűncselekmény. Így Arkansas, Louisiana, Észak-Karolina és Michigan államok büntetőtörvényeit elemezte a szerző, majd ismertette a kibermegfélemlítés ügyek elbírálásakor a tagállami bíróságokon a mai napig alkalmazott Tinker-, Faser-, Hazelwood- és Morse-tesztet. Ezt követően két jelentős ügyet mutatott be, a *Laysock*- és a *Kowalsky*-ügyet a tesztek alkalmazása, a vélemény eredete, a fiatakorúak érintettségének kezelése szempontjából. Parti Katalin szerint „a jogszabályalkotásnál létre kell hozni egy kényes egyensúlyt az alul- és a túlszabályozás között; mindkettő elkerülendő”.¹³⁶ A szövetségi Legfelsőbb Bíróság azonban kibermegfélemlítés-ügyben még egyszer sem hozott döntést, ítéletet. Ezáltal az iskolák viselik annak felelősségét, hogy bírói iránymutatás nélkül kezeljék a kibermegfélemlítés jelenségét a tőlük telhető legjobb módon. Ebből kifolyólag nincs egységes bírói gyakorlat az Egyesült Államokban az ilyen esetek kezelésére. A kibermegfélemlítés-ügyek könnyebb kezelését az elfogadott antibullyingtörvények, az iskolakerületi („School District”), a kerületi („District”) és körzeti („Circuit”) bíróságok által kidolgozott joggyakorlat és esetjog teszi lehetővé, ami alapján lehetséges a kibermegfélemlítés-szituációk kezelése.¹³⁷ Következésképpen, egy esetlegesen a USSC által a jövőben e kérdéskörben hozott döntés mindenképpen iránymutatást jelentene a tagállami bíróságok és az egységes joggyakorlat kialakítására nézve.

A kibermegfélemlítés szabályozására vonatkozó ismeretek felvázolását követően a tanulmány szerzője a kibermegfélemlítés megelőzésére vonatkozó lehetőségekre tér át, melyek egyben a jelenség tudatosításában és visszaszorítására is alapul szolgálhatnak. Az USA-ban az antibullyingprogramok, platformok széles tárháza áll rendelkezésre akár online, akár offline formában. Az iskolákban tanórák keretében hívják fel a diákok figyelmét a jelenség veszélyeit illetően. Rendelkezésre állnak segélyhívó számok, „hotline-ok”, chatek, illetve különböző weboldalak, amelyek nemcsak a fiataloknak, hanem a felnőtteknek is segítséget nyújtanak. A prevenció eszközök különböző formái és a bírói

135 Az Egyesült Államok Népjóléti Minisztériuma által üzemeltetett Stopbullying.gov nevű weboldalon található egy hivatalos dokumentum az antibullying-szabályozásokban legtöbb megjegyzést megfogalmazó elemeket összefoglaló táblázat tagállami bontásban: <https://www.stopbullying.gov/sites/default/files/documents/common-components-state-anti-bullying-laws-regulations-by-state.pdf> (Letöltve: 2022. április 30.)

136 Parti, 2017, 140. o.

137 Pongó, 2015b, 2–3. o.

gyakorlat, esetjog hiányosságát illetően egyfajta kompenzáció figyelhető meg, amely összefoglalóan abban áll, hogy a szabályozás hiányosságát a prevenció eszközök gazdag tárháza igyekszik egyensúlyba hozni, illetve a megelőzésre helyezni a hangsúlyt.

A tanulmány harmadik részében, a megelőzés és az oktatási intézmények felelőségének bemutatását követően, az internetes médiaszolgáltatók, platformok felelőségét vizsgálja a szerző. A szolgáltatók immunitása a tartalmak korlátozása kapcsán mindenképpen nehézséget jelent a kibermegfélemlítés visszaszorítása kapcsán. Ezen felelősségi forma tárgyalásakor egyrészt a szólásszabadság rendkívül jelentős alkotmányos védelme, másrészt a magánélethez való jog az, ami szemben áll egymással. Számos javaslat van a szolgáltatók immunitásának korlátozására különböző jogszabályok, illetve rendelkezések bevezetésére nézve, amely további vitás kérdésnek lehet alapja.

Magyarország és az Egyesült Államok között a kibermegfélemlítés-jelenség kezelését illetően különbség lelhető fel. Ez nagyrészt arra vezethető vissza, hogy az USA-ban korábban megjelent a kibermegfélemlítés, mint hazánkban, valamint elterjedésének volumene is nagyobb. Az alkotmányos védelem mindkét államban megjelenik, a prevenció, tudatosítási programokat eltérően kezeli a két állam. Az USA sokkal nagyobb hangsúlyt kap az iskolákban. Ezáltal közelebb hozza a diákokhoz, jobban beépíti, megjeleníti az iskolai közegben. A kibermegfélemlítési esetek is jóval nagyobb figyelmet és hangsúlyt kapnak az amerikai médiában, mint hazánkban.

Forrásjegyzék

Szakirodalom

- ALISON, V. K. (2010) 'Constitutionality of Cyberbullying Laws: Keeping the Online Playground Safe for both Teens and Free Speech'. *Vanderbilt Law Review*, 63(3), 845–884. o.
- Az Egyesült Államok Népjóléti Minisztériuma által üzemeltetett Stopbullying.gov nevű weboldalon található hivatalos dokumentum az antibullying-szabályozásokban legtöbb megjegyzést megfogalmazó elemeket összefoglaló táblázat tagállami bontásban [Online]. Elérhető: <https://www.stopbullying.gov/sites/default/files/documents/common-components-state-anti-bullying-laws-regulations-by-state.pdf> (Letöltve: 2022. április 30.)
- BALDRY, A. C., BLAYA, C., P. FARRINGTON, D., (eds.) (2018) *International Perspectives on Cyberbullying: Prevalence, Risk Factors and Interventions*. London: Palgrave Macmillan DOI: 10.1007/978-3-319-73263-3
- BESSER, Y (2021) 'Web of Lies: Hate Speech, Pseudonyms, the Internet, Impersonator Trolls and Fake Jews in the Era of Fake News', *Ohio State Technology Law Journal*, 17(2), 233–276. o.
- BITZER, J. M. (2009) *Fighting Words* [Online]. Elérhető: <https://www.mtsu.edu/first-amendment/article/959/fighting-words> (Letöltve: 2022. április 26.)
- BLEICH, E. (2011) *The freedom to be racist? How the United States and Europe Struggle to Preserve Freedom and Combat Racism*. Oxford: Oxford University Press DOI:10.1093/acprof:oso/9780199739684.001.0001
- EGEMENOGLU, E. (2020) *First Amendment* [Online]. Elérhető: https://www.law.cornell.edu/wex/first_amendment (Letöltve: 2022. április 3.)
- GORYELOV, M., MCCANN, W. S. (2020) 'Similar Interpretations, Different Conclusions: The Criminalization of Hate Speech in the West', *Northern Illinois University Law Review*, 40(2), 137–140. o.
- HARLIN, G. N. (2011) 'How Public Schools Can Constitutionally Halt Cyberbullying: A Model Cyberbullying Policy That Considers First Amendment, Due Process, and Fourth Amendment Challenges', *Wake Forest Law Review*, 10(21).
- JAFFE, E. M. (2021). 'Caution social media cyberbullies: identifying new harms and liabilities', *Wayne Law Review*, 66(2), 381–407. o.
- KELEMEN, K. (2018) 'A common law jogrendszer', *Internetes Jogtudományi Enciklopédia-IJOTEN* [Online]. Elérhető: <https://ijoten.hu/uploads/a-common-law-jogrendszer.pdf> (Letöltve: 2022. április 24.)

- KOLTAY, A. (2018) A véleménynyilvánítás szabadsága, *Internetes Jogtudományi Enciklopédia-IJOTEN* [Online] Elérhető: <https://ijoten.hu/uploads/a-velemenynyilvanitas-szabadsaga.pdf> (Letöltve: 2022. április 25.)
- KUBICZA, M. (2017) 'Mit utálunk jobban?', *Infokommunikáció és jog*, 2017/Különszám, 39–46. o.
- L. HUDSON, JR. D. (2020) 'Cyberbullying and Freedom of Speech', *New Mexico Law Review* 50(2), 287–300. o.
- M. PINKUS, B. (2021) 'Limits of Free Speech in Social Media', *Law&Review UNT Dallas College of Law*, Spring 2021/9 [Online]. Elérhető: <https://untlaw.wixsite.com/accessible-law/post/the-limits-of-free-speech-in-social-media> (Letöltve: 2022. április 27.)
- MATTHEW, C. R. (2008) 'Repercussions of a MySpace Teen Suicide: Should Anti-bullying Laws be Created', *North Carolina Journal of Law and Technology*, 9(2), 323–346. o.
- PARTI, K. (2016) 'A megfélemlítés (bullying) szabályozása Magyarországon és külföldön', *In Medias Res*, 5(1), 114–146. o.
- PATEL, S. K. (2002) 'Immunizing Internet Service Providers from Third-Party Internet Defamation Claims: How Far Should Courts Go?', *Vanderbilt Law Review* 55(2), 647–691. o.
- PERRY, R. (2020) 'Civil Liability for Cyberbullying', *UC Irvine Law Review*, 10(4), 1219–1272. o.
- PETERS, J. D. (2015) *A mélység tornácán – A szólásszabadság és a liberális hagyomány*. Budapest: Wolters Kluwer
- PONGÓ, T. (2017) *A cyber-megfélemlítés és a diákok véleménynyilvánítási szabadsága, különös tekintettel az USA jogrendszerére*. PhD-értekezés, Szeged.
- PONGÓ, T. (2015a) *Kibermegfélemlítés, az ellenség, amely köztünk él* [Online]. Elérhető: [https://jogaszvilag.hu/cegvilag/kibermegfélemlítés-az-ellenseg-amely-koztunk-el/](https://jogaszvilag.hu/cegvilag/kibermegfélemlites-az-ellenseg-amely-koztunk-el/) (Letöltve: 2022. április 21.)
- PONGÓ, T. (2015b) 'A diákok véleménynyilvánítási szabadsága és a kibermegfélemlítés angolszász megközelítése' in Tóth, J. (szerk.) *Ünnepi kötet Dr. Tóth Károly címzetes egyetemi tanár 70. születésnapjára*. Szeged: Szegedi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar
- ROYSTON, S. W. (2016) 'The right to be forgotten: comparing U.S. and European Approaches', *St. Mary's Law Journal*, 48(2), 255–269. o.
- TÖRÖK, B. (2015) 'A közlések alkotmányos alapértéke a szólásszabadság magyar koncepciójában' in Koltay, A, Török, B, (szerk.): *Sajtószabadság és médiajog a 21. század elején*. Budapest: Wolters Kluwer.

- TUSHNET, M. (2017) 'The Coverage/Protection Distinction in the Law of Freedom of Speech: An Essay on Meta-Doctrine in Constitutional Law', *William & Mary Bill of Rights Journal*, 25(3), 1073–1120. o.
- UDOH-OSHIN, G. (2017) 'Hate Speech on the Internet: Crime or Free Speech?', *Undergraduate Honors College Theses*, 2016/9, 1–62. o. [Online]. Elérhető: https://digitalcommons.liu.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1009&context=post_honors_theses (Letöltve: 2023. június 20.)
- VOULO, M. C. (2012) 'Education Connection: Working Together to Give Schools the Tools to Prevent Cyberbullying', *Child. Legal Rts. Journal*, 32 (90)

Jogszabályok

- Alien and Sedition Acts 1798,
- Arkansas Code, Title 5, Criminal Offenses. § 5-71-217 (2015)
- Az Európai Parlament és a Tanács 2000/31/EK irányelve (2000. június 8.) a belső piacon az információs társadalommal összefüggő szolgáltatások, különösen az elektronikus kereskedelem egyes jogi vonatkozásairól (Elektronikus kereskedelemről szóló irányelv)
- California Business & Profession Code § 22581 (2013)
- California's Children's Online Privacy Protection Act of 2015 (a gyermekek online adatvédelméről szóló kaliforniai jogszabály)
- Communications Decency Act § 230 (47 U.S.C. § 230 (2018)). (A tisztességes kommunikációról szóló 1996. évi törvény)
- Digital Millennium Copyright Act (DMCA) 1993
- Egyesült Államok Alkotmánya (Constitution of the United States of America) 1780
- Illinois Revised Statutes c. 38, 471. § (1949)
- Lanham (Trademark) Act, 15 U.S.C. §§ 1051(1946)
- Louisiana Revised Statutes Title 14, Criminal law §14:40.7. (2009)
- Megan Meier Cyberbullying Prevention Act (H.R.1966 (111th)
- Michigan Compiled Laws Annotated §750.411x (6)
- North Carolina General Statutes § 14-458.
- Restatement (second) of Torts § 652A (1977) (A magánjogi jogsértések második jogszabály-összefoglalója)
- Section 1 Fourteenth Amendment Civil Rights 1868
- Sedition Act, 40 Stat. 553. (1918)
- St. Paul Bias-Motivated Crime Ordinance, St. Paul, Minnesota Legis. Code § 292.02 (1990)

Title VII of the Civil Rights Act of 1964

Tyler Clementi Higher Education AntiHarassment Act (2021)

U.S Code Title 18, Crimes and Criminal Procedure (1948) (Egyesült Államok szövetségi büntető kódexének 18. fejezet bűncselekmények és büntetőeljárások. Becikkelyezve: 1948. június 25.)

Vermont's Bully Prevention Law (16 V.S.A. § 570.) (2015)

Virginia Code Annotated § 18.2-423 (1996).

Bírói gyakorlat

Abrams v. United States, 250 U.S. 616 (1919)

Barnes v. Yahoo!, Inc., 570 F.3 d 1096 (9th Circuit Court of Appeals 2009)

Beauhanais v. Illinois, 343 U.S. 250 (1952);

Bethel School District v. Fraser, 478 U.S. 675 (1986)

Brandenburg v. Ohio 395 US 444 (1969)

C-131/12. sz. Google Spain SL, Google Inc. v. Agencia Española de Protección de Datos (AEPD), Mario Costeja González (2014)

Chaplinsky v. New Hampshire 315 U.S. 568 (1942)

Cubby, Inc. v. CompuServe Inc., 776 F. Supp. 135 (the United States District Court for the Southern District of New York (S.D.N.Y.) 1991))

Doe v. MySpace, Inc., 528 F. 3d 413, 420 (5th Circuit Court of Appeals 2008)

Fair Housing Council of San Fernando Valley v. Roommates.com, LLC, 521 F.3 d 1157 (9th Circuit Court of Appeals. 2008)

Feiner v. People of State of New York, 30 U.S. 315, 320 (1951)

Harris v. Forklift Systems., Inc., 510 U.S. 17 (1993)

Hazelwood School District v. Kuhlmeier, 484 U.S. 260 (1988)

Matal v. Tam, 137 S. Ct. 1744 (2017)

Morse v. Frederick, 551 U.S. 393 (2007)

R.A.V. v. City of St. Paul, 505 U.S. 377 (1992)

Schenck v. the United States 249 US 47 (1919)

St. Paul, Minnesota, Legis. 292 § 02 (1990)

Stratton-Oakmont, Inc. v. Prodigy Services Co., No. 31063/94, (New York Supreme. Court, 1995)

Tinker v. Des Moines School District, 393 U.S. 503 (1969)

United States Court of Appeals for the Fourth Circuit No. 10-1098 (2011) (Kowalsky-ügy)

United States Court of Appeals for the Third Circuit No. 07-4465 (2011) (Layshock-ügy)

United States v. Schwimmer, 279 U.S. 644, 655 (1929)

Virginia v. Black, 538 U.S. 343 (2003)

Zeran v. America Online, Inc., 129 F.3d 327 (4th Circuit Court of Appeals 1997)

További felhasznált források

Facebook: *Community Standards* [Online]. Elérhető: www.facebook.com/communitystandards (Letöltve: 2022. április 28.)

Google: Hate Speech Policy [Online]. Elérhető: <https://support.google.com/youtube/answer/2801939?hl=en> (Letöltve: 2022. április 28.)

I-Safe hivatalos honlapja: <https://isafeventures.com/> (Letöltve: 2021. április 30.)

Olweus Bullying Prevention Program hivatalos honlapja: https://www.violencepreventionworks.org/public/olweus_bullying_prevention_program.page (Letöltve: 2021. április 30.)

Second Step: Student Success through Prevention Program hivatalos honlapja: <https://www.secondstep.org/> (Letöltve: 2021. április 30.)

StopBullying hivatalos honlapja: <https://www.stopbullying.gov/> (Letöltve: 2021. április 30.)

Twitter: Hateful conduct policy [Online]. Elérhető: <https://help.twitter.com/en/rules-and-policies/hateful-conduct-policy> (Letöltve: 2022. április 28.)

7. A gyűlöletbeszéd szabályozási kérdései Ausztriában – egy példaértékű szabályozási modell Európában

DE NEGRI LAURA

1. A gyűlöletbeszéd szabályozása

1.1. Gyűlöletbeszéd az offline térben

A gyűlöleten alapuló bűncselekmények kérdése az elmúlt években nagy nemzetközi figyelmet kapott, s erre a társadalmi reakciót is megkövetelő jelenségre az osztrák jogalkotás is reagált. Ausztria az elmúlt években több lépésben módosította a gyűlöletbeszédre vonatkozó jogszabályi keretét, az első átfogó változás 2015-ben ment végbe, míg a legaktuálisabb módosítás egészen friss, 2021-ből származik. 2021. január 1-jén hatályba lépett a „*Gyűlölet a neten*” jogszabálycsomag, amely a korábbinál hatékonyabb védelmet nyújt az interneten megjelenő gyűlöletkeltő bejegyzésekkel szemben. A gyűlöletbeszédre vonatkozó, jelenleg hatályos jogszabályi háttér vizsgálata nyomán nem túlzás azt állítani, hogy Ausztria összetett és példaértékű jogszabályi kereteket tud felmutatni a gyűlöletbeszéd és az internetes zaklatás leküzdésére.

Dr. De Negri Laura PhD, LLM
vezető kutató, Mádl Ferenc Összehasonlító Jogi Intézet

De Negri, L. (2023) 'A gyűlöletbeszéd szabályozási kérdései Ausztriában – egy példaértékű szabályozási modell Európában' in Nagy, Z. (szerk.) *Az összehasonlító jog eszközével a gyűlölet ellen. Az online gyűlöletbeszéd, zaklatás és megfélemlítés nemzetközi szabályozása*, 145–174. o. Budapest: Mádl Ferenc Összehasonlító Jogi Intézet



https://doi.org/10.47079/2023.nz.gyuloletbeszed.10_7

A német és angol nyelvű jogirodalomban egyre inkább teret nyer a „*bias crime*”, avagy az előítéleten alapuló bűncselekmény kifejezés,¹ amely kriminológiai szempontból pontosabb, mint a köznyelvben elterjedt „*hate crime*”, vagyis gyűlöleten alapuló bűncselekmény, hiszen a szóban forgó bűncselekmények nemcsak olyan helyzetekre vonatkoznak, amikor a tettesek erősen ellenséges érzelmek alapján cselekszenek, hanem olyan motivációkra is kiterjednek, amelyek pejoratív előítéleteken és megkülönböztetésen alapulnak. Ezek a motivációk a társadalmi hatalmi és elnyomási struktúrákhoz kapcsolódnak,² amelyek bizonyos társadalmi csoportok tagjait különösen sebezhetővé teszik a központi identitásjegyeket vagy megváltoztathatatlan tulajdonságokat célzó támadásokkal szemben.

Az osztrák Jog- és Kriminálpszichológiai Intézet (Institut für Rechts- und Kriminalsoziologie) 2021-ben megjelent tanulmányában³ átfogóan vizsgálta annak kérdését, hogy mitől lesznek bizonyos bűncselekmények gyűlöleten/előítéleten alapuló bűncselekmények. A projekt keretében a gyűlöleten alapuló bűncselekményekre vonatkozóan a következő komplex meghatározás született: az előítéleten alapuló bűncselekmények olyan büntetendő cselekmények, amelyeket azért követnek el, mert az áldozatok ténylegesen vagy vélten olyan csoportokhoz tartoznak, amelyeket az elkövetők elutasítanak. Ezek irányulhatnak az élet és testi épség, tulajdon, becsület vagy más jogi érdekek ellen. Az ilyen bűncselekmények esetében lényegi jelentősége van annak, hogy az áldozatot vagy a bűncselekmény tárgyát éppen azért választják ki, mert az elkövetők úgy ítélik meg, hogy az egy olyan csoportot képvisel, amellyel szemben becsmérítő előítéleteket táplálnak. Az elkövetők lekicsinylő magatartása abban is állhat, hogy egy csoportot méltatlanul kivételezettnek tartanak. Az elkövető által elutasított, jellemzően különös védelemre érdemes csoportokat az identitás (különösen nem, etnikai/nemzeti származás, vallás, szexuális irányultság, ideológia), a test (különösen kor, fogyatékoság, bőrszín, betegség) vagy a társadalmi helyzet (különösen társadalmi státusz, hajléktalanság) jellemzői határozzák meg.⁴

A fenti meghatározás az Európai Biztonsági és Együttműködési Szervezet Demokratikus Intézmények és Emberi Jogok Hivatala (ODIHR), valamint ennek nyomán az osztrák civil társadalmi hálózat, a „*Hate Crime Kontern*” általi gyűlölet-bűncselekményekre vonatkozó értelmezésen⁵ alapul. A jelenség tömören és fülbemászóan a következő

1 Lásd Wickes et al., 2016.

2 Lásd Perry, 2001.

3 Fuchs, 2021.

4 Fuchs, 2021, 12–13. o.

5 OSZE-Büro für demokratische Institutionen und Menschenrechte: Gesetze gegen „Hate Crime”. Ein praktischer Leitfaden. (2011) <https://www.osce.org/files/f/documents/c/7/36431.pdf>

megfogalmazással írható le: a gyűlöleten alapuló bűncselekmények olyan bűncselekmények, amelyeket bizonyos kollektívákkal szembeni előítéletek motiválnak.

Ausztriának a nemzetközi és az uniós jog értelmében kötelessége az ilyen előítéleteken alapuló bűncselekmények megfelelő üldözése és szankcionálása, valamint a büntetőeljárásokra vonatkozó adatok és statisztikák szolgáltatása és értékelése. A legfontosabb nemzetek közötti és nemzetek feletti jogalapok közé tartozik a rasszizmus és az idegengyűlölet egyes formái és megnyilvánulásai elleni, büntetőjogi eszközökkel való küzdelemről szóló 2008/913/IB európai uniós tanácsi kerethatározat,⁶ az Európai Unió Alapjogi Chartájában foglalt, 2009 óta kötelező érvényű diszkrimináció tilalma,⁷ az EBESZ 9/09. számú athéni miniszteri tanácsi határozata,⁸ a Fogyatékosággal élő személyek jogaira vonatkozó minimumszabályokról szóló, 2012. október 25-i 2012/29/EU Európai Parlament és Tanács által elfogadott irányelv,⁹ valamint az Emberi Jogok Európai Egyezménye,¹⁰ és nem utolsósorban az EJEB vonatkozó ítélkezési gyakorlata 2003 óta.

Az osztrák jogalkotó – többek között a fent említett nemzetközi kötelezettségek végrehajtása érdekében – 2015-ben átalakította a gyűlöletbeszédre vonatkozó jogszabályi keretet, kibővítette a védett csoportok körét, valamint csökkentette a veszélyesség és a közveszélyesség követelményét. A hatályos Büntető törvénykönyv¹¹ (a továbbiakban: StGB.) külön nevesítve szabályozza a gyűlöletbeszédet. Az StGB. 283. cikk 1. bekezdés (2) pontja értelmében nemcsak egyes védendő kollektívák (nevezetesen egyházak, vallási gyülekezetek vagy más, a faj, bőrszín, nyelv, vallás vagy világnézet, nemzetiség, származás, nemzeti vagy etnikai eredet, nem, fogyatékoság, életkor vagy szexuális irányultság létező vagy hiányzó ismérvei alapján meghatározott személyek csoportjainak megsértése), hanem az ilyen csoportokhoz való tartozásuk miatt az egyének

6 http://publications.europa.eu/resource/cellar/f67d283e-9422-4d54-960e-d53f816f786a.0009.03/DOC_1

7 Az Európai Unió Alapjogi Chartája 21. cikk

8 Lásd a Miniszteri Tanács tizenhetedik ülésének dokumentumát: „A kínzás és más kegyetlen, embertelen vagy megalázó büntetés vagy bánásmód elleni nemzetközi egyezmény huszonötödik évfordulójának alkalmából elfogadott miniszteri nyilatkozat”, Athén 2009. (Document of the Seventeenth Meeting of the Ministerial Council, „Ministerial Declaration on the Occasion of the 25th Anniversary of the Adoption of the Convention against Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment”) 8. és 9. bekezdés.

9 Az Európai Parlament és a Tanács 2012/29/EU irányelve (2012. október 25.) a bűncselekmények áldozatainak jogaira, támogatására és védelmére vonatkozó minimumszabályok megállapításáról és a 2001/220/IB tanácsi kerethatározat felváltásáról

10 Emberi Jogok Európai Egyezménye https://www.echr.coe.int/documents/convention_hun.pdf

11 Bundesgesetz vom 23. Jänner 1974 über die mit gerichtlicher Strafe bedrohten Handlungen (Strafgesetzbuch – StGB.)

megsértése is büntetendő gyűlöletkeltésként. Ennek előfeltétele, hogy a sértés a csoport tagjai vagy a személy emberi méltóságának megsértésére irányuló szándékkal történjék, és alkalmas legyen arra, hogy az adott csoportot vagy személyt a közvéleményben rossz színben tüntesse fel vagy becsmérelje.¹²

Az osztrák jogszabályok két törvényben tartalmazzák a gyűlöletbeszéd legsúlyosabb formáinak büntetőjogi tilalmát: az 1947. évi tilalmi törvény,¹³ amely kiterjed a nemzetiszocialista jelképek használatának tilalmára, a náci propaganda terjesztésének tiltására, valamint az StGB.

A tilalmi törvény 3d. cikke kimondja, hogy aki nyilvánosan, több személy jelenlétében nyomtatott sajtóban, írásban, kép vagy illusztrációk formájában, kifejezetten a Nemzetiszocialista Német Munkáspárt céljainak, intézményeinek vagy intézkedéseinek dicsőítése céljából a törvényben meghatározott tiltott cselekményre buzdít, sarkall vagy törekszik, öt évtől tíz évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.¹⁴ Ha az elkövető vagy a tevékenység különösen veszélyes, húsz évig terjedő szabadságvesztéssel büntethető az elkövető.¹⁵ Ugyanezen törvény 3h. cikke szankcióval fenyegeti azt, aki a nemzetiszocialista népirtást vagy más nemzetiszocialista emberiség elleni bűnököt nyomtatott műben, médiában, más médiumon vagy más nyilvános csatornán keresztül megkísérel tagadni, durván lekicsinyelni, elnézni vagy igazolni, és ezt a nagyközönség számára hozzáférhető módon teszi.¹⁶ A tilalmi törvény rendelkezései tehát nemcsak a tagadást, hanem a náci rezsim bűneinek lekicsinyítését, méltatását vagy igazolását is tiltják.¹⁷

A tilalmi törvény mellett az osztrák StGB. számos olyan rendelkezést tartalmaz, amely közvetlenül korlátozza a gyűlöletbeszéd egyes formáit. A törvény szerint az követi el a gyűlöletbeszéd bűncselekményt, aki nyilvánosan faj, bőrszín, nyelv, vallási meggyőződés, nemzetiség, származás, nemzeti vagy etnikai hovatartozás, nem, fogyatékoság, életkor vagy egy meghatározott embercsoporthoz tartozás miatt ezen személyek ellen személy elleni erőszakra felhív vagy ellenük gyűlöletet szít. A gyűlöletbeszéd két évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.¹⁸

12 Fuchs, 2021, 18–19. o.

13 Tilalmi törvény (*Verbotsgesetz*) https://www.ris.bka.gv.at/Dokumente/Erv/ERV_1945_13/ERV_1945_13.pdf

14 Tilalmi törvény 3 d. cikk

15 Tilalmi törvény 3 g. cikk

16 Tilalmi törvény 3 h. cikk

17 Austria: Responding to „hate speech” 2018 Country Report., 18. o. <https://www.article19.org/wp-content/uploads/2018/09/Austria-Responding-to-Hate-Speech-.pdf>

18 StGB. 283. § (1)

Az elkövető büntetendő akkor is, ha a cselekményt nyomtatott műben, rádióban vagy más módon követi el.¹⁹ Megvalósítja a törvényi tényállást az az eset is, amikor az elkövető a cselekményével másokat erőszakos magatartásra készítet az alaptényállásban felsorolt csoportokkal szemben. Ilyen esetben minimum 6 havi, maximum 5 évi szabadságvesztés szabható ki.²⁰

Aki olyan anyagot, képet vagy más gondolati vagy elméleti ábrázolást készít, népszerűsít vagy nagy nyilvánosság részére hozzáférhetővé tesz, amely gyűlöletet vagy erőszakot szít az alaptényállásban felsorolt személyek ellen, szintén elköveti ezt a bűncselekményt.²¹

A tilalmi törvény vonatkozó rendelkezései és az StGB. 283. cikke mellett az StGB. 33. cikk (1) bekezdésének 5. pontjába foglalt, a büntetéskiszabásra vonatkozó rendelkezés a legfontosabb jogalap az előítéleten alapuló bűncselekmények kezeléséhez Ausztriában. Ez a jogszabályi rendelkezés a rasszista vagy idegengyűlölő indítékok mellett a súlyosbító, elítélendő indítékok közé sorolja különösen azokat az indítékokat, amelyek az StGB. 283. cikk (1) bekezdésének 1. pontjában említett személyek csoportjának tagjai ellen irányulnak, abból kifolyólag, hogy ezek a személyek ilyen csoporthoz tartoznak.²²

A gyűlöleten/előítéleten alapuló bűncselekmények alapvetően a szándékos bűncselekmények széles skálájával elkövethetők – az egyetlen követelmény, hogy a bűncselekményt azért kövessék el, mert az áldozat egy olyan csoporthoz tartozik, amelyet az elkövető elutasít.²³

1.2. Gyűlöletbeszéd az online térben

Ausztria lakossága 9 millió fő, 2021 januárjában a lakosság körében 8 millióan használtak internetet, illetve 7,2 millió aktív közösségimédia-használót regisztráltak. Lakosságárányosan az internetet a népesség 89,0%-a, a közösségi médiát 79,9%-a használja.²⁴ A technikai fejlődés pozitív hatásai mellett a nyugtalanító sebességgel terjedő gyűlölködő, sértő megnyilvánulások is előtérbe kerültek. Erre a problémára reagálva az osztrák jogalkotó a közelmúltban két törvényt is elfogadott az interneten megjelenő büntetőjogi relevanciájú tartalmak, valamint az interneten terjedő gyűlöletkeltés elleni fellépés szankcionálásáról: az interneten terjedő gyűlöletkeltés elleni küzdelemhez

19 StGB. 283. § (2)

20 StGB 283. § (3)

21 StGB. 283. § (4)

22 Fuchs 2021, 22. o.

23 Fuchs 2021, 28. o.

24 Simsa 2021, 18. o.

kapcsolódó intézkedésekről,²⁵ valamint a kommunikációs platformokat használók védelmére irányuló intézkedésekről.²⁶

Az interneten terjedő gyűlöletkeltés elleni küzdelemhez kapcsolódó intézkedésekről szóló törvény (a továbbiakban HinBG) alapvetően az interneten megjelenő gyűlöletkeltés elleni fellépéshez szükséges magánjogi, valamint polgári eljárásjogi rendelkezéseket tartalmaz, továbbá büntetőjogi és médiajogi szankciókat is meghatároz.

A HinBG meghozatalának eredményeképp módosultak az osztrák Polgári törvénykönyv²⁷ (ABGB) személyiségi jogi rendelkezései, valamint precízebbé tették az elhunytak személyiségi jogainak hozzátartozók általi védelmére vonatkozó szabályozást.²⁸ A törvény az ún. hálózatlezárást is lehetővé teszi abban az esetben, ha a személyiségi jogsértésre internetes szolgáltató közreműködésével kerül sor. A személyiségi jogsértések esetén a közvetítő felületek szolgáltatóinak felelőssége továbbra is fennáll, bizonyos esetekben azonban az internetes szolgáltatók ez alól mentesülhetnek.²⁹

A törvény egy új polgári eljárásjogi intézményt is bevezet: ez az ún. felhatalmazáson alapuló eljárás (*Mandatsverfahren*).³⁰ Erre elektronikus kommunikációs hálózaton keresztül elkövetett jelentős személyiségjog-sértések esetén kerülhet sor. Amennyiben a kereset az emberi méltóságot érintő, súlyos személyiségjog-sértés megállapítására irányul, a bíróság a felperes felhatalmazása alapján – megelőző tárgyalás és a másik fél meghallgatása nélkül is – a további jogsértéstől való eltiltásra kötelezheti az alperest, és ennek során ideiglenes intézkedés is elrendelhető. Ennek feltétele, hogy a kereset a felperes által állított súlyos jogsértés tényét egyértelműen és meggyőzően támassza alá.³¹

A törvény büntetőjogi vonatkozású rendelkezései közül fontos kiemelni a telekommunikációs vagy számítógépes rendszeren keresztül elkövetett zaklatás tényállását, amelyért egy év szabadságvesztés kiszabására is sor kerülhet. Egy további tényállás a fényképfelvétellel való visszaélés, amelyért a törvény hat hónap szabadságvesztés büntetés kiszabását teszi lehetővé.³²

25 Az interneten terjedő gyűlöletkeltés elleni küzdelemhez kapcsolódó intézkedésekről szóló törvény, Bundesgesetz, mit dem Maßnahmen zur Bekämpfung von Hass im Netz getroffen werden (Hass-im-Netz-Bekämpfungsgesetz), (HinBG)

26 A kommunikációs platformokról szóló törvény, Kommunikationsplattformen-Gesetz (KoPI-G)

27 Allgemeines Bürgerliches Gesetzbuch (ABGB) <https://www.ris.bka.gv.at/GeltendeFassung.wxe?Abfrage=Bundesnormen&Gesetzesnummer=10001622>

28 Az interneten terjedő gyűlöletkeltés elleni küzdelemhez kapcsolódó intézkedésekről szóló törvény 1. cikk

29 Az interneten terjedő gyűlöletkeltés elleni küzdelemhez kapcsolódó intézkedésekről szóló törvény 1. cikk

30 Bodzási, 2021.

31 Az interneten terjedő gyűlöletkeltés elleni küzdelemhez kapcsolódó intézkedésekről szóló törvény 3. cikk

32 Az interneten terjedő gyűlöletkeltés elleni küzdelemhez kapcsolódó intézkedésekről szóló törvény 8. cikk

A médiajogi rendelkezések a Sajtóról és más publikált médiáról szóló osztrák törvényben kaptak helyet. Ezek közül kiemelendő a kártérítési összegek növelését célzó rendelkezés. A legsúlyosabb esetekben az internetes szolgáltató akár 100 000 euró összegű kártérítésre is kötelezhető.³³

A másik új osztrák törvény, a Kommunikációs platformokat használók védelmére irányuló intézkedésekről szóló törvény³⁴ (a továbbiakban KoPI-G) fő célja, hogy az internetes szolgáltatók és kommunikációs platformok (mint pl. a Facebook, Twitter) olyan átlátható és hatékony felülvizsgálati és jelzőrendszert alakítsanak ki, amelyek alkalmasak a büntetőjogi relevanciájú tartalmak kiszűrésére. A törvény emellett beszámolási kötelezettséget ír elő a szolgáltatók részére az állami felügyeletet gyakorló szerv, az Osztrák Médiaszabályzó Hatóság (*Kommunikationsbehörde Austria*)³⁵ irányába. Ennek megsértése esetére magas pénzbírság kiszabását teszi lehetővé.

Fontos kiemelni, hogy a KoPI-G rendelkezései nemcsak az Ausztriában székhellyel rendelkező vállalkozásokra irányadók, hanem az Ausztrián kívüli székhellyel rendelkező vállalkozások számára is kötelezőek. A törvény személyi hatálya szempontjából annak van jelentősége, hogy a kommunikációs platformokat működtető vállalkozások nyereségorientáltak-e. Ennek alapján az új osztrák törvény rendelkezéseit minden olyan kommunikációs platformot működtető vállalkozás esetén alkalmazni kell, amelynek legalább 100 000 felhasználója van, éves bevétele pedig eléri az 500 000 eurót.³⁶ Nem tartoznak a törvény hatálya alá a képzési és oktatási tevékenységet folytató platformok, valamint azok a platformok sem, amelyek közvetlenül valamely médiavállalkozás újságírói kínálatához kapcsolódnak.³⁷

Sajátos helyzetben vannak az ún. videómegosztó platformok (pl. Youtube). Ezek főszabály szerint nem tartoznak a törvény hatálya alá. Az ilyen videómegosztó platformokon elhelyezett szöveges kommentárookra azonban már kiterjed az osztrák jogszabály hatálya.³⁸

A KoPI-G gyakorlati alkalmazása szempontjából meghatározó jelentősége van annak a kérdésnek, hogy mit értenek jogszabálysértő tartalom alatt. A törvény által előírt felülvizsgálati és bejelentési eljárások ugyanis a jogszabálysértő tartalmakhoz kapcsolódnak.

33 Az interneten terjedő gyűlöletkeltés elleni küzdelemhez kapcsolódó intézkedésekről szóló törvény 9. cikk

34 Bundesgesetz über Maßnahmen zum Schutz der Nutzer auf Kommunikationsplattformen (Kommunikationsplattformen-Gesetz – KoPI-G)

35 Osztrák Médiaszabályzó Hatóság

36 A kommunikációs platformokról szóló törvény 1. cikk

37 A kommunikációs platformokról szóló törvény 1. cikk

38 Bodzási, 2021.

Az osztrák törvény nem terjeszti ki a jogszabálysértő tartalom fogalmát minden lehetséges jogellenes tartalomra. A KoPI-G alkalmazása szempontjából azok a tartalmak minősülnek büntetőjogi relevanciájúnak, amelyek az osztrák StGB.-ben, valamint az 1947-es nemzetiszocialista tilalmi törvényben meghatározott tényállásokba ütköznek.³⁹

1.3. Gyűlöletbeszéd a bírói gyakorlatban

Az utóbbi évek legnagyobb médiafigyelmet kivívott esete Ausztriában Sigi Maurer zöld politikus ügye volt. Többek között ez az eset volt az egyik indítéka a „gyűlölet a neten” törvénycsomagnak, amelyet a gyűlölet-bűncselekmények hatékony üldözésének szükségessége indokolt.

Az FPÖ⁴⁰ *parlamentari képviselője* ügy az FPÖ egyik parlamenti képviselőjét érintette, akit másokkal együtt azzal vádoltak, hogy 2009 és 2010 között nemzetiszocialista fórumot működtetett. A fórumon közzétett bejegyzések erőszakra buzdítottak, valamint jobboldali, rasszista és szélsőséges gondolatokat népszerűsítettek. A vádlott szerkesztői és adminisztrációs feladatokat látott el a honlapon: bizonyos felhasználókat letilthatta, moderálhatta a hozzászólásokat, szabályokat állapíthatott meg a fórumra vonatkozóan, és szankciókat alkalmazhatott a szabályok be nem tartása esetén. A vádlott állítólag egy égő Dávid-csillagot használt profilképként a felhasználói profilján, és az évek során különböző üzeneteket tett közzé, mint például „gázosítsuk el a zsidókat”, „a zsidókat és a cigányokat táborba kellene zárni”, „a zsidók biológiai hordozói a bűnözésnek”, és „a zsidók fél százalékban emberek”. Az StGB. több rendelkezése alapján vádat emeltek ellene, és 2017 májusában az elsőfokú bíróság, a Bécsi Tartományi Büntetőbíróság az StGB. 283. cikkének (2) bekezdése alapján bűnösnek találta.⁴¹ Az alperes fellebbezett a Legfelsőbb Bírósághoz,⁴² azzal is érvelve, hogy nem bizonyította, hogy ténylegesen ő tette közzé ezeket az üzeneteket. A Legfelsőbb Bíróság helyt adott a fellebbezésnek, és visszautalta az ügyet az elsőfokú bíróságnak.⁴³ A bíróság megállapította, hogy az elsőfokú bíróság nem bizonyította kellőképpen a vádlott szándékosságának szükséges szintjét – amit az StGB. 283. cikkének (2) bekezdése előír.⁴⁴

39 Bodzási, 2021.

40 *Freiheitlichen Partei Österreich* – radikális jobboldali, illetve szélsőjobboldali osztrák párt

41 Provincial Court for Criminal Cases Vienna, AZ 606 Hv 2/11h

42 Azzal érvelt, hogy a bíróság nem hozott észszerű döntést, és nem részletezte, hogy milyen anyagra alapozta a döntését.

43 Decision of the Supreme Court of 30 May 2017, OGH 110s20/17a

44 Austria: Responding to „hate speech” 2018 Country Report., 22. o. <https://www.article19.org/wp-content/uploads/2018/09/Austria-Responding-to-Hate-Speech-.pdf>

Egy másik ismert eset a *Dán diák Facebook* ügy, amelyben az alperes egy olyan linket tett közzé a Facebookon, amely egy nemzetiszocialista weboldalra (nasjonalsamling.blogspot.de) vezetett, egy nemzetiszocialista tartalmú szórólap kíséretében. Facebook-bejegyzéseiben a muszlimokat „karcinómának” nevezte, azt állította, hogy „a török és a néger faj primitív”, és hogy a „néger fajhoz tartozó emberek kevésbé intelligensek”. Az elsőfokú bíróság, a bécsi tartományi bíróság bűnösnek találta őt többek között az StGB. 283. cikkének (2) bekezdése alapján.⁴⁵ A vádlott az Európai Egyezmény 10. cikke szerinti véleménynyilvánítási szabadsághoz való jogára hivatkozott. Azzal érvelt, hogy nem volt osztrák állampolgár (dán diák volt), és nem ismerte a vonatkozó törvényt. A Legfelsőbb Bíróság megerősítette az elsőfokú bíróság döntését.⁴⁶ A határozatban a bíróság többek között arra a következtetésre jutott, hogy a vonatkozó jog Ausztriában általánosan ismert, és hogy az alperesnek ismernie kellett volna ezt a jogszabályt.⁴⁷

2. A cyberbullying szabályozásának kérdései Ausztriában – egy példaértékű szabályozási modell Európában

2.1. A cyberbullying bevezetése az osztrák StGB.-be

Napjainkban a magánélet egyre inkább az internetre helyeződik át, ennek egyik velejárója pedig, hogy a kiberbiztonságra is fokozott veszély és figyelem irányul. Az internet újszerű közeget biztosít az agresszió különböző formáinak, amelyek új büntető tényállások felállítását teszik szükségessé és új bűncselekmények elkövetéséhez biztosítanak közeget. Az osztrák jogalkotó évek óta figyelemmel kísérte a kibertérben lejátszódó folyamatok alakulását, s a 2015-ös osztrák büntetőjogi reform során – mivel a körülmények ezt szükségessé tették – többek között az az igény is megfogalmazódott, hogy a cyberbullying önálló bűncselekményként kerüljön be a büntető tényállások közé.⁴⁸ A technikai fejlődés és különösen az új közösségimédia-platformok folyamatos jelenléte szükségessé tette az ezzel járó negatív mellékhatások jogszabállyal történő ellensúlyozását.

45 Decision of the Provincial Court in Vienna (Landesgericht Wien) of 19 January 2015, GZ 608 Hv 3/14z-85

46 Decision of the Supreme Court of 10 June 2015, 150s40/15v

47 Austria: Responding to „hate speech” 2018 Country Report., 22. o. <https://www.article19.org/wp-content/uploads/2018/09/Austria-Responding-to-Hate-Speech-.pdf>

48 StGB. törvénymódosítási indoklás (689 der Beilagen XXV. GP – Regierungsvorlage – Erläuterungen) 1. o. https://www.parlament.gv.at/PAKT/VHG/XXV/1/I_00689/index.shtml

A törvénymódosítást kezdeményező indokolásában az illetékes munkacsoport kiemelte, hogy a cyberbullying esetére a 2015 előtti jogi keret nem biztosított megfelelő védelmet, mivel a „klasszikus” zaklatással ellentétben, amely általában egy adott területre, környezetre (iskola, munkahely) korlátozódik, az interneten elkövetett cselekményeket széles körű nyilvánosság kíséri. A hagyományos, az offline térben elkövetett zaklatás esetében ugyanis az áldozat könnyebben elmenekülhet a zaklatás elől oly módon, hogy elköltözik a zaklatás helyszínéről, kiválik abból a közegéből, amelyben zaklatás alanya volt, vagy éppen munkahelyet vált. Ez a cyberbullying esetében nem lehetséges, s ez az a tényező, amely alapján a cyberbullying megkülönböztethető a „hagyományos” zaklatástól. Az osztrák jogalkotó erre alapozva fogalmazta meg azt az álláspontot, hogy indokoltnak tűnik egy külön büntetőjogi rendelkezés bevezetése a cyberbullying jelenségére. A fogalmi elhatárolás kapcsán a jogalkotó célja az volt, hogy a jogszabály szövegében is tisztán elhatárolódjon egymástól, és megkülönböztethető legyen a zaklatás és a cyberbullying, ennek eredményeképp pedig a törvényi szövegbe, a cyberbullying tényállásához szükségesnek látta beilleszteni a „távközlés útján vagy számítógépes rendszer felhasználásával” fordulatot.⁴⁹

A cyberbullying önálló bűncselekménnyé válása a 2015-ös büntetőjogi reform terméke. Az osztrák Büntető törvénykönyv 107c. cikkének bevezetése előtt a cyberbullying csak akkor volt büntethető, ha az más bűncselekmények fogalma alá volt besorolható.⁵⁰ Az egyes zaklatási cselekmények, mint például a gyűlöletkeltő posztok vagy kompromittáló képek terjesztése, egyedi esetekben becsületsértés⁵¹ vagy az adatvédelmi törvény⁵² 63. cikke szerinti adattal való visszaélés bűncselekményének fogalmi körébe tartozhattak. Más – ma már a cyberbullying fogalmi körébe tartozó – cselekmények nem voltak büntetőjogilag relevánsak, noha ezek az áldozat számára ugyanolyan negatív következményekkel jártak. Gondolhatunk itt egy pusztán kínos, egy személyt rossz fényben feltűntető kép terjesztésére.⁵³

A cyberbullying jelenségének egészére azonban 2015 előtt nem terjedt ki a büntetőjog.⁵⁴ Ez a hiányosság a 2015-ös büntetőjogi reform előtt a jogalkotónak is feltűnt, s arra a megállapításra jutott, hogy a cyberbullying mint önálló bűncselekmény bevezetése

49 „StGB. 2015 Bericht der Arbeitsgruppe” 46. o. https://www.parlament.gv.at/PAKT/VHG/XXV/III/III_00104/imfname_366604.pdf

50 StGB. törvénymódosítási indoklás (689 der Beilagen XXV. GP – Regierungsvorlage – Erläuterungen) 1. o. https://www.parlament.gv.at/PAKT/VHG/XXV/I/I_00689/index.shtml

51 StGB. 115. cikk

52 Bundesgesetz zum Schutz natürlicher Personen bei der Verarbeitung personenbezogener Daten (Datenschutzgesetz – DSGVO)

53 Reindl-Krauskopf, 2015, 19. o.

54 Reindl-Krauskopf–Salimi–Stricker, 2018, Rz 2.551.

jelentheti az egyetlen logikus megoldást ezen komplex probléma kezelésére. Az akkori igazságügyi miniszter 2013-ban létrehozta az *StGB. 2015* nevű munkacsoportot, amelynek feladata az volt, hogy megvizsgálja az akkor hatályos törvényt a szükséges változtatásokat kidolgozva, és naprakésszé tegye az *StGB.*-t.⁵⁵ A cél mindenekelőtt az volt, hogy a törvény a technika korszerűsítésének és a modernitásnak megfelelően birkózzon meg a társadalomban bekövetkezett változásokkal.⁵⁶

A technikai fejlődés negatív mellékhatásainak, különösen a cyberbullying-jelenségnek a büntetőjogi eszközökkel történő ellensúlyozása során az osztrák jogalkotó különös figyelmet szentelt Amanda Todd tragikus esetének.⁵⁷ Amanda Todd a kamaszokat érintő internetes zaklatások egyik legtöbb figyelmet és médiavisszhangot kapott áldozata volt. 2009 őszén a fiatal lány új barátokat szeretett volna szerezni, ezért webkamerán keresztül kezdett beszélgetni ismeretlen emberekkel. Megismerkedett egy nála idősebb férfival, aki elcsábította, és szép szavakkal rábírta, hogy vetközzön le neki. Amanda fehérneműre vetkőzött, hisz nem gondolta, hogy ebből bármi baj történhetne. A férfi a fotót közzétette az interneten és továbbította a lány osztálytársainak. Amanda Toddot ezután tömegesen zaklatták, különösen az interneten keresztül. A lány még iskolát is váltott, azonban hamarosan az új iskolatársai is tudomást szereztek az interneten közzétett fotóról, és Amanda Todd ismét zaklatás áldozatává vált. 2012-ben az akkor 15 éves kanadai lány öngyilkos lett, mert nem bírta tovább elviselni az osztálytársai által – különösen az interneten keresztül – elkövetett tömeges zaklatást. Mielőtt azonban öngyilkos lett volna, egy YouTube-videóval hívta fel magára és sorsára a figyelmet. A fekete-fehér videóban fehér papírdarabokat tart a kamera elé, és elmeséli, hogyan bírta rá a férfi arra, hogy felfedje magát neki.⁵⁸

Az *StGB.* munkacsoport éppen erre az esetre támaszkodott, és első körben azt javasolta, hogy a cyberbullying bűncselekményét a magánélet megsértésére vonatkozó rendelkezésekbe építsék be.⁵⁹ A bűncselekmény azonban nem kizárólag a magánélet megsértésére vonatkozó bűncselekmények jellemzőit mutatja, hanem a szabadságjogok megsértésére és a becsület elleni bűncselekményekre jellemző elemeket is.

Az első körben javasolt „cyberbullying” fogalom sem került be a törvénybe – ez a bűncselekmény az *StGB.*-ben a „folyamatos zaklatás távközlés vagy számítógépes

55 Tipold, 2017, 31. o.

56 Az *StGB. 2015*-ös módosítási javaslatának kidolgozásával megbízott munkacsoport jelentése. (Bericht der Arbeitsgruppe *StGB 2015 III-104 BlgNR XXV GP.*) 3. o. https://www.parlament.gv.at/PAKT/VHG/XXV/III/III_00104/imfname_366604.pdf

57 Az *StGB. 2015*-ös módosítási javaslatának kidolgozásával megbízott munkacsoport jelentése, 46. o.

58 Hatheuer, 2021, 9. o.

59 Az *StGB. 2015*-ös módosítási javaslatának kidolgozásával megbízott munkacsoport jelentése, 10. o.

rendszer útján” címszó alatt található. A zaklatás fogalma jóval messzebbre mutat, mint a büntetőjogi védelem. A mobbing kifejezés általános értelmezéséből adódó félrevezető következtetések elkerülése érdekében végül a nehezebb bűncselekményi címszó használata mellett döntöttek.⁶⁰ A német bűncselekményi címszó megtartásával a jogalkotó hű maradt önmagához, hiszen más bűncselekmények, például a „Stalking”, avagy zaklatás esetében sem szándékosan nem a köznyelvben is bevett kifejezést használták.

2.2. A tényállás elemzése

Ausztria immáron azon államok közé tartozik, amelyek a cyberbullying jelenségét a Btk.-ban külön nevesített tényállásként kezelik. A cyberbullying 2016. január 1. óta bűncselekmény Ausztriában. Az StGB.-ben használt cselekmény megnevezése „folyamatos zaklatás távközlési vagy számítógépes rendszer segítségével”.⁶¹ Aki távközlési eszközzel vagy számítógépes rendszer használatával olyan módon, hogy az áldozat életvitelét indokolatlanul csorbítja, nagyszámú ember számára huzamosabb ideig észlelhető, személy becsülete elleni bűncselekményt követ el, illetve egy személy életének személyes területéről tényt vagy képet hosszú időn keresztül elérhetővé tesz nagyszámú embercsoport számára, az érintett személy beleegyezése nélkül, egy évig terjedő szabadságvesztéssel vagy 720 napidíjig terjedő pénzbüntetéssel büntetendő.⁶²

A klasszikus bullyingjelenségnek alapvetően három formája van: verbális zaklatás, fizikai zaklatás és pszichikai zaklatás. A cyberbullying általában verbális vagy pszichikai zaklatás formáját ölti, ugyanakkor esetenként fizikai zaklatással is járhat, ennek egyik jellemző formája az ún. happy slapping.⁶³

A verbális cyberbullying esetében az áldozatot szöveges üzenetekben, e-mailekben, különböző chatszobákban vagy egyéb fórumokon és blogokon sértegetik, bántják vagy ugratják. Amikor a szerzők pszichológiai cyberbullyingról beszélnek, akkor a digitális hálózaton keresztül történő rágalmozásra, pletykák és valótlanságok terjesztésére, a különböző közösségi platformokon történő, meg nem erősített ismernői jelölésekre és hasonlókra utalnak. Idetartozik a privát fotók, intim filmek stb. közzététele

60 Az StGB. 2015-ös módosítási javaslatainak kidolgozásával megbízott munkacsoport jelentése, 45. o.

61 StGB. 107c. cikk

62 StGB. 107c. cikk (1) bekezdés

63 A happy slapping avagy „vidám pofozkodás” azt a jelenséget jelöli, amikor a verekedéseket mobiltelefon kamerájával filmezik, majd videóként terjesztik. https://www.oesterreich.gv.at/themen/bildung_und_neue_medien/internet_und_handy___sicher_durch_die_digitale_welt/3/1/Seite.1720710.html

a Facebookon stb., ahol néhány kattintás rövid időn belül több ezer embert von maga után, akik szemlélőkké válnak.⁶⁴

A bűncselekmény sajátos ismérvei

1. Távközlés vagy számítógépes rendszer útján megvalósuló zaklatás

Ahogy arra a bűncselekmény neve is utal, a cyberbullying a kibertérben valósítható meg. A digitális médiaeszközök, például az okostelefon vagy a számítógép használata tehát e bűncselekményi követelmény alá tartozik,⁶⁵ a bűncselekmény kötelező eszközének tekinthető.

2. Alkalmasság arra, hogy nem elviselhető mértékben befolyásoljon egy adott személyt a megszokott életvitelében

Az, hogy egy cselekmény alkalmas-e arra, hogy nem elviselhető mértékben befolyásoljon egy személyt az életvitelében,⁶⁶ előzetes értékelés tárgyát képezi. A bűncselekménynek az egyedi esetben olyan súlyosnak kell lennie, hogy egy átlagos ember arra érezzen késztetést, hogy változtasson az addigi életmódján. Az StGB. 107c. cikke szerinti bűncselekmény elkövetésének feltétele, hogy a bűncselekmény alkalmas legyen arra, hogy nem elviselhető mértékben zavarja egy adott személy életvitelét. Az alkalmasság tekintetében objektív-szubjektív mércét kell alkalmazni, azaz azt a kérdést kell feltenni, hogy egy átlagos ember az adott helyzetben esetleg megváltoztatta volna-e az életmódját a cselekmények miatt.⁶⁷ Ezt tágan kell értelmezni. Ha az áldozat visszavonul az online jelenléttől, vagy akár törli profilját a közösségi hálózatokról, az már a mindennapi élet észszerűtlen korlátozásának minősül. Hiszen ezek a csatornák ma már nélkülözhetetlen kommunikációs eszközök mind az üzleti, mind a magánéletben.⁶⁸ Azonban ezen a ponton hangsúlyozni kell, hogy ezek az életmódbeli változások elég, ha csak jelzésértékűek, és nem feltétlenül kell hogy megváltozott életmódot eredményezzenek az áldozatra nézve.⁶⁹

A cyberbullying megvalósításának még egy kardinális eleme van, mégpedig az, hogy a sértett tudomást szerezzen az elkövető magatartásáról. Természetesen a sértett

64 Az osztrák kormány hivatalos honlapja: Was ist Cyber-Mobbing, Cyber-Bullying, Cyber-Stalking? https://www.oesterreich.gv.at/themen/bildung_und_neue_medien/internet_und_handy___sicher_durch_die_digitale_welt/3/1/Seite.1720710.html

65 Schwaighofer in Höpfel/Ratz, WK StGB § 107c Rz 5.

66 StGB. 107 c. cikk

67 Schwaighofer in Höpfel/Ratz, WK StGB § 107 a Rz. 18.

68 Salimi, 2015, 191. o.

69 Mitgutsch, 2020, 13. o.

az életvitelében nem lehet nem elviselhető mértékben befolyásolva, ha nem szerez tudomást, nem tud a bűncselekményről.⁷⁰

3. Folyamatos zaklatás, amely hosszabb időn keresztül érzékelhető

A bűncselekményt megvalósító „folytatólagos zaklatás” megfogalmazás 2020 végéig volt az StGB.-ben, majd a HiNBG bevezetésével ezt a szót a „folyamatos” váltotta fel. Ha az elkövető cselekménye hosszabb időn keresztül történik, és alkalmas arra, hogy az érintett személyt életvitelében indokolatlanul befolyásolja, a bűncselekmény egyik eleme teljesül. Ezért lehetséges, hogy az elkövető a 107c. cikk szerinti bűncselekményt úgy is elkövetheti, hogy egy képet csak egyszer tölt fel egy digitális hálózatra, feltéve, hogy a kép hosszabb ideig látható/elérhető.⁷¹ Miután a cselekmény egyik jellemzője a folyamatosság, a megvalósítás környezete adott esetben azt is eredményezheti, hogy a bűncselekményt egyetlen cselekménnyel vagy akár mulasztással követik el.⁷² Büntetőjogi felelősség akkor is felmerül, ha a sértettről csak egyetlen sértő képet tesznek közzé digitálisan, és az hosszabb ideig ott marad, mert például elfelejtik törölni.

A cyberbullying minősített esete

A törvény súlyosabban rendeli büntetni azt az esetet, amikor az elkövető cselekménye a sértett öngyilkosságát vagy öngyilkossági kísérletét eredményezi, az elkövető a cselekményét egy éven túl is folytatja. Ebben az esetben már három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő az elkövető.⁷³

2.3. A cyberbullying elhatárolása a klasszikus zaklatástól

A cyberbullyingot a zaklatás egy speciális formájaként határozzák meg, amelynek vannak ugyan rokon vonásai a hagyományos zaklatással, mégis meghatározó különbségek érhetők tetten a két bűncselekmény összehasonlítása során. A szakirodalomban rendkívül találóan fogalmazzák meg, hogy a cyberbullying valójában a szemtől szembeni zaklatás egy igen komoly kiterjedése: nem más, mint egy „új bor régi üvegben”.⁷⁴

Az első és legszembetűnőbb különbség, hogy a cyberbullying, ellentétben a hagyományos zaklatással, a digitális világ differenciált területein zajlik.

⁷⁰ L. M. Hatheuer, 2021, 29. o.

⁷¹ Schwaighofer in Höpfel/Ratz, WK StGB § 107 a Rz. 18.

⁷² Salimi, 2015, 191. o.

⁷³ StGB 107c. cikk(2) bekezdés

⁷⁴ Marzano–Lizut, 2019, 22. o.

További meghatározó jellemzője a cyberbullyingnak, hogy ennél a bűncselekménynél az anonimitás mértéke rendkívül magas. Ennek oka, hogy az elkövetők gyakran nem, vagy csak nagyon nehezen azonosíthatók, hiszen virtuális személyiségek, hamis profilok mögé bújnak. Ezen túlmenően az áldozatok nagy része csak az internetről ismeri az elkövetőt, azaz nincs kapcsolata a valós zaklatási környezettel. Ez az áldozat oldalán a tehetetlenség érzését eredményezi, tekintettel arra, hogy nincsenek meg a szükséges bizonyítékok az elkövető kilétének felfedésére. Egy másik lényeges különbség, hogy a cyberbullying esetében a nyilvánosság hozzáférési szintje nagyon széles, és a különböző internetes zaklatási bűncselekményekhez hozzáférő személyek száma gyakran milliókra tehető. A hazugságokról és rágalmakról már nem csak egy szűk, kezelhető kör, például az osztálytársak vagy a párhuzamos osztály tud, hanem egy hatalmas közönség. Ez különösen fájdalmassá teszi a cyberbullyingot az áldozatok számára.

A cyberbullying áldozatai számára – a hagyományos zaklatás áldozataihoz képest – hiányzik az az óvóhely, ahová a fájdalmas támadások után visszavonulhatnak, és feldolgozhatják sérelmeiket. A cyberbullying a nap 24 órájában online zajlik, mindenki bárhol elérhető, és az elkövető okostelefonon, tableten vagy számítógépen keresztül akár a gyermek szobájába is eljuthat.⁷⁵

2.4. A cyberbullying további megvalósítási esetei

Az alap törvényi tényálláson kívül még további – StGB.-ben szabályozott – bűncselekményekkel is megvalósítható a cyberbullying, amelyek az alábbiak:

- a) kényszerítés;⁷⁶
- b) rágalmazás;⁷⁷
- c) becsületsértés;⁷⁸
- d) adatsérülés;⁷⁹
- e) hitelkár;⁸⁰
- f) kiskorúak pornográf ábrázolása.⁸¹

75 Katzer, 2014, 61. o.

76 StGB. 105. cikk

77 StGB. 111. cikk

78 StGB. 115. cikk

79 StGB. 126 a. cikk

80 StGB. 152. cikk

81 StGB. 207a. cikk

Az StGB. mellett még számos osztrák jogszabály tartalmaz olyan rendelkezéseket, amelyeket a cyberbullying esetén lehet alkalmazni. A Szerzői jogi törvény⁸² szerint tilos a bizalmas felvételek nyilvános terjesztése, ha az sérti a szerző jogos érdekeit, valamint a saját képmáshoz való jog alapján olyan fotók közzététele is tilos, amelyek az azon szereplő személyeket exponálják.

Az osztrák médiatörvény⁸³ alapján – amely a nyilvános weboldalakra is vonatkozik – kártérítést követelhetnek a rágalmozás, becsületsértés vagy gúny áldozatául esett személyek, valamint azok a személyek, akik magánéletének sérthetlenségén csorba esett. Ausztriában az ifjúságvédelmi törvények szerint tilos például pornográf vagy erőszakos tartalmat fiataloknak továbbítani, és a fiatalok szintén nem birtokolhatnak ilyen tartalmat.⁸⁴

3. Az online térben elkövetett bűncselekmények, cyberbullying, gyűlöletbeszéd elleni hatósági fellépés kikényszeríthetősége

Felismerve az online térben elkövetett bűncselekmények helyzetének komolyságát, az osztrák kormány 2020. szeptember 3-án jogalkotási csomagot⁸⁵ fogadott el az online gyűlöletbeszéd leküzdésére. Az átfogó igazságügyi reform mellett a csomag egy olyan törvényjavaslatot is tartalmazott, amely új kötelezettségeket ír elő az online platformok számára az illegális, felhasználók által generált tartalmak eltávolítására.

A jogszabály a fogalommeghatározások részben felsorolja azokat a cselekményeket, amelyeket jogellenes tartalomnak minősít, és amelyekre a jogszabály rendelkezéseit alkalmazni kell:

- a) kényszerítés;
- b) veszélyes fenyegetés;
- c) tartós üldözés;
- d) távközlési eszközökön keresztüli folyamatos zaklatás;
- e) becsületsértés;

82 Szövetségi Törvényközlöny 111/1936 – Szerzői jogi törvénykönyv. Elérhető: <https://www.ris.bka.gv.at/GeltendeFassung.wxe?Abfrage=Bundesnormen&Gesetzesnummer=10001848>

83 Médiatörvény – Gesamte Rechtsvorschrift für Mediengesetz – <https://www.ris.bka.gv.at/GeltendeFassung.wxe?Abfrage=Bundesnormen&Gesetzesnummer=10000719>

84 Lásd az ifjúságvédelmi törvényt *Jugendschutzgesetz (JuSchG)* (<https://www.gesetze-im-internet.de/juschg/BJNR273000002.html>)

85 A kommunikációs platformokról szóló törvény és a KommAustria létrehozásáról szóló törvény módosításáról szóló törvény: <https://www.ris.bka.gv.at/GeltendeFassung.wxe?Abfrage=Bundesnormen&Gesetzesnummer=20011415> Továbbiakban: a kommunikációs platformokról szóló törvény

- f) jogosulatlan képfelvétel;
- g) zsarolás;
- h) vallási tanok lealacsonyítása;
- i) kiskorúak pornográf ábrázolása;
- j) szexuális kapcsolat kezdeményezése kiskorúakkal;
- k) terrorszervezet;
- l) terrorista bűncselekmény elkövetésének módjára vonatkozó utasítás;
- m) terrorcselekmények elkövetésére való izgatás és terrorista bűncselekmények jóváhagyása;
- n) gyűlöletbeszéd.

A törvény célja, hogy elősegítse a kommunikációs platformokon megjelenő, meghatározott tartalmakra vonatkozó felhasználói bejelentésekkel kapcsolatos felelősségteljes és átlátható intézkedéseket, valamint az ilyen bejelentések haladéktalan kezelését.⁸⁶

A törvény hatálya alá a kommunikációs platformokat nyereségszerzés céljából kínáló belföldi és külföldi szolgáltatók tartoznak, kivéve, ha:

- a) a regisztráció révén a kommunikációs platformhoz való hozzáférésre jogosult felhasználók átlagos száma az előző naptári évben nem érte el a 100 000 főt Ausztriában;
- b) a kommunikációs platform üzemeltetésével az előző naptári évben Ausztriában elért árbevétel kevesebb mint 500 000 euró.⁸⁷

Azon kommunikációs platformok szolgáltatói, amelyek kizárólag áruk vagy szolgáltatások közvetítésére vagy értékesítésére, valamint ingatlanok vagy álláshirdetések közvetítésére szolgálnak, illetve nem nyereségorientált tevékenységet folytatnak (online enciklopédiák, vagy ismeretek átadását szolgáló oktatási és tanulási platformok hozzáférhetővé tétele), minden esetben mentesülnek a fenti kötelezettségek alól.⁸⁸ A szolgáltató kérelmére a felügyeleti hatóság határozza meg, hogy a szolgáltató szövetségi törvény hatálya alá tartozik-e.⁸⁹

A felügyeleti hatóság nyilvántartást vezet a törvény hatálya alá tartozó szolgáltatókról, és azt megfelelő módon közzéteszi. Az évente frissítendő nyilvántartás deklaratív

86 A kommunikációs platformokról szóló törvény 1. cikk (1) bekezdés

87 A kommunikációs platformokról szóló törvény 1. cikk (2) bekezdés

88 A kommunikációs platformokról szóló törvény 1. cikk (2) bekezdés

89 A kommunikációs platformokról szóló törvény 1. cikk (5) bekezdés

hatályú. Ha a felügyeleti hatóság feladatainak ellátása során arra a következtetésre jut, hogy a nyilvántartásban szereplő információk már nem helytállóak, elvégzi a megfelelő korrekciókat.⁹⁰

3.1. A felügyeleti eljárás

A törvény hatálya alá tartozó szolgáltatók felett az osztrák médiahatóság (*Kommunikationsbehörde Austria*) gyakorolja a felügyeletet.⁹¹ A jogszabály részletesen leírja a szolgáltatókkal szembeni felügyeleti eljárás folyamatát. Főszabály szerint, ha egy hónapon belül több mint öt megalapozott panasz érkezik a jogorvoslati szervhez egy adott szolgáltató által hozott intézkedések elégtelenségére vonatkozóan, akkor a felügyeleti hatóság ellenőrzi, hogy a törvényben meghatározott követelmények teljesítése érdekében hozott intézkedések megfelelőek voltak-e.⁹²

Ha a felügyeleti hatóság a panaszok gyakorisága és jellege, a korábbi felügyeleti eljárások eredményei, a jogorvoslati szerv közlése vagy a saját előzetes értékelése alapján arra a következtetésre jut, hogy a törvényben meghatározott kötelezettségeket megszegték, akkor felügyeleti eljárást indít,⁹³ amelynek általában két következménye lehet:

- a) a szolgáltatót határozattal arra kötelezi, hogy állítsa helyre a jogszerű állapotot, és hozzon megfelelő intézkedéseket a jövőbeli jogsértések elkerülése érdekében; a szolgáltatónak a felügyeleti hatóság által meghatározott, de legfeljebb négyhetes határidőn belül eleget kell tennie ennek a határozatnak, és erről a felelős megbízott útján be kell számolnia a felügyeleti hatóságnak;
- b) olyan esetekben, amikor a szolgáltatóval szemben már többször hoztak ilyen határozatot, ha a szolgáltató nem tesz eleget a határozatnak, akkor pénzbüntetést kell kiszabni.⁹⁴

A felügyeleti hatóság a megfelelőség értékelésekor és a megfelelő óvintézkedések elrendelésekor figyelembe veszi, hogy a szolgáltatótól a törvény alapján megkövetelt intézkedések nem eredményezhetik a tartalom általános előzetes ellenőrzését. Az elrendelt óvintézkedéseknek és az ennek során megkövetelt intézkedéseknek a kitűzött célok – így különösen a felhasználók védelmét célzó mechanizmusok hatékonyságának növelésével, a lakosság jogellenes tartalmakkal szembeni védelmével és az ilyen tartalmak

90 A kommunikációs platformokról szóló törvény 1. cikk (6) bekezdés

91 A kommunikációs platformokról szóló törvény 8. cikk (1) bekezdés

92 A kommunikációs platformokról szóló törvény 9. cikk (1) bekezdés

93 A kommunikációs platformokról szóló törvény 9. cikk (2) bekezdés

94 A kommunikációs platformokról szóló törvény 9. cikk (2) bekezdés

által érintett egyének érdekei védelmével kapcsolatos célok – megvalósítása szempontjából, a szolgáltatók jogos érdekeit figyelembe véve, megfelelőnek és arányosnak kell lenniük.⁹⁵

3.2. A pénzbírság esetei

A szolgáltatókra a jogsértések esetén jelentős pénzbírság szabható ki a következő esetekben:

- a) aki egyénileg vagy valamely szerv tagjaként a szolgáltató külső képviselőjére felhatalmazott személyként, illetve olyan személyként, aki hatáskörrel rendelkezik arra, hogy a szolgáltató nevében döntéseket hozzon, vezető tisztséget betöltve, a felügyeleti hatóság felszólítása ellenére) nem tesz eleget annak a kötelezettségnek, hogy felelős megbízottat vagy kézbesítési meghatalmazottat jelöljön ki, egymillió euróig terjedő pénzbüntetéssel sújtható. A felügyeleti hatóság eltekint a büntetéstől, ha ugyanazon jogsértés miatt már szabtak ki pénzbüntetést a jogi személyre, és nem állnak fenn olyan különleges körülmények, amelyek kizárnák a büntetés elengedését;⁹⁶
- b) a felügyeleti hatóság a jogsértés súlyosságától függően tízmillió euróig terjedő pénzbüntetést szab ki a szolgáltatóra.⁹⁷

A pénzbüntetés összegének meghatározásakor különösen a következő körülményeket kell figyelembe venni:

- a) a szolgáltató pénzügyi ereje, amelyet például a teljes forgalma is jól mutat;
- b) a platform regisztrált felhasználóinak száma;
- c) korábbi jogsértések;
- d) a szolgáltató gondatlanságának mértéke és időtartama az előírt kötelezettség teljesítése során;
- e) a tényállás megállapításához való hozzájárulás, valamint
- f) a jogsértés megakadályozása érdekében hozott óvintézkedések, illetve az alkalmazottak szabálykövető magatartásra való utasításának mértéke.⁹⁸

95 A kommunikációs platformokról szóló törvény 9. cikk (3) bekezdés

96 A kommunikációs platformokról szóló törvény 10. cikk (1) bekezdés

97 A kommunikációs platformokról szóló törvény 10. cikk (2) bekezdés

98 A kommunikációs platformokról szóló törvény 10. cikk (3) bekezdés

4. A megelőzéssel kapcsolatos szabályozás és gyakorlat

Ausztriában az erőszak megelőzése és az internet biztonságos használata közérdek.⁹⁹ Az osztrák kormány azon túl, hogy törvényi szinten szabályozza a gyűlöletbeszédet, konkrét megelőző intézkedéseket és kampányokat is folytat annak érdekében, hogy minél kevesebb esetben fordulhasson elő ilyen jellegű bűncselekmény.

Szövetségi és tartományi szinten számos olyan szerv működik, amelyeknek potenciálisan szerepük lehet a gyűlöleten alapuló bűncselekmények kezelésében, vagy amelyek előmozdíthatják a gyűlöleten alapuló bűncselekményeket kiváltó okok kezelését. Ezen intézmények közé tartozik pl. az Egyenlő Bánásmód Bizottság (*Gleichbehandlungskommission*), a Nemzeti Esélyegyenlőségi Testület (*Anwaltschaft für Gleichbehandlungsfragen*), a Diszkrimináció Elleni Nemzeti Bizottság vagy a nemzeti kisebbségi tanácsadó testületek (*Volksgruppenbeiräte*).¹⁰⁰

A megelőzést és az áldozatoknak történő segítségnyújtást célzó portálok közül a továbbiakban a legismertebb platformok kerülnek bemutatásra.

4.1. *No hate speech movement*

Fontos kiemelni, hogy Ausztria is csatlakozott az Európa Tanács 2013-ban indult felhívásához, amely a *No hate speech movement*¹⁰¹ nevet viseli, és amelynek célja a gyűlöletbeszéd elleni küzdelem. Annak érdekében pedig, hogy ez a munka hatékony legyen, Ausztria működtet egy Nemzeti Bizottságot is, amely olyan szakértőkből áll, akik a gyűlöletbeszéd témakörében jártasak. A Bizottság célja felhívni a figyelmet az online gyűlöletbeszéd kérdésére, az online gyűlöletbeszéd elleni küzdelemre, valamint hogy a gyűlöletbeszéd elleni fellépéseket ösztönözze és támogassa.

ZARA (*Zivilcourage und Anti-Rassismus-Arbeit*) Az online térben elkövetett gyűlölet-bűncselekmények elleni tanácsadó központ,¹⁰² amely elméleti és gyakorlati szakértők segítségével kíván hozzájárulni egy olyan társadalom kialakításához, amely kritikus meglátásokkal tekint a kirekesztésre, és ezáltal fellép az internetes diszkrimináció, rasszizmus és gyűlölet ellen.

⁹⁹ Li–Cross–Smith, 2012, 280. o.

¹⁰⁰ Austria: Responding to „hate speech” Country Report, 2018, 32-33. o. <https://www.article19.org/wp-content/uploads/2018/09/Austria-Responding-to-Hate-Speech-.pdf>

¹⁰¹ Lásd a portál honlapját: https://www-coe-int.translate.google/en/web/no-hate-campaign?_x_tr_sl=de&_x_tr_tl=hu&_x_tr_hl=hu&_x_tr_pto=nui,sc (Letöltve: 2021. november 4.)

¹⁰² Lásd: *Beratung gegen Hass im Netz* https://www.oesterreich.gv.at/themen/bildung_und_neue_medien/internet_und_handy___sicher_durch_die_digitale_welt/3/3/Seite.1720230.html

A gyűlölet elleni tanácsadó központ (#GegenHassimNetz) támogatja és tanácsokkal látja el a gyűlöletkeltő bejegyzések, a cyberbullying és az interneten elkövetett verbális és pszichológiai erőszak egyéb formáinak áldozatait és szemtanúit. Ez a szolgáltatás mindenki számára ingyenes. A bűncselekmény megvalósítását megalapozó tényállás kezdeti felmérése után a központhoz forduló személyeket egy képzett és tapasztalt tanácsadó csapat tájékoztatja a megtehető lépésekről és a lehetséges ellenstratégiákról. Emellett támogatást kapnak a lehetséges jogi lépésekhez, valamint összeköttetésbe kerülhetnek más olyan intézményekkel, amelyektől segítséget kaphatnak. A tanácsadó központ a vonatkozó tartalmakat az érintett informatikai vállalatoknak is jelenti. A tanácsadás történhet chaten, messengeren, e-mailben vagy telefonon keresztül. Személyes tanácsadásra előzetes bejelentkezés alapján van lehetőség. A tanácsadó központ nemcsak az online gyűlölet-bűncselekmények áldozatait és az internetes zaklatás által érintetteket szólítja meg, hanem az e csoportokkal foglalkozó szervezeteket, valamint azokat a felhasználókat is, akik szeretnék tudni, hogyan reagálhatnak az online térben elkövetett gyűlölet-bűncselekményekre. A tanácsadó központ célja, hogy a társadalom minden tagjával megossza az interneten keresztül fenyegető, gyűlöleten alapuló bűncselekményekkel kapcsolatos veszélyeket, és támogatást nyújtson azoknak, akik az online gyűlölet-bűncselekmények áldozataivá váltak. A tanácsadó központot a ZARA (Zivilcourage und Anti-Rassismus-Arbeit) nonprofit szervezet jogi és pszichoszociális képzésben részesült munkatársai működtetik.

4.2. Saferinternet.at portál

A Saferinternet.at elsősorban speciális célcsoportokat, gyermekeket, fiatalokat, szülőket és tanárokat célzó tanácsadással, ismeretterjesztő brosrúrákkal, műhelyfoglalkozásokkal támogatja a digitális média biztonságos, hozzáértő és felelős használatát. A kezdeményezést az Európai Unió a Digitális Európa program (DEP) keretében valósítja meg.

4.3. Rat auf Draht¹⁰³ avagy telefonos tanácsadás

Sürgősségi telefonos segítségnyújtás, kifejezetten gyermekek számára, amely éjjel-nappal, névtelenül és ingyenesen hívható.

103 Lásd a portál honlapját: <https://www.rataufdraht.at/telefonberatung>

5. A megelőzéssel kapcsolatos szabályozás és gyakorlat

Ausztriában a szolgáltatók, intézmények felelősségét a kommunikációs platformokról szóló törvény szabályozza. A törvény 2021. január elsején lépett hatályba, megalkotását pedig az egyre gyakoribbá váló online jogsértések eredményezték, hiszen az új technológiák és az interneten fellelhető kommunikációs csatornák negatív jellemzőkkel is járnak,¹⁰⁴ amelyek az interneten egyre inkább elterjedő félrevezető információk, sértő megnyilvánulások és erőszakkal való fenyegetések formájában jelentkeznek. A korábbi tapasztalatok azt mutatták, hogy a különböző internetes platformok szolgáltatói nem tettek eleget azon kötelezettségüknek, hogy a jogsértő tartalmat töröljék, vagy az elérhetőségét blokkolják. A panaszkezelés alá vont tartalmakat a szolgáltatók jobbra saját iránymutatásaik alapján kezelték, az érintettek gyakran kénytelenek voltak bírósági eljárást kezdeményezni jogaik érvényesítése érdekében.¹⁰⁵

A kommunikációs platformokról szóló törvény A kommunikációs platformokra vonatkozó követelmények című fejezetben ad iránymutatást a szolgáltatók részére azzal kapcsolatban, hogy pontosan milyen kötelezettségeket kell teljesíteniük.

Egyrészt a szolgáltatóknak hatékony és átlátható eljárást kell bevezetniük a kommunikációs platformon elérhető, állítólagos jogellenes tartalmakra vonatkozó bejelentések kezelésére és elbírálására.¹⁰⁶ Ezt az eljárást úgy kell kidolgozni, hogy a felhasználók számára a kommunikációs platformon könnyen megtalálható, folyamatosan hozzáférhető és könnyen kezelhető funkciók álljanak rendelkezésre, amelyek lehetővé teszik, hogy a felhasználók bejelenthessék a szolgáltatónak a tartalmakat és az értékeléshez szükséges adatokat; tájékoztatást kapjanak a bejelentésük kezelésének módjáról és az érintett eljárás eredményéről; továbbá haladéktalanul tájékoztatást kapjanak az érintett bejelentés elbírálásával kapcsolatos döntés fő indokairól, ideértve az eltávolítás vagy a blokkolás lehetséges időpontját is.¹⁰⁷

A szolgáltatók emellett a bejelentési eljárás belső szervezésével kötelesek biztosítani, hogy a jelentett tartalmakat, amennyiben azok jogellenessége a joghoz nem értő laikusok számára is további vizsgálatok nélkül nyilvánvaló, haladéktalanul, de legkésőbb a bejelentés kézhezvételétől számított 24 órán belül eltávolítsák, vagy letiltsák az azokhoz való hozzáférést. Amennyiben pedig azok jogellenessége csak részletes

104 Folk, 2021, 6. o.

105 Simsa, 2021, 19. o.

106 A kommunikációs platformokról szóló törvény 3. cikk (1) bekezdés

107 A kommunikációs platformokról szóló törvény 3. cikk (2) bekezdés

vizsgálat után derül ki, e vizsgálat befejezése után azonnal, de legkésőbb a bejelentés kézhezvételétől számított hét napon belül eltávolítsák, vagy letiltsák az azokhoz való hozzáférést.¹⁰⁸

A szolgáltató letiltás vagy törlés esetén köteles az érintett tartalmat, a tartalom előállításának időpontját és az azon felhasználó azonosításához szükséges és a szolgáltatónál már meglévő adatokat, aki számára az érintett tartalmat a kommunikációs platformon tárolták, bizonyítás, többek között büntetőeljárás céljából biztosítani és legfeljebb tíz hétig tárolni. Ez az időtartam egyedi esetben, a bűnüldözési hatóság kifejezett kérésére túlléphető, ha a bizonyítékok biztosítása máskülönben megghiúsulna; az adatokat törölni kell, ha az adatkezelés alapjául szolgáló cél megszűnt.¹⁰⁹

A szolgáltatóknak ezen kívül gondoskodniuk kell arról, hogy hatékony és átlátható eljárást alakítsanak ki a bejelentett tartalom blokkolására vagy törlésére vonatkozó határozatuk felülvizsgálatára.¹¹⁰ Felülvizsgálatot kell lefolytatni, ha

- a) a tartalom letiltásának vagy törlésének mellőzése esetén a bejelentést tevő felhasználó a határozat kézhezvételétől számított két héten belül e határozat felülvizsgálatára irányuló kérelmet nyújt be;
- b) a tartalom letiltása vagy törlése esetén az a felhasználó, aki számára a tartalmat a kommunikációs platformon tárolták, a határozat kézhezvételétől számított két héten belül e határozat felülvizsgálatára irányuló kérelmet nyújt be.

A szolgáltatónak haladéktalanul tájékoztatnia kell a felhasználókat a felülvizsgálat eredményéről. A felülvizsgálati eljárást a kérelem benyújtásától számított két héten belül le kell zárni.

A szolgáltató nem köteles lefolytatni a bejelentési vagy a felülvizsgálati eljárást, ha különösen a beérkezett bejelentések jellege vagy gyakorisága alapján a bizonyossághoz közelítő valószínűséggel feltételezheti, hogy a bejelentéseket vagy automatizálták, vagy más módon visszaélészerűen kezdeményezték.¹¹¹ A felügyeleti hatóság rendelet útján részletes szabályokat fogadhat el a bejelentési folyamat kidolgozására vonatkozóan, különös tekintettel az alkalmazott bejelentési űrlapokra vonatkozó minimumszabályokra.¹¹²

108 A kommunikációs platformokról szóló törvény 3. cikk (3) bekezdés 1. pont

109 A kommunikációs platformokról szóló törvény 3. cikk (3) bekezdés 2. pont

110 A kommunikációs platformokról szóló törvény 3. cikk (4) bekezdés

111 A kommunikációs platformokról szóló törvény 3. cikk (6) bekezdés

112 A kommunikációs platformokról szóló törvény 3. cikk (7) bekezdés

5.1. A szolgáltatók jelentéstételi kötelezettsége

A szolgáltatók kötelesek évente, a több mint egymillió regisztrált felhasználóval rendelkező kommunikációs platformok esetében pedig félévente jelentést készíteni az állítólagos jogellenes tartalmakra vonatkozó bejelentések kezeléséről. A jelentést legkésőbb a jelentés tárgyát képező időtartam végét követő egy hónapon belül kell benyújtani a felügyeleti hatósághoz, és ezzel egyidejűleg, folyamatosan és könnyen megtalálható módon a saját honlapon is hozzáférhetővé kell tenni.¹¹³

A jelentésnek legalább a következőket kell tartalmaznia:

- a) általános információk arra vonatkozóan, hogy a szolgáltató milyen erőfeszítéseket tett annak érdekében, hogy korlátozza a jogellenes tartalmakat a platformon;
- b) a bejelentési eljárás kialakításának és felhasználóbarát jellegének, valamint a jogellenes tartalmak törlésével vagy blokkolásával kapcsolatos döntési kritériumoknak a bemutatása, ideértve azokat az ellenőrzési lépéseket is, amelyeket annak megállapítása érdekében kell tenni, hogy jogellenes tartalomról van-e szó, vagy megsértették-e a szolgáltató és a felhasználó közötti szerződéses rendelkezéseket;
- c) az állítólagos jogellenes tartalmakra vonatkozóan a jelentési időszakban beérkezett bejelentések számának ismertetése;
- d) az állítólagos jogellenes tartalmakra vonatkozó azon bejelentések számának az áttekintése, amelyek a jelentési időszakban a kifogásolt tartalom törléséhez vagy blokkolásához vezettek, ideértve azt az információt is, hogy az ellenőrzés mely lépése eredményezte a törlést vagy a blokkolást, valamint a tartalmak jellegének összefoglaló leírása;
- e) a felülvizsgálati eljárások számának, tartalmának és eredményének áttekintése;
- f) a szervezetnek, a személyi feltételeknek és a technikai eszközöknek, a bejelentések feldolgozásáért és a felülvizsgálati eljárásokért felelős személyzet szakértelmének, valamint a bejelentések feldolgozásáért és a felülvizsgálatokért felelős személyek oktatásának, képzésének és támogatásának bemutatása;
- g) a bejelentés szolgáltató általi kézhezvétele, az ellenőrzés megkezdése és a jogellenes tartalom törlése vagy blokkolása közötti időtartamok áttekintése a következő időtartamok szerinti bontásban: „24 órán belül”, „72 órán belül”, „hét napon belül” és „egy későbbi időpontban”;
- h) azon esetek számának és jellegének áttekintése, amikor a szolgáltató elállt a bejelentési és a felülvizsgálati eljárás lefolytatásától.¹¹⁴

113 A kommunikációs platformokról szóló törvény 4. cikk (1) bekezdés

114 A kommunikációs platformokról szóló törvény 4. cikk (2) bekezdés

A jelentések információtartalmának és összehasonlíthatóságának biztosítása érdekében a felügyeleti hatóság rendelet útján részletes szabályokat határoz meg a jelentések felépítésére és a jelentéstételi kötelezettség terjedelmére vonatkozóan.¹¹⁵

5.2. Felelős megbízott és kézbesítési meghatalmazott

A szolgáltatók kijelölnek egy olyan személyt, aki megfelel a közigazgatási szankciókról szóló 1991. évi törvény (*Verwaltungsstrafgesetz* 1991 – VStG, BGBl. 52/1991. sz.) 9. §-ának (4) bekezdésében meghatározott feltételeknek.¹¹⁶

E személy:

- a) biztosítja a törvényben foglalt rendelkezéseknek való megfelelést;
- b) rendelkezik a törvényben foglalt rendelkezések betartásához szükséges rendelkezési jogkörrel;
- c) rendelkezik a hatóságokkal és a bíróságokkal való együttműködéshez szükséges német nyelvismerettel, valamint
- d) rendelkezik a feladatai ellátásához szükséges erőforrásokkal.

5.3. Végrehajtás

Ha a szolgáltató nem teljesíti a felelős megbízott vagy a kézbesítési meghatalmazott kijelölésére vonatkozó kötelezettségét, a hatóság hétnapos határidő kitérésével írásban felszólítja a kijelölésre. Ha a szolgáltató nem rendelkezik belföldi székhellyel, fiókteleppel vagy egyéb állandó telephellyel, és bebizonyosodik, hogy e felszólítás külföldre történő joghatályos kézbesítése nem, vagy észszerű időn belül nem kivitelezhető, akkor a felszólításról történő értesítés a felügyeleti hatóság honlapján való közzététel útján történik. A felszólítás a közzététel időpontjától a szolgáltató részére kézbesítettnek tekintendő. A közzétételnek arra is utalnia kell, hogy a hatóság további végzései kézbesítettnek tekintendők, ha azokat a hatóságnál letétbe helyezik és átvétel céljából hozzáférhetővé teszik.¹¹⁷

Ha a szolgáltató nem tesz eleget a felügyeleti hatóság arra vonatkozó felszólításának, hogy jelöljön ki felelős megbízottat vagy kézbesítési meghatalmazottat, úgy a felügyeleti hatóság pénzbüntetést szab ki a szolgáltatóra. Ha a szolgáltató nem rendelkezik belföldi székhellyel, fiókteleppel vagy egyéb állandó telephellyel, és felelős

115 A kommunikációs platformokról szóló törvény 4. cikk (3) bekezdés

116 A kommunikációs platformokról szóló törvény 5. cikk (1) bekezdés

117 A kommunikációs platformokról szóló törvény 6. cikk (1) bekezdés

megbízottat vagy kézbesítési meghatalmazottat sem nevezett ki, akinek a joghatályos kézbesítés történhetne, akkor a hatóság határozatait vagy egyéb végzéseit a hatóságnál letétbe kell helyezni. A szolgáltatót a felügyeleti hatóság honlapján kell értesíteni a letétbe helyezésről. Az értesítésnek tartalmaznia kell az átvételi időszak kezdőnapját és időtartamát, valamint fel kell hívnia a figyelmet a letétbe helyezés hatására.¹¹⁸

6. Összefoglalás

A gyűlölet-bűncselekményekre való reagálás kérdése az elmúlt néhány évben egyre inkább előtérbe került Ausztriában, és a társadalom különböző szintjein sokat vitatott témává vált. Az osztrák szabályozás nagyon részletesen dolgozza fel mind a gyűlöletbeszéd, mind pedig a cyberbullying területét, ideértve az egyes szolgáltatókra vonatkozó konkrét kötelezettségeket és ezek számonkérhetőségét is. A cyberbullying kapcsán a legalapvetőbb különbség a hazai és az osztrák szabályozás között, hogy míg a magyar Btk.¹¹⁹ nem, addig az osztrák StGB. külön büntető tényállásként nevesíti a cyberbullyingot. Összehasonlító viszonylatban a magyar Btk.-ban a cyberbullyinggal a legnagyobb egyezést és hasonlóságot a zaklatás tényállása mutatja.¹²⁰ A magyar törvény azonban – az osztrákkal ellentétben – nem állít külön tényállást arra esetre, ha a zaklatást távközlés vagy számítógépes rendszer útján, az online térben követik el. A magyar törvényalkotó tehát elnevezésében nem, de egyes tényállási elemeit tekintve önálló tényállásként szerepelteti a Btk.-ban a bullying magatartását, amely a magyar terminológiában a leginkább a zaklatás fogalmának feleltethető meg.¹²¹

A gyűlöletbeszédre vonatkozóan az osztrák jogszabályok két törvényben tartalmazzák a gyűlöletbeszéd legsúlyosabb formáinak büntetőjogi tilalmát. Egyrészt az 1947. évi tilalmi törvényben, amely kiterjed a nemzetiszocialista jelképek használatának tilalmára, a náci propaganda terjesztésének tilalmára, másrészt az StGB.-ban.

A hatályos magyar Btk. az alábbi tág értelemben gyűlölet-bűncselekményként definiálható tényállásokat ismeri: népirtás¹²², apartheid¹²³, közösség tagja elleni erőszak¹²⁴. Egyes szerzők ebbe a kategóriába sorolnak alapvetően a véleménynyilvánítási

118 A kommunikációs platformokról szóló törvény 6. cikk (2) bekezdés

119 2012. évi C. törvény a Büntető törvénykönyvről (A továbbiakban: Btk.)

120 Btk. 222. §

121 Parti, 2016, 117. o.

122 Btk. 142. §

123 Btk. 144. §

124 Btk. 216. §

szabadságot korlátozó cselekményeket is: közösség elleni uszítás,¹²⁵ a nemzetiszocialista vagy kommunista rendszerek bűneinek nyilvános tagadása,¹²⁶ nemzeti jelkép megsértése,¹²⁷ önkényuralmi jelkép használata.¹²⁸

Hasonlóan az osztrák joghoz, ahol a cselekmény gyűlöleten alapuló indíttatásból való elkövetése súlyosító körülmény,¹²⁹ a magyar jogban is az aljas indokból elkövetés – amibe a rasszista indíték is beletartozik¹³⁰ – minősítő körülmény¹³¹ az alábbi bűncselekmények esetében: emberölés,¹³² testi sértés,¹³³ személyi szabadság megsértése,¹³⁴ rágalmazás,¹³⁵ jogellenes fogva tartás mint hivatali bűncselekmény,¹³⁶ az alárendelt megsértése mint katonai bűncselekmény.¹³⁷

Ausztria az elmúlt évtizedben számos, a gyűlöletbeszéd elleni küzdelem mellett érvelő módosítást épített be az StGB.-ba, továbbá új jogszabályokat alkotott kifejezetten az online térben elkövetett, gyűlöleten alapuló bűncselekmények leküzdésére, az online platformok szolgáltatóinak felelősségére vonatkozóan. E tekintetben a transzparenciára vonatkozó kötelezettségek nagyon impozánsak. Az új jogszabály éves jelentéstételi kötelezettséget ír elő az internetes szolgáltatók számára (a nagy platformok esetében negyedéves jelentéseket). Ezekben ki kell fejteni, hogy pontosan hogyan működik a tartalommoderálás folyamata, hány esetben érkezett bejelentés állítólagosan illegális tartalomról, mennyi ideig ellenőrizték azokat, és hány óra elteltével született döntés. A statisztikák mellett a tartalommoderátorok képzését és az alkalmazott technikai rendszereket is ismertetni kell. Ezt a jogszabályi megoldást azonban az elismerő vélemények mellett kritika is érte, az EDRI,¹³⁸ Európa egyik legnagyobb, jogokat és szabadságokat védő civil szervezetének kritikája szerint az osztrák jogi háttér azzal, hogy nagyon szigorú szabályokat határoz meg a nagy és meghatározó szolgáltatók részére,

125 Btk. 332. §

126 Btk. 333. §

127 Btk. 334. §

128 Btk. 335. §

129 StGB. 33. cikk (1) bekezdés 5. pont

130 Összefoglaló vélemény az egyes alapjogokat sértő bűncselekmények ítélkezési gyakorlatának elemzéséről, 7. o. https://kuria-birosag.hu/sites/default/files/joggyak/osszefoglalo_velemeney_4.pdf

131 Brad, 2015, 109–110. o.

132 Btk. 160. § (2) bekezdés c) pont

133 Btk. 164. § (4) bekezdés a) pont és (6) bekezdés a) pont

134 Btk. 194. § (2) bekezdés b) pont

135 Btk. 226. § (2) bekezdés a) pont

136 Btk. 304. § (2) bekezdés a) pont

137 Btk. 449. § (2) bekezdés a) pont

138 European network defending rights and freedoms <https://edri.org/our-work/>

a kisebb és az internet világa szempontjából nagyon fontos szolgáltatók működését aránytalanul megnehezíti.¹³⁹

Noha az interneten terjedő gyűlöletkeltés elleni küzdelemhez kapcsolódó intézkedésekről szóló törvényt és a kommunikációs platformokról szóló törvényt nagy elismerés övezte, és az intézkedéscsomag a gyűlölet-bűncselekmények leküzdését szolgáló mérföldkőnek tekinthető, a gyakorlatban a törvénycsomag eddig nem fejtette ki a tőle elvárt hatást, ugyanis a statisztikai kimutatások alapján az új áldozatvédelmi mechanizmusokat a vártnál kevésbé vették igénybe.¹⁴⁰ A 2021 elején hatályba lépett új büntetőjogi rendelkezések lehetővé teszik, hogy a cyberbullying már az első cselekmény elkövetése után büntethető legyen – és nem csak akkor, ha megismétlődik. Az StGB. a reform keretében büntetést szab ki arra az esetre is, ha valakit azért zaklatnak, mert egy bizonyos valláshoz vagy etnikumhoz tartozik, vagy fogyatékosággal él. Korábban ez a védelem csak személyek csoportjaira vonatkozott. A jogszabályok az áldozat érdekeit fokozottan szem előtt tartó módosításai ellenére a cyberbullying esetében a vádemelések száma a reform ellenére a 2020-as évvel azonos maradt.

Arra vonatkozóan, hogy az újonnan bevezetett jogszabályok vajon a jövőben beváltják-e a hozzájuk fűzött reményeket a gyűlöleten alapuló bűncselekmények leküzdésében és az online térben elkövetett zaklatás visszaszorításában, jelen pillanatban, az alkalmazás második évében korai bármilyen következtetést levonni. Az azonban kétségtől kijelenthető, hogy az elmúlt években Ausztriában a gyűlöleten alapuló bűncselekmények és a távközlés vagy számítógépes rendszer útján történő zaklatás leküzdését célzó intézkedések „a tempó diktálójává”¹⁴¹ váltak Európában, ahogyan azt Karoline Edstadler kancellár asszony 2020-ban találóan megfogalmazta.¹⁴²

139 First Analysis of the Austrian Anti-Hate Speech Law <https://edri.org/our-work/first-analysis-of-the-austrian-anti-hate-speech-law-netdg-koplg/>

140 Netzpolitik: Gesetzpaket gegen Hass im Netz zeigt bisher kaum Wirkung, 19. April 2022. <https://www.derstandard.de/story/2000135014938/gesetzpaket-gegen-hass-im-netz-zeigt-bisher-kaum-wirkung>

141 „Tempomacher”

142 Nationalrat beschließt umfangreiches Gesetzpaket gegen „Hass im Netz”. https://www.parlament.gv.at/PAKT/PR/JAHR_2020/PK1391/

Irodalomjegyzék

- BODZÁSI, B. (2021) *Új osztrák törvények az Interneten megjelenő jogsértő tartalmakkal szembeni fellépés eszközeiről* [Online]. Elérhető: <https://jogaszegylet.hu/jogelet/uj-osztrak-torvenyek-az-interneten-megjeleno-jogserto-tartalmakkal-szembeni-fellepes-eszkozeirol/> (Letöltve: 2022. június 30.)
- BRAD, P. (2015) 'A gyűlölet-bűncselekmények büntetőjogi üldözésének jogszabályi és társadalmi feltételrendszere', *Kriminológiai Közlemények* 75., 93–154. o.
- FOLK, P. (2021) *Zur strafrechtlichen Sanktionierung von Hass im Netz*. Institut für Strafwissenschaften, Johannes Kepler Universität Linz
- FUCHS, W. (2021) 'Hate Crime in Österreich', *Projekt HC-POL-DATA, Pilotbericht*, Institut für Rechts- und Kriminalsoziologie. https://www.bmi.gv.at/408/Projekt/files/hc_pilotbericht_final_druck.pdf (Letöltve: 2022. június 30.)
- HATHEUER, L. M. (2021) *Cybermobbing- Zentrale Probleme des § 107 c StGB*. Institut für Strafrechtswissenschaften, Johannes Kepler Universität Linz
- HÖPFEL, F., RATZ, E. (2016) *Wiener Kommentar zum Strafgesetzbuch*, Wien: Manz Verlag
- KATZER, C. (2014) *Cybermobbing Wenn das Internet zur Waffe wird*. Berlin–Heidelberg: Springer Verlag
- LI, Q., CROSS, D., SMITH, P. K. (2012) *Cyberbullying in the Global Playground: Research from International Perspectives*. Hoboken: Blackwell Publishing Ltd.
- MARZANO G., LIZUT, J. (2019) *Cyberbullying and the Critical Importance of Educational Resources for Prevention and Intervention*. Pennsylvania: IGI Global
- MITGUTSCH, I. (2020) 'Stalking und Cybermobbing – Gemeinsamkeiten und Unterschiede der §§ 107a und 107 c StGB', *Journal für Strafrecht*, 7(1), 13–25. o.
- PARTI, K. 'A megfélemlítés (bullying) szabályozása Magyarországon és külföldön', *In Medias Res*, 5(1), 114–146. o.
- PERRY, B. (2001) *In the Name of Hate: Understanding Hate Crimes*. New York–London: Routledge
- REINDL-KRAUSKOPF, S. (2015) *Cyberstrafrecht im Wandel*. ÖJZ, Wien: Manz Verlag
- REINDL-KRAUSKOPF, S., SALIMI, F., STRICKER, M. (2018) *IT-Strafrecht Cyberdelikte und Ermittlungsbefugnisse*. Wien: Manz Verlag
- SALIMI, F. (2015) 'Cybermobbing – Auf dem Weg zu einem neuen Strafbestand', *Journal für Strafrecht*, 2015/3, 191–197.
- SIMSÁ, T. (2021) *A közösségi média és az online platformok szabályozása az Európai Unióban*. Országgyűlés Hivatala, Közgyűjteményi és Közművelődési Igazgatóság
- TIPOLD, A. (2017) 'Das Strafrechtsänderungsgesetz 2015', *SIAK-Journal – Zeitschrift für Polzeiwissenschaft und polizeiliche Praxis*, 2017/1, 31–41. o.

WICKES, R., PICKERING, S., GAIL, M., MAHER, J. M., MSCULLOCH, J. (2016) 'From Hate to Prejudice: Does the New Terminology of Prejudice Motivated Crime Change Perceptions and Reporting Actions?', *The British Journal of Criminology*, 56(2), 239–255. o.

8. A gyűlöletbeszéd, valamint a cyberbullying szabályozása a cseh jogrendben

HOJNYÁK DÁVID

1. A gyűlöletbeszéd szabályozása a cseh jogban

Amennyiben a gyűlöletbeszéd alkotmányos alapjait keressük a cseh jogrendben, azt találjuk, hogy az alkotmányos szabályozás *expressis verbis* nem tartalmaz rendelkezéseket e tárgykör vonatkozásában, ugyanakkor az alkotmányos rend¹ részét képező *Alapjogok és Alapvető Szabadságok Chartája* (a továbbiakban: Charta) rögzíti, hogy a véleménynyilvánítás szabadságát és az információhoz való szabad hozzáférhetőséget, valamint azok terjesztésének jogát törvény korlátozhatja, ha az a demokratikus társadalomban szükséges mások jogainak és szabadságainak védelme, az állam biztonsága,

¹ A cseh alkotmányos rend kapcsán fontos megemlíteni, hogy az az Alkotmányból, valamint az Alapjogok és Alapvető Szabadságok Chartájából, valamint az ún. alkotmánytörvények (más néven: alkotmányos törvények vagy alkotmányerejű törvények) összességéből áll.

Dr. Hojnyák Dávid

kutató, Mádl Ferenc Összehasonlító Jogi Intézet

PhD-hallgató, Miskolci Egyetem Deák Ferenc Állam- és Jogtudományi Doktori Iskola

tanársegéd, Miskolci Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar, Jogtörténeti és Jogelméleti Intézet, Jogelméleti és Jogszociológiai Tanszék

Hojnyák, D. (2023) 'A gyűlöletbeszéd, valamint a cyberbullying szabályozása a cseh jogrendben' in Nagy, Z. (szerk.) *Az összehasonlító jog eszközével a gyűlölet ellen. Az online gyűlöletbeszéd, zaklatás és megfélemlítés nemzetközi szabályozása*, 175–199. o. Budapest: Mádl Ferenc Összehasonlító Jogi Intézet



https://doi.org/10.47079/2023.nz.gyuloletbeszed.10_8

a közbiztonság és közegészség, valamint a közerkölcs védelme érdekében.² Azt látjuk tehát, hogy a Charta egyfajta korlátozási záradékot rögzít, amely ezen alkotmányos alapjogok korlátozását teszi lehetővé meghatározott körülmények fennállása esetén, ugyanakkor a korlátozás során figyelemmel kell lenni a jogszerűség, a szükségesség, valamint arányosság kritériumaira.³

Gyűlöletbeszédre vonatkozó rendelkezéseket a cseh jogi szabályozásban büntető-jogi kontextusban találunk, habár megjegyzendő, hogy a gyűlöletbeszéd kifejezést nem ismeri a cseh jog. A cseh Büntető törvénykönyv (40/2009. törvény, a továbbiakban: Btk.)⁴ részben a közrend elleni bűncselekményeket tartalmazó 10. fejezetében (ezen belül is az emberi együttélést zavaró bűncselekmények között), részben pedig az emberiség és béke elleni bűncselekményeket, valamint a háborús bűncselekményeket tartalmazó 13. fejezetében (ezen belül is az emberiség elleni bűncselekmények között) nevesíti azokat a tényállásokat, amelyek a téma szempontjából relevanciával bírnak. A Btk. tehát több, a gyűlöletbeszéd kategóriának megfelelő vagy azzal szoros tartalmi kapcsolatot mutató tényállást is rögzít, mely tényállásokat az alábbiakban röviden elemzünk.

1.1. Nemzeti, faji, etnikai vagy más személyi csoport rágalmazása

A Btk.-nak a vizsgált téma szempontjából első releváns rendelkezését a 355. § rögzíti, amely a *Nemzeti, faji, etnikai vagy más személyi csoport rágalmazása*⁵ címet viseli. E tényállás alapján, amennyiben valaki nyilvánosan rágalmaz egy nemzetet, valamint annak nyelvét, egy fajt, etnikai csoportot, valamint személyek egy csoportját tényleges vagy vélt faji hovatarozásuk, etnikai csoporthoz tartozásuk, nemzetiségük, politikai véleményük, vallásuk, valamint tényleges vagy vélt ateizmusuk miatt, az megvalósítja a bűncselekményt.⁶ A vizsgált téma kapcsán e bűncselekmény minősített esete bír még relevanciával, miszerint az elkövető súlyosabban büntetendő abban az esetben, ha sajtóterméken, filmen, rádión, televízión, nyilvánosan hozzáférhető számítógépes hálózaton keresztül vagy más hasonló módon követi el ezt a cselekményt.⁷

2 Charta 17. cikk (4) bekezdés

3 Ezen alkotmányos alapjogok jellemzői, valamint korlátozásuk részletszabályai kapcsán lásd bővebben: Bartoň–Hejč, 2021, valamint Herczeg, 2004, 85–86. o.

4 A Btk. a következő linken keresztül érhető el: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2009-40> (Letöltve: 2022. szeptember 1.)

5 A tényállás elnevezése cseh nyelven: *Hanobení národa, rasy, etnické nebo jiné skupiny osob*

6 Btk. 355. § (1) bekezdés

7 Btk. 355. § (2) bekezdés

1.2. Személyek egy csoportja elleni gyűlöletkeltés vagy jogaik és szabadságaik korlátozására való felbujtás

A gyűlöletbeszéd kategória másik megnyilvánulási formáját a Btk. 356. §-a rögzíti, mely tényállás a *Személyek egy csoportja elleni gyűlöletkeltés vagy jogaik és szabadságaik korlátozására való felbujtás* címet viseli.⁸ A büntető kódex meghatározása alapján, aki nyilvánosan gyűlöletre uszít valamely nemzeti, faji, etnikai csoport, vallási közösség, társadalmi osztály vagy más személycsoport ellen, vagy e közösségek tagjai jogainak és szabadságainak korlátozására buzdít, az megvalósítja a bűncselekményt.⁹ A törvény büntetni rendeli azt is, aki ilyen cselekmény megvalósítására törekszik vagy szövetkezik.¹⁰ A Btk. a fentebb tárgyalt tényálláshoz hasonlóan minősített esetként határozza meg azt az esetkört, amikor az elkövető sajtótermék, film, rádió, televízió, nyilvánosan hozzáférhető számítógépes hálózat vagy más hasonló eszköz útján követi el a bűncselekményt, valamint ha az elkövető aktívan részt vesz egy olyan csoport, szervezet vagy egyesület tevékenységében, amely megkülönböztetést, erőszakot hirdet, vagy valamely fajjal, etnikummal, társadalmi osztállyal, vallási csoporttal, illetve más személycsoporttal szemben gyűlöletre uszít.¹¹

1.3. Emberek egy csoportja és egy egyén ellen elkövetett erőszak

A gyűlöletbeszéd kategóriához kívánkozik még egy Btk.-beli rendelkezés megemlé-tése, nevezetesen a 352. §-ba foglalt tényállás, amely az *Emberek egy csoportja és egy egyén ellen elkövetett erőszak*¹² címet viseli. A tényállás alapesete szerint amennyiben valaki a lakosok egy csoportját halállal, testi sértéssel vagy jelentős mértékű károkozással fenyegeti meg, az megvalósítja a törvényi tényállásban foglaltakat. Az alapesethez képest minősített esetként határozza meg a büntető kódex azt az esetkört, amikor az elkövető a lakosság egy csoportja vagy egy személy ellen erőszakot alkalmaz, vagy pedig halállal, testi sértéssel, jelentős mértékű károkozással fenyegeti meg ezt a személyi kört tényleges vagy vélt faji, etnikai, nemzetiségi hovatartozása, politikai véleménye, vallása vagy éppen tényleges vagy vélt ateizmusa miatt.¹³ Ennél a bűncselekménynél azt látjuk,

8 A tényállás elnevezése cseh nyelven: *Podněcování k nenávisti vůči skupině osob nebo k omezení jejích práv a svobod*

9 Btk. 356. § (1) bekezdés

10 Btk. 356. § (2) bekezdés

11 Btk. 356. § (3) bekezdés

12 A tényállás elnevezése cseh nyelven: *Násilí proti skupině obyvatelů a proti jednotlivci*

13 Btk. 352. § (1) bekezdés

hogyan az alapeset kifejezetten nem kapcsolódik a gyűlöletbeszéd kategóriához, ugyanakkor annak minősített esete már igen, hiszen ott a bűncselekmény elkövetése – tehát a halállal, testi sértéssel vagy pedig jelentős mértékű károkozással való fenyegetés – már kifejezetten egy specifikus személyi kör ellen irányul. A Btk. értelmében az alapeset-höz képest minősített esetként jelenik meg, amikor sajtótermék, film, rádió, televízió, nyilvánosan hozzáférhető számítógépes hálózat vagy más hasonló eszköz útján követik el ezt a bűncselekményt, akár csak az, amikor valaki ilyen cselekmény megvalósítására törekszik vagy szövetkezik.¹⁴

1.4. Egyéb bűncselekmények

Szükséges még a Btk.-nak az emberi jogok és szabadságjogok elnyomására, vagy pedig faji, etnikai, nemzeti, vallási vagy osztálygyűlölet, illetve más személycsoport elleni gyűlölet hirdetésére irányuló mozgalom létrehozására, támogatására és tevékenységének előmozdítására (403. §),¹⁵ az ilyen mozgalom népszerűsítését célzó mű terjesztésére (403a §),¹⁶ valamint az ilyen mozgalom iránti szimpátia nyilvános kifejezésére vonatkozó (404. §)¹⁷ bűncselekményét megemlíteni, de a gyűlöletbeszéd témaköréhez szorosan kapcsolódik még a népirtás nyilvános tagadására, megkérdőjelezésére, jóváhagyására vagy igazolására (405. §)¹⁸ vonatkozó bűncselekmény is.

Utóbbi bűncselekmény kapcsán érdemes e ponton megemlíteni a legfőbb államügyész hivatalos nyilatkozatát az orosz–ukrán konfliktussal kapcsolatban. A legfőbb ügyész 2022. február 26-án kelt nyilatkozata – amely a *Tájékoztató a véleménynyilvánítás szabadságának lehetséges büntetőjogi korlátairól az ukrajnai helyzettel kapcsolatban* címet viseli – rögzíti, hogy a cseh alkotmányos szabályok ugyan deklarálják a véleménynyilvánítás szabadságát, ugyanakkor annak megvannak a korlátai. Mindez az orosz–ukrán háború vonatkozásában a legfőbb ügyész nyilatkozata szerint annyit tesz, hogy ha valaki nyilvánosan (többek között tüntetéseken, az interneten vagy más közösségi hálózaton) kifejezi Oroszország Ukrajna elleni agressziójának helyeslését (tehát azt elfogadja vagy támogatja), vagy ezzel összefüggésben kifejezi támogatását vagy dicsőíti az orosz állam vezetőit, az bizonyos feltételek mellett büntetőjogi felelősségre vonható a

¹⁴ Btk. 352. § (2)–(3) bekezdések

¹⁵ A tényállás elnevezése cseh nyelven: *Založení, podpora a propagace hnutí směřujícího k potlačení práv a svobod člověka*

¹⁶ A tényállás elnevezése cseh nyelven: *Šíření díla k propagaci hnutí směřujícího k potlačení práv a svobod člověka*

¹⁷ A tényállás elnevezése cseh nyelven: *Projev sympatií k hnutí směřujícímu k potlačení práv a svobod člověka*

¹⁸ A tényállás elnevezése cseh nyelven: *Popírání, zpochybňování, schvalování a ospravedlňování genocidia*

Btk. 405. szakasza, tehát a népirtás nyilvános tagadása, megkérdőjelezése, jóváhagyása vagy igazolása bűncselekmény alapján.¹⁹

Érdekességgéppen e ponton megemlítendő az is, miszerint a Btk. taxatív jelleggel felsorolja, hogy az egyes bűncselekmények vonatkozásában melyek azok a körülmények, melyeket a bíróságnak súlyosbító körülményként figyelembe kell vennie az ítélethozatal során. A törvénykönyv ez alapján több más mellett súlyosbító körülménynek minősíti azt, amennyiben az elkövető az adott bűncselekményt (pl. egy gyilkosságot) valamely nemzeti, faji, etnikai, vallási vagy társadalmi osztállyal szembeni gyűlölet miatt követi el.²⁰

Összefoglalva megállapítható, hogy a cseh nemzeti jog a fentebb ismertetett tényállások²¹ formájában bűncselekménynek nyilvánítja és büntetni rendeli a gyűlöletbeszéd egyes formáit, habár magát a gyűlöletbeszéd kifejezést nem ismeri.²² Az alábbi táblázat áttekinthető módon rögzíti, hogy az egyes, gyűlöletbeszédhez köthető törvényi tényállások vonatkozásában melyek a veszélyeztetett csoportok és mik az elkövetési magatartások.

Bűncselekmény elnevezése	Btk. rendelkezése	Veszélyeztetett csoport	Elkövetési magatartás
<i>Emberek egy csoportja és egy egyén ellen elkövetett erőszak</i>	352. § (2)–(3) bekezdések	nemzeti, faji, etnikai, vallási csoport, politikai vélemény alapján elkülöníthető csoport	fenyegetés
<i>Nemzeti, faji, etnikai vagy más személyi csoport rágalmozása</i>	355. §	nemzeti, faji, etnikai, vallási csoport, politikai vélemény alapján elkülöníthető csoport	nyilvános rágalmozás

19 A legfőbb ügyész nyilatkozata az alábbi linken keresztül érhető el: <https://verejnazaloba.cz/nsz/informace-k-moznym-trestnepravnim-limitum-svobody-projevu-ve-vztahu-k-situaci-na-ukrajine/> (Letöltve: 2022. szeptember 1.)

20 Btk. 42. § b) pont

21 Az elemzett tényállások részletesebb elemzése kapcsán lásd: Nováková, 2010, 7–11. o., 16–21. o., valamint Strakoš, 2021, 9–13. o.

22 E ponton megemlítendő, hogy a nemzeti kisebbségekhez tartozó személyek jogait védő legátfogóbb európai szerződés, az Európa Tanács Miniszteri Bizottságának ellenőrzése alatt álló Nemzeti Kisebbségek Védelméről Szóló Keretegyezmény (*Framework Convention for the Protection of National Minorities*) Tanácsadó Bizottságának legutóbbi, Csehországot elemző 2021-es jelentése kiemelte, hogy bár Csehország a diszkrimináció elleni küzdelem terén a közelmúltban elért bizonyos eredményeket, ugyanakkor a jelentés felhívta a cseh hatóságokat arra, hogy fokozzák erőfeszítéseiket a gyűlöletbeszédnek leginkább kitett kisebbségi csoportokkal szembeni sztereotípiák és előítéletek elleni küzdelem érdekében, több más mellett a büntetőjogi szempontból releváns esetek hatékony üldözése révén (Jelentés, 6.). A jelentés az alábbi linken keresztül érhető el: <https://rm.coe.int/5th-op-czech-republic-en-restricted/1680a2b3d6> (Letöltve: 2022. szeptember 5.)

Bűncselekmény elnevezése	Btk. rendelkezése	Veszélyeztetett csoport	Elkövetési magatartás
<i>Személyek egy csoportja elleni gyűlöletkeltés vagy jogaik és szabadságaik korlátozására való felbujtás</i>	356. §	nemzeti, faji, etnikai, vallási csoport, valamely társadalmi osztály vagy más személycsoport	nyilvános gyűlöletkeltés, felbujtás
<i>Az emberi jogok és szabadságjogok elnyomására irányuló mozgalom létrehozása, támogatása és tevékenységének előmozdítása</i>	403. §	bármely személycsoport (a Btk. ugyanakkor nevesíti a faji, etnikai, nemzeti, vallási, valamint társadalmi osztályt, mint amely ellen irányulhat az ilyen mozgalom tevékenysége)	gyűlöletkeltést megvalósító mozgalom létrehozása, támogatása, tevékenységének előmozdítása
<i>Az emberi jogok és szabadságjogok elnyomására irányuló mozgalom népszerűsítését célzó művek terjesztése</i>	403a §	lásd a 403. §-nál rögzítetteket	ilyen művek (különösen jelképek, zászlók, logók stb.) nagy mennyiségben történő előállítása, importálása, exportálása, szállítása, kínálása, nyilvános hozzáférhetővé tétele, közvetítése, forgalomba hozatala, értékesítése, más egyéb módon történő átadása, illetve más részére ilyen mű létrehozása
<i>Az emberi jogok és szabadságjogok elnyomására irányuló mozgalom iránti szimpátia kifejezése</i>	404. §	lásd a 403. §-nál rögzítetteket	szimpátia nyilvános kifejezése
<i>Népirtás nyilvános tagadása, megkérdőjelezése, jóváhagyása vagy igazolása</i>	405. §	nem releváns	nyilvános tagadás, megkérdőjelezés, jóváhagyás, igazolás

1. táblázat. A gyűlöletbeszédet megvalósító törvényi tényállások a cseh Btk.-ban

A táblázatban látható, hogy az elemzett tényállásokban közös, hogy a veszélyeztetett csoportok köre nagyjából megegyezik, tehát az ilyen bűncselekmények kifejezetten valamely nemzeti, faji, etnikai, vallási csoport vagy valamilyen politika vélemény alapján elkülöníthető csoport ellen irányulnak. Az elkövetési magatartások köre pedig alapvetően négy formát ölt: a rágalmazást, a gyűlöletkeltést (valamint az ilyen tevékenységet

megvalósító mozgalommal kapcsolatos egyes magatartásformákat), a felbujtást, valamint a fenyegetést foglalja magában. A tényállások elemzése után azt is megállapíthatjuk, hogy a gyűlöletbeszédet megvalósító magatartások offline és online térben egyaránt elkövethetők, sőt, az egyes tényállások (a 404. és 405. §-ban foglalt tényállások kivételével) minősített esetként értékelik azt, amikor az elkövető sajtótermék, film, rádió, televízió, nyilvánosan hozzáférhető számítógépes hálózat vagy más hasonló eszköz útján valósítják meg valamely bűncselekményt.

Felmerül ugyanakkor a kérdés, hogy a gyakorlatban, a bírói jogalkalmazás során hol húzható meg a szólásszabadság határa, azaz mennyire tágan vagy éppen szűken értelmezhető az, amit az egyes, fentebb elemzett tényállások rögzítenek a gyűlöletbeszéddel összefüggésben. A kérdés megválaszolásában segítséget nyújthat számunkra a cseh Alkotmánybíróságnak egy viszonylag friss, 2021. decemberi döntése, amely részben ezzel a kérdéssel foglalkozik. A döntés alapjául a következő eset szolgált: az északnyugat-csehországi Teplice egyik általános iskolájának első osztályosairól készült egy kép, amely képen látható gyerekek jelentős része arab és roma származású. A képet közzétették a Facebookon, amely bejegyzéshez *Vítězslav Kroupa* a következő hozzászólást fűzte: „Még jó, hogy a Plynárenská [magyarra fordítva: Gázgyár] Utcai Általános Iskolába járnak. A megoldás így kézenfekvő.” A büntetőeljárás a kommentelővel szemben két bűncselekmény alapján indult meg: egyrészt a Btk. 356. §-ába foglalt bűncselekmény alapján, amely a fentebb elemzetteknek megfelelően a *Személyek egy csoportja elleni gyűlöletkeltés vagy jogaik és szabadságaik korlátozására való felbujtás* elnevezést viseli, másrészt pedig a Btk. 404. §-a²³ alapján, amely azt rendeli büntetni, ha valaki szimpátiáját fejezi ki valamely olyan mozgalom vagy eszme iránt, amely az emberi jogok, valamint szabadságjogok elnyomására irányul – jelen esetben ezt az eszmét nyilvánvalóan a náciizmus jelenti. Mielőtt az ügy az Alkotmánybíróság elé került volna, több bírósági fórumot is megjárt. E ponton csupán a Legfelsőbb Bíróság határozatából²⁴ kívánunk kiemelni néhány részletet. A Legfelsőbb Bíróság szerint *Kroupa* megjegyzése nyilvánvalóan a „nemkívánatos etnikumok” gázkamrákban történő megsemmisítésére utalt, vagyis arra, hogy a képen szereplő arab és roma származású gyerekekkel ugyanúgy kellene eljárni, ahogyan a náci a második világháború idején a zsidó származásúakat és más embereket szisztematikusan meggyilkolták. „Egy jogállamban, amely az alkotmányosan garantált polgári és emberi jogok tiszteletben tartásán alapul, az ilyen

23 A tényállás elnevezése cseh nyelven: *Projev sympatií k hnutí směřujícímu k potlačení práv a svobod člověka*

24 A Legfelsőbb Bíróság 564/2021. határozata [3 Tdo 564/2021 Usnesení NS ze dne 24.06.2021, a továbbiakban: LB határozat] az alábbi linken keresztül érhető el: <https://www.zakonyprolidi.cz/judikat/nscr/3-tdo-564-2021> (Letöltve: 2022. szeptember 1.)

megjegyzések elfogadhatatlanok, és ezekre a büntetőjog eszközeivel kell reagálni” – áll a Legfelsőbb Bíróság határozatában.²⁵ A védelem ugyanakkor azzal érvelt, hogy Kroupa megjegyzése csupán fekete humor volt, egyúttal egy olyan vélemény, amely a szólásszabadság határán belül mozog, ugyanakkor az érvelést a Legfelsőbb Bíróság nem találta hitelesnek, így elutasította azt. A bíróság döntésében rögzítette továbbá azt is, hogy „bizonyos értékek vagy vélemények képviselője nem büntethető és nem is lehet bűncselekmény tárgya. Ezzel szemben a gyűlésre való nyilvános uszítás, illetve a gyűlésteltető mozgalmak iránti szimpátia kinyilvánítása a Büntető törvénykönyv által meghatározott feltételek mellett büntetendő.”²⁶ Megjegyzendő, hogy Kroupát egy náci horogkeresztet tartó birodalmi sas képének, valamint Hermann Göring elítélt náci háborús bűnös és Adolf Hitler portréjának a közösségi médián keresztül történő közzétételéért korábban már elítélték, így a bíróság számára az ügy elbírálásakor nyilvánvaló volt, hogy a kommentelő szimpatizál a náci eszmékkel. Az ügy ezt követően Kroupa részéről alkotmányjogi panasz útján jutott el az Alkotmánybírósághoz. Az Alkotmánybíróság határozatában²⁷ tulajdonképpen megerősítette a Legfelsőbb Bíróság, valamint a korábban eljáró, alacsonyabb szintű bíróságok döntését és érvelését, miszerint Kroupa hozzászólása nem tekinthető fekete humornak, és azt nem védi a véleménynyilvánítás szabadságát deklaráló alkotmányos alapjog sem, így az internetes gyűlésbeszédnek – mint a gyűlésbeszéd egyik formájának – tekintendő, amivel szemben egy demokratikus társadalomban a büntetőjog eszközével kell küzdeni.²⁸ Az Alkotmánybíróság az alkotmányjogi panaszt tehát elutasította, így Vítězslav Kroupát 16 hónap szabadságvesztés büntetésre ítélték, amelynek a végrehajtását három évre felfüggesztették.²⁹ Az ügy kapcsán konklúzióként megállapíthatjuk, hogy Csehországban a bírói gyakorlat gyűlésbeszédnek minősíti már azt az esetkört is, amikor valaki a közösségimédia-szolgáltató platformján, jelen esetben a Facebookon keresztül egy bejegyzéshez fűzött hozzászólás formájában fogalmaz meg olyan véleményt vagy tesz olyan értékítéletet, amely valamely specifikus csoporttal, személyi körrel szemben gyűlésre uszít. Azt látjuk tehát, hogy a cseh joggyakorlat alapján a véleménynyilvánításhoz fűződő alkotmányos alapjog nem abszolút jellegű.

25 LB határozat, Indokolás, 70. pont

26 LB határozat, Indokolás, 74. pont

27 Az Alkotmánybíróság határozata [III.ÚS 2696/21 ze dne 7. 12. 2021, a továbbiakban: AB határozat] az alábbi linken keresztül érhető el: https://nalus.usoud.cz/Search/GetText.aspx?sz=3-2696-21_1 (Letöltve: 2022. szeptember 1.)

28 AB határozat, Indokolás, 11. pont

29 AB határozat, Indokolás, 12. pont

2. A (cyber)bullying szabályozása a cseh jogban

A cseh jog a *bullying*, valamint *cyberbullying* kategóriákat nem ismeri, így önálló tényállásként sem a Büntető törvénykönyv, sem más jogszabály nem rögzíti.³⁰ A cseh Btk.-ban ugyanakkor számos olyan tényállás található, amely e kategóriák megvalósulási formáinak egyik-másik elemét magában hordozza. Ennek megfelelően a következőkben azoknak a büntető kódexben rögzített tényállásoknak a rövid ismertetésére kerül sor, amelyek tartalmi szempontból a legnagyobb mértékben megfelelnek a *bullying*, valamint *cyberbullying* kategória eszközcselekményének vagy valamely megjelenési formájának.

Mielőtt azonban rátérnénk a fentebb vázoltak szerinti elemzésére, szükséges röviden utalnunk a *cyberbullying* kérdéskörének közjogi, pontosabban alkotmányjogi alapjaira. Mint azt majd látni fogjuk, az internetes zaklatás egyes formái minden esetben sértett magánéletébe, mindennapi életvitelébe való negatív irányú beavatkozást jelentenek. Ennek megfelelően a cseh szabályozás alkotmányjogi alapja vonatkozásában a Charta 10. cikk (2) bekezdésében foglaltakra szükséges utalnunk, amely deklarálja, hogy mindenkit megillet a magán-, illetve családi életbe való jogtalan beavatkozással szemben a védelemhez való jog.³¹

2.1. A *cyberbullying*ot megvalósító tényállások a cseh büntetőjogi szabályozásban

A cseh Btk. öt olyan tényállást tartalmaz, amely összefüggésbe hozható és alkalmazható a *cyberbullying*ot megvalósító cselekményekre. Az alábbiakban e tényállásokat elemezzük, egyúttal röviden utalunk a joggyakorlatnak azon elemeire is, amelyek a téma szempontjából nagy jelentőséggel bírnak.

Továbbított üzenetek titkosságának megsértése

A téma kapcsán elsőként a Btk. 2. fejezetében, a személyiségi jogok, valamint a magánélet és levéltitok védelméhez fűződő jogok megsértése körében a továbbított üzenetek titkosságának megsértése (*porušení tajemství dopravovaných zpráv*, a továbbiakban: titoksértés) elnevezésű bűncselekmény bír jelentőséggel. E bűncselekmény vonatkozásában tulajdonképpen a magánélethez fűződő jog megsértése történik azáltal, hogy az elkövető személyes adatokat engedély nélkül megszerez és/vagy

30 Vö.: Parti, 2016, 117. o., valamint Vištalová, 2021, 1. és 24. o.

31 Vištalová, 2021, 14–16. o.

közzétesz.³² A cyberbullying témaköre kapcsán a bűncselekmény első két bekezdése bír jelentőséggel. Egyrészt, a Btk. szabályozása alapján aki szándékosan:

- a) az elektronikus hírközlő hálózaton keresztül küldött, valamint az üzenetet fogadó azonosított résztvevőnek vagy felhasználónak címzett adat, szöveg, hang- vagy képzület titkát; vagy
- b) a számítógépes adatok számítógépes rendszerbe, abból vagy azon belül történő nem nyilvános átvitelének titkát megsérti, az megvalósítja e bűncselekményt.³³

Másrészt, a Btk. rögzíti azt az esetkört is, amikor valaki azzal a szándékkal, hogy másnak kárt okozzon, vagy pedig saját maga vagy más számára jogtalan hasznot szerezzen, olyan titkot hoz nyilvánosságra vagy használ fel, amelyről nem neki szánt levelezés, távirat, telefonhívás vagy elektronikus hírközlő hálózaton keresztül történő átadás útján szerzett tudomást.³⁴

E tényállást összevetve a cyberbullying hagyományos fogalmi elemeivel azt mondhatjuk, hogy a két kategória között gyenge egyezés mutatható ki, hiszen bár a titoksértést az elkövető szándékosan követi el, ugyanakkor folyamatosságról, rendszerességről, valamint a felek közötti alá-fölérendeltségi helyzetről nem beszélhetünk. Egy további fontos különbség a két kategória között, hogy a titoksértés esetén a félelemkeltés nem célja, csupán potenciálisan eredménye lehet az elkövető cselekményének.

Rágalmazás

A Btk. ugyancsak a személyiségi jogok, valamint a magánélet és a levéltitok védelméhez fűződő jogok megsértése körében rögzíti a következő, témánk szempontjából releváns tényállást, a rágalmazást (*pomluva*). A cseh Btk. szabályozása alapján, aki másról olyan valótlan állítást tesz, amely alkalmas arra, hogy az illető jó hírnevét mások körében jelentősen veszélyeztesse (különösen, ha az az érintett munkaviszonyában kárt okoz, illetve családi kapcsolatait megzavarja, vagy más súlyos kárt okoz neki),

32 Ha már fentebb a témával kapcsolatos alkotmányos alapokról szóltunk, e bűncselekmény kapcsán a Charta 20. cikk (2) bekezdése mellett megemlíthetjük ugyanennek a cikknek a (3) bekezdésében foglaltakat is, miszerint mindenkit megillet a személyére vonatkozó adatok jogtalan gyűjtésével, nyilvánosságra hozatalával, valamint az ilyen adatokkal való más típusú visszaéléssel szemben a védelemhez való jog.

33 Btk. 182. § (1) bekezdés b–c) pontok

34 Btk. 182. § (2) bekezdés

az megvalósítja a rágalmazás bűncselekményét.³⁵ Látható, hogy ez a törvényi tényállás a bullyinggal, tehát a megfélemlítéssel csak nagyon közvetett módon hozható kapcsolatba, hiszen e tényállás esetében egyrészt hiányzik a felek közötti alá-fölérendeltségi viszony, másrészt hiányzik az elkövetési magatartás ismétlődő jellege (tehát a rendszeresség és folyamatosság), harmadrészt pedig azt látjuk, hogy a megfélemlítés a rágalmazás esetén eredmény formájában állhat elő, nem pedig kifejezetten célként valósulhat meg. A rágalmazásnak a cyberbullyinggal való kapcsolatát e tényállásnak a minősített esete alapozhatja meg. E szerint abban az esetben, amikor az elkövető a rágalmazást sajtóterméken, filmen, rádión, televízión, nyilvánosan hozzáférhető számítógépes hálózaton keresztül, vagy más, ehhez hasonló módon követi el, az alapesethez képest súlyosabb büntetendő.³⁶ Ez alapján azt a következtetést tehetjük, hogy a rágalmazás és a cyberbullying között ugyancsak gyenge egyezés mutatható ki, más kifejezéssel élve, a rágalmazás mondhatni a cyberbullying határterületén helyezkedik el.

Szexuális célzattal elkövetett zsarolás

A cseh szabályozásnak a téma szempontjából talán legérdekesebb elemét a Btk. által önálló tényállásként nevesített szexuális célzattal elkövetett zsarolás (*sexuální nátlak*) jelenti, amely egy speciális típusú bullyingnak tekinthető. E bűncselekmény történeti fejlődése kapcsán megjegyzendő, hogy a zsarolásnak ez a speciális formája új tényállásnak tekinthető a hatályos Btk.-ban, amit a jogalkotó az emberi méltóságot sértő szexuális bűncselekmények körében nevesített. Azért csak részben tekinthető újnak, mivel e tényállás a korábbi Btk. egyes rendelkezéseit ugyan átveszi, azonban más elemei teljesen új szabályozásnak minősülnek.³⁷ Az új rendelkezések, fordulatok Btk.-ba való rögzítésének elsődleges oka egy szabályozási kiskapura adott válasz volt, hiszen a korábbi szabályozás bizonyos cselekmények büntetőjogi szankcionálását nem tette lehetővé, mely cselekmények ugyanakkor a gyakorlatban viszonylag gyakran megvalósultak.³⁸

35 Btk. 184. § (1) bekezdés. Látható továbbá, hogy a cseh Btk. rágalmazás kategóriája szoros tartalmi egyezést mutat a magyar Btk.-ban rögzített rágalmazás tényállásával. Vö.: magyar Btk. (2012. évi C. törvény) 226. §. A rágalmazás bűncselekmény alkotmányos alapja vonatkozásában a Charta egy újabb rendelkezését hivatkozhatjuk: a 20. cikk (1) bekezdése deklarálja, hogy mindenkit megillet az emberi méltósághoz, becsülethez, a jó hírnévhez és nevének védelméhez való jog.

36 Btk. 184. § (2) bekezdés

37 Erre példaként a szabályozásnak azt az elemét említhetjük meg, miszerint a korábbi büntetőjogi szabályozás kizárólag a 18 éven aluliakra vonatkozott, szemben a jelenlegi szabályozással, amelynek hatálya már életkortól függetlenül, minden személyre kiterjed. Az már más kérdés, hogy a hatályos Btk. súlyosabb büntetés kiszabását rendeli azokra az esetekre, amikor gyermekkorúval szemben követik el a bűncselekményt.

38 Holas, 2012, 24. o.

Megjegyzendő továbbá, hogy a zsarolásnak e formája szubszidiárius bűncselekménynek számít, mivel csak akkor állapítható meg, amennyiben a Btk. 185. §-a által nevesített nemi erőszak elnevezésű bűncselekmény nem valósul meg.

A zsarolás klasszikus esetéhez képest ez a tényállás azért tekinthető speciálisnak, mivel az elkövető szexuális cselekmény végzésére (az esetek többségében ez maszturbációt, valamint a nemi szervek vagy más erogén zónák ingerlését jelenti kézzel, erotikus segédeszközökkel vagy más tárgyakkal),³⁹ meztelen vagy hiányos öltözetű felvételek készítésére vagy más hasonló cselekményre kényszeríti a sértettet, miközben az elkövető a birtokában lévő szexuális tartalmú felvétel (kép vagy videó) közzétételével zsarolja a sértettet.⁴⁰ A tényállást a következőképpen határozza meg a Btk.: aki egy másik személyt erőszakkal, erőszakkal vagy más súlyos sérelemmel való fenyegetéssel szexuális cselekmény végzésére, meztelen vagy hiányos öltözetű felvételek készítésére vagy más hasonló cselekményre kényszerít, illetve aki egy másik személyt annak kiszolgáltatottságát kihasználva ilyen cselekményre kényszerít, az megvalósítja a bűncselekményt, tehát a szexuális kizsákmányolási célú zsarolást.⁴¹ A tényállásnak a „más hasonló cselekményre kényszerít” fordulata igényel némi magyarázatot, mivel e fordulat értelmezése problematikus a jogtudomány, valamint a joggyakorlat számára. E fordulat alatt minden olyan viselkedés értendő, amely az áldozat számára hasonlóan megalázó lehet, mint a szexuális önfeltárulkozás vagy leleplezés. Ezért például az elkövető szexuális izgalmának kialakítására irányuló, valamint azt fokozó szexuális jellegű mozdulatokra vagy hangkifejezésekre való kényszerítés formájában is megvalósulhat a bűncselekmény.⁴² Mint látható, a tényállás alapesete ugyan nem feltételezi a felek közötti alá-fölérendeltségi viszonyt, ugyanakkor az minősítő körülményként megjelenhet. Ez utóbbi kapcsán megjegyzendő, hogy az alá-fölérendeltségi viszony mellett a cseh Btk. minősítő körülményként értékeli, ha az elkövető a sértett függőségét (addikcióját) kihasználva; gyermekkel szemben; több személy sérelmére, fegyverrel vagy csoportosan követi el ezt a bűncselekményt, valamint ha az elkövető cselekményével a sértettnek súlyos testi sérülést vagy annak halálát okozza.⁴³ A Btk. az előkészületet is büntetni rendeli.⁴⁴ Látható továbbá, hogy a megfélemlítés is csupán eredménye lehet, nem pedig feltétele a bűncselekménynek, valamint az ismételt vagy folyamatos elkövetést sem nevesíti a

39 Fremr, 2015, 1017–1018. o.

40 Vö.: Parti, 2016, 126–127. o.

41 Btk. 186. § (1) bekezdés

42 Ščerba, 2009, 546–549. o.

43 Btk. 186. § (2)–(6) bekezdések

44 Btk. 186. § (7) bekezdés

tényállás, vagyis a bullying fogalmi elemei nem azonosíthatók teljes mértékben a tényállásban rögzítettekkel.

A különbségek ellenére a szexuális zaklatás és a cyberbullying kapcsolatára egy jogeset rövid bemutatásával szeretnénk rávilágítani. A jogesetben egy középkorú férfi, *Patrik Krajiček* 2017 és 2020 között 19 kiskorú lánnyal (a sértettek egy része az elkövetés időpontjában még a 15. életévét sem töltötte be) vette fel a kapcsolatot álneven, álprofilal a Facebookon keresztül abból a célból, hogy szexuális tartalmú fotókat és videókat kényszerítsen ki tőlük. Az esetek többségében az elkövető sikerrel járt, a fotókért és videóért cserébe pedig pénzt vagy ajándékot ígért. Azonban amikor a sértettek egy idő után megpróbálták abbahagyni a férfival való kommunikációt vagy pedig elutasító választ adtak a kérésére, az elkövető megfenyegette őket, a leggyakrabban azzal, hogy nyilvánosságra hozza a korábban már megküldött intim fotóikat és videóikat, ritkább esetekben pedig erőszakkal fenyegette meg a sértetteket. Az elkövető elmondása alapján nem szándékosan kiskorúakkal létesített kapcsolatot, egyúttal nem volt célja, hogy a sértettekkel személyesen találkozzon. E tényállás alapján az elkövetővel szemben *szexuális zaklatás* miatt indult eljárás. A bíróság végül három év szabadságvesztés büntetést (amelynek a végrehajtását öt év próbaidőre felfüggesztette), valamint pénzbírságot szabott ki az elkövetőre, egyúttal a bíróság kötelezte a férfit, hogy a büntetés időtartama alatt tartózkodjon a 18 éven aluliakkal való elektronikus és írásbeli kommunikációtól.⁴⁵ Ez a jogeset rávilágít arra, hogy a szexuális zaklatás tényállását a cseh joggyakorlat az online bántalmazás egyes eseteire is alkalmazza. Ez felveti a lehetőséget, hogy ugyancsak ezt a tényállást alkalmazzák a jövőben a kortársak közötti cyberbullying speciális, szexuális zsarolást is tartalmazó eseteire.

Veszélyes fenyegetés

A cseh Btk. veszélyes fenyegetés (*nebezpečné vyhrožování*, a továbbiakban: fenyegetés) elnevezésű tényállása bizonyos elemeiben szintén egyezést mutat a bullying kategóriával. A Btk. a közrend elleni bűncselekményeket tartalmazó 10. fejezetben, ezen belül is az emberi együttélést zavaró bűncselekmények között nevesíti a fenyegetést. E tényállás alapján, aki mást halállal, súlyos testi sértéssel vagy más súlyos sérelemmel oly módon fenyeget meg, hogy az alkalmas arra, hogy félelmet keltsen a másikban, az megvalósítja a törvényi tényállásban foglaltakat.⁴⁶ Ebben az esetben tehát azt látjuk, hogy az

45 A jogeset összefoglalója az alábbi cikk alapján készült: <https://www.ceskenoviny.cz/zpravy/za-sexualni-natlak-vuci-nezletilym-ulozil-soud-muzi-z-luhacovic-podminku/2232595> (Letöltve: 2022. szeptember 3.)

46 Btk. 353. § (1) bekezdés

elkövető elsődleges célja, szándéka a félelemkeltés, ilyenformán egyezést mutat a bullying kategóriával, azonban a bullyinghoz képest a fenyegetés esetében nem beszélhetünk erőegyensúly-eltolódásról, illetve az ismétlődés vagy folyamatosság sem eleme a vizsgált tényállásnak. A vonatkozó szakirodalmi álláspont rögzíti, hogy a bűncselekmény megvalósulásához nem szükséges a fenyegetés címzettjének személyes jelenléte, azaz a bűncselekmény elkövetéséhez elegendő, ha a címzett például telefonon vagy elektronikus kommunikációs eszköz útján szerez arról tudomást.⁴⁷ Ez utóbbi megállapítás pedig azt erősíti, hogy a fenyegetés a cyberbullying kategóriával kapcsolatba hozható.

Veszélyes zaklatás

A veszélyes zaklatás (*nebezpečné pronásledování*, a továbbiakban: zaklatás) törvényi tényállása részben szintén mutat némi egyezőséget a megfélemlítés kategóriájával, mely kategóriát a fenyegetéshez hasonlóan a Btk. az emberi együttélést zavaró bűncselekmények körében rögzített. A cyberbullying tekintetében a tényállás azon két fordulata emelendő ki, miszerint a zaklatás megvalósulhat egyrészt azáltal, hogy az elkövető elektronikus úton, írásban vagy más módon tartós jelleggel kapcsolatba lép a sértett személlyel, illetve ha az elkövető a sértett személyes adataival személyes vagy egyéb kapcsolatfelvétel céljából visszaél, és ezek a magatartások egyúttal alkalmasak arra, hogy a sértett a saját, illetve a hozzá közel álló személyek életét és egészségét megalapozottan féltse.⁴⁸ A zaklatás vonatkozásában a megfélemlítés mint szándék, illetve maga a cselekvés hosszú időn át tart (folyamatos, tartós vagy ismétlődő jelleg). Ez utóbbi kapcsán merül fel a kérdés, hogy miként kell értelmeznünk azt, hogy a zaklató magatartás hosszú időn keresztül áll fenn? A kérdés megválaszolásában a Legfelsőbb Bíróságnak egy 2011-es határozata⁴⁹ nyújt számunkra segítséget. Határozatában a Legfelsőbb Bíróság kimondta, hogy e bűncselekmény vonatkozásában a zaklatás hosszú időtartama az elkövetőnek a sértettel való többszöri erőszakos kapcsolatfelvételét vagy kísérletét jelenti (tehát az elszigetelt vagy véletlenszerű cselekmény nem felel meg ennek a követelménynek), amelynek egyúttal alkalmasnak kell lennie arra, hogy a sértettben valós félelmet keltsen. Ennek megfelelően az elkövető következetes, tartós, kitartó és rendszeres cselekményei minősülhetnek olyan magatartásnak, amely következtében a tényállás megvalósulásáról beszélhetünk. A vonatkozó szakirodalmi álláspont ugyanakkor ennél konkrétabb megállapítást tesz, amikor azt mondja, hogy az ismétlődés akkor

47 Šámal, 2012, 3000. o.

48 Btk. 354. § (1) bekezdés c) és e) pontok

49 A Legfelsőbb Bíróság 1082/2011. határozata [8 Tdo 1082/2011 Usnesení NS ze dne 08.09.2011]. A határozat az alábbi linken keresztül érhető el: <http://kraken.slv.cz/8Tdo1082/2011> (Letöltve: 2022. szeptember 5.)

valósul meg, amikor az elkövető több mint 10 alkalommal tesz kísérletet a kapcsolatfelvételre, valamint e kísérletekre legalább 4 hetes időintervallumban kerül sor.⁵⁰ A határozat kiemeli továbbá azt is, hogy a bűncselekmény esetében az elkövető magatartása jellemzően eltér a normális viselkedési normáktól, és emiatt válhat bizonyos esetekben veszélyessé a sértett számára. A Legfelsőbb Bíróság egy 2013-as határozatában⁵¹ kitért ugyanakkor arra a kérdésre is, hogy mi tekinthető olyan cselekménynek, amelynek eredményeképpen elektronikus úton valósul meg a zaklatás. E körbe tartozónak tekintti a bírói joggyakorlat különösen a kéretlen (gyakran vulgáris vagy agresszív tartalmú) e-mail-üzenetek rendszeres küldését, az ún. telefonterrort (tehát amikor a sértett az áldozatot anonim módon, rendszeres jelleggel, gyakran obszcén és fenyegető tartalmú telefonhívásokkal zaklatja bármely napszakban), de ezen túl általánosságban a kéretlen e-mailek, spamek, valamint telefonhívások is ebbe a körbe tartoznak, amennyiben az ismételtség megállapítható.

E jellemvonások miatt azt a megállapítást tehetjük, hogy ez a tényállás erőteljes egyezést mutat a (cyber)bullyinggal, ugyanakkor az alá-fölérendeltségi viszony hiánya a két kategória közötti lényeges különbségként jelentkezik. Amennyiben megvizsgáljuk ennek a tényállásnak azt a fordulatát, miszerint az elkövető elektronikus úton, írásban vagy más módon tartós jelleggel lép kapcsolatba a sértett személlyel és ezáltal valósítja meg a zaklatást, akkor azt látjuk, hogy az a *cyberstalking* kategóriával (a cyberbullying egyik altípusával) mutat nagyfokú egyezést, ugyanakkor a bűncselekmény fogalmi elemei semmiképp sem tekinthetők a cyberstalking elégséges meghatározásának. Ennek megfelelően látni kell tehát azt is, hogy a zaklatásnak a szabályozását, valamint a cyberstalking kategória klasszikus esetét meglehetősen nehéz egymástól elhatárolni, ugyanakkor a joggyakorlatból eredő tapasztalatok azt mutatják, hogy Csehországban a cyberstalking kategóriát lefedő esetekre a zaklatásnak ezt a fordulatát [354. § (1) bek. c) pont] szokták alkalmazni.⁵²

Elemzésünk végeztével az alábbi táblázatban áttekintjük, hogy az elemzett Btk.-beli tényállások, valamint a (cyber)bullying kategória klasszikus fogalmi elemei között milyen összefüggés mutatható ki:

50 Šámal, 2012, 3295. o. Megjegyzendő, hogy az ítélkezési gyakorlat elfogadta és átvette ezt a jogirodalmi értelmezést, mivel több határozatában is hivatkozott erre az értelmezésre. Lásd pl. a Legfelsőbb Bíróság 1625/2016., valamint 777/2018. határozatának indokolásait.

51 A Legfelsőbb Bíróság 1333/2013. határozata, Indokolás, 2. pont [4 Tdo 1333/2013-45 Usnesení NS ze dne 17.12.2013]. A határozat az alábbi linken keresztül érhető el: <https://next.codexis.cz/judikatura/JD196188#L1> (Letöltve: 2022. szeptember 5.)

52 Vištalová, 2021, 24. és 27. o.

Bűncselekmény elnevezése	Btk. rendelkezése	A (cyber)bullying kategóriával való egyezés szintje ⁵³
Továbbított üzenetek titkoságának megsértése	182. § (1) bek. b)–c) pontok, valamint (2) bek.	Gyenge egyezés – a rendszeresség és folyamatosság nem eleme – az alá-fölérendeltségi viszony nem eleme – a megfélemlítés nem cél, csak eredmény lehet
Rágalmazás	184. §	Gyenge egyezés – a rendszeresség és folyamatosság nem eleme – az alá-fölérendeltségi viszony nem eleme – a megfélemlítés nem cél, csak eredmény lehet
Szexuális célzattal elkövetett zaklatás	186. §	Közepes egyezés – a rendszeresség és folyamatosság nem eleme – az alá-fölérendeltségi viszony csak minősítő körülményként jelenik meg
Veszélyes fenyegetés	353. § (1) bek.	Közepes egyezés – a rendszeresség és folyamatosság nem eleme – az alá-fölérendeltségi viszony nem eleme
Veszélyes zaklatás	354. § (1) bek. c) és e) pontok	Erős egyezés – az alá-fölérendeltségi viszony nem feltétel

2. táblázat. A (cyber)bullying kategóriával tartalmi egyezést mutató törvényi tényállások a Btk.-ban

Összegésként megállapíthatjuk, hogy a cseh büntetőjogi szabályozás öt olyan törvényi tényállást rögzít, amely kisebb-nagyobb mértékben egyezést mutat a (cyber)bullying kategóriával. Az elemzett tényállások közül a zaklatás vonatkozásában állapítható meg a legerőteljesebb egyezés, ugyanakkor kiemelést érdemel még a szexuális célzattal elkövetett zaklatás elnevezésű bűncselekmény is, amely egy speciális típusú bullyingnak tekinthető. A másik három elemzett tényállás (továbbított üzenetek titkoságának megsértése; rágalmazás; fenyegetés) esetében ugyanakkor csak közvetett, gyenge egyezés mutatható ki a (cyber)bullying hagyományos alakzatával.

⁵³ A táblázatnak ebben az oszlopában az egyes tényállások azon elemeit rögzítettük, amelyek eltérnek a cyberbullying kategória klasszikus fogalmi elemeitől.

3. A megelőzéssel kapcsolatos szabályozás és gyakorlat

A megelőzés tekintetében elsősorban az iskolai környezetben megvalósuló zaklatás kapcsán tudunk olyan programokról és eljárásokról beszámolni Csehországban, amelyek a téma szempontjából relevanciával bírnak.

E tekintetben az Oktatási, Ifjúsági és Sportminisztérium azon 2016-ban kibocsátott módszertani útmutatójáról (a továbbiakban: Útmutató) szükséges röviden szólnunk, amely kifejezetten az oktatási intézményekben megvalósuló zaklatás megelőzésével és kezelésével foglalkozik.⁵⁴ Az Útmutató célja, hogy segítse az oktatási intézményeket abban, hogy megértsék a zaklatás jelenségét, kockázatát, valamint azt, hogy miként tudják megelőzni és hatékonyan kezelni ezt a jelenséget. Az Útmutató rögzíti, hogy az oktatási intézményeknek jogszabályon alapuló kötelezettsége van arra, hogy a tanulók számára megteremtsék és fenntartsák a biztonságos környezetet, védjék a tanulók egészségét, valamint megelőzzék az olyan kockázatos jelenségeket, mint amilyen a zaklatás is.⁵⁵ Emellett az oktatási intézményeknek ún. *zaklatáselleni programot* kell kialakítaniuk, amelynek elsődleges célja a prevenció, valamint olyan eljárási mechanizmusok kialakítása, melyek alkalmasak a zaklatás kezelésére. Az iskola vezetőségének a tanterület tagjai közül legalább egy személyt ki kell jelölnie abból a célból, hogy a zaklatás megelőzésének és kezelésének speciális kérdéseivel foglalkozzon az oktatási intézményen belül. A kijelölt személyeknek rendszeres képzésben kell részesülniük, egyúttal hatáskörrel kell rendelkezniük a zaklatással kapcsolatos esetek kivizsgálása és kezelése tekintetében. Az Útmutatóban rögzítettek alapján a zaklatás hatékony kezelése érdekében az érintett oktatási intézményeknek először fel kell mérniük a helyzet súlyosságát, és azt, hogy a kialakult helyzetet belsőleg, intézményi szinten oldják meg, vagy pedig külső segítséget kérnek (pl. pedagógiai/pszichológiai tanácsadó központ vagy magatartás-gondozó központ tevékenységét veszik igénybe). A szülőnek ugyanakkor minden esetben joga van segítséget kérni az oktatási intézménytől vagy egy adott pedagógustól a zaklatás kezelése érdekében, az oktatási intézmény pedig köteles kivizsgálni minden zaklatással kapcsolatos gyanút és állítást. A probléma kivizsgálásába és megoldásába be kell vonni a zaklatásban érintett felek (agresszorok, áldozatok és tanúk) törvényes képviselőit. Amennyiben a problémát a pedagógusok nem oldják meg kielégítő módon, úgy az iskola igazgatójához kell fordulni, akinek kulcsszerepe és kiemelt felelőssége van a zaklatás megelőzése és hatékony kezelése tekintetében az intézményen belül.

54 A módszertani útmutató az alábbi linken keresztül érhető el: <https://www.msmt.cz/file/38988/> (Letöltve: 2022. szeptember 2.)

55 E kötelezettséget az oktatási törvény (561/2004. törvény) 29. §-a határozza meg.

Amennyiben az iskola reakciója sem megfelelő, lehetőség van az iskola alapítójához vagy a Cseh Iskolafelügyelethez (ČŠI) fordulni.

Ami az ún. *hotline*-okat (vagyis az online tanácsadó és jogsegélyszolgálatokat) illeti, hét központi (állami) felület, valamint civil szervezet programját, tevékenységét szükséges kiemelnünk a zaklatás elleni harc tekintetében:

- a) A Zaklatás minimalizálása elnevezésű program (*Minimalizace šikany*);⁵⁶
- b) Társaság a zaklatás ellen (*Společensví proti šikaně*);⁵⁷
- c) Internetes Tanácsadó Központ (*Internet poradna*);⁵⁸
- d) Biztonsági vonal (*Linka bezpečí*);⁵⁹
- e) Nemzeti Internet Biztonsági Központ (*Národní centrum bezpečnějšího internetu*);⁶⁰
- f) E-Biztonsági portál (*E-Bezpečí*);⁶¹
- g) E-Biztonsági portál tanároknak (*E-Nebezpečí pro učitele*).⁶²

A téma kapcsán érdemes a figyelmünket egy pillanatra a jogtudományon túlra, *Michal Kolář* pszichoterapeuta, gyógypedagógus munkásságára fordítanunk, aki évtizedek óta (cyber)bullyinggal kapcsolatos, szociológiai alapú felméréseket végez Csehországban. Kolář nevéhez köthető továbbá egy olyan nemzetközi hírű elmélet és kutatási modell kialakítása is, amely kifejezetten az iskolai zaklatás területére (beleértve a cyberbullyingot is) specializálódott. Kolář elméletén alapult az a nemzetközi viszonylatban is rendkívül pozitív eredményeket produkáló, preventív célokat szolgáló *antibullying-program*,⁶³ amelyet Csehországban országos szinten alkalmaztak az Oktatási Minisztérium támogatása és ellenőrzése mellett. A Kolář-féle program hatékonyságát tekintve nemzetközi viszonylatban csak a norvég *Dan Olweus* nevével fémjelzett programmal (*Olweus Bullying Prevention Program*, OBPP) vethető össze.⁶⁴

56 Elérhetőség: <http://www.minimalizacesikany.cz/>

57 Elérhetőség: <http://www.sikana.org/>

58 Elérhetőség: <https://iporadna.cz/>

59 Elérhetőség: <https://www.linkabezpeci.cz/>

60 Elérhetőség: <https://www.ncbi.cz/>

61 Elérhetőség: <https://www.e-bezpeci.cz/>

62 Elérhetőség: <http://www.e-nebezpeci.cz/>

63 A projekt eredményessége kapcsán álljon itt egy statisztikai adat: a programhoz kiválasztott kísérleti iskolákban 4 hónap alatt 42,5%-kal sikerült csökkenteni a zaklatás előfordulását, míg egy speciálisan képzett tanárokból álló csapatnak 50–75%-kal sikerült csökkentenie a zaklatás áldozatainak számát. Később, miután a programot szélesebb körben, 50 iskolában hajtották végre, annak hatékonysága megerősítést nyert.

64 A Kolář-féle antibullying-program módszertana és tapasztalatai kapcsán lásd az alábbi, Kolář-ral készült interjút: <http://beyondbullies.org/2012/02/program-deals-with-epidemic-in-schools/> (Letöltve: 2022. szeptember 8.)

4. A szolgáltatói felelősség kérdése az online térben elkövetett bűncselekmények vonatkozásában

Előljáróban szükséges rögzítenünk, hogy Csehországban nem létezik a közösségi platformokra vonatkozó speciális jogi szabályozás, így a közösségi média tartalomkontrollját érintő közjogi felelősségi rendszert sem ismeri a cseh jogrend a vélt vagy valós cenzúra vonatkozásban. Az alkotmányos szabályok szintjén Csehországban a cenzúra minden formája – így az interneten történő cenzúra is – tiltott, azzal a kitételrel, hogy az információk tartalma és közlés módja nem ütközik jogszabályba.⁶⁵

A cseh jogrendben jelenleg a közösségi média speciálisan tehát nem szabályozott tárgykör, vagyis a közösségi médiát érintő különös, ágazati jogszabály vagy egyéb rendelkezés nem létezik. Jelen munka írásának időpontjában pedig nem ismert olyan jogalkotói szándék, amely a közösségi média, illetve az e területen érvényesülő véleménynyilvánítás szabadságának szabályozására irányulna. A cseh jog a véleménynyilvánítás szabadságát az internet és közösségi média vonatkozásában csupán érintőlegesen szabályozza – ezt a tárgykört az *információs társadalomról szóló törvényben* (480/2004. törvény, a továbbiakban: Infotörvény) rendezi. Tekintettel e törvény megalkotásának évére (2004) és céljára – ami az *elektronikus kereskedelemről szóló európai irányelv*⁶⁶ (a továbbiakban: Irányelv) szabályainak tagállami szabályozásba való átültetése volt –, ez a jogszabály nem kifejezetten az internetes véleménynyilvánítás és közösségi média szabályozására jött létre, viszont összhangban az Irányelv rendelkezéseivel, a cseh törvény több más mellett átülteti az ott lefektetett azon szabályokat, amelyek az általános tárhelyszolgáltatói felelősségre vonatkoznak.

Az Infotörvény tárgyi hatálya az ún. információs társadalom szolgáltatásaira (*služby informační společnosti*) terjed ki. A szabályozás értelmében ilyen szolgáltatásnak minősül az információs társadalom bármely szolgáltatása, amely általában *térítés ellenében, távról* (tehát a szolgáltatást a felek egyidejű jelenléte nélkül) nyújtják, *elektronikus úton* (tehát a szolgáltatás kezdőpontjától való elküldése és célállomásán való fogadása adatok feldolgozására és tárolására szolgáló elektronikus berendezés útján történik, valamint annak elküldése, továbbítása és vétele teljes egészében vezetéken, rádión, optikai vagy egyéb elektromágneses eszköz útján történik) és a *szolgáltatást igénybe vevő egyéni kérelmére* (tehát az adatok továbbításával nyújtott szolgáltatás egyéni kérelemre történik)

65 Vö.: Charta 17. cikk (3) bekezdés

66 Az Európai Parlament és a Tanács 2000/31/EK irányelve (2000. június 8.) a belső piacon az információs társadalommal összefüggő szolgáltatások, különösen az elektronikus kereskedelem egyes jogi vonatkozásairól. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/?uri=celex%3A32000L0031> (Letöltve: 2022. szeptember 12.)

nyújtott szolgáltatás.⁶⁷ A cseh joggyakorlat mindezt annyival egészíti ki, hogy e szolgáltatások megítélésekor figyelembe kell venni, hogy:

- a) a szolgáltatás más személy számára biztosított, tehát nem a szolgáltatást nyújtó saját hasznára van (tehát kizárandók az olyan szolgáltatások, amelyeket például a munkaadó biztosít alkalmazottai számára a munkavégzéshez); illetve
- b) hogy a szolgáltatás lényege az elektronikusan továbbított információn alapuljon (ami kizárja például az online shopokat ebből a körből, mert ezek esetében az online felület csupán közvetítő funkciót lát el, nem pedig a szolgáltatás tárgya); valamint hogy
- c) egyedi szolgáltatásról van szó, konkrét felhasználó számára (aminek például egy rádióadás nem minősül).⁶⁸

A fentebb rögzítettekből kifolyólag e törvény szabályozása elsősorban az üzleti alapú szolgáltatásnyújtás oldaláról közelíti meg a vizsgált kérdést, nem pedig a véleménynyilvánítás oldaláról, annak ellenére, hogy bizonyos esetekben van átfedés a két terület között.

Az általános szabályok áttekintését követően vizsgáljuk meg a felelősséggel kapcsolatos részletszabályokat. Az Infotörvény értelmében a szolgáltató⁶⁹ abban az esetben felel a megjelenő tartalomért:

- a) amennyiben tevékenységének tárgyát, valamint az eset körülményeit és jellegét figyelembe véve tisztában volt azzal, hogy a tárolt információk tartalma vagy a felhasználó magatartása jogellenes; illetve
- b) ha bizonyíthatóan tudomást szerzett a tárolt információk tartalmának jogellenes természetéről vagy a felhasználó jogellenes magatartásáról, és nem tett meg azonnal minden szükséges lépést az ilyen információk eltávolítására vagy hozzáférhetetlenné tételére.⁷⁰

Ezen túl a szolgáltató mindig felelős a tárolt információk tartalmáért, amennyiben közvetlenül vagy közvetve meghatározó befolyást gyakorol a felhasználó

⁶⁷ Zichová, 2019, 21–23. o.

⁶⁸ Polčák, 2012, 142–143. o.

⁶⁹ Megjegyzendő, hogy a szabályozás nem tesz különbséget az egyes szolgáltatótípusok között (pl. közösségi oldal üzemeltetője, tárhelyszolgáltató, videómegosztó). A szabályozás értelmében [2. § (1) bek. a) pont] szolgáltatónak minősül minden olyan személy, aki/amely az információs társadalommal összefüggő bármely olyan szolgáltatást nyújt, amely elektronikusan úton történik a felhasználó egyéni kérésére, általában térítés ellenében. A szolgáltatást elektronikus úton nyújtják, ha azt elektronikus hírközlő hálózaton keresztül küldik és a felhasználó egy elektronikus adattároló eszközről fér hozzá.

⁷⁰ Infotörvény 5. § (1) bekezdés

tevékenységére.⁷¹ Ezekkel a rendelkezésekkel a jogalkotó gyakorlatilag érdemi változtatás nélkül ülteti át az Irányelv vonatkozó cikkét⁷² a cseh jogrendbe.⁷³

Összefoglalva tehát azt mondhatjuk, hogy a szolgáltató felelőssé tehető az általa „közvetített” tartalomért az alábbi feltételek fennállása esetén:

- a) a szolgáltató tudomása vagy tudomásszerzése a jogsértésről; valamint
- b) a szolgáltató nem távolította el a jogsértő tartalmat.

Főszabály szerint a szolgáltató tehát akkor vonható felelősségre, ha a tudomásszerzést követően nem cselekedett. E főszabálytól eltérő speciális szabály az, amelynek értelmében a szolgáltató minden esetben felel, ha a tartalmat közvetlenül ő állítja elő, vagy pedig a tartalomra jelentős befolyással bír. Ez az esetkör a hírportálokra és online újságokra/folyóiratokra vonatkozik, amelyek esetében mint kiadók felelősek az általuk közzétett hírek tartalmáért. Ez a szabályozás összhangban van a cseh sajtótörvény szabályozásával is, és annak tárgyi hatályát így kiterjeszti az online térbe is.

A szolgáltatók felelőssége kapcsán egy további fontos rendelkezése az Infotörvénynek, hogy a szolgáltatók nem kötelesek:

- a) felügyelni az általuk továbbított vagy tárolt információk tartalmát; valamint
- b) aktívan keresni az információk illegális tartalmára utaló tényeket és körülményeket.⁷⁴

Ez alapján a szolgáltatónak aktív tartalomkeresési/tartalomkövetési kötelezettsége nincs. E tekintetben a cseh szabályozás egyértelmű rendelkezést tartalmaz, amely tehát garantálja, hogy az aktív tartalomkövetés nem kérhető számon a szolgáltatókon, kivéve az online hírportálok/újságok eseteit.

Az Infotörvény nem tartalmaz közjogi joghátrányt a jogszabályba ütköző tartalom el nem távolítása esetén, szankció nélküli rendelkezésről van tehát szó. Ennek megfelelően – ebben a vonatkozásban – a cseh jogi szabályozás a végrehajtási szabályokról sem rendelkezik. A jogsértő tartalom fogalmát a törvény nem határozza meg részletesen. Ennek megfelelően ez egy tág kategóriát jelent tehát, amely a jogsértések széles körét öleli fel a különböző jogágak tekintetében, mely jogágak esetén az esetleges jogkövetkezmény vagy joghátrány különböző formában érvényesülhet.

71 Infotörvény 5. § (2) bekezdés

72 Vö.: a cseh szabályozást az Irányelv 14. cikkével

73 A közösségi média jogi felelőssége kapcsán megjegyzendő, hogy az Infotörvény rendelkezései mellett elviekben alkalmazhatóak a Polgári törvénykönyv felelősségről szóló rendelkezései is.

74 Infotörvény 6. §

Szükséges még röviden említést tennünk arról, hogy a fentebb ismertetett törvényi szabályozáson túl a véleménynyilvánítással kapcsolatos lehetséges szolgáltatói intézkedések, valamint a felhasználóval szembeni fellépés lehetőségei megjelennek az egyes szolgáltatók általános szerződési feltételeiben (a továbbiakban: ÁSZF) is. Ezek esetében kétoldalú magánjogi megállapodásokról van szó, amelyek a szolgáltató és felhasználó között jönnek létre. Az ilyen ÁSZF-ek általános megközelítése az, hogy a szolgáltatók fenntartják maguknak azt a jogot, hogy a jogszabályba ütköző tartalmakat eltávolítsák.

Zárásként megjegyzendő, hogy Csehországban a közösségi platformok beavatkozási kötelezettsége tekintetében két irányzat alakult ki az utóbbi években. Az egyik a közösségi média elszámoltathatóságát és felelősségét szorgalmazza, azzal az indoklással, hogy a szolgáltatók képesek a veszély forrását ellenőrizni, egyúttal lehetőségeikhez mérten könnyen el tudják hárítani a jogséttel fenyegető helyzetet.⁷⁵ A másik megközelítés szerint viszont a szolgáltatók az Infotörvény rendszere alá eső szabályozás értelmében nem kötelezhetők aktív tartalomfelügyeletre.⁷⁶

A felelősségi kérdések áttekintését követően fontos röviden utalnunk arra, hogy a cseh jog nem ismeri a magyar terminológia szerinti elektronikus adat hozzáférhetlenné tétele elnevezésű büntetőjogi intézkedést, ugyanakkor azzal tartalmilag egyező kategóriát sem ismer a cseh jog, így ilyen jellegű büntetőjogi intézkedések alkalmazására az online térben elkövetett bűncselekmények, így a cyberbullying jellegű cselekmények esetén sincs lehetőség.⁷⁷ A fentebb ismertetett bűncselekmények vonatkozásában büntetésként főszabály szerint a szabadságvesztés büntetés, egyes esetekben pedig a foglalkozástól eltiltás kiszabása rendelhető el. E ponton megjegyzendő továbbá az is, hogy a cseh jog az online térben megvalósított gyűlöletbeszéd, valamint cyberbullying jellegű bűncselekmények elkövetése nyomán indult büntetőeljárások eredményes lefolytatására (pl.: jogsegély és hatósági megkeresések kikényszeríthetősége) szintén nem tartalmaz speciális rendelkezéseket.

5. Összefoglalás

A cseh jogi szabályozás ugyan nem ismeri a gyűlöletbeszéd kategóriát, ugyanakkor a büntetőjogi szabályozás számos olyan tényállást nevesít, amely e kategóriának megfelel, vagy pedig azzal szoros tartalmi kapcsolatot mutat. A Btk. ennek megfelelően

⁷⁵ Telec, 2015, 20. o.

⁷⁶ E kapcsán lásd bővebben: Maisner, 2015.

⁷⁷ A cseh Btk. szankciórendszere kapcsán lásd bővebben a Btk. 36–104. §-át.

bűncselekménynek nyilvánítja és büntetni rendeli a gyűlöletbeszéd egyes formáit. A kapcsolódó büntetőjogi rendelkezések elemzése után azt is megállapíthatjuk, hogy a gyűlöletbeszédet megvalósító tényállások offline és online térben egyaránt elkövethek, sőt, az egyes tényállások minősített esetként értékelik azt, amikor az elkövető online formában valósítja meg valamely bűncselekményt. Ennek kapcsán fontosnak tartjuk kiemelni azt is, hogy a cseh bírói gyakorlat gyűlöletbeszédnek minősíti már azt az esetkört is, amikor valaki a közösségimédia-szolgáltató platformján keresztül egy bejegyzéshez fűzött hozzászólás formájában fogalmaz meg olyan véleményt vagy tesz olyan értékítéletet, amely valamely specifikus személyi körrel szemben gyűlöltre uszít. Az elemzés után az is látható, hogy a cseh jogi szabályozás nagyfokú hasonlóságot, tartalmi egyezést mutat a magyar Btk. szabályozásával, különösen pedig a *közösség elleni uszítás* elnevezésű tényállásával,⁷⁸ vagyis azt a megállapítást tehetjük, hogy a cseh és a magyar nemzeti jog hasonló módon definiálja és szabályozza a gyűlöletbeszéd kategóriát.

A magyar szabályozáshoz hasonlóan a cseh jog sem ismeri a *bullying*, valamint *cyberbullying* kategóriákat, így önálló tényállásként sem a Büntető törvénykönyv, sem más jogszabály nem rögzíti azokat, ugyanakkor a Btk. számos olyan tényállást nevesít, amely e kategóriák fogalmi elemeinek egyes elemeit magán hordozza. A büntetőkódex öt olyan törvényi tényállást rögzít, amely egyezést mutat a (cyber)bullying kategóriával. A tényállások elemzését követően arra a megállapításra jutottunk, hogy a *zaklatás* vonatkozásában állapítható meg a legerőteljesebb egyezés a cyberbullying kategóriával – ahogyan az a magyar szabályozás tekintetében is megfigyelhető. E bűncselekmény mellett kiemelés érdemel még a *szexuális célzattal elkövetett zaklatás* elnevezésű bűncselekmény is, amely egy speciális típusú bullyingnak tekinthető. A másik három elemzett tényállás (továbbított üzenetek titkosságának megsértése; rágalmozás; fenyegetés) esetében ugyanakkor csak közvetett, gyenge egyezés mutatható ki a (cyber)bullying kategóriával. Ami a megelőzés kérdését illeti, e tekintetben elsősorban az iskolai környezetben előforduló zaklatás vonatkozásában ismertek olyan programok, eljárások és szakmai dokumentumok, amelyek egyrészt prevenciók célokat szolgálnak, másrészt pedig a bullyingszituációk hatékony kezelését biztosítják.

A cseh jogrendben nem létezik a közösségi platformokra vonatkozó speciális jogi szabályozás, így a közösségi média tartalomkontrollját érintő jogi szabályozásról sem beszélhetünk. A szolgáltatói felelősség kérdése tekintetében a cseh jogi szabályozás általános jelleggel rögzíti, hogy a szolgáltató akkor tehető felelőssé az általa közvetített

78 Vö.: magyar Btk. (2012. évi C. törvény) 332. §

tartalomért, amennyiben tudomása volt vagy pedig tudomást szerzett a jogsértésről, és nem távolította el a jogsértő tartalmat. Tömören, a szolgáltató tehát akkor vonható felelősségre, ha a tudomásszerzést követően nem cselekedett. Ugyanakkor minden olyan esetben a szolgáltató felel, ha a tartalmat közvetlenül ő állította elő, vagy pedig magára a tartalomra jelentős befolyással bírt. Egy további lényeges szabály, hogy a szolgáltatókat nem terheli aktív tartalomkeresési, valamint tartalomkövetési kötelezettség az általuk tárolt, valamint továbbított információk vonatkozásában.

Irodalomjegyzék

- BARTOŇ, M., HEJČ, D. (2021) 'Čl. 17 [Svoboda projevu a právo na informace]' in Husseini, F., Bartoň, M., Kokeš, M., Kopa, M. (szerk.) *Listina základních práv a svobod*. 1. kiadás. Praha: C.H. Beck
- FREMR, R. (2015) 'Trestné činy proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti' in Drašík, A. et al. (szerk.) *Trestní zákoník: komentář*. 1. kiadás. Praha: Wolters Kluwer
- HERCZEG, J. (2004) *Meze svobody projevu*. Praha: Orac
- HOLAS, J. (2012) *Trestné činy proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci
- MAISNER, M. (2015) 'Snaha o zakázané těžení ze zdánlivé absence výslovné legislativní úpravy a nebezpečná situace pro poskytovatele služeb informační společnosti', *Bulletin advokacie* [Online]. Elérhető: <http://www.bulletin-advokacie.cz/snaha-o-zakazane-tezeni-ze-zdanlive-absence-vyslovne-legislativni-upravy> (Letöltve: 2022. június 30.)
- NOVÁKOVÁ, H. (2010) *Trestné činy narušující soužití lidí z hlediska nové právní úpravy*. Brno: Právnická fakulta Masarykovy univerzity, Katedra trestního práva
- PARTI, K. (2016) 'A megfélemlítés (bullying) szabályozása Magyarországon és külföldön', *In Medias Res*, 5(1), 114–146. o.
- POLČÁK, R. (2012) *Internet a proměny práva*. Praha: Auditorium s.r.o.
- ŠÁMAL, P. (2012) *Trestní zákoník: komentář*. 2. kiadás. Praha: C.H. Beck
- ŠČERBA, F. (2009) 'Trestné činy proti důstojnosti v sexuální oblasti' in Jelínek, J. (szerk.) *Trestní právo hmotné*. 1. kiadás. Praha: Leges
- STRAKOŠ, J. (2021) 'Šíření nenávisti na internetu a jeho trestní postihy (poznatky k limitům českého přestupkového práva a úvahy nad nimi)', *Správní právo*, 54(1) [Online]. Elérhető: <https://www.mvcr.cz/clanek/spravni-pravo-cislo-1-2021.aspx> (Letöltve: 2022. június 30.)
- TELEC, I. (2015) 'Zakázané těžení a nebezpečná situace na elektronických úložištích dat', *Bulletin advokacie*, 2015/1–2, 19–29. [Online]. Elérhető: http://www.bulletin-advokacie.cz/assets/zdroje/casopis/2015/BA_1-2_2015_web.pdf (Letöltve: 2022. június 30.)
- VIŠTALOVÁ, A. (2021) *Trestněprávní aspekty kyberšikany*. Praha: Právnická fakulta Univerzita Karlova, Katedra trestního práva
- ZICHOVÁ, T. (2019) *Odpovědnost poskytovatelů služeb informační společnosti za cizí obsah*. Brno: Právnická fakulta Masarykovy univerzity

9. Dánia – Jövőbiztos rendelkezések a kibermegfélemlítés elleni küzdelemben

NÉMETH ZOLTÁN

1. A gyűlöletbeszéd szabályozási kérdései

Dániában a gyűlöletbeszédet törvény¹ tiltja, és hivatalosan olyan nyilvános kijelentéseként határozzák meg, amelyekben egy csoportot megfenyegetnek, sértenek vagy lealacsonyítanak olyan jellemzők alapján, mint a nemzetiség, az etnikai hovatartozás, a vallás vagy a szexuális irányultság.

Aki bárkit úgy fenyeget bűncselekmény elkövetésével, hogy az alkalmas arra, hogy a megfenyegetettben – annak életével és testi épségével kapcsolatban – komoly félelmet keltsen, pénzbüntetéssel vagy 2 évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.² A dán Büntető törvénykönyv tehát a gyűlölet-bűncselekményekkel összefüggésben fogalmi elemként határozza meg, hogy annak alkalmasnak kell lennie arra, hogy a megfenyegetettben komoly félelmet keltsen.

1 Büntető törvénykönyv (Straffeloven). Elérhető: <https://www.retsinformation.dk/eli/lta/2021/1851> (Letöltve: 2022. március 20.)

2 Büntető törvénykönyv 266. §

Dr. Németh Zoltán LL.M.
kutató, Mádl Ferenc Összehasonlító Jogi Intézet

Németh, Z. (2023) 'Dánia – Jövőbiztos rendelkezések a kibermegfélemlítés elleni küzdelemben' in Nagy, Z. (szerk.) *Az összehasonlító jog eszközével a gyűlölet ellen. Az online gyűlöletbeszéd, zaklatás és megfélemlítés nemzetközi szabályozása*, 201–227. o. Budapest: Mádl Ferenc Összehasonlító Jogi Intézet



https://doi.org/10.47079/2023.nz.gyuloletbeszed.10_9

A gyűlölet-bűncselekmény elkövetése kapcsán fontos kiemelni, hogy a törvény konkrétan felsorolja azokat a társadalmi csoportokat vagy jellemzőket, amelyekkel összefüggésben a bűncselekmény elkövethető:

- a) faj, bőrszín;
- b) nemzeti vagy etnikai hovatartozás;
- c) hit;
- d) szexuális irányultság.

A Büntető törvénykönyv a nyilvánosság előtt elkövetett gyűlölet-bűncselekmények esetén külön rendelkezéseket tartalmaz, amikor kimondja, hogy a nyilvánosan tett olyan kijelentések, amelyek erőszakos cselekmények vagy vandalizmus előidézésére irányulnak, is büntetendők, illetve³ aki nyilvánosan vagy szélesebb körben történő terjesztés szándékával olyan nyilatkozatot tesz, amelyben személyek egy csoportját faja, bőrszíne, nemzeti vagy etnikai származása, hite vagy szexuális irányultsága miatt megfenyegetik, sértik vagy lealacsonyítják, pénzbüntetéssel vagy 2 évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.⁴ További minősítő körülmény is megjelenik a szabályozásban, amely a bírói gyakorlatra gyakorol hatást. Ez a rendelkezés kimondja, hogy az ítélelhozatalkor különösen súlyosbító körülménynek kell tekinteni, ha a gyűlöletbeszéd propagandatevékenység-jellegű.

A rendelkezést 1939-ben vezették be a Büntető törvénykönyvbe, de csak 1987-ben került bevezetésre a szexuális irányultságra vonatkozó rendelkezés. A gyűlöletbeszéd fogalmát tehát a Büntető törvénykönyv kifejezetten nem tartalmazza, hanem a fenti bűncselekménytípusok gyűjtőfogalmaként kell értelmezni.⁵ A (közvetlen) diszkrimináció, a gyűlöletbeszéd és a gyűlölet-bűncselekmények ugyanazon érem három oldalának tekinthetők abban az értelemben, hogy a bűncselekmények mindegyike egy adott csoporttal kapcsolatos előítélet indítéka. A fogalmak azonban eltérő jellegű jogi kérdéseket vetnek fel, ezért fontos a fogalmak megkülönböztetése.⁶

Dánia részletes statisztikákkal rendelkezik a gyűlölet-bűncselekményekkel kapcsolatban, amely statisztikákat a rendőrség készíti és mindenki számára nyilvánosak. Az adatok alapján megállapítható, hogy a 2016–2020 közötti időszakban 2273 olyan bűncselekményt tartottak nyilván, amelyek megfelelnek a gyűlölet-bűncselekmény

3 Büntető törvénykönyv 266. § a.

4 Büntető törvénykönyv 266. § b.

5 Garly–Nour, 2011, 19. o.

6 Dilou Jacobsen–Kierkegaard, 2008, 99–100. o.

fogalmának,⁷ azonban ezek nem kerültek további bontásra, így nem állapítható meg, hogy ezen bűncselekmények közül pontosan hány esetben fordult elő konkrétan gyűlöletbeszéd.

Év	Esetek száma
2020	635
2019	469
2018	449
2017	446
2016	274

1. táblázat. A gyűlölet-bűncselekmények száma Dániában 2016–2020 (saját szerkesztés)⁸

A rendőrségi statisztikák alapján mégis megállapítható az, hogy 2020-ban a gyűlölet-bűncselekmények gyűjtőfogalmán belül milyen esetekben és hány alkalommal következtek el ún. gyűlöletbeszéd-bűncselekményt. A legjellemzőbb esetek a következők:

- a) rasszista és xenofób indíttatás;
- b) antiszemita háttér;
- c) muszlimellenes gyűlöletbeszéd;
- d) keresztényellenes gyűlöletbeszéd;
- e) valláson vagy meggyőződésen alapuló egyéb gyűlölet-bűncselekmények;
- f) LMBT-ellenes gyűlöletbeszéd.

Bűncselekmény típusa	Az esetek száma 2020-ban
Rasszista és xenofób indíttatás	360
Antiszemita háttér	79
Muszlimellenes gyűlöletbeszéd	87
Keresztényellenes gyűlöletbeszéd	25
Valláson vagy meggyőződésen alapuló egyéb gyűlölet-bűncselekmények	3
LMBT-ellenes gyűlöletbeszéd	79

2. táblázat. A gyűlöletbeszéd bűncselekmények száma Dániában 2020-ban (saját szerkesztés)⁹

7 ODIHR Hate Crime Reporting [Online]. Elérhető: <https://hatecrime.osce.org/denmark> (Letöltve: 2022. március 30.)

8 Uo.

9 Uo.

2020-ban az Igazságügyi Minisztérium jelentést tett közzé a 2005–2019 közötti viktimizációs felmérésről. A felmérés gyűlölet-bűncselekményekkel kapcsolatos kérdéseket tartalmazott, és egyebek mellett kimutatta, hogy évente 4300–5800 ember volt kitéve rasszista erőszaknak, 1500–2500 ember pedig szexuális irányultsága miatt. Ezen kívül 2019-ben az erőszak áldozatainak csaknem hat százaléka azt válaszolta, hogy az erőszaktevőt nemi identitásuk motiválhatta.¹⁰

Természetesen különbséget kell tenni az offline és az online térben elkövetett bűncselekmények között, és az Igazságügyi Minisztérium korábban említett jelentése ebben a tekintetben is teljes körű felmérést tartalmaz, így választ kaphatunk arra a kérdésre, hogy Dániában hogyan is alakul a gyűlöletbeszéd-háttérű bűncselekményeknek a száma, és ezek milyen okkal történnek, és melyek a leginkább veszélyeztetett korcsoportok és társadalmi csoportok.

A 2008 óta zajló áldozatfelmerések során arra próbáltak fényt deríteni, hogy az erőszak mennyiben minősíthető gyűlölet-bűncselekménynek, pl. olyan bűncselekmény, amelyet egy olyan csoport elleni gyűlölet motivál, amelyhez az áldozat tartozik vagy vélhetően tartozik. Felmerül tehát a kérdés, hogy az erőszakot – az áldozat véleménye szerint – mennyiben motiválja akár rasszizmus, akár az áldozat (véltető) szexuális irányultsága. 2019-től már azt is méri, hogy az erőszakot mennyiben motiválja az áldozat (véltető) nemi identitása. 2020-tól pedig további kérdés, hogy milyen mértékben motiválja az erőszakot az áldozat vallási meggyőződése. A gyűlölet-bűncselekményeknek lehetnek más formái is, mint például a politikai indíttatású erőszak, de ezekre a formákra nem kérdeztek rá a felmérésben.¹¹ 2020-ban az áldozatokat ért erőszakos incidensek 21%-a egyértelműen gyűlölet-bűncselekmény volt, amelyet a (véltető) csoporthoz tartozás egy vagy több fent említett formája motivált, ami 8300 és 15 100 fő közötti becsült számnak felel meg.¹²

A 2008–2020 közötti időszakban az áldozatoknak a nyolc százaléka nyilatkozott úgy, hogy az incidenst véleményük szerint rasszizmus motiválta. Ez azt jelenti, hogy évente 4600–6000 16 és 74 év közötti ember van kitéve rasszista indíttatású erőszaknak. A számítások jelenleg kevés megfigyelésen alapulnak, ezért az eredményeket jelentős

10 Az erőszaknak és a bűnözés egyéb formáinak kitétsége. Az áldozatfelmerések 2005–2020. (2020) Igazságügyi Minisztérium Kutatási Iroda, Országos Rendőrség, Koppenhágai Egyetem, Bűnmegelőzési Tanács [Online]. Elérhető: <https://www.justitsministeriet.dk/wp-content/uploads/2021/12/Udsathed-for-vold-og-andre-former-for-kriminalitet.-Offerundersogelserne-2005-2020-WT.pdf> (továbbiakban: Az erőszaknak és a bűnözés egyéb formáinak kitétsége. Az áldozatfelmerések 2005–2020.) (Letöltve: 2022. március 10.)

11 Az erőszaknak és a bűnözés egyéb formáinak kitétsége. Az áldozatfelmerések 2005–2020. 78. o.

12 Az erőszaknak és a bűnözés egyéb formáinak kitétsége. Az áldozatfelmerések 2005–2020. 79. o.

fenntartásokkal kell kezelni.¹³ A rasszista indíttatású erőszak esetén statisztikailag szignifikánsan nagyobb arányban esett áldozatul férfi, mint nő, illetve a 25–74 éves korosztály veszélyeztetettebb, mint a 16–24 évesek.

Azok az erőszakos bűncselekmények, amelyeket feltételezhetően az áldozat szexuális irányultsága vagy nemi identitása motivál, ritkábban fordulnak elő, mint a rasszizmus okozta bűncselekmények. A 2008–2020 közötti időszakban az erőszak áldozatainak négy százaléka esetében bizonyítható, hogy az erőszakos cselekményt minden bizonnyal az áldozat (véltető) szexuális irányultsága vagy nemi identitása motiválta. Ez évente 1900 és 2900 közötti 16 és 74 év közötti embert jelent szexuális irányultság vagy nemi identitás miatt erőszaknak kitéve. Nincs statisztikailag szignifikáns különbség azon nők és férfiak száma között, akik úgy vélik, hogy az erőszakos epizódot minden bizonnyal az áldozat szexuális irányultsága motiválta.¹⁴

Ami a vallási meggyőződés miatti erőszakot illeti, kijelenthető, hogy csaknem az áldozatok 11 százaléka érintett. A számítások itt kizárólag egyéves tanulmányozáson és nagyon kevés megfigyelésen alapulnak, ezért jelentős bizonytalanságnak vannak kitéve.¹⁵

Az Igazságügyi Minisztérium felmérése azt jelzi, hogy az áldozat feltételezett vallási meggyőződése gyakrabban áll a háttérben, mint a rasszizmus, de nagyon fontos megjegyezni, hogy a korábbi évek áldozati felmérései során a vallást nem kérdezték meg lehetséges indítékként.

Az Igazságügyi Minisztérium felmérése arra a következtetésre jutott, hogy a gyűlölet-bűncselekmények áldozatainak bejelentési hajlandósága nem alacsonyabb és nem is magasabb, mint más típusú erőszak áldozatainak a bejelentési hajlandósága (34%).¹⁶

Természetesen a gyűlöletbeszéd az online térben is megjelenik, és az Igazságügyi Minisztérium ezt is vizsgálta jelentésében. Azok közül, akik 2020-ban azt választották, hogy interneten elkövetett bűncselekményeknek voltak kitéve, alig több mint tizede volt kitéve gyűlöletbeszédnek. A gyűlöletbeszéd legelterjedtebb típusa a rasszista indíttatás, ezt követik a szexuális irányultságra vagy nemi identitásra vonatkozó diszkriminatív kijelentések, míg a legkisebb kategóriát a vallással kapcsolatos diszkriminatív kijelentések alkotják.

Az interneten elkövetett bűncselekmények áldozatainak teljes csoportjában nagyjából azonos arányban számolnak be érintettségükről a nők és a férfiak. Az interneten

13 Az erőszaknak és a bűnözés egyéb formáinak kitétsége. Az áldozatfelmérések 2005–2020. 79. o.

14 Az erőszaknak és a bűnözés egyéb formáinak kitétsége. Az áldozatfelmérések 2005–2020. 79. o.

15 Az erőszaknak és a bűnözés egyéb formáinak kitétsége. Az áldozatfelmérések 2005–2020. 80. o.

16 Az erőszaknak és a bűnözés egyéb formáinak kitétsége. Az áldozatfelmérések 2005–2020. 80. o.

elkövetett bűncselekmények áldozatai közül a 40–74 évesek statisztikailag szignifikánsan kevésbé vannak kitéve az internetes gyűlöletbeszédnek, mint a fiatalabb korcsoportok,¹⁷ ami adódhat abból is, hogy ez a korosztály lényegesen kevesebbet használja az internetet és annak különféle platformjait.

1.1. A véleménynyilvánítás szabadsága és a gyűlöletbeszéd viszonya

A gyűlöletbeszéddel összefüggésben érdemes röviden áttekinteni azt, hogy hol húzódnak a szólásszabadság és a véleménynyilvánítás határai a dán szabályozásban, mivel ezen határok megsértése után már egyenes út vezethet a gyűlöletbeszéd cselekményének elkövetéséhez. A véleménynyilvánítás szabadsága Dániában sem abszolút, ezért bűncselekménynek számít a rágalmazó vagy a magánélet megsértését célzó kijelentések megtétele, és tilos a bizalmas információk felfedése vagy felhasználása. Ez a dán Büntető törvénykönyv, a dán közigazgatási törvény és a dán üzleti titokról szóló törvény rendelkezései hatálya alá tartozik, és megállapodás alapján (például a munkaszerződésben) a munkavállalóra külön titoktartási kötelezettségek vonatkozhatnak, tehát több olyan jogszabály is hatályban van, amelyek megszábják a szólásszabadság határait. A dán alkotmány 77. cikke¹⁸ mondja ki általánosságban a véleménynyilvánítás szabadságát, amely mindenkit megillet szóban és írásban, de bíróság előtti felelősségvállalás mellett.

Jogszabály	Korlátozó rendelkezés
Alkotmány	Bíróság előtti felelősségvállalás mellett gyakorolható a szólásszabadság (77. cikk)
Büntető törvénykönyv	Becsületsértés (267. §) és rágalmazás (269. §)
Közigazgatási törvény ¹⁹	Iratbetekintési jog korlátozása (30. §)
Üzleti titokról szóló törvény ²⁰	Üzleti titok jogellenes megszerzése (4. §), üzleti titok védelme (6. §)

3. táblázat. A szólásszabadság törvényi korlátai Dániában (saját szerkesztés)

A dán jogelméletben széles körben elterjedt az egyetértés abban, hogy az alkotmány 77. §-a védi az úgynevezett „formális szólásszabadságot” (*formel ytringsfrihed*), ami azt jelenti, hogy nem követelhető meg, hogy valaki beszédét a közzététel vagy más módon

17 Az erőszaknak és a bűnözés egyéb formáinak kitétsége. Az áldozatfelmérések 2005–2020. 142. o.

18 Dán alkotmány (LOV nr 169 af 05/06/1953 – Danmarks Riges Grundlov) 77. cikk

19 Közigazgatási törvény (Lov om offentlighed i forvaltningen – LOV nr 606 af 12/06/2013) 30. §

20 Az üzleti titokról szóló törvény (Lov om forretningshemmeligheder)

történő terjesztés előtt hatósági felülvizsgálatra nyújtsa be.²¹ Nézeteltérés van azonban azzal kapcsolatban, hogy a 77. § kiterjed-e az ún. „anyagi szólásszabadságra” (*materiel ytringsfrihed*), arra a jogra, hogy senki ne kapjon büntetést saját beszédéért. Egyetértés van abban, hogy a „bíróság felelőssége alatt” kifejezés bizonyos jogot ad a jogalkotóknak a szólásszabadság korlátozására, de fordítva, több bírósági határozat is azt sugallja, hogy létezik bizonyos anyagi szólásszabadság.²² A vita arról szól, hogy az anyagi szólásszabadságnak vannak-e határai vagy sem.²³

A gyűlöletbeszéddel összefüggésben érdemes megemlíteni két olyan esetet, amely bírósági eljárással végződött Dániában. A szólásszabadság szószólója, Lars Hedegaard ellen eljárást indítottak 2009 decemberében az iszlámot kritizáló megjegyzései miatt. Először 2011 januárjában a Kerületi Bíróságon felmentették, majd 2011 májusában a Legfelsőbb Bírósághoz benyújtott fellebbezés alapján elítélték, végül 2012 áprilisában a dán Legfelsőbb Bíróság felmentette, mert úgy ítélte meg, hogy nem bizonyítható, hogy a kijelentéseket szándékosan állította.²⁴ Egy másik érdekes esetben Jesper Langballe dán politikus bűnösnek vallotta magát, és gyűlöletbeszéd miatt elítélték egy újságcikk alapján, amelyet Hedegaard ügyével kapcsolatban írt a muszlim családokban elkövetett nemi erőszakról.²⁵

1.2. Összegzés

A magyar szabályozáshoz hasonlóan a dán jogszabályok is tiltják a gyűlöletbeszédet, amelyek hivatalosan olyan nyilvános kijelentéseként határozzák meg, amelyekben egy csoportot megfenyegetnek, sértenek vagy lealacsonyítanak olyan jellemzők alapján, mint a nemzetiség, az etnikai hovatartozás, a vallás vagy a szexuális irányultság. A gyűlöletbeszéd hátterében általában rasszista és xenofób indíttatás, antiszemita háttér, muszlimellenes gyűlöletbeszéd, keresztényellenes gyűlöletbeszéd, valláson vagy meggyőződésen alapuló gyűlöletbeszéd és LMBT-ellenes gyűlöletbeszéd áll, és ezen cselekményekkel kapcsolatban a Büntető törvénykönyv, a közigazgatási törvény és az üzleti titokról szóló törvény is tartalmaz rendelkezéseket. Ezen jogszabályok egyben a szólásszabadság korlátait is jelentik a dán jogrendszerben.

21 Zahle, 2006, 536. o.

22 Zahle, 2006, 539. o.

23 Zahle, 2006, 539–552. o.

24 Lars Hedegaardot felmentették a muszlimokkal kapcsolatban tett kijelentései miatt indult perben. Elérhető: www.politiken.dk (Letöltve: 2022. március 5.)

25 Jesper Langballe elismeri a rágalalmazást a muszlim nemi erőszakról tett megjegyzései miatt (2010) [Online]. Elérhető: <https://www.icenews.is> (Letöltve: 2022. március 5.)

2. A cyberbullying szabályozása

2.1. A kiberbűnözés általánosságban Dániában

A kiberbűnözés a számítógépek és hálózatok, leggyakrabban az internet segítségével végrehajtott bűncselekmények gyűjtőfogalma.²⁶ Azok a bűncselekmények, amelyekre hagyományosan ez a fogalom vonatkozik, a következők:

- a) hackelés;
- b) ipari kémkedés;
- c) információs rendszerek kódjainak terjesztése;
- d) elektronikus hamisítás;
- e) adatcsalás;
- f) elektronikus fizetési bűncselekmények;
- g) számítógépes bűncselekmények.²⁷

A fogalomnak nincs fix meghatározása, de két kategóriába sorolható:²⁸

- a) fejlett kiberbűnözés (vagy csúcstechnológias bűnözés) – számítógépes hardver és szoftver elleni kifinomult támadások;
- b) cyber-enabled bűnözés – az internet megjelenésével új fordulatot vett hagyományos bűnözés (a gyermekek elleni bűncselekmények, a pénzügyi bűncselekmények és a terrorizmus).

Kissé leegyszerűsítve elmondható, hogy a két kategória közötti különbség az, hogy az első kategóriába tartozó számítógép és hálózat a támadás célpontja, míg a második kategóriába tartozó számítógép vagy hálózat a támadás eszköze.

2.2. A kibermegfélemlítés dán szabályozása

Jelen országfejezet egyik célja, hogy bemutassa a dán szabályozást a cyberbullying területén. Számos különböző törvény és rendelet szabályozza Dániában az erőszak és fenyegetés tényállását, valamint a digitális zaklatást. Ezek az alábbiak:

²⁶ Feldtmann, 2019, 6. o.

²⁷ Baumbach, 2018, 17–28. o.

²⁸ INTERPOL honlapja: <https://www.interpol.int/Crime-areas/Cybercrime/Cybercrime> (Letöltve: 2022. március 20.)

- a) munkakörnyezeti törvény;²⁹
- b) Dán Munkakörnyezetvédelmi Hatóság különféle iránymutatásai;
- c) Büntető törvénykönyv;
- d) személyes adatokról szóló törvény;
- e) az ún. „respect-csomag”, amelyet az Igazságügyi Minisztérium készített.

Látható tehát, hogy az internetes zaklatás, a kibermegfélemlítés a társadalom különféle szegmenseiben jelen van, és sajnos több társadalmi réteget is érint. Összefüggésben állhat bűncselekménnyel, iskolai zaklatással, munkahelyi abúzzsal, de jelen van a közigazgatásban dolgozók életében is, illetve a személyes adatok védelme tekintetében is lehet jelentősége. Annak ellenére, hogy a kibernetikus fenyegetés, az online térben történő zaklatás alapvetően nem tekint vissza jelentős múltra, ezt ellensúlyozza azonban a szinte akadálytalan előretörése az internet és a digitális eszközök rohamos fejlődése által.

A különféle dán jogszabályok elszórtan tartalmazzák tehát rendelkezéseket az online térben elkövetett megfélemlítéssel kapcsolatban, de mégis egy rendszert alkotnak, és reagálnak a különféle típusú cselekményekre.

Jogszabály	Rendelkezés a kibermegfélemlítéssel kapcsolatban
Munkakörnyezeti törvény	Külön fejezet: a sértő cselekményekre vonatkozó szabályok, beleértve a zaklatást és a szexuális zaklatást is 22. § – a munka megszervezése 23. § – a jogsértő cselekmények
Büntető törvénykönyv	119. § a) – a közszolgálatban dolgozók zaklatása 264. § d) – a magánélet védelme 266. § – fenyegetés 266. § b) – rasszizmus vagy diszkriminációs záradék 267. § – rágalmozás
Személyes adatokról szóló törvény	Személyes adatok kezelése
Munkahelyi balesetbiztosításról szóló törvény	6. § – az online zaklatás következményei is munkahelyi balesetnek minősülnek

4. táblázat – a kibermegfélemlítés közvetett megjelenése a dán jogszabályokban (saját szerkesztés)

²⁹ Munkakörnyezeti törvény (Bekendtgørelse af lov om arbejds miljø). Elérhető: <https://www.retsinformation.dk/eli/lta/1995/184> (Letöltve: 2022. március 10.)

2.3. Kibermegfélemlítés a munkahelyeken

A dán munkahelyi egészségügyi és biztonsági jogszabályok szerint a digitális zaklatás olyan visszaélészerű cselekmény, amely más visszaélészerű cselekményekkel egyenrangú egészségügyi következményekkel járhat. A sértő cselekmények a megfélemlítés, a szexuális zaklatás és a munkahelyi jogsértések egyéb módjainak gyűjtőfogalma, beleértve azt is, amikor digitálisan történik.

A munkakörnyezetről szóló törvény különbséget tesz aközött, hogy a visszaélészerű cselekményeket a munkahelyen belül, vagy olyan külső személy követi el, aki nem része a munkahelynek. A Dán Munkakörnyezetvédelmi Hatóság³⁰ a digitális zaklatást az alapján is kezeli, hogy azt ki követi el.³¹ Ennek alapján az alábbi kategóriákat különböztetik meg az általuk készített útmutatóban:³²

- a) a munkahelyen belüli sértő cselekmények az alkalmazottak között, illetve az alkalmazottak és a vezetők között;
- b) a dán munkakörnyezeti hatóság szerint erőszaknak minősülnek a külső felek, például szülők, tanulók, diákok, felhasználók, betegek, ügyfelek vagy rokonok digitális zaklatás formájában történő sértő cselekményei.

Akár a munkahelyen belül történik a digitális zaklatás, akár a munkahelyhez nem kötődő személyek gyakorolják, ez egy olyan munkakörnyezeti probléma, amelyet a munkahelynek kötelessége megelőzni és kezelni – munkaidőben és azon kívül egyaránt.

Az útmutató szerint munkával kapcsolatos sértő cselekmények lehetnek a következők:

- a) a szükséges információk megőrzése, visszatartása;
- b) bántó megjegyzések;
- c) a feladatkörök, felelősségi körök indokolatlan megvonása vagy csökkentése;
- d) rágalmozás vagy kirekesztés szakmai közösségből;
- e) az alkalmazottak magánéletét érintő támadások vagy bírálatok;
- f) kiabálás;
- g) fizikai támadások vagy azokkal való fenyegetés;
- h) ellenségeskedés;
- i) sértő írott üzenetek, szöveges üzenetek, képek és videók, beleértve a közösségi médiát is;

30 Munkakörnyezetvédelmi Hatóság honlapja (Arbejdstilsynet): <https://at.dk>

31 Az Arbejdstilsynet (AT) útmutató a munkahelyi visszaélésekről. [Online]. Elérhető: <https://at.dk/regler/at-vejledningner/kraenkende-handlinger-4-3-1/> (Letöltve: 2022. március 10.)

32 Uo.

- j) sértő telefonhívások;
- k) kötekedés;
- l) munkahelyi kizsákmányolás.

A munkakörnyezetre vonatkozó jogszabályok értelmében a munkát minden szakaszban úgy kell megtervezni, megszervezni és végrehajtani, hogy az rövid és hosszú távon a sértő cselekmények vonatkozásában teljes mértékben biztonságos legyen. Ez azt jelenti, hogy a visszaélések nem károsíthatják a munkavállalók biztonságát vagy egészségét rövid vagy hosszú távon, és a munkáltatónak hatékony intézkedéseket kell tennie annak érdekében, hogy a munkavállalók testi vagy lelki egészsége ne romoljon.³³

Az útmutató részletesen elemzi a kiváltó okokat is, amelyek miatt kialakulhat a munkahelyi online vagy offline zaklatás. A kutatások azt mutatják, hogy a támadó vagy zaklató cselekedeteknek számos oka lehet. A dán elemzők szerint az egyén munkakörülményei, valamint a szervezeti és vezetési módszerek hozzájárulnak ahhoz, hogy visszaélések forduljanak elő. Ugyanez vonatkozik az alkalmazottak közötti, valamint az alkalmazottak és a vezetők közötti interakcióra is. Ezek lehetnek például:

- a) a munka nem megfelelő megszervezése, pl. a munkavállalókkal szembeni túl magas, nem egyértelmű vagy egymásnak ellentmondó elvárások;
- b) nem megfelelő tájékoztatás és kommunikáció;
- c) diszkrimináció;
- d) a konstruktív problémamegoldás és konfliktuskezelés hiánya;
- e) a munkavégzésben bekövetkezett változások munkahelyi kezelése (az ilyen változtatások jogsértő cselekményeket eredményezhetnek, ha nem jár velük megfelelő tájékoztatás);
- f) tisztázatlan értékek és viselkedési normák a munkahelyen.

A munkahelyi balesetbiztosításról szóló törvény³⁴ értelmében a digitális zaklatás is munkahelyi balesetnek minősül. A törvény a munkahelyi balesetet úgy határozza meg, mint hirtelen vagy öt napon belül bekövetkező esemény vagy hatás által okozott lelki vagy fizikai sérülés.³⁵ Munkahelyi balesetnek minősülnek azok az erőszakos

33 Munkakörnyezeti törvény 22. §

34 Munkahelyi balesetbiztosításról szóló törvény (Bekendtgørelse af lov om arbejds-kadesikring – LBK nr 376 af 31/03/2020)

35 Munkahelyi balesetbiztosításról szóló törvény 6. §

cselekmények is, amelyeket külső személyek a munkahelyen kívül, munkával összefüggésben követnek el. Ez vonatkozik azokra a fenyegetésekre és zaklatásokra is, amelyeket digitálisan követnek el, pl. közösségi oldalakon vagy e-mailben, munkaidőn belül és azon kívül is, ha azok a munkához köthetők. Munkabalesetnek minősül a digitális zaklatás formájában megjelenő sértő cselekmény is, amely a munkavállalók között, illetve a vezetők és az alkalmazottak között a munkahelyen belül történik, ha az személyi sérülést okozott. Az ilyen munkahelyi baleseteket ugyanúgy be kell jelenteni és regisztrálni kell, mint a többi munkahelyi balesetet. A legtöbb munkahelyen van baleset-nyilvántartási és bejelentési rendszer, amely felhasználható és adott esetben alkalmazható.

2.4. A kibermegfélemlítéssel kapcsolatos szabályok a dán Büntető törvénykönyvben

A Büntető törvénykönyv különböző korlátokat szab a véleménynyilvánítás szabadságának, és ezen rendelkezések vonatkoznak az online térre is, anélkül, hogy konkrétan nevesítené az internetes zaklatást, kibermegfélemlítést. A kiberbűnözésnek viszont már van különálló tényállása a dán Büntető törvénykönyvben. A Büntető törvénykönyv alábbi rendelkezéseinek a bemutatása azért fontos, mivel ezek kapcsolódnak leginkább a kibermegfélemlítés témaköréhez:

- a) 119. § a) – a közszolgálatban dolgozók zaklatása;
- b) 264. § – a magánélet védelme;
- c) 266. § – fenyegetés;
- d) 266. § b) – rasszizmus vagy diszkriminációs záradék;
- e) 267. § – rágalmazás.

A közszolgálatban dolgozók zaklatása

A Büntető törvénykönyv 119. §-a értelmében a közszolgálatban dolgozó személyek zaklatása bűncselekmény, és nyolc évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő a 2019-es szigorítás óta.

A törvény értelmében, aki erőszakkal vagy fenyegetéssel valakit, aki közszolgálati tevékenységért felelős, akadályoz azzal a céllal, hogy intézkedését megakadályozza, vagy akadályozza, hogy ilyen személy jogszerű szolgálati cselekményt teljesítsen, vagy szolgálati cselekmény végrehajtására kényszeríti.

A dán legfőbb ügyész tárgyban kiadott közleménye pontosítja a közszolgálat fogalmát, és a közigazgatásban (azaz állami, területi és önkormányzati intézményekben) foglalkoztatott személyeket, valamint egyéb közszolgálati feladatkörben eljáró személyeket érti alatta, ideértve pl. a politikusokat is. Továbbá a körülményektől függően

magáncégek alkalmazottai is ebbe a körbe tartozhatnak, akik megállapodás alapján a közszféra megbízásából látnak el feladatokat.³⁶

A magánélet védelme

Pénzbüntetéssel vagy hat hónapig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő az, aki más magánéleti körülményeire vonatkozó felhívást, képet vagy az illetőről készült egyéb felvételt úgy hoz nyilvánosságra, hogy arra nem volt semmilyen felhatalmazása. A bűncselekmény online formában is elkövethető. Az internet nemzetközi dimenziója befolyásolja a nemzeti jog alkalmazásának mértékét. A 9a. §-sal a Büntető törvénykönyv egy jövőbiztos rendelkezést kapott, amely kimondja, hogy mikor van a dán büntetőhatóság olyan jogsértésekkel kapcsolatban, amikor szöveget, hangot vagy vizuális anyagot tesznek általánosan elérhetővé az interneten keresztül. A 9. § korlátozza a hatás elvének alkalmazását, így az anyagok internetes közzétételekor nem kell minden ország jogszabályait betartani, hanem azok a dán joghatóság alá tartoznak.³⁷

Fenyegetés

A Büntető törvénykönyv rendelkezései alapján a fenyegetés olyan súlyos hátrány kilátásba helyezése, amely alkalmas arra, hogy a megfenyegetettben komoly félelmet keltsen, különösen, ha az a fenyegetés az élet és a testi épség ellen irányul, az elkövető pénzbüntetéssel vagy 2 évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő. A rendelkezés szerint a fenyegetésnek alkalmasnak kell lennie arra, hogy akár a veszélyeztetett, akár mások életét, egészségét vagy jólétét érintően súlyos félelmet keltsen. Az, hogy egy fenyegetés alkalmas-e a félelemkeltésre, mindig az adott eset konkrét megítélésétől függ. Itt több momentum is releváns lehet, pl. a felek egymás közötti hangvétele. Nagyon fontos, hogy a fenyegetésnek önmagában kell alkalmasnak lennie arra, hogy komoly félelmet keltsen.

Diszkriminációs záradék

Online formában is elkövethető az ún. rasszizmus vagy diszkriminációs záradékban leírt bűncselekmény, miszerint aki nyilvánosan vagy szélesebb körben történő terjedési szándékkal olyan nyilatkozatot tesz, amelyben személyek egy csoportját faj, bőrszín, nemzeti vagy etnikai származása, vallási, ill. szexuális irányultsága miatt sért, pénzbírsággal vagy 2 évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő. A büntetés

36 A legfőbb ügyész közleménye: Zaklatás, fenyegetés és erőszak a közfoglalkoztatottakkal szemben (119. §, 119a. § és 121. §) [Rigsadvokatmeddelelsen, afsnittet: Chikane, trusler og vold mod offentligt ansatte mv. (§ 119, § 119 a og § 121) – CIR1H 10246, 2019. 12. 19.] Elérhető: <https://www.retsinformation.dk/eli/retsinfo/2019/10246> (Letöltve: 2022. március 15.)

37 Jensen, 2010.

kiszabása során különösen súlyosbító körülménynek kell tekinteni, ha az elkövetés propagandatevékenységet valósít meg.

Rágalmazás

A dán Büntető törvénykönyv 267. §-a rendelkezik a rágalmazás bűncselekményről, amikor kimondja, hogy aki más becsületét szóval vagy tettel úgy sérti meg, hogy az alkalmas a sértett állampolgári megbecsülésének csökkentésére, pénzbüntetéssel vagy 4 hónapig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő. Nemcsak Dániában, hanem más országban is egyértelmű tendencia, hogy a rágalmazás egyre inkább megjelenik az online térben is. Összességében elmondható, hogy a Büntetőjogi Tanács véleménye szerint – különösen a technológiai fejlődés tükrében – fennáll annak a veszélye, hogy a rágalmazás gyorsan és széles körben elterjed az interneten, és ebből következően nagyobb a kockázata a káros hatások fokozódásának. Az a tény, hogy a rágalmazás mint egyértelmű kiindulópont – és a Büntetőjogi Tanács javaslata szerint továbbra is – magánvádas eljárást tárgyat képezi, és emiatt nagyon ritkán indítanak eljárást, a Tanács véleménye szerint önmagában nem jelentheti azt, hogy nem elegendő alap a büntetőjogi védekezéshez.³⁸

A Büntetőjogi Tanács szerint nem szükséges, hogy maga az egyéni rágalmazás különösen súlyos legyen, de összességében olyan rágalmazó kijelentésnek kell lennie, amely alkalmas arra, hogy egy másik személyt különösen súlyos jogsértés érjen.³⁹

A Büntetőjogi Tanács értelmezése szerint a Büntető törvénykönyv 267. §-a kiterjed a becsületsértő szavakkal vagy tettekkel, illetve a hamis vád terjesztésével történő rágalmazásra. A jogirodalomban egyetértés van abban, hogy a rendelkezés megfogalmazása kissé homályos, de ennek ellenére a becsmérlő kijelentések megtételére és terjesztésére egyaránt kiterjed.⁴⁰

2.5. A személyes adatok védelme és összefüggései a kibermegfélemlítéssel

A személyes adatok kezeléséről szóló törvény⁴¹ a fő jogszabály arra vonatkozóan, hogy mikor és hogyan kezelhetők a személyes adatok. A személyes adatokról szóló törvény leggyakoribb megsértése akkor történik, amikor képeket vagy videókat tesznek

38 A Büntetőjogi Tanács jelentése a béke és a becsület megsértéséről, 1563. sz. jelentés. [Online]. Elérhető: <https://www.justitsministeriet.dk/sites/default/files/media/Pressemeddelelser/pdf/2017/bet1563.pdf> (Letöltve: 2022. március 12.)

39 A Büntetőjogi Tanács jelentése a béke és a becsület megsértéséről, 1563. sz. jelentés, 149. o.

40 A Büntetőjogi Tanács jelentése a béke és a becsület megsértéséről, 1563. sz. jelentés, 153. o.

41 A személyes adatok kezeléséről szóló törvény (Lov om behandling af personoplysninger – LOV nr 429 af 31/05/2000)

közzé a közösségi médiában, weboldalakon és blogokon. A felismerhető személyek képeinek interneten történő közzététele személyes adatok elektronikus kezelésének minősül, de a személyes adatokról szóló törvényben nincsenek külön szabályok a képek hozzáférés nélküli internetes közzétételére vonatkozóan. A személyes adatokról szóló törvényt felügyelő dán adatvédelmi ügynökség⁴² szerint mindig konkrét elbírálástól függ, hogy egy kép vagy videó jogsértő-e, mivel a jogsértés általában ezek közzétételével valósul meg.

2.6. Az online zaklatás előfordulása a dán oktatási intézményekben

A dán nemzeti jogszabályok értelmében az iskoláknak zaklatás elleni stratégiákat kell megfogalmazniuk annak biztosítása érdekében, hogy az oktatási környezet elősegítse a gyermek jólétét, valamint a fejlődés és a tanulás lehető legmagasabb szintjének elérését. A kormány politikája magában foglalja az iskolai környezet háromévente történő értékelését, beleértve az adott környezet fizikai, mentális és esztétikai vonatkozásait, problémáinak leírását és értékelését, valamint a kezelésükre vonatkozó cselekvési tervet.⁴³

Az alábbi, tanulóktól származó idézet mutatja be talán legjobban, hogy mit is jelent egy diák számára a zaklatás, történjen az online vagy offline formában:

„A tanár mutatott nekünk egy lapot, és azt mondta, hogy ráköphetünk, bélyegezhetünk, gyűrhetjük – de nem téphetjük. Aztán megkért, hogy próbáljuk meg újra kiegyenesíteni, de lehetetlen volt minden gyűrődést kisimítani.”⁴⁴

Dán kutatások⁴⁵ igazolják, hogy jelentős kapcsolat van a zaklatás és a később elkövetett bűncselekmények között. A tanulmányok azt mutatják, hogy a zaklatás egy későbbi bűncselekmény kockázati tényezője. Ezért fontos bűnmegelőzési törekvés az iskolai és az internetes zaklatás korlátozása. A kutatás szerint azok a fiatalok vannak leginkább kitéve digitális zaklatásnak, akikre igazak az alábbi tényezők:

- a) elégedetlenség;
- b) társadalmi kirekesztés;

42 Dán Adatvédelmi Ügynökség honlapja: <https://www.datatilsynet.dk>

43 Background paper on protecting children from bullying and cyberbullying, Expert Consultation on protecting children from bullying and cyberbullying, 2016. Firenze, 22. o. Elérhető: https://violenceagainstchildren.un.org/sites/violenceagainstchildren.un.org/files/expert_consultations/bullying_and_cyberbullying/background_paper_expert_consultation_9-10_may.pdf (Letöltve: 2022. március 12.)

44 Background paper on protecting children from bullying and cyberbullying, Expert Consultation on protecting children from bullying and cyberbullying, 2016. Firenze, 1. o.

45 Eistrup, 2017, 6. o.

- c) magányosság;
- d) kevés önbizalom;
- e) önpusztító viselkedés.⁴⁶

Tovább elemezve a kockázati tényezőket, a kutatók rávilágítottak arra, hogy a fenti tényezőkön kívül akadnak még kockázatot fokozó jellemzők. A statisztikák rámutatnak, hogy a szegényebb családban élő gyermekek és a gyermekotthonokban nevelkedők nagyobb veszélynek vannak kitéve, mint társaik. Fontos megállapítás továbbá, hogy az offline zaklatás áldozatai általában nagyobb kockázatnak vannak kitéve, ezért az offline zaklatás megelőzése során a zaklatás online dimenziójával is tisztában kell lenni. Egy 2018-as felmérés 1390 9. osztályos diák körében azt mutatja, hogy az interneten zaklatott fiatalok 37%-a maga is zaklatott másokat digitális médian az elmúlt évben.

A kutatás feltárta azt is, hogy milyen okok állhatnak egy online zaklatás hátterében. Az online zaklatást elkövető fiatalok az alábbi okokat jelölték meg:

- a) haragudott az áldozatra (40%);
- b) nem tudja az okát (15%);
- c) akit zaklatott, az mást is zaklatott (14%);
- d) akit zaklatott, az nem illett bele a közösségbe (9%);
- e) azt hitte, hogy népszerű lesz tőle (4%);
- f) félt, hogy őt is zaklatni fogják (2%);
- g) őt is zaklatták (9%);
- h) egyéb ok (9%).⁴⁷

Egy, az Országos Közegészségügyi Intézet által végzett 2018-as felmérés megvizsgálta, hogy a 11, 13 és 15 éves diákok körében milyen mértékben van jelen a digitális zaklatás. 3660 gyermek megkérdezése az alábbi eredményeket mutatta:

- a) 11 évesek 10–11%-át zaklatták már online;
- b) a 13 éves lányok 12%-át és a 13 éves fiúk 8%-át zaklatták már online;
- c) a 15 évesek 7–8%-át zaklatták már online;
- d) a 11 éves lányok 4%-a és a 11 éves fiúk 7%-a zaklatott már másokat az interneten;
- e) a 13 éves lányok 6%-a és a 13 éves fiúk 10%-a zaklatott már másokat online;
- f) a 15 éves lányok 4%-a és a 15 éves fiúk 11%-a zaklatott már másokat az interneten.⁴⁸

46 Eistrup, 2017, 6. o.

47 Eistrup, 2017, 15. o.

48 Rasmussen–Kierkegaard–Vork Rosenwein–Holstein–Trab Damsgaard–Due, 2018, 1–20. o.

Látható tehát, hogy a megkérdezett diákok egy jelentős része volt már érintett valamelyik oldalon iskolai online vagy offline zaklatásban, ez pedig az internet megállíthatatlan terjedésével a jövőben valószínűleg fokozódni fog, amit nagy valószínűséggel a jogalkotás is követni fog.

2.7. Összegzés

A kibermegfélemlítés és az online térben elkövetett bűncselekmények egyre nagyobb szeletet hasítanak ki maguknak a dán bűncselekmények körében, ezért ezek szabályozása mára egyre fontosabbá válik. A dán jogszabályok mégsem nevesítik az internetes zaklatás vagy megfélemlítés tényállását, hanem a Büntető törvénykönyv rendelkezéseit rendelik alkalmazni az online tér bűncselekményeire is, azaz például a rágalmozás bűncselekménye elkövethető online és offline is, és a büntetés szempontjából sincs köztük különbség. Maga az online megfélemlítés – Magyarországhoz hasonlóan – jelen van a munka világában és az iskolai környezetben, és azon kívül egyaránt és túlnyomórészt a fiatalabb korosztályt érintik.

3. A megelőzéssel kapcsolatos szabályozás és gyakorlat

3.1. Megelőzés az iskolákban

A biztonságosabb internethasználat támogatni tudja azt a törekvést, amely arra irányul, hogy minél kevesebb fiatalkorú legyen az áldozati vagy éppen az elkövetői oldalon. Ebből a célból hozták létre Dániában a Biztonságosabb Internet Központot.⁴⁹ A dániai Biztonságosabb Internet Központ tudásközpontként és a legújabb fejlesztések közvetítőjeként a gyermekek és fiatalok online technológiák használatának területén, széles körű együttműködést alakított ki a tudományos intézmények, az ipar, a kormányzati szervek és a bűnüldöző szervek képviselőivel. A központ hálózattal és tanácsadó testülettel rendelkezik, amely az érdekelt felek széles körét képviseli. A Központ három szervezetből áll:

- a) Gyermekek és Fiatalok Médiatanácsa:⁵⁰ figyelemfelkeltő központ, amelynek fő feladata a tájékoztatás és az online technológiák biztonságosabb és pozitívabb használatára nevelés;

49 Biztonságosabb Internet Központ (Sikker Internet Center Danmark) honlapja: <https://sikkertinternet.dk/english>

50 Gyermekek és Fiatalok Médiatanácsa honlapja: <https://www.medieraadet.dk>

- b) Save the Children Denmark:⁵¹ forródrótként működik, amelyen bárki bejelentheti az online gyermekbántalmazást;
- c) Digitális Ifjúsági Gondozó Központ (Center for Digital Youth Care):⁵² segélyvonal, amely online tanácsadást kínál minden dániai gyermeknek és fiatalnak.

Dániában tehát egy komplex rendszer áll rendelkezésre, amely segíti a diákokat és a szülőket egyaránt. Előbbieket abban, hogy megteremtsék számukra a biztonságosabb internethasználatot, míg utóbbiakat pedig abban, hogy képesek legyenek gyermekük védelmére. A Gyermek és Fiatalok Médiatanácsa nagyon sok erőforrást tud nyújtani a szülőknek, diákoknak és iskoláknak egyaránt, amely képzésekből és tájékoztató anyagokból, valamint eseményekből, programokból áll.

Dániában a fenti rendszer mellett az iskolai online és offline zaklatások megelőzésére és kezelésére létrehozták a Zaklatás elleni Nemzeti Panasztestületet⁵³ is, amely segítséget nyújt az intézményeknek, tanulóknak és a szülőknek egyaránt. A Panasztestület évente jelentésben értékeli a jogi környezetet és a kialakult jó gyakorlatokat. Az iskolai zaklatás területén 2017-ben történtek jelentős változások, amikor módosították az ún. Zaklatásellenes Szabályzatot, amely az alábbi változásokat vezette be:

- a) Minden általános és középiskolának meg kell fogalmaznia a zaklatás elleni stratégiát, beleértve a digitális zaklatás elleni stratégiát is. A stratégiát közzé kell tenni.
- b) Minden általános és középiskolának, ha zaklatást vagy zaklatásszerű esetet tapasztal, cselekvési tervet kell készítenie, és végrehajtania azt a zaklatás leküzdésére.
- c) Megalakult az Országos Zaklatás Elleni Panasztestület, amelyhez a tanulók és a szülők panaszt tehetnek az intézmények nem megfelelő vagy hiányzó zaklatásellenes stratégiája és intézkedési terve esetén.
- d) A dán Oktatási és Minőségügyi Ügynökség (STUK) által lebonyolított közvetítői (mediációs) tevékenységet hoztak létre, amelynek segítségével közvetítést ajánlanak fel a felek megbékítése céljából.⁵⁴

51 Save the Children Denmark honlapja: <https://redbarnet.dk>

52 Center for Digital Youth Care honlapja: <https://cfdp.dk/cfdp-english/>

53 Den Nationale Klageinstans mod Mobning honlapja: <https://dcum.dk/forside/nkmm>

54 Az Országos Fellebbviteli Tanács értékelése a zaklatás elleni rendelkezésekkel kapcsolatban (2020) [Online]. Elérhető: <https://dcum.dk/media/3662/200831-evaluering-af-antimobbetbestemmelser-og-den-nationale-klageinstans-mod-mobning.pdf> (Letöltve: 2022. április 10.)

A Dániában működő rendszerrel kapcsolatban talán érdemes kiemelni azt, hogy alapvető cél a felek közötti béke helyreállítása, és ennek érdekében egy speciális közvetítői eljárást⁵⁵ vezettek be, amelynek eljárásrendje is konkrétan szabályozott. A közvetítői folyamat során a felek lehetőséget kapnak arra, hogy közösen beszéljenek a történekről, és megvizsgálják, sikerül-e megegyezniük a diák jóléte érdekében történő együttműködés lehetséges módjairól. A találkozó résztvevői a konfliktusban részes személyek és kísérőik. A mediációban való részvétel minden fél számára önkéntes. A hallgató jóléte a közvetítői folyamat fókuszpontja, ezért a hallgató perspektívája is fontos szerepet játszik a találkozókon. A hallgató nézőpontját vagy egy közvetítő viszi be a találkozóra, vagy fiatalok esetében felajánlják, hogy maguk is részt vegyenek a találkozókon. A mediációs tanácsadók vezetnek az értekezleteket, és olyan kérdéseket tesznek fel, amelyek segítik a feleket abban, hogy tisztázzák saját nézőpontjukat, és meghallgatják mások szempontjait. A mediációs tanácsadók a mediáció során nem foglalnak állást, és a megoldást a felek dolgozzák ki.⁵⁶ A közvetítői eljárás folyamata több lépcsőből áll:

- a) Döntés a közvetítésről: A DCUM elbírálja az esetet. Ha az ügyet az ügy feldolgozása közben közvetítésre alkalmasnak ítélik, az intézménynek és a panaszosoknak felajánlják a közvetítést. 2018-tól 2020 elejéig összesen 24 ügyben ajánlottak fel közvetítést, ebből 12 ügyben mondtak igent a felek (eddig 9 került lefolytatásra).
- b) Ha mindkét fél igent mond a közvetítésre, a STUK felveszi velük a kapcsolatot és tájékoztatást ad a közvetítésről.
- c) Megtartják az első közvetítői értekezletet: Az értekezleten a közvetítői tanácsadók segítik a beszélgetést. Az első találkozás elsődleges célja, hogy a felek megbeszéljék a történeteket, meghallgassák egymás szempontjait. Egyes esetekben a felek már az első találkozón megkezdhetik a közös megoldások megbeszélését. A STUK két tanácsadója a megbeszélés alapján értékeli, és ennek alapján dolgozza ki a javaslatot a következő közvetítői értekezletre. A STUK 2018-ban és 2019-ben 9 esetben folytatott közvetítést, ebből 6 esetben egy közvetítői értekezletet tartottak.
- d) Második közvetítői értekezletre kerül sor: A második közvetítői értekezleten az a cél, hogy a felek megvizsgálják a tanulók jólétén alapuló együttműködés lehetséges módjait, és ennek alapján közös megállapodásokat, megoldásokat

55 Végrehajtási rendelet a Dán Oktatási Központokhoz intézett zaklatással és hasonlókkal kapcsolatos panaszok feldolgozásáról (Bekendtgørelse om behandling af klager til Dansk Center for Undervisningsmiljø om mobning og lignende BEK nr 255 af 06/04/2018) 7. § Elérhető: <https://www.retsinformation.dk/eli/lta/2018/255> (Letöltve: 2022. március 20.)

56 Az Országos Fellebbviteli Tanács értékelése a zaklatás elleni rendelkezésekkel kapcsolatban 88. o.

dolgozzanak ki. A STUK szerint itt megtörténhet az áttörés, amihez az első találkozás is hozzájárult.

- e) Tanulási értekezlet tartható a folyamat végén, amelynek célja, hogy az esetből származó tapasztalatokat hasznosítsák, megnézzék, milyen általános tanulságokat meríthetnek belőle az iskolában és az önkormányzatban. Kiválasztják, hogy szerintük a STUK mely fókuszterületeken tud nekik segíteni – lehet szó konfliktuseszközökről vagy a zaklatással kapcsolatos bővebb ismeretekről, a zaklatás vizsgálatáról.⁵⁷

3.2. Megelőzés a munkahelyeken

A Dán Munkakörnyezetvédelmi Hatóság nagyon sok útmutatóval igyekszik segítséget nyújtani a munkaadóknak abban, hogy a lehető legminimálisabb szintre tudják csökkenteni a munkahelyi zaklatásból, online zaklatásból eredő negatív következményeket. Külön dokumentumot szentelnek például a megelőzésre, amely az egyik legjobb módja lehet a negatív hatások minimalizálásának. Az erőszak megelőzéséről készített útmutató⁵⁸ meghatározza a munkaadók kötelezettségeit is a megelőzéssel kapcsolatban:

- a) kockázatfelmérés;
- b) a megfelelő munkakörnyezet megteremtése;
- c) munkafolyamatok megfelelő megtervezése;
- d) oktatás és képzés.

A munkaadóknak az útmutató szerint érdemes kockázatfelmérést végezniük, amely segítheti őket abban, hogy megvédjék magukat a kockázatoktól az offline és az online térben egyaránt. Ha fennáll a munkahelyi erőszak veszélye, akkor a munkáltatónak gondoskodnia kell az erőszak előfordulásának és súlyosságának lehetőség szerinti csökkentéséről. Ezen kívül folyamatosan értékelnie kell:

- a) az ügyfelek vagy állampolgárok által jelentett kockázatokat;
- b) hol és mikor áll fenn az erőszakos cselekmény veszélye;
- c) milyen típusú erőszakról van szó;
- d) vannak-e különösen kiszolgáltatott munkavállalói csoportok;

⁵⁷ Az Országos Fellebbviteli Tanács értékelése a zaklatás elleni rendelkezésekkel kapcsolatban 89–90. o.

⁵⁸ Az erőszak megelőzése útmutató (Forebyggelse af vold) [Online]. Elérhető: <https://at.dk/arbejdsmiljoeproblemer/psykisk-arbejdsmiljo/vold-og-trusler/forebyggelse-af-vold/> (Letöltve: 2022. március 17.)

- e) fennáll-e annak a veszélye, hogy az alkalmazottak munkaidőn kívül munkahelyi erőszaknak lesznek kitéve.

Minél pontosabb a kockázateértékelés, annál jobban fel van készülve a munkahely az esetleges beavatkozásokra.

Az erőszak megelőzésével kapcsolatos útmutató rámutat arra a fontos tényre is, hogy nagyon sok esetben hatékony (és ezért kötelező is) a munkavállalók megfelelő oktatása, képzése, amely szintén elősegítheti a kibermegfélemlítés előfordulásának kockázatát a munkahelyeken. Ez azért is fontos lehet, mivel egy munkával összefüggésben elkövetett zaklatás kihat a munkavállaló magánéletére is, így a nem megfelelő felismerés vagy kezelés azonnal egy sokkal összetettebb problémát generál. Az útmutató kimondja, hogy ha vannak olyan területek, ahol kiemelt veszély fenyeget, a munkáltató köteles gondoskodni arról, hogy ezeken a területeken csak a szükséges oktatást kapott munkavállalók dolgozhassanak. Ha fennáll a munkahelyi erőszak veszélye a munkaidőn kívül, akkor arról is gondoskodni kell, hogy iránymutatásokat adjanak a dolgozóknak, hogy hogyan tudják megfelelően kezelni a munkaidőn kívüli támadásokat és erőszakos cselekményeket. A munkavállalók képzése az alábbi területeken szükséges:

- a) új alkalmazottak képzése;
- b) ügyfelekkel dolgozó alkalmazottak képzése;
- c) a csapatban vagy az egyedül dolgozó munkavállalók képzése.

Talán a legveszélyeztetettebb munkavállalói csoport az ügyfelekkel dolgozók csoportja, mivel ők a legkitettebbek az online zaklatásnak és egyéb erőszakos cselekményeknek egyaránt. Az útmutató szerint amikor az alkalmazottak ügyfelekkel kerülnek kapcsolatba, nagyon fontos, hogy rendelkezzenek a szükséges kompetenciákkal, amelyek az alábbiak lehetnek:

- a) az ügyfelek viselkedésének megértése és kezelése;
- b) megfelelő kommunikációs technikák, konfliktusmegelőzés és konfliktuskezelés;
- c) hatékony és gyors segítségkérés képessége;
- d) a potenciálisan extrovertált vagy erőszakos ügyfelek vagy állampolgárok felismerése.

3.3. Összegzés

A dán rendszerben nagy hangsúlyt fektetnek a kibermegfélemlítés és más zaklatási, fenyegetési formák megelőzésére. A munkaadóknak és a munkavállalóknak konkrét iránymutatások és képzések állnak rendelkezésre, míg az oktatási intézmények

hallgatóinak és szüleiknek egy kiterjedt hálózat segít a megfelelő megoldás megtalálásában, és ha már a konkrét megelőzés nem is sikerült, legalább a káros következmények enyhíthetők, akár egy közvetítői eljárás segítségével. Fontos lenne ennek a szemléletnek a magyarországi bevezetése is, mivel ez nagyon hatékony tud lenni a konfliktusok kezelésében.

4. A szolgáltatók, intézmények felelőssége

4.1. Szolgáltatók felelőssége

A dán jogszabályok közül három elemzése, bemutatása szükséges ahhoz, hogy átlátható legyen az internetes szolgáltatók felelősségének szabályozása. Az e-kereskedelemtől szóló törvény,⁵⁹ a digitális szolgáltatások hálózat- és információbiztonságáról szóló törvény⁶⁰ és a hálózat- és információbiztonsági törvény⁶¹ tartalmazza azokat az intézkedéseket, amelyek a magyar jogszabályokhoz hasonlóak.

Az e-kereskedelemtől szóló törvény nevesíti azokat az eseteket, amikor a szolgáltató mentesül a felelősség alól:

- a) ha az átvitel magában foglalja az információk automatikus, közbenső és rövid távú tárolását is, ha ez a tárolás kizárólag az átvitel befejezését szolgálja, és ha a tárolás nem tart tovább, mint amennyi észszerűen feltételezhető;⁶²
- b) az a szolgáltató, aki hírközlő hálózaton továbbítja a szolgáltatás igénybevevője által biztosított információkat, nem felelős ezen információk automatikus, közbenső és ideiglenes tárolásáért, illetve az információ tartalmáért, ha a tárolás kizárólag a későbbi továbbítás céljából történik;⁶³
- c) a szolgáltató nem vállal felelősséget az információk tárolásáért vagy a tárolt információk tartalmáért, ha a tárolás az információt átadó szolgáltató kérelmére történik.⁶⁴

59 Az e-kereskedelemtől szóló törvény (E-handelsloven LOV nr 227 af 22/04/2002). Elérhető: <https://www.retsinformation.dk/eli/lta/2002/227> (Letöltve: 2022. március 17.)

60 A digitális szolgáltatások hálózat- és információbiztonságáról szóló törvény (Bekendtgørelse om net- og informationssikkerhed for visse digitale tjenester, BEK nr 452 af 08/05/2018)

61 Hálózat- és információbiztonsági törvény (Lov om net- og informationssikkerhed, LOV nr 1567 af 15/12/2015). Elérhető: <https://www.retsinformation.dk/eli/lta/2015/1567> (Letöltve: 2022. március 15.)

62 Az e-kereskedelemtől szóló törvény 14. §

63 Az e-kereskedelemtől szóló törvény 15. §

64 Az e-kereskedelemtől szóló törvény 16. §

A digitális szolgáltatások hálózat- és információbiztonságáról szóló törvény kimondja, hogy a digitális szolgáltatók azonosítják és megfelelő, valamint arányos technikai és szervezési intézkedéseket tesznek a digitális szolgáltatással kapcsolatban általuk használt hálózatok és információs rendszerek biztonságával kapcsolatos kockázatok kezelésére.⁶⁵ A digitális szolgáltatások szolgáltatói kötelesek továbbá a lehető leghamarabb értesíteni a Dán Üzleti Hatóságot és a Kiberbiztonsági Központot minden olyan eseményről, amely jelentős következményekkel jár a szolgáltatásuk teljesítésére nézve.⁶⁶ Ennek a bejelentésnek egy erre a célra rendszeresített külön oldalon kell megtörténnie (virk.dk). Ha az értesítés megtételekor az üzemeltető számára nem áll rendelkezésre minden, a bejelentés céljára szolgáló információ, akkor az üzemeltető részleges értesítést ad ki. A részleges bejelentést a lehető legrövidebb időn belül teljes bejelentésnek kell követnie.

4.2. Oktatási intézmények felelőssége

A dán felelősségi rendszer háromszintű. A törvény⁶⁷ által számos feladatra előírt első hatóság az oktatási intézményért felelős önkormányzat. Az alap- és középfokú oktatás minden felelős hatósága a következő három feladattal rendelkezik:

- a) A zaklatás elleni stratégia elkészítése és közzététele;
- b) felkészülés, cselekvési terv végrehajtása;
- c) intézkedési kötelezettség.

A gyakorlatban a panaszok feldolgozásának és eldöntésének hatásköre az önkormányzati ügyintézőkre, tanácsadókra és vezetőkre hárul.⁶⁸

A következő hatóság a „felelősségi láncban” a Danish Center for Educational Environment (DCUM). A DCUM egy, az oktatási környezetről szóló törvény szerinti létrehozott intézmény, amelynek célja, hogy „segítse biztosítani a jó tanítási környezet kialakítását Dániában”. A zaklatásellenes szabályozással kapcsolatban három funkciót lát el: segíti a diákokat, szülőket és az intézményeket, fejlesztő munkát végez, felügyeli az intézményeket, és fellebbviteli hatóságként is eljár.

A harmadik hatóság a Dán Minőségügyi és Oktatási Ügynökség (STUK), amely a vonatkozó végrehajtási rendelet hatálybalépésével lehetőséget kapott a közvetítői tevékenység végzésére.

65 A digitális szolgáltatások hálózat- és információbiztonságáról szóló törvény 3. §

66 A digitális szolgáltatások hálózat- és információbiztonságáról szóló törvény 4. §

67 Végrehajtási rendelet a Dán Oktatási Központoz intézetti zaklatással és hasonlókkal kapcsolatos panaszok feldolgozásáról

68 Az Országos Fellebbviteli Tanács értékelése a zaklatás elleni rendelkezésekkel kapcsolatban 6. o.

Az egyes oktatási intézményben az intézmény zaklatással kapcsolatos munkáját a zaklatás elleni stratégia tartalmazza, amit kötelező elkészíteni. Ennek tartalmaznia kell, hogy az intézmény hogyan kezeli a zaklatást, amikor az bekövetkezik. Ha egy tanuló, a tanuló szülei vagy maga az iskola tapasztal zaklatást, az intézmény köteles arra, hogy azonnal aktiválja a cselekvési kötelezettséget, amelyet a stratégia tartalmaz. Ez a gyors cselekvési kötelezettség magában foglalja a konkrét cselekvési terv előkészítését és végrehajtását, a beavatkozáshoz szükséges átmeneti intézkedéseket, valamint tájékoztatást a cselekvési terv tartalmáról. Ha a diák és a szülők elégedettek a cselekvési tervvel, akkor az ügyek általában helyi szinten megfelelően kezelhetők, azonban az Országos Fellebbviteli Tanács értékelése⁶⁹ alapján látható, hogy sok tanuló és szülő azt tapasztalja, hogy az intézmény vagy nem él a cselekvési kötelezettségével, vagy él vele, de nem kielégítő módon. Talán emiatt is a szülők nagy része közvetlenül a Zaklatás Elleni Nemzeti Panasztestülethez fordul. A DCUM mindig visszaküldi a panaszt első fokra, és ezzel párhuzamosan telefonos útmutatást ad a jogszabályi rendelkezésekről és kötelezettségekről. Ha a tanulók vagy a szülők nem értenek egyet az önkormányzat döntésével, akkor az első fokon eljáró intézmény továbbítja az ügyet az Országos Zaklatásellenes Fellebbviteli Testülethez. Az Országos Zaklatás Elleni Panasztestületnél a szülők, a tanulók és az oktatási intézmény részére felajánlják a közvetítés lehetőségét. Amikor a Zaklatás elleni Nemzeti Fellebbviteli Tanács határozatot hoz, akkor dönthet úgy, hogy megerősíti a helyi hatóság eredeti határozatát, vagy módosíthatja azt.

4.3. Munkahelyek felelőssége

A munkakörnyezetre vonatkozó jogszabályok értelmében a munkát minden szakaszban úgy kell megtervezni, megszervezni és végrehajtani, hogy az rövid és hosszú távon a sértő cselekmények vonatkozásában teljes mértékben biztonságos legyen. Ez azt jelenti, hogy a visszaélések nem károsíthatják a munkavállalók biztonságát vagy egészségét rövid vagy hosszú távon, és a munkáltatónak hatékony intézkedéseket kell tennie annak érdekében, hogy a munkavállalók testi vagy lelki egészsége ne romoljon.⁷⁰ A munkakörnyezeti törvény tehát a munkaadó felelősségi körébe sorolja azt, hogy védje az alkalmazottait az online zaklatástól, és erre megfelelő tanácsadót is alkalmazhatnak, illetve speciális képzéseket nyújthatnak a munkavállalók részére. A törvény értelmében, ha a munkáltató nem rendelkezik a vállalaton belüli biztonsági és egészségvédelmi oktatás, tanácsadás elvégzéséhez szükséges szakértelemmel, akkor a munkáltatónak

69 Az Országos Fellebbviteli Tanács értékelése a zaklatás elleni rendelkezésekkel kapcsolatban 10. o.

70 Munkakörnyezeti törvény 22. §

külső szakértői segítséget kell kérnie annak érdekében, hogy a munkavállalók munkakörnyezete mindig teljesen biztonságos legyen. A foglalkoztatási miniszter erre vonatkozóan részletesebb szabályokat állapíthat meg,⁷¹ és konkrétan meghatározhatja a tanácsadók igénybevételének formáit és kereteit.⁷²

4.4. Összegzés

A kibermegfélemlítés megelőzése kulcsfontosságú, azonban ugyanilyen fontos a már megtörtént online zaklatás megfelelő kezelése. Ennek része egyrészt a szolgáltatók felelőssége az általuk nyújtott tartalmakért, másrészt pedig az oktatási intézmények és a munkahelyek felelőssége is kiemelt fontosságú. A dán oktatási rendszerben egy többszintű intézményrendszer áll a szülők, tanulók és az oktatási intézmények részére, hogy megtalálják a megfelelő megoldásokat és megfelelően kezeljék a problémákat. Kijelenthető, hogy a megfelelő kezelés hosszabb távon egyfajta megelőzésnek is tekinthető, mivel edukálja a szereplőket, akik az ügyekben érintettek, felhívja a figyelmüket arra, hogy a szülők hogyan védhetik meg gyermekeiket, vagy az oktatási intézményeknek hogyan lenne érdemes kezelni a kialakult helyzeteket. Ugyanez igaz a munkahelyekre is, mivel a dán jogszabályok a munkaadók felelősségévé teszik a megfelelő és egészséges munkakörnyezet kialakítását és ezzel párhuzamosan a munkavállalók képzését is. A magyarországi szabályokkal összehasonlítva a szolgáltatók felelőssége körében hazánkban részletesebb szabályok állnak rendelkezésre, mint Dániában. Az oktatási intézmények és a munkahelyek esetében azonban kijelenthető, hogy hazánk szabályozásán még sokat lehetne bővíteni, javítani, és különösen érdemes lehet annak megfontolása, hogy az érintettek közötti párbeszéd kerüljön erősítésre a megelőzés és a kezelés területén is.

5. Összefoglalás

A magyar szabályozáshoz hasonlóan a dán jogszabályok is tiltják a gyűlöletbeszédet, amelyet hivatalosan olyan nyilvános kijelentésként határoznak meg, amelyekben egy csoportot megfenyegetnek, sértenek vagy lealacsonyítanak olyan jellemzők alapján, mint a nemzetiség, az etnikai hovatartozás, a vallás vagy a szexuális irányultság. A gyűlöletbeszéd hátterében általában rasszista és xenofób indíttatás, antiszemita háttér, muszlimellenes gyűlöletbeszéd, keresztényellenes gyűlöletbeszéd, valláson vagy

⁷¹ Munkakörnyezeti törvény 12. §

⁷² Munkakörnyezeti törvény 13. §

meggyőződésen alapuló gyűlöletbeszéd és LMBT-ellenes gyűlöletbeszéd áll, és ezen cselekményekkel kapcsolatban a Büntető törvénykönyv, a közigazgatási törvény és az üzleti titokról szóló törvény is tartalmaz rendelkezéseket, amely jogszabályok egyben a szólásszabadság korlátait is jelentik a dán jogrendszerben.

A kibermegfélemlítés és az online térben elkövetett bűncselekmények egyre nagyobb szeletet hasítanak maguknak a dán bűncselekmények körében, ezért ezek szabályozása mára egyre fontosabbá válik. A dán jogszabályok mégsem nevesítik az internetes zaklatás vagy megfélemlítés tényállását, hanem a Büntető törvénykönyv rendelkezéseit rendelik alkalmazni az online tér bűncselekményeire is, azaz például a rágalmazás bűncselekménye elkövethető online és offline is, és a büntetés szempontjából sincs köztük különbség. Maga az online megfélemlítés – Magyarországhoz hasonlóan – jelen van a munka világában és az iskolai környezetben, és túlnyomórészt a fiatalabb korosztályt érintik.

A dán rendszerben nagy hangsúlyt fektetnek a megelőzésére. A munkaadóknak és a munkavállalóknak konkrét iránymutatások állnak rendelkezésére, míg az oktatási intézmények hallgatóinak és szüleiknek egy kiterjedt hálózat segít a megfelelő megoldás megtalálásában, és ha már a konkrét megelőzés nem is sikerült, legalább a káros következmények enyhíthetők, például közvetítői eljárás segítségével, amely hatékony és minden érintett szempontját érvényesítő eljárási forma. Fontos lenne ennek a szemléletnek a magyarországi bevezetése is, mivel ez nagyon hatékony tud lenni a konfliktusok kezelésében.

A kibermegfélemlítés megelőzése nagyon fontos, azonban ugyanilyen fontos a már megtörtént online zaklatás megfelelő kezelése. Ennek része egyrésztől a szolgáltatók felelőssége az általuk nyújtott tartalmakért, másrésztől pedig az oktatási intézmények és a munkahelyek felelőssége. A dán oktatási rendszerben egy többszintű intézményrendszer áll a szülők, tanulók és az oktatási intézmények rendelkezésére, hogy megtalálják a megfelelő megoldásokat és kezeljék a problémákat. Kijelenthető, hogy a megfelelő kezelés hosszabb távon egyfajta megelőzésnek is tekinthető, mivel edukálja a szereplőket, akik az ügyekben érintettek, felhívja a figyelmüket arra, hogy a szülők hogyan védhetik meg gyermekeiket, vagy az oktatási intézményeknek hogyan lenne érdemes kezelni a kialakult helyzeteket. Ugyanez igaz a munkahelyekre is, mivel a dán jogszabályok a munkaadók felelősségévé teszik a megfelelő és egészséges munkakörnyezet kialakítását és ezzel párhuzamosan a munkavállalók képzését is. A magyarországi szabályokkal összehasonlítva a szolgáltatók felelőssége körében hazánkban részletesebb szabályok állnak rendelkezésre, mint Dániában. Az oktatási intézmények és a munkahelyek esetében azonban kijelenthető, hogy hazánk szabályozásán még sokat lehetne bővíteni, javítani, és különösen érdemes lehet annak megfontolása, hogy az érintettek közötti párbeszéd kerüljön erősítésre a megelőzés és a kezelés területén is.

Irodalomjegyzék

- Analysenotat fra borneradet (A Gyermektanács elemzése az iskolai zaklatásról) *Borneindblik*, 2017/4 [Online]. Elérhető: https://www.boerneraadet.dk/media/cm5lvqzm/brd_boerneindblik_nr4_2017_mobning_pa-_digitale_medier.pdf (Letöltve: 2022. június 30.)
- BAUMBACH, I. (2018) *Hacker-bestemmelsen, Se og Hør-sagen og nyere tendenser (A hacker-rendelkezés, a See and Hear ügy és a legújabb trendek)*. Ex Tuto Publishing
- DILOU JACOBSEN, B., KIERKEGAARD, A. (2008) *Rapport om omfanget af diskrimination og hadforbrydelser i Københavns Kommune (Jelentés a megkülönböztetés és a gyűlölet-bűncselekmények mértékéről Koppenhága városában)*. Institut for Menneskerettigheder
- FELDTMANN, B. (2019) *The Danish Criminal Code section 263(1) – An analysis of the Danish safeguard against hacking*. Aalborg Universitet
- GARLY ANDERSEN, L., NOUR, S. (2011) *Hadforbrydelser i Danmark – vejen til en effektiv beskyttelse (Gyűlölet-bűncselekmények Dániában – a hatékony védelem útja)*. Udredning nr. 8. Institut for Menneskerettigheder
- JENSEN, I. T. B. (2010) 'Privatlivskrænkelser på internettet (A magánélet megsértése az interneten)', *Rettid*, 2010/Specialeafhandling 8, [Online]. Elérhető: <https://law.au.dk/fileadmin/Jura/dokumenter/forskning/Rettid/2010/afh8-2010.pdf> (Letöltve: 2022. március 20.)
- RASMUSSEN, M., KIERKEGAARD, L., VORK ROSENWEIN, S., HOLSTEIN, B., TRAB DAMS-GAARD, M., DUE, P. (2018) *Skolebørnsundersøgelsen 2018 (Az iskolás gyerekek felmérése 2018)*. Statens Institut for Folkesundhed. [Online]. Elérhető: https://www.sdu.dk/da/sif/rapporter/2019/skoleboernsundersogelsen_2018 (Letöltve: 2022. március 20.)
- ZAHLE, H. (2006) *Danmarks Riges Grundlov med kommentarer (A Dán Királyság alkotmányának kommentárja)*. 2. kiadás. Koppenhága: Jurist og Økonomforbundets Forlag

10. A gyűlöletbeszéd és a kibermegfélemlítés szabályozása az Egyesült Királyságban

JUHÁSZ ÁGNES

1. A gyűlöletbeszéd szabályozása

A véleménynyilvánítás szabadságát és az ahhoz kapcsolódó részletszabályokat az Egyesült Királyságban – az Emberi Jogok Európai Egyezményével (a továbbiakban Egyezmény) összhangban – az emberi jogokról szóló 1998. évi törvény (*Human Rights Act*¹) tartalmazza. A véleményalkotás és az információk, eszmék megismerésének és közlésének szabadságát is magában foglaló szabadság gyakorlása az Egyezmény által meghatározott célokból alakszerűségeknek, feltételeknek, korlátozásoknak vethető alá, illetőleg adott esetben ahhoz szankciók rendelkezhetők. Ennek megfelelően, a véleménynyilvánítás szabadsága korlátozható például mások jó hírnevének vagy más (személyhez fűződő) jogainak védelme céljából.

A gyűlölködő kifejezések használata más európai államokhoz hasonlóan az Egyesült Királyságban is negatív megítélés alá esik, a gyűlöletcselekmények többféle – részben bűncselekménynek minősülő, részben enyhébb megítélés alá eső, jogilag nem vagy kevésbé szankcionált – magatartást fednek le. Maga a gyűlöletbeszéd (*hate speech*)

¹ A jogszabály elérhető: <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/1998/42/contents>

Dr. habil. Juhász Ágnes PhD
egyetemi docens, Miskolci Egyetem Állam és Jogtudományi Kar, Polgári Jogi Tanszék
ORCID: 0000-0002-6029-6988

Juhász, Á. (2023) 'A gyűlöletbeszéd és a kibermegfélemlítés szabályozása az Egyesült Királyságban' in Nagy, Z. (szerk.) *Az összehasonlító jog eszközeivel a gyűlölet ellen. Az online gyűlöletbeszéd, zaklatás és megfélemlítés nemzetközi szabályozása*, 229–272. o. Budapest: Mádl Ferenc Összehasonlító Jogi Intézet



https://doi.org/10.47079/2023.nz.gyuloletbeszed.10_10

kifejezés az ún. gyűlölet-bűncselekmények (*hate crime*) körébe tartozó gyűjtőfogalom, amely többféle magatartást foglal magában.

Az Egyesült Királyságban a gyűlölet-bűncselekményekkel kapcsolatos joganyag egy hosszas – több évszázados – folyamat eredményeként nyerte el jelenlegi, jogági határokon átnyúló, alkotmányos, büntetőjogi és polgári jogi rendelkezéseket egyaránt magában foglaló formáját. Ebből a fejlődési folyamatból különösen az elmúlt öt évtized bírt nagy jelentőséggel, hiszen ebben az időszakban zajlott az emberi jogok nemzetközi szabályozásának kialakulása és ezzel párhuzamosan a diszkrimináció-ellenes szabályanyag kidolgozása.

A gyűlölet-bűncselekmények szabályozása az Egyesült Királyság területén alapvetően közjogi jellegű, arra *közrend védelmét szolgáló szabályanyag* keretében kerül sor. Az alkalmazandó rendelkezések tekintetében ugyanakkor eltérés mutatkozik attól függően, hogy az adott cselekmény elkövetésére az Egyesült Királyság melyik országrészében kerül sor. Amíg Angliában és Walesben teljes mértékben egységes szabályok érvényesülnek, addig Skócia és Észak-Írország a gyűlölet-bűncselekményekre vonatkozóan saját, viszont az előbbi két ország országrész rendelkezéseire hasonló szabályozást alakított ki. A következőkben a gyűlölet-bűncselekményekre, azon belül a gyűlöletbeszédre vonatkozó rendelkezések ismertetésére a fentiek szerint, az ország területi felosztásának megfelelően kerül sor.

1.1. A gyűlöletbeszéd szabályozása Anglia és Wales területén

A gyűlöletbeszédre vonatkozó szabályok gyökerei egészen az 1960-as évekig nyúlnak vissza, amikor a faji alapú megkülönböztetés elleni harc során először került sor a gyűlöletet keltő kifejezések kezelését célzó rendelkezések elfogadására. Az 1965. évi *Race Relations Act* (Faji kapcsolatokról szóló törvény, a továbbiakban RRA [1965]) egyfajta jogalkotói válaszként értékelhető az 1950-es évektől kezdve elsődlegesen a Brit Nemzetközösség (*British Commonwealth of Nations*) államaiból az Egyesült Királyságba irányuló, majd az 1960-as évek folyamán – különösen a rhodesiai válság és polgárháború következményeként – mind erőteljesebbé vált bevándorlási hullámokra, valamint az annak nyomán ez idő tájt egyre gyakoribbá váló, faji megkülönböztetésen alapuló incidensekre.

Az RRA [1965] elfogadása a faji alapú megkülönböztetés és gyűlöletkeltés visszaszorítására irányuló küzdelem lényeges mérföldkővet képezi, hiszen a jogszabály megszületését megelőzően a faji alapú erőszakos cselekmények megítélésére a közrend védelmére irányuló szabályok, az 1936. évi *Public Order Act* (Közrendi törvény,

a továbbiakban POA [1936]) alapján került sor.^{2,3} A RRA [1965] 7. cikke módosította egyúttal a POA [1936] 5. cikkét, és annak alkalmazhatóságát kiterjesztette az írott formában megjelenő anyagokra is.

A RRA [1965]) alapvetően a magatartások három körét fedte le. Megtiltotta egyrészt a faji alapú megkülönböztetést a nyilvános helyeken (pl. hotel, étterem stb.), másrészt meg kívánta akadályozni a bérleti jog gyakorlásával kapcsolatos faji alapú korlátozások alkalmazását. Harmadszorban, a jogszabály célja a faji alapú gyűlöletkeltés visszaszorítása volt, annak szankcionálása útján. A gyűlöletbeszéd kriminalizálása és a kapcsolódó szabályanyag kialakulása szempontjából ez utóbbi szabályozási irány bír jelentőséggel.

A RRA [1965] 6. cikke értelmében ugyanis bűncselekménynek minősült a gyűlöletkeltés, amennyiben az elkövető magatartása kifejezetten arra a célra irányult, hogy Nagy-Britannia népének bármely – bőrszín, faji, etnikai vagy nemzeti hovatartozás alapján elkülöníthető – csoportja ellen gyűlöletet keltsen, a közlés nyelvezete fenyegető, bántó vagy sértő jellegű volt, és egyben alkalmas volt arra, hogy valakit ténylegesen fajgyűlöletre indítson. A magatartás megvalósulhatott írásos anyagok közzététele vagy terjesztése útján, illetőleg szóban, nyilvános helyen vagy nyilvános összejövetele. A jogszabály alkalmazási köre ugyanakkor meglehetősen szűk volt, amennyiben a bűncselekmény megállapítására csak abban az esetben kerülhetett sor, ha a fajgyűlöletkeltő magatartás elkövetésére nyilvános helyen került sor.⁴

A RRA [1965] rendelkezéseit annak elfogadását követően számos kritika érte. Ezek közül talán a leglényegesebb az volt, amely a jogszabály legfőbb hiányosságának azt tekintette, hogy nem tartalmazott rendelkezést olyan területekre vonatkozóan, amelyek a hátrányos megkülönböztetést megvalósító magatartások különösen jellemzőek voltak (pl. foglalkoztatás, lakhatás stb.). Vélhetően részben ennek is köszönhető, hogy mindössze három évvel az első faji alapú megkülönböztetést szankcionáló jogszabály megszületése után sor került egy újabb – azonos címet viselő – jogszabály elfogadására.

Az 1968. évi *Race Relations Act* (a továbbiakban RRA [1968])⁵ megtartotta a korábbi jogszabály gyűlöletkeltésre vonatkozó rendelkezéseit, és egyúttal kiterjesztette azok

2 A faji alapú gyűlöletkeltés 1960-as éveket megelőző megítélésével kapcsolatosan lásd: Dickey, 1968a, 311–321. o., valamint Dickey, 1968b, 11–16. o.; Courtney, 1993, 729–733. o.

3 A kapcsolódó ítélkezési gyakorlatból lásd: *Constantine v Imperial Hotels Ltd* [1944] KB 693, *Jordan v Burgoyne* [1963] 2 QB 744

4 A jogszabály rendelkezéseinek részletes ismertetését és kritikáját lásd: Hepple, 1966, 306–314. o.; Lon-gaker, 1969, 125–156. o.

5 A jogszabály elérhető: <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/1968/71/enacted>

alkalmazhatóságát. Ennek megfelelően a gyűlöletkeltő magatartások már nem pusztán nyilvános helyen, hanem számos más – az RRA [1968] 2. cikk, (2) bekezdésében példálózó jelleggel felsorolt – területen (pl. foglalkoztatás, oktatás, banki szolgáltatások nyújtása stb.) történő elkövetés esetén is büntethetővé váltak.⁶

Az 1970-es évektől kezdődően a faji alapú hátrányos megkülönböztetés és gyűlöletkeltés visszaszorítását célzó rendelkezések folyamatosan viták tárgyát képezték, egyre inkább igény mutatkozott az 1965-ben elfogadott (és az 1968-as jogszabályba inkorporált) szabályanyag felülvizsgálatára. A brit kormány 1975 őszén fehér könyvet⁷ fogadott el, amely alapjául szolgált a következő évben – továbbra is azonos névvel – elfogadásra kerülő jogszabálynak (a továbbiakban RRA [1976]).

Az RRA [1976] egyik legfontosabb rendelkezése a diszkrimináció fogalmának közvetett diszkriminációt megvalósító esetekre való kiterjesztése volt. (A közvetett diszkrimináció jellemzően bizonyos követelmények vagy feltételek előírása formájában jelenik meg, amelyek alkalmazására az adott faji csoporthoz tartozó és nem tartozó személyek esetén egyaránt sor kerül, azonban azoknak az adott faji csoporthoz tartozó személyek kisebb arányban képesek megfelelni, és emiatt kerülnek hátrányosabb helyzetbe.)⁸ Lényeges, hogy az RRA [1976] meghatározza a „faji alapú” és a „faji csoport” kifejezések tartalmát is,⁹ amelyek a gyűlöletkeltésre irányuló magatartások esetén is relevanciával bírnak. A gyűlöletkeltő magatartásokkal kapcsolatosan megjegyzendő továbbá, hogy míg a korábbi jogszabályok kifejezetten vizsgálták az elkövető szándékát, addig az RRA [1976] értelmében már nem szükséges a gyűlöletkeltő magatartás szándékossága, a bűncselekmény megállapíthatóságát megalapozza a cselekmény félelmet keltő, bántó vagy sértő jellege.¹⁰

Az RRA [1976] elfogadása változást hozott továbbá a közrendi szabályanyagban is, hiszen a POA [1936] rendelkezései közé – a jogszabályok közötti összhang megteremtése érdekében – egy új, 5A cikket iktatott, amely részletesen szabályozta a faji alapon történő gyűlöletkeltés esetét, rögzítve annak büntethetőségét. Ennek ellenére, az RRA [1976] hatálybalépését követő időszakban a faji gyűlölet által motivált cselekmények miatt

6 Az 1965. és 1968. évi jogszabályok elfogadásának folyamatát és a vonatkozó rendelkezéseket részletesen ismerteti és elemzi: Hepple, 1969, 248–257. o., valamint Dickey, 1972, 133–138. o.

7 Home Office, Review of Public Order Law, Cmnd. No. 6234

8 Érdemes megjegyezni, hogy a nemi (és a párkapcsolati formán) alapuló megkülönböztetéssel kapcsolatos szabályok külön jogszabályban (*Sex Discrimination Act 1975*) kaptak helyet. A megkülönböztetés különböző eseteiről, azok változásairól és értelmezéséről lásd: Dickey, 1974, 282–297. o., valamint Lustgarten, 1979, 222. o.

9 Vö.: RRA [1976], 3. cikk, (1) bekezdés

10 RRA [1976] 70. cikk. Vö.: Courtney, 1993, 740. o., valamint Leopold, 1977, 394. o., Lasson, 1987, 171. o.

lefolytatott eljárások száma meglehetősen csekély volt.¹¹ Részben ennek is köszönhetően jelent meg 1985-ben egy újabb fehér könyv, amely célként fogalmazta meg a gyűlölet-bűncselekményre vonatkozó jogi szabályozás érvényesülésének hatékonyabbá tételét.¹² A gyűlöletkeltéssel kapcsolatos hatályos szabályanyagot az 1986-ban elfogadott (a korábbi, 1936. évi jogszabály helyébe lépő) *Public Order Act* (a továbbiakban POA [1986])¹³ *Racial Hatred* („Fajgyűlölet”) címet viselő III. része tartalmazza.

A III.17. cikk értelmező rendelkezés, amely meghatározza, hogy a POA [1986] III. részének alkalmazásában pontosan mit kell a fajgyűlölet kifejezés alatt érteni. A hivatkozott szakasz értelmében a fajgyűlölet a bőrszínük, faji vagy nemzetiségi (ideértve az állampolgárságot is) hovatartozásuk vagy etnikai, illetve nemzeti származásuk alapján meghatározott személyek csoportja elleni gyűlöletet jelent.

A POA [1986] III. része a fenti értelmező rendelkezést követően számos szándékosan fajgyűlöletet keltő vagy fajgyűlöletkeltésre alkalmas magatartást minősít bűncselekménynek.

A III.18. cikk értelmében bűncselekménynek minősül, ha valaki félelmet keltő, bántó vagy sértő kifejezéseket használ vagy ilyen magatartást tanúsít, illetve félelmet keltő vagy más személyt bántó vagy sértő írott anyagot jelenít meg, feltéve, hogy a magatartás szándékosan fajgyűlölet keltésére irányul, vagy a magatartás – annak valamennyi körülményét figyelembe véve – ilyen hatással járhat. A fenti jellemzőkkel bíró írott anyagok kiadása és terjesztése szintén bűncselekmény, amennyiben az szándékosan fajgyűlölet keltésére irányul vagy – valamennyi körülményt figyelembe véve – ilyen hatással járhat (III.19.).

Bűncselekményt követ el továbbá a nyilvános előadás előadója, illetve rendezője, amennyiben az előadás félelmet keltő, bántó vagy sértő kifejezéseket tartalmaz vagy ilyen jellegű viselkedést jelenít meg, feltéve, hogy az előadó vagy a rendező célja szándékosan fajgyűlölet keltésére irányul, vagy az előadás valamennyi körülmény figyelembevételével, így azt különösen a maga egészében szemlélve alkalmas arra, hogy fajgyűlöletet keltsen (III.20.). Kifejezett szándék hiányában az előadó vagy rendező a jogszabályban meghatározott körülmények bizonyítása mellett mentesülhet a felelősségre vonás alól.

A POA [1986] bűncselekménynek minősíti továbbá az olyan kép- vagy hangfelvétel bemutatását, lejátzását vagy terjesztését, amely félelmet keltő, bántó vagy sértő jelleggel bír (III.21.). Abban az esetben, ha egy adott műsor félelmet keltő, bántó vagy sértő

11 Vö.: Lasson, 1987, 171. o.

12 Home Office, Review of Public Order Law, Cmnd. No. 9510

13 A jogszabály elérhető: <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/1986/64/contents>

képi vagy hangelemeket tartalmaz, bűncselekmény elkövetése miatt vonható felelőségre a műsorszolgáltató, bármely, a műsort gyártó és rendező személy, valamint bármely bántó kifejezéseket használó, illetve bántó magatartást tanúsító személy (III.22.). A bűncselekmény megállapíthatóságának feltétele ebben az esetben is a fajgyűlöletkeltés szándékossága vagy – a körülmények figyelembevételével – az adott műsor fajgyűlöletkeltésre való alkalmassága.

A POA [1986] III. része külön cím alatt foglalkozik a fajgyűlöletet keltő, uszító jellegű anyagokkal. A félelmet keltő, bántó vagy sértő írásos anyagok, illetve az ilyen jelleggel bíró kép- és hanganyagoknak már a pusztá birtoklása bűncselekménynek minősül, amennyiben az írott anyag bemutatásra, kiadásra vagy – a műsorszolgáltatót is ideértve – terjesztésre, a hanganyag pedig bemutatásra, lejátszásra vagy – a műsorszolgáltatót is ideértve – terjesztésre kerül, akár annak birtokosa, akár más személy által (III.23.). A többi magatartás bűncselekménnyé minősítéséhez hasonlóan ebben az esetben is feltétel, hogy a személy magatartása célzatos legyen, vagyis a fentebb felsorolt cselekmény elkövetésével célja kifejezetten fajgyűlölet keltésére irányul, vagy magatartása – valamennyi körülményt figyelembe véve – fajgyűlölet keltésére alkalmas.

Az előbbieken felsorolt bűncselekmények elkövetése esetén a POA [1986] lehetővé teszi jogi személy bűnösségének megállapítását is. Abban az esetben ugyanis, ha a bűncselekmény elkövetésére a szervezet vezető tisztségviselője vagy más hasonló tisztségviselő, illetve ilyen célból bármilyen minőségben eljáró más személy beleegyezésével vagy ismerete mellett került sor, a bűncselekmény elkövetéséért a jogi személlyel párhuzamosan az adott személy bűnössége és felelőssége is megállapítható és ennek megfelelően büntetendő (III.28.).

Két évtized elteltével, 2007 októberétől a POA [1986] egy új résszel (3A.) egészült ki, amelyet a 2006-ban – többszöri nekifutást követően – elfogadott *Racial and Religious Hatred Act* (Faji és vallási gyűlöletről szóló törvény, a továbbiakban RRHA) iktatott be,¹⁴ bűncselekménynek minősítve a vallási alapú gyűlöletcselekményeket. Megjegyzést érdemel ugyanakkor, hogy a vallási alapú gyűlölettel kapcsolatosan a gyakorlatban már jóval korábban felmerült és több alkalommal is vizsgálat tárgyát képezte a vallási alapú gyűlöletcselekményekért való felelősség megállapíthatósága, különös tekintettel arra,

14 A vallási alapú gyűlöletcselekmények száma különösen a 2001. szeptember 11-i terrortámadást követően növekedett meg, habár az Egyesült Királyságban élő muszlim (pl. a boszniai háború elől menekülő bosnyák) lakossággal szembeni ellenérzések már korábban is jól érzékelhetők voltak. A gyűlöletcselekményekre vonatkozó szabályok vallási gyűlöletről való kiterjesztésének kérdésköréről lásd részletesen: Edge, 2003, 5–27. o.; Brown, 2017, 42–72. o.; Cumper, 2006, 249–268. o.; Edge, 2012, 278–289. o.; Hare, 2006, 521–538. o.; Nash–Bakalis, 2007, 349–375. o.; Cumper, 2006, 249–268. o.; Thompson, 2012, 215–232. o.

hogy a faji és vallási alapú gyűlölet különválasztása korántsem minden esetben teljesen egyértelmű.^{15,16}

A POA [1986] 3A. része kezdetben kizárólag a vallási alapú gyűlölettel foglalkozott, majd később, 2010 márciusától azonban – a 3A. rész címének egyidejű módosítása mellett – a szexuális irányultságon alapuló gyűlölettel kapcsolatos bűncselekményi tényállásokat is rögzíti, leválasztva azokat a faji alapú gyűlölet-bűncselekményekről.¹⁷ Ez utóbbiakhoz képest lényeges különbséget jelent, hogy a POA [1986] 3A. részében rögzített cselekmények esetén az elkövetői magatartásnak vagy a birtokolt anyagnak fenyegetőnek kell lennie, a büntethetőség megállapíthatóságának nem képezi feltételét a cselekmény bántó vagy sértő jellege. További különbség, hogy a vallási vagy szexuális irányultságon alapuló gyűlöletkeltés kizárólag a magatartás szándékossága esetén minősül bűncselekménynek, a magatartás gyűlöletkeltésre való alkalmassága önmagában nem elegendő a bűncselekményi minősítésnek.

A POA [1986] 3A. része szerkezetét tekintve gyakorlatilag teljesen megfeleltethető a jogszabály fentebb ismertetett III. részének. Az első rendelkezés célja itt is a rész alkalmazásában használatos kifejezések tartalmának tisztázása. Ennek megfelelően a 3A. rész alkalmazásában a vallási alapon történő gyűlölet egy meghatározott vallási meggyőződésű vagy vallási meggyőzéssel nem rendelkező személyek csoportja ellen irányuló gyűlöletet jelent (3A.29A.), míg a másik esetben az adott személyek csoportja elleni gyűlölet alapját azok szexuális irányultsága (azonos nemhez, ellenkező nemhez vagy mindkét nemhez való vonzódása) képezi (3A.29AB.).

A POA [1986] 3A. részében szabályozott gyűlölet-bűncselekmények között a jogalkotó elsőként a vallási és szexuális irányultságon alapuló gyűlöletkeltés különböző eseteit rögzíti, amelyek tartalma teljes mértékben megfeleltethetők a POA [1986] III. részében rögzített tényállásoknak. Bűncselekménynek minősül, amennyiben valaki félelmet keltő kifejezéseket használ vagy ilyen magatartást tanúsít, illetve félelmet keltő írott anyagot jelenít meg, feltéve, hogy a magatartás szándékosan vallási vagy szexuális irányultságon alapuló gyűlölet keltésére irányul (3A.29B.). Lényeges megjegyezni, hogy a bűncselekmény – a faji alapú gyűlöletkeltéssel szemben – itt csak a magatartás

15 Vö.: Seide v Gillette Industries Ltd. [1980] IRLR 427.; Mandla (Sewa Singh) v Dowell Lee [1982] UKHL 7.; Commission for Racial Equality v Dutton [1988] EWCA Civ 17.; Nyazi v. Rymans Ltd. Employment Appeal Tribunal, 10 May 1988 [unreported]; Dawkins v. of the Environment Sub nom Crown Suppliers PSA, [1993] IRLR 284., [1993] ICR 517.; Norwood v Director of Public Prosecutions [2003] EWHC 1564.; R v El-Faisal [2004] EWCA Crim 456.; R v Rogers [2007] UKHL 8, [2007] 2 AC 62.

16 Vö.: Goodall, 2007, 97–98. o.; Kuljeet–Sukhwinder, 2000, 369–386. o.; Meer, 2008, 61–81. o.

17 A szexuális alapú gyűlöletkeltés 2008-ban, a *Criminal Justice and Immigration Act* elfogadását követően került be a POE [1986] rendelkezései közé.

célzatossága esetén állapítható meg, a magatartás gyűlöletkeltésre való alkalmassága önmagában nem ad alapot magatartás bűncselekményi minősítésére.¹⁸ A cselekmény elkövetésére nyilvános vagy zárt helyen egyaránt sor kerülhet azzal, hogy nem minősül bűncselekménynek, amennyiben a kifejezések használatára, a magatartás tanúsítására vagy az írott anyag megjelenítésére egy adott lakáson belül kerül sor, és azt az ugyanazon vagy egy másik lakásban lakó személyek kivételével mások nem látják vagy hallják.

A vallási vagy szexuális irányultságon alapuló gyűlölet keltésére irányuló, félelmet keltő írott anyagok kiadása és terjesztése szintén bűncselekmény (3A.29C.), ahogyan szintén bűncselekmény miatt vonható felelősségre a félelmet keltő kifejezéseket vagy magatartást tartalmazó nyilvános előadás előadója vagy rendezője, ha az előadás célja vallási vagy szexuális irányultságon alapuló gyűlölet keltése (3A.29D.).

A jogszabály bűncselekménynek minősíti továbbá a félelmet keltő kép- vagy hangfelvétel bemutatását, lejátszását vagy terjesztését, ha az adott magatartás vallási vagy szexuális irányultságon alapuló gyűlölet keltésére irányul (3A.29E.). Amennyiben egy adott műsor félelmet keltő képi vagy hangelemeket tartalmaz, a műsorszolgáltató, valamint a műsort gyártó és rendező, illetőleg a félelmet keltő kifejezéseket használó vagy a félelmet keltő magatartást tanúsító bármely személy felelősségre vonható a bűncselekmény elkövetése miatt (3A.29F.).

A fentiekben felsorolt, vallási vagy szexuális irányultságon alapuló gyűlölet keltésére irányuló bűncselekményi tényállásokat követően a POA [1986] 3A. része az uszító anyagokkal kapcsolatos magatartásokat rögzíti. A 29G. cikk értelmében bűncselekménynek minősül a félelmet keltő írásos anyagok, valamint az ilyen jelleggel bíró képi és hanganyagok birtoklása, amennyiben az írásos anyag annak birtokosa vagy más személy által – a műsorszolgáltatót is ideértve – megjelenítésre, kiadásra vagy terjesztésre kerül, illetőleg a képi anyag bemutatásra, kiadásra vagy – a műsorszolgáltatót is ideértve – terjesztésre, a hanganyag pedig bemutatásra, lejátszásra vagy – a műsorszolgáltatót is ideértve – terjesztésre kerül. A többi magatartás bűncselekménnyé minősítéséhez hasonlatosan itt is feltétel, hogy a személy magatartása célzatos legyen, a személy célja a magatartás elkövetésével vallási vagy szexuális irányultságon alapuló gyűlölet keltése legyen.

A különböző bűncselekményi tényállások felsorolását követően a POA [1986] 3A. részének 29J. és 29JA. rendelkezései garanciális jelleggel rögzítik a véleménynyilvánítás szabadságának védelmét, külön kiemelve a szexuális irányultságra vonatkozó

18 Az más kérdés, hogy a magatartás szándékosságának bizonyítása a gyakorlatban jellemzően nehézségekbe ütközik. Vö.: Goodall, 2007, 111–113. o.

véleménynyilvánítás szabadságát. A 29JA. szakasz az azonos nemű párok házasságára vonatkozó jogszabály¹⁹ rendelkezéseivel összhangban kimondja, hogy a szexuális magatartással és szokással kapcsolatos hozzászólás és kritikai megjegyzés, valamint más személy ilyen magatartástól vagy szokástól való tartózkodásra vagy annak megváltoztatására irányuló ösztönzés önmagában nem minősül olyan magatartásnak, amely fenyegető lenne vagy gyűlöletkeltésre irányulna. Hasonlóképpen, a házassággal kapcsolatos, a házasulandó személyek nemére vonatkozó hozzászólás vagy kritikai megjegyzés önmagában szintén nem minősül fenyegető vagy gyűlöletkeltésre irányuló magatartásnak.

A POA [1986] rendelkezései mellett több egyéb jogszabály is rögzít olyan tényállásokat, amelyek alapját személyek adott jellemzőkkel bíró csoportja elleni gyűlölet képezi. Itt említhető például az 1991-ben elfogadott *Football (Offences) Act* (Futball-bűncselekményekről szóló törvény). A jogszabály 3. cikke értelmében bűncselekménynek minősül a hivatalos sportmérkőzések során történő, kántáló jellegű éneklés, amennyiben az trágár jellegű vagy rasszista tartalommal bír, azaz valamely személyre nézve – annak bőrszíne, faja, nemzeti (ideértve az állampolgárságot is) vagy etnikai hovatartozása, nemzeti származása, vallásos meggyőződése, szexuális irányultsága vagy fogyatékos-sága miatt – félelmet keltő, bántó vagy sértő.²⁰ Lényeges, hogy az említett cselekmény elkövetése azonban csak abban az esetben valósít meg bűncselekményt, ha a magatartás tanúsítására hivatalos futballmérkőzésen (*designated match*) kerül sor.

1.2. A gyűlöletbeszédre vonatkozó skót szabályozás

A skót parlament 2021 tavaszán fogadott el külön jogszabályt a gyűlöletbeszédre vonatkozóan (*Hate Crime and Public Order (Scotland) Act*, a továbbiakban HCPOA),²¹ amely Skóciában a POA [1986] vonatkozó rendelkezéseitől eltérő szabályok alkalmazását írja elő. A sokat vitatott, több szempontból is ellentmondásosnak ítélt rendelkezések hatálybalépésére 2022 elején, az elfogadást követően csaknem egy évvel került sor.

A HCPOA a gyűlöletkeltés bűncselekményi tényállását a faji indítatáson túl kiterjeszti számos további esetre, amikor személyek adott csoportjával szembeni gyűlölet alapját más jellemző, így például életkor, fogyatékos-ság, vallási hovatartozás, szexuális

19 *Marriage (Same Sex Couples) Act* (2013). A jogszabály elérhető: <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/2013/30/contents/enacted/data.htm>

20 A cselekmény önálló bűncselekményként való szabályozásának indokairól lásd: Oyediran, 1992, 250. o., valamint Hawkins, 2014, 321–322. o.

21 A jogszabály elérhető: <https://www.legislation.gov.uk/asp/2021/14/contents>

irányultság, transznemű identitás vagy a nemi jellemzők eltérése képezi.²² A jogszabályban felsorolt jellemzők között érdekes módon azonban nem szerepel a nem, vagyis ha a gyűlöletkeltés alapjául személyek adott csoportjának neme szolgál, úgy az a HCPOA alapján nem minősül bűncselekménynek. A problémakörrel kapcsolatosan 2022 márciusában látott napvilágot egy szakértői jelentés,²³ amely hangsúlyozza, hogy a nők gyűlöletcselekményekkel szembeni védelme csak a nőgyűlölet (mizogínia) bűncselekménnyé nyilvánítása útján valósulhat meg.

1.3. A gyűlöletbeszéd szabályozása Észak-Írországbán

Észak-Írországbán a gyűlöletkeltés büntetőjogi szabályozása különösen nagy jelentőséggel bír, hiszen az északír társadalom vallási és politikai szempontból megosztott, ennek köszönhetően a vallási és politikai indíttatású, személyek adott csoportja ellen irányuló erőszakos és gyűlöleten alapuló (bűn)cselekmények számtalan formában jelen vannak.²⁴

Ahogy az a jelen fejezet bevezető gondolatai között már rögzítést nyert, Észak-Írország az Angliában és Walesben alkalmazandó szabályoktól elkülönülő, ugyanakkor többnyire hasonló rendelkezéseket alkotott a gyűlölet-bűncselekményekre vonatkozóan.

A szabályozás kezdetei az 1970-es évekig nyúlnak vissza. Az 1970-ben elfogadott *Prevention of Incitement to Hatred Act* (A gyűlöletkeltés megelőzéséről szóló törvény, a továbbiakban PIHA) volt az első olyan jogszabály, amely bűncselekménynek minősítette a gyűlöletkeltést.²⁵ A PIHA 1. szakasza értelmében bűncselekményt követett el az a személy, aki félelmet keltő, sértő vagy bántó írott vagy más anyagot jelentetett meg vagy terjesztett, vagy bármely nyilvános helyen vagy nyilvános összejövetelen félelmet keltő, sértő vagy bántó kifejezéseket használt, és ezzel Észak-Írországbán a közösség bármely része ellen szándékosan gyűlöletet vagy félelmet keltett, vagy az adott anyag vagy a használt kifejezés alkalmas volt arra, hogy a nyilvánosság valamely vallási meggyőződés, bőrszín, faji, nemzeti vagy etnikai hovatartozás szerinti része ellen gyűlöletet vagy bennük félelmet keltsen.

22 HCPOA, 4. cikk (3) bekezdés

23 *Misogyny – A Human Rights Issue. The Working Group on Misogyny and Criminal Justice's independent report on their findings and recommendations*, The Scottish Government, 2022. A dokumentum elérhető: <https://www.gov.scot/publications/misogyny-human-rights-issue/documents/>

24 Vö.: Ginty, 2000, 50. o., valamint McVeigh, 2017, 393–417. o.; Jarman, 2017, 45–69. o.; Yu, 2017, 311–323. o.

25 O'Connell–Mageean, 2015, 210. o., Dickey, 1972, 137. o.

A PIHA rendelkezéseit az 1981-ben elfogadott *Public Order (Northern Ireland) Order* (Közrendről szóló rendelet, a továbbiakban POO [1981]) váltotta fel, amely a gyűlöletkeltés tényállását²⁶ azonos módon tartalmazta, azonban azt már egy jóval szélesebb jogi szabályozási keretrendszerbe illesztette be.

A gyűlölet-bűncselekmények hatályos szabályozása – az Angliában és Walesben alkalmazandó szabályanyaghoz hasonlóan – meglehetősen összetett, többretegű. A szabályozás bázisát az 1987-ben elfogadott *Public Order (Northern Ireland) Order*²⁷ (a továbbiakban POO [1987]) képezi, amelyhez számos más, speciális jellegű, szűk szabályozási körre korlátozóó jogszabály kapcsolódik, amelyek bűncselekménynek minősítenek egyes további olyan magatartásokat, amelyek alapjául kifejezetten személyek bizonyos jellemzőkkel bíró csoportja elleni gyűlölet szolgál.

A hatályos POO [1987] – elfogadása óta már több alkalommal is módosított – III. része tartalmazza a gyűlöletkeltéssel és azzal párhuzamosan a félelemkeltéssel kapcsolatos rendelkezéseket.²⁸

A III. rész első cikke értelmező rendelkezés, amely a „félelem” és a „gyűlölet” kifejezések tartalmi meghatározására irányul. Előbbi alatt személyek vallási meggyőződésük, bőrszínük, faji, nemzetiségi (ideértve az állampolgárságot is), etnikai vagy nemzeti hovatartozásuk szerint meghatározható, Észak-Írországon belüli csoportjának félelme értendő, míg a gyűlölet kifejezés a személyek ugyanezen jellemzők szerint meghatározható, Észak-Írországon belüli csoportja elleni gyűlöletet jelent (III.8.). A fenti személycsoportok meghatározása során a fenti szempontok mellett 2004 óta a szexuális irányultság, valamint a fogyatékoság is csoportképző jellemző lehet.²⁹

A szabályozás lényeges vonásaként rögzíthető, hogy a POO [1987] III. részében szabályozott bűncselekményi tényállások megállapíthatóságánál kezdettől fogva jelen volt a *vallási meggyőződés* miatti gyűlölet keltése. Ez lényeges eltérést jelent a POA [1986] szabályainak alakulásához képest, tekintve, hogy a vallási alapú gyűlöletkeltés csak a jogszabály elfogadását követő két évtizeddel került be a POA [1986] rendelkezései közé, annak ellenére, hogy az északír szabályozási minta előnyeivel már az 1990-es évek kezdete óta foglalkozott a szakirodalom.³⁰

26 POO [1981], 13. cikk

27 A jogszabály elérhető: <https://www.legislation.gov.uk/nisi/1987/463/2020-01-13>

28 A „gyűlöletkeltés” és a „félelemkeltés” tényállásának elválasztása az északír szabályozás egyik lényeges jellemzője, amely egyben eltérést jelent az angol, walesi és skót területeken alkalmazandó POA rendelkezéseihez képest, minthogy a POE a „félelemkeltés” kifejezést egyáltalán nem tartalmazza.

29 A „szexuális irányultság” és „fogyatékoság” kifejezésekkel a 2004-ben elfogadott *Criminal Justice (Northern Ireland) Order* (Büntető igazságszolgáltatási rendelet) egészítette ki a POO III. 8. szakaszának eredeti szövegét.

30 Erre vonatkozóan lásd például: Murphy, 1992, 265. o.

A „félelem” és a „gyűlölet” kifejezések értelmezésére irányuló rendelkezéseket követően a POO [1987] általános jelleggel, a véleménynyilvánítás szabadságának szem előtt tartása mellett rögzíti, hogy a házassággal kapcsolatos, a házasulandó személyek nemére vonatkozó hozzászólás vagy kritikai megjegyzés *önmagában* nem minősül fenyegető, sértő vagy bántó, vagy szándékosan gyűlölet- vagy félelemkeltésre irányuló magatartásnak.³¹

Az értelmező rendelkezések, illetőleg a szexuális irányultsággal és fogyatékosággal kapcsolatos vélemények szabad kinyilvánítását biztosító szabályok rögzítése után a POO [1987] az egyes gyűlölet-bűncselekmények tényállásait tartalmazza.

A POO [1987] III.9. szakasza kimondja, hogy bűncselekményt követ el az a személy, aki félelmet keltő, bántó vagy sértő kifejezéseket használ vagy ilyen magatartást tanúsít, vagy bármely olyan írott anyagot jelenít meg, amely félelmet keltő, bántó vagy sértő jelleggel bír. A bűncselekmény megállapíthatóságának feltétele, hogy a kifejezést használó, magatartást tanúsító vagy írott anyagot megjelenítő személy szándéka gyűlölet- vagy félelemkeltésre irányuljon, vagy az általa használt kifejezés, tanúsított magatartás, megjelenített írott anyag alkalmas legyen arra, hogy gyűlöletet vagy félelmet keltsen. A személy nem bűnös abban az esetben, ha szándéka nem irányult gyűlölet- vagy félelemkeltésre, és nem tudott arról, hogy az általa használt kifejezés, tanúsított magatartás vagy megjelenített írott anyag gyűlöletet vagy félelmet kelthet.

A POO [1987] további szakaszai – a POA [1986] fentebb, a jelen fejezet (a) pontjában részletesen ismertetett rendelkezéseivel teljes összhangban – bűncselekménynek minősítik a félelmet keltő, bántó vagy sértő jellegű írott anyagok kiadását és terjesztését, kép- vagy hangfelvétel bemutatását, lejátszását vagy terjesztését, ideértve a műsorszolgáltatók általi bemutatást, lejátszást, sugárzást is (POO [1987] III.10-12.). Minden esetben feltétel, hogy a cselekmény szándékosan gyűlölet- vagy félelemkeltésre irányuljon, vagy szándékoság hiányában az – valamennyi körülményt figyelembe véve – gyűlölet- vagy félelemkeltésre alkalmas legyen.

A POO [1987] bűncselekménynek minősíti továbbá a félelmet keltő, bántó vagy sértő írásos anyagok, illetve az ilyen jelleggel bíró képi és hanganyagok birtoklását, amennyiben

³¹ Az említett rendelkezést 2020. január 13. napjával a 2019-ben elfogadott, az azonos nemű párok házasságáról és a különnemű párok élettársi kapcsolatáról szóló jogszabály (*The Marriage (Same-sex Couples) and Civil Partnership (Opposite-sex Couples) (Northern Ireland) Regulations*) iktatta be.

A szexuális alapú gyűlölet- és félelemkeltés tényállása bűncselekménnyé nyilvánításának szükségeségéről a 2000-es évek elején komoly szakmai viták folytak, számos álláspont jelent meg pro és kontra. Az ilyen magatartások bűncselekménnyé nyilvánítása ellen foglalt például állást *Eric Heinze*. Lásd: Heinze, 2009, 193–209. o.

Kay Goodall ezzel szemben azt hangsúlyozta, hogy a gyűlöletcselekmények kiterjesztése a jogalkotás helyes irányát jelenti. Vö.: Goodall, 2009, 211–232. o.

az írott anyag bemutatásra, kiadásra vagy – a műsorszolgáltatót is ideértve – terjesztésre, a hanganyag pedig bemutatásra, lejátszásra vagy – a műsorszolgáltatót is ideértve – terjesztésre kerül, akár annak birtokosa, akár más személy által, és a személy magatartása szándékosan gyűlölet- vagy félelemkeltésre irányul, vagy az – valamennyi körülményt figyelembe véve – gyűlölet- vagy félelemkeltésre alkalmas (III.13.).

Az északír jogban – az angol joghoz hasonlóan – összetett a gyűlölet-bűncselekmények szabályozása, hiszen nemcsak a közrendi szabályanyagot tartalmazó POO [1987], hanem más jogszabályok is tartalmaznak olyan tényállásokat, amelyek alapját személyek adott jellemzőkkel bíró csoportja elleni gyűlölet képezi. Itt említhető például a *Justice Act (Northern Ireland) 2011* (Igazságszolgáltatásról szóló törvény), amelynek 37. cikke az angol jogban rögzítettekkel³² gyakorlatilag teljes mértékben azonos módon és feltételek mellett nyilvánítja bűncselekménynek a hivatalos sportmérkőzések során történő, kántáló jellegű éneklést.

1.4. Az online térben megvalósuló gyűlöletcselekmények megítélése

Az internet térhódításával az 1990-es években megjelent számítástechnikai jellegű bűncselekmények száma az utóbbi évtizedekben jelentős mértékben megnövekedett, ennek köszönhetően egyre inkább igényként merül fel az effajta magatartások jogi szabályozása.

Az Európa Tanács keretében 2001. november 23-án került sor a számítástechnikai bűnözésről szóló budapesti egyezmény (a továbbiakban: Egyezmény) elfogadására, amelynek elsődleges célja a társadalom kiberbűnözéssel szembeni védelme és ennek érdekében az egyezményben részes államok közötti (szabályozási) összhang megteremtése. Az Egyezményhez kapcsolódóan máig két kiegészítő jegyzőkönyv elfogadására került sor, amelyek közül az első, 2003-ban elfogadott jegyzőkönyv a számítástechnikai rendszerek útján megvalósított rasszista és idegengyűlölő cselekmények büntetendővé nyilvánításáról rendelkezik.³³ Az Egyesült Királyság az Egyezményt annak elfogadását követően egy évtizeddel ratifikálta, így az csak 2011. szeptember 1-jén lépett hatályba.

A gyűlölködő kifejezések használata az online térben – akár csak a közvetlen, személyes szóbeli kommunikációban – büntetőjogi következményeket vonhat maga után: több olyan jogszabály is van, amelynek alapján a kibertérben megvalósuló

32 Vö.: Football (Offences) Act, 3. cikk

33 Az Egyezményhez csatolt második, a megerősített együttműködésről és az elektronikus bizonyítékok átadásáról szóló kiegészítő jegyzőkönyv elfogadására 2021. november 17-én került sor, ratifikációja 2022. május 12. napjától lehetséges.

gyűlölet-bűncselekmény elkövetője büntetőjogi felelősségre vonható. A korábban már részletesen ismertetett POA [1987] mellett alkalmazást nyerhetnek az 1997-ben elfogadott *Protection from Harrassment Act*³⁴ (Zaklatás elleni védelemről szóló törvény, a továbbiakban PHA), valamint az 1988-as *Malicious Communications Act*³⁵ (Rosszindulatú közlésekről szóló törvény, a továbbiakban MCA) és a 2003-as *Communications Act*³⁶ (Hírközlési törvény, a továbbiakban CA) egyes rendelkezései is. Az említett jogszabályok által büntetni rendelt cselekmények alapvetően két csoportra oszthatók: az első csoportba azok a bűncselekmények tartoznak, amelyek az online és offline közlésekre egyaránt alkalmazhatók, és amelyek alapját kifejezetten személyek valamely csoportja elleni gyűlölet, ellenézés képezi. A bűncselekmények második csoportja az online térben valósul meg, azonban ezek a magatartások alapvetően nem bírnak gyűlöletkeltő vagy rosszindulatú tartalommal.³⁷

A POA [1986] és a PHA által rögzített – az első csoportba tartozó – gyűlölet-bűncselekmények szabályai elméletben ugyan alkalmazhatók a kibertérben elkövetett magatartásokra is, a gyakorlatban azonban ez a bíróságok számára komoly nehézségeket okoz, hiszen az offline cselekményekre vonatkozó (és kifejezetten ezekre megalkotott) rendelkezések nem minden esetben alkalmazhatók megfelelően az online közlésekre.³⁸ Ennek ellenére ismertek olyan ítéletek, amelyek elfogadták az írott formában megjelenő, gyűlöletkeltő tartalmú közlemény online közzétett írásokra való alkalmazhatóságát.³⁹

A PHA esetében rögzíthető, hogy annak alkalmazása a 2000-es évek végétől viszonylag következetesen jelen van az angol bíróságok gyakorlatában az online térben elkövetett, zaklató jellegű magatartások (*cyber-harassment*)⁴⁰ megítélése során. Az agresszív vagy fenyegető jellegű, azonban nem egy konkrétan meghatározható személy ellen, hanem személyek bizonyos jellemzőkkel bíró csoportja ellen irányuló, a közösségi média (pl. Facebook, Twitter stb.) felületén közzétett megjegyzések, vélemények, hozzászólások esetén ugyanakkor nincs lehetőség a PHA rendelkezéseinek alkalmazására, mivel ezek a cselekmények a PHA-hoz kapcsolódó bírói gyakorlat értelmében nem minősülnek zaklatásnak.⁴¹

34 A jogszabály elérhető: <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/1997/40/contents>

35 A jogszabály elérhető: <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/1988/27/contents>

36 A jogszabály elérhető: <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/2003/21/section/127>

37 Bakalis, 2018, 88. o.

38 Vö.: Brown, 2018, 297–326. o.

39 R v Sheppard [2010] EWCA Crim 65; S v D.P.P. [2008] EWHC 438. Az R v Sheppard ügyről és a POE bűncselekményi tényállásainak online cselekményekre való alkalmazhatóságáról részletesebben lásd: Dyson, 2010, 6–9. o., valamint Rowbottom, 2012, 359–362. o.

40 Vö.: Bakalis, 2018, 89. o.

41 Hayes v Willoughby [2013] UKSC 17; R v Qosja (Robert) [2016] EWCA Crim 1543

A gyűlöletkeltő tartalommal bíró online közlések esetén a PHA mellett szintén alkalmazást nyerhet az MCA, amelynek szabályanyaga 2001-ben egészült ki az elektronikus kommunikációs eszközök útján megvalósuló közlésekre vonatkozó rendelkezésekkel,⁴² és a bíróságok gyakorlatában egyre inkább előtérbe kerül a CA alkalmazása.⁴³ Megjegyzendő, hogy az online felületen megjelenő gyűlölet-bűncselekmények elleni harcban az említett jogszabályok bár egyértelműen hasznos eszköznek bizonyulnak, gyakorlati alkalmazásuk azonban a legtöbb esetben meglehetősen nehéz.⁴⁴ (Az MCA és a CA rendelkezéseinek részletes ismertetésére a *cyberbullying* szabályozásával kapcsolatos alfejezetben kerül sor.)

1.5. Nemzeti konzultáció a gyűlölet-bűncselekmények szabályozásáról

Az Egyesült Királyságban 2020 szeptemberében nemzeti konzultáció indult, amelynek elsődleges célja a gyűlölet-bűncselekményekre vonatkozó jogi szabályozás jövőbeli módosításának előkészítése, illetőleg a gyűlölet-bűncselekmények elkövetése esetén alkalmazandó különböző jogkövetkezmények közötti összhang megteremtése volt.

A konzultációs folyamat háttérében meghúzódó egyik legfőbb indok az volt, hogy a büntetőjog nem kezeli egységesen a gyűlölet-bűncselekményeket, hanem azok – különösen az alkalmazott jogkövetkezmények súlyát figyelembe véve – eltérően kerülnek megítélésre annak függvényében, hogy egy adott személlyel szembeni gyűlöletcselekmény elkövetésére milyen alapon (pl. a személy adott faji csoporthoz való tartozására vagy fogyatékkosságára tekintettel) kerül sor.

A gyakorlatban igény merült fel továbbá a büntetőjogi szabályozás kiterjesztésére, mivel a gyűlölet-bűncselekmények alapjául szolgáló leggyakoribb jellemzők (faji és vallási hovatartozás, szexuális orientáció, fogyatékkosság, transzneműség) mellett védelmet érdemel számos más személyi sajátosság is, amely a társadalomban sok esetben szintén gyűlöletet vált ki. Itt említhető például az adott személy neme, gondolva kifejezetten a nők elleni gyűlöletre (mizogínia), valamint a személyek életkora szerinti megkülönböztetésre (ageizmus), de gyűlölet-bűncselekmény elkövetésének alapjául szolgálhat a személy hajléktalansága, foglalkozása (pl. szexuális munkás) vagy adott vallási jellegű, filozófiai meggyőződésű közösséghez (pl. humanizmus) vagy alternatív szubkultúrához (pl. gót, punk stb.) való tartozása is.

42 Geach–Haralambous, 2009, 241. o.

43 Coe, 2015, 39. o.

44 Vd.: DPP v Connolly [2007] EWHC 237; DPP v Collins [2006] UKHL 40; Chambers v DPP [2012] EWHC. 2157. A vonatkozó szakirodalom köréből lásd még: McGoldrick, 2013, 131–133. o., Rowbottom, 2012, 362–364. o.

A konzultáció eredményén alapuló jövőbeli szabályozás céljai között szerepel egyrészt a nem (ideértve a klasszikus férfi-nő megkülönböztetés mellett a gendertípusokat is), valamint az életkor szerinti megkülönböztetésen alapuló cselekmények, másrészt a különböző sporteseményeken, így különösen a futballmeccseken tanúsított rasszista jellegű magatartások elleni, a jelenleginél hatékonyabb büntetőjogi fellépés megteremtése, adott esetben azok bűncselekményi tényállássá minősítése által.

A konzultációs folyamat lezárultát és a beérkezett vélemények értékelését követően 2021. december 7-én jelent meg a konzultációt lezáró jelentés,⁴⁵ amely javaslatokat fogalmaz meg a gyűlölet-bűncselekményekre vonatkozó jogalkotás jövőbeli irányaira vonatkozóan. A jelentés felhívja a figyelmet többek között arra, hogy a jogi rendelkezések nem minden jellemző esetében jelentenek azonos mértékű védelmet, így ezt erősíteni szükséges, különösen a fogyatékkal élő, illetőleg az LMBT-csoporthoz tartozó személyek esetén, miközben továbbra is fontos az, hogy a joganyag megfelelőképpen biztosítsa a véleménynyilvánítás szabadságának érvényesülését.

2. A cyberbullying fogalma, szabályozása

2.1. *Bullying és cyberbullying az Egyesült Királyságban*

A gyűlöletbeszéd szabályozására vonatkozó kutatás során külön figyelmet érdemel a gyűlöletbeszéd mint önálló gyűlöletbűncselekmény-típus és az ahhoz hasonló jellemzőket mutató, az Egyesült Királyságban azonban bűncselekménynek nem minősülő *bullying* elhatárolása. Ez utóbbi magatartás a magyar nyelvben leginkább a megfélemlítés, illetőleg zaklatás kifejezéseknek feleltethető meg: olyan magatartást jelöl, amikor valamely személy vagy személyek egy csoportja valamely általuk kiszolgáltatottnak, sebezhetőnek vélt személynek sérelmet okoz, őt megfélemlíti vagy valamire kényszeríti.⁴⁶ A bullying elszenvedője, passzív alanya bárki lehet, megvalósulása szempontjából pedig az elkövetési hely nem releváns, arra gyakorlatilag bárhol sor kerülhet. Vannak ugyanakkor olyan helyszínek, ahol az effajta magatartások megjelenése gyakoribb (pl. iskolában, munkahelyen stb.), erre tekintettel ezekre a területekre vonatkozóan sajátos szabályok kidolgozása indokolt.

45 *Hate Crime Laws. Final Report*, Law Com No 402. A jelentést tartalmazó dokumentum hozzáférhető: <https://s3-eu-west-2.amazonaws.com/lawcom-prod-storage-11jsxou24uy7q/uploads/2021/12/Hate-crime-report-accessible.pdf>

46 Oxford English Dictionary, 2021

A gyűlöletbeszéd jogszabály által kötött tényállásához képest a bullying az elkövetési magatartások jóval tágabb – és tartalmi szempontból nehezen behatárolható – körét fedi le. A bullying számos formában megjelenhet, amelynek során egyszerre több magatartás vagy cselekmény is megvalósulhat. A *verbális bántalmazás* jellemzően valamely becenév (gúnynév) használata vagy az adott személyre vagy annak családjára vonatkozó durva megjegyzések tétele útján valósulhat meg. A *fizikai bántalmazás* minden esetben tettelegességet (pl. ütés, lökés, testi bántalmazás, agresszió egyéb formája) feltételez. *Érzelmi bántalmazásról* akkor beszélünk, amikor a *bully* (vagyis a bántalmazó személy) kifejezetten a másik személy érzelmeire kíván hatni, fenyegetések vagy a személy elbizonytalanítása, illetőleg adott közösségből (pl. baráti, munkahelyi kollektíva, osztályközösség stb.) vagy tevékenységből (pl. sport) kizárása útján.

A gyűlöletbeszéd és a bullying metszéspontját a diszkrimináció képezi, hiszen a bullying is a (hátrányos) megkülönböztetés egyik formája lehet, amennyiben a megfélemlítő, zaklató magatartás alapját egy adott személy fogyatékosága, faji közösséghez való tartozása, vallási vagy világnézeti meggyőződése, nemi vagy szexuális identitása stb. képezi.

Az online platformok és technológiák térnyerésének köszönhetően az utóbbi években a bullying egyre erőteljesebben jelenik meg az online térben, különösen a közösségi médiában. Az ilyen formában elkövetett magatartásokat a szakirodalom – az elkövetés „helyére” utalva – a *cyberbullying* kifejezéssel jelöli, megkülönböztetve azt a hagyományos, szemtől szemben elkövetésre kerülő bullyingcselekményektől. A *cyberbullying* jellegénél fogva különösen elterjedt a fiatalok körében. Egy 2014-es nemzeti felmérés szerint az Egyesült Királyságban a 25 év alatti fiatalok 42%-a érezte már veszélyben magát az online térben, 56%-uk pedig már volt tanúja online zaklatásnak.

A szemtől szemben és az online térben megvalósuló zaklató jellegű magatartások között több szempontból is különbség tehető.⁴⁷ Amíg ugyanis a hagyományos bullyingmagatartások esetén lényeges elemként határozható meg az elkövető sérelem okozására irányuló szándéka, a magatartás ismétlődő jellege és az elkövető és a sérelmet elszenvedő fél közötti erőviszonyok egyenlőtlensége,⁴⁸ addig *cyberbullying* esetén ezek az elemek kevésbé azonosíthatók be egyértelműen, miközben számos olyan további jellemző említhető, amely kizárólagosan az online térben elkövetett zaklató jellegű magatartások esetében jelenik meg. Az online közeg lehetővé teszi például az elkövető számára, hogy személye rejtve maradjon, a sérelmet szenvedő fél ugyanakkor a felé irányuló támadás elől „nem bújhat el”, miközben a magatartás közönsége jóval szélesebb, mint ha annak

47 Erről részletesen lásd: Dooley–Pyżalski–Cross, 2009, 182–188. o.

48 El-Asam–Samara, 2016, 128. o.

elkövetésére a valós térben kerülne sor. Éppen ezek azok a jellemzők, amelyek miatt az erőviszonyok cyberbullying esetében sokkal egyenlőtlenebbek. Hasonló a helyzet a magatartás ismétlődő jellegével, minthogy a hagyományos bullyingmagatartásokhoz képest a kibertérben rendkívül gyorsan terjedő tartalmak esetében jellemzően az ismétlődés is jóval nagyobb.

A cyberbullying elkövetési eszköze minden esetben valamilyen elektronikus kapcsolattartó eszköz,⁴⁹ így az lehet számítógép, mobiltelefon, tablet vagy akár játékkonzol is. A magatartás nemcsak elektronikus levelezés (pl. fenyegető, zaklató e-mailek küldése) vagy szöveges üzenet útján valósulhat meg, hanem a közösségi platformokon (pl. Facebook, Twitter, Instagram stb.) támadó jellegű kommentek vagy kínos, lejárató fényképek vagy videók megosztása, hamis profil készítése által, chatszobákban, interaktív videójátékos közösségben (pl. üzenetek küldése, játékból való kizárás stb. útján) és számos más helyen. Gyakori jelenség az is, hogy a cyberbullying nem önálló cselekményként jelenik meg, hanem a személyes, szemtől szembe történő, közvetlen bullyingmagatartással párhuzamosan, mintegy azt kiegészítve történik. Amíg azonban a bullying az elkövetés helyétől függően az iskolai, munkahelyi vagy más közösségben való tartózkodás idejére korlátozódik, addig cyberbullying esetén a zaklató cselekményre az internet hozzáférhetősége folytán bármikor, a nap bármely szakában sor kerülhet. További különbség, hogy a cyberbullying-magatartás az elkövető szándékától függetlenül jóval szélesebb közönség előtt zajlik, egy közzétett fénykép például annak sokszoros megosztása által sokkal több személyhez jut el. Cyberbullying esetén ugyanakkor sok esetben könnyebb a bizonyítékok feltárása, hiszen maguk az áldozatok is tudnak képernyőképet készíteni, le tudják menteni a fényképet, videót, és a nyomozó hatóság számára átadni például az adott honlap címét. Másrészt azonban az online térben az elkövetők könnyebben rejthetik el személyazonosságukat, és gyakori az is, hogy olyan viselkedést tanúsítanak, amelyet a valódi világban nem tennének. Minthogy ugyanis az elkövetők az online térben nem látják az áldozatok reakcióit, érzelmileg képesek szinte teljes mértékben függetlenek maradni, hiszen nincsenek tisztában magatartásuk érzelmi hatásával, ennek következtében viszont nehezebben hagynak fel a cyberbullying-tevékenységgel.

Ahogy fentebb említést nyert, *a bullying az Egyesült Királyságban nem képez önálló bűncselekményi tényállást, azonban az elkövetési magatartás sokféleségére tekintettel számos más, a zaklatásra és a megfélemlítésre (ideértve a megfélemlítő és fenyegető jellegű közléseket) vonatkozó büntető- és polgári jogi jellegű rendelkezés megfelelően alkalmazható.*

49 Smith–Mahdavi–Carvalho–Tippett, 2006, 376. o.

2.2. A cyberbullying-cselekményekre alkalmazható rendelkezések

A *cyberbullying* mint az elkövetés helyére tekintettel sajátos bullyingtípus, szintén nem önálló bűncselekmény, ennek megfelelően *arra sem vonatkozik külön jogi szabályozás*. Ennek ellenére azonban az online térben effajta magatartást elkövető személy felelősségre vonása számos egyéb jogszabály rendelkezése alapján mégis lehetséges, az online térben elkövetett megfélemlítő magatartások egy része a különböző jogszabályokat figyelembe véve bűncselekménynek is minősíthető. A következőkben ezeknek a jogi rendelkezéseknek az áttekintésére kerül sor.

a) Az 1997-ben elfogadott, fentebb már hivatkozott PHA (*Protection from Harassment Act*) 1. cikke rögzíti a zaklató jellegű magatartások tilalmát, és bűncselekménynek minősíti azt, ha valaki olyan magatartást folytat, amely egy másik személy zaklatására irányul, és az elkövető tud vagy tudnia kellene arról, hogy magatartása a másik személy számára zaklatást jelent (2. és 2A. cikk). Zaklatás (*harassment*) akkor valósul meg, ha a személy magatartása a másik személyben félelmet kelt vagy számára szenvedést okoz. (7. cikk (2) bekezdés). Ez a tényállás alkalmazható az oktatási intézményben vagy munkahelyen elkövetett bullying-magatartásokra. A zaklató magatartás az online térben is megvalósulhat például tömeges mennyiségű, sértő tartalommal bíró üzenetek, e-mailek küldése által, amellyel az elkövető szándéka a másik személy megfélemlítése vagy számára fájdalom, szenvedés okozása (*cyberbullying-magatartások*).

A PHA 2012-ben egészült ki egy újabb bűncselekményi tényállással.⁵⁰ A PHA 2A. cikkében rögzített *stalking* a zaklatás súlyosabb esetét képezi, amely azon túl, hogy a másik személyben komoly félelmet kelt vagy számára szenvedést okoz, az elkövető részéről megszállottságot és rendkívüli mértékben ismételt elkövetést (pl. tartós követés, folyamatos felbukkanás stb.) feltételez. A PHA példálózó felsorolás formájában rögzíti a *stalking* leggyakoribb elkövetési magatartásait.

Online közegben a *stalking* (*cyber stalking*) szintén megjelenhet (pl. más személy internethasználatának, online levelezésének vagy más elektronikus kommunikációjának folyamatos ellenőrzése kémprogramok vagy nyomkövető alkalmazás telepítése által), amelyre a PHA vonatkozó 2A. szakasza alkalmazást nyerhet.

⁵⁰ A PHA 2A. cikkét a 2012-es *Protection of Freedoms Act* (A szabadságjogok védelméről szóló törvény) 111. cikke iktatta be.

A PHA hivatkozott rendelkezései az offline és online térben megvalósuló, zaklató jellegű magatartások esetén Angliában és Walesben alkalmazandók, míg a jogszabály második része (8–11. cikk) a Skóciában érvényes rendelkezéseket tartalmazza. A PHA rendelkezéseinek alkalmazásával kapcsolatban a gyakorlat azt mutatja, hogy bár a jogszabály rendelkezéseinek az online térben elkövetett magatartásokra való alkalmazása lehetséges, ez az eljáró bíróságok számára komoly nehézségeket okoz.⁵¹

A PHA mellett ugyanakkor a stalking-magatartások megelőzése érdekében külön jogszabályok elfogadására is sor került, így Anglia és Wales területén a 2019-ben elfogadott *Stalking Protection Act* (Zaklatás elleni védelemről szóló törvény, a továbbiakban SPA), míg Skóciában a 2010. évi *Criminal Justice and Licensing (Scotland) Act* (Büntető igazságszolgáltatási és engedélyezési törvény) 39. cikke tartalmaz további vonatkozó rendelkezéseket,⁵² miközben az SPA mintájára folyamatban van egy külön jogszabály elfogadása is.

Észak-Írország a zaklatás elleni védelem területén a PHA eredeti rendelkezéseivel szinte teljesen azonos, azonban önálló jogi szabályozást alakított ki az 1997-ben elfogadott *The Protection from Harassment (Northern Ireland) Order*⁵³ (Zaklatás elleni védelemről szóló rendelet, a továbbiakban PHO) jogszabály formájában. Ellentétben azonban az angol, a walesi és a skót országokban érvényesülő szabályokkal, Észak-Írországban a stalking hosszú ideig nem képezett önálló bűncselekményi tényállást, így konkrét vonatkozó szabályozás hiányában a magatartás elkövetője legfeljebb a PHO rendelkezései alapján volt felelősségre vonható. Skóciához hasonlóan azonban 2019-ben itt is megkezdődött egy, a másik három országban érvényesülő, a stalkingra vonatkozó, részletes rendelkezéseket tartalmazó, az említett magatartást bűncselekménynek minősítő külön jogszabály megalkotása, amelynek elfogadására végül 2022 áprilisában került sor.⁵⁴

b) A zaklatás elleni jogszabályok rendelkezései mellett Angliában, Walesben és Skóciában a korábban már hivatkozott, 1988-ban elfogadott MCA (*Malicious Communications Act*) rendelkezései is irányadók lehetnek. Az MCA 1. cikke kimondja, hogy bűncselekményt követ el az, aki egy másik személynek olyan levelet, elektronikus közlést vagy egyéb közlést küld, amely trágár vagy durván

51 Bliss, 2019, 217–228. o.

52 A stalkingra vonatkozó skót szabályozást részletesen ismerteti és elemzi: Middlemiss, 2014, 407–422. o.

53 A jogszabály elérhető: <https://www.legislation.gov.uk/nisi/1997/1180/contents>

54 A *Protection from Stalking (Northern Ireland) Act* (Zaklatás elleni védelemről szóló törvény). Elérhető: <https://www.legislation.gov.uk/niu/2022/17/contents/enacted>

sértő üzenetet hordoz, illetve fenyegetést vagy valótlan vagy az üzenet küldője által valótlanul ismert vagy valótlanul vélt információt tartalmaz, valamint ha a közlés részben vagy egészben trágár vagy durván sértő jelleggel bír. A magatartás bűncselekménnyé minősítéséhez szükséges továbbá, hogy az elkövető célja a levél vagy más közlés elküldésével az, hogy szenvedést vagy aggodalmat okozzon a közlés címzettjének vagy más olyan személynek, akivel a közlés tartalmát megosztják. Az MCA előbbi rendelkezésének 2001-es módosítását⁵⁵ követően a tényállás az elektronikus úton továbbított levelekre, közlésekre is kiterjed.

Észak-Írországból hasonló rendelkezéseket tartalmaz a szintén 1988-ban elfogadott *Malicious Communications (Northern Ireland) Order* (Rosszindulatú közlésekről szóló rendelet, a továbbiakban MCO), amelynek normaszövege az MCA eredeti rendelkezésével egyezően rendeli büntetni a címzett számára kifejezetten félelemkeltés vagy szenvedés, szorongás előidézése szándékával küldött levél vagy más küldemény küldését. Érdemes megjegyezni, hogy a „levél vagy más küldemény” kifejezés nem foglalja magában az elektronikus közléseket, mivel – az MCA-val ellentétben – az északír szabályozás módosítására 2001-ben nem került sor.

c) A telefonon küldött üzenetek vonatkozásában az 1984-es *Telecommunications Act*⁵⁶ (Távközlési törvény) irányadó, amelynek 43. cikke „A nyilvános távközlési rendszer nem rendeltetésszerű használata” cím alatt bűncselekménnyé minősíti a nyilvános távközlési hálózat útján, trágár vagy durván sértő tartalommal bíró, illetve fenyegetést vagy valótlan vagy az üzenet küldője által valótlanul ismert vagy valótlanul vélt információt tartalmazó üzenet vagy más dolog küldését. A hivatkozott cikk szerint bűncselekménnyé minősül az is, ha az üzenet küldésének kifejezetten az a célja, hogy egy más személynek (címzett) bosszúságot, kellemetlenséget vagy szükségtelen aggodalmat okozzon, és az üzenet küldője tisztában van az üzenet valótlanságával, vagy a nyilvános távközlési rendszert tartósan erre a célra használja.

d) A cyberbullying-magatartások megítélésével és büntethetőségével kapcsolatosan mindenképpen figyelmet érdemel és különösen nagy relevanciával bír a

55 Az MCA 1. cikkének szövegét a 2001-es *Criminal Justice and Police Act* (A büntető igazságszolgáltatásról és a rendőrségről szóló törvény) 43. cikke módosította.

56 A jogszabály elérhető: <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/1984/12/contents/enacted>

2003-ban elfogadott – és a jelen fejezetben korábban már szintén hivatkozott – CA (Communications Act), amely „A nyilvános elektronikus kommunikációs hálózat nem rendeltetésszerű használata” cím alatt több, az elektronikus közlésekkel összefüggő bűncselekményi tényállást rögzít.

A CA 127. cikke értelmében bűncselekményt követ el az, aki a nyilvános elektronikus kommunikációs hálózat útján olyan üzenetet vagy más dolgot küld, amely durván sértő vagy illetlen, trágár vagy fenyegető jelleggel bír, vagy akinek magatartása ilyen üzenet vagy más dolog elküldésére vezet. A személy bűncselekményt követ el abban az esetben is, ha azzal a céllal, hogy egy másik személynek bosszúságot, kellemetlenséget vagy szükségtelen aggodalmat okozzon, a nyilvános elektronikus kommunikációs hálózat útján általa tudottan hamis tartalommal bíró üzenetet küld, magatartása ilyen üzenet elküldését eredményezi, vagy a nyilvános elektronikus kommunikációs hálózatot tartósan erre a célra használja.

e) Az 1959-ben elfogadott, ám azóta már több alkalommal is módosított *Obscene Publications Act*⁵⁷ (Obszcén tartalmú kiadványokról szóló törvény, a továbbiakban OPA) bűncselekménynek minősíti az obszcén tartalmú cikk nyilvánosságra hozatalát. A fenti rendelkezés kapcsán a cikk, a szeméremsértő (obszcén) jelleg és a nyilvánosságra hozatal kifejezés egyaránt értelmezésre kerül.

Az OPA szerint a cikk kifejezés tágan értelmezendő, amennyiben az bármely olyan cikket jelent, amely olvasható (szöveges) és/vagy látható elemet, valamint bármely hang- vagy filmanyagot vagy egyéb képi megjelenítést tartalmaz.

A jogszabály céljára tekintettel egy adott cikk abban az esetben minősül szeméremsértőnek, amennyiben a cikk vagy – ha az két vagy több különböző elemet foglal magában – a cikk bármely eleme, azt egészében szemlélve alkalmas arra, hogy morális szempontból negatív hatást gyakoroljon olyan személyekre vagy negatív érzetet keltsen olyan személyekben, akik a cikk tartalmát képező anyagot – valamennyi releváns körülményt figyelembe véve – olvashatják, láthatják vagy hallhatják.

A cikk nyilvánosságra hozatala szintén tágan értelmezendő, az magában foglalja a cikk terjesztését, értékesítését, bérbeadását, kölcsönadását, továbbá eladásra vagy bérbeadásra való felajánlását. Abban az esetben pedig, ha a cikk látható elemet vagy

57 A jogszabály elérhető: <https://www.legislation.gov.uk/en/ukpga/1964/74>

felvételt tartalmaz, a nyilvánosságra hozatal alatt értendő ezen elemek megjelenítése, lejátszása, kivetítése, elektronikusan tárolt adatok esetén pedig azok továbbítása.⁵⁸

f) A POA [1986] egyes rendelkezéseinek bemutatására fentebb, a gyűlöletbeszédre vonatkozó részben már sor került, amelyek azonban a cyberbullying-magatartások megítélése szempontjából is relevanciával bírhatnak. A POA [1986] 5. cikke értelmében ugyanis bűncselekményt követ el, aki fenyegető vagy sértő szavakat használ, fenyegető, sértő vagy a közrendbe ütköző más magatartást tanúsít, vagy bármely fenyegető vagy sértő jelleggel bíró írásos, képi vagy más látható ábrázolást jelenít meg, amennyiben ezen magatartások bármelyikére olyan személy füle hallatára vagy szeme láttára kerül sor, aki számára ez a magatartás zaklatást jelent, riadalmat, fokozott aggodalmat vagy negatív érzetet kelt. (A POA [1986] 4A. cikke önálló bűncselekményként kezeli azt az esetkört, amikor a fenti magatartások valamelyikének tanúsítására kifejezetten azzal a szándékkal kerül sor, hogy az elkövető a magatartásával más személyt zaklasson vagy más személyben riadalmat, aggodalmat vagy negatív érzetet keltsen.)

A POA [1986] 5. cikkének alkalmazására cyberbullying-magatartás elkövetése esetén jellemzően olyankor kerülhet sor, amikor a mobiltelefont kameraként, videofelvétel készítésére, és nem pusztán szöveges üzenet vagy kép továbbítására használják.

g) A cyberbullying-magatartás sok esetben együtt jár az áldozat számítógépének vagy online fiókjának feltörésével. Az elkövető ilyenkor a számítógép vagy online fiók meghekkelését követően hozzáfér az áldozat személyes adataihoz, levelezéséhez, képeihez, amelyeket jellemzően azzal a céllal másol le, hogy ezeket később az áldozat zaklatására, megalázására használja. A zaklatás, illetőleg megalázás megtörténhet akár a személyes adatok nyilvános oldalon történő közzététele útján, akár úgy, hogy az elkövető a megszerzett adatokat harmadik személyekkel elektronikus levelezés útján (pl. csatolmányban megküldve) vagy telefonos üzenetben osztja meg. Idesorolhatók továbbá azok az esetek is, amikor a személyes adatok, képek megszerzésére ugyan számítógép vagy online fiók feltörésével kerül sor, azonban azok harmadik személyekkel

⁵⁸ A szeméremsértő tartalommal bíró kiadványokkal kapcsolatos bírói gyakorlat köréből lásd: R v Phillip James McGuigan [1996] 2 Cr App R (S) 253, R v Land [1999] QB 65, R v GS [2012] 2 Cr. App. R. 14, R v Peacock (unreported, 6 January 2011, Southwark Crown Court, London, UK).

történő megosztására nem az online térben, hanem például az áldozat elektronikus levelezését, képeit kinyomtatva, papíralapon kerül sor. További példaként említhetők az iskolai közegben elkövetett visszaélészerű magatartások, amikor például a megszerzett adatok, képek megosztására az ún. virtuális tanulókörnyezetben (*Virtual Learning Environment, VLE*) csevegőüzenet formájában vagy chatfalon kerül sor. A cyberbullying körébe sorolható magatartás az is, amikor a számítógép vagy az online fiók feltörését követően nem a személyes adatok, képek harmadik személyekkel, nagyobb nyilvánossággal történő megosztására kerül sor, hanem az elkövető egy többek által használt közös tárhelyen tárolt vagy oda feltöltött adatot, dokumentumot (pl. házi feladat, egyetemi beadandó feladat stb.) töröl, és az adott személy számára így okoz kellemetlenséget.

A fenti esetekben a klasszikus magánjogi (személyiségvédelmi), titok- és adatvédelmi szabályok, jogkövetkezmények alkalmazásán túlmenően lehetőség van arra, hogy az adott magatartást az 1990-ben elfogadott, *Computer Misuse Act*⁵⁹ (Számítógépes visszaélésekről szóló törvény) szerinti bűncselekménynek minősítsék, és sor kerüljön a büntetőjogi következmények alkalmazására is.

h) A cyberbullying társadalomellenes viselkedésmódként is felfogható, mely esetekben alkalmazást nyerhetnek a 2014-ben elfogadott, *Anti-social Behaviour, Crime and Policing Act*⁶⁰ (A társadalomellenes magatartásokról, bűncselekményekről és azok kezeléséről szóló törvény, a továbbiakban ABCPA) rendelkezései is.

Az ABCPA 2. cikkének (1) bekezdése szerint társadalomellenes viselkedésnek minősül az a magatartás, amely más személy számára zaklatást jelent vagy jelenthet, illetőleg riadalmat vagy aggodalmat, negatív érzetet kelt vagy kelthet. Társadalomellenes viselkedés továbbá az a magatartás, amely alkalmas arra, hogy valamely személynek a lakhatási helyzetével (pl. szociális bérlakás vagy saját tulajdon) kapcsolatosan, erre tekintettel kellemetlenséget vagy bosszúságot okozzon, valamint az a magatartás, amely alkalmas arra, hogy bármely személy számára a lakhatásával kapcsolatos kellemetlenséget vagy bosszúságot okozzon.

A társadalomellenes viselkedésekre vonatkozó jogszabályban rögzített intézkedések alkalmazást nyerhetnek minden olyan, 10. életévét már betöltött személy esetében,

59 A jogszabály elérhető: <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/1990/18/contents>

60 A jogszabály elérhető: <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/2014/12/contents/enacted>

akiről bizonyítható a fentebb részletezett társadalomellenes viselkedés (zaklatás, riadalom- vagy szenvedéskeltés) elkövetése, és az intézkedés elrendelése a sérelmet szenvedett személy vagy személyek további társadalomellenes magatartásuktól való megvédése érdekében szükséges.

2004-ben Skóciában és Észak-Írországban is külön jogszabály született a társadalomellenes magatartásokkal kapcsolatosan.⁶¹

i) Az 1996-ban és a 2013-ban elfogadott *Defamation Act*⁶² (Jó hírnév megsértéséről szóló törvény), (a továbbiakban DA [1996] és DA [2013]) rendelkezései a cyberbullying-cselekmények megvalósulásakor olyan esetben nyerhetnek alkalmazást, ha az adott közlés a jó hírnév súlyos sérelmét okozza vagy erre alkalmas.⁶³

A DA [2013] 1. cikkének (1) bekezdése szerint becsületsértő az olyan nyilvánosan, írásban, képi vagy más vizuális úton, gesztussal vagy más jelentéssel bíró módon kifejezett állítás, amely más – természetes vagy jogi – személy jó hírnevének súlyos sérelmét eredményezi.

Abban az esetben, ha az adott személy jó hírnevét, társadalmi megítélését sértő anyag közlésére az online térben, valamely honlapon történő közzététel útján kerül sor, a sérelmet szenvedett fél a honlap üzemeltetőjéhez fordulhat, és kérheti a jogsértő anyag eltávolítását. A jó hírnév megsértésével kapcsolatosan a honlapok üzemeltetőire vonatkozó részletszabályokat a 2013-ban elfogadott, *The Defamation (Operators of Websites) Regulations* tartalmazza.

A DA [1996] 1. cikke alapján ugyanakkor a felelősség alóli mentesülésre vezethet az, ha a fél bizonyítani tudja, hogy nem ő volt a panasszal érintett, a jogsértőnek vélt állítás, közlés szerzője, szerkesztője, nyilvánosságra hozója, a nyilvánosságra hozatal során az elvárható gondosságnak megfelelően járt el, és nem tudta és nem volt oka azt hinni, hogy magatartása valamely jó hírnevet sértő állítás nyilvánosságra hozatalát eredményezi vagy ahhoz hozzájárul. (Az angol jogban ezt nevezik az „ártatlan terjesztés” (*defence of innocent dissemination*) esetének.)

61 L. Antisocial Behaviour etc. (Scotland) Act 2004 és Anti-social Behaviour (Northern Ireland) Order 2004.

62 A jogszabály elérhető: <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/2013/26/contents/enacted>

63 A súlyos sérelem értelmezéséhez lásd: *Cooke & Anor v MGN Ltd & Anor* [2014] EWHC 2831 (QB), *Ames v Spamhaus* [2015] EWHC 127 (QB), *Lachaux v Independent Print Ltd* [2017] EWCA Civ 1334, *Lachaux v Independent Print Ltd & Anor* [2019] UKSC 27, *Brett Wilson LLP v Persons Unknown* [2015] EWHC 2628 (QB), *Euroeco Fuels (Poland) Ltd & Ors v Szczecin And Swinoujscie Seaports Authority SA & Ors* [2018] EWHC 1081 (QB)

2.3. A munkahelyen és az oktatási intézményekben megvalósuló cyberbullying-magatartások megítélése

A cyberbullying mint a bullying sajátos, az online térben megvalósuló típusa, a mindennapi élet számtalan területén megjelenhet, erre tekintettel adott esetben további, szektorális jellegű jogszabályok alkalmazására is sor kerülhet.

a) A zaklató jellegű magatartások egyik leggyakoribb terepe a munkavégzés helye, ahol napjainkban szintén egyre hangsúlyosabbá válnak az online térben kifejtett zaklatásszerű (bullying-)magatartások. Amíg ugyanis a zaklatással (harrassment) szemben – képezze annak alapját akár az adott személy életkora, neme, nemi identitása, fogyatékosága, családi állapota, terhessége, faji vagy vallási hovatartozása, szexuális irányultsága – az angol jog összetett szabályozás útján lép fel, addig a zaklatás tényállása alá nem vonható bullyingmagatartásokat a jog alapvetően nem tekinti jogellenesnek. Noha a munkahelyen történő, zaklató jellegű magatartásokra vonatkozó jogi keretek megalkotásának igénye már az 1990-es évektől kezdve megfogalmazódott,⁶⁴ az Egyesült Királyságban a mai napig nem létezik olyan jogszabály, amely kifejezett rendelkezéseket tartalmazna az effajta cselekményekre, vagy lehetővé tenné az elkövetők felelősségre vonását.

Az 1974-ben elfogadott *Health and Safety at Work Act*⁶⁵ (Munkaegészségi és -biztonsági törvény, a továbbiakban HSWA) értelmében a munkáltatónak kötelezettsége biztosítani a biztonságos munkakörnyezetet munkavállalói számára. Abban az esetben, ha egy adott munkavállaló a munkahelyén, az ott használt számítógépes infrastruktúra felhasználásával válik bullying- vagy cyberbullying-cselekmény áldozatává, a munkáltató nem tesz eleget a HSWA által előírt kötelezettségének.⁶⁶

A fentebb (a jelen fejezet (a) pontjában már hivatkozott) zaklatás elleni jogszabály, a PHA alapvetően a zaklatással kapcsolatos általános szabályokat rögzít, és nem

64 1996-ban került a parlament elé a *Dignity at Work Bill* (Munkahelyi méltóságról szóló törvényjavaslat), amely általános jelleggel tiltotta volna meg a munkavégzés helyén a zaklató jellegű magatartásokat. A törvényjavaslat végül nem került elfogadásra. A törvényjavaslat előkészítésének és tárgyalásának folyamatáról, valamint az elutasítás mögöttes indokairól lásd részletesen: Harthill, 2008, 286–289. o.

65 A jogszabály elérhető: <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/1974/37/contents>

66 Vö.: Walker v Northumberland County Council [1994] EWHC QB 2; First Global Locums Ltd & Ors v Cosias [2005] EWHC 1147 (QB); Merelie v Newcastle Primary Care Trust [2006] EWHC 150 (QB). Lásd továbbá: Leighton, 2014, 15–23. o.

tartalmaz külön rendelkezést a munkahelyen elkövetett zaklatás tényállására. Ennek ellenére a Lordok Háza 2006-ban a *Majrowski v Guy's and St Thomas's NHS Trust* ügyben úgy foglalt állást, hogy a munkavállaló az őt ért munkahelyi zaklatás miatti kártérítési igényét a PHA rendelkezésére is alapíthatja.⁶⁷ Utóbb a gyakorlatban ez több alkalommal is megerősítést nyert,⁶⁸ bár olyan ítéletek is ismertek, ahol az eljáró bíró a zaklatás PHA által rögzített tág értelmű, általános tilalmát nem látta alkalmazhatónak.⁶⁹

Észak-Írországbán a biztonságos munkakörnyezet biztosításának kötelezettségét a 2000-ben elfogadott (és azóta már több alkalommal módosított) *Management of Health and Safety at Work Regulations* (Az egészség és a biztonság munkahelyi kezeléséről szóló rendelet) írja elő. A munkahelyi zaklatás esetére ugyanakkor itt sem található konkrét szabályozás, hanem más jogszabályok, így a korábban már hivatkozott PHO, MCO, alkalmazást nyerhetnek továbbá a már szintén módosított, 1976. évi *Sex Discrimination Order* (Nemi megkülönböztetésről szóló rendelet) egyes rendelkezései is.

b) A zaklató jellegű magatartások másik domináns területe az oktatás. Az Egyesült Királyságban az 1990-es évek végén került sor az oktatás átfogó reformjára. Az 1998-ban elfogadott *School Standards and Framework Act*⁷⁰ (Az iskolai követelményekről és keretrendszeréről szóló törvény) az állami fenntartású iskolák számára kötelezően előírta ún. bullyingellenes irányelvek kidolgozását. A hivatkozott rendelkezés 2003 óta az állami fenntartású oktatási intézmények mellett már a magánintézmények esetében is kötelezően alkalmazandó. Az iskolák által kidolgozott bullyingellenes irányelvek az intézmények honlapján jellemzően elérhetők.

A 2006-ban elfogadott *Education and Inspections Act*⁷¹ (Az oktatásról és az oktatás ellenőrzéséről szóló törvény, a továbbiakban *EIA*) 89. cikk (1) bekezdésének b) pontja kimondja, hogy az iskola vezetője intézkedéseinek meghatározása során köteles tekintettel lenni arra, hogy az iskola tanulóit helyes viselkedésre, valamint mások, így különösen tanuló társaik tiszteletére nevelje, és megelőzze a tanulók közötti zaklató jellegű magatartások bármely formáját. Lényeges, hogy az intézmény vezetője az

67 *Majrowski v. Guys and St Thomas's NHS Trust* [2006] UKHL 34; [2006] IRLR 695

68 *Green v DB Group Services (UK) Ltd.* [2006] EWHC 1898 (QB); [2006] IRLR 764. Az ítéletben foglalt megállapításokat részletesen elemzi és értékeli: Harthill i. m. 284–285. o.

69 *Crossland v Wilkinson Hardware Stores Ltd.*, [2005] EWHC 481 (Q.B.); *Daniels v Commissioner of Police of the Metropolis*, [2006] EWHC 1622 (Q.B.)

70 A jogszabály elérhető: <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/1998/31/contents>

71 A jogszabály elérhető: <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/2006/40/contents>

által meghatározott bullyingellenes irányelvek betartásáért – az észszerűség határai között – felelős abban az esetben is, ha a tanuló az oktatási intézmény helyiségein kívül tartózkodik, és nem áll az iskolai személyzet közvetlen felügyelete alatt. A jogszabály ez utóbbi rendelkezése különösen nagy jelentőséggel bír, hiszen a bullyingmagatartások jelentős része az iskolán kívül történik. Az más kérdés, hogy ennek megvalósításáról és annak mikéntjéről a jogszabály már hallgat.

Jól érzékelhető, hogy az előbbieken említett jogszabályok az oktatási intézményekben előforduló, valós térben elkövetett bullyingmagatartások elleni rendelkezéseket tartalmaznak. Az elektronikus kommunikációs eszközök használatának általánossá válása következtében az iskolai bullyingjellegű magatartások egyre inkább áthelyeződnek az online térbe, így többek között a közösségimédia-oldalakra is, amelyek kezelése nemcsak az Egyesült Királyságban, hanem világszerte fokozódó problémát jelent.⁷² Az oktatási intézmények bullyingellenes irányelve éppen ebből kifolyólag jellemzően kiterjednek az elektronikus kommunikációs eszközök útján, illetőleg az online térben megvalósuló zaklató jellegű magatartások megelőzésére, elkövetésük esetére pedig rendelkeznek továbbá az oktatási intézmény dolgozóinak eljárási lehetőségeiről, illetőleg az elkövetővel szemben alkalmazható szankciókról.

Az EIA az oktatási intézmény dolgozói számára általánosságban rögzíti a különböző eszközök (pl. mobiltelefon) tanulóktól való elkobzásának lehetőségét. A jogszabály a pedagógus számára lehetővé teszi továbbá azt, hogy a bullyingcselekmény feltárása érdekében a tanulótól az üzenet vagy akár a mobiltelefon tartalmának feltárását kérje, a kérést megtagadó tanulóval szemben pedig fegyelmi intézkedés alkalmazására van lehetőség.

Az *angliai és walesi magánintézmények* vonatkozásában az *Education (Independent School Standards) (England) Regulations*⁷³ (A nem állami fenntartású oktatási intézményekre vonatkozó jogszabályi keretrendszer) tartalmaz rendelkezéseket. A jogszabály tanulók jólétéről, egészségéről és biztonságáról szóló 3. részében rögzítést nyer, hogy az iskola tulajdonosa, amennyiben az észszerűen megvalósítható, bullyingellenes stratégia kidolgozása útján köteles biztosítani a bullyingjellegű magatartások elkövetésének megelőzését.

Az Egyesült Királyság egyes részein további szabályok is alkalmazandók az iskolán belüli bullyingmagatartások megelőzése érdekében.

Skóciában a 2007-ben elfogadott *Schools (Health Promotion and Nutrition) (Scotland) Act*⁷⁴ (Az iskolai egészségfejlesztésről és étkeztetésről szóló törvény) az iskolákkal szemben követelményként rögzíti az egészségfejlesztést, amely a gyermekek szellemi,

72 Vö.: Marczak–Coyné, 2010, 182–193. o.

73 A jogszabály elérhető: <https://www.legislation.gov.uk/uksi/2014/3283/schedule/made>

74 A jogszabály elérhető: <https://www.legislation.gov.uk/asp/2007/15/contents/2008-08-04>

érzelmi, szociális és fizikai egészségét és jóllétét egyaránt magában foglalja. A 2004-es *Education (Additional Support for Learning) (Scotland) Act*⁷⁵ alapvetően a tanulási nehézségekkel küzdő gyermekek és fiatalok számára nyújtandó támogatásról rendelkezik, amely magában foglalja a bullyingcselekmény elszenvedése miatt nehézségekkel küzdő gyermekek és fiatalok támogatását is.

Észak-Írországbán a 2003-as *Education and Libraries (Northern Ireland) Order*⁷⁶ (Az oktatásról és könyvtárakról szóló rendelet) 18. cikke rögzíti, hogy a tanulók közötti bullyingjellegű magatartások megelőzése érdekében valamennyi részben vagy egészben államilag támogatott oktatási intézmény köteles bullyingellenes politika kidolgozására. Noha már 2016-ban elfogadásra került, azonban az észak-írországi iskolák gyakorlatában csak 2021. szeptember 1-től alkalmazandó az *Addressing Bullying in Schools Act (Northern Ireland)*⁷⁷ (Az iskolai bullyingmagatartások kezeléséről szóló törvény), amely az iskolák számára kötelezettségeket ír elő a bullyingjellegű magatartások megelőzése érdekében. (A jogszabály 1. szakasza egyébként meghatározza a bullying fogalmát.⁷⁸) A jogszabály kötelezővé teszi továbbá az egyes bullyingesetek rögzítését is, ideértve annak elkövetési módját és körülményeit, a cselekmény elkövetésének hátterében meghúzódó motivációs tényezőket, valamint azt, hogy az iskola miként kezelte az esetet, milyen következményeket alkalmazott stb.

3. Az online térben elkövetett gyűlölet- és bullyingcselekmények elleni hatósági fellépés kikényszeríthetősége. A megelőzés lehetőségei

Az online térben elkövetett olyan gyűlöletcselekmények esetén, amelyeket valamely jogszabály kifejezetten bűncselekménynek minősít, a büntetőjogi jogkövetkezmények alkalmazására a büntetőeljárás-jogi szabályok szerint került sor. A nyomozó hatóság bizonyítékok összegyűjtésére irányuló tevékenysége során lényeges szerep jut a bűncselekmény áldozatának is, hiszen az ő részletes beszámolója, tanúvallomása az

75 A jogszabály elérhető: <https://www.legislation.gov.uk/asp/2004/4/contents/2014-08-01>

76 A jogszabály elérhető: <https://www.legislation.gov.uk/nisi/2003/424/contents/made>

77 A jogszabály elérhető: <https://www.legislation.gov.uk/en/ni/2016/25/contents>

78 A bullying-magatartás magában foglalja – de nem kizárólagosan – bármely olyan szóban, írásban vagy elektronikus úton tett kifejezés vagy más cselekmény, valamint ezek kombinációjának valamely tanuló vagy tanulók csoportja által egy másik tanulóval vagy tanulók csoportjával szembeni ismételt használatát, melynek célja ez utóbbiak számára fizikai vagy érzelmi sérelem okozása.

ügy során elsődleges bizonyítékul szolgál. Másrészről azonban, a bűncselekménynek minősíthető cyberbullying-cselekmények esetén ugyanakkor a tényállás teljes feltárása és a bizonyítási eljárás gyakran meglehetősen nehéz, minthogy az áldozat számára a cyberbullying-magatartás felidézése érzelmileg gyakran nagyon megterhelő, különösen olyan esetekben, amikor a cselekmény elkövetésére hosszabb időn keresztül került sor, és emiatt az áldozat számára komoly lelki sérelmet okozott.

Míthogy az Egyesült Királyságban a bullying- és cyberbullying-magatartás nem képez önálló bűncselekményi tényállást, büntetőjogi következmények alkalmazására csak azokban az esetekben kerülhet sor, amennyiben az adott cselekmény más bűncselekményi tényállás elemeit is megvalósítja. Ennek hiányában a cselekmény áldozatává vált személy az általa elszenvedett sérelem miatt legfeljebb polgári jogi (kártérítési) igényt érvényesíthet a jogsértővel szemben.

Ahogy fentebb rögzítésre került, a bullying- és cyberbullying-cselekményekre leggyakrabban a munkahelyen vagy az oktatási intézményben kerül sor. Előbbi vonatkozásban elmondható, hogy bár az angol jog a munkáltató oldalán rögzíti a megfelelő munkakörülmények – ideértve a munkavállalók szellemi és lelki jóllétét is – biztosításának kötelezettségét, *a bullyingjellegű magatartások kezelése alapvetően munkahelyi keretek között, „zárt ajtók mögött” történik. Hatósági fellépésre csak olyan esetben kerül sor, ha a bullyingmagatartás büntető- vagy egyéb jogi minősítése valamely jogszabály alapján lehetséges*, így például akkor, ha az adott magatartás magában foglalja a zaklatás tényálláselemeit vagy például egyben becsületsértést is megvalósít.

Az oktatási intézmények esetén – ahogyan ez fentebb már szintén rögzítést nyert – számos jogszabályi rendelkezés létezik, amelyek célja az iskolai keretek között megvalósuló bullyingmagatartások megelőzése, illetőleg a már megtörtént cselekmények kezelése. Hasonlóan azonban a munkahelyen megvalósuló bullying-magatartásokhoz, *az iskolai, tanulók közötti effajta magatartások esetén is a „helyi”, az oktatási intézmény általi kezelés az elsődleges*. Az iskola rögzíti egyrészt az elkövetett magatartást, annak hátterét, valós vagy vélt okait, valamint a kezelés módját is (pl. alkalmazott következmény, fegyelmi jellegű intézkedés) és támogatást (pl. pszichológus igénybevételenek lehetősége) nyújt a bullyingmagatartás áldozata számára, amennyiben ezt igényli.

A bullying/cyberbullying-magatartások elkövetői – életkoruk miatt – sok esetben még cselekményük bűncselekménnyé minősítése esetén sem vonhatók (büntetőjogi) felelősségre. Olyan esetekben azonban, amikor a magatartás társadalomellenes viselkedésként értékelhető, a külön jogszabályban (ABCPA) rögzített intézkedések már 10. életévét betöltött személlyel szemben is alkalmazhatók, amennyiben bizonyítható, hogy az intézkedés elrendelése az adott társadalomellenes viselkedés folytán sérelmet

szenvedett személy vagy személyek további társadalomellenes magatartásoktól való megvédése érdekében szükséges.

Az angol jog szerint a polgári jogi igényérvényesítés – amennyiben a bullying/cyberbullying-magatartás egyben valamilyen személyiségi jogot sértő magatartást is megvalósít – lehetséges ugyan, azonban komoly megfontolást igényel, tekintettel annak meglehetősen magas eljárási költségeire.

Azokban az esetekben, amikor a jogsértő magatartás (pl. becsületsértés) elkövetésére az interneten kerül sor, a sérelmet szenvedett fél a honlap üzemeltetőjéhez fordulhat, és kérheti a jogsértő tartalom eltávolítását. A honlap üzemeltetője számára azonban a DA [2013] korábban már hivatkozott 1. szakasza lehetőséget biztosít arra, hogy az ún. „ártatlan terjesztésre” hivatkozzon, azonban csak addig az időpontig, amíg tudomást nem szerez arról, hogy a honlapon közzétett tartalom a becsület vagy a jó hírnév megsértésére alkalmas lehet.

Amennyiben a sérelmet szenvedett fél a polgári jogi igényérvényesítést választja, és az eljárás eredményeként az adott ügyben ítélet születik, a fentebb már szintén hivatkozott *Defamation (Operators of Websites) Regulations* rögzíti annak lehetőségét, hogy a bíróság az alperest az ítélet összefoglalásának közzétételére kötelezze. Rögzítést érdemel ugyanakkor, hogy a bírói gyakorlatban ilyen jellegű ítélet meghozatalára meglehetősen ritkán kerül sor.⁷⁹

A gyűlöletalapú, illetőleg bullyingjellegű magatartások szempontjából különösen nagy jelentőséggel bír azok megelőzése. A gyűlölet-bűncselekmények elleni harc jegyében az Egyesült Királyság kormánya első alkalommal 2016-ban hirdetett akciótervet, amelynek újragondolt változatát 2018-ban tette közzé újabb kétéves időszakra.⁸⁰ Az akcióterv célja részben a bűncselekmények elkövetésének megelőzése, másrészt a bűncselekményekre való válaszlépések megfogalmazása, jelentés készítése az elkövetett cselekményekről, valamint az áldozatok támogatásának növelése. A megfogalmazott célok megvalósulásának elősegítésére a kormányzat anyagi támogatást is biztosított, amelynek szétosztására és felhasználására pályázati alapon került sor a civil szférában működő szervezetek által.

A gyűlölet-bűncselekmények elleni harc során különös figyelmet kap a cselekmények bejelentése. A rendőrség felé történő közvetlen, telefonos bejelentés mellett a bűncselekmény elkövetésének szemtanúi vagy áldozatai online, a <https://www.report-it>.

79 Az ítélet összefoglalójának közzétételével kapcsolatosan a bírói esetjogból lásd: Shakil-Ur-Rahman v ARY Network Ltd [2016] EWHC 3110 (QB), Turley v UNITE the Union & Anor [2019] EWHC 3547., Monir v Wood [2018] EWHC 3525 (QB)

80 Az akcióterv elérhető: <https://www.gov.uk/government/publications/hate-crime-action-plan-2016>

org.uk/ címen is jelzéssel élhetnek. A bejelentőlap az angol mellett számos más nyelven (pl. lengyel, román, kurd, fárszi, szomáli stb.) nyelven is elérhető. Az áldozatok számára a korábban már említett akcióterv keretében számos szervezet nyújt segítséget és üzemeltet információs honlapot, amelyen keresztül szintén lehetőség van a bűncselekmény bejelentésére.⁸¹

A bűncselekménynek nem minősülő, ugyanakkor folyamatosan növekvő társadalmi problémát okozó bullying- és cyberbullying-magatartások megelőzése szintén komoly feladat. Az Egyesült Királyságon belül különösen nagy figyelmet kap az oktatási intézményeken belüli bullyingmagatartások megelőzése és kezelése. Ahogyan fentebb már említést nyert, az oktatási intézmények kötelesek bullyingellenes stratégiát kidolgozni, amely jellemzően rögzíti a pedagógusok, iskolai dolgozók eljárási lehetőségeit is a megvalósult bullyingmagatartások esetén.

A brit kormányzat honlapján ugyanakkor számos segédanyag hozzáférhető, amelynek célja kifejezetten az, hogy az oktatási intézmények vezetői és dolgozói számára a bullyingmagatartások definiálása, tipizálása és az alkalmazható jogi háttérének ismeretetésén túl ajánlásokat fogalmazzon meg a bullyingmagatartások megelőzése és az arra adandó válaszlépések kidolgozása érdekében.⁸² A segédanyagok felhívják továbbá a figyelmet az iskolai bullying (ideértve a cyberbullying- eseteket is) áldozatait és azok szüleiket segítő szervezetekre és azok tevékenységére (pl. Anti-Bullying Alliance (ABA), The Diana Award, Kidscape, The Bullying Intervention Group (BIG) Award), valamint az ilyen céllal létrehozott honlapokra,⁸³ amelyek egy része a tudatos internethasználat kialakítása mellett az online felületen lehetővé teszi a bullyingmagatartás bejelentését is. A tudatosítás szempontjából különösen nagy jelentősége van az áldozatok tájékoztatásának, így például arra vonatkozóan, hogy a bullyingmagatartások rendőrség felé történő jelzésén túl milyen más lehetőségeik vannak, hogyan terjeszthetnek például elő panaszt az adott oktatási intézménnyel szemben.⁸⁴

81 Ilyen honlapok például a <https://www.stophateuk.org/>, valamint a <https://tellmamauk.org/>, amelyet kifejezetten a muszlim áldozatok megsegítésére hoztak létre, míg a <https://cst.org.uk/> az antiszemita indíttatású cselekmények áldozatainak nyújt segítséget. Egyéb támogató szervezetek gyűlölet-bűncselekményekkel kapcsolatos honlapjai: <https://www.deafplus.org/services/>, <https://reportracismgrt.com/>, <https://galop.org.uk/hatecrime/>, <https://www.mencap.org.uk/>, <https://www.changingfaces.org.uk/get-involved/campaign-with-us/visible-hate/>

82 Az egyes segédanyagok elérhetőek: <https://www.gov.uk/government/publications/preventing-and-tackling-bullying>

83 Lásd például: <https://www.childnet.com/>, <https://www.digizen.org/>, <https://www.internetmatters.org/>, <https://www.thinkuknow.co.uk/>, <https://www.gov.uk/government/groups/uk-council-for-child-internet-safety-ukccis>, <https://www.nationalbullyinghelpline.co.uk/kids.html>

84 L. <https://www.gov.uk/complain-about-school>

4. A szolgáltatók, intézmények felelőssége

Az Egyesült Királyságban a személyek társadalmi megítélését, jó hírnevét sértő online közlések száma – többek között a közösségi média (pl. Facebook, Twitter) egyre terjedő használatának is köszönhetően – napjainkban egyre növekszik, ami az online felhasználók számára is fokozódó kockázattal jár. Az online térben való véleménynyilvánítás és az azzal megvalósuló jogsértések, valamint az azok kezelésével kapcsolatosan felmerülő kérdések az internetszolgáltatókat (*Internet service providers, ISPs*) a problémakör egyik legfontosabb szereplőjévé tették: az internetszolgáltatók és a közösségi-média-szolgáltatók felelősségének szabályozása már hosszú ideje a jogtudomány és a jogalkalmazás figyelmének középpontjában áll.⁸⁵ Az internetszolgáltatók felelősségére vonatkozó rendelkezések számos jogszabályban megjelennek, a továbbiakban – a vonatkozó ítélkezési gyakorlatra is kitérve – ezek rövid ismertetésére kerül sor.

a) A fentebb már hivatkozott DA [2013] a jogsértő tartalom közzétételének esetére külön rendelkezést tartalmaz az internetszolgáltatók felelősségére vonatkozóan.

A DA [2013] 5. cikke szerint az internetes honlap üzemeltetőjének felelőssége a jogsértő közlést tevő személy beazonosíthatóságának függvényében alakul.⁸⁶ Az internetszolgáltató ugyanis hivatkozhat arra, hogy a jogsértő tartalommal bíró közleményt nem ő tette közzé a honlapon. Az internetszolgáltató ugyanakkor még erre való hivatkozás esetén sem mentesülhet a felelősség alól, ha a sérelmet szenvedett fél bizonyítja, hogy a jogsértő tartalommal bíró közleményt a honlapon közzétevő fél személye nem volt beazonosítható, a közleménnyel kapcsolatosan jelzéssel (panasz) élt az internetszolgáltató felé, és ez utóbbi a sérelmet szenvedett fél jelzésére való válaszadást elmulasztotta. (A közleményt a honlapon közzétevő fél személye akkor tekinthető beazonosíthatónak, ha a sérelmet szenvedett félnek elegendő információja áll rendelkezésére ahhoz, hogy az adott személlyel szemben eljárást kezdeményezzen.)

A DA [1996] 1. cikke alapján ugyanakkor a felelősség alóli mentesülésre vezethet az, ha a fél bizonyítani tudja, hogy nem ő volt a panasszal érintett, a jogsértőnek vélt állítás, közlés szerzője, szerkesztője, nyilvánosságra hozója, a nyilvánosságra hozatal során az elvárható gondosságnak megfelelően járt el, és nem tudta és nem volt oka azt hinni,

⁸⁵ Alkiviadou, 2019, 19–35. o.; Banks, 2010, 233–239. o.; Bakalis, 2018, 86–110. o.; Perry–Olsson, 2009, 185–199. o.

⁸⁶ Az 5. cikk részletes ismertetését és annak kritikáját lásd: Mullis–Scott, 2014, 100–102. o.

hogy magatartása valamely jó hírnevet sértő állítás nyilvánosságra hozatalát eredményezi vagy ahhoz hozzájárul.

b) 2002-ben a *The Electronic Commerce (EC Directive) Regulations*⁸⁷ ültette át az elektronikus kereskedelemről szóló 2000/31/EK irányelvet,⁸⁸ amelynek 4. szakasza rendelkezik a *közvetítő szolgáltatók* felelősségéről, meghatározva azt a három esetkört (egyszerű továbbítás [*mere conduit*], gyorsítótárolóban történő rögzítés [*caching*] és tárhelyszolgáltatás), amikor a szolgáltató mentesülhet a felelősség alól.

Az *egyszerű adatátvitel* kapcsán az angol szabályozás 17. cikke rögzíti, hogy az információs társadalommal összefüggő olyan szolgáltatás esetén, amely a szolgáltatás igénybe vevője által küldött információnak hírközlő hálózaton keresztül történő továbbításából vagy a hírközlő hálózathoz való hozzáférés biztosításából áll, a szolgáltató nem tartozik felelősséggel az adat továbbítása folytán felmerülő károk megtérítéséért, továbbá más anyagi természetű vagy büntetőjogi jellegű felelősség sem terheli, feltéve, hogy az adatátvitelt nem a szolgáltató kezdeményezte, az adatátvitel címzettjét nem ő választotta meg, és nem ő választotta meg vagy módosította a továbbított adatot. A cikkben rögzített adatátvitel magában foglalja a továbbított adat automatikus, közbelső és átmeneti tárolását, amennyiben erre az adatátvitel hírközlő hálózaton történő továbbításának kizárólagos céljával kerül sor, és az adat tárolása nem haladja meg az adatátvitelhez észszerűen szükséges időt.

A fenti jogszabály 18. cikke rendelkezik az adatok gyorsítótárolóban történő rögzítésének esetéről. Abban az esetben, ha az információs társadalommal összefüggő olyan szolgáltatásról van szó, amely a szolgáltatás igénybe vevője által küldött valamely adat hírközlő hálózaton keresztül történő továbbításából áll, a szolgáltató nem tartozik felelősséggel az adat automatikus, közbelső és átmeneti tárolása folytán felmerülő károk megtérítéséért, valamint más anyagi természetű vagy büntetőjogi jellegű felelősség sem terheli, ha erre kizárólagosan abból a célból kerül sor, hogy a szolgáltatás más igénybe vevői számára azok kérésére hatékonyabbá váljon az adat későbbi továbbítása. Az uniós irányelvvel összhangban az angol szabályozás a felelősség alóli mentesülés további feltételeként szabja, hogy

87 A jogszabály elérhető: <https://www.legislation.gov.uk/uksi/2002/2013/contents/made>

88 Az Európai Parlament és a Tanács 2000/31/EK irányelve (2000. június 8.) a belső piacon az információs társadalommal összefüggő szolgáltatások, különösen az elektronikus kereskedelem egyes jogi vonatkozásairól, HL L 178, 2000. 7. 17., 1–16. o.

- a) a szolgáltató az adatot nem módosítja;
- b) a szolgáltató megfelel az információhoz való hozzáféréssel kapcsolatos feltételeknek;
- c) a szolgáltató betartja az információk frissítése tekintetében az ágazatban széles körben elismert és alkalmazott szabályokat;
- d) a szolgáltató a technológiát csak az ágazatban széles körben elfogadott és alkalmazott jogszerű módon használja arra a célra, hogy adatokat szerezzen az információ felhasználásáról; valamint
- e) a szolgáltató haladéktalanul intézkedik a tárolt információ törléséről vagy az ahhoz való hozzáférés megszüntetéséről, amint ténylegesen tudomást szerez arról, hogy az információt az adatátvitel forrásánál törölték a hálózatról vagy megszüntették az ahhoz való hozzáférést, vagy bíróság, illetve közigazgatási hatóság rendelte el a törlést vagy a hozzáférés megszüntetését.

A szabályozás 19. cikke szerint a szolgáltató szintén nem tartozik felelősséggel, és más anyagi természetű vagy büntetőjogi jellegű felelősség sem terheli az információk társadalommal összefüggő olyan szolgáltatás esetén, amely a szolgáltatás igénybe vevője által küldött információ tárolásából áll (tárhelyszolgáltatás), feltéve, hogy

- a) a szolgáltatónak nincsen tényleges tudomása jogellenes tevékenységről vagy információról, és – ami a kárigényeket illeti – nincsen tudomása olyan tényekről vagy körülményekről, amelyek nyilvánvalóan jogellenes tevékenységre vagy információra utalnának; vagy
- b) a szolgáltató, amint ilyenről tudomást szerzett, haladéktalanul intézkedik az információ eltávolításáról vagy az ahhoz való hozzáférés megszüntetéséről, és
- c) a szolgáltatás igénybe vevője nem a szolgáltató irányítása alatt vagy ellenőrzése mellett jár el.⁸⁹

c) Az internetszolgáltatók felelősségével kapcsolatosan számos ítélet is született az angol bírói gyakorlatban. Ezek kapcsán elmondható, hogy az internetszolgáltatók megítélése meglehetősen ellentmondásos: volt olyan eset, amikor megállapításra került a szolgáltató felelőssége, mivel a bíróság nem látta alkalmazhatónak a DA [1996] 1. cikke szerinti kivétel alkalmazását,⁹⁰ míg más esetben

89 A 19. cikk szerinti kivételi kör alkalmazásával kapcsolatosan az ítélkezési gyakorlatból lásd: Karim v Newsquest Media Group [2009] EWHC 3205 (QB), Kaschke v. Gray [2010] EWHC 690 (QB), Davison v Habeeb [2011] EWHC 3031 (QB), Tamiz v. Google [2012] EWHC 449 (QB), McGrath v. Dawkins [2012] EWHC B3 (QB), McAlpine v. Bercow [2013] EWHC 1342 (QB), Cairns v. Modi [2012] EWCA Civ 1382.

90 Godfrey v. Demon Internet Limited [1999] EWHC QB 240

a szolgáltató tevékenységét egyszerű adatátvitelként ítélte meg, és ennek megfelelően mentesítette a felelősség alól.⁹¹ Abban az esetben ugyanis, ha egy internetszolgáltató a kommunikáció során mindössze passzív közegként van jelen, nem tekinthető az adat, információ közzétevőjének. Ezt erősítette meg az eljáró bíróság a Google-lel szemben indított ügyben is, megállapítva, hogy a Google mint keresőmotor pusztán a kereteit adja annak, hogy mások az interneten információkat keressenek, ugyanakkor nincs lehetősége arra, hogy előzetesen kiszűrje a töredéktalalatokban megjelenő, esetlegesen jogsértő tartalmakat, erre tekintettel felelőssége nem állapítható meg.⁹² Lényeges, hogy a keresőmotorok üzemeltetője esetében a felelősség még abban az esetben sem állapítható meg, ha a jogsértő tartalom létezéséről már értesítették. Hasonlóképpen, nem került sor a szolgáltató felelősségének megállapítására a már archivált, töredéktalalatban megjelenő tartalomért.⁹³ Összegzésként rögzíthető, hogy az angol jogban a keresőmotorok üzemeltetői a jó hírnevet sértő, társadalmi megítélést negatív módon befolyásoló internetes tartalomért való felelősség szabályainak alkalmazása alól teljes immunitást élveznek.

Az internetszolgáltatók felelősségére vonatkozó angol jogi szabályozást és kapcsolódó ítélkezési gyakorlatot áttekintve elmondható, hogy a felelősség megállapításának kérdése továbbra is meglehetősen bizonytalan, különösen az egyszerű adatátvitel és a tartalomszolgáltatás közötti határvonal megvonása jelent nehézséget. (Ezt tükrözik a Google-lel szemben indított eljárásokat lezáró ítéletek is: amíg ugyanis a Google tevékenységét a bíróság keresőmotorként egyszerű adatátvitelként ítélte meg, és nem állapította meg a felelősségét, addig blogüzemeltetőként a jogsértő tartalomról történő értesítést követően már megállapíthatónak találták.)

d) Az információs társadalommal összefüggő szolgáltatást nyújtók felelősségével kapcsolatosan említést érdemel egy további jogszabály, a 2009-ben elfogadott *Coroners and Justice Act* (a továbbiakban CJA), amely a halottképek tevékenységére és a büntető igazságszolgáltatásra vonatkozó rendelkezéseket tartalmaz. A CJA elfogadásának egyik célja az volt, hogy az elkövetők bűncselekményeik dokumentálásából és az így készített képek, hang- vagy videofelvétel közzétételével ne tehessenek szert előnyökre. Másrészt, a jogszabály

91 *Totalise Plc v Motley Fool Ltd.* [2001] EWHC 706 (QB); *Bunt v. Tilley* [2006] EWHC 407 (QB)

92 *Metropolitan International Schools Ltd v. Design Technica Corp.* [2009] EWHC 1765 (QB)

93 *Budu v. BBC* [2010] EWHC 616 (QB)

bűncselekménnyé nyilvánította a 18. életévét be nem töltött személyekről készült, pornográf jellegű képek birtoklását. A CJA 13. sz. jegyzéke a pornográf jellegű képek birtoklásáért való felelősséget kiterjeszti az Angliában, Walesben vagy Észak-Írországból bejegyzett internetszolgáltatókra is, ha a szolgáltató az Európai Gazdasági Térségen belül, de az Egyesült Királyság területén kívül az információs társadalommal összefüggő szolgáltatások nyújtása során gyermekről készült tiltott képet birtokában tart. A 13. sz. jegyzék – egy többes, összetett feltételrendszer teljesülésének esetén – lehetővé teszi az internetszolgáltató felelősség alóli mentesülését egyszerű adatátvitel, adatok gyorsítótárban történő rögzítése és tárhelyszolgáltatás esetén.

A CJA értelmében büntetendő az öngyilkosság elkövetésére való bátorítás, valamint az abban való közreműködés, ehhez kapcsolódó a CJA 61. cikke az internetszolgáltatók felelősségéről. A 61. cikk utal arra, hogy a CJA 12. sz. jegyzéke speciális rendelkezéseket tartalmaz az 1961-es *Suicide Act* (Öngyilkosságról szóló törvény) 2. cikkében és a *Criminal Justice Act (Northern Ireland)* 13. cikkében azonos címmel (Felelősség más személy öngyilkosságában való közreműködésben) rögzített tényállások alkalmazásának esetére, amennyiben a hivatkozott szakaszok szerint a felelősséget kiterjeszti az internetszolgáltatókra is.

A 12. sz. jegyzék szerint az öngyilkosságban való közreműködésért való felelősség internetszolgáltatókra történő kiterjesztésére Angliában vagy Walesben, a *Criminal Justice Act (Northern Ireland)* 13. cikkének alkalmazása esetén pedig Észak-Írországból bejegyzett internetszolgáltatók esetén alkalmazható. A felelősség megállapíthatóságának feltétele, hogy a szolgáltató az Európai Gazdasági Térségen belül, de az Egyesült Királyság területén kívül olyan magatartást tanúsít, amely alkalmas arra, hogy egy másik személyt öngyilkosság elkövetésére vagy öngyilkosság megkísérlésére indítson, vagy a szolgáltató ilyen cselekmény elkövetésében közreműködik, és amelynek célja öngyilkosság vagy öngyilkossági kísérlet elkövetésére való buzdítás vagy abban való közreműködés. További – konjunktív – feltétel, hogy a magatartás tanúsítására az információs társadalommal összefüggő szolgáltatások nyújtása során kerül sor.

A 12. sz. jegyzék – a 13. sz. jegyzék rendelkezéseihez hasonlóan – rendelkezik az internetszolgáltató felelősség alóli mentesüléséről azokban az esetekben, ha a magatartás elkövetésére egyszerű adatátvitel, adatok gyorsítótárban történő rögzítése és tárhelyszolgáltatás során került sor.

5. Összegzés

Az Egyesült Királyságban a gyűlölet-bűncselekményekkel kapcsolatos joganyag egy hosszas fejlődési folyamat eredményeként nyerte el mai formáját, amely a büntetőjogi rendelkezéseken túl alkotmányjogi és polgári jogi normákat is magában foglal. Maga a szabályozás alapvetően egységesnek mondható: a vonatkozó rendelkezéseket közjogi jellegű, a közrend védelmét szolgáló jogszabályok tartalmazzák. Angliában és Walesben teljes mértékben egységes szabályok érvényesülnek, míg Skócia és Észak-Írország a gyűlölet-bűncselekményekre vonatkozóan önálló, azonban előbbi két ország rendelkezéseire hasonló szabályozást alakított ki.

A gyűlöletkeltéssel kapcsolatos, Angliában és Walesben alkalmazandó rendelkezéseket az 1986-ban elfogadott *Public Order Act* III. része tartalmazza, míg Észak-Írországban a szabályozás alapjául az 1987-ben elfogadott *Public Order (Northern Ireland) Order* szolgál, amelyhez más, speciális jellegű jogszabályok kapcsolódnak. Skóciában 2022 tavaszán lépett hatályba az egy évvel korábban elfogadott *Hate Crime and Public Order (Scotland) Act*, amely ugyanakkor még jelenleg is szakmai viták tárgyát képezi. Az Egyesült Királyságban 2021. december 7-én jelent meg a 2020 őszen indult konzultációt lezáró jelentés, amely javaslatokat fogalmaz meg a gyűlölet-bűncselekményekre vonatkozó jogalkotás jövőbeli irányaira vonatkozóan.

A bullying és annak online térben elkövetett változata (cyberbullying) a gyűlölet-bűncselekményekkel ellentétben nem minősül bűncselekménynek az Egyesült Királyságban. A cselekményre azonban – az elkövetési magatartás jellegétől függően – alkalmazást nyerhetnek más, elsősorban a zaklatásra és a megfélemlítésre (ideértve a megfélemlítő és fenyegető jellegű közléseket) vonatkozó büntető és polgári jogi jellegű rendelkezések.

A bullyingjellegű magatartások (elkövetésük történelmének akár valós, akár online térben) leggyakrabban a munkahelyen, illetőleg az oktatási intézményekben jelennek meg. Rögzítést érdemel, hogy az Egyesült Királyságban egészen a mai napig nem került elfogadásra olyan átfogó jellegű jogszabály, amely közvetlenül rendelkezéseket tartalmazna a zaklató és megfélemlítő jellegű magatartásokra. Az oktatás területén ezzel szemben egy jóval aktívabb jogalkotói magatartás érzékelhető: a *School Standards and Framework Act* az állami és magánfenntartású iskolák számára egyaránt kötelező jelleggel írja elő az ún. bullyingellenes irányelvek kidolgozását, amelyeket az intézmények honlapjukon is kötelesek hozzáférhetővé tenni.

A bullying- és cyberbullying-cselekményekkel kapcsolatos eljárásokat tekintve rögzíthető, hogy az említett magatartások bűncselekménnyé nyilvánítása hiányában büntetőjogi jogkövetkezmények alkalmazására csak kivételesen, azokban az esetekben

kerülhet sor, amikor az adott cselekmény más bűncselekményi tényállás elemeit is megvalósítja. Ennek hiányában a cselekmény áldozatává vált személy az általa elszenvedett sérelem miatt legfeljebb polgári jogi (kártérítési) igényt érvényesíthet a jogsértővel szemben.

A munkahelyen és az oktatási intézményben megjelenő bullying- és cyberbullying-magatartásokkal szembeni fellépésre elsődlegesen intézményi keretek között, „zárt ajtók mögött” kerül sor. A hatóság eljárása csak azokban az esetekben jellemző, ahol a magatartás büntető- vagy egyéb jogi minősítése valamely jogszabály alapján lehetséges.

A magyar szabályozás számára kifejezetten példaértékű, a bullying- és cyberbullying-magatartásokra vonatkozó, *átfogó jellegű szabályozás* az Egyesült Királyságban *egyelőre nem létezik*. Az online jogsértésekkel kapcsolatosan ugyanakkor feltétlenül említést érdemel a jelenleg hatályos, ugyanakkor rendkívül szerteágazó és jogágilag is vegyes rendelkezések módosítására, konzisztensebbé és átláthatóbbá tételére irányuló jogpolitikai irányvonal.

A brit kormányzat még 2019 folyamán kezdeményezett konzultációt⁹⁴ az online jogsértésekről azzal a céllal, hogy fellépjen az internethez kötődő kockázatokkal, így például a cyberbullying-magatartásokkal szemben, és egy olyan szabályozási keretrendszert dolgozzon ki, amely az online biztonság megteremtése és fenntartása érdekében átlátható követelményrendszert állapít meg az internetszolgáltatók számára a felhasználók szabad véleménynyilvánításhoz való joga védelmének egyidejű biztosítása mellett.

Az online biztonságról szóló törvény javaslatának (*Draft Online Safety Bill*)⁹⁵ nyilvánossá tételére 2021. május 12-én került sor. A jogszabály alapvetően közjogi rendelkezések alkalmazásával kíván gátat szabni az online térben elkövetett jogsértéseknek, hatálya kiterjedne minden olyan társaságra, amely felhasználók által generált olyan tartalmat tárol, amelyhez az Egyesült Királyságban élők hozzáférhetnek, vagy lehetővé teszi számukra az egymás közötti kommunikációt az online térben. Az alkalmazandó felelősségi szabályok ugyanakkor eltérnének annak függvényében, hogy az adott társaság a jogszabály által – a szolgáltatás jellege alapján – meghatározott mely kategóriába (1, 2A, 2B) sorolható.

94 A konzultációval kapcsolatos anyagok, így az annak alapjául szolgáló fehér könyv (*Online Harms White Paper*), valamint a konzultációra adott kormányzati válaszokat összefoglaló dokumentum elérhető: <https://www.gov.uk/government/consultations/online-harms-white-paper>

95 A javaslat elérhető: https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/985033/Draft_Online_Safety_Bill_Bookmarked.pdf

Forrásjegyzék

Szakirodalom

- ALKIVIADOU, N. (2019) 'Hate speech on social media networks: towards a regulatory framework?', *Information & Communications Technology Law*, 28(1), 19–35. o.
- BAKALIS, C. (2018) 'Rethinking cyberhate laws', *Information & Communications Technology Law*, 27(1), 86–110. o.
- BANKS, (2010) 'Regulating hate speech online', *International Review of Law, Computers & Technology*, 24(3), 233–239. o.
- BLISS, (2019) 'The Protection from Harassment Act 1997: Failures by the Criminal Justice System in a Social Media Age', *The Journal of Criminal Law*, 83(3), 217–228. o.
- BROWN, A. (2017) 'The Politics Behind the Introduction of Stirring Up Religious Hatred Offences in England and Wales', *Politics, Religion & Ideology*, 18(1), 42–72. o.
- BROWN, A. (2019) 'What Is So Special about Online (as Compared to Offline) Hate Speech?', *Ethnicities*, 18(3), 297–326. o.
- COE, P. (2015) 'The Social Media Paradox: An Intersection with Freedom of Expression and the Criminal Law', *Information & Communications Technology Law*, 24 (1), 16–40. o.
- COURTNEY, N. (1993) 'British and U.S. Hate Speech Legislation: A Comparison', *Brooklyn Journal of International Law*, 19(2), 727–769. o.
- CUMPER, P. (2006) 'Outlawing incitement to religious hatred – a British perspective', *Religion & Human Rights*, 1(3), 249–268. o.
- DICKEY, A. F. (1972) 'Anti-incitement legislation in Britain and Northern Ireland', *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 1(2), 133–138. o.
- DICKEY, A. F. (1968a) 'English Law and Incitement to Racial Hatred', *Race*, 9(3), 311–321. o.
- DICKEY, A. F. (1968b) 'English Law and Race Defamation', *New York Law Forum*, 14, 11–16. o.
- DICKEY, A. F. (1974) 'The Race Formula of the Race Relations Acts (1965 & 1968)', *The Juridical Review*, 282–297. o.
- DOOLEY, J. J., PYŻALSKI, J., CROSS, D., (2009) 'Cyberbullying versus face-to-face bullying: A theoretical and conceptual review', *Zeitschrift für Psychologie*, 217(4), 182–188. o.
- DYSON, M. (2010) 'Public Order on the Internet', *Archbold Review*, 2010/2, 6–9. o.
- EDGE, P. W. (2003) 'Extending Hate Crime to Religion', *Journal of Civil Liberties*, 8(1), 5–27. o.
- EDGE, P. W. (2012) 'Oppositional Religious Speech: Understanding Hate Preaching', *Ecclesiastical Law Journal*, 20(3), 278–289. o.
- EL-ASAM, A., SAMARA, M. (2016) 'Cyberbullying and the law: A review of psychological and legal challenges', *Computers in Human Behavior*, 65, 127–141. o.

- GEACH, N., HARALAMBOUS, N. (2009) 'Regulating Harassment: Is the Law Fit for the Social Networking Age?', *Journal of Criminal Law*, 73 (3), 241–257. o.
- GINTY, R. M. (2000) 'Hate Crimes in Deeply Divided Societies: The Case of Northern Ireland', *New Political Science*, 22(1), 49–60. o.
- GOODALL, K. (2009) 'Challenging hate speech: incitement to hatred on grounds of sexual orientation in England, Wales and Northern Ireland', *The International Journal of Human Rights*, 13(2–3), Special Double Issue: Protection of Sexual Minorities since Stonewall: Progress and Stalemate in Developed and Developing Countries, 211–232. o.
- GOODALL, K. (2009) 'Incitement to Religious Hatred: All Talk and no Substance?', *The Modern Law Review*, 70(1), 89–113. o.
- HARE, I. (2006) 'Crosses, crescents and sacred cows: Criminalising incitement to religious hatred', *Public Law*, 3, 521–538. o.
- HARTHILL, S. (2008) 'Bullying in the Workplace: Lessons from the United Kingdom', *Minnesota Journal of International Law*, 17(2), 247–302. o.
- HAWKINS, N. (2014) 'Hate crime in sport' in Hall, N., Corb, A., Giannasi, P., Grieve, J. G. D., Lawrence, N. (eds.) *The Routledge International Handbook on Hate Crime*. London: Routledge, 318–329. o.
- HEINZE, E. (2009) 'Cumulative jurisprudence and human rights: the example of sexual minorities and hate speech', *The International Journal of Human Rights*, 13(2–3), Special Double Issue: Protection of Sexual Minorities since Stonewall: Progress and Stalemate in Developed and Developing Countries, 193–209. o.
- HEPPLE, B. A. (1966) 'Race Relations Act 1965', *Modern Law Review*, 29(3), 306–314. o.
- HEPPLE, B. A. (1969) 'The British Race Relations Acts, 1965 and 1968', *The University of Toronto Law Journal*, 19(2), 248–257. o.
- JARMAN, N. (2017) 'Acknowledgement, Recognition and Response: The Criminal Justice System and Hate Crime in Northern Ireland' in Haynes, A., Schweppe, J., Taylor, S. (eds.) *Critical Perspectives on Hate Crime. Contributions from the Island of Ireland*. London: Palgrave Macmillan, 45–69. o.
- KULJEET, S. D., SUKHWINDER, S. C. (2000) 'Muslims, Ethnicity and the Law', *International Journal of Discrimination and the Law*, 4(4), 369–386. o.
- LASSON, K. (1987) 'Racism in Great Britain: Drawing the Line on Free Speech', *Boston College Third World Law Journal*, 7(2), 161–181. o.
- LEIGHTON, P. (2014) 'Harassment at Work: Isn't It Really a Matter for Health, Safety and Well-Being Law?', *Business Law Review*, 35(1), 15–23. o.
- LEOPOLD, P. M. (1977) 'Incitement to Hatred – The History of a Controversial Criminal Offence', *Public Law*, 389–401. o.

- LONGAKER, R. P. (1969) 'The Race Relations Act of 1965: An Evaluation of the Incitement Provision', *Race*, 11(2), 125–156. o.
- LUSTGARTEN, L. (1979) 'The Grounds of Discrimination under the Race Relations Act 1976 in the United Kingdom', *The International and Comparative Law Quarterly*, 28(2), 221–240. o.
- MARCZAK, M., COYNE, I. (2010) 'Cyberbullying at school: Good practice and legal aspects in the United Kingdom', *Journal of Psychologists and Counsellors in Schools*, 20(2), 182–193. o.
- MCGOLDRICK, D. (2013) 'The Limits of Freedom of Expression on Facebook and Social Networking Sites: A UK Perspective', *Human Rights Law Review*, 13(1), 125–151. o.
- MCVEIGH, R. (2017) 'Hate and the State: Northern Ireland, Sectarian Violence and 'Perpetrator-less Crime'' in Haynes, A., Schweppe, J., Taylor, S. (eds.) *Critical Perspectives on Hate Crime. Contributions from the Island of Ireland*. London: Palgrave Macmillan, 393–417. o.
- MEER, N. (2008) 'The politics of voluntary and involuntary identities: are Muslims in Britain an ethnic, racial or religious minority?', *Patterns of Prejudice*, 42(1), 61–81. o.
- MIDDLEMISS, S. (2014) 'Let the Stalker Beware? Analysis of the Law of Stalking in Scotland', *The Journal of Criminal Law*, 78(5), 407–422. o.
- MULLIS, A., SCOTT, A., (2014) 'Tilting at Windmills: the Defamation Act 2013', *The Modern Law Review*, 77(1), 87–109. o.
- MURPHY, T. (1992) 'Incitement to Hatred: Lessons from Northern Ireland' in Coliver, S. (ed.) *Striking a Balance: Hate Speech, Freedom of Expression and Non-Discrimination*. ARTICLE 19, London International Centre against Censorship / Human Rights Centre, University of Essex, 263–268. o.
- NASH, D., BAKALIS, C. (2007) 'Incitement to Religious Hatred and the <Symbolic>: How Will the Racial and Religious Hatred Act 2006 Work?', *Liverpool Law Review*, 28, 349–375. o.
- O'CONNELL, R., MAGEEAN, P. (2015) 'Freedom of expression' in Dickson, B., Gormally, B. (eds.) *Human Rights in Northern Ireland: The Committee on the Administration of Justice Handbook*. Oxford–Portland: Hart Publishing, 207–231. o.
- OYEDIRAN, J. (1992) 'The United Kingdom's Compliance with Article 4 of the International Convention on the Elimination of All Forms of Racial Discrimination' in Coliver, S. (ed.) *Striking a Balance: Hate Speech, Freedom of Expression and Non-Discrimination*. ARTICLE 19, London International Centre against Censorship / Human Rights Centre, University of Essex, 245–257. o.
- PERRY, B., OLSSON, P. (2009) 'Cyberhate: The Globalization of Hate', *Information and Communications Technology and Law*, 18(2), 185–199. o.

- ROWBOTTOM, J. (2012) 'To Rant, Vent and Converse: Protecting Low Level Digital Speech', *The Cambridge Law Journal*, 71(2), 355–383. o.
- SMITH, P. K., MAHDAVI, J., CARVALHO, M., TIPPETT, N. (2006) *An Investigation Into Cyberbullying, Its Forms, Awareness and Impact, and the Relationship Between Age and Gender in Cyberbullying*. London: Department for Education and Skills (DfES)
- Thompson, S. (2012) 'Freedom of Expression and Hatred of Religion', *Ethnicities*, 12(2), 215–232. o.
- YU, P. (2017) 'Cycles of Violence: Racist Hate Crime in Northern Ireland' in Haynes, A., Schweppe, J., Taylor, S. (eds.) *Critical Perspectives on Hate Crime. Contributions from the Island of Ireland*. London: Palgrave Macmillan, 311–323. o.

Hivatkozott ítélkezési gyakorlat

- Ames v Spamhaus [2015] EWHC 127 (QB)
- Brett Wilson LLP v Persons Unknown [2015] EWHC 2628 (QB)
- Budu v. BBC [2010] EWHC 616 (QB)
- Bunt v. Tilley [2006] EWHC 407 (QB)
- Cairns v. Modi [2012] EWCA Civ 1382
- Chambers v DPP [2012] EWHC 2157.
- Commission for Racial Equality v Dutton [1988] EWCA Civ 17
- Constantine v Imperial Hotels Ltd [1944] KB 693, Jordan v Burgoyne [1963] 2 QB 744
- Cooke & Anor v MGN Ltd & Anor [2014] EWHC 2831 (QB)
- Crossland v Wilkinson Hardware Stores Ltd., [2005] EWHC 481 (QB)
- Daniels v Commissioner of Police of the Metropolis, [2006] EWHC 1622 (QB)
- Davison v Habeeb [2011] EWHC 3031 (QB)
- Dawkins v. of the Environment Sub nom Crown Suppliers PSA, [1993] IRLR 284., [1993] ICR 517.
- DPP v Collins [2006] UKHL 40
- DPP v Connolly [2007] EWHC 237
- Euroeco Fuels (Poland) Ltd & Ors v Szczecin And Swinoujscie Seaports Authority SA & Ors [2018] EWHC 1081 (QB)
- First Global Locums Ltd & Ors v Cosias [2005] EWHC 1147 (QB)
- Godfrey v. Demon Internet Limited [1999] EWHC QB 240
- Green v DB Group Services (UK) Ltd. [2006] EWHC 1898 (QB); [2006] IRLR 764.
- Hayes v Willoughby [2013] UKSC 17
- Karim v Newsquest Media Group [2009] EWHC 3205 (QB)
- Kaschke v. Gray [2010] EWHC 690 (QB)

Lachaux v Independent Print Ltd [2017] EWCA Civ 1334
Lachaux v Independent Print Ltd & Anor [2019] UKSC 27
Majrowski v. Guys and St Thomas's NHS Trust [2006] UKHL 34; [2006] IRLR 695
Mandla (Sewa Singh) v Dowell Lee [1982] UKHL 7
McAlpine v. Bercow [2013] EWHC 1342 (QB)
Merelie v Newcastle Primary Care Trust [2006] EWHC 150 (QB)
Metropolitan International Schools Ltd v. Designtecnica Corp. [2009] EWHC 1765 (QB)
Monir v Wood [2018] EWHC 3525 (QB)
Norwood v Director of Public Prosecutions [2003] EWHC 1564.
Nyazi v. Rymans Ltd. Employment Appeal Tribunal, 10 May 1988 [unreported]
R v El-Faisal [2004] EWCA Crim 456
R v Land [1999] QB 65, R v GS [2012] 2 Cr. App. R. 14
R v Peacock (unreported, 6 January 2011, Southwark Crown Court, London, UK)
R v Phillip James McGuigan [1996] 2 Cr App R (S) 253
R v Qosja (Robert) [2016] EWCA Crim 1543
R v Rogers [2007] UKHL 8, [2007] 2 AC 62.
R v Sheppard [2010] EWCA Crim 65; S v D.P.P. [2008] EWHC 438.
Seide v Gillette Industries Ltd. [1980] ILRL 427
Shakil-Ur-Rahman v ARY Network Ltd [2016] EWHC 3110 (QB)
Tamiz v. Google [2012] EWHC 449 (QB), McGrath v. Dawkins [2012] EWHC B3 (QB),
Totalise Plc v Motley Fool Ltd. [2001] EWHC 706 (QB)
Turley v UNITE the Union & Anor [2019] EWHC 3547
Walker v Northumberland County Council [1994] EWHC QB 2

11. Finnország, ahol a megelőzés már az iskolákban elkezdődik – példaértékű jó gyakorlatok, hatékony védelem

NÉMETH ZOLTÁN

1. A gyűlöletbeszéd szabályozási kérdései

1.1. A gyűlöletbeszéd

A gyűlöletbeszéd globális jelenség. A különböző országokban egyre nagyobb a társadalmi tudatosság a gyűlöletbeszédrel és annak a társadalomra, a különböző lakossági csoportok közötti kapcsolatokra és a társadalmi kohézióra gyakorolt hatásaival kapcsolatban. A gyűlöletbeszéd irányzatai és módszerei nem állnak meg az országhatároknál, és a gyűlöletbeszéd formáiban egy közös vonás biztosan van: mindegyik sérti az emberi méltósághoz, a személyes integritáshoz, a biztonsághoz, a becsülethez, az egyenlőséghez és a megkülönböztetésmentességhez való jogot, amelyet az Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozata is garantál.¹

Finnországban a gyűlöletbeszéd fogalmának meghatározásakor hivatkozási alapként használják az Európa Tanács ajánlását, miszerint a gyűlöletbeszéd kifejezés

¹ Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozata – elérhető: https://www.ohchr.org/sites/default/files/UDHR/Documents/UDHR_Translations/hng.pdf

Dr. Németh Zoltán LL.M.
kutató, Mádl Ferenc Összehasonlító Jogi Intézet

Németh, Z. (2023) 'Finnország, ahol a megelőzés már az iskolákban elkezdődik – példaértékű jó gyakorlatok, hatékony védelem' in Nagy, Z. (szerk.) *Az összehasonlító jog eszközével a gyűlölet ellen. Az online gyűlöletbeszéd, zaklatás és megfélemlítés nemzetközi szabályozása*, 273–302. o. Budapest: Mádl Ferenc Összehasonlító Jogi Intézet



https://doi.org/10.47079/2023.nz.gyuloletbeszed.10_11

minden olyan kifejezési formára vonatkozik, amely faji gyűlöletet, idegengyűlöletet, antiszemitizmust vagy az intolerancián alapuló gyűlölet egyéb formáit terjeszti, szítja, elősegíti vagy igazolja, beleértve a kifejezett intoleranciát, az agresszív nacionalizmust és etnocentrizmust, a kisebbségekkel, migránsokkal és a bevándorló származású emberekkel szembeni diszkriminációt és ellenségeskedést.²

A gyűlöletbeszéd túlmutat a bűncselekményként meghatározott konkrét gyűlöletbeszédén, az emberi méltóságot sértő – a finn alkotmányban³ is szabályozott – beszédén, amelyet a diszkrimináció tilalma tilt, vagy az egyenlőségi törvényben tiltott szexuális zaklatáson és nemi alapú zaklatáson is. A gyűlöletbeszéd olyan szavak használatát jelenti, amelyek célja egy adott csoport kizárása a közösségből, és a csoporthoz tartozó embereket gyanúsít, megbízhatatlannak vagy alacsonyabb rendűnek állítja be. Akár azt is állíthatják, hogy biztonsági fenyegetést jelentenek a társadalomra és a többségi lakosságra nézve. A gyűlöletbeszéd nem kölcsönös, és nem célja, hogy tényeket közöljön vagy igazolja az elhangzott állításokat. A gyűlöletbeszédben a tényeket elferdítik, és bizonyos csoportokat és egyéneket ellenségként jelenítenek meg.⁴

Amikor a gyűlöletbeszéd tiltásának alkotmányos alapjait keressük, akkor a finn alkotmány elemzése során látható, hogy konkrét intézkedéseket is tartalmaz, amelyek igyekeznek már alkotmányosan is akadályozni a gyűlöletbeszédet. Az alkotmány biztosítja az emberi méltóság sérthetlenségét, az egyéni jogokat és szabadságokat, valamint előmozdítja az igazságosságot a társadalomban,⁵ és kimondja, hogy senkit nem lehet elfogadható ok nélkül másoktól megkülönböztetni nem, kor, származás, nyelv, vallás, meggyőződés, vélemény, egészség, hátrányos helyzet vagy személyéből eredő más ok miatt.⁶

A gyűlöletbeszéd mint olyan azonban nem minősül önálló bűncselekménynek a finn jogban. A gyűlöletbeszéd azonban akkor minősül bűncselekménynek a finn Büntető törvénykönyv alapján,⁷ ha a fentiekben már bemutatott alapvető elemeket tartalmazza az elkövetett bűncselekmény. Az ilyen cselekmények közül a leggyakoribbak az alábbiak:

2 15. számú általános politikai ajánlás a gyűlöletbeszéd elleni küzdelemről, amelyet a Rasszizmus és Intolerancia Elleni Európai Bizottság (ECRI) fogadott el 2015 decemberében. Elérhető: <https://rm.coe.int/ecri-general-%20policy-recommendation-no-15-on-combating-hate-speech/16808b5b01>

3 Alkotmány 1. cikk (2) bekezdés

4 Hallamaa, 2019. 47(8). [Online]. Elérhető: https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/311966/191106P_ivi_R_s_sen_vihapuheprosessi_uskonnullis_poliittisena_performanssina.pdf?sequence=1 (Letöltve: 2022. április 10.)

5 Alkotmány 1. cikk (2) bekezdés

6 Alkotmány 6. cikk (2) bekezdés

7 Büntető törvénykönyv (Rikoslaki – 19.12.1889/39). [Online]. Elérhető: <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1889/18890039001#L11> (Letöltve: 2022. március 16.)

- a) az uszítás és annak súlyosabb esetei⁸ (az uszításnak a Btk.-ban bűncselekményként való besorolásának célja a bőrszínük, születési helyzetük, nemzeti vagy etnikai származásuk, vallásuk vagy meggyőződésük alapján meghatározott csoportok védelme);
- b) a vallás szentségének megsértése⁹ (aki nyilvánosan kigúnyolja Istent, vagy sérítés céljából nyilvánosan rágalmazza vagy megveti azt, amit valamely egyház vagy vallási közösség a vallásszabadságról szóló törvény¹⁰ értelmében egyébként szentnek tekint, vagy hangoskodással, fenyegetőző magatartással az istentiszteletet, egyéb vallási gyakorlatot vagy temetést más módon megzavar);
- c) ha a gyűlöletbeszéddel kapcsolatos cselekmények egy vagy több konkrét személy ellen irányulnak, a rágalmazásra¹¹ vagy a fenyegetésre¹² vonatkozó rendelkezések alkalmazhatók;
- d) gyűlöletbeszéddel kapcsolatosan alkalmazhatóak továbbá a bűncselekményre való nyilvános felbujtás,¹³ a személyiségi jogot sértő információ terjesztése,¹⁴ az üldözés vagy a háborús uszítás¹⁵ rendelkezései is.

Ha tehát a gyűlöletbeszéd a fenti bűncselekmények lényeges elemeit tartalmazza, az gyűlölet-bűncselekménynek minősül, ami lehet egyén, csoport, intézmény vagy azok képviselője elleni bűncselekmény. Az ilyen bűncselekményeket előítéletek motiválják az áldozat vélt vagy valós etnikai vagy nemzeti háttere, vallási meggyőződése, világnézete, szexuális irányultsága, nemi identitása vagy fogyatékosága miatt. A gyűlölet mint az elkövetőt motiváló tényező a büntetés súlyosbításának alapjául szolgálhat.¹⁶ A büntetés súlyosbítása indokainak fő célja a kisebbségi csoportok védelme.¹⁷

A gyűlölet-bűncselekmények elkövetésének segítése és a felbujtás is büntetendő cselekménynek minősül a finn Büntető törvénykönyvben. A büntethetőség túlmutat

8 Büntető törvénykönyv 11. fejezet 10a §

9 Büntető törvénykönyv 17. fejezet 10. §

10 Vallásszabadságról szóló törvény (Uskonnonvapauslaki 6.6.2003/453.). [Online]. Elérhető: <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2003/20030453> (Letöltve: 2022. április 1.)

11 Büntető törvénykönyv 24. fejezet 9–10. §

12 Büntető törvénykönyv 25. fejezet 7. §

13 Büntető törvénykönyv 17. fejezet 1. §

14 Büntető törvénykönyv 24. fejezet 8. § és 8a §

15 Büntető törvénykönyv 12. fejezet 2. §

16 Büntető törvénykönyv 6. fejezet 5. § (1) és (4) bekezdés

17 *Words Are Actions More Efficient Measures against Hate Speech and Cyberbullying (Cselekvések, hatékonyabb intézkedések a gyűlöletbeszéd és az internetes zaklatás ellen)*, 2019. Belügyminisztérium. 30. szám. [Online]. Elérhető: https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/161753/SM_30_19_Words%20Are%20Actions.pdf (Letöltve: 2022. április 5.)

a közvetlen bűnpártoláson is: például a törvény szerint a rasszista szervezeteket szervezett bűnözői csoportnak minősítik, és már a tevékenységükben való részvétel is büntetendő.

Előfordulhat olyan eset is, hogy a gyűlöletbeszéd nem tartalmazza a jogsértés lényeges elemeit, amelyek a büntethetőség előfeltételei, de a diszkrimináció tilalmáról szóló törvény értelmében zaklatásnak minősül és így jogellenes.¹⁸ Ez egy személy méltóságának szándékos vagy tényleges megsértését jelenti, ha a magatartás származása, fogyatékosága vagy szexuális irányultsága miatt a személlyel szemben megalázó, megfélemlítő, ellenséges vagy sértő hangulatot, légkört teremt.

A nők és férfiak közötti egyenlőségről szóló törvény¹⁹ tiltja a szexuális zaklatást²⁰ és a nemi alapú zaklatást.²¹ A szexuális zaklatás verbális, nem verbális vagy fizikai nemkívánatos magatartás, amellyel egy személy lelki vagy testi épségét szándékosan megsértik, vagy megfélemlítő, ellenséges, megalázó vagy sértő légkört hoznak létre. A nemi alapú zaklatás pedig azt a nemkívánatos magatartást jelenti, amely nem szexuális jellegű, de kapcsolódik a személy neméhez vagy nemi identitásához, és amellyel ezen személy lelki vagy testi épségét szándékosan megsértik, vagy megfélemlítő, ellenséges, megalázó vagy sértő légkört teremtenek.

Az alábbi táblázat bemutatja azokat a finn jogszabályi rendelkezéseket, amelyek összefüggésbe hozhatók a gyűlöletbeszédet tiltó vagy büntetőjogi normákkal.

Jogszabály	Hivatkozott rendelkezés
alkotmány	1. cikk (2) – Emberi méltóság 6. cikk (2) – Megkülönböztetés tilalma
Büntető törvénykönyv	11. fejezet 10a § – uszítás 17. fejezet 10. § – vallás szentségének megsértése 24. fejezet 9–10. § – rágalmozás 25. fejezet 7. § – fenyegetés 17. fejezet 1. § – felbujtás 24. fejezet 8. § és 8a § – személyiségi jogot sértő információ terjesztése 12. fejezet 2. § – üldözés és háborús uszítás
A diszkrimináció tilalmáról szóló törvény	14. szakasz – zaklatás

18 A diszkrimináció tilalmáról szóló törvény (Yhdenvertaisuuslaki, 1325/2014.) [Online]. Elérhető: <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2014/20141325> (Letöltve: 2022. április 15.) 14. szakasz

19 A nők és férfiak közötti egyenlőségről szóló törvény (Laki naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta 609/1986.), elérhető: <https://finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1986/19860609> (Letöltve: 2022. április 15.)

20 A nők és férfiak közötti egyenlőségről szóló törvény 7. § (7) bekezdés

21 A nők és férfiak közötti egyenlőségről szóló törvény 7. § (8) bekezdés

Jogszabály	Hivatkozott rendelkezés
A nők és férfiak közötti egyenlőségről szóló törvény	7. § (7) – szexuális zaklatás 7. § (8) – nemi alapú zaklatás

1. táblázat. A gyűlöletbeszédre vonatkozó rendelkezések a finn jogszabályokban (a szerző saját szerkesztése)

1.2. A véleménynyilvánítás szabadságának határai a gyűlölet-bűncselekményekkel összefüggésben

A véleménynyilvánítás szabadságát minden esetben figyelembe kell venni annak eldöntésekor, hogy egy cselekményt gyűlöletbeszédnek kell-e tekinteni. A véleménynyilvánítás és a véleménynyilvánítás szabadsága kulcsfontosságú alapvető emberi jogok. A finn alkotmány garantálja mindenkinek ezt a jogot, amikor kimondja, hogy mindenkit megillet a véleménynyilvánítás szabadsága, ami magában foglalja az információ, vélemény vagy más közlés kifejezését, terjesztését és fogadását bárki előzetes akadályozása nélkül.²² A finn alkotmány azonban a véleménynyilvánítás szabadságával kapcsolatos részletszabályokat külön törvényben rendezi,²³ azaz nincs korlátlan véleménynyilvánítási szabadság Finnországban sem. A véleménynyilvánítás tehát nem abszolút jog, mivel nemzeti jogszabályokkal korlátozták, különösen más alapvető jogok védelme érdekében. E jogok közé tartozik a megkülönböztetésmentesség, az egyenlőség, a vallásszabadság, a lelkiismereti szabadság és a személyes biztonsághoz való jog.²⁴

A köznyelvben a gyűlöletbeszéd kifejezést gyakran használják bizonyos csoportokkal szembeni előítéleteket vagy más hasonló véleményeket tartalmazó üzenetekre. Az ilyen megnyilvánulások ártalmasak és kellemetlenek lehetnek, de nem mindig tiltathatók meg, mivel a véleménynyilvánítás szabadságának hatálya alá tartoznak.²⁵

A törvény a munkáltató kötelezettségeként definiálja az egyenlőség előmozdítását, amikor előírja, hogy a munkáltatónak értékelnie kell a munkahelyi esélyegyenlőség megvalósulását, és a munkahelyi igények figyelembevételével ki kell dolgoznia a megfelelő eljárásokat. Az intézkedéseknek ebben az esetben is hatékonynak, megfelelőnek és a működési környezettel, erőforrásokkal és egyéb körülményekkel arányosnak kell lenniük. A legalább 30 főt rendszeresen foglalkoztató munkáltatónak tervet kell készítenie az egyenlőség előmozdítása érdekében szükséges intézkedések megtételére. A tervben

22 Alkotmány 12. cikk (1) bekezdés

23 Törvény a véleménynyilvánítás szabadságának a tömegtájékoztatóban való használatáról (Laki sananvapauden käyttämistä joukkoviestinnässä, 13.6.2003/460). Elérhető: <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2003/20030460> (Letöltve: 2022. április 20.)

24 Words Are Actions More Efficient Measures against Hate Speech and Cyberbullying, 2019, 18. o.

25 Words Are Actions More Efficient Measures against Hate Speech and Cyberbullying, 2019, 18. o.

szereplő intézkedéseket és azok hatékonyságát egyeztetnie kell a munkavállalókkal vagy azok képviselőivel.

A gyűlöletbeszéd büntetése szűkíti a véleménynyilvánítás szabadságát, mert célja, hogy bizonyos csoportokat és szereplőket kizárjon a nyilvánosságból. Finnországban a gyűlöletbeszéd és a fenyegetés egyes lakossági csoportok és egyének mellett napjainkban egyre gyakrabban irányul szakmai csoportok képviselői, például újságírók, kutatók, rendőrök, ügyészek, bírák és emberi jogi jogvédők ellen is, ami negatívan érinti az emberi jogok védelmét. A rendőrség, az ügyészség és a bíróságok elleni gyűlöletbeszéd a jogállamiság szempontjából rendkívül súlyos lehet.²⁶

Egy ügyben 2012 májusában népcsoport elleni izgatás miatt indult per, és hat személyt elmarasztaltak.²⁷ A gyűlöletbeszédéről szóló másik nyilvános vita 2012 tavaszán egy parlamenti képviselő 2008-as blogbejegyzéseihez kapcsolódott, amelyekben elmondta, hogy „próbára tette a szólásszabadság határait” az iszlámról alkotott véleményével. Az alsóbb fokú bíróságok elutasították a népcsoport elleni felbujtás vádját, de a Legfelsőbb Bíróság 2012 júniusában elmarasztalta a képviselőt, aki aztán lemondásra kényszerült.²⁸

1.3. Statisztikai adatok

Finnország rendszeresen jelent a gyűlölet-bűncselekményekre vonatkozó adatokat az ODIHR-nek. A gyűlölet-bűncselekményekre vonatkozó adatokat a Finn Rendészeti Egyetem Kutatási Osztálya, a Belügyminisztérium, az Ügyészség, a Finn Igazságügyi Minisztérium és Statisztikai Minisztérium gyűjti. Finnország rendszeresen végez viktimizációs felméréseket a be nem jelentett gyűlölet-bűncselekmények felmérésére.²⁹

Év	A rendőrség által rögzített gyűlölet-bűncselekmények	Büntethető	Elítélt
2020	1177	48	42
2019	900	22	17
2018	880	55	21
2017	1497	63	37

2. táblázat. A gyűlölet-bűncselekmények száma Finnországban (a szerző saját szerkesztése)

26 Words Are Actions More Efficient Measures against Hate Speech and Cyberbullying, 2019, 19. o.

27 Pöyhtäri–Haara–Raittila, 2013, 17–25. o.

28 Pöyhtäri–Haara–Raittila, 2013, 17–25. o.

29 ODIHR hate crime reporting, [Online]. Elérhető: https://hatecrime-osce-org.translate.google.com/finland?_x_tr_sl=en&_x_tr_tl=hu&_x_tr_hl=hu&_x_tr_pto=sc (Letöltve: 2022. április 21.)

A finn Igazságügyi Minisztérium által készített áldozatjelentés³⁰ pontos statisztikát közöl arról, hogy a 2014–2018 közötti időszakban hogyan alakult a gyűlölet-bűncselekmények száma. A jelentésből kiderül, hogy az esetek jelentős részében szóbeli bántalmazást követtek el, de gyakori a fizikai bántalmazás, a diszkrimináció, valamint kisebb számban előfordulnak vagyon, tulajdon elleni bűncselekmények (általában vallási indíttatás esetén) és becsületsértés is. A jelentés vizsgálta a gyűlölet-bűncselekmények kiváltó okait is.³¹ A gyűlölet-bűncselekmények többségének hátterében valamilyen faji, etnikai ok húzódik meg, de nagyon sok esetben fordul elő szexuális indíttatás, vallási ok és egyéb nemi indíttatás is.

Kevés kutatási adat áll rendelkezésre a gyűlöletbeszéd elkövetőiről. A Helsink-i Rendőrkapitányságon működő VIPU csoport gyűlölet-bűncselekményeket vizsgált, különösen az interneten. A csoport által vizsgált esetek alapján legtöbbször középkorú férfi volt az elkövető. A gyűlöletbeszéd mögött álló emberek 98 százaléka 30 év feletti, 85 százaléka pedig férfi volt. A tanulmány szerint azok, akik gyűlöletbeszédet terjesztenek az interneten, gyakran a nyilvánosság előtt is saját nevükön lépnek fel.³² A VIPU csoport az általa vizsgált ügyeket elsősorban gyűlölet-bűncselekményként, ritkán szélsőséges bűncselekményként rögzítette.

1.4. A gyűlöletbeszéd megelőzése

A gyűlöletbeszéd terjedése az internet világában szinte korlátlan, ezért nagyon fontos, hogy az egyes kormányok igyekezzenek több erőforrást fordítani a megelőzésre. Finnországban több olyan program is működik, amely a megelőzésre helyezi a fő hangsúlyt, illetve több olyan tanulmány is született már, amely a gyűlöletbeszéd új területeit kutatja, mutatja be. A gyűlöletbeszéd sokféle céllal és cselekvési formával jöhet létre. Az ezek közötti különbségtétel fontos a gyűlöletbeszéd megelőzésének a szempontjából.³³ A gyűlöletbeszéd célja lehet például egyes személyek politikai részvételének megakadályozása, vagy egyéni politikai döntések befolyásolásának eszköze is lehet.³⁴ Megfigyelték például, hogy a szélsőséges mozgalmak sértő beszéddel igyekeznek kiélezni a társadalmi vitát, célzott támadásokkal pedig elhallgattatni a mérsékelt

30 A finn Igazságügyi Minisztérium áldozatjelentése 2014–2018. [Online]. Elérhető: https://www.riku.fi/content/uploads/su_file/2140__Uhrien_kokemuksia_viharikoksista_2014_2018.pdf (Letöltve: 2022. április 10.) 10. o.

31 A finn Igazságügyi Minisztérium áldozatjelentése 2014–2018, 12. o.

32 Mäkinen, 2019.

33 Knuutila–Kosonen–Saresma–Haara–Pöyhtäri, 2019.

34 Knuutila–Kosonen–Saresma–Haara–Pöyhtäri, 2019, 14. o.

álláspontokat. A vita intenzívebbé válása ugyanis gyengítheti az emberek hajlandóságát a nyilvános vitákban és társadalmi tevékenységekben való részvételre. Az elhallgató hatás azt eredményezheti, hogy bizonyos nézeteket és információkat nem vesznek figyelembe a döntések során. Az eredmény pedig egy olyan jelenség lehet, amelyet a kutatók a hallgatás spiráljának neveznek: ha csak a nem megfelelő nyelvezetet használók szólalnak meg, úgy tűnik, ez az általános és egyetlen vélemény.³⁵ Finn tanulmányok szerint a gyűlöletbeszéd tűnik a leghatékonyabb módszernek az amúgy is kiszolgáltatott helyzetben lévők elhallgattatására. Bár az ilyen üzenetek nem mindig tilthatók, a hatóságok, az oktatási intézmények, a munkáltatók vagy az online platform üzemeltetői segíthetik egy olyan vitakultúra előmozdítását, amelyben csökkenthető a gyűlöletbeszéd-típusú bűncselekmények száma.³⁶ Az ezzel kapcsolatos kötelezettségeket a diszkriminációellenes törvény³⁷ rendezi, és ebben három „szereplőt” nevesít, amelyek számára feladatokat határoz meg:

- a) hatóságok;
- b) képző intézmények;
- c) munkáltatók.

A törvény kimondja, hogy a hatóság kötelessége az egyenlőség előmozdítása. A hatóság tevékenységében értékeli az esélyegyenlőség megvalósulását, és megteszi a szükséges intézkedéseket az egyenlőség megvalósításának elősegítésére. A megelőző intézkedéseknek hatékonynak, megfelelőnek és arányosnak kell lenniük, figyelembe véve a hatóság működési környezetét, erőforrásait és egyéb körülményeit. A hatóságnak tervet kell készítenie az egyenlőség előmozdításához szükséges intézkedésekről.

Az oktatásszervezőnek és az általa fenntartott nevelési-oktatási intézménynek értékelnie kell tevékenységében az esélyegyenlőség megvalósulását, és meg kell tennie a szükséges intézkedéseket az esélyegyenlőség megvalósulásának elősegítése érdekében. Az intézkedéseknek hatékonynak, megfelelőnek és az intézmény oktatási környezetével, erőforrásaival és egyéb körülményeivel arányosnak kell lenniük. A képzőnek gondoskodnia kell arról, hogy az oktatási intézmény rendelkezzen az esélyegyenlőség előmozdításához szükséges intézkedések tervével. Az oktatási intézménynek és az általa vezetett oktatási intézménynek lehetőséget kell biztosítani a tanulóknak és gondviselőiknek, valamint a hallgatóknak vagy képviselőiknek a meghallgatásra.

35 Knuutila–Kosonen–Saresma–Haara–Pöyhkäri, 2019, 15. o.

36 Words Are Actions More Efficient Measures against Hate Speech and Cyberbullying, 2019, 18. o.

37 A diszkrimináció tilalmáról szóló törvény, 5–8. §

1.5. Összegzés

A finn szabályozás alapján a gyűlöletbeszédnek nincs konkrét törvényi tényállása. A finn alkotmány elemzése során látható, hogy konkrét intézkedéseket is tartalmaz, amelyek igyekeznek már alkotmányosan is akadályozni a gyűlöletbeszédet. Ezek a megkülönböztetés tilalmáról és az emberi méltóság védelméről szóló rendelkezések. A gyűlöletbeszéd a finn Büntető törvénykönyvben sincs szabályozva, azonban több bűncselekményhez kapcsolják aszerint, hogy megjelennek-e az elkövetés során a gyűlölet-bűncselekményekre jellemző motívumok. A rendelkezésre álló statisztikai adatok alapján látható, hogy a jelenség folyamatosan jelen van a finn állampolgárok mindennapjaiban, és az internet segítségével nagyon nehezen korlátozható. Ezért Finnországban számos megelőző kampány is segíti ezt a munkát, illetve folyamatosan kutatják a területet (a legújabb ilyen kutatási terület a gyűlöletbeszéd hatása a társadalmi döntéshozatalra).

2. A cyberbullying szabályozása

Finnországgal összefüggésben a kibermegfélemlítéssel kapcsolatos szabályok vizsgálatakor érdemes több, egymástól eltérő területet is megvizsgálni, mivel több különböző szabályból áll össze egy meglehetősen érett, a megelőzésre fókuszáló jogi szabályozás. Az online gyűlölet-bűncselekmények leginkább a munkahelyeken vagy azokkal összefüggésben, illetve az oktatási intézményekben fordulnak elő, ezért a munka világával és az oktatás területével foglalkozó jogszabályokban találhatóak a megfelelő rendelkezések. Általános iránymutatást azonban leginkább a Büntető törvénykönyv ad.

Sok esetben maga a diszkrimináció is vezethet akár online bántalmazáshoz is, ezért a finn antidiszkriminációs törvény tartalmaz rendelkezéseket ezzel összefüggésben.³⁸ A törvény kimondja a diszkrimináció és az áldozattá válás általános tilalmát, miszerint senkit nem lehet életkor, származás, nemzetiség, nyelv, vallás, meggyőződés, vélemény, politikai tevékenység, szakszervezeti tevékenység, családi kapcsolatok, egészségi állapot, fogyatékoság, szexuális irányultság vagy egyéb személyes jellemzők alapján megkülönböztetni. A diszkrimináció tilos, függetlenül attól, hogy az egy személyre vagy tényen vagy feltételezésen alapul. A törvény szerint megkülönböztetésnek minősül a

38 Antidiszkriminációs törvény 3. fejezet 8. szakasz

közvetlen és közvetett diszkrimináción túlmenően a zaklatás, valamint a megkülönböztetésre adott utasítás is. Nem minősül viszont diszkriminációnak az arányosan eltérő bánásmód, amelynek célja a tényleges egyenlőség előmozdítása, illetve a diszkriminációból eredő hátrányok megelőzése vagy megszüntetése. Közvetlen megkülönböztetésről akkor van szó, ha egy személyt személyes jellemzői alapján kedvezőtlenebb bánásmódban részesítenek, mint ahogy egy másik személlyel hasonló helyzetben bántak, bánnak. Az antidiszkriminációs törvény szerint vannak esetek, amikor az eltérő bánásmód indokolható:

- a) nem minősül megkülönböztetésnek az eltérő bánásmód, ha a bánásmód jogszabályon alapul és egyébként elfogadható célja van, és a cél elérését szolgáló intézkedések arányosak;
- b) az eltérő bánásmódnak alapvető és emberi jogok szempontjából elfogadható célja van, és a cél elérését szolgáló intézkedések arányosak.

Látható tehát, hogy azért fontos a diszkrimináció szigorú szabályozása, mert onnan már csak egy lépés, és kialakulhat akár egy internetes zaklatás is.

2.1. Kibermegfélemlítés a finn Büntető törvénykönyvben

Finnország az egyik a közül a 14 EU-tagállam közül, amelyben konkrét fogalma van a kibermegfélemlítésnek,³⁹ és a finn Büntető törvénykönyv is tartalmaz olyan rendelkezéseket, amelyek alkalmazhatók az internetes zaklatás esetén.⁴⁰ Az internetes zaklatás magában foglalhatja például az áldozat megsértését egy vitafórumon, vagy aljas, megalapozatlan e-mailek küldését az áldozat részére.⁴¹

Jogszabály	Az elkövetett bűncselekmény
Büntető törvénykönyv 24. fejezet 9–10. §	Rágalmazás
Büntető törvénykönyv 25. fejezet 7a §	Üldözés
Büntető törvénykönyv 25. fejezet 7. §	Fenyegetés

3. táblázat. A kibermegfélemlítéssel összefüggő bűncselekmények (a szerző saját szerkesztése)

A rágalmazás megvalósulhat az online és az offline térben egyaránt, és azt az esetet jelenti, amikor valaki másról hamis adatot valótlannal állít, és ez a sértett számára

39 Dalla Pozza–Di Pietro–Morel–Psaila, 2016, 25. o.

40 McCully, 2019, 14. o.

41 Dalla Pozza–Di Pietro–Morel–Psaila, 2016, 167. o.

szenvédést vagy megvetést okoz.⁴² A rágalmazás a finn jog szerint megvalósulhat már halott személy sérelmére is. Súlyosabb esetként szabályozza a törvény azt az esetet, amikor a rágalmazás különösen nagy szenvédést vagy sérelmet okoz a sértett számára.⁴³

A Büntető törvénykönyv büntetni rendeli a szintén online is elkövethető üldözés bűncselekményét.⁴⁴ Erről akkor beszélhetünk, ha valaki mást megfenyeget, követ, megfigyel, vele kapcsolatba lép vagy más módon jogellenesen üldöz oly módon, hogy az üldözöttben félelmet vagy szorongást kelt. A párkapcsolati erőszak és különösen a kapcsolat felmondása összefügghet az üldöztetéssel, ezért Finnországban 2014 óta bűncselekménynek számít az üldözés. Az üldöztetés valószínűleg félelmet és szorongást vált ki az áldozatban. Az üldözés általában rendkívül súlyos az áldozat számára, és néha úgy érezheti, hogy a zaklatásnak soha nincs vége.

A kibermegfélemlítés egyik legelterjedtebb formája a fenyegetés.⁴⁵ Jogellenes fenyegetés esetén arról van szó, hogy az áldozatot oly módon fenyegetik, hogy van oka félteni saját biztonságát, vagyonát. A fenyegetés történhet telefonon, szóban, e-mailben vagy írásban. Lényegében azok a fenyegetések sorolhatók ide, amelyek valós félelmet okoznak a sértettben. A fenyegetés gyakran magában foglalja az erőszakkal való megfélemlítést vagy a tulajdon megsemmisítését is.

2.2. Kibermegfélemlítés a munkahelyeken

Finnország tipikus példája azoknak az országoknak, amelyek elsősorban a munkahelyi biztonsági és egészségügyi jogszabályokon keresztül kezelik a zaklatást⁴⁶ (és az online zaklatást). Így a 2003-as finn munkahelyvédelmi törvény külön szakaszt tartalmaz a munkahelyi zaklatásról.⁴⁷ Természeténél fogva reagáló jellegű, és a munkáltatót intézkedésre kötelezi, miután tudomást szerzett róla. A szakasz kitér a harmadik felek nem megfelelő magatartására is, ami azt jelenti, hogy a munkáltatónak abban az esetben is kötelessége intézkedni, ha az elkövető harmadik személy.

A törvény azt is egyértelművé teszi, hogy maguknak a munkavállalóknak is kötelességük tartózkodni a zaklatástól. Ezen túlmenően tartalmaz külön szakaszokat a

42 Büntető törvénykönyv 24. fejezet 9. §

43 Büntető törvénykönyv 24. fejezet 10. §

44 Büntető törvénykönyv 25. fejezet 7a. §

45 Büntető törvénykönyv 25. fejezet 7. §

46 Hoel–Vartia, 2018, 47. o.

47 Munkahelyvédelmi törvény (738/2002). [Online]. Elérhető: <https://www.finlex.fi/en/laki/kaannokset/2002/en20020738.pdf> (Letöltve: 2022. április 20.)

megelőzésről, amelyek a zaklatásra is vonatkoznak, beleértve a kockázatértékelést és a munkáltató általános gondoskodási kötelezettségét.

A törvény értelmében, ha a munkavállalóval szembeni zaklatás vagy más nem megfelelő bánásmód a munkahelyén történik, és a munkavállaló egészségére veszélyt jelent, a munkáltató a tudomásszerzést követően a rendelkezésre álló eszközökkel köteles intézkedni a helyzet orvoslása érdekében.⁴⁸ A zaklatást és a nem megfelelő bánásmód eseteit elsősorban a munkahelyen kell kezelni a finn szemlélet szerint. A munkavédelmi törvény értelmében a munkáltatóknak és a munkavállalóknak együtt kell működniük a munkahelyi munkabiztonság fenntartása és javítása érdekében.

Ha egy munkahely saját kapacitása nem elegendő, a munkahelyi egészségvédelemmel foglalkozó szakemberek, például foglalkozás-egészségügyi szolgáltatók tudják biztosítani a szükséges támogatást. A munkavédelmi felügyelők pedig ellenőrzik a szabályok betartását. A munkavédelmi osztályok munkavédelmi felügyelői felügyelik a zaklatással és a nem megfelelő magatartás egyéb formáival kapcsolatos szabályok betartását. Munkahelyi ellenőrzéseikről jegyzőkönyvet készítenek. Szükség esetén a munkavédelmi osztály kötelező érvényű döntést hozhat a munkáltató számára.

Természetesen a munkahelyi zaklatás vagy kibermegfélémlítés vizsgálatakor érdemes elemezni, hogy mely esetek sorolhatók ebbe a kategóriába. A törvény értelmében a nem megfelelő viselkedés vagy bánásmód olyan bánásmód, amely megzavarja a munkát és sérti a munkavállalót. A nem megfelelő bánásmód magában foglalja a bántó szavakat, tetteket és attitűdöket is. A nem megfelelő viselkedés és bánásmód nemi alapú zaklatással⁴⁹ is járhat. A nemi alapú zaklatás lehet fizikai vagy verbális. A célzások, gesztusok, meztelen képek és durva nyelvezet ugyanolyan bántóak lehetnek, mint egy fizikai inzultus. Nem megfelelő bánásmódnak minősül továbbá valaki munkahelyi teljesítményének folyamatos és alaptalan kritizálása, a jó hírnevének becsmérlése, a sértő becézés vagy a munkaközösségtől való elszigetelés. A folyamatos és rendszeres zaklatás és a nem megfelelő bánásmód károsíthatja vagy veszélyeztetheti a munkavállaló egészségét. A zaklatás pszichoszomatikus tüneteket, betegségeket és szorongást okozhat. Minél tovább tart a zaklatás, annál nehezebb azt kezelni.

A hosszan tartó zaklatás a munkavállalónak nehézségeket okozhat, és kimerítheti fizikai és szellemi erőforrásait. Előfordulhat, hogy a zaklatás alanyának hosszabb ideig tartó betegszabadságot kell kivennie, vagy kordedvezményes nyugdíjba kell vonulnia. A kollégák attól tarthatnak, hogy belekeverednek a konfliktusba, ami miatt az alany közösségi hálózata összeomlik.

48 Munkahelyvédelmi törvény 28. szakasz

49 Törvény a nők és férfiak közötti egyenlőségről 7. §

A munkahelyi zaklatás kapcsán külön érdemes foglalkozni a nemi alapú zaklatással, amely magában foglalja a valaki nemével kapcsolatos lealacsonyító vagy lekezelő beszédet, a szexuális alapú zaklatást és azokat a cselekedeteket, amelyek zavart, félelmet, fájdalmat és dühöt okoznak. A szexuális zaklatás néhány példája a célzások, a szexuális töltetű viccek, valamint a valaki testével, öltözködésével vagy magánéletével kapcsolatos megjegyzések. Szexuális zaklatásnak minősül továbbá a szexuálisan sugalmazó nyelvezet, a követelések, a fizikai érintkezés, a nemi erőszak és a nemi erőszak kísérlete.⁵⁰

Nemcsak a zaklatás valósíthat meg olyan bűncselekményt, amely munkahelyen is előfordulhat. A személyiségi jogot sértő információ terjesztése is ebbe a körbe tartozik. Ebben ez esetben valaki, aki törvénytelenül a tömegtájékoztatási eszközök segítségével, vagy egyébként sok személy számára hozzáférhető módon olyan információt, célzást vagy képet terjeszt egy másik személy magánéletére vonatkozóan, amely cselekmény az illető személynek kárt vagy szenvedést okoz.⁵¹ A Büntető törvénykönyv szerint nem minősül személyiségi jogot sértő információ terjesztésének a politikai, üzleti pozícióban vagy köztisztviselői pozícióban, illetve ahhoz hasonló pozícióban lévő személy magánéletére vonatkozó információ, célzás vagy kép terjesztése, ha az a társadalom számára fontos ügy feltárásához szükséges.

A munkahelyi kibermegfélemlítéssel összefüggő jogszabályokat az alábbi táblázat foglalja össze, amivel kapcsolatban érdemes kiemelni, hogy ezen cselekmények mind online, mind pedig offline is elkövethetők:

Jogszabály	Rendelkezés
Munkavédelmi törvény	8. § – a munkáltatók általános gondossági kötelezettsége
Munkavédelmi törvény	25. § – terhelés elkerülése, csökkentése
Munkavédelmi törvény	28. § – zaklatás
Törvény a nők és férfiak közötti egyenlőségről	7. § – diszkrimináció
Büntető törvénykönyv	24. fejezet 1a. § – zaklató kommunikáció
Büntető törvénykönyv	27. fejezet 3a. § – személyiségi jogok megsértése
Büntető törvénykönyv	24. fejezet 9. § – rágalmozás

4. táblázat. A munkahelyi kibermegfélemlítés finn szabályozása (a szerző saját szerkesztése)

50 Törvény a nők és férfiak közötti egyenlőségről

51 Büntető törvénykönyv 27. fejezet 3a. §

2.3. Internetes zaklatás az iskolákban

Finnországban az 1990-es évek eleje óta a közvélemény nagy figyelmet szentel az iskolai megfélemlítésnek. Az elmúlt évtized óta ez a hangsúly az elektronikus vagy internetes zaklatásra is kiterjedt. A finn nyelvben az internetes zaklatásnak (*nettikiusaaminen*) és a mobiltelefonon keresztüli zaklatásnak (*kännykkäkiusaaminen*) külön kifejezése van. A nyilvános vitákban az internetes zaklatás leggyakrabban emlegetett formái közé tartozik a sértő vagy fenyegető üzenetek mobiltelefonon vagy e-mailen történő küldése, valamint a kínos vagy megalázó fotók vagy videók weboldalakon való közzététele.⁵² A média nagy érdeklődése és a közvélemény aggodalma ellenére kevés kutatás született a zaklatás ezen új formáiról. Néhány civil szervezet online kérdőívek segítségével végzett felméréseket az internetes zaklatásról.

A finn iskoláktól elvárják, hogy megelőzzék és kezeljék a gyerekek körében előforduló zaklatást. A finn oktatási alaptörvény⁵³ (1999 óta) kimondja, hogy minden tanulóknak joga van a biztonságos iskolai környezethez. Az oktatási szolgáltatók felelőssége gondoskodni arról, hogy a tanulók ne tapasztaljanak erőszakot vagy zaklatást az iskolában. A jogszabály minden oktatási szintet érint. 2003-ban tovább módosították, kimondva, hogy az oktató a tanterv kialakításához kapcsolódóan tervet készít a tanulók erőszakkal, megfélemlítéssel és zaklatással szembeni védelmére, a tervet végrehajtja, és felügyeli annak betartását és végrehajtását.

Egy, a 12–17 éves fiatalok körében végzett finn kutatás próbált válaszokat szerezni az iskolákban vagy azokon kívül előforduló online megfélemlítő cselekményekről.⁵⁴ A felmérésre válaszoló fiatalok fele (50%) nyilatkozott úgy, hogy legalább egyszer ki volt téve valamilyen internetes zaklatásnak. A fiatalok túlnyomó többsége (több mint 80%-a) látott már más emberek elleni zaklatást valamilyen formában az interneten. A fiatalok többsége (84%) fontosnak tartja, hogy valaki megvédje a zaklatottat.⁵⁵ A megfélemlítés és zaklatás ilyen vagy olyan módon az internethasználat mindennapi velejárója, és ezt nehéz elkerülni. Az online zaklatás leggyakoribb formája a rosszindulatú megjegyzés, gúnyolás volt, amellyel a válaszadók 39%-a találkozott már legalább egyszer. A fiatalok 21%-a számolt be zaklatásról, amelyben magáról a fiatalról sértő képeket, videókat vagy pletykákat terjesztettek. A fiatalok által tapasztalt zaklatások egy része saját nevük zaklatási célú használatához vagy a fiatal nevében készített gúnyos vagy hamis profilhoz

52 Li–Cross–Smith, 2012, 57. o.

53 Oktatási alaptörvény (21.8.1998/628, Perusopetuslaki). [Online]. Elérhető: <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1998/19980628> (Letöltve: 2022. április 10.)

54 Raja, 2021.

55 Raja, 2021, 5. o.

kapcsolódott. A kirekesztés vagy elszigeteltség a zaklatás egyik formája, amely a fiatalok körülbelül egyötödénél fordul elő digitális környezetben. A kizárás megnyilvánulhat például abban, hogy kizárják a közösségi média csoportjaiból, vagy egy osztály vagy baráti társaság kizárja a megosztott videohívásokból. A fiatalokat aggasztja az interneten „élő” fiatalok magányossága is, akik már egyedül maradtak iskolai közösségükben is.⁵⁶

A felmérésben részt vevő fiatalok a zaklatások egyéb formáiról is beszámoltak:

- a) adathalászok, csalók zaklatása;
- b) zaklatás különféle online játékközösségekben;
- c) ismeretlen kötekedők zaklatása.

Felmerül a kérdés, hogy a fiatalok az őket ért zaklatás esetén mit tudnak tenni, hogyan csökkenthetik az őket ért sérelmeket. A felmérésben megkérdezettek erre is adtak válaszokat. A fiatalok többféleképpen kezelhetik az internetes zaklatásos helyzeteket. Abban a helyzetben, amikor egy fiatal magát zaklatták, a legáltalánosabb lépés a zaklató blokkolása volt. Ez az interneten zaklatott fiatalok 42%-ánál volt így. A második leggyakoribb cselekvési mód az volt, hogy megkérik a zaklatókat, hogy hagyják abba (31%) a zaklatást, vagy szóltak egy barátinak (31%). A megfélemlített fiatalok körülbelül egyötöde elmondta a dolgot egy megbízható felnőttnek, például szülőnek vagy tanárnak. Hasonlóképpen a fiatalok egyötöde feljelentést tett, 19%-uk viszont nem tett semmit.⁵⁷

Ami a nemi különbségeket illeti, egy kutatás szerint Finnországban a lányok lényegesen gyakrabban éltek internetes zaklatás eszközével, mint a finn fiúk. Különösen a finn lányok küldtek csúnya SMS-eket, e-maileket, és tettek fel megalázó képeket az internetre. Úgy tűnik, hogy az internetes zaklatás az agresszió olyan fajtája, amely illeszkedik a finn lányok mentalitásához.⁵⁸

Azt, hogy a gyermekek különösen veszélyeztetettek az internetes zaklatással kapcsolatban, nagyon nehéz megakadályozni, és erre világít rá a *K.U. vs Finnország* eset is, amikor a 12 éves gyermek nevére egy társskereső oldalon hirdetés került fel a tudta nélkül. A hirdetésben szerepelt a kérelmező életkora, telefonszáma és fizikai jellemzői. Az ügy a gyermek szüleinek kérelmére indult, akik a finn bíróság előtt azt kérték, hogy kötelezze a szolgáltatót a hirdetést online feladó személy kilétének felfedezésére. Az EJEB Finnországról megállapította az eset kapcsán, hogy megsértette az Európai Emberi Jogi

⁵⁶ Raja, 2021, 6. o.

⁵⁷ Raja, 2021, 9. o.

⁵⁸ Jaghoory–Björkqvist–Österman, 2015, 265. o.

Egyezmény 8. cikkét, mivel a finn jog abban az időben nem kötelezte az internetszolgáltatókat arra, hogy felfedjék a bűncselekmények, például a gyermekek elleni szexuális zaklatás szerzőinek kilétét. Az EJEB az eset kapcsán megjegyezte, hogy ahol a gyermek testi és erkölcsi jóléte veszélybe kerül, az ilyen kötelezettség még nagyobb jelentőséggel bír.⁵⁹

2.4. Összegzés

A cyberbullying, azaz kibermegfélemlítés mára Finnországban is mindennapi jelenséggé nőtte ki magát. Az elmúlt évtizedben – hazánkhoz hasonlóan – az internet folyamatos terjeszkedése kiváló terepe lett az online zaklatás és megfélemlítés szinte korlátlan terjedésének. Erre reagálva Finnországban folyamatosan dolgoznak ki megelőző vagy helyreállító programokat az oktatási intézményekben, de ez e jelenség a fiatalokon kívül sajnos rendszeresen megjelenik a munkahelyeken vagy azokon kívül is, így a felnőtt lakosság is érintett. Az internetes zaklatásnak sok formája ismert, így a finn jogszabályi környezet is szerteágazó. A Büntető törvénykönyv, a munkavédelmi törvény, valamint a nők és a férfiak egyenlőségéről szóló törvény is tartalmaz rendelkezéseket. Finnország az egyik a közül a 14 EU-tagállam közül, amelyben konkrét fogalma van a kibermegfélemlítésnek, és a finn Büntető törvénykönyv is tartalmaz olyan rendelkezéseket, amelyek alkalmazhatók az internetes zaklatás esetén. Az internetes zaklatás magában foglalhatja például az áldozat megsértését egy vitafórumon, vagy aljas, megalapozatlan e-mailek küldését az áldozat részére.

3. A megelőzéssel kapcsolatos szabályozás és gyakorlat

3.1. Megelőzés az oktatási intézményekben

A KiVa-program bemutatása

A KiVa-programot az iskolai bántalmazás nemzetközileg elismert kutatói, Prof. Christina Salmivalli és Elisa Poskiparta (University of Turku) fejlesztették ki, több évtizedes kutatómunkájukra építve. Munkájukat a finn Oktatási és Kulturális Minisztérium azért finanszírozta, mert Finnországban 2001 óta törvény kötelezi a közoktatási

⁵⁹ Dalla Pozza–Di Pietro–Morel–Psaila, 2016, 39. o.

intézményeket a bántalmazás elleni fellépésre, és ehhez szükség volt egy hatékony, de könnyen implementálható és fenntartható programra. 2009 óta a finn iskolák kb. 90 százaléka alkalmazza a KiVa-t, amely évente 20–30 százalékkal csökkenti a bántalmazás előfordulását.⁶⁰

A program egyik újítása, hogy egyszerre prevenciós és intervenciós program is, ami azt jelenti, hogy a megelőzés minden diákra kiterjed, míg az intervenció csak a bántalmazásban érintett diákokra vonatkozik.⁶¹ A KiVa átfogó, az egész iskolára kiterjedő program, amelyben kiemelt szerepet kapnak a KiVa-team tagjai. Ők az iskola pedagógusai, illetve segítő szakemberei (fejlesztőpedagógus, iskolapszichológus, szociális munkás) közül kerülnek ki, számuk 3-4 fő – az iskola méretétől és érintettségétől függően. Az ő feladataik az alábbiak:

- a) az egyéni esetkezelés;
- b) a program fennmaradásának biztosítása;
- c) osztálytermi foglalkozások tartása;
- d) kapcsolattartás az érintettekkel;
- e) részvétel a szülői értekezleteken;
- f) részvétel a programot népszerűsítő rendezvényeken.⁶²

A KiVa az általános iskolás korosztályt célozza meg és három részből áll (Unit1-2-3). A program gerince az ún. Unit2, mely a felső tagozatba lépő 10 éves gyermekeknek közvetíti a legtöbb ismeretet a bántalmazásról (annak rejtett formáiról is), és lehetőséget biztosít a célponttá válás elkerülésére és az áldozat megvédésére szolgáló viselkedési stratégiák begyakorlására. A Unit3 egyfajta emlékeztető, a kortárs hatásra jobban építve, indirekt formában erősíti a bántalmazásellenes norma fenntartását. A megvalósítás időpontja mindhárom egység esetén egy-egy szakaszváltás az iskolai életben: új közösség jön létre, vagy új vezetőt kap a csoport. Ez azért növeli a program hatékonyságát, mert a csoportalakulás kezdetén könnyen lehet befolyásolni a normaképzést, továbbá pozitív kortárs-, illetve tanár-diák kapcsolatok tudnak kialakulni.⁶³ A KiVA tudományosan megalapozott program. Az iskolai bántalmazás kialakulásának és fennmaradásának magyarázata során a kurrens pszichológiai elméletek a szemlélők szerepét hangsúlyozzák. A bántalmazást szemlélő diákok megerősítő reakciója (elismerés, tetszésnyilvánítás, félelem) segítségével szerzi meg a bántalmazó azt a státuszt,

60 Jármí-Péter-Szarka-Fehérpataky, 2012, 5. o.

61 Jármí-Péter-Szarka-Fehérpataky, 2012, 5. o.

62 Jármí-Péter-Szarka-Fehérpataky, 2012, 5. o.

63 Jármí-Péter-Szarka-Fehérpataky, 2012, 6. o.

hatalmat, amire vágyik. Bántalmazó karakterű diák szinte minden osztályban van, és mindenhol vannak potenciális áldozatok, vagyis olyan diákok, akikre az áldozattá válás több rizikótényezője jellemző.⁶⁴

A megelőzés kulcsa tehát a bántalmazásellenes csoportnorma kialakítása és a szemlélők viselkedésének megváltoztatása. A KiVa tehát nem a bántalmazót, és nem is az áldozatot tekinti a beavatkozás elsődleges célpontjának, hanem az egész iskolai közösséget. A szemlélők mozgósításának záloga egyrészt az empátia az áldozattal (hogy felismerve az áldozat szenvedését, motiváltak legyenek megvédésére), másrészt olyan biztonságos stratégiák ismerete, amivel támogatni tudják az áldozatot. A KiVa céljai a szemlélőknél az alábbiak:

- a) az empátia növelése;
- b) a hatékonyságérzet erősítése a bántalmazás elleni fellépés terén;
- c) az erőfeszítések támogatása az elsajátított viselkedésmódok alkalmazására.⁶⁵

A finn fejlesztésű programot több ország is sikeresen alkalmazta már, és segítségével érdemben tudták csökkenteni az esetek számát.

Fontos megemlíteni, hogy hatékony megelőző eszköz lehet az ún. kortárs mediáció bevezetése is, ami egyik meghatározó eleme a helyreállító igazságszolgáltatásnak. Abban az esetben, ha megtörténik a bántalmazás, akkor az ártalmak csökkenthetőek, illetve ezáltal a jövőbeni előfordulások esélye is mérsékelhető. A kutatások azt mutatják, hogy a mediáció módszere rendkívül hatékony eszköz a konfliktusok kezelésére, ugyanis a megoldást közösen keresik, és mindenki véleménye megfelelően megjelenik.⁶⁶

A VERSO-program bemutatása

A KiVa-program mellett működik Finnországban az ún. VERSO-program, amely a mediációt helyezi a fókuszba. Az oktatási terület mediációs tevékenységét 2000 óta a VERSO-programban fejlesztik és végzik. 2006 óta a program a Finn Mediációs Fórum keretében működik, amelyet 2003-ban alapítottak.⁶⁷ A VERSO egy nonprofit program, amelyet a Szociális Jóléti és Egészségügyi Szervezetek Pénzügyi Központja (STEA) finanszíroz.

64 Jármí–Péter–Szarka–Fehérpataky, 2012, 6. o.

65 Jármí–Péter–Szarka–Fehérpataky, 2012, 6. o.

66 Lappalainen–Perälä, 2015, 5–6. o.

67 Gellin, 2018, 254. o.

A program közvetítői képzést kínál a kora gyermekkori nevelésben, az alapfokú és középfokú oktatásban, lehetővé téve, hogy mind a tanárok, mind pedig a tanulók/hallgatók közvetítőkként lépjenek fel vitás vagy konfliktushelyzetekben. A VERSO-program konkrét módszereket kínál résztvevőinek a helyreállító találkozások szervezésére, és alternatív megoldást kínál a gyerekek közötti, illetve a gyerekek és az iskola dolgozói közötti konfliktusok megoldására. A helyreállító mediáció során a gyerekek érzelmi és kommunikációs készségeket, valamint saját tetteikért való felelősségvállalást tanulnak meg.⁶⁸

A VERSO-program által kiképzett kortárs vagy felnőtt mediátorok segítik a konfliktusban álló feleket vitáik megoldásában. A helyreállító mediációban a gyermeket nem stigmatizálják, hanem tisztelik és meghallgatják, mint saját konfliktusának és annak megoldásának szakértőjét. A feleket arra ösztönzik, hogy mondják el saját oldalukat a történetben, írják le érzéseiket és szükségleteiket, és gondolkodjanak el a lehetséges megoldásokon. A megoldások megtalálása után a felek megállapodást kötnek, amelyet a későbbiekben figyelemmel kísérnek.

A VERSO-program célja az iskolai konfliktusok csökkentése és mérséklése a kommunikáció javításával. A mediációs tevékenység az iskolákban nem szünteti meg a beavatkozás egyéb formáit, hanem kiegészítő eszközt kínál a különböző típusú konfliktusok korai és gyermekbarát kezeléséhez. A VERSO-program célja a kortárs mediáció, valamint a gyermekek és felnőttek által vezetett önkéntes mediációs tevékenységek elindítása és megerősítése az oktatási intézményekben. Ezen túlmenően a VERSO célja, hogy helyi mentori tevékenységek segítségével támogassa a helyreállító kultúra fejlesztését ezekben az intézményekben.

A program céljai a következő csoportokra oszthatók:

- a) A zaklatás megelőzése az iskolákban és a kisgyermekkori nevelési intézményekben, valamint a zaklatási helyzetekre való korai reagálás közösségi és részvételi folyamatokkal. Ezek a folyamatok a kisgyermekkori nevelési tantervnek, a nemzeti alaptantervnek, az ENSZ Gyermekjogi Nyilatkozatának és az Európa Tanács gyermekbarát igazságszolgáltatásról szóló irányelveinek megfelelően tiszteletben tartják és előtérbe helyezik a gyermek jogait;
- b) A kortárs közvetítés, a tanulók/diákok és a személyzet önkéntes helyreállító mediációs tevékenységének támogatása, valamint az iskolákban folyó mentori tevékenység, a biztonságos és nyugodt munkakörnyezet biztosítása a megfélemlítés és zaklatás csökkentése érdekében;

68 Olkkonen, 2020, 1. o.

- c) A közvetítői tevékenység erősítése;
- d) Területi együttműködés és hálózatépítés erősítése a VERSO által kiképzett szereplők (személyzet, gyerekek, tanulók/diákok, szülők/gondviselők) között mentori tevékenységeken keresztül.⁶⁹

2019-ben 89 iskola adott információt arról, hogy mennyi mediált eset volt az intézményekben. A kortárs mediátorok által közvetített esetek száma az év során ezekben az iskolákban 2033 darab volt. A mediációba utalt ügyek túlnyomórészt szóbeli (49%) és testi sértések (37%) voltak.⁷⁰

Eset típusa	Előfordulási arány
Szóbeli inzultus	49%
Pszichikai bántalmazás	37%
Személyes tulajdon ellen irányuló támadás	6%
Kirekesztés	4%
Egyéb	4%

5. táblázat. A finn iskolarendszerben mediációval megoldott esetek háttere (a szerző saját szerkesztése)

Nagyon fontos érv a VERSO-program mellett, hogy a kortárs közvetítés nagyon hatékony, ugyanis minden vizsgált évben (2017–2019) nagyszerű eredményeket hozott. 2019-ben a közvetített ügyek 95,9%-ában sikerült megegyezésre jutni, és a megállapodások 91,5%-át be is tartották.⁷¹

A mediációs program sikerének egyik bizonyítéka, hogy az abban részt vevőket megkérték, jelöljék meg azokat a szempontokat, amelyek fontosak a helyreállító mediációval kapcsolatban. Az alábbi három szempontot jelölték meg a leggyakrabban:

- a) mindenki számára van lehetőség elmesélni a saját történetét (75%);
- b) érzések és igények megbeszélése (54% választotta);
- c) A mediációban nincs büntetés, de keresnek megoldást (54%-a).⁷²

69 Olkkonen, 2020, 2. o.

70 Olkkonen, 2020, 7. o.

71 Olkkonen, 2020, 7. o.

72 Olkkonen, 2020, 10. o.

3.2. A gyűlöletbeszéd és az internetes zaklatás elleni hatékonyabb fellépés munkacsoportjának ajánlásai

A megelőzés szempontjából fontos az olyan munkacsoportok életre hívása és ajánlásainak megfontolása, mint a gyűlöletbeszéd és az internetes zaklatás elleni hatékonyabb fellépés munkacsoport. A munkacsoport olyan ajánlásokat fogalmazott meg a kormány és intézményei részére, amelyek segíthetik a gyűlöletbeszéd és az online zaklatás elleni hatékonyabb fellépést:

- a) a kormány készítsen cselekvési tervet a gyűlöletbeszéd ellen;
- b) kiválósági központ létrehozása, több kutatás, több információ elérhetővé tétele és a tudásalapú menedzsment megerősítése;
- c) a jogszabályok áttekintése;
- d) az online platformok felelősségének bővítése;
- e) több lehetősége nyújtása a médiának a gyűlöletbeszéd elleni küzdelemhez;
- f) több támogatás a gyűlöletbeszéd áldozatainak;
- g) a munkáltató felelősségre vonása, ha egy munkavállaló gyűlöletbeszédnek vagy gyűlöletkampánynak van kitéve;
- h) több információ és képzés biztosítása a gyűlöletbeszédéről, valamint a szólásszabadságról és annak korlátairól;
- i) a médiaműveltség javítása;
- j) hatékonyabb intézkedések a vallási és vallási alapú gyűlöletbeszéd elleni küzdelem érdekében;
- k) tanárok felkészítése a gyűlöletbeszéd és az internetes zaklatás leküzdésére.⁷³

3.3. Összegzés

Amikor az internetes zaklatás vagy internetes bűncselekmények megelőzéséről beszélünk, akkor kijelenthető, hogy Finnország a megelőzésre EU-s összehasonlításban is kiemelkedően nagy erőforrásokat biztosít. Több olyan (VERSO, KiVa) sikeres programot hoztak már létre, amelyeket a világ számos országában sikeresen adaptáltak, és utólagos kutatásokkal bizonyítani tudták, hogy valóban jelentős visszaesést okoz az ügyekben, ha végigviszik ezeket a programokat. Finnországra jellemző, hogy a társadalom, a média és a politika is kiemelt területként kezeli a kibermegfélemlítés hatékony megelőzését.

73 Words Are Actions More Efficient Measures against Hate Speech and Cyberbullying, 2019, 15. o.

4. A szolgáltatók, intézmények felelőssége

4.1. A szolgáltatók felelőssége

A finn jogi környezetben – az EU-szabályozás mellett – több jogszabály is pontosítja a szolgáltatók felelősségét.

Jogszabály	A vonatkozó rendelkezések
Az elektronikus hírközlési szolgáltatásokról szóló törvény	Információbiztonság, tartalomszolgáltatás
Büntető törvénykönyv	Információs hálózati bűncselekmények, üzleti titok megsértése
Adatvédelmi törvény	Személyes adatok védelme

6. táblázat. A szolgáltatók felelősségét szabályozó finn jogszabályok (a szerző saját szerkesztése)

A digitális kommunikációra, tartalomszolgáltatásra vonatkozó szabályozás kulcsfontosságú eleme Finnországban az elektronikus hírközlési szolgáltatásokról szóló törvény.⁷⁴

A törvény rendelkezéseket tartalmaz olyan kérdésekben, mint pl. az információbiztonság és a bizalmas kommunikációs csatornák biztonsága. A törvény a távközlési szolgáltatókra, a hírközlési szolgáltatókra, a társasági vagy egyesületi előfizetőkre és a domainnév-regisztrátorokra is vonatkozik. Az érintett szolgáltatók információbiztonságra és a bizalmas kommunikáció biztonságára vonatkozó kötelezettségeit a törvény külön határozza meg.

A távközlési szolgáltató kötelezhető az illegális tartalom eltávolítására abban az esetben, ha az információs társadalommal összefüggő szolgáltató, például tartalomletöltő szolgáltatás nem érhető el. Ezzel megelőzhető többek között a gyermekek elleni bűncselekmények elkövetése. A korábbi szabályozás szerint a gyakorlatban nem lehetett illegális tartalmat eltávolítani, ha a szolgáltató ismeretlen vagy külföldön található.

A törvény az 5G hálózatok biztonságát szolgáló uniós közös eszköztár intézkedéseit hajtja végre a kommunikációs hálózat kulcsfontosságú részeinek védelme érdekében. A hírközlő hálózatban tilos olyan kommunikációs hálózati eszközt használni, amelynek használata veszélyeztetheti a nemzetbiztonságot. A szabályozás vonatkozik az egyes nyilvános hírközlő hálózatokhoz kapcsolódó ad hoc hálózatokra is.

⁷⁴ Az elektronikus hírközlési szolgáltatásokról szóló törvény (917/2014, Laki sähköisen viestinnän palveluista). [Online]. Elérhető: <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2014/20140917> (Letöltve: 2022. április 10.)

A finn Büntető törvénykönyv nem tartalmazza a kiberbűnözés kifejezést, ehelyett a kiberbűnözéseket jellemzően technikai vagy információs hálózati bűncselekmények közé sorolják (38. fejezet). Ezen túlmenően a Btk. többi fejezete a számítástechnikai bűnözéssel összefüggő egyéb bűncselekményekre vonatkozóan is tartalmaz rendelkezéseket (az üzleti titok megsértésére és visszaélésre).

A szolgáltatók felelősségének szabályozásában kiemelkedő eredmény az, hogy új Hálózatbiztonsági Tanácsadó Testület (A Tanácsadó Testület megbízatása 2021. február 15-én kezdődik és 2022. június 30-ig tart)⁷⁵ jött létre a kommunikációs hálózatok biztonságának felügyeletére. A Tanácsadó Testületben a kormányzat és a távközlési ágazat különböző szektorait képviselő kulcsfontosságú hatóságok képviseltetik magukat. A Tanácsadó Testület széleskörűen foglalkozik a kommunikációs hálózatok biztonságával kapcsolatos kérdésekkel, és adott esetben javaslatokat tesz a hálózatbiztonság javítására. A Tanácsadó Testület feladata a hazai hírközlő hálózatok biztonságának felmérése és fejlesztése, valamint a hatósági döntéshozatal támogatása. A Tanácsadó Testület a kormány által meghatározott, a kiberbiztonsággal kapcsolatos egyéb kérdésekkel is foglalkozhat.

A kiberbiztonság előmozdításában szerepe van a finn adatvédelmi törvénynek is, amely alapvetően az adatkezelők és adatfeldolgozók felelősségét és az adatvédelmi ombudsman szerepét szabályozza. Az adatkezelő és az adatfeldolgozó megfelelő és konkrét intézkedéseket tesz az érintett jogainak védelme érdekében, ami elősegítheti az online bűncselekmények egy részének a megakadályozását, amellet, hogy elsősorban adatvédelmi jelentősége van. Ilyen intézkedések a következők:

- a) olyan intézkedések, amelyek lehetővé teszik a személyes adatot rögzítő, megváltoztató vagy továbbító személy személyazonosságának utólagos ellenőrzését;
- b) a személyes adatokat feldolgozó személyzet kompetenciáját javító intézkedések;
- c) adatvédelmi tisztviselő kijelölése;
- d) az adatkezelő és az adatfeldolgozó belső intézkedései a személyes adatokhoz való hozzáférés megakadályozása érdekében;
- e) személyes adatok titkosítása;
- f) olyan intézkedések, amelyek biztosítják a személyes adatok feldolgozásához kapcsolódó adatfeldolgozó rendszerek és szolgáltatások folyamatos titkosságát, integritását;
- g) az adatfeldolgozás biztonságát biztosító technikai és szervezeti intézkedések hatékonyságának rendszeres tesztelésére és értékelésére szolgáló eljárás.⁷⁶

75 Hálózatbiztonsági Tanácsadó Testület (Verkkoturvallisuuden neuvottelukunta), <https://valtioneuvosto.fi/hanke?tunnus=LVMo26:00/2021>

76 Adatvédelmi törvény (Data Protection Act (1050/2018)) 6. szakasz

4.2. Munkaadók

Az online zaklatás megelőzésében a munkahelyeknek is jelentős szerepük van. A munkavédelmi törvény tiltja a nem megfelelő bánásmódot és a munkahelyi zaklatást. Kötelezettségeket ró a munkáltatókra és a munkavállalókra. A törvény szerint, ha a munkavállalóval szembeni zaklatás vagy egyéb nem megfelelő bánásmód a munkahelyén történik, és a munkavállaló egészségére veszélyt vagy kockázatot okoz, a munkáltató köteles intézkedni ennek orvoslására.

A törvény értelmében a munkáltató köteles gondoskodni a munkavállalói biztonságáról és egészségéről a munkavégzés során a szükséges intézkedések megtételével. Ennek érdekében a munkáltatónak figyelembe kell vennie a munkával kapcsolatos körülményeket, a munkakörnyezet egyéb vonatkozásait, valamint a munkavállalók személyes képességeit. A gondossági kötelezettség körét korlátozó tényezőként veszik figyelembe azokat a szokatlan és előre nem látható körülményeket, amelyek a munkáltató hatáskörén kívül esnek, valamint olyan rendkívüli eseményeket, amelyek következményei a kellő gondossággal ellenére sem kerülhetők el.⁷⁷

A munkaadók kötelesek megtervezni a munkakörülmények javításához szükséges intézkedéseket, valamint dönteni az intézkedések mértékéről és gyakorlati megvalósításáról. Ennek megfelelően a lehető legnagyobb mértékben be kell tartani a következő elveket:

- a) veszélyek és kockázati tényezők kialakulásának megelőzése;
- b) a veszélyek és kockázati tényezők kiküszöbölése, vagy ha ez nem lehetséges, kevésbé veszélyes vagy káros alternatíva kiválasztása;
- c) általános biztonsági intézkedések elfogadása;
- d) a technológiai fejlődés és egyéb rendelkezésre álló eszközök figyelembevétele.

A munkáltatóknak folyamatosan figyelemmel kell kísérniük a munkakörnyezetet, a munkahelyi közösség állapotát és a munkavégzés biztonságát. A munkáltatóknak figyelemmel kell kísérniük a gyakorlatban bevezetett intézkedések munkahelyi biztonságra és egészségvédelemre gyakorolt hatását is. A munkaadók gondoskodnak arról, hogy a biztonsági és egészségügyi intézkedéseket megfelelő módon vegyék figyelembe szervezetek minden egyes részének működése során.

Fontos előírása a törvénynek, hogy a munkáltatóknak munkavédelmi politikát is ki kell dolgozniuk, amelynek célja a biztonság és egészségvédelem előmozdítása, valamint a munkavállalók munkaképességének megőrzéséhez szükséges intézkedések

⁷⁷ Munkavédelmi törvény 2. fejezet 8. szakasz

kialakítása. A szabályzatnak tartalmaznia kell a munkakörülmények fejlesztésének szükségességét és a munkakörnyezeti tényezők hatását. A munkahelyfejlesztés és tervezés során figyelembe kell venni a szabályzathoz fakadó, a biztonság és egészség előmozdítására, a munkaképesség megőrzésére vonatkozó célokat, és azokat a munkavállalókkal vagy képviselőikkel közösen meg kell vitatni.

4.3. Oktatási intézmények

Finnországot általában követendő példaként tartják számon az oktatás terén. Ennek a modellnek a sikere az oktatási rendszer teljes újratervezésén alapszik egy új társadalmi szemléleten keresztül, ahol a tanári pálya az egyik legfontosabb pálya. Az oktatási módszer bővelkedik új ötletekben, a szabványosított, ingyenes, mindenki számára nyitott, a tanulásban rejlő tulajdonságokat védő oktatás fontosságát jogszabály rögzíti. A finn oktatási rendszer sajátosságai lehetővé tették a zaklatás megelőzésére és mérséklésére irányuló összpontosítást és az online és offline zaklatás kezelését már az általános iskolától kezdve.

Zaklatás elleni törvények a finn iskolákban

Az iskolai környezet biztonságosabbá tétele érdekében a finn oktatási törvény (Perusopetuslaki) az elmúlt évtized elején megváltozott és egy jelentősebb módosításon esett át, amely változásnak következtében az oktatási szolgáltatónak kötelezően előírták, hogy tervet kell készíteniük a zaklatás megelőzésével kapcsolatban, és a tanulók erőszakkal, zaklatással szembeni védelme érdekében ezt a tervet végre kell hajtani, valamint felügyelni kell a végrehajtását is. Ez a rendelkezés azt jelenti, hogy a jogszabály az iskolák intézményes kötelezettségeként írta elő a terv előkészítését és végrehajtását is.⁷⁸ Az iskolai zaklatás megelőzésére és kezelésére szolgáló tervnek az alábbi kötelező tartalmi elemeket kell tartalmaznia:

- a) zaklatás és erőszak esetén történő beavatkozás;
- b) közösségi, csoport- és egyéni szinten történő kezelés;
- c) egyéni támogatás az áldozat számára;
- d) együttműködés a szülőkkel;
- e) együttműködés a szükséges tisztviselőkkel;
- f) a terv bemutatása és kommunikálása az érintettek részére.

78 Gazdek, 2021, 22. o.

Az oktatást nyújtóknak végre kell hajtaniuk a tervet, és figyelemmel kell kísérniük annak teljesítését és betartását, mert ez elengedhetetlen a folyamatos biztonságos tanulási környezet biztosításához.

Az oktatási intézmények rendelkezésére állnak már jól működő megelőző és helyreállító programok is. A fent már részletesen bemutatott KiVa-programot a finn Turku Egyetemen fejlesztették ki, és a finn Oktatási és Kulturális Minisztérium finanszírozta. A finn oktatási intézmények 90%-ában már alkalmazták és meglepően jó eredményeket értek el.

Különböző moduljai során a program a zaklatás kulcsfiguráit vizsgálja: a zaklatót, a zaklatott személyt és a megfigyelőt. A program célja, hogy a megfigyelőket felhatalmazza, hogy a tanulók felismerhessék és elutasíthassák a megfélemlítést a tanáraik tájékoztatásával.

Ami az oktatási intézmények felelősségét illeti, érdemes kiemelni, hogy ezt a programot szinte valamennyi intézmény alkalmazza, és minden iskolában működik egy három tanárból álló KiVa-csapat, akik a megfélemlítési eseteken dolgoznak, miután speciális képzésben részesültek. Először is meg kell tudniuk mondani, hogy a zaklatás szisztematikus vagy egyszeri esemény. Ezután találkoznak az áldozattal, hogy megállítsák a zaklatást, és a zaklatókkal folytatott párbeszédén keresztül segítsenek nekik magatartásbeli változást elérni. A folyamat számos interjú tartalmaz mind az áldozatokkal, mind a zaklatókkal és megfigyelőkkel, miközben a tanárok elemzik, hogy melyik a legalkalmasabb időpont a szülők értesítésére a helyzetről. Ezért ők felelősek az egyes esetek figyelemmel kíséréséért.

4.4. Összegzés

A kibermegfélemlítés megakadályozásában jelentős szerep jut az egyes internetes szolgáltatóknak, amelyek felelőssége a magyar jogszabályokhoz hasonlóan részletesen szabályozott. A hatékony védekezéshez szükséges a megfelelő adatvédelem mellett a megfelelő munkahelyi stratégiák kialakítása, zaklatásmegelőzési policyk kidolgozása, és szintén nagyon fontos a fiatalabb generációk védelme, amely az oktatási intézmények jogszabályban rögzített kötelezettsége. Ezen a területen jelentős különbségek mutatkoznak a magyar rendszerhez képest, mivel a finnek jelentős erőforrást fordítanak a hatékony megelőző-kezelő programokra, amelyeket sikeresen exportáltak számos más országba is, így hazánkban is ismert a KiVa-program.

5. Összefoglalás

A finn szabályozás alapján a gyűlöletbeszédnek ugyan nincs konkrét törvényi tényállása, de már a finn alkotmány elemzése során látható, hogy konkrét intézkedéseket is tartalmaz, amelyek már alkotmányosan is próbálják megakadályozni a gyűlöletbeszédet. Ezek a rendelkezések a megkülönböztetés tilalmáról és az emberi méltóság védelméről szóló rendelkezések. A gyűlöletbeszéd a finn Büntető törvénykönyvben sincs konkrétan szabályozva, azonban több bűncselekményhez kapcsolják aszerint, hogy az elkövetett bűncselekményben megjelennek-e a gyűlölet-bűncselekményekre jellemző motívumok. A rendelkezésre álló statisztikai adatok alapján látható, hogy a jelenség folyamatosan jelen van a finn állampolgárok mindennapjaiban és az internet segítségével nagyon nehezen korlátozható, ezért Finnországban számos megelőző kampány is segíti ezt a munkát, illetve folyamatosan kutatják a területet. A legújabb ilyen kutatási terület, a gyűlöletbeszéd hatása a társadalmi döntéshozatalra rámutatott arra, hogy a gyűlöletbeszéd komoly hatással lehet az emberek társadalmi részvételére, véleményformálására is.

A cyberbullying, azaz kibermegfélemlítés mára Finnországban is mindennapos. Az elmúlt évtizedben – hazánkhoz hasonlóan – az internet folyamatos terjeszkedése kiváló terepe lett az online zaklatás és megfélemlítés szinte korlátlan terjedésének. Erre reagálva Finnországban rendelkezésre állnak megelőző vagy helyreállító programok az oktatási intézményekben, de ez a jelenség a fiatalokon kívül sajnos rendszeresen megjelenik a munkahelyeken vagy azokon kívül is, így a felnőtt lakosság is jelentős mértékben érintett. Az internetes zaklatásnak sok formája ismert, így a finn jogszabályi környezet is szerteágazó. A Büntető törvénykönyv, a munkavédelmi törvény, valamint a nők és a férfiak egyenlőségéről szóló törvény is tartalmaz rendelkezéseket. Finnország az egyik a közül a 14 EU-tagállam közül, amelyben konkrét fogalma van a kibermegfélemlítésnek, és a finn Büntető törvénykönyv is tartalmaz olyan rendelkezéseket, amelyek alkalmazhatók az internetes zaklatás esetén. Az internetes zaklatás magában foglalhatja például az áldozat megsértését egy vitafórumon, vagy aljas, megalapozatlan e-mailek küldését az áldozat részére. Amikor az internetes zaklatás vagy internetes bűncselekmények megelőzéséről beszélünk, akkor kijelenthető, hogy Finnország a megelőzésre EU-s összehasonlításban is kiemelkedően sok erőforrást biztosít. Több olyan (VERSO, KiVa) sikeres programot hoztak már létre, amelyeket a világ számos országában sikeresen adaptáltak, és utólagos kutatásokkal bizonyítani tudták, hogy valóban jelentős visszaesést okoz az ügyek számában, ha végigvisszük ezeket a programokat. Finnországra jellemző, hogy a társadalom, a média és a politika is kiemelt területként kezeli a kibermegfélemlítés hatékony megelőzését. A kibermegfélemlítés

megakadályozásában jelentős szerep jut az egyes internetes szolgáltatóknak, amelyek felelőssége a magyar jogszabályokhoz hasonlóan részletesen szabályozott. A hatékony védekezéshez szükséges a megfelelő adatvédelem, a megfelelő munkahelyi stratégiák kialakítása, zaklatásmegelőzési policyk kidolgozása, valamint szintén nagyon fontos a fiatalabb generációk védelme, amely az oktatási intézmények jogszabályban rögzített alapvető kötelezettsége. Ezen a területen jelentős különbségek mutatkoznak a magyar rendszerhez képest, mivel a finnek jelentős mértékű erőforrást fordítanak a hatékony megelőző-kezelő programokra, amelyeket sikeresen exportáltak számos más országba is, így ennek köszönhetően hazánkban is jól ismert a KiVa-program.

Irodalomjegyzék

- DALLA POZZA, V., DI PIETRO, A., MOREL, S., PSAILA, E (2016) *Cyberbullying Among Young People*. Directorate General for Internal Policies. Policy Department C: Citizen's Rights and Constitutional Affairs Civil Liberties, Justice and Home Affairs. Study for the LIBE Committee
- GAZDEK, H. (2021) *The anti-cyberbullying programs in Finnish lower secondary schools: Teacher perspectives*. Faculty of Education and Psychology, University of Jyväskylä, Master's Thesis in Education Spring Term
- GELLIN, M. (2018) *Mediation in Finnish Schools: From Conflicts to Restoration*. Nordic Mediation Research, Finnish Forum for Mediation, Helsinki.
- HALLAMAA, J. (2019) 'Päivi Räsänen vihapuheprosessi uskonnollis-polittisena performanssina (A gyűlöletbeszéd folyamata vallási és politikai szemszögből)', *Kanava*, 47(8)
- HOEL, H., VARTIA, M. (2018) *Bullying and sexual harassment at the workplace, in public spaces and in political life in the EU*. Policy Department for Citizen's Rights and Constitutional Affairs.
- JAGHOORY, H., BJÖRKQVIST, K., ÖSTERMAN, K. (2015) 'Cyberbullying among Adolescents: A Comparison between Iran and Finland', *Journal of Child and Adolescent Behavior*, 3(6)
- JÁRMI, É., PÉTER-SZARKA, Sz., FEHÉRPATAKY, B. (2012) *A KiVa-program hazai adaptálásának lehetősége*. Oktatókutató és Fejlesztő Intézet
- KNUUTILA, A., KOSONEN, H., SAREMA, T., HAARA, P., PÖYHTÄRI, R. (2019) 'Viha vallassa: Vihapuheen vaikutukset yhteiskunnalliseen päätöksentekoon (Harag a hatalomban: a gyűlöletbeszéd hatása a döntéshozatalra)', *Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja (Kutatói tevékenységek kiadványsorozat)*, 2019/57. [Online]. Elérhető: https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/161812/57_19_Viha%20vallassa_Vihapuheen%20vaikutukset%20_Netti%20.pdf (Letöltve: 2022. április 25.)
- LAPPALAINEN, E., PERÄLÄ, P. (2015) *Vertaissovittelu alakoululaisten sovittelijoiden näkökulmasta (Kortárs közvetítés az általános iskolások számára)*. Kasvatustieteen pro gradu -tutkielma Syyslukukausi
- LI, Q., CROSS, D., K. SMITH, P. (2012) *Cyberbullying in the Global Playground: Research from International Perspectives*. Hoboken: Blackwell Publishing Ltd.
- MÄKINEN, K. (2019) 'Sanat ovat tekoja: Vihapuheen ja nettikiusaamisen vastaisten toimien tehostaminen (A szavak tettek: a gyűlöletbeszéd és az internetes zaklatás elleni fellépés fokozása)', *Sisäministeriön julkaisuja (A Belügyminisztérium kiadványai)*, 2019/23.

- MCCULLY, J. (2019) *Legal Responses to Online Harassment and Abuse of Journalists: Perspectives from Finland, France and Ireland*. OSCE – Office of the Representative on Freedom of the Media & International Press Institute
- OLKKONEN, K. (2020) *VERSO Programme Annual Report*. The Finnish Forum for Mediation, Helsinki.
- PÖYHTÄRI, R., HAARA, P., RAITTILA, P. (2013) *Vihapue Sananvapautta Kaventamassa (A gyűlöletbeszéd, mint a véleménynyilvánítás korlátozása)*. Tampere University Press
- RAJA, R. (2021) *Nuoret ja nettikiusaaminen (Fiatalok és az internetes zaklatás)*. Mannerheimin Lastensuojeluliitto [Online]. Elérhető: <https://cdn.mll.fi/prod/2021/04/21124054/nuoret-ja-nettikiusaaminen-kyselyraportti-mll-2021.pdf> (Letöltve: 2022. április 25.)

12. Szabadság, egyenlőség... és testvériség? A gyűlöletbeszéd és az internetes zaklatás elleni fellépés a felvilágosodás hazájában, Franciaországban

SZŐKE PÉTER

1. Egy tűnékeny egyensúly nyomában: gyűlöletbeszéd a fizikai és a virtuális térben

1.1. Voltaire-től az antirasszista jogalkotásig¹

Sokan elmondták és leírták már, hogy a hármas alkotmányos jelszó, *devise*, a szabadság, egyenlőség, testvériség hármas eszményéből az utolsó elérésével maradt leginkább adós a forradalom és az azóta eltelt csaknem negyed évezred Franciaországa. Ez az ország nem csak egy, hanem sok – véres – forradalom hazája volt. De az újabb és újabb eszmék folytonosan pezsgő laboratóriuma is, az éles szellemi ellentétek között finomra csiszolódó politikai kultúra, a republikánus patrióták és a paradox módon

¹ A kifejezés szabadsága újkori, francia szabályozásának rövid történeti áttekintését l. Villard, 2001, 137–148. o.

Dr. Szőke Péter
kutató, Mádl Ferenc Összehasonlító Jogi Intézet

Szőke, P. (2023) 'Szabadság, egyenlőség... és testvériség? A gyűlöletbeszéd és az internetes zaklatás elleni fellépés a felvilágosodás hazájában, Franciaországban' in Nagy, Z. (szerk.) *Az összehasonlító jog eszközeivel a gyűlölet ellen. Az online gyűlöletbeszéd, zaklatás és megfélemlítés nemzetközi szabályozása*, 303–335. o. Budapest: Mádl Ferenc Összehasonlító Jogi Intézet



https://doi.org/10.47079/2023.nz.gyuloletbeszed.10_12

nacionalista kollaboránsok, forradalmárok és intranzigens konzervatívok, az európai magaskultúra és a többé vagy kevésbé beilleszkedni akaró és képes bevándorló szubkultúrák közös világa egyszerre. A francia szabályozás megismerése és megértése azért is tarthat számot különös érdeklődésre, mert Franciaország a modern szólásszabadság alkotmányos és törvényi biztosításának egyik őshazája. Az Alkotmánytanács egy 1984-es határozatában kifejtette: a kifejezés szabadsága alapvető jelentőségű, nemcsak mert önmagában véve is különösen értékes, hanem mert a többi emberi és polgári jog érvényesülésének, sőt, egyenesen a nemzeti szuverenitásnak is biztosítója.² A francia felvilágosodás gondolkodói úttörő szerepet játszottak a fogalom kidolgozásában és abban, hogy a szólás- és véleményszabadság alapvető jogként nyerjen elismerést, amelynek egyetemes érvényét nehéz lenne kétségbe vonni, míg pontos tartalmáról a vitát aligha lehet valaha is lezárni. A franciák e szabadságjoghoz fűződő szenvedélyes viszonyát jól megragadja a Voltaire-nek tulajdonított, bár valószínűleg apokrif *bonmot*: „Nem értek egyet azzal, amit Ön mond, de mindhalálig küzdenék azért, hogy joga legyen mondani”.³

A gyűlöletbeszéd elleni fellépés francia alkotmányos alapjait az Emberi és Polgári Jogok Nyilatkozatában már megjelenő egyensúlykeresés jelöli ki mind a mai napig, hiszen ez a dokumentum része a hatályos alkotmánynak.⁴ E szabályozás sajátossága, hogy a büntetőjogi felelősséggel kapcsolatos, fontos anyagi jogi rendelkezéseket nem kizárólag, sőt, nem is elsősorban a Büntető törvénykönyv (a továbbiakban: Btk.),⁵ hanem a sajtótörvény és az arra épülő, az újabb és újabb médiumok megjelenése miatt szükségessé váló jogalkotás tartalmazza.

A sajtószabadságról 1881-ben elfogadott, többször módosított törvény⁶ (a továbbiakban: sajtótörvény) IV. fejezete *A sajtó vagy bármilyen egyéb tájékoztatási eszköz útján elkövetett bűntettek és vétségek* címet viseli.⁷ Hatályos szövegének kialakulása a véleményért viselt felelősség szabályozásának változásait tükrözi az elmúlt bő száznegyven év során.

2 Cons. const., 10-11 oct. 1984, n° 84-181 DC

3 „Je ne suis pas d'accord avec ce que vous dites, mais je me battraï jusqu'à la mort pour que vous ayez le droit de le dire”. Elérhető: <https://www.projet-voltaire.fr/culture-generale/voltaire-citation-apocryphe-je-ne-suis-pas-d-accord-avec-vous/> (Letöltve: 2022. április 27.)

4 Constitution du 4 octobre 1958

5 Code pénal. A francia jogban a nagy kódexeknek nincs számuk. A kódexek egy része nem is kodifikáció, hanem kompiláció, azaz egy adott jogág hatályos fontosabb szabályainak folyamatosan változó gyűjteménye. A fejezet megírásakor külön nehézséget okozott, hogy minden esetben el kellett dönteni, hogy jogszabályi hivatkozásként az alap jogszabály, például a Btk., vagy az azt módosító törvény releváns rendelkezését, vagy esetleg mindkettőt célszerűbb megadni.

6 Loi du 29 juillet 1881 sur la liberté de la presse

7 Egyes helyeken maga a Btk. is erre utal vissza. 132-76. szakasz.

Ha a II. világháború utáni jogtörténetet tekintjük, akkor az első ezek közül a fajgyűlölet elleni küzdelemtől más országokat megelőzve, 1972-ben elfogadott, ún. Plevén-törvény.⁸ A teljesség kedvéért érdemes azonban felidézni egy Európában ritka, II. világháború előtti előzményt. Franciaországban ugyanis éppen akkor, amikor néhány más európai országban zsidóellenes törvényeket fogadtak el, a Daladier-kormány egy 1939. április 21-én kibocsátott törvényerejű rendelettel kísérletet tett a rasszista propaganda elleni fellépésre. Ez volt a sajtótörvényt módosító ún. Marchandeaurendelet, amelynek értelmében börtönbüntetéssel volt sújtható az, aki egy embernek vagy embercsoportnak faji vagy vallási hovatartozása miatt abból a célból akarta rossz hírét kelteni (*diffamation*), hogy ellenük a polgárok körében vagy a lakosságban gyűlöletet szítson.⁹ A francia jogban először jelent meg a faj (*race*) kifejezés; ellentétben azonban néhány más európai országgal, a jogalkotó itt nem valamelyik „rassz” elleni fellépés érdekében, hanem egy üldözött közösség védelmében cselekedett.

1.2. Új kisebbségek: bővülő védelem a posztkolonialista Franciaországban

A 2011-ben hatályon kívül helyezett Marchandeaurendelet azonban nem bizonyult elegendőnek az újabb feszültségek kezeléséhez. Egyrészt alkalmazása is nehézségekbe ütközött a bíróságok előtt. Sosem volt egyszerű például a gyűlöletkeltést mint a cselekmény elkövetésének célját vagy indítékát bizonyítani, aminek eredménye az lett, hogy a bíróságok egyfajta „mérsékelt rasszizmust” hajlandóak voltak eltűrni. Így fordulhatott elő például, hogy egy párizsi bíróság mindössze néhány évvel a holokauszt után, 1952-ben felmentett egy férfit, aki a zsidók „népünket kizsákmányoló tevékenysége elleni igazságos törvényeket”, valamint „mértéktartó és észszerű antiszemitizmust” sürgetett.¹⁰ Az algériai háború és a francia gyarmatok felszabadulása nyomán a francia lakosságon belül növekedésnek indult a maghrebi és szubszaharai származású népesség aránya, és ezzel párhuzamosan szaporodtak a velük szembeni atrocitások, diszkrimináció, akár bűncselekmények is. Az elkövetők között akadtak az Algéria elszakadását ellenző szélsőjobboldali csoportok, félkatonai alakulatok, de egyszerű honpolgárok is: egy-egy házmester, háziúr, taxisofőr, vagy éppen hatósági közegek: rendőr, csendőr stb. Velük

8 „Loi Plevén”: a törvény az előterjesztő igazságügyi miniszterről kapta a nevét. (Az előterjesztők – képviselők, szenátorok stb. – nevének megörökítése a francia törvények elnevezésében is gyakori.) *Loi n° 72-546 du 1^{er} juillet 1972 relative à la lutte contre le racisme.*

9 „...exciter à la haine entre les citoyens ou les habitants”. A jogszabály eredeti szövege nem található az ingyenes és nyilvános francia online jogtárban, hanem csak a hivatalos lapokat archiváló Gallica honlapján: <https://gallica.bnf.fr/ark:/12148/bpt6k6550948q/f3.item#> (Letöltve: 2022. június 30.)

10 Hochmann, 2022, 2. o.

szemben megjelentek azok a jogvédő, aktivista – olykor militáns – csoportok is, akik az államtól határozott fellépést követeltek a kisebbségek védelmében, látván, hogy a faji vagy xenofób indítékú bűncselekmények gyakran büntetlenek maradnak, vagy elkövetőik aránytalanul enyhe büntetésben részesülnek; azaz felmerült a gyanú, hogy a rasszizmus az igazságszolgáltatást is megfertőzte, és így strukturálissá vált.¹¹ A Pleven-törvény elfogadása előtt hosszú vita folyt arról, vajon kell-e az áldozatok között effajta megkülönböztetést tenni valamiféle *lex specialis* elfogadása révén; vajon nem sérti-e éppen a jogegyenlőség elvét, ha a rasszista bűncselekmények áldozatai esetében törvényben rögzítik, hogyan kell a bírónak értékelnie ezt az indítékot, míg más indíték – és ezzel más áldozati csoportok – esetében az általános büntetőjogi szabályok szerint jár el és mérleget? A fordulat azután következett be, hogy Franciaország ratifikálta az ENSZ Közgyűlés által 1965-ben elfogadott, a faji megkülönböztetés valamennyi formájának kiküszöböléséről szóló egyezményt, amellyel jogalkotási kötelezettséget is vállalt.¹² A Pleven-törvény módosította és kiegészítette a sajtótörvény említett, büntetőjogi jellegű fejezetét az etnikai, nemzeti, faji vagy vallási alapú diszkriminációra, gyűlöletre vagy erőszakra uszítás tilalmával. Egy évig terjedő szabadságvesztéssel és/vagy pénzbüntetéssel fenyegette azt, aki valamely személlyel vagy csoporttal szemben annak származása, vagy adott etnikumhoz, nemzethez, fajhoz (*race*) vagy vallásoz tartozása vagy nem tartozása miatt diszkriminációra, gyűlöletre vagy erőszakra uszít (*provoquer*) – akkor is, ha az uszítást nem követi tett. Amennyiben az uszítás „eredményes”, azaz újabb bűncselekményt von maga után, úgy az uszító bűnsegédként (*accomplice*) felel, de ez esetben a cselekményt már a Btk. alapján kell megítélni.¹³ A Pleven-törvény részletesen felsorolta az elkövetés módjait. Megvalósítható a tényállás szóban, kiabálással (!) (*cris*), fenyegetéssel, amennyiben mindez nyilvános helyen zajlik. Vagy megvalósulhat írásban, a képi ábrázolás különféle – a jogalkotó által részletesen, de nem taxatív módon felsorolt – formáival, amennyiben ezeket forgalmazzák, vagy más módon nyilvánosságra hozzák, terjesztik. Külön is említi a szöveg a nyilvános gyülekezés helyeit, hiszen nyilván hatékony lehet az uszítás, ha ilyen helyen függesztenek ki uszító tartalmú plakátot, osztogatnak röpcédulákat. A tényállás eleme azonban a közvetlen oksági kapcsolat, vagyis az szükséges, hogy az uszítás közvetlenül váltsa ki a bűncselekményt az elkövető részéről (*auront directement provoqué l'auteur... à commettre ladite action*). Büntetni rendelte a Pleven-törvény azt a magatartást is, amely nem uszít sem konkrét bűncselekményre, sem diszkriminációra, még csak gyűlöletre

11 Brahim, 2020, 237–270. o.

12 Jelen fejezetben a francia belső jogalkotásra összpontosítunk. A vonatkozó nemzetközi és európai uniós jogfejlődésre nézve részletesebben l. Kondorosi, 2015, 81–96. o.

13 Btk. 121-7. szakasz

sem, „csupán” arra irányul, hogy az imént említett csoportokat vagy azokhoz tartozó személyt ugyancsak az előbb felsorolt eszközök felhasználásával rossz színben tüntesse föl. A tényállás megnevezésére a francia jogi terminológia a *diffamation* szót alkalmazza, amelyet el lehet követni egy személy vagy személyek valamely csoportja ellen. Ennek magyar szótári megfelelője a „rágalmazás”, ami azonban némi nehézséget okoz. Hogyan lehet ugyanis egy népcsoportot, egy vallás híveit, egy kultúra képviselőit csoportosan rágalmazni? A *diffamation* jelentése a Larousse értelmező szótára szerint az alábbi: „Precíz tény olyan állítása vagy tagadása, amely valamely személy vagy testület becsületének vagy jó hírvének sérelméhez vezet”,¹⁴ a tényállás megvalósulása szempontjából tehát másodlagos, hogy az állítás igaz vagy hamis.¹⁵ E fejezetben a továbbiakban a „becsmérel, becsmélés” szót használjuk. Amennyiben nyilvánosság előtt követik el, akkor bűncselekmény, ha nem, akkor csak szabálysértés. Ezt a bűncselekményt is szabadságvesztéssel vagy pénzbüntetéssel fenyegette a Pleven-törvény. A hasonló sértetti kör ellen, hasonló indítékból megvalósuló, de ennél is enyhébb tényállást a sértésben (*injure*) határozta meg a Pleven-törvény. Ellentétben a sértés általános tényállásával, amely csak magánvádra üldözendő, ezekre az alakzatokra a Pleven-törvény lehetővé tette az ügyési fellépést. Lényeges vívmánya volt ennek a jogszabálynak, hogy a rasszizmus és a diszkrimináció elleni küzdelemre létrejött és bejegyzett civil szervezeteknek lehetővé tette, hogy az itt tárgyalt büntetőperekben magánfél jogait gyakorolják. (Amennyiben a sértett magán-személy, úgy csak annak beleegyezésével.) Nem tartozik szorosan tárgyunkhoz, de az összefüggés miatt fontos megjegyezni, hogy ugyanez a törvény a francia Btk.-t is módosította, amennyiben bevezette a faji diszkrimináció bűncselekményét és annak különböző tényállásait. Ezek lényege, hogy büntetni rendeli azt, amikor valakivel szemben pusztán származása vagy csoporthoz tartozása miatt valamilyen hátrányt alkalmaznak vagy tőle jogos előnyt (jogot, szolgáltatást stb.) megtagadnak.

A Pleven-törvény sem váltotta be maradéktalanul a hozzá fűzött reményeket. A jogalkalmazásban pedig szintén maradt bizonytalanság. A társadalmi nyomás nem csökkent. Egymást követték az utcai megmozdulások: így például a rasszista bűncselekmények áldozatainak anyáiból álló egyesület szervezett hatalmas tüntetést 1984 tavaszán, az antirasszista jogalkotás folytatását, és általában szigorúbb fellépést követelve

14 „L'allégation ou l'amputation d'un fait précis qui porte atteinte à l'honneur ou à la considération d'une personne ou d'un corps constitué.” Elérhető: <https://www.larousse.fr/encyclopedie/divers/diffamation/43397> (Letöltve: 2022. június 30.)

15 A magyar értelmező szótár is ismeri a „diffamál, diffamáló” szavakat (<https://www.arcanum.com/en/online-kiadvanyok/Lexikonok-a-magyar-nyelv-ertelmezo-szotara-1BE8B/d-23F4B/diffamal-2470F/>). Ezek a mai nyelvből kikoptak ugyan, de jobb híján megfontolandó lenne használatuk bevezetése, miután a rágalmaz szó nem adja vissza a jelentését, a „rossz hírbe hoz” pedig körülményes.

a jogalkotótól és a jogalkalmazótól egyaránt. A társadalmi renddel kapcsolatos egyes rendelkezésekről elfogadott 1985. évi 85-10. sz. törvény végül megelégedett azzal, hogy mindössze egyetlen ponton lépjen tovább: kiszélesítette azoknak a civil szervezeteknek a körét, amelyek magánfélként kapcsolódhatnak be a rasszista jellegű bűncselekmények miatt indult büntetőeljárásokba.¹⁶

A nyolcvanas évek a főként arab és afrikai bevándorlókat érő atrocitások gyakoribbá válásának jegyében telt, de az évtized végén növekedést észleltek az antiszemita megnyilvánulásokban is. A jogalkotó először nézett szembe a holokauszttagadás jelenségével, miután Jean-Marie Le Pen szélsőjobboldali politikus (a köztársasági elnökségért folytatott versenyben Emmanuel Macron kétszeres kihívója, Marine Le Pen apja) a gázkamrákról mint a II. világháború egyik „részletkérdéséről” szólt.¹⁷ A holokauszt-revizionizmus elleni küzdelem vezetett a Gayssot-törvény¹⁸ elfogadásához 1990-ben. Ez a törvény módosította a sajtó- és a Büntető törvénykönyvet egyaránt. Bevezette a holokauszttagadás bűncselekményi tényállását – ennek létjogosultságát azóta is vitatják. Ellenzői szerint a történelem egy bizonyos olvasatának a kodifikálása sérti a kifejezés szabadságát, az egyenlőség elvét pedig azzal gyengíti, hogy a *shoát* mintegy kiemeli a többi népirtás közül. Az alkotmánybíróság szerepét betöltő Alkotmánytanács 2015-ben hozott ítélete azonban mindkét kritikát elutasította. Úgy találta egyrészt, hogy a II. világháború idején elkövetett, és a nemzetközi büntető bíróságok, valamint a francia bíróságok által emberiség elleni bűncselekménynek nyilvánított rémtettek tagadása vagy kisebbitése önmagában is megvalósítja a fajgyűlölő és antiszemita uszítást; ugyanakkor pedig a jogalkotó szándéka szerinti normaszöveg semmilyen módon nem korlátozza a történettudományi vitát. A holokauszttagadás tehát visszaélés a kifejezés szabadságával, és az ennek megelőzésére választott jogalkotói eszköz célszerű és arányos korlátozást jelent a kifejezés szabadságára nézve. A holokauszt tagadásának különleges, egyéb hasonló népirtásoktól eltérő kezelését pedig nem önmagában annak súlyossága, hanem eltérő jogi megítélése is igazolja: a II. világháború idején végbe ment holokauszt felett nemzetközi és francia bíróságok mondtak ítéletet és tisztázták a bűntettek mibenlétét és jellegét.¹⁹ Érdekes ugyanakkor, hogy ennél az alkotmánytanácsi ítéletnél az ENSZ Emberi Jogi Bizottsága (EJB) már tizenhat évvel korábban tovább ment a *Faurisson kontra Franciaország* ügyben. A testület ekkor ugyanis arra a következtetésre jutott, hogy a Nürnbergi Nemzetközi Törvényszék tévedhetetlenségének kétségbe vonása önmagában nem lett volna elegendő alap a véleménynyilvánítási szabadság korlátozására;

16 Loi n° 85-10 du 3 janvier 1985 portant diverses dispositions d'ordre social art. 62.; Brahim, 2020, 6. o.

17 Elérhető: <https://www.dailymotion.com/video/x2m2xr4> (Letöltve: 2022. június 30.)

18 Loi n° 90-615 du 13 juillet 1990 tendant à réprimer tout acte raciste, antisémite ou xénophobe

19 Décision n° 2015-512 QPC du 8 janvier 2016. Elérhető: <https://www.conseil-constitutionnel.fr/decision/2016/2015512QPC.htm> (Letöltve: 2022. június 30.)

a döntő érv, amelynek hatására az EJB a korlátozást mégis jogszerűnek találta, az volt, hogy a francia bíróságok által a Gayssot-törvény alapján elítélt Faurisson revizionista nézeteit nem kutatóként, szakmai vitában és érvekkel alátámasztva, hanem gyűlöletkeltő kijelentések kíséretében fogalmazta meg.²⁰

Az ezt követő vita arról folyt, hogy célszerű-e bevezetni a büntetőjogba a rasszista, antiszemita és xenofób indítékot mint általános súlyosbító körülményt. A jogalkotó sokáig ellenállt ennek a törekvésnek, míg végül az ezredfordulóra a helyzet olyan súlyossá vált, hogy lépnie kellett. A rasszista és etnikai ellentétek kiéleződésének ezúttal is inkább külső okai voltak: az izraeli–palesztin feszültség súlyosbodása, majd a 2001. szeptember 11-én elkövetett merényletek és az USA által válaszul indított háborúk radikalizálták a francia muszlim kisebbség egyes szektorait, de a bevándorlásellenes erőket is. A kormányzó gaullista jobboldal két nemzetgyűlési képviselője szerint az antiszemita és iszlamofób incidensek gyakorisága és jellege már a két világháború közötti légkört idézte.²¹ Az Európai Unió figyelve is ezekben az években fordult a probléma felé, és alkotta meg a rasszizmust, idegengyűlöletet és antiszemitizmust visszaszorítani hivatott uniós jogszabályokat. A rasszista, antiszemita és idegengyűlölő bűncselekmények büntetésének súlyosbításáról elfogadott 2003/88. sz. törvény²² végül a Btk.-ba általános súlyosbító körülményként iktatta be az etnikai, nemzeti, faji vagy vallási gyűlöletet mint indítékot. A súlyosbító körülmény fennálltát akkor állapíthatja meg a bíróság, ha a cselekményt olyan szóbeli, képi, tárgyi vagy bármilyen egyéb megnyilvánulás előzi meg, kíséri vagy követi, amely az áldozat becsületét vagy megbecsülését azon az alapon sérti, hogy ő meghatározott etnikumhoz, nemzethez, fajhoz vagy valláshoz tartozik vagy éppen nem tartozik (mert nem francia, nem muszlim stb.). A biztonság kedvéért a jogalkotó azt is szankcionálja, ha az elkövető csak feltételezte vagy tévesen ítélte meg a sértett hovatartozását.²³

1.3. Új frontok nyílnak: a küzdelem a virtuális kibertérben folytatódik

Amint láttuk, a sajtótörvény az évtizedek során folyamatosan korszerűsödött. Emiatt ma már nehéz elválasztani az off-, ill. az online megjelenésű gyűlöletbeszéd elleni küzdelem eszközeit. A nyomtatott és virtuális sajtó közötti különbség elmosódik.

20 *Robert Faurisson v. France, Communication No. 550/1993, U.N. Doc. CCPR/C/58/D/550/1993(1996)*. Elérhető: <http://hrlibrary.umn.edu/undocs/html/VWS55058.htm> (Letöltve: 2022. június 30.); Kondorosi, 2015, 83. o.

21 Brahim, 2020, 10. o.

22 *Loi n° 2003-88 du 3 février 2003 visant à aggraver les peines punissant les infractions à caractère raciste, antisémite ou xénophobe*

23 Btk. 132-76. szakasz

A sajtótörvény hatályos szövege már a 2. szakaszban az újságíró fogalma alá vonja az internetes kiadványokban publikáló sajtómunkásokat is, amiből következik, hogy a sajtóvétségeknek ez a személyi kör a kibertérben is elkövetője lehet.

A kibertérbe kerülő gyűlöletkeltő tartalmak elleni küzdelem egyik legfontosabb jogalkotása volt a digitális gazdaságba vetett bizalomról 2004-ben elfogadott törvény (a továbbiakban: DGVB-tv.). Alapvető rendelkezéseket tartalmaz a gyűlöletkeltő tartalmak elleni együttműködés és fellépés lehetőségeiről, a tartalomszolgáltatók és az online platformok fenntartóinak felelősségéről. A legfontosabb szabályok a DGVB-tv. 6. szakaszában és azok kiegészítéseiben találhatók. A jogalkotó három rétegben szabályozta az anyagot. Egyrészt célja volt, hogy rendezze az internetszolgáltató (*hébergeur*) és a tartalom szerkesztője (*éditeur*) között megoszoló polgári és büntetőjogi felelősség kérdéseit. Másrészt olyan tényállásokat, magatartásformákat határoz meg és rendel büntetni, amelyeknél a gyűlöletkeltő tartalom már a közrendet is veszélyezteti. Ezek esetében az internetszolgáltatóra a fokozott éberség (*vigilance*) felelősségét rója. A harmadik réteg vagy fokozat a különösen súlyos cselekményeket veszi célba, mint amilyen a gyermekpornográfia vagy a terrorizmus.

A jogalkotó napjainkra ezt a szabályozást is elavultnak ítélte – hiszen elfogadásakor nem volt sem okostelefon, sem közösségi média –, és a felelősség további szigorításának irányában lépett tovább, amikor 2020-ban elfogadta az Avia-törvényt,²⁴ amely azonban csak részlegesen léphetett hatályba, miután egyes lényeges rendelkezései fennakadtak az Alkotmánytanács előzetes normakontrollján. Az Avia-törvény minden eddiginél szigorúbb felelősséget és cselekvési kötelezettséget rótt volna az online platformok és keresőmotorok üzemeltetőire annak érdekében, hogy szinte azonnal távolítsák el a gyűlöletkeltő tartalmakat. Miután a törvény számos fontos rendelkezése nem léphetett hatályba, az alkotmányossági aggályokat orvosoló újabb jogalkotásra került sor 2021 augusztusában. Ez volt a Köztársaság alapelvei iránti tiszteletet megerősítő törvény 2021 augusztusában,²⁵ amely igyekezett levonni az Avia-törvény alkotmányossági fiaskójának tanulságait. A törvény eredeti rendeltetése a szeparatizmus (!) elleni küzdelem lett volna, ezért a szakirodalom „szeparatizmustörvényként (*loi séparatisme*)” is említi,²⁶ és a továbbiakban mi is ezt tesszük. Valójában a hazai jogalkotásból is ismert salátatörvényről van szó, amely a vallásgyakorlás, a közszolgálat, a civil szervezetek, a köz- és magánoktatásügyi jogi szabályozását módosította. A szeparatizmustörvény I.

24 A törvényjavaslatot előterjesztő Laetitia Avia képviselő neve után. *Loi n° 2020-766 du 24 juin 2020 visant à lutter contre les contenus haineux sur internet (1)*.

25 *Loi n° 2021-1109 du 24 août 2021 confortant le respect des principes de la République*

26 Bigot, 2021, 8. o.

címe szól a Köztársaság alapelvei érvényesülésének biztosításáról és a társadalmi élet minimális követelményeiről. Ennek rendelkezései között kapnak helyet az internetes gyűlöletbeszédre és az interneten megjelenő káros tartalmakra vonatkozó szabályok. Ennek a IV. fejezetnek a rendelkezései olyan átfogóak, hogy „törvényt képeznek a törvényben”.²⁷ Módosítja a Btk., a büntetőeljárás törvény és a sajtótörvény mellett a kommunikáció szabadságáról szóló Léotard-törvényt,²⁸ a DGVB-tv-t, valamint az oktatási törvénykönyvet²⁹ (a továbbiakban: Otk.) is.

A törvényhozó ezzel akart reagálni a Franciaország alkotmányos rendjét alapjaiban fenyegető olyan terror-, ill. gyűlölet-bűncselekményekre, mint amilyen a Charlie Hebdo szerkesztősége ellen elkövetett, már említett merénylet, vagy Samuel Paty gimnáziumi tanár meggyilkolása a nyílt utcán, 2020 őszén. Patyt muszlim szélsőségesek előbb a közösségi médiában vették üldözőbe, és ezzel gyakorlatilag halálra ítélték, miután a tanár a *Charlie Hebdo*-ban megjelent Mohamed-karikatúrák kapcsán a kifejezés szabadsága melletti kiállást tanította diákjainak, köztük muszlimoknak is. A jogalkotó ezért most fel akart lépni a *doxing*³⁰ jelensége ellen, így a Btk. új rendelkezésével büntetni rendeli személyes adatok vagy információk akár off-, akár online nyilvánosságra hozatalát, terjesztését, továbbítását, amennyiben ezt abból a célból követik el, hogy azzal a sértettet vagy annak családtagjait azonosíthatóvá tegyék, és így merénylet *közvetlen* kockázatának tegyék ki. A büntetési tétel három év szabadságvesztés és 45 ezer euró pénzbüntetés. Minősítő körülmény, ha a cselekményt közhivatalt viselő személy, újságíró vagy valamely – a rendelkezésben felsorolt – sérülékeny csoport tagja ellen követik el. Ha az elkövetéshez on- vagy offline kiadványt használtak fel, úgy a kiadói felelősség vagy üzemeltetői felelősség szabályai szerint kell megállapítani a büntetőjogi felelősséget is.³¹ Ezt a rendelkezést nemzetgyűlési képviselők egy csoportja megtámadta az Alkotmánytanács előtt. Kifogásuk szerint ez a bűncselekményi tényállás akadályozhatná az újságírói tényfeltárást közszereplőkkel, törvénytelenül intézkedő rendőrökkel stb. szemben. A testület azonban 2021 augusztusában helybenhagyta a normát, egyebek között azzal az indoklással, hogy a személyes adatok leleplezése, közzététele csak akkor valósítja meg a tényállást, ha annak célja a sértett szándékos és közvetlen

27 Bigot, 2021, 1. o.

28 *Loi n° 86-1067 du 30 septembre 1986 relative à la liberté de communication*

29 *Code de l'éducation*

30 „Egy személy vagy szervezet magán- vagy azonosításra alkalmas adatainak [...] internetalapú kutatási és közzétételi gyakorlata. Ezen információk megszerzésére alkalmazott módszerek tartalmazzák a nyilvánosan hozzáférhető adatbázisok és a közösségi média [...] oldalak [...] kereséseit, a hekkelést, és a pszichológiai befolyásolást [...] is.” Elérhető: <https://sealog.hu/tudastar/fogalomtar/doxing-v-doxxing> (Letöltve: 2022. június 30.)

31 Btk. 223-1-1. szakasz

veszélyeztetése;³² az újságírói tevékenység tehát nem esik majd ennek a büntető normának a hatálya alá. Meglehetősen összetett, kényes tényállásról van szó, amely az eltelt idő rövidsége miatt még nem méretett meg a bírói joggyakorlatban. Az elkövető alapvetően tehát négy elem együttes jelenléte meríti ki a tényállást:

- a) Információt vagy adatot hoz nyilvánosságra (*révéler*), terjeszt (*diffuser*) vagy továbbít (*transmettre*), függetlenül attól, hogy ez off- vagy online történik, milyen platformon, alkalmazás révén stb.; nem is kell hozzá közösségi média, hanem elég, ha pl. Whatsapppon, Telegramon stb. történik. A jogalkotó így akart lépést tartani a korrall, és meghaladva megtartani a sajtótörvény kínálta paradigmát.
- b) Az információ tárgya nincs pontosan meghatározva: vonatkozhat a sértett magán- vagy szakmai életére egyaránt. A jogalkotó itt ugyancsak túl akart lépni a gyakran parttalan vitán arról, hol húzódik a magánélet határa.
- c) Az információ lehetővé teszi a sértett azonosítását és megtalálását az elkövető számára: ez a legfontosabb kellék, ami megérteti velünk, miért olyan tág megfogalmazású az első két fogalmi elem.
- d) Az indíték (*mobile*): e szubjektív feltétel fennállása a tényállás megvalósításának *sine qua non*ja. Ezt a bűncselekményt nem lehet tehát gondatlanságból elkövetni. A bíróság előtt bizonyítani kell, hogy a cselekmény elkövetésének célja az volt, hogy az áldozatot, családtagjainak személyét vagy javait „közvetlen veszélynek” (*risque direct d’atteinte*) tegye ki.
- e) A veszélynek olyannak kell lennie, amelyről az elkövető nem állíthatja, hogy nem ismerhette (*ne pouvait ignorer*).³³

A Paty-gyilkosság nyomán jött létre külön, hat ügyészből álló szekció a párizsi főügyészségen. A szekció ügykörébe a legösszetettebb és leginkább mediatizált internetes gyűlölet-bűncselekmények tartoznak.

A francia médiahatóság, az Audiovizuális Médianács³⁴ 2020 júliusában, az Avia-törvény egyik, az Alkotmánybizottság által életben hagyott rendelkezése nyomán létrehozta az online gyűlöletkeltést figyelő központot.³⁵ A megfigyelőközpont feladata, hogy nyomon kövesse és elemezze az interneten, különösen a közösségi médiában megjelenő, gyűlöletkeltésre alkalmas, főként a fajgyűlöletre, terrorizmusra, zaklásra (*harcèlement*) uszító tartalmakat. A központnak nincs önálló honlapja; nem annyira

³² *Cons. const.*, 13 août 2021, n° 2021-823 DC

³³ Bigot, 2021, 12. o.

³⁴ Conseil supérieur de l’audiovisuel (CSA)

³⁵ Observatoire de la haine en ligne. Elérhető: <https://www.csa.fr/Informer/Toutes-les-actualites/Actualites/Observatoire-de-la-haine-en-ligne-analyser-pour-mieux-lutter> (Letöltve: 2022. június 30.)

önálló intézmény, mint inkább a médiahatóság egyik funkciója. 2022. január 1-jei hatállyal azután ez a jog- és szerepkör egy újonnan létrehozott intézmény, az Audiovizuális és Digitális Kommunikációt Szabályozó Hatóság (ARCOM)³⁶ felügyelete alá került. Ez az új hatóság az Audiovizuális Médiatanács és a szellemi alkotások internetes közlését és a szerzői jogok online védelmét felügyelő főhatóság³⁷ összeolvadásával jött létre. A fúzió annak a megfontolásnak az eredménye, miszerint a klasszikus audiovizuális média (rádió, televízió) és az interneten elérhető tartalmak megkülönböztetése szervezeti-intézményi értelemben is meghaladottá vált; továbbá szintén célszerű azonos eszközökkel, azonos keretek között fellépni az elektronikus és online médiában elkövetett jogsértések ellen, irányuljanak azok akár a szellemi tulajdonjog, akár az emberi méltóság ellen.

1.4. A hatályos szabályok

Mielőtt áttérnénk a gyűlöletbeszéddel kapcsolatos joggyakorlatra, majd az internetes zaklatás témájára, az eddig mondottak fényében tekintsük át újra és rögzítsük a gyűlöletbeszéd és a hozzá kapcsolódó tényállások hatályos szabályozásának legfontosabb elemeit.

A sajtótörvény 23. szakasza általános büntetőjogi záradékot tartalmaz a sajtószabadság korlátjaként, hogy azzal visszaélve ne lehessen bűncselekmény elkövetését elősegíteni. Eszerint bűnrészesként (*complice*) felel mindaz, aki a bűncselekmény elkövetését közvetlenül, az alábbi eszközök útján kiprovokálja:

- a) nyilvánosan vagy nyilvános helyen elmondott beszéd, fenyegetés;
- b) írásban, akár nyomtatott, akár ábrázolt formában, amennyiben ezeket árusítják vagy nyilvános helyen bemutatják pl. plakáton vagy
- c) mindezt elektronikus úton teszi.

Fontos, hogy a tényállás kelléke az uszítás, felbujtás eredményessége (*si la provocation a été suivie d'effet*). A sajtótörvény 24. szakasza rendeli büntetni mindazokat a cselekményeket, amelyek a szabad, nyilvános véleménynyilvánítás eszközeivel visszaélve meghatározott, az emberi élet, méltóság elleni erőszakos bűncselekmények, valamint a nemzet érdekei elleni bűncselekmények (hazaárulás) elkövetésére uszítanak, amennyiben az uszítás eredménytelen marad. Itt érhető tetten a különböző

36 Autorité de régulation de la communication audiovisuelle et numérique. Elérhető: <https://www.csa.fr/Informer/Espace-presse/Communique-de-presse/En-route-vers-l-ARCOM> (Letöltve: 2022. június 30.)

37 Haute autorité pour la diffusion des œuvres et la protection des droits sur internet

generációs sajtótörvény-novellák és a Btk. közötti összefüggés. Amennyiben az uszítás eredményes, azaz az említett bűncselekmények valamelyikének elkövetését ténylegesen kiváltja, akkor a cselekmény már átkerül a Btk. általános részének hatálya alá.³⁸ Témánk szempontjából lényegesebb a sajtótörvény előbb említett 24. szakaszának az a bekezdése, amely ugyanolyan büntetéssel fenyegeti azt, aki

- a) háborús vagy emberiség elleni bűntetteket; vagy
- b) a rabszolgaságot;
- c) az ellenséggel való együttműködést mentegeti (*apologie*)

akkor is, ha ezek elkövetőit soha nem ítélték el (!).

Ez utóbbi rendelkezéseket a francia gyarmattartó múlt, ill. – a c) pont tekintetében – a II. világháború eseményei magyarázhatják. A francia szélsőjobboldal ideológiájában ugyanis gyakran szerepel a gyarmatosítás, valamint a náci kollaboráns, antiszemita Vichy-rezsim mentegetése vagy akár dicsőítése.

A gyűlöletbeszéd 24. szakaszban található hatályos meghatározása szerint egy évig terjedő szabadságvesztéssel és/vagy pénzbüntetéssel büntethető az, aki egy személlyel vagy csoporttal szemben származása, vagy adott etnikumhoz, nemzethez, fajhoz (*race*) vagy valláshoz tartozása vagy nem tartozása miatt diszkriminációra, gyűlöletre vagy erőszakra uszít. Ugyanígy és ugyanitt, de külön bekezdésben rendeli büntetni a törvény azt, aki az említett bűncselekményeket egyén vagy csoport sérelmére követi el az áldozat neme, nemi irányultsága, identitása vagy fogyatékosága miatt.³⁹ Lényeges, hogy itt nem szerepel az eredményesség kritériuma, és a jogalkotó nem a *provoquer* (kivált), hanem a *provoquer à* (bujtogat, uszít) igealakot használja, tehát a tényállás akkor is megvalósul, ha a szót nem követi tett. A büntetés súlyosabb, ha az elkövető közhatalmat gyakorló vagy közfeladatot ellátó személy, és e minőségében eljárva követi el a bűncselekményt.

A sajtótörvény 32. és 33. szakaszai a becsmérlés (*diffamation*) tényállását szabályozzák. Ez irányulhat egyén vagy csoport ellen annak valamely etnikumhoz, nemzethez, fajhoz vagy valláshoz tartozása vagy éppen nem tartozása miatt. A cselekmény pénzbüntetéssel és/vagy szabadságvesztéssel büntetendő. A jogalkotó ugyanitt, de itt is külön bekezdésben rendeli büntetni a nemi hovatarozás vagy identitás, vagy szexuális orientáció, vagy fogyatékoság miatt elkövetett gyalázkodást.⁴⁰ A bíróság a bűnösség megállapítása esetén elrendelheti, hogy az elkövető az ítéletet saját költségén részben

38 Btk. 121-7. szakasz

39 Ezeknek a kisebbségeknek a védelmét is a szeparatizmustörvény emelte be.

40 A védettek körét itt is a szeparatizmustörvény bővítette ki.

vagy egészben függessze ki (*affichage*) vagy tegye közzé (*diffusion*), akár a hivatalos lapban (*Journal officiel de la République française*) is.⁴¹ A diszkrimináció tekintetében a szakasz a Btk.-ban szereplő meghatározásra⁴² utal vissza.

A francia Btk. az Általános rész (I. könyv) büntetésekről szóló III. címében a súlyosbító körülmények között szerepel, hogy ha a bűncselekmény elkövetését a gyűlöletbeszéd tárgykörébe vonható megnyilvánulások előzik meg vagy kísérik, akkor a büntetési tétel meghatározott skála szerint emelkedik. A Btk. így kívánja elérni, hogy a bíróság előtt ne kelljen bizonyítani az oksági kapcsolatot. A súlyosbítási kényszer tehát kétféleképpen állhat be. Az elkövető faji, nemzeti, etnikai, vallási, nemi hovatartozása vagy szexuális orientációja miatt olyan (képi, verbális stb.) inzultusokkal illetve a sértettet, amelyek

- a) annak becsülete (*honneur*) vagy megbecsülése (*considération*) ellen irányultak; vagy
- b) bizonyítást nyer, hogy a sértett hovatartozása vagy orientációja szolgált indítékul,

amint erről fent már szoltunk.

De hogy még bonyolultabb legyen a helyzet, a Btk. a Különös részben, a testi sértés (*violences*) bűncselekmény esetében, annak különböző tényállásai között külön is, a minősített esetek között nevezi meg azt, amikor az erőszakra az áldozat hovatartozása, identitása miatt kerül sor.⁴³

2. Gyűlöletbeszéd az ingadozó joggyakorlatban

A gyűlöletbeszéddel kapcsolatos bírói jogalkalmazás mind a mai napig ingadozik, függetlenül az újabb és újabb jogalkotástól. Két fő irányzat él egymás mellett.⁴⁴ Az egyik hajlamos elítélni azokat a megnyilvánulásokat is, amelyek az elutasítás, ellenségesség és az akár erőszakra is képes gyűlölet érzéseinek kiváltására irányulnak, amint a Semmitőszék egy 1976-os ítélete fogalmaz.⁴⁵ Ezen a nyomvonalon haladva hagyott jóvá a Semmitőszék 2017-ben egy vidéki polgármestert elmarasztaló ítéletet, aki a romákat „rémálomnak” nevezte, és sajnálkozását fejezte ki, hogy idejében hívták ki a mentőket,

41 Btk. 131-35. szakasz

42 Btk. 225-2, 432-7. szakaszok

43 Btk. 223-13. szakasz

44 Hochmann, 2022, 4. o. Az itt hivatkozott semmitőszéki ítéleteket is Hochmann idézi ebben a cikkben.

45 „...tendant à faire naître dans l'esprit des lecteurs des sentiments de haine envers les travailleurs immigrés et comme constituant des appels à la discrimination raciale et même à la violence”. *Cour de Cassation, Chambre criminelle, du 12 avril 1976, 74-92.515.* A Semmitőszék hatásköre a magyar Kúriának feleltethető meg.

amikor egy cigánykaraván kigyulladt.⁴⁶ Egy másik értelmezés szerint szankció csak akkor alkalmazható, ha az elkövető gyűlöletre, erőszakra, diszkriminációra szólított fel, bátorított. Amennyiben az – akár implicit – felszólítás nem állapítható meg, úgy a büntetőjogi felelősség nem áll meg. A klasszikus képlet szerint: „Brutus áruló!” – ez a mondat nem büntetendő, de ha hozzátesszük: „Ezért pedig meg kell ölni”, akkor már igen. Mindez világosan kitűnt a Semmitőszék egy másik, viszonylag új keletű ítéletéből is. Az ítélet alapjául szolgáló ügyben a vádlott terhére azt róttá az ügyészség, hogy *tweet*-jeivel diszkriminációra, gyűlöletre vagy erőszakra uszított. Ezek tárgya főként a „faji” arányok alakulása volt az európai, különösen a francia labdarúgó-válogatottakban. Az elsőfokú és a fellebbviteli bíróságok azonban csak azt az egy bejegyzését tartották büntetőjogba ütközőnek, amelyben az elkövető azt javasolta, hogy a francia válogatottból távolítsák el azokat, akik „csak papíron franciák”. Ezt végső soron a Semmitőszék is diszkriminációra történő felhívásként értékelte.⁴⁷ Hasonlóan végződött egy olyan ügy, amelyben az elítéltek – részben szolgálaton kívüli rendőrök – egy bárban Hitlert, a fehér felsőbbrendűséget éltették, és halált kiabáltak a zsidókra. Az elítéltek semmisségi panasszal fordultak a Semmitőszékhez. Egyebek között azzal érveltek, hogy a fellebbviteli bíróság helytelenül értelmezte a Pleven-törvényt, amely szerint a gyűlöletre uszításnak vagy felhívásnak konkrétan azonosítható személyek vagy csoport ellen kell irányulnia; a vádlottak pedig csupán politikai nézeteiket fejezték ki, jóllehet nyilvános helyen, de nem a nyilvánossághoz szólva. A Semmitőszék azonban úgy ítélte meg, hogy a hitlerizmus, a *white power* ideológiája, a gázkamrák újraindítására történő felszólítás elég pontosan kijelöli azt a kört, amelyet az elkövetők szerint diszkriminálni, gyűlölni és erőszakkal sújtani kell.⁴⁸ Ugyanez a testület helybenhagyta ugyanakkor annak a szerzőnek a felmentését, aki a ruandai népirtásról szóló cikkében a tuszikról úgy ír, mint a „leghezugabb fajról az ég alatt”.⁴⁹ A 2022-es elnökválasztás előtt nemzetközi feltűnést keltett Eric Zemmour, aki a szinte teljes ismeretlenségből jöve kis híján Macron kihívója lett. Zemmour rendszeresen támadja a bevándorlókat, különösen a muszlimokat. Többször perbe fogták gyűlöletbeszéd miatt a Pleven-törvény alapján, ám elítélni egyszer sem tudták. Zemmour azzal dicsekedett egy interjúban, hogy minden megszólalásában ügyel rá, nehogy a vallás, népcsoport egészéről szóljon, hogy szavait ne

46 Cour de cassation, criminelle, Chambre criminelle, 1 février 2017, 15-84.511

47 Cour de cassation, Chambre criminelle, 13 novembre 2019, 18-85.371

48 Cour de cassation, criminelle, Chambre criminelle, 28 mars 2017, 15-80.875. Hochmann az említett cikkében ezt az ítéletet véleményünk szerint téves következtetéssel idézi, amikor azon esetek között említi, amelyekben a bíróságok túl szűk értelmezésükkel elbuktatják a gyűlöletbeszéd vádját.

49 Cour de cassation, criminelle, Chambre criminelle, 8 novembre 2011, 09-88.007

lehesse rasszistának bélyegezni.⁵⁰ Ez azután meghökkentő ítéletekhez is vezethet. 2021-ben Zemmourt a párizsi fellebbviteli bíróság – az elsőfokú, elmarasztaló ítéletet megváltoztatva – felmentette a gyűlöletbeszéd vádjáról, amit azért emeltek ellene, mert arról értekezett, hogy Franciaországot megszállják és gyarmatosítják a muszlim bevándorlók. A felmentést a bíróság azzal indokolta, hogy Zemmour nem általában minden bevándorlóról, sem pedig általában minden muszlimról, hanem csupán ezek egy csoportjáról, közös halmazáról, a muszlim bevándorlókról beszélt.⁵¹ Felmerül a kérdés, hogy a *Charlie Hebdo*⁵² Mohamed-karikatúrái és egyéb, különböző vallások – főként az iszlám és a kereszténység – időnként durva kigúnyolása miatt nem esik a gyűlöletbeszédet tiltó normák hatálya alá. Hochmann abban látja erre a választ, hogy a Charlie Hebdo rajzolói nem az adott vallást vagy annak híveit általában, hanem olyan konkrét magatartásformákat vesznek célba, mint a bigottság, az integralizmus stb. Kritikájuk tárgya tehát nem a meg nem választható származás, hanem a többé-kevésbé szabadon választható viselkedés.⁵³

3. Cyberbullying: önálló tényállás vagy minősített eset?

3.1. Büntető tényállások digitalizációja

A Btk. 2003 óta pénzbüntetéssel vagy szabadságvesztéssel fenyegeti azt, aki rosszaratú telefonhívásaival más nyugalma megzavarja. A bírói gyakorlat ezt a tényállást kiterjesztette a szöveges üzenetekre is, mígnem a jogalkotó maga is úgy látta, hogy a szabályozást korszerűsíteni kell az újabb elektronikus eszközök terjedése miatt. 2014-ben a telefonhívásokhoz az elektronikus úton ismételt küldött üzeneteket is hozzávette mint elkövetési módot. A büntetés alapesetben egy évig terjedő szabadságvesztés és legfeljebb 15 ezer euró pénzbüntetés lehet.⁵⁴ Ebből akár ki is fejlődhetett volna az

50 « J'avais dit le mot magique » : comment Eric Zemmour évite habilement les condamnations, *Gala*, 2021. november 17. https://www.gala.fr/l_actu/news_de_stars/il-sait-ou-se-situe-la-ligne-comment-eric-zemmour-evite-habilement-les-condamnations_479674 (Letöltve: 2022. június 30.)

51 Cour d'appel de Paris, 8 septembre 2021, n° 20/05847

52 Emlékeztetőül: a Charlie Hebdo francia satirikus folyóirat, amelynek szerkesztőségét Mohamedről publikált gúnyrajzai miatt 2015 januárjában dzsihadista fegyveresek támadták meg, agyonlőve a lap tizenkét munkatársát és megsebesítve másik tizenegyet. [https://hu.wikipedia.org/wiki/2015-%C3%B6s_p%C3%A1rizsi_terror%C3%A1mad%C3%A1s_\(Charlie_Hebdo\)](https://hu.wikipedia.org/wiki/2015-%C3%B6s_p%C3%A1rizsi_terror%C3%A1mad%C3%A1s_(Charlie_Hebdo)) (Letöltve: 2022. június 30.)

53 Hochmann, 2022, 11. o.

54 Btk. 222-16. szakasz

internetes zaklatás önálló bűncselekményi tényállása. A jogalkotás azonban más irányt vett, amint mindjárt látni fogjuk.

Mielőtt az online zaklatásra vonatkozó szabályokat számba vennénk, érdemes pár szóban tisztázni a zaklatást általában. A francia Btk. háromféle zaklatást ismer:

- a) szexuális zaklatás (*harcèlement sexuel*);
- b) munkahelyi zaklatás (*harcèlement moral*);
- c) iskolai zaklatás (*harcèlement scolaire*).

Az internetes zaklatást (cyber-harcèlement) ezen a néven azonban hiába keresnénk a Btk.-ban vagy más, magasrendű jogszabályban – így az Otk.-ban – is. Ez nem jelenti azt, hogy ezt a magatartást a francia jog büntetlenül hagyná. Ennek a szabályozási tárgynak is megvan a maga evolúciója, amely még aligha ért a végére.

A digitális forradalom előrehaladtával egyre több bűncselekmény követhető el az internet felhasználásával. A francia büntetőjog alapvetően négyféleképpen reagál erre a fejleményre:⁵⁵

- a) A tényállás egyik elkövetési módjaként rögzíti. Ilyen például a személyazonosság bitorlása (*usurpation d'identité*), amely kiterjed a digitális személyazonosságra is;⁵⁶
- b) a büntető felelősség sorrendjét különös, ágazati szabályok alá rendeli: a sajtóvétségek elektronikus úton történő elkövetése esetén a szubszidiárus felelősségi rend megváltozik a nyomtatott sajtóra érvényeshez képest;⁵⁷
- c) alaptényállások minősített eseteként szabályozzák, mint egyes zaklatási formák esetén (témánk szempontjából ez a leginkább releváns, ezért ezzel foglalkozunk az alábbiakban részletesebben);
- d) a Semmitőszék esetjoga értékeli a digitális elkövetési módot és állapítja meg ennek következményeit.⁵⁸

A Btk. bizonyos bűncselekmények esetében tehát minősítő körülményként szabályozza az internet felhasználásával történő elkövetést. Ilyen a nemi erőszak, a szemérem elleni erőszak, az emberkereskedelem, a kiskorú prostitúcióra kényszerítése és a kerítés. Az említett négy bűncselekmény esetében súlyosabb a büntetés, ha az elkövető és az áldozat között az első kapcsolatfelvétel az internet felhasználásával történt, még

⁵⁵ Mesa, 2022, 125. o.

⁵⁶ Btk. 226-4-1. szakasz

⁵⁷ Audiovizuális törvény 93-3. szakasz. Részletesen l. alább, a Szolgáltatók és intézmények felelőssége c. pontban.

⁵⁸ A Semmitőszék esetjoga szerint az adatlopás megállapításához például nem szükséges, hogy az elkövető az adathordozót akár részben fizikailag megszerezze. Mesa, 2022, 125. o.

akkor is, ha az elkövető nem kimondottan az áldozatnak címzett, de nyilvánosan elérhető üzenete mozdította elő a találkozást.⁵⁹

Hasonló a helyzet a szexuális⁶⁰ és a munkahelyi zaklatással⁶¹ is. A szexuális zaklatás büntetőjogi tényállásának hatályos szövege a szexuális és szexista erőszak elleni küzdelemről 2018-ban elfogadott novella⁶² eredménye. A jogalkotás előzménye egy 2018 elején kiadott átfogó jelentés volt, amelyet a François Holland elnöksége idején a nemek közötti egyenlőség előmozdítására létrehozott bizottság készített a nők ellen elkövetett online erőszakról.⁶³ A jelentés arra a következtetésre jutott, hogy az elkövetők jórészt büntetlenül maradnak. A jelentés kiindulópontja, hogy tisztáz két fogalmat: a nők ellen online elkövetett erőszak (*violences faites aux femmes en ligne*) és a virtuális erőszak (*cyber-violences faites aux femmes*) közül az előbbi részesíti előnyben, mert ez fejezi ki jobban, hogy az erőszak az okozott sérelmet tekintve tényleges, csupán az elkövetés módja, ill. „helye” specifikus. A jelentés ezek után különösen két jelenséget vizsgál. Az egyik a párkapcsolati erőszak sajátos, online formája, amikor is az egyik fél (jellemzően a férfi) a másik felett digitális ellenőrzést vagy uralmat gyakorol: az elkövető nyomon követi a másik minden lépését a virtuális vagy akár valóságos térben, különböző helymeghatározó eszközök segítségével (*cybercontrôle dans le couple*). Látens, de kiterjedt jelenséggel állunk szemben, amelyről pontos statisztikai adatok Franciaországban nem állnak rendelkezésre. A másik, különösen terjedő zaklatási forma az ún. *raid numérique*, ami talán online rajtaütésként fordítható. Ennek tipikus áldozatai gyakran politikusnők vagy influenszerek, akik maguk is a nők jogainak vagy méltóságának védelmében lépnek föl. A jelentés több konkrét esetet idéz. Ezek közül az egyikben egy nőket érő utcai zaklatásokat vizsgáló *youtubeuse* nem kevesebb mint negyvenezer (!), köztük gyilkossággal vagy nemi erőszakkal fenyegető üzenetet kapott. Ennek szankcionálása azonban némi gondot okozott a jogalkotónak. A nehézséget a szubjektív elkövetői magatartás jelentette. A zaklatás fogalmi eleme az ismétlődő jelleg. Ez jelen esetben szexuális vagy szexista töltetű szavak vagy gesztusok formájában valósul meg, amely az áldozat számára megfélemlítő, lealacsonyító, abból a célból, hogy számára ezzel őt félelmet keltő, ellenséges vagy sértő helyzetbe hozzák.⁶⁴ A *raid numérique* esetében az egyes elkövetők nem feltétlenül

59 Btk. 222-24,8°; 222-28,6°; 225-4-2, 3°; 225-12-2, 2°; 225-7, 10° szakaszok

60 Btk. 222-33, 6° szakasz

61 Btk. 222-33-2-2, 4° szakasz

62 Loi n° 2018-703 du 3 août 2018 renforçant la lutte contre les violences sexuelles et sexistes art. 11

63 HCE, 2017.; Quemener, 2018.

64 „Le harcèlement sexuel est le fait d'imposer à une personne, de façon répétée, des propos ou comportements à connotation sexuelle ou sexiste qui soit portent atteinte à sa dignité en raison de leur caractère dégradant ou humiliant, soit créent à son encontre une situation intimidante, hostile ou offensante.” Btk. 222-33. szakasz

ismélik meg a cselekményt, ám az áldozat ettől függetlenül sorozatos, tömeges támadást él át. A törvény módosítás úgy oldotta fel az ellentmondást, hogy a Btk. most már akkor is megvalósultnak tekinti a szexuális zaklatást, ha ugyanazt a sértettet egyszerre vagy egymás után többen inzultálják. A bűncselekmény megállapításának még az sem feltétele, hogy az elkövetők egyeztessék fellépésüket; elég, ha tisztában vannak azzal, hogy mások is hasonló megnyilvánulásokkal illetik az áldozatot. Alapesetben a büntetés két évig terjedő szabadságvesztés és 30 ezer euró pénzbüntetés lehet. A klasszikus minősítő körülmények (tizenöt évnél fiatalabb személy, vagy az elkövetőnek alárendelt vagy egyébként sérülékeny személy sérelmére, vagy csoportos elkövetés) mellé a 2018-as törvény beiktatta az internetes elkövetési módot is. A minősítő körülmények fennállása esetén a büntetési tétel három évre és 45 ezer euróra emelkedik. Az effajta csoportos zaklatás elkövetőit nehéz felelősségre vonni. Mindamellet a vonatkozó, a törvényt ismertető igazságügy-miniszteri körlevél arra orientálja az ügyészeket, hogy legalább a kezdeményezőkkel vagy a főbb elkövetőkkel szemben lépjenek föl.⁶⁵ A digitális rajtaütésnek ezt a tényállását a Btk. nemcsak a szexuális, hanem a munkahelyi zaklatásra is kiterjeszti.⁶⁶

A Btk. az internetes zaklatáshoz hasonló tényállást rögzít a magánszféra sérelmére elkövetett bűncselekmények között, amikor az elkövető valaki más szexuális tartalmú beszélgetéseit, szavait vagy őt ábrázoló képet hoz nyilvánosságra az illető beleegyezése nélkül. Megjegyezzük, hogy bár manapság a nyilvánosságra hozatal jellemző módon az interneten történik, a jogalkotó nem tesz különbséget off- és online elkövetési mód között.⁶⁷

3.2. Munkahelyi és iskolai zaklatás

A munkahelyi zaklatást alapesetben az elkövető ismétlődő szóbeli vagy más megnyilvánulásokkal, viselkedéssel valósítja meg; célja vagy eredménye pedig a sértett munkakörülményeinek oly mértékű romlása, ami jogainak és méltóságának sérelmével, fizikai vagy lelki egészségének megváltozásával járhat, vagy karrierkilátásait ronthatja.⁶⁸ Ugyanebben a körben, hasonló módon szabályozza a Btk. a párkapcsolati

65 Présentation de la loi n°2018-703 du 3 août 2018 renforçant la lutte contre les violences sexuelles et sexistes 5. Elérhető: <https://www.legifrance.gouv.fr/circulaire/id/44010> (Letöltve: 2022. június 30.)

66 Btk. 222-33-2-2. szakasz

67 Btk. 226-2-1. szakasz

68 „Le fait de harceler autrui par des propos ou comportements répétés ayant pour objet ou pour effet une dégradation des conditions de travail susceptible de porter atteinte à ses droits et à sa dignité, d'altérer sa santé physique ou mentale ou de compromettre son avenir professionnel...” Btk. 222-33-2.

zaklatást is.⁶⁹ Mindkét tényállásnak minősítő körülményei lehetnek: munkaképtelenség mint következmény; csoportos elkövetés; sérülékeny csoportok, köztük kiskorúak sérelmére történő elkövetés stb. A minősítő körülmények között szerepel, ha a cselekmény online, ill. digitális úton követik el.⁷⁰

2022-ben a francia parlament külön törvényt fogadott el az iskolai zaklatásról⁷¹ (a továbbiakban: Izt.), amely ezt önálló bűncselekményként a Btk.-nak ebbe az alfejezetébe illesztette. Itt a sértett csak tanuló vagy diák, az elkövető diák és tanár egyaránt lehet.⁷² A szokásos minősítő körülmények között ennél a tényállásnál van egy különösen súlyos: a büntetési tétel drámai módon megemelkedik, ha a zaklatás eredményeképpen a tanuló vagy diák öngyilkosságot követ el. Érdekes módon azonban a jogalkotó ezt az alaptényállást nem egészítette ki az internetes elkövetési mód minősítő körülményével. Így felmerül a kérdés, beszélhetünk-e internetes iskolai zaklatásról, ahogy – az imént mondottak fényében – legalább minősített esetként beszélhetünk internetes zaklatásról.

Az Izt. módosította az Otk. több rendelkezését is. Ez utóbbi már addig is külön címben szabályozta az iskolai egészségvédelmet, ezen belül pedig önálló fejezetben a bánásmódok (*mauvais traitements*) megelőzését.⁷³ Mostantól előírja azt is, hogy az iskola teljes tanári állományának külön ifjúságvédelmi továbbképzést kell végeznie; a képzés külön tanegységet tartalmaz a kiskorúak ellen elkövetett szexuális bűncselekményekkel és ezek következményeivel kapcsolatban. Az Izt. nyomán az iskolai zaklatás mint kifejezés és tényállás, és az ellene történő konkrétabb fellépés követelménye került be az Otk. szövegébe, annak több helyén is. Mint említettük, az Otk. szövege sem nevesíti az internetes zaklatást, de elfogadott szakirodalmi és jogalkalmazói értelmezés szerint nyilván beleértendő az iskolai zaklatás fogalmába.⁷⁴ Ugyanez mondható el arról a kérdésről is, hogy vajon a tanintézmény falain kívül történő elkövetéshez is fűződik-e fegyelmi vagy súlyosabb szankciók.⁷⁵ Az az értelmezés, hogy az iskola rendjéhez az iskolán kívül is alkalmazkodniuk kell a diákoknak, nem új. Az oktatási hatóságok és a bírói gyakorlat is ebből indul ki. Egy 2018 májusában kiadott, a közoktatási, valamint a kutatási és felsőoktatási minisztériumok által közösen jegyzett közlőny idéz egy

69 Btk. 222-33-2-1. szakasz

70 «Lorsqu'ils ont été commis par l'utilisation d'un service de communication au public en ligne ou par le biais d'un support numérique ou électronique.» Btk. 222-33-2-2. szakasz 4°

71 Loi n° 2022-299 du 2 mars 2022 visant à combattre le harcèlement scolaire

72 Btk. 22-33-2-3. szakasz

73 Otk. L.542-1—L.542-4. szakaszok

74 L.511-1. szakasz. A Dalloz kommentárja a kiadó online jogtárában, előfizetéssel érhető el: <https://www.dalloz.fr/documentation/Document?id=EDUC003000> (Letöltve: 2022. június 30.)

75 Uo.

jogesetet a versailles-i közigazgatási bíróság gyakorlatából. A keresetet egy apa nyújtotta be, akinek a fiát kicsapták egy gimnáziumból, miután illetlen és a sértettet lealacsonyító filmeket küldött egy diáktársnőjének. Az apa az intézkedés hatályon kívül helyezését kérte a bíróságtól azon az alapon, hogy fia iskolán kívül, egy buliban követte el tettét, ezért az iskolai fegyelmet nem sérthette. A közigazgatási bíróság ítélete szerint azonban a cselekmény elválaszthatatlan az elkövető gimnáziumi tanulói minőségétől és attól a körülménytől, hogy az elkövető és áldozata egyazon iskola diákjai voltak. Így a cselekmény óhatatlanul és súlyosan megzavarta az intézmény életét. A körlevél emlékeztet rá, hogy a közösségi média terjedése egyre inkább elmosza a határvonalat a tanulók iskolán belüli és azon kívüli élete között.⁷⁶ Az iskolai *cyberbullying* jelenségével a hatóságok és a jogalkotó ezzel párhuzamosan kénytelen szembenézni.

Az Izt. kiemelte, az oktatáshoz való jogról szóló általános rendelkezések közé helyezte át a zaklatás általános tilalmát, avagy – így is mondhatnánk – a zaklatásmentes iskolai környezethez való jog biztosítását. A francia jogszabályokra jellemző, hosszú és részletes meghatározás semmit nem akar a véletlenre (vagy a jogalkalmazóra?) bízni: „Egyetlen tanuló vagy diák sem lehet kitéve az oktatási intézményen belül, illetve az iskolai vagy egyetemi élettel összefüggésben tett olyan megjegyzésekből vagy magatartásból eredő zaklatásnak, amelynek célja vagy hatása méltóságának megsértése, testi vagy lelki egészségének károsítása vagy tanulmányi előmenetelének romlása. Ezek a cselekmények a Btk. 222-33-2-3. szakasza szerinti iskolai zaklatás bűncselekményének minősülhetnek.”⁷⁷

Az Izt. rendelkezéseinek másik csoportja az iskolai és egyetemi zaklatás elleni fellépés büntető anyagi és -eljárási jogi eszközeit erősíti meg. A Btk.-n belül megalkotja egyrészt az iskolai zaklatás büntetőjogi, már ismertetett tényállását. A büntetőeljárási kódexben⁷⁸ (a továbbiakban: Be.) pedig a házkutatásra vonatkozó szabályok között megteremti annak lehetőségét, hogy internetes bűncselekmény esetén a terhelt számítógépét, az azon tárolt adatokat a nyomozó vagy vádhatóság lefoglalja.⁷⁹

76 *Lettre de la direction des affaires juridiques du ministère de l'éducation nationale et du ministère de l'enseignement supérieur, de la recherche et de l'innovation LIJ N°202 – mai 2018*. Elérhető: https://www.education.gouv.fr/lettre-information/lettre-information-juridique/PDF/LIJ_2018_202_mai.pdf (Letöltve: 2022. június 30.)

77 *Aucun élève ou étudiant ne doit subir de faits de harcèlement résultant de propos ou comportements, commis au sein de l'établissement d'enseignement ou en marge de la vie scolaire ou universitaire et ayant pour objet ou pour effet de porter atteinte à sa dignité, d'altérer sa santé physique ou mentale ou de dégrader ses conditions d'apprentissage. Ces faits peuvent être constitutifs du délit de harcèlement scolaire prévu à l'article 222-33-2-3 du code pénal*. Otk. L.111-6. szakasz.

78 Code de procédure pénale

79 Izt. 12. szakasz, amely a Be. több rendelkezését is módosítja.

Mivel Franciaországban a kiskorúakra külön Büntető törvénykönyv⁸⁰ van hatályban, az Izt. ebbe is beillesztett néhány, az iskolai zaklatással kapcsolatos rendelkezést. A zaklatás elkövetőjére mellékbüntetésként kiróható például, hogy olyan képzésen vagy gyakorlaton vegyen részt, amelyen érzékenyítik őt az iskolai zaklatás következményeire, veszélyeire.⁸¹

4. A megelőzés mint a zaklatásmentes környezethez való jog biztosítása

Az internetes zaklatás esetleg tragikus következményeivel mind a jogalkotó, mind a jogalkalmazó, mind a közvélemény tisztában van. Arról, hogy ezek között az öngyilkosság is szerepelhet, számos cikk olvasható a francia sajtóban.⁸²

Egy 2013-ban kiadott oktatási minisztériumi körlevél először vette számba a probléma megelőzésének és kezelésének lehetséges eszközeit. Ezeket főként az érzékenyítésben és a bizalom légkörének fenntartásában jelöli meg; tudatosítani kell például a diákokban, hogy az internetes zaklatás elfogadhatatlan és tűrhetetlen, ezért fegyelmi vagy akár annál súlyosabb következményekkel járhat. Meg kell teremteni minden oktatási intézményben azokat a csatornákat, amelyeken keresztül gyorsan, egyszerűen és bizalmasan jelentkezhetnek és segítséget kérhetnek az áldozatok. A körlevél emlékezteti az intézményvezetőket a rendelkezésre álló eszközökre, köztük – súlyosabb esetben – akár a büntető feljelentésre.⁸³

A francia ombudsman (*défenseure des droits*) 2021. évi közleményében és jelentésében foglalkozik az iskolai és az internetes zaklatás jelenségeivel. Megállapítja, hogy a döntéshozók az elmúlt években tudatára ébredtek a helyzet súlyosságának, és ennek eredményeképpen a társadalomnak és a gyerekeknek, diákoknak is több eszköz áll rendelkezésre a védekezéshez: minden tanintézményben van zaklatás elleni referens; működnek ingyenes segélyhívó telefonvonalak (közülük egy kimondottan a zaklatás internetes formájára) és fórumok, cselekvési tervek készültek; pedagógiai segédanyagok. Ennek ellenére a probléma továbbra is fennáll, az esetek száma magas szinten

80 Code de la justice pénale des mineurs

81 Izt. 15. szakasz

82 A témát alaposan vizsgálja a Leideni Egyetem kutatóinak még 2014-ben megjelent nemzetközi tanulmánya: Van Geel–Vedder–Tanilon, 2014.

83 Circulaire n° 2013-187 du 26-11-2013 in *Le bulletin officiel de l'éducation nationale, de la jeunesse et des sports n° 44 du 28 novembre 2013*. Elérhető: https://www.education.gouv.fr/bo/13/Hebdo44/MENE1329057C.htm?cid_bo=75290 (Letöltve: 2022. június 30.)

stagnál. Ennek okai között említi, hogy még mindig tartja magát az a szemlélet, amely a verbális és fizikai erőszakot bagatellizálja, bizonyos fokig az életkor szinte természetes velejárójának tartja; más esetben megelégszenek a zaklató gyerek vagy diák másik iskolába történő áthelyezésével.⁸⁴

Az Otk. – a zaklatásmentes iskolai környezetről szóló, fent már említett rendelkezései között – előírja a köz- és magánoktatás alap-, közép- és felsőfokú intézményei számára, hogy megfelelő intézkedésekkel vegyék föl a küzdelmet a jelenséggel szemben, a megelőzésre helyezve a hangsúlyt. A pedagógus és oktatói közösség feladatává teszi, hogy olyan légkört teremtsenek, amelyben könnyű észrevenni a zaklatásra utaló jeleket; adjanak gyors és összehangolt választ; mutassanak irányt az áldozatnak, az elkövetőnek és a tanúknak egyaránt; irányítsák őket a megfelelő segítséget nyújtani képes intézményekhez. Az Otk. ugyanitt kötelezően előírja, hogy a diákoknak és a szülőknek évente legalább egy olyan alkalmat kell szervezni, amelyen felhívják a figyelmüket az iskolai zaklatás, különösen a *cyberbullying* veszélyeire.⁸⁵ Az iskolai zaklatás elleni küzdelemben az Otk. – az Izt. módosítása nyomán – fontos szerepet bíz az állami gimnáziumokban és reálgimnáziumokban működő, az egészségre, az állampolgári ismeretekre és a környezettudatosságra nevelésért felelős bizottságokra, amelyeket az oktatási intézmény igazgatója elnököl. Ennek feladata általában, hogy a szülőkkel és más, az iskolához képest külső szereplőkkel együtt küzdjön az iskolakerülés és más, az iskolai nevelést károsan befolyásoló társadalmi jelenségek ellen, egyebek között a társadalmi mediáció, valamint a művészeti és kulturális nevelés eszközeivel. A törvény tehát 2022 márciusa óta ebben a körben az iskolai zaklatás elleni küzdelmet is megnevezi e bizottság feladatai között.⁸⁶ Az Otk. hatálya nem csupán a köz-, hanem a magánoktatásra is kiterjed, és így a törvény az iskolai zaklatás elleni küzdelmet értelemszerűen a magánintézmények és a külföldön működő francia oktatási intézmények számára is kötelezővé teszi, *mutatis mutandis*, elsősorban a szervezeti, függelmi és szervezeti eltérések figyelembevételével.⁸⁷ Az Izt. nem csak az Otk.-t módosította, hanem ágazatokat átfogó módon kötelezővé tette az érzékenyítést és a képzést annak érdekében, hogy minden, az iskolai zaklatással esetleg találkozó hivatásrend képviselői felismerjék annak előfordulását, és képesek legyenek az áldozatokat megvédeni, traumáikat kezelni. Az orvosok, ápolók,

84 *Avis du Défenseur des droits n°21-10, Paris, le 12 juillet 2021*. Elérhető: https://juridique.defenseurdesdroits.fr/doc_num.php?explnum_id=20852, valamint *Rapport 2021. Santé mentale des enfants: le droit au bien-être*. Elérhető: https://juridique.defenseurdesdroits.fr/doc_num.php?explnum_id=21061 (Letöltve: 2022. június 30.)

85 Otk. L.111-6. szakasz

86 Otk. L.421-8. szakasz

87 Otk. L.442-2., L.452-3-1. szakaszok

szociális munkások, a bírák, a pedagógusok és egyéb oktatási személyzet, a sport-, kulturális és szabadidős foglalkoztatásban részt vevő személyzet, az állami és helyi rendőrség, valamint a csendőrség tagjai alapképzésük részeként oktatást kapnak a zaklatási cselekmények megelőzéséről, azonosításáról, az áldozatok, a tanúk és adott esetben az elkövetők gondozásáról (*prise en charge*). Az iskolai és egyetemi zaklatások megelőzéséhez, felderítéséhez és kezeléséhez szükséges továbbképzésre az említett körnek és mindenkinek lehetőséget kell teremteni, akik szakmai minőségben dolgoznak az oktatási intézményekben. (Az alapképzésnek tehát kötelezően része ez az anyag, a továbbképzésben pedig csak lehetőség van rá.)⁸⁸ Az iskolai zaklatás megelőzésének és kezelésének módjairól a tanintézmény alapító okiratában vagy oktatási tervében irányelveket kell lefektetni.⁸⁹ Ezek kidolgozásába a tanerőn kívül be kell vonni orvosokat, ápolókat, szociális munkásokat, pszichológusokat.⁹⁰ Az iskolaorvos feladata, hogy a rutinvizsgálatok során is figyelje, a tanulón, ill. diákon nem mutatkoznak-e elszennvedett zaklatás jelei – nyilván abból kiindulva, hogy a zaklatásról az áldozat nem minden esetben beszél.⁹¹

A zaklatás témáját az Otk. mindazonáltal nemcsak az egészségügyi és mentális kockázatok vagy a büntetőjogi vonatkozások felől közelíti meg, hanem helyet ad neki a tananyagra vonatkozó rendelkezések között is. A törvény hosszú szakaszt szentel az oktató etikai és állampolgári ismeretek meghatározásának. Ezek az ismeretek azt a célt szolgálják, hogy általuk a diákok „felelősségteljes és szabad polgárok legyenek, akik kritikai érzékre és az átgondolt cselekvés képességére tesznek szert, *beleértve az internet és a nyilvános, online kommunikáció használatát is*”.⁹² Az általam kiemelt szövegből is látszik, hogy bár az Otk. nem nevezi meg külön az iskolai zaklatás online formáját, ez aligha jelenti azt, hogy a jogalkotó erről megfeledkezett. Egyebekben az etikai és állampolgári ismeretek körébe tartozik például a fogyasztóképes személyek jogai és esélyegyenlősége, a *fair trade* előnyben részesítése, az önkéntes és közösségi tevékenység iránti érzékenyítés. Ezen értékek között kapott helyet az Izt. elfogadásával annak az ismeretnek az átadása, amelynek révén a diákok tudni fogják, kihez, a hatóságokon kívül milyen szervezetekhez fordulhatnak, ha iskolai zaklatást tapasztalnak. A törvény tehát nemcsak a potenciális vagy tényleges áldozatokhoz, hanem a potenciális elkövetőkhöz is szól, és megpróbálja megelőzni bennük ennek a magatartásnak a kialakulását. Egy korábbi, 2021. decemberi módosítás is beemelte az Otk. szóban forgó szakaszába a felelős és

88 Izt. 5. szakasz

89 Izt. 5. szakasz

90 Otk. L.543-1. szakasz

91 Otk. L.542-2. szakasz

92 „...à devenir des citoyens responsables et libres, à se forger un sens critique et à adopter un comportement réfléchi, y compris dans leur usage de l'internet et des services de communication au public en ligne”.

megfontolt internet- és közösségimédia-használat oktatását: hogyan védekezzenek a képmás-, identitás- és adatlopással vagy más visszaélési kísérletekkel szemben.⁹³

Az Otk. eddig ismertetett rendelkezései jórészt a középfokú oktatási intézményekre vonatkoznak. Ám a törvény hatálya az egyetemekre is kiterjed. A kódex „egyetemi élet-ről” szóló, VIII. könyve egyebek között arról is rendelkezik, hogy az egyetemeken olyan miliőt kell teremteni, amely a hallgatónak nemcsak a tanulmányi, hanem a társadalmi előmenetelét is szolgálja, szükség esetén akár szociális segítségnyújtás révén. Ez a segítő, támogató környezet feltételezi immár a zaklatás jelensége elleni küzdelmet.⁹⁴

Az iskolai internetes és egyéb zaklatás elleni fellépésre nevezték ki Franciaországban a „zaklatás elleni küzdelem diák nagyköveteit” (*ambassadeurs lycéens contre le harcèlement*). A kezdeményezés 2015-re nyúlik vissza. Jelenleg mintegy 5000 diák nagykövet működik. Az elképzelés egyszerű: a diákok önkéntes alapon vállalják, hogy a saját környezetükben, diaktársaik körében figyelik és észlelik a zaklatást, szükség esetén beavatkoznak, ill. a megelőzés részeként érzékenyítik társaikat azzal, hogy az elfogadás, a kulturált együttélés viselkedési mintáit mutatják föl. Feladatuk különösen, hogy őrkdjenek a közösségen belüli személyes kapcsolatok minősége fölött; vigasztalják és gyámolítsák a zaklatás áldozatait; lépjenek föl a zaklatókkal szemben. A minisztériumi honlap rendkívül kidolgozott ajánlásokat tartalmaz arra nézve, hogyan lássák el a „nagykövetek” feladataikat. Tarthatnak például olyan összejöveteleket a diákokkal, amelyeknek tárgya az iskolai zaklatás, felvilágosítva diaktársaikat arról, hogyan lehet felismerni, kihez lehet fordulni, milyen ellenszerei vannak stb.⁹⁵ A diáknagykövetek nagy előnye, hogy a fiatalok egymás előtt kevésbé szégyellik kibeszélni az elszenvedett vagy látott-hallott sérelmeket. A diáknagykövetek tevékenysége kiterjed nemcsak a szorosan vett iskolai zaklatás, hanem a diákokról felvett, szexuális tartalmú beszélgetések vagy képek internetes közzététele elleni fellépésre is.⁹⁶ A diáknagykövetek „intézményének” bevezetését a zaklatással kapcsolatos kedvezőtlen statisztikák is indokolták. A tanulók 5,6 százaléka vallott úgy, hogy már érte őt zaklatás. Hét százalék azoknak az aránya, akik rendszeresen találkoznak az internetes zaklatás valamilyen formájával.⁹⁷

93 Otk. L.312-15. szakasz

94 Otk. L.822-1. szakasz

95 Elérhető: <https://www.education.gouv.fr/devenir-ambassadeur-au-lycee-323018#edugouv-summary-item-4> (Letöltve: 2022. június 30.)

96 A Btk. 226-2-1. fent már hivatkozott szakasza

97 Kevésbé friss, de sokkal részletesebb, tudományos igényű kutatási eredményekre nézve l. Blaya, 2018. A diák nagykövetekről részletesen l. <https://www.education.gouv.fr/non-au-harcelement/le-dispositif-des-ambassadeurs-non-au-harcelement-323021> (Letöltve: 2022. június 30.)

5. A szolgáltatók, intézmények felelőssége

5.1. A sajtótól a közösségi médiáig: a szerkesztői felelősség felszívódása

Érdemes feltenni a kérdést, milyen módon kényszeríthető ki az online térben elkövetett bűncselekmények, a cyberbullying, a gyűlöletbeszéd elleni hatósági fellépés. A francia szabályozás nehezen áttekinthető. A sajtótörvény mellett más törvények is tartalmaznak releváns rendelkezéseket. A véleménynyilvánítás és a kifejezés szabadsága egyfelől, másfelől pedig a gyűlöletkeltés megakadályozása egymásnak olykor ellentmondó értékek, ill. érdekek. A közöttük fennálló egyensúlyt nem lehet egyszer és mindenkorra beállítani. A híreket, véleményeket, műalkotásokat és más kifejezésformákat közlő, továbbító médiumok, platformok fejlődése is szükségessé teszi a vonatkozó joganyag folyamatos frissítését, az új kihívásokhoz igazítását. A francia jogalkotó azonban nem kizárólag a sajtótörvény módosításával, korszerűsítésével reagál, hanem újabb és újabb, *sui generis* törvényeket alkot, amelyek azonban az alap jogforrást, a sajtótörvényt is újra és újra korszerűsítik.

A sajtótörvény a sajtó útján elkövethető bűncselekményekért viselt felelősség rendjét is meghatározza. Ezek szerint elkövetőnek első helyen a kiadó igazgatóját, a felelős szerkesztőt, ill. társszerkesztőt kell tekinteni. Amennyiben ilyen nincs, vagy mentesül a felelősség alól, akkor – ebben a sorrendben – a szerző, a nyomda, a forgalmazó, terjesztő stb. viseli a felelősséget.⁹⁸

A sajtótörvény az audiovizuális, valamint az elektronikus média elterjedésével nem tűnt elégségesnek. Az audiovizuális kommunikációról 1982-ben elfogadott törvény szerint, amennyiben az elkövetés elektronikus úton történik, az ott megjelenő publikációért felelős szerkesztő vagy társszerkesztő tekintendő elkövetőnek, ennek hiányában a szerző, ennek hiányában pedig a bejegyzés létrehozója viseli az elsőrendű felelősséget. A szerző azonban tettestársként felel minden esetben. Nem felel a szerkesztő azokért a tartalmakért, amelyeket a felhasználók küldenek az oldalra, amennyiben a jogsértő tartalom észlelése után nyomban gondoskodik annak eltávolításáról.⁹⁹

Fontos az 1986-ban elfogadott, már említett Léotard-törvény a kommunikáció szabadságáról. Ennek eredeti tárgya a klasszikus audiovizuális média, azaz a rádió és televízió volt. Ez egészült ki azután 2020-ban egy kifejezetten az online platformokra vonatkozó IV. címmel, ezen belül a gyűlöletkeltő online tartalmak elleni küzdelemről szóló rendelkezésekkel. Ez nagyon részletesen határozza meg a platform üzemeltetőinek

⁹⁸ Sajtótóv. 42. szakasz.

⁹⁹ *Loi n° 82-652 du 29 juillet 1982 sur la communication audiovisuelle Art. 93-3.*

együttműködési kötelezettségét, amelyet az ARCOM-mal kell folytatniuk. Az ARCOM mérlegeli az egyes platformokra jellemző kockázatokat, és szolgáltatónként más és más irányelveket, ajánlásokat fogadhat el. Ezek általában adatközlési kötelezettséget tartalmaznak, a szolgáltatásokra vonatkozó paraméterek, elvek közlését, a személyes adatokra vonatkozó korlátozások figyelembevételével. Az ARCOM kötelezheti is az adatszolgáltatásra az üzemeltetőt. Az együttműködési kötelezettség megsértéséért az ARCOM pénzbírságot is kiszabhat, amely az előző évi árbevétel legfeljebb hat százaléka vagy legfeljebb 20 millió euró lehet.¹⁰⁰

5.2. A jogsértő tartalmak azonnali eltávolításának alkotmányos korlátai

A korábban már szintén említett Avia-törvény arra kötelezte volna az online platformok és keresőmotorok üzemeltetőit, hogy egy vagy több személy értesítését követően huszonnégy órán belül távolítsák el a nyilvánvalóan illegális, például a gyűlöletkeltést, a rasszista vagy vallásgyalázó tartalmakat. A terrorista vagy gyermekpornográf tartalmak esetében ezt a határidőt egy órában (!) állapította meg. Az Alkotmánytanács 2020. június 18-i határozatában¹⁰¹ azonban e rendelkezések egy részét alkotmányellenesnek találta. Megerősítette ugyan, hogy a jogalkotónak felhatalmazása van rá, hogy a kifejezés szabadságával való visszaélés ellen föllépjen, amennyiben valamely megnyilvánulás a közrendet vagy harmadik személyek jogait sérti. Minden eddiginél határozottabban leszögezte, hogy egyrészt kiskorúakat ábrázoló pornográf képek terjesztése e szabadság megsértésének különösen súlyos esete, csakúgy, mint a terrorista cselekményre fölbujtás vagy effajta cselekmények mentegetése. Másrészt azonban több okból is kifogásolta a törvény által az üzemeltetőkre rótt kötelezettségeket. Terrorista vagy gyermekpornográf tartalom esetében az Alkotmánytanács úgy ítélte meg, hogy a jogellenes jelleg meghatározása csak bírósági hatáskörrel lehetséges, az említett egyórás határidő pedig bírósági határozat meghozatalához és közléséhez nem elegendő. A véleménynyilvánítás szabadságának ez a korlátozása nem felel meg az arányosság és a célszerűség együttes követelményeinek. Az Alkotmánytanács annak kockázatára hívta föl a figyelmet, hogy a szolgáltatók ezek után minden vitatott tartalmat inkább eltávolítanak, beleértve a kockázatosnak ítélt, ám esetleg mégis jogszerű anyagokat is.¹⁰²

100 Léotard-törvény 62. szakasz

101 Décision n° 2020-801 DC du 18 juin 2020

102 Az ítélet kommentárja l. itt: https://www.conseil-constitutionnel.fr/sites/default/files/as/root/bank_mm/decisions/2020801dc/2020801dc_ccc.pdf (Letöltve: 2021. november 18.)

5.3. Párbeszéd és kötelező együttműködés

A korrekció gyanánt elfogadott, már ugyancsak említett szeparatizmustörvény az alkotmányos kifogásokat figyelembe véve alakította át a felelősségi szabályokat. Megtartotta az Avia-törvényből az alkalmazási kört: olyan szolgáltatókról van tehát szó, amelyek harmadik személyek által készített online tartalmakat továbbítanak, osztanak meg vagy hivatkoznak ezekre. A szolgáltató akkor esik e rendelkezések hatálya alá, ha Franciaország területén a kapcsolódások száma elér egy bizonyos, rendeletben meghatározott számot; az azonban közömbös, hogy a szolgáltatót Franciaországban vagy máshol alapították vagy jegyezték-e be. Látható, hogy a rendelkezést úgy fogalmazták meg, hogy az a nagy közösségimédia-platformokat vegye célba, hiszen ezek a gyűlöletkeltő tartalmak fő közvetítői: Facebook, Twitter, Instagram, YouTube stb.¹⁰³

A platformokra a törvény azt a kötelezettséget rója, hogy arányos emberi és technológiai erőforrásokat működtessenek annak érdekében, hogy a jogsértő tartalmakat legyen kapacitásuk törölni. A jogalkotó el akarta kerülni, hogy a szolgáltatók mindezt algoritmusokra bízzanak. A vonatkozó rendelkezés részletesen felsorolja, milyen műszaki és szakmai eszközökkel kell a platformoknak mindezt teljesíteniük, de a törvény logikája az, hogy a felhasználót tájékoztatni kell a jogairól és a lehetőségeiről, különösen arról, milyen módon és feltételekkel kérheti a jogellenes tartalom törlését, valamint arról, milyen eljárások keretében tudja a szolgáltató átlátható módon értékelní a kifogásolt tartalmat.¹⁰⁴ A szeparatizmustörvény a hatálya alá tartozó valamennyi szolgáltatót arra kötelezi, hogy természetes személy összekötőt jelöljön ki, akin keresztül egycsatornás kommunikációt folytat a hatóságokkal. Mindamellet az összekötőt nem terheli olyan felelősség a tartalmakért és azok kezeléséért, mint valamely hagyományos kiadvány felelős szerkesztőjét. Ugyancsak új eleme a jogszabálynak, hogy a platformnak meghatározott rendben el kell járnia saját felhasználójával szemben, amennyiben az gyűlöletkeltő tartalmakat közöl vagy oszt meg. Minden szolgáltatónak rendelkeznie kell vitarendezési mechanizmussal is.¹⁰⁵ A törvény a kiskorúak védelmére külön rendelkezést iktat be. Amennyiben egy tizenöt évnél fiatalabb felhasználó iratkozik fel valamilyen szolgáltatásra a platformon, úgy a szülői felügyeletet ellátó személyeket

103 Szeparatizmus-tv. 42. DGVB-tv. 6-4. szakasz. BIGOT 22. A továbbiakban elhagyjuk a szeparatizmus-tv. módosító rendelkezéseinek jelzését, és csak a DGVB-tv. módosított, hatályos rendelkezéseire utalunk.

104 DGBV-tv. 6-I-7. Bigot, 2021, 23. o.

105 DGBV-tv. 6-4. Bigot, 2021, 24. o.

figyelmeztetni kell arra, hogy ha a kiskorú gyűlöletkeltő tartalmat tesz közzé vagy oszt meg, azért jogi felelősséggel tartoznak.¹⁰⁶

A szeparatizmustörvény felveszi a küzdelmet az ún. tüköroidalakkal (*site miroir*). Ezek – mint ismeretes – arra szolgálnak, hogy egyrészt hackertámadásokat tereljenek el, másrészt hogy jogellenesnek nyilvánított tartalmakat tovább is közöljenek az eredetivel megegyező megjelenésű oldalakon. Az új rendelkezések szerint valamely jogsértő tartalom eltávolításához nem szükséges újabb eljárás, újabb bírói határozat, hanem az eredeti ítélet alapján lehet kérni az internetszolgáltatótól az intézkedést. Közzé kell tenni továbbá azoknak a szolgáltatóknak a listáját, amelyeket bírói ítélet marasztalt el és kötelezett arra, hogy szüntesse meg a hozzáférést a gyűlöletkeltő tartalomhoz. Annak érdekében, hogy az inkriminált oldalakat pénzügyileg meg lehessen fojtani, a hirdetőket arra kötelezi a törvény, hogy honlapjukon tegyék közzé, ha szankcionált webhellyel vannak üzleti kapcsolatban: ez a pornográfia vagy az adócsalás elleni küzdelemből már ismert *name and shame* elve.¹⁰⁷

5.4. Kompromisszumok a hatályos felelősségi rendben

A sajtótörvénynek a szeparatizmustörvény által bevezetett módosítással kialakult hatályos szövege az alábbiak szerint alakul. Egyrészt mentesíti a polgári jogi felelősség alól a szolgáltatót, amennyiben annak nem volt tudomása az általa közzétett vagy tárolt internetes tartalom nyilvánvalóan jogsértő (*manifestement illicite*) voltáról, feltéve, hogy a tudomásszerzést követően haladéktalanul gondoskodik annak hozzáférhetlenné tételéről vagy eltávolításáról. Hasonló mentesség áll fenn a büntetőjogi felelősséggel összefüggésben. Másfelől azt is büntetni rendeli az említett szakasz, ha valaki rosszhiszeműen jelent egyébként legális tartalmat egyedül abból a célból, hogy elérje annak törlését vagy elérhetlenné tételét. A jogsértő tartalomra vonatkozó jelzésnek tartalmaznia kell a bejelentő – aki lehet jogi személy, azon belül közigazgatási szerv – alapvető adatait (név, cím stb.); a kifogásolt tartalom leírását, mibenlétét, pontos helyét az interneten, a kifogás lényegét.¹⁰⁸ A törvény ezen felül kifejezett, általános felmentést ad a szolgáltatóknak az alól, hogy állandóan felügyeljük, kerül-e fel oda jogsértő tartalom. Tehát a szolgáltatóknak – az imént mondottak szerint – csak bejelentésre kell intézkedniük, „hivatalból” nem. Számunkra talán szokatlan, a magyar kodifikációs stílustól idegen módon a normaszöveg meg is indokolja, miért kell ezekkel a tartalmakkal

106 DGBV-tv. 6-5. Bigot, 2021, 25. o.

107 DGVB-tv. 6-3. Bigot, 2021, 27–29. o.

108 DGVB-tv. 6-I-2.-6-I-5. Bigot, 2021, 19. o.

szemben fellépni; az indokot a közérdekben jelöli meg. Hogy melyek ezek az üldözendő tartalmak, azt a törvény egyrészt felsorolja: az emberiség elleni bűntettek tagadása vagy bagatellizálása (*banalisation*); terrorcselekményekre buzdítás vagy effajta cselekmények apológiája; faji, nemi hovatarozás, nemi orientáció vagy identitás, fogyatékos-ság miatti gyűlöletkeltés; gyermekpornográfia; erőszakra uszítás, különös tekintettel a nemi vagy szexista erőszakra; az emberi méltóság elleni támadás. Ez a szakasz szoros összefüggést teremt a sajtótörvény már említett IV., sajtóvétségeket szabályozó fejezetével, valamint a Btk. vonatkozó rendelkezéseivel, amennyiben kimondja, hogy a szolgáltatónak közre kell működnie e tartalmak visszaszorításában, és feljelentési kötelezettség is terheli, ha effajta tartalmat fedez fel.¹⁰⁹

Az internetes zaklatás esetében a felelősség megállapításának sorrendje más, és a sértett által követendő eljárás is ehhez igazodik.¹¹⁰ Ellentétben a gyűlöletbeszéddel, ahol az első helyi felelős a felelős szerkesztő, vagy az internetes média esetében annak helyébe lépő tartalomszolgáltató (azzal a korlátozással, hogy hivatkozhat arra, hogy a jogellenes tartalom megjelenéséről az adott médiumon nem volt tudomása), az internetes zaklatásért első helyen annak szerzője felel. Felvetődik azonban azoknak a szolgáltatóknak a felelőssége, akik az adott tartalmat közvetítik, megosztják (*intermédiaires techniques*):

- a) a közösségi média (pl. Facebook, Twitter, játékok, blogok, file-megosztók stb.), amelyik a harmadik személy által előállított tartalomnak helyet biztosít (*hébergeur*), ilyet megoszt; vagy
- b) az internetes kapcsolat szolgáltatója.

A közvetítők, fájlmegosztók felelőssége azonban korlátozott. Csak akkor állapítható meg, ha tudomásuk volt a zaklató tartalomról, és nem intézkedtek annak gyors eltávolításáról – nem kötelesek tehát örködni a hatalmas mennyiségű poszt, üzenet, kép stb. megszerűsége fölött.

A sértett kérheti a tartalom eltávolítását először is annak szerzőjétől, majd ennek eredménytelensége esetén a szolgáltatótól, vagy a platform, fórum stb. üzemeltetőjétől. E kérésének a szolgáltató nem feltétlenül a francia jog, hanem saját szabályzata szerint ad helyet. Minden nagy közösségi médiumnak, fájlmegosztónak, egyéb platformnak megvan ugyanis a szabályzata arra nézve, hogy milyen alakítások és tartalmi feltételek mellett lehet kérni valamely tartalom visszavonását vagy elérhetetlenné

109 DGVB-tv. 6-I-7. Bigot, 2021, u.o.

110 A felelősségi szabályokra és a követendő eljárásra nézve világos összefoglaló található a francia közszolgálati portál alábbi oldalán: <https://www.service-public.fr/particuliers/vosdroits/F32075> (Letöltve: 2022. június 30.) L. még a DGVB-törvény 6., valamint az audiovizuális kommunikációról szóló tv. 93-3. szakasz.

tételét. Amennyiben ez az eljárás sem hoz eredményt, úgy a sértett, a francia jog szerint, a hatóságokhoz fordulhat. Sürgős esetben ideiglenes intézkedést (*référé*) lehet kérni a bíróságtól, hogy a zaklatás abbamaradjon.¹¹¹ Ha a büntetőjogi felelősség is felmerül, a sértett ebben az irányban is elindulhat. A rendőrségen vagy csendőrségen is tehet feljelentést. A kiskorú önállóan is eljárhat, de ez jogilag nem minősül feljelentésnek, és magánfélként sem vehet részt később az eljárásban, hanem csak törvényes képviselője útján. A feljelentés ismeretlen tettes ellen is szólhat, hisz az internetes elkövető személye gyakran nem ismert – ebben az esetben a szolgáltató köteles együttműködni a zaklató kilétének felderítésében.

Anélkül, hogy megvárná a nyomozás eredményét, az áldozat maga is gyűjthet bizonyítékot zaklatásáról, különösen képernyőképeken keresztül. Lehetősége van arra, hogy bírósági végrehajtóhoz (*huissier de justice*) forduljon annak érdekében, hogy a képernyőfelvételeket elkészítse. Ezek a dokumentumok felhasználhatók az eljárás során.

5.5. Joghatóság

Miután a közösségi média lényege szerint globális hálózat, jogsértés esetén felmerül a joghatóság kérdése. Az interneten közzétett tartalmak ellen a francia bíróság előtt akkor lehet eljárást indítani, ha a kifogásolt tartalom

- a) Franciaországban, franciául elérhető; vagy
- b) a francia nyilvánosság számára készült; vagy
- c) sérti a Franciaországban élő személy érdekeit.

Ez akkor is fennáll, ha a szerző nem Franciaországban van, vagy ha a tartalom helye nem francia webhely. Lehet személyes blog, videó vagy bejegyzés a közösségi médiában. A tartalom akkor is perelhető, ha nem minden internethasználó számára elérhető. Lehet például, hogy csak bizonyos „barátok” számára érhető el egy adott platformon.

A feljelentés mellett lehetséges a bejelentés is egy külön erre a célra rendelt, Pharos¹¹² nevű online belügyi platformon. Az alapötlet az, hogy a közösségi médiában bárki lehet *cyber*-bűncselekmény tanúja.

Annyi bizonyos, hogy az itt felsorolt eszközök ellenére sem lehetséges rövid úton eltávolíttatni a jogsértőnek vélt internetes tartalmakat; ha az azokért felelős személy vagy médium nem működik együtt a sértettel, akkor végső soron csak a rendes polgári és büntetőjogi eljárások maradnak (az azonnali intézkedés kivételével). Emlékeztetünk

¹¹¹ Ennek általános szabályait a polgári perrendtartás (*Code de procédure civile*) tartalmazza.

¹¹² Elérhető: <https://www.internet-signalement.gouv.fr/PharosS1/> (Letöltve: 2022. június 30.)

rá, hogy az Avia-törvény erre kínált volna megoldást, de ehhez az Alkotmánytanács a bírói hatáskör sérelmétől tartva nem járult hozzá.

5.6. A munkaadók és oktatási intézmények felelőssége

Az internet-szolgáltatókhoz, közösségimédia-platformokhoz képest egészen más természetű az oktatási intézmények vagy a munkáltatók felelőssége. Az oktatási intézmények vezetőinek felelősségéről már szoltunk az iskolai zaklatás elleni fellépés kapcsán. A munka törvénykönyve¹¹³ (a továbbiakban: Mtk.) tartalmaz a morális és a szexuális zaklatás elleni rendelkezéseket. A jelenség ellen a munkáltatónak is fel kell lépnie; meg kell tennie mindazokat az intézkedéseket, amelyek a munkavállalók fizikai és mentális egészségének védelmét szolgálják. Mindezt kezdeményező módon, pl. balesetvédelmi oktatás és egyéb információátadás útján. A balesetek és egyéb munkahelyi ártalmak, köztük a szexuális és morális zaklatás kockázatainak megszüntetésére vagy legalább csökkentésére kell törekednie. Bár mindkettő elkövethető az internet segítségével, a *cyberbullying* vagy *cyber mobbing* kifejezés az Mtk. rendelkezései között nem fordul elő, és nincs tudomásunk olyan bírói ítéletről sem, amely elvi jelleggel segítene eldönteni, hol húzódhatnak ennek a felelősségnek a konkrét határai. Ennek hiányában az általános munkavédelmi szabályok betartásához fűződő felelősség terhelheti a munkaadót.

6. Összegzés

A szólás- és kifejezési szabadság a legfőbb alkotmányos értékek egyike a francia alkotmányos rendben, bár a szabadság mellett a szóért viselt felelősség is szerepel az Emberi és Polgári Jogok Nyilatkozatában. A kifejezés szabadságának korlátozását közérdekből és nyomós magánérdekből az alkotmány így megengedi, de ennek konkretizálása mégis nehézségekbe ütközik a jogalkotó és a jogalkalmazó számára. A gyűlöletbeszéd szempontjából leginkább meghatározó jogforrás a sajtó szabadságáról még 1881-ben elfogadott, máig hatályos, többszörösen módosított törvény, amely kezdettől fogva tartalmazott büntetőjogi elemeket, és ekként szankcionált sajtóvétségeket. 1972 óta a rasszista és más, kisebbségek ellen gyűlöletet keltő megnyilvánulások tényállásai is szerepelnek benne. Az újabb médiumok megjelenésére, és a rasszizmus és más, csoportok és közösségek ellen uszító megnyilvánulások elleni fellépés igényére a jogalkotó

113 Code du travail

újabb és újabb törvényekkel, a sajtótörvényen és a Büntető törvénykönyv különös részén belül újabb és újabb szabályokkal igyekeznek válaszolni a változó társadalmi igényekre, felismerve, hogy a digitális forradalom előrehaladásával egyre több tényállás valósítható meg az interneten vagy annak felhasználásával. Nyilvánvalóan ilyen a gyűlöletbeszéd és a zaklatás. A francia jogalkotó egyelőre bizonytalan, és mintha átmeneti megoldásokat választana. Általában nem alkot önálló, *sui generis* tényállásokat a kiber-bűncselekményekre: a törvény nem ismer cyberbullyingot, hanem csupán a zaklatás internetes elkövetési módját mint minősített esetet. A gyűlöletbeszéd esetében pedig azt az utat járja, hogy az elkövetéshez szükséges médiumok közé fölvette előbb a rádiót és a televíziót, utóbb pedig a világhálót. A szabályozás fejlődése általában átfogó törvénymódosításon, nagy, interdiszciplináris lépésekben halad előre, amelyek több jogterületet és azok meghatározó jogi normáit reformálják időről időre. Ilyen szabályozási igényt keletkeztetett az internet, a közösségi média és az okostelefon elterjedése. A sajtótörvénnyel együtt például szükségképpen módosítják ilyenkor a Büntető törvénykönyvet, a Büntetőeljárási Kódexet, de az internetes távközlési és szolgáltatóipar ágazatra új, önálló jogszabályokat is alkotnak, például a digitális gazdaságba vetett bizalom megerősítéséről. Tartalmi oldalról megállapítható, hogy a francia jogalkotó más európai országokhoz képest korán szembenézett a faji alapú gyűlöletbeszéd és az internetes zaklatás jelentette kihívással, de a rohamosan változó társadalmi és politikai környezetben az általa adott válaszok természetesen nem tekinthetők véglegesnek.

A kifejezés szabadsága és a felelősség közötti egyensúly kényes és dinamikus. Az alkotmányos vizsgán megbukott az a kísérlet, hogy a gyűlölködő tartalmakat rövid úton hozzáférhetetlenné lehessen tételni a szolgáltatóval, mert a francia jogrendszer ellenáll a bírói utat kikerülni igyekvő megoldásoknak. Így csak a rendes jogi út marad, valamint a szolgáltatókkal való együttműködés akár önkéntes, akár ösztönzött, akár kikényszerített alapon. A nagy platformok belső szabályzatai jellemzően maguk is tiltják a jogellenes megnyilvánulásokat, így eséllyel lehet kérni őket ezek eltávolítására. Az internetes zaklatás megelőzésére és leküzdésére szolgáló néhány nem jogalkotási eszközt is bemutatunk, elsősorban az iskolai zaklatás területéről. Ez utóbbi jellegzetessége, hogy a kormányzat magas szinten igyekeznek tudatosítani a problémát tanároknak, diákoknak és szülőkben egyaránt, valamint épít a diákok önszervező és egymást érzékenyítő képességére, amennyiben a cyberbullying elleni küzdelemre bevezette a diáknagykövetek intézményét.

Irodalomjegyzék

- BIGOT, C. (2021) 'Les discours de haine et les contenus illicites en ligne', *Revue Française de Droit Administratif (RFDA)*, 37(5), 835–844. o.
- BLAYA, C. (2018) 'Cyberbullying in France' in Baldry, A. C., Blaya, C., Farrington, D. P. (szerk.) *International Perspectives on Cyberbullying: Prevalence, Risk Factors and Interventions*. 1. kiadás. Cham: Palgrave Macmillan.
- BRAHIM, R. (2020) 'La législation antiraciste française, support d'un racisme structurel', *Communications*, 2020/2, 237–250. o.
- HCE (Haut Conseil à l'Égalité entre les femmes et les hommes) (2018) *En finir avec l'impunité des violences faites aux femmes en ligne: une urgence pour les victimes* [Online]. Elérhető: https://www.haut-conseil-egalite.gouv.fr/IMG/pdf/hce_rapport_violences_faites_aux_femmes_en_ligne_2018_02_07.pdf (Letöltve: 2022. november 21.)
- HOCHMANN, T. (2022) 'Du lustre après dix lustres: la loi de 1972 contre le racisme a cinquante ans', *Revue des droits de l'homme*, 2022/21. DOI: 10.4000/revdh.14356
- KONDOROSI, F. (2015) 'A véleményszabadság nemzetközi jogi megítélésének paradigma-váltásai', *ACTA Humana*, 2015/2, 81–96. o.
- MESA, R. (2022) 'Le droit pénal général à l'épreuve de l'infraction digitalisée', *Recueil Dalloz*, 2022/3.
- QUEMENER, M. (2018) 'Cyberharcèlement: quelles évolutions législatives?', *Lamyline Actualités du droit*, 7 décembre 2018 [Online]. Elérhető: <https://www.actualitesdudroit.fr/browse/penal/droit-penal-special/18194/cyberharcèlement-quelles-évolutions-législatives> (Letöltve: 2022. december 8.)
- VAN GEEL, M., VEDDER, P., TANILON, J. (2014) 'Relationship Between Peer Victimization, Cyberbullying, and Suicide in Children and Adolescents: A Meta-analysis', *JAMA Pediatr*, 168(5), 435–442. o. Doi: 10.1001/jamapediatrics.2013.4143
- VILLARD, M. (2001) 'La liberté d'expression dans l'Histoire' in *Bulletin de l'Académie du Var*. Toulon: Académie du Var, 137–148. o.

13. Új kihívások, új törvények: a gyűlölet-bűncselekmények és a cyberbullying szabályozása Írországban

HORVÁTH ATTILA

1. A gyűlöletbeszéd és a gyűlölet-bűncselekmények jogi dimenziói

1.1. Az 1989-es gyűlölettvény és a kritikája

Írországban meglehetősen rég, 1989 óta létezik külön törvény a gyűlöletre uszítás tilalmáról,¹ amelynek hatálya nem pusztán a szűk értelemben vett gyűlöletbeszédre terjed ki. Az elfogadáskor kimondottan progresszívnek tartott,² egyes vélemények szerint a korát megelőző³ Gybcstv. megalkotását egyrészt a nemzetközi kötelezett-

1 *Prohibition of Incitement To Hatred Act, 1989 (Number 19 of 1989)* (a továbbiakban: Gybcstv.). Itt kell megjegyezni, hogy Írországban nincs egy egységes, az általános részt és az egyes bűncselekményeket is tartalmazó büntető törvénykönyv. Ehelyett különböző törvények és bírósági döntések együttese képezi az anyagi büntetőjog alapját.

2 Schweppe–Haynes–Carr, 2014, 17. o. (30. lábjegyzet)

3 Schweppe–Walsh, 2008, 56. o.

Dr. Horváth Attila PhD

vezető kutató, Mádl Ferenc Összehasonlító Jogi Intézet

egyetemi docens, Nemzeti Közszerológiai Egyetem Államtudományi és Nemzetközi Tanulmányok Kar,
Alkotmányjogi és Összehasonlító Közjogi Tanszék

ORCID: 0000-0001-5719-5388

Horváth, A. (2023) 'Új kihívások, új törvények: a gyűlölet-bűncselekmények és a cyberbullying szabályozása Írországban' in Nagy, Z. (szerk.) *Az összehasonlító jog eszközeivel a gyűlölet ellen. Az online gyűlöletbeszéd, zaklatás és megfélemlítés nemzetközi szabályozása*, 337–372. o. Budapest: Mádl Ferenc Összehasonlító Jogi Intézet



https://doi.org/10.47079/2023.nz.gyuloletbeszed.10_13

ségek – mindenekelőtt a Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya (PPJNE), valamint az 1965-ös, a faji megkülönböztetés valamennyi formájának kiküszöböléséről elfogadott nemzetközi egyezmény – indokolták, másrészt közmegegyezés volt abban, hogy a nemzetközi kötelezettségektől függetlenül is szükség van egy hazai törvényre, elsősorban a rasszista indíttatású uszítások elleni fellépés érdekében.⁴

A bűncselekmény elkövetési magatartása alapesetben a következő:

- a) írásos anyagok közzététele vagy terjesztése;
- b) szóhasználat, viselkedés vagy írásos anyagok megjelenítése magánlakáson kívül bárhol, vagy magánlakáson belül úgy, hogy a szavakat, a viselkedést vagy anyagot a lakáson kívüli személyek is hallják vagy látják;
- c) képek vagy hangfelvételek terjesztése, megjelenítése vagy lejátszása.⁵

Amennyiben az írásos anyag, a szóhasználat, a viselkedés, a képek vagy a hangok fenyegetők, gyalázkodóak vagy sértőek (*threatening, abusive or insulting*), és szándékosan vagy – a körülményekre tekintettel – valószínűsíthetően gyűlöletet szítanak.⁶ A gyűlölet (*hatred*) a törvény értelmében az államon belüli vagy kívüli embercsoportok ellen irányuló, a rasszon, bőrszínen, nemzetiségen, valláson, etnikai vagy nemzeti származáson vagy szexuális orientáción alapuló gyűlölet.⁷

Mentesül ugyanakkor a büntetőjogi felelősség alól a vádlott, amennyiben nem állapítható meg, hogy szándékában állt gyűlöletet szítani, és bizonyítja, hogy nem volt tisztában az érintett anyag vagy felvétel tartalmával, és nem gyanította, és nem is volt oka gyanítani, hogy az anyag vagy a felvétel fenyegető, gyalázkodó vagy sértő.⁸ A büntetőjogi felelősség akkor sem állapítható meg, ha a vádlott a cselekménye elkövetésekor egy

4 Cowhey, 2006, 35. o.

5 Itt jegyzendő meg, hogy a Gybcstv. elfogadásakor értelemszerűen nem merült fel az online média szabályozása, azonban az Igazságügyi Minisztérium 2019-es, a Gybcstv. felülvizsgálatával kapcsolatban nyilvános konzultációt kezdeményező anyaga kiemeli, hogy az elkövetési magatartás egyes elemei (különösen a „sugároz”, a „közzétesz”, a „rögzít” és a „terjeszt”) kellően inkluzívan vannak megfogalmazva ahhoz, hogy a törvényt az online médiára (beleértve a közösségi médiát) is alkalmazni lehessen (Department of Justice and Equality, 2019, 5. o.).

6 Gybcstv. 2. cikk (1) bekezdés. A tényállás értékelésére lásd: Schweppe–Walsh, 2008, 61–64. o. Megjegyzendő, hogy a törvényalkotási eljárás során felmerült, hogy a gúnyolódó (*ridicule*) és a lenéző (*contempt*) anyagok is büntethetőek legyenek, azonban az igazságügyi miniszter ezt a véleménynyilvánítás szabadsága aránytalan korlátozásának tartotta (Schweppe–Walsh, 2008, 59. o.).

7 Gybcstv. 1. cikk (1) bekezdés 3. pont. Megjegyzendő ugyanakkor, hogy magát a *gyűlölet* kifejezést nem definiálja a törvény, amire a törvény kritikusai is felhívták a figyelmet (pl. Cowhey, 2006, 40. o.; Schweppe–Walsh, 2008, 60. o.)

8 Gybcstv. 2. cikk (2) bekezdés (a) pont

magánlakásban tartózkodott, és megalapozottan feltételezte, hogy az általa használt szavak, az általa tanúsított viselkedés, valamint az írott anyag nem hallható vagy látható a lakáson kívüliek számára.⁹ Ezen felül a vádlott arra is hivatkozhat, hogy a szavait, a viselkedését vagy az írásos anyagot nem szánta fenyegetőnek, gyalázkodónak vagy sértőnek, és nem volt annak tudatában, hogy ezek fenyegetőek, gyalázkodóak vagy sértőek lehetnek.¹⁰

Egy másik tényállás keretében a törvény nevesíti a sugárzás¹¹ (közvetítés) általi elkövetést.¹² Ebben az esetben

- a) az érintett műsorszolgáltatást nyújtó személyek;
- b) az elkövetési tárgyat (fenyegető, gyalázkodó vagy sértő képeket vagy hangokat) előállító személyek;
- c) a fenyegető, gyalázkodó vagy sértő módon megnyilvánuló személyek

büntetőjogi felelőssége egyaránt megállapítható.¹³

Avádlott az utóbbi tényállás esetén is mentesül a büntetőjogi felelősség alól, amennyiben

- a) bizonyítja, hogy nem volt tudomása, és nem is volt oka gyanítani azt, hogy a műsorban a bűncselekményt megvalósító tartalom van;¹⁴ vagy
- b) bizonyítja, hogy – figyelemmel a sugárzás körülményeire – nem volt elvárható tőle, hogy a bűncselekményt megvalósító tartalmat eltávolítsa a műsorból;¹⁵ vagy
- c) az elkövetési tárgyat előállító személy bizonyítja, hogy nem volt tudomása arról, és nem is volt oka azt gyanítani, hogy a bűncselekményt megvalósító tartalom sugárzásra kerül,¹⁶ vagy hogy olyan körülmények között sugározzák a műsort, hogy az valószínűsíti a gyűlöletkeltést;¹⁷ vagy
- d) a fenyegető, gyalázkodó vagy sértő módon megnyilvánuló személy bizonyítja, hogy nem volt tudomása arról, és nem is volt oka azt gyanítani, hogy a

9 Gybcstv. 2. cikk (2) bekezdés (b) pont (i) alpont. A magánlakás (*private residence*) értelmezésére lásd a 2. cikk (3) bekezdését.

10 Gybcstv. 2. cikk (2) bekezdés (b) pont (ii) alpont

11 A sugárzás (*broadcast*) definíciója: a nagyközönség közvetlen elérésére szánt, vezeték nélkül vagy bármilyen más kommunikációs eszközzel, hanggal, jelzéssel, vizuális képpel vagy jelzéssel együtt történő továbbítás, szórás vagy terjesztés, függetlenül attól, hogy a kommunikációt, hangokat, jeleket vagy képeket ténylegesen fogadják-e vagy sem [Gybcstv. 1. cikk (1) bekezdés 1. pont].

12 Gybcstv. 3. cikk (1) bekezdés

13 Gybcstv. 3. cikk (2) bekezdés. A tényállás értékelésére lásd: Schweppe–Walsh, 2008, 64–66. o.

14 Gybcstv. 3. cikk (3) bekezdés (a) pont

15 Gybcstv. 3. cikk (3) bekezdés (b) pont

16 Gybcstv. 3. cikk (4) bekezdés (a) pont

17 Gybcstv. 3. cikk (4) bekezdés (b) pont

bűncselekményt megvalósító tartalom sugárzásra kerül,¹⁸ vagy hogy olyan körülmények között sugározzák a műsort, hogy az valószínűsíti a gyűlöletkeltést;¹⁹ vagy

e) bizonyítja, hogy nem volt tudomása arról, és nem is volt oka azt gyanítani, hogy a bűncselekményt megvalósító tartalom fenyegető, gyalázkodó vagy sértő.²⁰

A Gybcstv. által szabályozott harmadik tényállás a gyűlöletkeltésre alkalmas anyagok készítésére és birtoklására vonatkozik. Ezt az követi el, aki gyűlöletkeltésre alkalmas

a) írásos anyagot készít vagy birtokol abból a célból, hogy azt maga vagy mások által, akár az országban, akár máshol terjessze, megjelenítse, sugározza vagy egyéb módon közzétegye; vagy

b) hang- vagy képfelvételt készít vagy birtokol abból a célból, hogy azt maga vagy mások által, akár az országban, akár máshol terjessze, bemutassa, lejátssza, sugározza vagy egyéb módon közzétegye.²¹

A büntetőjogi felelősség alóli mentesülésnek ebben az esetben az a feltétele, hogy a vádlott bizonyítsa, hogy nem volt tudomása arról, és nem is volt oka azt gyanítani, hogy az írásos anyag, illetve a hang- és képfelvétel fenyegető, gyalázkodó vagy sértő.²²

A büntetés az ún. sommás eljárások²³ esetén 1270 euróig terjedő pénzbüntetés vagy/és 6 hónapig terjedő szabadságvesztés,²⁴ vádemeléses eljárás esetén pedig 12 700 euróig terjedő pénzbüntetés vagy/és 2 évig terjedő szabadságvesztés.²⁵

Kiemelendő, hogy a Gybcstv. alapján a jogi személyek büntetőjogi felelőssége is megállapítható, amennyiben a törvény hatálya alá tartozó bűncselekményeket szervezettek (*corporate bodies*) követik el, feltéve, hogy megállapítást nyer, hogy a bűncselekményt olyan személy beleegyezésével, hallgatólagos hozzájárulásával vagy súlyos hanyagsága révén követték el, aki a bűncselekmény elkövetésekor a szervezet igazgatója, vezetője, titkára vagy más tisztviselője volt, vagy aki ilyen minőségében járt el. Ilyenkor az előbbi személy(ek) is büntetőjogi felelősségre vonhatóak.²⁶

18 Gybcstv. 3. cikk (5) bekezdés (a) pont

19 Gybcstv. 3. cikk (5) bekezdés (b) pont

20 Gybcstv. 3. cikk (6) bekezdés

21 Gybcstv. 4. cikk (1) bekezdés. A tényállás értékelésére lásd: Schweppe–Walsh, 2008, 66–68. o.

22 Gybcstv. 4. cikk (2) bekezdés

23 Írországban a büntetőeljárásnak – az elkövetett bűncselekmény függvényében – két formája létezik, a sommás (egyszerűsített) (*summary conviction*) és a teljes (vádemeléses) eljárás (*tried on indictment*).

24 Gybcstv. 6. cikk (a) pont

25 Gybcstv. 6. cikk (b) pont

26 Gybcstv. 7. cikk (1) bekezdés

A Gybcstv.-t a 2000-es évektől többirányú kritika érte. Keogh egyenesen „papírtigrisnek” nevezte a törvényt, utalva a jogszabály megkérdőjelezhető hatékonyságára.²⁷ A szerző különösen az alaptényállás: „a körülményekre tekintettel valószínűsíthetően gyűlöletet szítanak” („*having regard to all the circumstances, are likely to stir up hatred*”) fordulatát kifogásolta, ugyanis álláspontja szerint ebből a megfogalmazásból az következik, hogy az elkövetési magatartást az alapján kell minősíteni, hogy *kire irányul* a gyűlöletkeltésre alkalmas közlés.²⁸ Keogh ezt a következő példával világította meg: valószínűtlen, hogy egy rasszista pamflet képes gyűlöletet szítani a becsületes („*right-minded*”) állampolgárok között, azonban tényállásszerű lehet az elkövetés akkor, ha ezt a rasszista pamfletet meggyőződéses rasszisták között terjesztik, hiszen az anyag ilyen közegben már alkalmas a gyűlölet szítására vagy fenntartására. A szerző ezen felül javasolta a „fenyegetőek, gyalázkodóak, sértőek” („*are threatening, abusive or insulting*”) kitétel törlését, ugyanis ezzel a gyűlöletbeszéd további, „finomabb” megnyilvánulási formái is tényállásszerűek lennének.²⁹

Cowhey elvi kifogása az volt a Gybcstv.-vel szemben, hogy az a szólásszabadság korlátozása felől közelíti meg a problémát. Álláspontja szerint helyesebb lenne, ha a jogalkotó – és így a jogalkalmazó is – közrendi (*public order*) kérdésként tekintene a gyűlöletre uszításra. Mindezt azzal indokolja, hogy specifikus szabályozás (mint amilyen a Gybcstv.) polarizálhatja a társadalom egyes szegmenseit, törésvonalakat teremtve közöttük. Míg a különböző kisebbségek abban érdekeltek, hogy védelmet kapjanak a rasszista inzultusok ellen, addig a társadalom többi része (noha egyetérthetnek az előbbi céllal) nem akarja feláldozni a szólásszabadsághoz való jogát.³⁰ Cowhey arra is felhívja a figyelmet, hogy a Gybcstv. alapján történt vádemelések átpolitizálttá válnak, és rasszista nézeteket vallók részére biztosítják a „nyilvánosság levegőjét”. A szerző szerint a közrendalapú szabályozás a szólás szabadságát kevésbé nyíltan és jóval kevésbé ellentmondásosan korlátozná, mint a célzottan a gyűlöletbeszéd megelőzése érdekében született törvények – ráadásul a közrendvédelmi okokból történő szóláskorlátozás nagyobb elfogadottságot élvez.³¹

Cowhey a Gybcstv. hatékonyságát illusztrálандó arra is rámutat, hogy 1989–2000 között egyetlen sikeres vádemelésre sem került sor a törvény alapján, és bár a későbbi években megnőtt a vádemelések száma, így is csak néhány elmarasztaló ítélet született.³²

27 Keogh, 2000.

28 Keogh, 2000, 180. o.

29 Keogh, 2000, 181. p.

30 Cowhey, 2006, 41. o.

31 Cowhey, 2006, 42. o.

32 Government of Ireland, 2004, 36. o.

Álláspontja szerint „minél inkább specifikus a gyűlöletbeszédet büntetendő törvény, annál nehezebb vádat emelni az elkövetővel szemben”.³³ A szerző úgy véli, hogy a közrendvédelmi törvény³⁴ 6. szakasz (1) bekezdése³⁵ alapján történő vádemelés eredményesebb lehet, ugyanis ez esetben nem kellene bizonyítani, hogy az elkövetési magatartás szándékosan vagy valószínűsíthetően gyűlöletet szít; ehelyett elegendő lenne pusztán azt bizonyítani, hogy az elkövető a nyilvános helyen tanúsított fenyegető, abuzív vagy inzultáló magatartásával szándékosan vagy gondatlanul megzavarta a köznyugalmat („*breach of the peace would be caused*”).³⁶ Cowhey összességében arra a következtetésre jut, hogy a Gybcstv. nem bizonyult hatékonynak a két nemzetközi egyezményben előírt kötelezettségek végrehajtására. Meglátása szerint a jogalkalmazó is vonakodik a törvény alkalmazásától, ugyanis számos esetben meglehetősen nehéz bizonyítani a gyűlöletkeltésre irányuló célzatot.³⁷

Schweppe és Walsh azt emeli ki, hogy a Gybcstv. elfogadásakor a közzélekedés szerint a rasszista indíttatású gyűlölet nem jelentkezett általános problémaként Írországból, így a törvény inkább „minimalista” módon tett eleget a PPJNE 20. cikk 2. bekezdésének, amely szerint „Törvényben kell megtiltani a nemzeti, faji vagy vallási gyűlölet bármilyen hirdetését, amely megkülönböztetésre, ellenségeskedésre vagy erőszakra iggat”.³⁸ A szerzők több problémás pontot is azonosítottak a Gybcstv.-ben. Egyrészt rámutattak arra, hogy a „gyalázkodó” (*abusive*) és a „sértő” (*insulting*) jelzők túlzottan homályos jelentésűek, és az alkalmazásuk már komolyabb korlátot jelenthet a véleménynyilvánítás szabadságára (ún. *chilling effect*).³⁹ Másrészt megállapították, hogy a Gybcstv. nem alkalmazható, ha pl. egy rasszista verbális inzultus a körülmények folytán alkalmatlan a gyűlöletszításra.⁴⁰

Taylor arra mutatott rá, hogy a Gybcstv. egy szándékosan „szűk fókuszú” törvény, és viszonylag kevés olyan eset van, amikor a tényállási elemek mindegyike egyszerre

33 Cowhey, 2006, 38. o.

34 *Criminal Justice (Public Order) Act, 1994 (Number 2 of 1994)*

35 A tényállás neve: Fenyegető, abuzív vagy inzultáló magatartás nyilvános helyen (*Threatening, abusive or insulting behaviour in public place*)

36 Cowhey, 2006, 42. o.

37 Cowhey, 2006, 43. o.; vö. Schweppe–Walsh, 2008, 62–64. o.

38 Schweppe–Walsh, 2008, 55–56. o.

39 Schweppe–Walsh, 2008, 59. o.

40 Erre jó példát jelent a DPP v O’Grady eset. Egy dublini buszvezető kifogásolta, hogy egy gambiai származású utasa a buszon étkezik, és egyben durván sértő megjegyzéseket tett a børszínére és az állítólagos civilizálatlanságára. A buszvezetőt első fokon ugyan elítélték, de másodfokon azért mentették fel, mert a tevékenysége nem volt alkalmas gyűlöletszításra, ugyanis az inzultusnak csak két tanúja volt, és mindketten együttéreztek az áldozattal, azaz adott körülmények között nem valószínűsíthető volt a gyűlöletszítás a gambiaiak és/vagy a színes bőrűek ellen (Schweppe–Walsh, 2008, 61. o.)

valósul meg.⁴¹ A szerző egyfajta „elvárás szakadékot” (*expectations gap*) és „frusztrációs szakadékot” (*frustration gap*) lát a törvénnyel szembeni társadalmi elvárás és a törvény tényleges alkalmazhatósága között. Ryan azt kifogásolta, hogy a gyűlölet „alapjául” szolgáló védett tulajdonságok között nem szerepel a társadalmi nem (*gender*) és a társadalmi nemen alapuló identitás (*gender identity*), ami azt eredményezi, hogy a Gybcstv. alkalmatlan a transzgender emberek védelmére.⁴²

Egy 2014-es kutatás már egyenesen arra a következtetésre jutott, hogy „Egyértelmű, hogy az ír jogrendszer nagyrészt alkalmatlan arra, hogy megfelelően büntesse a gyűlöletcselekményeket”.⁴³ A jelentés számos Gybcstv.-t érintő reformot sürgetett – így pl. javasolta, hogy a jogszabály rögzítse, hogy a bíróság bármely bűncselekmény esetén köteles súlyosbító körülményként értékelni, ha az adott cselekményt teljességgel vagy részben ellenséges érzelem (*hostility*), előítélet (*prejudice bias*) vagy gyűlölet (*hatred*) motíválta. A szerzők ezen felül új tényállásokkal javasolták kiegészíteni a törvényt; pl. külön tényállást javasoltak arra az esetre, ha valaki ellen fenyegető, gyalázkodó vagy sértő szavakat használnak valamelyik védett tulajdonsága kapcsán úgy, hogy az áldozat ezáltal fenyegetve vagy megfélemlítve érzi magát.⁴⁴

1.2. A gyűlölet-bűncselekmények újraszabályozása: a 2021-es törvénytervezet

2019-ben az Igazságügyi Minisztérium nyilvános konzultációt kezdeményezett a Gybcstv. felülvizsgálatáról.⁴⁵ A jogalkotó elsősorban négy kérdésben kérte ki a szakértők és a társadalom véleményét:⁴⁶

- a) Szükséges-e a védett tulajdonságok (rassz, bőrszín stb.) körét bővíteni (pl. a fogyatékossgal vagy a genderidentitással)?
- b) Szükséges-e a gyűlölet (*hatred*) kifejezést más kifejezéssel helyettesíteni?
- c) Szükséges-e úgy módosítani a törvényt, hogy azt hatékonyabban lehessen alkalmazni az online világra is?
- d) Szükséges-e a „szándékosan vagy – a körülményekre tekintettel – valószínűsíthetően gyűlöletet szít” tényállási elemet módosítani, megkönnyítendő a bizonyítást?

⁴¹ Taylor, 2011, 31. o.

⁴² Ryan, 2013, 77. o.

⁴³ Schweppe–Haynes–Carr, 2014, 15. o.

⁴⁴ Schweppe–Haynes–Carr, 2014, 46–47. o.

⁴⁵ Department of Justice and Equality, 2019.

⁴⁶ Department of Justice and Equality, 2019, 4–6. o.

A minisztérium anyaga egyben elismeri, hogy a „szándékosan vagy – a körülményekre tekintettel – valószínűsíthetően gyűlöletet szít” fordulat magasra teszi a lécet a bizonyításnál.

A beérkezett anyagok közül figyelemre méltó a *Law Society* javaslata, amely a következő ajánlásokat tette a jogalkotónak:⁴⁷

- a) a védett tulajdonságokat ki kell terjeszteni a nemem, fogyatékoságon, családi állapoton és életkoron alapuló – akár valós, akár vélt – tulajdonságokra;
- b) a „gyűlölet” fogalmát pontosan kell definiálni;
- c) hatékonyabb fellépés szükséges az online gyűlöletbeszéd ellen;
- d) a büntetőeljárás során szükségtelen legyen vizsgálni, hogy az elkövetés tárgyát képező kommunikáció szándékosan szít-e gyűlöletet.

A gyűlölet-bűncselekményekről szóló új törvénytervezet⁴⁸ 2021-ben készült el, azonban a parlamenti elfogadása még várat magára. A Gybcs.-tervezet a Gybcstv.-t váltaná fel, beismerve egyúttal azt is, hogy – amint a kormány honlapján olvasható – a Gybcstv. túl magasra teszi a lécet a gyűlöletbeszéd megállapításához, és emiatt nagyon kevés eljárás indult e bűncselekmény miatt.⁴⁹ A Gybcs.-tervezet számos újdonságot hoz a korábbi szabályozáshoz képest:⁵⁰

- a) megváltozik a gyűlölet definíciója; a Gybcs.-tervezet értelmében a gyűlölet (*hate red*) olyan mértékű utálat, erőteljes ártó szándék vagy ellenségeskedés, amely nagy valószínűséggel egy személy vagy személyek csoportja ellen irányuló, azok védett tulajdonságával kapcsolatos káros vagy jogszerűtlen megkülönböztetést eredményez;⁵¹
- b) a védett tulajdonságok köre kiegészül a társadalmi nemmel (*gender*) és a fogyatékosággal;⁵²
- c) a következőre módosul a gyűlöletkeltés alaptényállásának elkövetési magatartása: „aki a nyilvánosság vagy a nyilvánosság egy része előtt bármilyen eszközzel

47 Law Society of Ireland, 2020, 5. o.

48 *Criminal Justice (Hate Crime) Bill 2021* (a továbbiakban: Gybcs.-tervezet). A Gybcs.-tervezet a jogalkotói kommentárokkal egységes szerkezetben elérhető: [https://www.justice.ie/en/JELR/Pages/Criminal_Justice_\(Hate_Crime\)_Bill_2021](https://www.justice.ie/en/JELR/Pages/Criminal_Justice_(Hate_Crime)_Bill_2021) (Letöltve: 2022. április 25.)

49 Lásd a Gybcs.-tervezetről szóló sajtóközlemény utolsó mondatát (Department of Justice, 2021)

50 Department of Justice, 2021

51 Gybcs.-tervezet 2. cím

52 Gybcs.-tervezet 2. cím

- egy másik személy vagy személyek csoportja ellen, azok valódi vagy vélt védett tulajdonsága miatt szándékosan vagy gondatlanul gyűlöletet szít”;⁵³
- d) a büntetési tétel az alaptényállás esetén emelkedik (sommás eljárások esetén ún. „A” osztályú pénzbüntetés⁵⁴ vagy/és 12 hónapig terjedő szabadságvesztés, vádemeléses eljárás esetén pedig pénzbüntetés vagy/és 5 évig terjedő szabadságvesztés);⁵⁵
- e) átfogalmazásra került a terjesztésre vonatkozó elkövetési tényállás: „aki az alaptényállás alapjául szolgáló [azaz gyűlöletkeltésre alkalmas – H. A.] képet, felvételt vagy egyéb formájú kommunikációt közzétesz, vagy más módon terjeszt, sugároz vagy megjelenít a nyilvánosság vagy a nyilvánosság egy része előtt”⁵⁶ (a büntetési tétel ebben az esetben alacsonyabb, mint az alaptényállás esetén⁵⁷);
- f) a törvény értelmében vélelmezni kell, hogy a fenti két tényállás esetén a közzétételt megvalósító vagy kommunikáló elkövető egyrészt tisztában volt az anyag tartalmával, másrészt megértette annak jelentését, harmadrészt pedig azzal is tisztában volt, hogy a közzététele nyomán az a nyilvánosság része lesz („it would be public speech”); a vélelem ugyanakkor megdönthető;⁵⁸
- g) a jogalkotó szigorítja a büntetőjogi felelősséget azzal, hogy a Gybc.-tervezet kifejezetten kimondja, hogy a bűnösség attól függetlenül is megállapítható, hogy a bűncselekmény tárgyát képező kommunikáció „eredményes” volt-e a gyűlölet szításában, illetve hogy a konkrét esetben megvalósult-e vagy volt-e arra esély, hogy megvalósuljon a káros vagy jogszerűtlen megkülönböztetés;⁵⁹
- h) amennyiben a terjesztéssel elkövetett bűncselekmény [lásd fentebb az e) pontot] informatikai rendszerben valósul meg, úgy – összhangban a Tanács a rasszizmus és az idegengyűlölet egyes formái és megnyilvánulásai elleni, büntetőjogi eszközökkel történő küzdelemről szóló 2008/913/IB kerethatározatának

53 Gybc.-tervezet 3. cím (1) bekezdés. A gondatlanságból való elkövetés szankcionálhatósága miatt aggodalmát fejezte ki az ír emberi jogi és egyenlőségi bizottság, rámutatva, hogy az ilyen szabályozás ún. dermesztő hatással (*chilling effect*) járhat a szabad véleménynyilvánításra (Irish Human Rights and Equality Commission, 20022, 34–35. o.).

54 Az „A” osztályú bírság jelenleg 5000 euróig terjedő bírságot jelent a bírságokról szóló törvény értelmében.

55 Gybc.-tervezet 3. cím (2) bekezdés

56 Gybc.-tervezet 3. cím (3) bekezdés

57 Gybc.-tervezet 3. cím (4) bekezdés

58 Gybc.-tervezet 3. cím (6) bekezdés

59 Gybc.-tervezet 3. cím (7) bekezdés

9. cikkével⁶⁰ – speciális joghatósági rendelkezések lesznek irányadóak, és a büntetőeljárást úgy kell megindítani, mintha a bűncselekmény az ország területén történt volna. A bűncselekmény belföldinek számít függetlenül attól, hogy

- a bűncselekmény tárgyát képező anyagot tartalmazó információs rendszer az országon belül van-e, amennyiben az elkövető fizikailag jelen volt az országban a bűncselekmény elkövetésekor;
- az elkövető fizikailag jelen volt-e az országban a bűncselekmény elkövetésekor, amennyiben a bűncselekmény tárgyát képező anyagot tartalmazó információs rendszer az országon belül volt;
- az elkövető fizikailag jelen volt-e az országban a bűncselekmény elkövetésekor, amennyiben bűncselekmény tárgyát képező anyag olyan személy részére lett terjesztve, aki fizikailag jelen volt az országban.⁶¹

A Gybc.-tervezet ezen felül – „gyűlölet-bűncselekmények” (*hate crimes*) címszó alatt – 12 új bűncselekményi tényállást fogalmaz meg, amelyek elsősorban a személyek ellen irányuló nem halálos bűncselekményekről szóló törvény⁶² kiegészítésére irányulnak. Néhány – a kutatási téma szempontjából releváns – új tényállás:

- a) előítélet által súlyosbított sérelemokozás;⁶³
- b) előítélet által súlyosbított súlyos sérelemokozás;⁶⁴
- c) előítélet által súlyosbított, halállal vagy súlyos sérelemokozással történő fenyegetés;⁶⁵
- d) előítélet által súlyosbított kényszerítés;⁶⁶
- e) előítélet által súlyosbított zaklatás.⁶⁷

60 A hivatkozott cikk (1) bekezdése értelmében: „Minden tagállam meghozza a szükséges intézkedéseket annak érdekében, hogy az 1. és 2. cikkben említett cselekmények feletti joghatósága megállapításra kerüljön, amennyiben a cselekményt:

- a) egészben vagy részben a területén követték el;
- b) valamelyik állampolgára követte el; vagy
- c) olyan jogi személy javára követték el, amelynél a tevékenység végzésének központja az adott tagállam területén található.”

61 Gybc.-tervezet 3. cím (8) bekezdés

62 *Non-Fatal Offences Against the Person Act (Number 26 of 1997)* (a továbbiakban: Szbcstv.)

63 Gybc.-tervezet 4. cím (2) bekezdés

64 Gybc.-tervezet 4. cím (3) bekezdés

65 Gybc.-tervezet 4. cím (4) bekezdés

66 Gybc.-tervezet 4. cím (5) bekezdés

67 Gybc.-tervezet 4. cím (6) bekezdés

Amint látható, az új tényállásoknál az előítéletről történő elkövetés egyfajta minősítő körülményként (*aggravated by prejudice*) kerül értékelésre. Ezt a minősítő körülményt akkor állapítja meg a bíróság, ha az elkövető motivációjában részben vagy egészben szerepet kapott a Gybcs.-tervezet elején rögzített nyolc védett tulajdonság valamelyike.⁶⁸ A Gybcs.-tervezet egyúttal meghatározza azokat a körülményeket is, amelyeket a bíróságnak figyelembe kell vennie az előítéletről történő elkövetés vizsgálata során.

Az előítéletről történő elkövetés esetén a büntetési tételek is magasabbak, mint az alaptényállásoknál. Megjegyzendő egyúttal, hogy – amint arra a Gybcs.-tervezethez fűzött kommentár is rámutat – amennyiben az előítéletről történő elkövetés nem bizonyítható, úgy az alaptényállás alapján kell megállapítani a bűnösséget.⁶⁹

2. Küzdelem a cyberbullying ellen: törvényi tényállásból törvény

A következőkben azt járjuk körül, hogy az ír jogrendszer milyen eszközöket biztosít a cyberbullying visszaszorítására és szankcionálására. Elsőként – a probléma súlyát alátámasztandó – azt vázoljuk fel, hogy az elmúlt évtizedben lefolytatott kutatások tükrében hogyan alakult az online térben elkövetett zaklatás prevalenciája. Ezt követően a témakör szempontjából releváns jogszabályokat tárgyaljuk, külön pontot szentelve a két legfontosabb törvénynek, egyrészt a 2021-ben hatályba lépett, a zaklatásról, sérelmes kommunikációról és a kapcsolódó bűncselekményekről szóló törvénynek, másrészt az egyelőre parlamenti tárgyalás alatt álló, online biztonságról és a médiaszabályozásról szóló törvénytervezetnek.

2.1. Áldozatok és elkövetők a felmérések tükrében

Írországban a 2010-es évek elejétől jelennek meg a cyberbullying fiatalok közti előfordulási gyakoriságára irányuló kutatások.⁷⁰ Az egyik első ilyen felmérés szerint a megkérdezett 12–18 éves korú iskolások 9%-a vallotta be, hogy közreműködött már ilyen zaklató tevékenységben, míg 17% számolt be arról, hogy érezte már magát cyberbullying áldozatának.⁷¹

68 Gybcs.-tervezet 7. cím

69 Gybcs.-tervezet 16. o.

70 Ezek áttekintésére lásd: Gaffney–Farrington, 2018.

71 Cotter–McGilloway, 2011. A kutatás négy elkövetési formát sorolt a cyberbullying alá: szöveges üzenetek küldése, e-mail küldése, telefonhívások, képek, illetve videók küldése.

Egy másik, jóval nagyobb, több mint háromezres mintán (12–16 éves korosztály) végzett kutatás hasonló eredménnyel zárult: a válaszadók 8,6%-a volt már aktív részese, 13,9%-a pedig passzív elszenvedője online zaklatásnak.⁷² Az adatokból az is kirajzolódott, hogy a sértettek csak egynegyede osztotta meg a történeteket a szüleivel és/vagy egy másik felnőttel, valamint a megkérdezettek mindössze 1%-a jelezné egy felnőttnek, ha tanúja lenne egy online zaklatási tevékenységnek. A szerző szerint ezen utóbbi eredmények azt igazolják, hogy a cyberbullying elleni küzdelemben nagyban erősíteni kell a jelzési hajlandóságot. Ezen felül a gyermekekben tudatosítani kell, hogy miként ismerhetik fel az online térben elkövetett zaklatást, másrészt meg kell velük értetni, hogy az ilyen helyzetekben hogyan tudnak beavatkozni.⁷³

Corcoran és munkatársai 876 középiskolás (12–16 éves korosztály) által kitöltött kérdőív kiértékelése alapján arra a következtetésre jutottak, hogy a válaszadók 5,3%-a szenvedett el cyberbullying-jellegű atrocitást a megelőző három hónapban, miközben elkövetői közreműködést mindössze a diákok 1,6%-a vallott be; ezen felül további 1% egyaránt volt elkövetője és elszenvedője online zaklatásnak.⁷⁴ A kutatás arra is rámutatott, hogy a „hagyományos” és az online zaklatás sértetti köre hasonló személyiségjegyekkel és önképpel rendelkezik.⁷⁵

A *Health Behaviour in Schoolaged Children* című projekt keretében 2012–13-ban viszonylag kis mintán (318 fő) végzett írországi kutatás azt állapította meg, hogy a megkérdezett 15–18 évesek 14%-át zaklatták már hagyományos módon, 10%-uk volt cyberbullying sértettje, további 10% pedig mindkét elkövetési formát elszenvedte már.⁷⁶ Az adatokból az is kitűnt, hogy a „hagyományos” (a való világban elkövetett) zaklatás és a cyberbullying az esetek többségében együtt jár, azaz az áldozatok nagy része mindkét elkövetési forma által érintett.⁷⁷ Nem kevésbé nyugtalanító megállapítás az sem, hogy a zaklatás sértettjei nagyobb valószínűséggel számoltak be rosszabb egészségi állapotról, valamint az életükkel is kevésbé voltak elégedettek.⁷⁸

A Vodafone és a YouGov nemzetközi közvélemény-kutató cég együttműködésében készült, 11 országra kiterjedő felmérés alapján Írországbán volt a második legmagasabb az ún. cyberviktimizációs arány. A 2015-ben végzett, a 13–18 éves korosztályt célzó kutatás során az ír fiatalok 26%-a állította, hogy szenvedett már el online zaklatást, míg

72 O'Moore, 2012, 213. o.

73 O'Moore, 2012, 220. o.

74 Corcoran–Connolly–O'Moore, 2012, 159–160. o.

75 Corcoran–Connolly–O'Moore, 2012, 160. o.

76 Callaghan–Kelly–Molcho, 2015, 201. o.

77 Callaghan–Kelly–Molcho, 2015, 202. o.

78 Callaghan–Kelly–Molcho, 2015, 201. o.

85%-uk számolt be arról, hogy ismer olyat, aki cyberbullying sértettjévé vált. A felmérés arra is rávilágított, hogy az Írországban megkérdezettek 60%-a úgy véli, hogy az online térben elkövetett zaklatás rosszabb, mint az offline elkövetési formák.⁷⁹

A cyberbullying jelenségét ugyanakkor nemcsak a gyermekek, hanem a tanárok és a szülők szemszögéből is kutatták Írországban. Egy 2015-ben megjelent, ír és északír tanárok bevonásával készült felmérés arra mutat rá, hogy az oktatók is érzékelik a problémát, ugyanakkor pontosabb útmutatást várnak az oktatási kormányzattól a tennivalókkal kapcsolatban. A kutatásból az is kiderült, hogy az oktatási intézmények jogi felelősségét is bizonytalanság övezi, ráadásul az iskolaigazgatók – a kormány által javasolt, bizonyítékalapú stratégiák és eljárásrendek alkalmazása helyett – hajlamosak voltak ad hoc megoldásokhoz folyamodni, és az online agresszió kezelésébe akkor is belefolytak, ha arra az iskolán kívül és tanítási idő után került sor.⁸⁰ A szülőket célzó felmérés szintén az általános bizonytalanságot igazolja: noha a szülők nagy része tisztában van a cyberbullyinggal mint veszélyforrással és aggódik amiatt, illetve bizonytalanok abban, hogy az ő gyermekük is érintve van-e.⁸¹

A témakörben az utolsó átfogó kutatásra 2019–2020-ban került sor.⁸² A 765 (9–17 éves) gyermekkel, illetve gyermekenként egy-egy szülővel (összesen tehát 765 szülővel) lefolytatott személyes interjú alapultó kutatás nem csak a cyberbullyingra, hanem általában az online biztonságra fókuszált, azonban az előbbit érintően is releváns megállapításokat tett.⁸³ A megkérdezett gyermekek 11%-a állította, hogy a megelőző egy évben érte agresszió az online világban.⁸⁴ Az összképet ugyanakkor javítja, hogy a sértettek 60%-a úgy nyilatkozott, hogy csak egyszer vagy csak néhányszor kellett elszenvednie ilyen inzultust. Az elkövetés módja leggyakrabban a telefonra küldött szöveges üzenet (41%), illetve a közösségi médiában tett bejegyzés (38%).⁸⁵ Némileg ellentmondva O'Moore fentebb hivatkozott 2012-es kutatásának, az eredményekből az is kitűnt, hogy a cyberbullying sértettjeinek 67%-a a szüleihez fordult segítségért.⁸⁶

A fenti adatokhoz képest riasztóbb képet festett a Nemzeti Zaklatásellenes Kutatóközpont Covid–19 miatti lezárás alatt készült felmérése. Az 504 gyermek (11–18 éves

79 Gaffney–Farrington, 2018, 104–105. o.

80 Purdy–McGuckin, 2015.

81 O'Higgins Norman–O'Moore–McGuire, 2016. Idézi: Gaffney–Farrington, 2018, 135. o.

82 National Advisory Council for Online Safety, 2021.

83 A felmérés során a kutatók – annak komplex volta miatt – kerülték a cyberbullying kifejezést; helyette általánosabb módon írták körül az idesorolható agresszív, inzultáló tevékenységeket (National Advisory Council for Online Safety, 2021, 47. o.).

84 National Advisory Council for Online Safety, 2021, 48. o.

85 National Advisory Council for Online Safety, 2021, 49. o.

86 National Advisory Council for Online Safety, 2021, 53. o.

korosztály) és 504 szülő bevonásával készült kutatás azt mutatta, hogy a válaszadók 28%-a szenvedett el online zaklatást a karantén időszakában.⁸⁷

De vajon mi az oka annak, hogy a felmérések ilyen nagymértékű szórást mutatnak? Foody és szerzőtársai 39 darab, 1997–2016 között megjelent olyan kutatás metaanalízisét végezték el, amelyek az ír és/vagy északír 4–18 éves gyermekek körében vizsgálták a zaklatást (beleértve a valós és az online térben elkövetett inzultusokat is).⁸⁸ Következtetések szerint a zaklatások mért prevalenciája elsősorban az olyan faktorok miatt tér el egymástól, mint az adatgyűjtés módszere, a válaszadási mód, a kutatás időtávja, illetve az is befolyásolja az eredményeket, hogy az adott kutatás definiálta-e a zaklatást vagy sem.

Viktimológiai szempontból figyelemre méltó az a 2020-as kutatás, amely öt norvég és négy ír fiatalnál (12–18 éves korosztály) vizsgálta a hagyományos és online zaklatás által kiváltott poszttraumás stresszt.⁸⁹ A zaklatás számos ártalmas hatással járt a folyamatos félelemtől kezdve az alvászavaron át a koncentrációs zavarig. A tanulmány legfontosabb megállapítása szerint azok, akiket mindkét módon inzultáltak, a poszttraumás stressz több tünetét produkálták, mint azok, akiket „csak” szemtől szembe zaklattak.

2.2. A jogszabályi háttér

A fenti felmérésekből egyértelműen kirajzolódott, hogy az online zaklatás Írországban is hosszú idő óta valós probléma. Ehhez képest egészen 2021-ig nem létezett kimondottan cyberbullying-fókuszú törvény, azonban mindez természetesen nem jelentette azt, hogy a jogalkalmazó teljességgel eszköztelen lett volna az ilyen jellegű zaklató tevékenységekkel szemben. A témakör szempontjából a következő törvény(tervezet)ek érdemelnek alaposabb figyelmet:

- a) a postai szolgáltatásokról szóló törvény;
- b) a már említett, a személyek ellen irányuló nem halálos bűncselekményekről szóló törvény (Szbcsstv.);
- c) a gyermekvédelmi törvény;
- d) a gyermekek (és egyéb sérülékeny csoportok) ellen elkövetett bűncselekmények elhallgatását szankcionáló törvény;
- e) a 2021-ben hatályba lépett, a zaklatásról, a sérelmes kommunikációról és a kapcsolódó bűncselekményekről szóló törvény;

87 National Anti-Bullying Research and Resource Centre, 2021, 4. o.

88 Foody–Samara–O’Higgins Norman, 2017.

89 Sjørus–Fandrem–Roland, 2020.

f) az online biztonságról és a médiaszabályozásról szóló törvénytervezet.

Egyáltalán nem a jelentőségénél fogva, hanem inkább a kronológiai aspektust szem előtt tartva elsőként a postai szolgáltatásokról szóló törvényt kell megemlíteni, amely külön szakaszt szentel a telefonnal kapcsolatos bűncselekményeknek. E szerint az, aki

- a) telefonon súlyosan sértő vagy illetlen, obszcén vagy fenyegető jellegű üzenetet küld; vagy
- b) telefonon valótlan üzenetet küld azzal a céllal, hogy nyugtalanságot, kellemetlenséget vagy szükségtelen szorongást okozzon más személynek; vagy
- c) folyamatosan telefonos hívást kezdeményez észszerű ok nélkül az előbbi célokból,

bűncselekményt követ el, és legfeljebb 10 fontos bírsággal, egy hónapot meg nem haladó szabadságvesztéssel vagy mindkettővel sújtható.⁹⁰

A cyberbullying-jellegű cselekményeket elsősorban az Szbcstv.-ben található zaklatás (*harassment*) tényállása⁹¹ alapján büntetik.⁹² A tényállás értelmében, aki törvényes felhatalmazás vagy észszerű ok nélkül más személyt bármilyen eszközzel (beleértve a telefont is) zaklat azáltal, hogy állandó jelleggel követi, figyelmezteti, háborgatja, gyötri vagy kommunikál vele vagy róla, bűncselekményt követ el.⁹³ A törvény szerint a zaklatás akkor állapítható meg, amennyiben valaki

- a) szándékosan vagy gondatlan módon súlyosan zavarja a másik személy nyugalalmát, magánéletét, vagy riadalmat, szorongást vagy sérelmet okoz, és
- b) mindezt úgy követi el, hogy észszerűen belátható, hogy a tevékenysége súlyosan zavarja a másik személy nyugalalmát, magánéletét, vagy riadalmat, szorongást vagy sérelmet okoz.

Megjegyzendő, hogy a törvényi definíció értelmében sérelem (*harm*) alatt testi és lelki sérelmeket egyaránt érteni kell, beleértve a fájdalmat és az eszméletvesztést is.⁹⁴ Kiemelendő továbbá, hogy az elkövetési magatartás eleinte nem tartalmazta a „kommunikál róla” fordulatot; ez az Szbcstv. 2021-es – a zaklatásról, sérelmes kommunikációról és a kapcsolódó bűncselekményekről szóló törvény által történő – módosítása során került bele a jogszabály szövegébe. Ezzel tehát az ún. indirekt zaklatás is büntethetővé vált.⁹⁵

⁹⁰ *Post Office (Amendment) Act 1951* 10. cikk

⁹¹ Szbcstv. 10. cikk

⁹² Law Reform Commission, 2016, 5. o. (20–22. pont)

⁹³ Szbcstv. 10. cikk (1) bekezdés

⁹⁴ Szbcstv. 10. cikk (6) bekezdés (a) pont

⁹⁵ Dublin Rape Crisis Centre, 2021, 3. o.

A büntetés

- a) sommás eljárás esetén ún. „A” osztályú pénzbüntetés és/vagy 12 hónapig terjedő szabadságvesztés;⁹⁶
- b) vádemeléses eljárás esetén pedig pénzbüntetés és/vagy 10 évig terjedő szabadságvesztés.⁹⁷

(Az utóbbi büntetés tétel eleinte 7 év volt, amit a fentebb említett módosítás emelt 10 évre.)

A főbüntetés helyett vagy mellett a bíróság elrendelheti, hogy az elkövető – a bíróság által meghatározott időtartamon át – semmilyen módon ne kommunikáljon a sértettel vagy a sértettől, illetve megtilthatja, hogy az elkövető – a bíróság által meghatározott távolságon belül – megközelítse a sértett lakhelyét vagy munkahelyét.⁹⁸ (Ezen távortartási előírások megsértése szintén bűncselekménynek minősül.⁹⁹)

Az Szbcstv. akkor is lehetővé teszi a bíróság részére a távortartási végzés meghozatalát, ha az a bizonyítékok alapján nincs meggyőződve az elkövető bűnösségéről. Ennek egyrészt az a feltétele, hogy a sértett ezt kérelmezze, másrészt a bíróságnak meg kell győződnie arról, hogy a bizonyítékok alapján igazságos ez a végzés.¹⁰⁰

A gyermekvédelmi törvény¹⁰¹ meglehetősen részletesen szabályozza a gyermekeket érintő ártalmakkal kapcsolatos bejelentési kötelezettséget. A Gyvt. az ún. megbízott személyek (*mandated persons*) részére írja elő ezt a kötelezettséget; ebbe a körbe mintegy 30, a gyermekekkel a szakmájánál, hivatásánál vagy feladatkörénél fogva kapcsolatba kerülő szakember tartozik (mint pl. orvos, pszichológus, szociális segítő, tanár, rendőr, óvodapedagógus).¹⁰² Amennyiben ezek a megbízott személyek a munkavégzésük során tudomást szereznek arról, vagy megalapozottan feltételezik azt, hogy a gyermeket valamilyen sérelem érte vagy éri, illetve fennáll ennek a veszélye, úgy azt a lehető legrövidebb időn belül jelenteniük kell a gyermekjóléti szolgálatnak.¹⁰³ A kötelezettség akkor is fennáll, ha az ártalmakról a gyermek számol be a szakembernek.¹⁰⁴ A Gyvt. úgy definiálja a sérelmet, hogy abba a bántalmazás és a szexuális visszaélés is beletartozik,¹⁰⁵

96 Szbcstv. 10. cikk (6) bekezdés (a) pont

97 Szbcstv. 10. cikk (6) bekezdés (b) pont

98 Szbcstv. 10. cikk (3) bekezdés

99 Szbcstv. 10. cikk (4) bekezdés

100 Szbcstv. 10. cikk (5) bekezdés

101 *Children First Act 2015 (Number 36 of 2015)* (a továbbiakban: Gyvt.)

102 Gyvt. 2. sz. melléklet

103 Gyvt. 14. cikk (1) bekezdés

104 Gyvt. 14. cikk (2) bekezdés

105 Gyvt. 2. cikk

vagyis az előbbi személyi körnek akkor is keletkezik bejelentési kötelezettsége, ha a gyermek zaklatásáról szereznek tudomást.¹⁰⁶

Külön törvény szankcionálja a gyermekek (és egyéb sérülékeny csoportok) ellen elkövetett bűncselekmények elhallgatását.¹⁰⁷ Ez alapján bűncselekményt követ el az, aki tudomást szerez arról, hogy egy gyermek ellen a törvény által megjelölt valamely bűncselekményt (pl. emberölés, testi sértés, szexuális bántalmazás, erőszak, fenyegetés) követtek el, és az elkövető elfogását, vád alá helyezését vagy elítélését elősegítő információt nem osztja meg a lehető legrövidebb időn belül a rendőrséggel.

2.3. Új törvény az online zaklatásról: szükséges, de nem elégséges?

A 2010-es évektől azonban egyre inkább világossá vált, hogy a Szbcstv. alkalmatlan az újfajta, az online térben bekövetkező, zaklató jellegű, az áldozatoknak jelentős sérelmet okozó cselekmények visszaszorítására – noha arra is akad példa, hogy a bíróság ezen törvény alapján ítélte el valakit a Facebookon elkövetett zaklató kommunikáció miatt.¹⁰⁸ Komoly problémát jelentett, hogy a zaklatás imént bemutatott tényállása feltételezi az ismétlődő jellegű cselekményeket, és az Szbcstv. nem nyújt iránymutatást arra, hogy hány incidens szükséges a tényállás kimerítéséhez.¹⁰⁹

Az okostelefonok elterjedésével, valamint a közösségi média térhódításával párhuzamosan az ír jogirodalomban megjelent a képalapú szexuális visszaélés (*image-based sexual abuse*; a továbbiakban KASZV) koncepciója,¹¹⁰ hangsúlyozva, hogy a meglévő jogi keretek között nem lehet eredményesen felvenni a küzdelmet az új jelenségek ellen. A KASZV alapvetően a privát szexuális tartalmú képeknek a beleegyezés nélkül történő készítését és/vagy terjesztését jelenti.¹¹¹ A kifejezés megalkotói szerint ez a fogalom átfogóbb jellegű, mint a médiában használatos más kifejezések (pl. bosszúpornó), így

¹⁰⁶ Daly, 2021.

¹⁰⁷ *Criminal Justice (Withholding of Information on Offences against Children and Vulnerable Persons) Act (2012 Number 24 of 2012)*

¹⁰⁸ Az eset bemutatására lásd: Browne, 2019. Az ügy lényege: egy 61 éves férfi egy színésznő ismerősét zaklatta Facebookon valótlan és gyalázkodó – főként a sértett anyai mivoltát érintő – kommentek révén. A bíróság az Szbcstv. zaklatás tényállása alapján nyolchavi, két évre felfüggesztett szabadságvesztésre és 1500 euró pénzbüntetésre ítélte a férfit. Amint az esetről írt beszámoló rámutat, a bűnösség megállapítása azt bizonyítja, hogy abban az esetben is meg lehet állapítani a zaklatást, ha az elkövető közvetlenül nem érintkezett a sértettel. A bíróság súlyosbító körülményként értékelte, hogy a gyalázkodó kommentek a nyilvánosság előtt történtek.

¹⁰⁹ Lynch, 2015.

¹¹⁰ McGlynn–Rackley, 2017a; McGlynn–Rackley, 2017b; McGlynn–Rackley–Houghton, 2017; Bowie, 2020.

¹¹¹ McGlynn–Rackley, 2017a, 534. o.

a jogellenes cselekmények szélesebb körére lehet alkalmazni.¹¹² McGlynn és Rackley a következő cselekményeket sorolta a KASZV körébe:¹¹³

- a) bosszúpornó (*revenge porn*): az elkövető – tipikusan a korábbi – partneréről annak beleegyezése nélkül pornográf tartalmú képeket terjeszt a közösségi médiában vagy tölt fel az erre szakosodott oldalakra;
- b) képlopás: elsősorban hírességekről készült privát fotók ellopása és terjesztése, gyakran anyagi haszonszerzés céljából;
- c) szoknya alá fotózás (*upskirting*): okostelefon vagy egyéb eszközökkel (pl. cipőre erősíthető kamerákkal) a célpont szoknyája alá fotózás (annak tudta nélkül), majd a képek terjesztése;
- d) szexuális célzatú képmanipuláció (*sexualized Photoshopping*): egy pornográf tartalmú kép olyan digitális manipulációja, amelynek során arra az áldozat arcát szerkesztik rá;
- e) szexuális zsarolás (*sexual extortion* vagy *sextortion*): az elkövető – elsősorban zsarolással – arra kényszeríti az áldozatot, hogy az önmagáról privát szexuális tartalmú képet készítsen és/vagy osszon meg az elkövetővel;
- f) szexuális célzatú támadás vagy erőszak rögzítése.

A KASZV káros hatásai az egyének szintjén elsősorban a személyi és testi integritás, valamint az emberi méltóság és a magánélet sérelmében, illetve a szexuális autonómia és önkifejezés elnyomásában nyilvánulnak meg.¹¹⁴ A negatív következmények azonban társadalmi szinten is tetten érhetőek, hiszen a KASZV elterjedése és esetleges „tolerálása” azzal a „kulturális veszéllyel” (*cultural harm*) jár, hogy hosszabb távon bátoríthatja az egyéb szexuális jellegű jogellenes magatartások elkövetését.¹¹⁵

Egyes vélemények szerint tehát a zaklatásról, sérelmes kommunikációról és a kapcsolódó bűncselekményekről szóló törvény¹¹⁶ hatálybalépése előtt Írország – szemben az Egyesült Királysággal, az Egyesült Államokkal és Ausztráliával – nem volt képes hatékony védelmet nyújtani a kibertérben elkövetett szexuális zaklatás áldozatainak.¹¹⁷ Az Szbcstv. zaklatás fentebb idézett tényállása az „állandó jelleggel” kitétel miatt nem

¹¹² McGlynn–Rackley, 2017a, 535–536. o.

¹¹³ McGlynn–Rackley, 2017b, 39–42. o. Az egyes elkövetési formák bővebb kifejtésére lásd: McGlynn–Rackley–Houghton, 2017, 29–36. o.

¹¹⁴ McGlynn–Rackley, 2017a, 545–549. o.

¹¹⁵ McGlynn–Rackley, 2017a, 549–551. o.

¹¹⁶ *Harassment, Harmful Communications and Related Offences Act, 2020 (Number 32 of 2020)* (a továbbiakban: Zaklatástv.). A törvény angol nyelven elérhető: <http://www.irishstatutebook.ie/eli/2020/act/32/enacted/en/print> (Letöltve: 2021. október 14.).

¹¹⁷ Bowie, 2020, 141. o.

alkalmas az egyszeri KASZV szankcionálására, ahogyan a kép harmadik fél számára beleegyezés nélkül történő terjesztésének büntetésére sem.¹¹⁸

Írországbán 2017 áprilisában tették közzé a Zaklatástv. tervezetét, majd a szakmai visszajelzések figyelembevételével átdolgozott jogszabály 2021 februárjában lépett hatályba. Hangsúlyozandó, hogy a Zaklatástv. kimondottan az online térben elkövetett egyes jogellenes, zaklató cselekmények szankcionálása végett jött létre.

A Zaklatástv. három tényállást nevesít és tesz büntethetővé. Az első az intim kép terjesztése, közzététele, illetve a terjesztéssel vagy közzététellel való fenyegetés, amennyiben az az ábrázolt személy beleegyezése nélkül történik, és szándékosan vagy gondatlanságból sérelmet okoz.¹¹⁹ (A törvény alapján a sérelemben [*harm*] a pszichés sérelem is beletartozik.¹²⁰) A sérelemkötés akkor állapítható meg, ha az elkövető

- a) a tevékenysége által szándékosan vagy gondatlanul súlyosan megzavarja a sértett személy nyugalma és magánéletét, vagy riadalmat (*alarm*), illetve szorongást (*distress*) okoz, és
- b) mindezt úgy követi el, hogy észszerűen belátható, hogy az elkövető tevékenysége súlyosan megzavarja a sértett személy nyugalma és magánéletét, vagy riadalmat, illetve szorongást okoz.¹²¹

A jogalkalmazás megkönnyítése végett a törvény részletesen definiálja az „intim kép” (*intimate image*) fogalmát. E szerint intim képnek minősül egy személy bármilyen vizuális ábrázolása (beleértve a kísérő hangot vagy dokumentumot), amelyet bármilyen eszközzel rögzítettek (beleértve a fényképeket, filmet, videót vagy egyéb digitális ábrázolást), és amelyen

- a) a sértett személy nemi szervei, feneké vagy anális testtájéka vagy – nők esetében – a melle látszik;
- b) a sértett személy nemi szerveit, fenekét vagy anális testtájékát vagy – nők esetében – a mellet fedő fehérnemű látszik;
- c) a sértett személy meztelen;
- d) a sértett személy szexuális tevékenységet folytat.¹²²

118 Bowie, 2020, 141–142. o.

119 Zaklatástv. 2. cikk (1) bekezdés

120 Zaklatástv. 1. cikk 4. pont

121 Zaklatástv. 2. cikk (2) bekezdés

122 Zaklatástv. 1. cikk 3. pont

A büntetés

- a) sommás eljárás esetén ún. „A” osztályú pénzbüntetés és/vagy 12 hónapig terjedő szabadságvesztés;¹²³
- b) vádemeléses eljárás esetén pedig pénzbüntetés és/vagy 7 évig terjedő szabadságvesztés.¹²⁴

A második tényállás az intim kép beleegyezés nélkül történő rögzítése, terjesztése vagy közzététele. A cselekmény akkor büntethető, amennyiben a rögzítés, terjesztés vagy közzététel súlyosan megzavarja a sértett személy nyugalma és magánéletét, vagy riadalmat, szorongást, illetve sérelmet okoz.¹²⁵ (Ez a második tényállás tehát abban különbözik az előzőtől, hogy az előzőnél az elkövetésnek kifejezetten célja a sérelem- okozás.) A büntetési tétel sommás eljárás esetén ún. „A” osztályú pénzbüntetés vagy/és 12 hónapig terjedő szabadságvesztés.¹²⁶

A büntetőjogi felelőssége ugyanakkor nem állapítható meg annak a személynek, aki az intim képet ezen bűncselekmény megelőzése céljából, illetve a nyomozás vagy vádemelés elősegítése érdekében terjeszti vagy hozza nyilvánosságra.¹²⁷

A Zaklatástv. által szankcionált harmadik tényállás a fenyegetés terjesztése, közzététele vagy küldése, illetve a durván sértő kommunikáció (*grossly offensive communication*). Ezt a tényállást az valósítja meg, aki bármilyen módon más személyről szóló fenyegető vagy durván sértő közlést terjeszt vagy közzétesz, vagy más személynek szóló fenyegető vagy durván sértő közlést küld azzal a szándékkal, hogy sérelmet okozzon.¹²⁸ A tényállás megfogalmazásából tehát az következik, hogy a más személyről szóló (*about another person*) és a más személynek szóló (*to another person*) közlés is büntethető.

A büntetés

- a) sommás eljárás esetén ún. „A” osztályú pénzbüntetés és/vagy 12 hónapig terjedő szabadságvesztés;¹²⁹
- b) vádemeléses eljárás esetén pedig pénzbüntetés és/vagy 2 évig terjedő szabadságvesztés.¹³⁰

123 Zaklatástv. 2. cikk (3) bekezdés (a) pont

124 Zaklatástv. 2. cikk (3) bekezdés (b) pont

125 Zaklatástv. 3. cikk (1) bekezdés

126 Zaklatástv. 3. cikk (3) bekezdés

127 Zaklatástv. 3. cikk (2) bekezdés

128 Zaklatástv. 4. cikk (1) bekezdés

129 Zaklatástv. 4. cikk (3) bekezdés (a) pont

130 Zaklatástv. 4. cikk (3) bekezdés (b) pont

A Zaklatástv. igyekszik anonimitást biztosítani az intim kép terjesztése stb. által elkövetett bűncselekmény áldozatának. Aki a vádemelést követően

- a) olyan információt; vagy
- b) a vélt áldozat olyan fényképét, vagy a vélt áldozatot (is) ábrázoló olyan fényképet; vagy
- c) a vélt áldozatának fizikai megjelenésére utaló olyan ábrázolást

tesz közzé, amely elősegíti a vélt áldozat azonosítását, bűncselekményt követ el.¹³¹

A büntetés

- a) sommás eljárás esetén ún. „B” osztályú pénzbüntetés¹³² és/vagy 12 hónapig terjedő szabadságvesztés;¹³³
- b) vádemeléses eljárás esetén pedig pénzbüntetés és/vagy 3 évig terjedő szabadságvesztés.¹³⁴

Az elkövető mentesülhet ugyanakkor a büntetőjogi felelősség alól, amennyiben bizonyítja, hogy nem volt tudomása, illetve nem is lehetett tudomása arról, hogy a közzétett információ, kép vagy ábrázolás alkalmas az áldozat azonosítására.¹³⁵

Hasonlóan a Gybcstv.-hez, a jogi személyek büntetőjogi felelőssége a Zaklatástv. alapján is megállapítható, amennyiben a törvény hatálya alá tartozó bűncselekményeket szervezetek (*corporate bodies*) követik el, feltéve, hogy megállapítást nyer, hogy a bűncselekményt olyan személy beleegyezésével, hallgatólagos hozzájárulásával vagy súlyos hanyagsága révén követték el, aki a bűncselekmény elkövetésekor a szervezet igazgatója, vezetője, titkára vagy más tisztviselője volt, vagy aki ilyen minőségében járt el. Ilyenkor az előbbi személy(ek) is büntetőjogi felelősségre vonhatóak.¹³⁶

A törvény tartalmaz egy fontos speciális rendelkezést a 17 éven aluliakkal kapcsolatban. Ha a törvény hatálya alá tartozó bűncselekmény miatt 17 éven aluli elkövetővel szemben indul eljárás, úgy az ügyben az előzetes letartóztatáson és az óvadékkérésen kívül további intézkedés csak a legfőbb ügyész által vagy az ő egyetértésével tehető.¹³⁷

131 Zaklatástv. 5. cikk (1) bekezdés

132 A „B” osztályú bírság jelenleg 4000 euróig terjedő bírságot jelent a bírságokról szóló törvény értelmében.

133 Zaklatástv. 5. cikk (5) bekezdés (a) pont

134 Zaklatástv. 5. cikk (5) bekezdés (b) pont

135 Zaklatástv. 5. cikk (6) bekezdés (a) pont

136 Zaklatástv. 6. cikk (1) bekezdés

137 Zaklatástv. 8. cikk

Bár a szakértők jelentős előrelépésként értékelték a törvényt, természetesen a kritikák sem maradtak el. A bírások egy része – már a Zaklatástv. tervezetének közzétételét követően – arra mutatott rá, hogy a törvény címében szereplő „sérelemes kommunikáció” (*harmful communication*) helyett célszerűbb lenne a KASZV kifejezés használata, ugyanis ez a kifejezés plasztikusabban leírja a szankcionálandó cselekményeket. Ebből pedig az is következik, hogy ezeket a cselekményeket szexuális bűncselekményként kellene elismerni.¹³⁸ Egyrészt azért, mert a tényállások tárgyát képező képek szexuális tartalmúak, és pontosan ezért válnak virálissá, és ezért van „piaca” az ilyen képeknek. Másrészt a képeket övező kommunikáció (kommentek, fenyegetések stb.) szintén szexuális tartalmúak. Harmadrészt azt is szem előtt kell tartani, hogy az ilyen képek a – többnyire női – áldozat szexuális szabadságához és szexuális autonómiájához való jogát sértik.¹³⁹

A szakértők egy része a Zaklatástv. tényállásainak megfogalmazását is kifogásolta. Amint fentebb kifejtettük, az intim kép beleegyezés nélkül történő rögzítése, terjesztése vagy közzététele tényállás esetén a cselekmény akkor büntethető, amennyiben a rögzítés, terjesztés vagy közzététele súlyosan beavatkozik a sértett személy nyugalma és magánéletébe, vagy riadalmat, szorongást, illetve sérelmet okoz. McGlynn és Rackley szerint ebből az következik, hogy a büntetőeljárás során bizonyítani kell, hogy a vádlott valóban beavatkozott a sértett nyugalma vagy magánéletébe, vagy valóban sérelmet okozott részére. Mindez két szempontból is problémás. Egyrészt fennáll a veszélye annak, hogy ez a fogalmazásmód mintegy előrevetíti az „ideális áldozat” képét, előre meghatározva, hogy milyen az a „megfelelő” reakció, amit az áldozatnak tanúsítania „kell”. A szerzők azzal érvelnek, hogy a zaklatás áldozatai közül ugyan sokan jelentős sérelmet szenvednek, azonban vannak, akik „csak” haragot éreznek az elkövető iránt – márpedig ez utóbbi elvileg nem elegendő a tényállás megállapításához. Másrészt akkor is nehezebb a vád dolga, ha a zaklatás áldozatának nincs is tudomása arról, hogy bűncselekményt követtek el ellene (mert pl. nem észlelte, hogy intim képeket osztottak meg róla a közösségi médiában). McGlynn és Rackley arra is rámutat, hogy az előbbi kitételek miatt az ír törvényi tényállás restriktívebb, mint pl. a skót vagy a brit törvény.¹⁴⁰

A „beleegyezés nélkül” mint tényállási elem szintén kritikák tárgyává vált. A Zaklatástv. tervezete kezdetben tartalmazta a beleegyezés (*consent*) definícióját: „a személy saját döntésén alapuló egyetértése, feltéve, ha a személynek megvan a szabadsága és

138 McGlynn–Rackley, 2017b, 42–43. o.

139 McGlynn–Rackley, 2017b, 43. o.

140 McGlynn–Rackley, 2017b, 45–46. o.; vö. Bowie, 2020, 146–147. o.

a képessége az ilyen döntés meghozatalához”. Ezt a megoldást Bowie abból a szempontból kifogásolta, hogy a tervezet nem határozta meg tételesen azokat a körülményeket, amikor a beleegyezés *nem* tekinthető megadottnak.¹⁴¹ A Zaklatástv. végső változatából viszont az előbbi definíció is kikerült, így az ez irányú aggályok továbbra is fennmaradtak.

Bowie ezen felül két olyan cyberbullying-jellegű szexuális zaklatás-formára is felhívta a jogalkotó figyelmét, amelyekre az álláspontja szerint nem alkalmazhatóak a Zaklatástv. tényállásai.¹⁴² Az egyik a szexuális célzatú támadásokról vagy bántalmazásokról készített hangfelvételek, amelyekkel kapcsolatban a szerző nem fejt ki bővebben a problémáit, azonban ha abból indulunk ki, hogy az intim kép definíciójának alapja a vizuális ábrázolás (*visual representation*), akkor legalábbis kétséges, hogy egy hangfelvétel mennyiben minősülhet tényállásszerűnek.¹⁴³ A másik elkövetési mód az ún. *deep-faking* manipuláció, amikor is az elkövető – többnyire mesterségesintelligencia-alapú szoftverek segítségével – az áldozat arcát egy eredetileg másik személyt ábrázoló képre vagy – újabban – videóra szerkeszti rá, mintegy megcserélve a két arcot. Bowie úgy véli, hogy a Zaklatástv. intimkép-definíciója nem kellően inkluzív ahhoz, hogy a deepfake jellegű elkövetési formákat is felölelje.

Az előző két zaklatási formán kívül Bowie megemlített egy harmadikat is, az ún. *cyberflashinget*, amely obszcén és/vagy szexuális természetű képek kéretlen küldését jelenti online platformokon. A szerző szerint paradox, hogy a nemi szervek nyilvános helyeken történő mutogatása a szexuális bűncselekményekről szóló törvény értelmében bűncselekménynek minősül (feltéve, ha az elkövetés célja a félelem-, szorongás- vagy riadalomkeltés),¹⁴⁴ viszont az ilyen jellegű képek ugyanilyen célzatú terjesztése már nem büntethető ezen törvény által. Az, hogy ez a fajta zaklatás nem meríti ki a Zaklatástv. első és második tényállását sem, azzal magyarázható, hogy ezek a bűncselekmények a *más személyről* készült képek rögzítését, terjesztését stb. szankcionálják, azonban a *cyberflashing* a saját nemi szervekről készült fotóval is elkövethető. Hangsúlyozandó ugyanakkor, hogy az ilyen képek kéretlen küldözgetése minden valószínűség szerint kimerítik a Zaklatástv. harmadik tényállását (fenyegetés terjesztése, közzététele vagy küldése, illetve a durván sértő kommunikáció), hiszen ezen képek is alkalmasak lehetnek sérelemokozásra.

141 Bowie, 2020, 147–148. o.

142 Bowie, 2020, 149–151. o.

143 Bár az intim kép fentebb bemutatott definíciójában szerepel a „beleértve a kísérő hangot” fordulat, ha kizárólag hangfelvételtől van szó, akkor az aligha minősülhet intim képnek.

144 *Criminal Law (Sexual Offences) Act 2017* 45. cikk (1) bekezdés

2.4. Online is biztonságban? A 2022-es törvénytervezet célkitűzései

A Gybcstv. rendelkezései – ahogyan azt a Facebook is elismerte¹⁴⁵ – elvileg kiterjednek az online térben elkövetett bűncselekményekre is, hiszen pl. a közösségi médiában is lehetséges gyalázkodó, sértő és gyűlöletszításra alkalmas kommunikációt folytatni. Ugyanakkor a törvény kevésbé alkalmazható az online világ szabályozására, amint azt az ír kormány is felismerte.¹⁴⁶ Beszédes tény, hogy 2020 júliusában egy neves ügyvéd nyilvánosan szólította fel az igazságügyi minisztert, hogy hozzon létre egy bizottságot a social media szabályozási lehetőségeinek áttekintésére. Az ügyvéd szerint „a Facebook és társai ugyan gazdasági előnyt jelentenek Írországnak, de kötelességük, hogy megvédjék a polgárokat és a nemzetközi közösséget az online támadásoktól, zaklatásoktól, gyűlöletbeszédétől és álhírektől, amelyek gyakran pusztító következményekkel járhatnak az áldozatokra nézve”.

A javasolt jogalkotás irányába tett fontos lépésnek tekinthető az online biztonságról és a médiaszabályozásról szóló törvénytervezet,¹⁴⁷ amelyet 2020 decemberében tettek közzé, majd a tárgyalását 2022 januárjában kezdte meg a parlament.¹⁴⁸ Az Online biztonság tervezet célja, hogy – figyelemmel az audiovizuális médiaszolgáltatásokról szóló 2010/13/EU irányelvre is – jogszabályi keretet adjon az online biztonságnak, és reagáljon bizonyos káros online tartalmak felerősödésére és terjedésére. A leendő törvény hatálya a teljes elektronikus és online médiát lefedi, beleértve az *on-demand* szolgáltatásokat, a videómegosztó szolgáltatásokat, valamint az ún. releváns online szolgáltatást (*relevant online service*). Utóbbi olyan, „az információs társadalommal összefüggő szolgáltatás, amely elősegíti a felhasználók által generált tartalom elektronikus hírközlő hálózaton keresztül történő terjesztését vagy hozzáférését”.¹⁴⁹ A releváns online szolgáltatáson belül külön kategóriát képez az ún. kijelölt online szolgáltatás (*designated online service*).

Az Online biztonság tervezet előirányozza a médiafelügyeleti rendszer átalakítását, létrehozva a Médiabizottságot (*Media Commission*), amely az online biztonság elősegítése érdekében számos kompetenciával – beleértve a különböző vizsgálati és szankcionálási

145 Gallagher, 2020

146 Uo.

147 *Online Safety and Media Regulation Bill* (a továbbiakban: Online biztonság tervezet). Az Online biztonság tervezet a jogalkotói kommentárokkal egységes szerkezetben elérhető: <https://www.gov.ie/pdf/?file=https://assets.gov.ie/126000/b174bdcd-e017-47d9-bb48-07b29671330c.pdf#page=null> (Letöltve: 2022. április 25.).

148 Az Online biztonság tervezet megszületésének körülményeire, valamint bemutatására lásd: Howlett, 2022a; Howlett, 2022b; Farmer, 2022.

149 Online biztonság tervezet 2. cím

jogköröket – fog rendelkezni.¹⁵⁰ A Médiabizottság lesz jogosult egyes szolgáltatásokat – így pl. a *social media* és az internetszolgáltatásokat – ezen utóbbi kategóriába sorolni, ezzel speciális szabályozási rezsim alá vonva őket.¹⁵¹ Fontos újításként definiálásra kerül a káros online tartalom (*harmful online content*) is, amelybe a következő anyagok tartoznak bele:¹⁵²

- a) amelyek terjesztése az ír vagy az uniós jog értelmében bűncselekménynek minősül;
- b) amelyek megfélemlítő, fenyegető vagy megalázó hatással lehetnek valakire;
- c) amelyek elősegíthetik, illetve ösztönözhetik az étkezési zavarokat;
- d) amelyek elősegíthetik, illetve ösztönözhetik az önsértést, illetve öngyilkosságot.

Az Online biztonság tervezethez fűzött kommentár kifejezetten utal arra, hogy ezekbe a pontokba beletartoznak az erőszakra vagy gyűlöletre uszító, valamint a cyberbullying-jellegű anyagok is.

Az Online biztonság tervezet értelmében a Médiabizottság online biztonsági szabályzatokat (*online safety codes*; a továbbiakban OBSZ) állít össze, amelyben meghatározza a kijelölt online szolgáltatók részére irányadó sztenderdeket és követendő gyakorlatokat.¹⁵³ AZ OBSZ – többek között – arra is tartalmaz előírásokat, hogy a kijelölt online szolgáltatóknak a tartalom-előállítás és -moderálás során miként kell minimalizálniuk a felületükön elérhető káros tartalmakat, valamint hogy milyen esetben kötelesek a tartalom eltávolítására.¹⁵⁴ Amennyiben a Médiabizottság a vizsgálata során megállapítja, hogy a kijelölt online szolgáltató nem felel meg az OBSZ előírásainak, megfelelőségi (*compliance notice*), ezt követően pedig figyelmeztető nyilatkozatot (*warning notice*) adhat ki.¹⁵⁵ Ha ezek sem bizonyulnak célravezetőnek, a Médiabizottság a következő szankciókkal kényszerítheti ki a kijelölt online szolgáltató jogkövető magatartását:

- a) pénzbírság;
- b) bírósághoz fordulás kötelezés kiadása végett;
- c) bírósághoz fordulás abból a célból, hogy az kötelezze az internetszolgáltatókat a kijelölt online szolgáltatókhoz való hozzáférés blokkolására.¹⁵⁶

150 Online biztonság tervezet 7–11. cím

151 Online biztonság tervezet 56. cím (lásd a címhez fűzött kommentárt is a 109. oldalon)

152 Online biztonság tervezet 49A. cím

153 Online biztonság tervezet 50A. cím (1) bekezdés

154 Online biztonság tervezet 50A. cím (2) bekezdés (a) pont

155 Online biztonság tervezet 53. cím

156 Online biztonság tervezet 54A. cím (5) bekezdés

Nem meglepő módon az Online biztonság tervezetét is érték kritikák a szakemberek részéről. A bírálókat egy része arra mutat rá, hogy a tervezet túlzottan tágran állapítja meg azon szolgáltatások körét, amelyek a leendő jogszabály tárgyi hatálya alá tartoznának. Az Online biztonság tervezetét másrészt ütközhet az uniós szinten formálódó digitális szolgáltatásokról szóló jogszabállyal (*Digital Services Act*), ami felveti azt a kérdést, hogy az ír jogalkotónak nem lenne-e célszerűbb megvárnia a *Digital Services Act* elfogadását.¹⁵⁷ Egy jogvédő szervezet vezetője pedig azt hangoztatta, hogy a káros online tartalom meghatározása rendkívül homályos, és ezzel komolyan sérülhet a szabad véleménynyilvánítás joga.¹⁵⁸

Az Online biztonság tervezetét – ahogyan fentebb utaltunk rá – még egyértelműbben kiterjeszti hatályát a social media platformokra, ami szinte azonnal kiváltotta a Facebook ellenkezését. A cég a dokumentum közzétételét követően jelezte, hogy a jogszabályban kellene lennie egy mentességi (*carve out*) rendelkezésnek, amely mentesíti a „közvetítőket” (*intermediaries*) a platformjukon közzétett tartalom miatti felelősségre vonástól – ellenkező esetben ugyanis a közvetítők olyan tartalom miatt is felelősségre vonhatóak lennének, amely felett nincs ellenőrzésük.¹⁵⁹

3. Az iskolai házirendtől a forródrótig: a megelőzés módjai

Írországban már az 1990-es évek elejétől kiemelt figyelmet fordítottak az iskolai zaklatások megelőzésére és kezelésére. Beszédesebb tény, hogy az oktatási kormányzat már 1993-ban útmutatót tett közzé a jelenség visszaszorítására.¹⁶⁰ 1998-ban 42 Donegal megyei általános iskolában pedig kísérleti jelleggel indítottak egy *antibullying* programot, amely a tanárok, szülők és tanulók bevonásán alapult, és értelemszerűen még „csak” az offline agresszió elleni küzdelemre fókuszált.¹⁶¹ A 2010-es évek elején lefolytatott – fentebb hivatkozott – kutatások nyomán az oktatási kormányzat zaklatás elleni munkacsoportja 2013 elején egy átfogó, 126 oldalas jelentést (a továbbiakban: Jelentés) publikált, amelyben – többek között –

— feltérképezte, hogy milyen elkövetési formák minősülnek zaklatásnak;

¹⁵⁷ Kirk–Farris–Shankar, 2022.

¹⁵⁸ Slattery, 2021. Az Egyesült Királyság hasonló tárgyú törvénytervezetével kapcsolatban ugyanezen dilemmák merültek fel (Coe, 2022.).

¹⁵⁹ Slattery, 2021.

¹⁶⁰ Department for Education, 1993.

¹⁶¹ Farrington–Ttofi, 2009, 49. o.

- felmérte, hogy kik tartoznak a leginkább érintett csoportba (mind elkövetői, mind sértetti oldalon);
- összefoglalta, hogy milyen hatásai lehetnek a zaklatásnak;
- bemutatta a gyermekek percepcióját;
- körvonalazta, hogy mik az iskola feladatai;
- javaslatokat fogalmazott meg a jelenség visszaszorítása érdekében.¹⁶²

Az offline és online zaklatásra egyaránt kiterjedő Jelentés hangsúlyozza, hogy ezt a problémát az iskolák egyedül nem tudják megoldani, és komplex, a szülők, gyermekek, a média és a hatóságok bevonásán alapuló stratégiára van szükség.¹⁶³ Az anyag javasolja, hogy amennyiben az iskolák vonatkozásában van szó zaklatásról, úgy abba bele kell érteni

- a szándékos kiközösítést, a rosszindulatú pletykákat, a kapcsolati zaklatás egyéb formáit;
- a cyberbullyingot;
- a szexuális zaklatást (*sexual bullying*), valamint
- az identitásalapú zaklatást (*identity based bullying*), amely lehet pl. homofób, rasszista stb. célzatú zaklatás.¹⁶⁴

A Jelentés arra is rámutatott, hogy a cyberbullying számos szempontból eltér az offline zaklatási formáktól. Az egyik ilyen sajátossága az, hogy lényegében bárhol és bárhol elkövethető, és az otthon sem nyújt biztonságot az online agresszióval szemben. További különbséget jelent, hogy a gyermekek sérelmére elkövetett cyberbullying – az online kommunikáció sajátosságai miatt – gyakran rejtve marad a szülők elől, ráadásul számos esetben az elkövető kiléte sem derül ki.¹⁶⁵

A Jelentés nyomán az Oktatási Minisztérium hamarosan közreadta az iskolák számára készült antibullying-eljárásrendet (a továbbiakban: Eljárásrend),¹⁶⁶ amely egyes vélemények szerint a problémakör szempontjából az elmúlt 20 év legfontosabb fejleménye volt Írországban.¹⁶⁷ Az Eljárásrend elsődleges célja az, hogy útmutatót adjon az iskolai vezetők számára arra vonatkozóan, hogy miként tudják megakadályozni az iskolai zaklatást, milyen módon tudnak közbelépni, illetve hogyan kezeljék a zaklatás káros

162 Department for Education and Skills, 2013a.

163 Department for Education and Skills, 2013a, 10. o.

164 Department for Education and Skills, 2013a, 28. o.

165 Department for Education and Skills, 2013a, 37–38. o.

166 Department for Education and Skills, 2013b.

167 Foody et al., 2018, 129. o.

következményeit. Az Eljárásrend mindenekelőtt előírja az iskolai vezetőség számára, hogy dolgozzanak ki egy zaklatásellenes házirendet (*anti-bullying policy*).¹⁶⁸ Hangsúlyozandó, hogy a dokumentum egy átfogó meghatározást ad a zaklatásra: olyan egyéni vagy csoportos nemkívánatos negatív verbális, pszichológiai vagy fizikai magatartás, amely egy másik személy vagy személyek ellen irányul, és amely ismétlődő jelleggel bír.¹⁶⁹ Az Eljárásrend kifejezetten leszögezi, hogy a Jelentés koncepciójának megfelelően – ebbe a definícióba a cyberbullying és az identitásalapú zaklatás is beletartozik, majd ad egy hételemű példálózó felsorolást, hogy mely tevékenységek minősülnek zaklatásnak.¹⁷⁰ A fizikai agresszió, a kiközösítés, a gúnyolódás stb. mellett a cyberbullying is megemlítésre kerül, rámutatva, hogy a zaklatás ezen formája infokommunikációs technológiák (mint pl. szöveges üzenetek, közösségi média oldalai, mobiltelefonos applikációk, chatszobák) révén valósul meg, és így bármikor elkövethető. Az Eljárásrend nagy teret szentel a jó gyakorlatok kialakításának, a legfontosabb tényezőkként a bizalomteljes iskolai légkört, valamint az iskolai vezetés, a tanárok, a tanulók és a szülők együttműködését megjelölve.¹⁷¹

Mintegy három évvel később egy 918 iskolaigazgató bevonásával készült kutatás a bejelentett iskolai zaklatások számát, valamint az intézmények viszonyulását vizsgálta.¹⁷² A felmérés alapján a kutatásban részt vevő iskolák közel 80%-ában félévente legfeljebb kilenc cyberbullyingesetet jelentettek, és 2% azon iskolák aránya, ahol félévente 20-nál is több ilyen incidens történik.¹⁷³ A kutatás vezetői azonban kissé szkeptikusak voltak ezekkel a számokkal kapcsolatban, hiszen a tanulók megkérdezésén alapuló vizsgálatok alapján ennél jóval több zaklatás történik.¹⁷⁴ Ugyanakkor kétségtől pozitív fejleményként értékelhető, hogy a kutatásba bevont iskolák nem kevesebb mint 99,8%-a jelezte, hogy az intézménynek van zaklatásellenes házirendje, és hasonló arányban nyilatkoztak úgy az igazgatók, hogy az iskola személyzete tisztában van vele, milyen lépések szükségesek a zaklatások visszaszorításához, illetve hogy a zaklatások bejelentésének megvan a megfelelő eljárásrendje. Ezzel szemben az iskolák alig több mint felében van olyan megbízott kolléga vagy testület, akinek vagy amelynek kifejezett feladata

168 Department for Education and Skills, 2013b, 5. o. Megjegyzendő ugyanakkor, hogy már egy 2013-as felmérésből kirajzolódott, hogy a kutatásba bevont 44 iskola mindegyike rendelkezett zaklatásellenes stratégiával, amelyben a többségük a cyberbullyingot is érintette (Corcoran–McGuckin, 2014).

169 Department for Education and Skills, 2013b, 5. o.

170 Department for Education and Skills, 2013b, 9–10. o.

171 Department for Education and Skills, 2013b, 21–35. o.

172 Foody et al., 2018. Megjegyzendő, hogy a kutatók az összes, 4028 iskola igazgatóját megkeresték a kérdőívekkel, de csak 23%-os volt a visszaküldési arány (130. o.).

173 Foody et al., 2018, 131. o.

174 Foody et al., 2018, 134. o.

a zaklatási ügyek kivizsgálása és visszaszorítása.¹⁷⁵ A kutatás vezetői hangsúlyozták, hogy további vizsgálatok szükségesek a zaklatásellenes házirendek tartalmának hatékonyságának feltárásához, valamint jelezték, hogy a zaklatás elszennvedőivel elsősorban szakembereknek kellene foglalkoznia, ugyanis a tanárok csak korlátozottan alkalmasak az ilyen feladatokra.¹⁷⁶

Az iskolára fókuszáló megelőzési törekvések mellett figyelemre méltóak a tudatosító-edukatív programok is. Ezek közül kiemelkedik az Internetbiztonság-tudatosság Központ (*Internet Safety Awareness Centre*) oldala,¹⁷⁷ amely a gyermekek, a szülők és a tanárok számára kínál oktatóanyagokat és tanácsokat az interneten leselkedő veszélyek elhárítására, beleértve a cyberbullyingot is.¹⁷⁸ A honlapot áttekintve megállapítható, hogy az elmúlt években számos innovatív kezdeményezés született a tudatos internethasználat és az online térben elkövetett zaklatás visszaszorítása érdekében. Néhány példa a kezdeményezések és a projektek közül:

- a) 2013-ban több száz Limerick megyei középiskolás bevonásával zajlott le kísérlet, amelyben a tanulók online zaklatási szituációkat játszottak el, majd közösen értékelték a látottakat;¹⁷⁹
- b) a Cyberpszichológiai Kutatóközpont (*CyberPsychology Research Centre*) 2014-ben hívta életre a CyberHaver (*Cyber Pal*) kezdeményezést, amely a legkisebbek számára ad tanácsokat a cyberbullyinghelyzetek kezelésére;¹⁸⁰
- c) 2015-ben ingyenes online oktatási anyag és kézikönyv készült a tanárok részére, amelyben az oktatók képet kaptak arról, hogy miként érdemes iskolai keretek között foglalkozni a cyberbullying jelenségével;¹⁸¹
- d) 2018-ban jelentették be a *Webwise Youth Panel* felállítását, olyan tinédzserek jelentkezését várva, akik megosztanák a cyberbullying visszaszorításával kapcsolatos ötleteiket, és országos szinten is promotálnák a zaklatásmentes online élethez való jogot;¹⁸²
- e) szintén 2018-ban hirdették meg a *Best Anti-Cyberbullying Campaign* pályázatot, amelyre iskolák és ifjúsági szervezetek jelentkezhettek.¹⁸³

175 Foody et al., 2018, 132–133. o.

176 Foody et al., 2018, 135. o.

177 <https://www.webwise.ie/>

178 <https://www.webwise.ie/parents/cyberbullying-a-guide-2/>

179 <https://www.webwise.ie/news/cyberbullying-awareness-event-2/>

180 <https://www.webwise.ie/teachers/new-cyber-pals-initiative-to-mark-sid2014-2/>

181 <https://www.webwise.ie/teachers/myselfie-and-the-wider-world-is-launched/>

182 <https://www.webwise.ie/trending/join-the-webwise-youth-panel/>

183 <https://www.webwise.ie/uncategorized/best-anti-cyberbullying-campaign/>

f) 2020-ban átfogó útmutató jelent meg a cyberbullying sértettjeinek segítésére és támogatására; az anyagból kitűnik, hogy milyen módon lehet támogatást nyújtani az online zaklatás áldozatainak.¹⁸⁴

Az *Internet Safety Awareness Centre* oldala mellett ki kell még emelni, hogy a zaklatás jelenségével külön kutatóintézet is foglalkozik Írorszáiban. A dublini egyetem keretében működő *Anti-Bullying Centre*¹⁸⁵ multidiszciplináris módon kutatja a zaklatás formáit és az online biztonság kérdéseit, számos projektet, képzési programot és tudományos publikációt szentelve a problémakörnek.

Végezetül meg kell említeni a különböző inzultusok bejelentésére szolgáló felületeket is. Kimondottan a gyermekeket és a fiatalkorúakat célozza a *Childline* oldal, amely a legkülönbözőbb problémás helyzetekre ad tanácsot a nem kívánt terhességtől kezdve a cyberbullyingon át a párkapcsolati erőszakig.¹⁸⁶ A bejelentés online és telefonon is megtehető. A másik fontos felület a *Hotline* nevű oldal;¹⁸⁷ az 1999 óta működő honlapon az illegális online tartalmakat lehet bejelenteni, beleértve az intim képekkel való visszaéléseket is.¹⁸⁸ Megjegyzendő továbbá, hogy a rendőrségnek is van külön információs oldala a cyberbullying-jellegű visszaélések kezelésére.¹⁸⁹

4. Összegzés

Amint a fejezet rávilágított, Írorszáiban mind a gyűlöletbeszédre (újabb kifejezéssel: gyűlölet-bűncselekményekre), mind pedig az online térben elkövetett zaklatásra vonatkozó szabályozás jelentős változásokon megy át napjainkban, hiszen alig egy éve lépett hatályba a zaklatásról, sérelmes kommunikációról és a kapcsolódó bűncselekményekről szóló törvény; két további törvénytervezet – a gyűlölet-bűncselekményekről, illetve az online biztonságról szóló – pedig már a parlament előtt van. A fentiekből az is kitűnt, hogy a jogalkotó csak több éven át tartó társadalmi konzultáció után kezdte meg a jogszabályok tárgyalását, elegendő időt biztosítva ezzel a különböző szakmai és civil szervezetek véleményének megismerésére.

184 <https://www.webwise.ie/news/youth/be-an-upstander-not-a-bystander/>

185 <https://antibullyingcentre.ie/about-us/>

186 <https://www.childline.ie/>

187 <https://www.hotline.ie/>

188 <https://www.childline.ie/>

189 <https://www.garda.ie/en/crime-prevention/online-harassment.pdf>

Ami a gyűlöletbeszéd szabályozásának reformját illeti, láttuk, hogy az 1989-es törvényt a 2000-es évektől többirányú kritika érte, rámutatva egyrészt arra, hogy a Gybcstv. alaptényállása túlzottan magasra teszi a léceket a bizonyítás során, másrészt pedig egyes tényállási elemek nem kellően pontosak. A törvény alapján kimondottan kevés elmarasztaló ítéletet hoztak, ami a kritikusok szerint a jogszabály alkalmatlanságát és elavultságát bizonyítja. A 2021-es tervezet új megközelítési módot tükröz, hiszen inkluzívabbá válik az alaptényállás (bűnösség attól függetlenül is megállapítható, hogy a bűncselekmény tárgyát képező kommunikáció „eredményes” volt-e a gyűlöletszításban); az előítéletből történő elkövetés egyfajta minősítő körülményként kerül értékelésre, ráadásul a büntetési tételek is emelkednek.

A cyberbullying kapcsán rávilágítottunk, hogy az ilyen jellegű bűncselekményeket korábban a Szbcstv. zaklatásra vonatkozó tényállása alapján szankcionálták, azonban a 2010-es évektől egyre inkább világossá vált, hogy a Szbcstv. alkalmatlan az újfajta, az online térben elkövetett, zaklató jellegű, az áldozatoknak jelentős sérelmet okozó cselekmények visszaszorítására. A 2021-ben hatályba lépett, zaklatásról, sérelmes kommunikációról és a kapcsolódó bűncselekményekről szóló törvény kimondottan az online térben elkövetett egyes jogellenes, zaklató cselekmények szankcionálása érdekében jött létre. Fentebb utaltunk rá, hogy az írói jogirodalomban nagy hangsúlyt helyeztek a kép-alapú szexuális visszaélések büntethetőségére. Az új Zaklatástv. kimondottan újszerű abból a szempontból, hogy részletesen kidolgozott tényállások révén igyekszik szankcionálni az intim kép terjesztését, közzétételét, illetve a terjesztéssel vagy közzététellel való fenyegetést. A törvény ezen felül külön tényállást szentel a fenyegetéssel, illetve a durván sértő kommunikációval elkövetett bűncselekményeknek. Hangsúlyozandó, hogy ezen utóbbi tényállás megfogalmazásából az következik, hogy a más *személyről* és a más *személynek* szóló közlés is büntethető, pönalizálva ezzel azokat a gyalázkodásokat is, amelyek a sértett „háta mögött” történnek. Bár a Zaklatástv.-t a szakemberek egyértelműen előremutató fejleménynek tekintik, a kritikák ezúttal sem maradtak el.

Az online biztonságról és a médiaszabályozásról szóló törvénytervezet szintén mérföldkőnek tekinthető. A leendő jogszabály alapvető célja a káros online tartalmak visszaszorítása, azonban a tervezet erősen megosztó, és egyes vélemények alapján a túlzottan homályos megfogalmazása miatt komoly csapást jelent a véleménynyilvánítás szabadságára.

Amint a gyermekek sérelmére elkövetett cyberbullying-jellegű cselekmények kapcsán bemutattuk, Írországban már az 1990-es évek elejétől kiemelt figyelmet fordítottak az iskolai zaklatások megelőzésére és kezelésére. Az oktatási kormányzat vezetésével, de a szakmai szervezetek érdemi bevonásával is számos jelentős eredményt sikerült elérni (mint pl. a minden iskola számára kötelezően kidolgozandó antibullying-eljárásrend),

azonban a legújabb kutatások alapján bőven akad még tennivalója az iskoláknak. Azt is láttuk, hogy a jogi eszközök mellett figyelemre méltóan sok tudatosító-educatív program, projekt, kezdeményezés stb. igyekszik elősegíteni a cyberbullyinggal kapcsolatos attitűdök átformálását, visszaszorítva ezzel a fiatalok ezreinek életét megkeserítő, a szülők számára gyakran „láthatatlan” zaklató tevékenységeket.

Irodalomjegyzék

- BOWIE, E. (2020) 'Image-Based Sexual Offences and Irish Law: Does the Harassment, Harmful Communications and Related Offences Bill 2017 Provide Adequate Legal Protection for Victims?', *Trinity Women's Review*, 4(1), 140–155. o.
- BROWNE, H. (2019) *A Rare Conviction for Cyberbullying Shows It Can Be Done* [Online]. Elérhető: <https://dublinquirer.com/2019/04/24/harry-a-rare-conviction-for-cyberbullying-shows-it-can-be-done> (Letöltve: 2022. május 20.)
- CALLAGHAN, M., COLETTE, K., MOLCHO, M. (2015) 'Exploring traditional and cyberbullying among Irish adolescents', 60(2), 199–206. o.
- COE, P. (2022) 'The Draft Online Safety Bill and the regulation of hate speech: have we opened Pandora's box?', *Journal of Media Law*, 14(1), 50–75. o.
- CORCORAN, L., CONNOLLY, I., O'MOORE, M. (2012) 'Cyberbullying in Irish schools: an investigation of personality and self-concept', *The Irish Journal of Psychology*, 33(4), 153–165. o.
- CORCORAN, L., MCGUCKIN, C. (2014) 'Addressing bullying problems in Irish schools and in cyberspace: a challenge for school management', *Educational Research*, 56(1), 48–64. o.
- COTTER, P., MCGILLOWAY, S. (2011) 'Living in an 'electronic age': Cyberbullying among Irish adolescents', *The Irish Journal of Education*, 39(1), 44–56. o.
- COWHEY, D. (2006) 'Racist Hate Speech Law in Ireland: the Need for Reform', *Cork Online Law Review*, Edition V, 34–45. o.
- DALY, C. (2021) *Cyberbullying Law Update* [Online]. Elérhető: <https://www.ckt.ie/news/cyberbullying-law-update-2021/> (Letöltve: 2022. május 26.)
- Department for Education (1993) *Guidelines Countering Bullying Behaviour in Primary and Post-Primary Schools* [Online]. Elérhető: https://ppds.pdst.ie/images/stories/Guidelines/countering_bullying_behaviour_guidelines.pdf (Letöltve: 2022. május 24.)
- Department for Education and Skills (2013a) *Plan On Bullying: Report of the Anti-Bullying Working Group to the Minister for Education and Skills* [Online]. Elérhető: <https://assets.gov.ie/24758/0966ef74d92c4af3b50d64d286ce67do.pdf> (Letöltve: 2022. május 24.)
- Department for Education and Skills (2013b) *Anti-bullying procedures for primary and post primary schools* [Online]. Elérhető: <https://assets.gov.ie/24429/3b6f3db2de154ebaa1f69a0856c97c8e.pdf> (Letöltve: 2022. május 24.)
- Department of Justice (2021) *Tough sentences for hate crimes under new Bill from Minister McEntee* [Online]. Elérhető: <https://www.gov.ie/en/>

- press-release/48cb5-tough-sentences-for-hate-crimes-under-new-bill-from-minister-mcentee/ (Letöltve: 2022. április 25.)
- Department of Justice and Equality (2019) *Review of the Prohibition of Incitement to Hatred Act 1989. Public Consultation*. [Online] Elérhető: <https://tinyurl.com/53wzy6m6> (Letöltve: 2022. április 25.)
- Dublin Rape Crisis Centre (2021) *Overview of Harassment, Harmful Communications & Related Offences Act 2020* [Online]. Elérhető: <https://www.drcc.ie/assets/files/pdf/161360258765342121.pdf> (Letöltve: 2022. május 17.)
- FARMER, I. (2002) *Insights into the OSMR Bill Part 3: Introduction to the Current Legal and Regulatory Framework* [Online]. Elérhető: https://data.oireachtas.ie/ie/oireachtas/libraryResearch/2022/2022-02-22_1-rs-note-insights-into-the-osmr-bill-part-3-introduction-to-the-current-legal-and-regulatory-framework_en.pdf (Letöltve: 2022. május 27.)
- FARRINGTON, D. P., TTOFI, M. M. (2009) 'School-Based Programs to Reduce Bullying and Victimization', *Campbell Systematic Reviews*, 5(1), 1–148. o.
- FOODY, M., SAMARA, M., O'HIGGINS NORMAN, J. (2017) 'Bullying and cyberbullying studies in the school-aged population on the island of Ireland: A meta-analysis', *British Journal of Educational Psychology*, 87(4), 535–557. o.
- FOODY, M., MURPHY, H., DOWNES, P., O'HIGGINS NORMAN, J. (2018) 'Anti-bullying procedures for schools in Ireland: principals' responses and perceptions', *Pastoral Care in Education*, 36(2), 126–140. o.
- GAFFNEY, H., FARRINGTON, D. P. (2018) 'Cyberbullying in the United Kingdom and Ireland' in Baldry, A. C., Blaya, C., Farrington, D. P. (szerk.) *International Perspectives on Cyberbullying: Prevalence, Risk Factors and Interventions*. 1. kiadás. Cham: Palgrave Macmillan
- GALLAGHER, C. (2020) *Facebook seeks exemption from Government's proposed hate speech laws. Technology companies worried about 'onerous obligations'* [Online]. Elérhető: <https://www.irishtimes.com/news/crime-and-law/facebook-seeks-exemption-from-government-s-proposed-hate-speech-laws-1.4442302> (Letöltve: 2022. május 27.)
- Government of Ireland (2004) *First National Report by Ireland (United Nations International Convention on the Elimination of All Forms of Racial Discrimination)* Dublin [Online]. Elérhető: <https://www.justice.ie/en/JELR/1st+National+Report+Elim+of+Racism.pdf/Files/1st+National+Report+Elim+of+Racism.pdf> (Letöltve: 2022. április 24.)
- HOWLETT, E. (2002a) *Insights into the OSMR Bill. Part 1: Introduction and Background* [Online]. Elérhető: https://data.oireachtas.ie/ie/oireachtas/libraryResearch/2022/2022-02-22_1-rs-note-insights-into-the-osmr-bill-part-1-introduction-and-background_en.pdf (Letöltve: 2022. május 27.)

- HOWLETT, E. (2002b) Insights into the OSMR Bill. Part 2: Societal context resource guide – empirical data on online usage. [Online]. Elérhető: https://data.oireachtas.ie/ie/oireachtas/libraryResearch/2022/2022-02-22_l-rs-note-insights-into-the-osmr-bill-part-2-societal-context-resource-guide_en.pdf (Letöltve: 2022. május 27.)
- Irish Human Rights and Equality Commission (2022) *Submission on the General Scheme of the Criminal Justice (Hate Crime) Bill* [Online]. Elérhető: <https://www.ihrec.ie/app/uploads/2022/03/Submission-on-the-General-Scheme-of-the-Criminal-Justice-Hate-Crime-Bill.pdf> (Letöltve: 2022. május 27.)
- KEOGH, C. (2000) ‘The Prohibition of Incitement to Hatred Act 1989 – A paper tiger?’, *Bar Review*, 6(3), 178–181. o.
- KIRK, N., FARRIS, E., SHANKAR, K. (2022) *Ireland’s Online Safety and Media Regulation Bill: Too Little, Too Soon?* [Online]. Elérhető: <https://digitalpolicy.ie/explainer-irelandsonline-safety-and-media-regulation-bill/> (Letöltve: 2022. május 27.)
- Law Reform Commission (2016) *Report on Harmful Communications and Digital Safety* [Online]. Elérhető: <https://publications.lawreform.ie/Portal/External/en-GB/RecordView/Index/37669> (Letöltve: 2022. április 30.)
- Law Society of Ireland (2020) Submission on the Review of the Prohibition of Incitement to Hatred Act 1989 [Online]. Elérhető: <https://www.lawsociety.ie/globalassets/documents/submissions/submission-prohibition-incitement-to-hatred-act-1989.pdf> (Letöltve: 2022. április 30.)
- LYNCH, C. (2015) ‘Examining the existing Irish criminal legal responses to cyberbullying’, *Irish Criminal Law Journal*, 25(1), 13–23. o.
- MCGLYNN, C., RACKLEY, E. (2017a) ‘Image-Based Sexual Abuse’, *Oxford Journal of Legal Studies*, 37(3), 534–561. o.
- MCGLYNN, C., RACKLEY, E. (2017b) ‘More than ‘Revenge Porn’: image-based sexual abuse and the reform of Irish law’, *Irish Probation Journal*, 14(1), 38–51. o.
- MCGLYNN, C., RACKLEY, E., HOUGHTON, R. (2017) ‘Beyond ‘Revenge Porn’: The Continuum of Image Based Sexual Abuse’, *Feminist Legal Studies*, 25(1), 25–46. o.
- National Advisory Council for Online Safety (2021) *Report of a National Survey of Children, their Parents and Adults regarding Online Safety 2021* [Online]. Elérhető: <https://assets.gov.ie/204409/b9ab5dbd-8fdc-4f97-abfc-a88afb2f6e6f.pdf> (Letöltve: 2022. május 24.)
- National Anti-Bullying Research and Resource Centre (2021) *KiDiCoTi: Kids’ Digital Lives in Covid-19 Times: A Study on Digital Practices. Safety and Wellbeing. Key findings from Ireland* [Online]. Elérhető: https://antibullyingcentre.b-cdn.net/wp-content/uploads/2021/12/Short-report_Covid_for-media_TM_with-Author-names-1-2.pdf (Letöltve: 2022. május 25.)

- O’HIGGINS NORMAN, J., O’MOORE, M., MCGUIRE, L. (2016) *Cyberbullying in Ireland: A survey of parents internet usage and knowledge*. Dublin: ABC, National Anti-bullying research and resource centre
- O’MOORE, M. (2012) ‘Cyber-bullying: the situation in Ireland’, *Pastoral Care in Education*, 30(3), 209–223. o.
- PURDY, N., MCGUCKIN, C. (2015) ‘Cyberbullying, schools and the law: a comparative study in Northern Ireland and the Republic of Ireland’, *Educational Research*, 57(4), 420–436. o.
- RYAN, F. (2013) ‘Hate speech’, in O’Sullivan, O. (szerk.) *Equality and Identity: Transgender and Intersex Experience in Ireland*. 1. kiadás. Dublin: Transgender Equality Network Ireland
- SCHWEPPE, J., HAYNES, A., CARR, J. (2014) *A life free from fear: legislating for hate crime in Ireland: An NGO perspective*. 1. kiadás. Limerick: University of Limerick
- SCHWEPPE, J., WALSH, D. (2008) *Combating Racism and Xenophobia through the Criminal Law*. 1. kiadás. Limerick: University of Limerick
- SJURSØ, I., FANDREM, H., ROLAND, E. (2020) “All the Time, Every Day, 24/7”: A Qualitative Perspective on Symptoms of Post-traumatic Stress in Long-Term Cases of Traditional and Cyber Victimizations in Norway and Ireland’, *International Journal of Bullying Prevention*, 2(2), 139–148. o.
- SLATTERY, L (2021) *State going ‘too far, too fast’ with online safety legislation. Irish Council for Civil Liberties says media Bill will restrict speech not currently illegal* [Online]. Elérhető: <https://www.irishtimes.com/business/media-and-marketing/state-going-too-far-too-fast-with-online-safety-legislation-1.4576007> (Letöltve: 2022. április 29.)
- TAYLOR, S. (2011) *Responding to Racist Incidents and Racist Crimes in Ireland. An Issues Paper for the Equality Authority*. Maynooth: National University of Ireland [Online] Elérhető: https://www.ihrec.ie/app/uploads/download/doc/responding_to_racist_incidents_and_racist_crimes_in_ireland.doc (Letöltve: 2022. április 25.)

14. A gyűlöletbeszéd és a kibermegfélemlítés szabályozása Lengyelországban

BENYUSZ MÁRTA

1. A gyűlöletbeszéd szabályozási kérdései

1.1. A véleménynyilvánítás szabadsága és korlátai

A szólás, illetve véleménynyilvánítás szabadsága a lengyel jogrendszer elengedhetetlen és igen szélesen értelmezett eleme.¹ A lengyel jogrendszer egyik alapja – így a szólásszabadsághoz, véleménynyilvánításhoz és ezek korlátaihoz (pl.: gyűlöletbeszéd) kapcsolódó jogszabályoknak is forrása, minden ember veleszületett, elidegeníthetetlen emberi méltósága. A lengyel alkotmány (*Konstytucja Rzeczypospolitej Polski*)² 30. cikke így fogalmaz: „minden ember veleszületett és elidegeníthetetlen méltósága az emberi és polgári szabadságjogok forrása. Sérthetlenségének tiszteletben tartása és védelme a lengyel hatóságok kiemelt feladata.” Ez a kiindulópontja tehát a 14. cikkben biztosított a sajtószabadságnak (*wolność prasy i środków społecznego przekazu*), az 53. cikkben szabályozott vallás- és lelkiismereti szabadságnak (*wolność sumienia i wyznania*), valamint az 54. cikk szerinti szó- (szólás-) szabadságnak (*wolność słowa*) is. Az 54. cikkben

1 Bojanowski, 2021, 176. o.

2 Konstytucja Rzeczypospolitej Polski z dnia 2 kwietnia 1997 r. Elérhető: <https://www.sejm.gov.pl/prawo/konst/polski/kon1.htm> (Letöltve: 2022. június 30.)

Dr. Benyusz Márta LL.M.

főosztályvezető, Mádl Ferenc Összehasonlító Jogi Intézet

PhD-hallgató, Pázmány Péter Katolikus Egyetem Jog- és Államtudományi Kar

ORCID: 0000-0002-7416-9410

Benyusz, M. (2023) 'A gyűlöletbeszéd és a kibermegfélemlítés szabályozása Lengyelországban' in Nagy, Z. (szerk.) *Az összehasonlító jog eszközével a gyűlölet ellen. Az online gyűlöletbeszéd, zaklatás és megfélemlítés nemzetközi szabályozása*, 373–395. o. Budapest: Mádl Ferenc Összehasonlító Jogi Intézet



https://doi.org/10.47079/2023.nz.gyuloletbeszed.10_14

szabályozott szólásszabadság az (1) bekezdés alapján tartalmazza a véleménynyilvánítás szabadságát és a tájékozódáshoz való jogot (*wolność wypowiedzi i informacji*), a (2) bekezdés alapján pedig a *cenзуra tilalmát*. A lengyel alkotmánybíróság (*Trybunał Konstytucyjny*) szerint az alkotmányban rögzített szólásszabadság „lefedti az egyén tevékenységének minden szintjét, eszköze az egyéni autonómia méltóságteljes kifejezésének, lehetőséget teremtve az egyén személyiségének teljes kibontakozására az adott egyént körülvevő kulturális és civilizációs környezetben”.³

A 31. cikk 3. pontja szerint az Alkotmány szerinti alapjogokat, így a szólásszabadságot is, *csak törvényben* és csak akkor lehet korlátozni, amikor elengedhetetlenek a demokratikus állam biztonságának garantálásához, vagy környezetvédelmileg, közegészségügyileg, közérkölcseileg indokolt, illetve mások szabadságának és jogainak biztosításához szükséges. A korlátozások *nem* érinthetik e jogok lényegi tartalmát.

A szólásszabadsághoz kapcsolódó törvényi szintű szabályokat és korlátokat tartalmaznak a Polgári törvénykönyv (*Kodeks Cywilny*), a Büntető törvénykönyv (*Kodeks Karny*), az államtitok védelméről szóló törvény (*Ustawa o ochronie tajemnicy państwowej*), a szerzői jogi törvény (*Prawo autorskie*),⁴ a sajtótörvény (*Prawo prasowe*)⁵ és a rádiós és televíziós műsorszolgáltatásról szóló törvény (*Ustawa z dnia 29 grudnia 1992 r. o radiofonii i telewizji*).⁶

A szólásszabadság, illetve a véleménynyilvánítás szabadságának „őrei” az alkotmánybíróság és a bíróságok, valamint az *Országos Műsorszolgáltatási Tanács* (*Krajowa Rada Radiofonii i Telewizji*)⁷ és a *Nemzeti Média Tanács* (*Rada Mediów Narodowych*). Az alkotmány 213. cikke szerint az *Országos Műsorszolgáltatási Tanács* a szólásszabadság és a tájékozódáshoz való jog felett őrködik, illetve védi a közérdeket a rádiós és televíziós műsorszolgáltatásban. A Tanácsot a rádiós és televíziós műsorszolgáltatásról szóló törvény 2. fejezete szabályozza. Három fő funkciója van: a szólásszabadság és a műsorszolgáltatók függetlenségének biztosítása (i), a nézők és hallgatók érdekeinek védelme (ii), valamint a nyitott és plurális rádiós és televíziós piac biztosítása (iii). A Nemzeti Média Tanácsot 2016-ban hozták létre,⁸ feladata a közmédiát (rádiót és televíziót) irányító testületek tagjainak és

3 TK: z 12.05.2008 r., SK 43/05, OTK-A 2008/4, poz. 57; z 14.12.2011 r., SK 42/09, OTK-A 2011/10, poz. 118 számú határozatok.

4 Ustawa z dnia 4 lutego 1994 r. o prawie autorskim i prawach pokrewnych. Elérhető: <http://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU19940240083/U/D19940083Lj.pdf> (Letöltve: 2022. június 30.)

5 Ustawa z dnia 26 stycznia 1984 r. Prawo prasowe. Elérhető: <http://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU19840050024/U/D19840024Lj.pdf> (Letöltve: 2022. június 30.)

6 Ustawa z dnia 29 grudnia 1992 r. o radiofonii i telewizji. Elérhető: <http://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU20170001414/U/D20171414Lj.pdf> (Letöltve: 2022. június 30.)

7 Elérhető: <http://www.krrit.gov.pl/> (Letöltve: 2021. február 3.)

8 Ustawa z dnia 22 czerwca 2016 r. o Radzie Mediów Narodowych. Elérhető: <http://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU20160000929> (Letöltve: 2021. február 3.)

a lengyel sajtóügynökség (*Polska Agencja Prasowa*)⁹ tagjainak kinevezése és felmentése. A Nemzeti Média Tanács törvényben meghatározott egyéb feladatokat is ellát. A tagok kiválasztása során a Nemzeti Média Tanács szem előtt tartja, hogy olyan személyeket válasszon, akik alkalmasak arra, hogy *örködjenek a jogszabályok betartása felett*, illetve biztosítsák a *sajtóorgánumok függetlenségét és a szerkesztői függetlenségét*.

1.2. A gyűlöletbeszéd szabályozása

A *gyűlöletbeszéd* definiálására egyetlen kötelező erővel bíró lengyel jogszabályban sem került sor. A szakirodalom hivatkozik az Európa Tanács miniszteri bizottsága által 1997-ben kiadott ajánlására,¹⁰ amely szerint a gyűlöletbeszéd „minden olyan véleménynyilvánítást magába foglal, amely terjeszti, ösztönzi, elősegíti vagy igazolja a fajgyűlöletet, az idegengyűlöletet, az antiszemitizmust vagy az intolerancián alapuló gyűlölet más formáit, beleértve azt az intoleranciát is, amely agresszív nacionalizmuson, etnocentrizmuson vagy a kisebbségekkel, bevándorlókkal és a migráns háttérű személyekkel szembeni hátrányos megkülönböztetésen és ellenségességen alapul”.

A pontos jogszabályi definíció hiánya ellenére a lengyel jogrend *egyrészt védi a szólásszabadságot*, amint azt a fent említett alkotmányos normák és az ezekből eredő törvényi normák is bizonyítják, ugyanakkor, *a gyűlöletet kriminalizáló rendelkezésen keresztül beavatkozik abba*, szükségszerűen téve a gyűlölet(beszéd) tilalmát a szólásszabadság korlátjává.¹¹ A Büntető törvénykönyv 256. cikke szerint „aki nyilvánosan fasiszta vagy más totalitárius államrendszert népszerűsít, vagy nemzeti, etnikai, faji, vallási hovatartozás alapján gyűlöletet szít, pénzbírsággal, szabadságkorlátozó intézkedéssel vagy szabadságelvonó büntetéssel sújtható. Ugyanilyen büntetéssel sújtható az is, aki terjesztés céljából az előző fordulatban meghatározott tartalmat tartalmazó nyomtatványt, felvételt vagy egyéb tárgyat, ill. fasiszta vagy kommunista szimbólumokat vagy más, totalitárius diktatúrát népszerűsítő szimbólumokat hordozó eszközt előállít, rögzít vagy behoz, megszerez, tárol, birtokol, bemutat, szállít vagy küld. Nem követ el bűncselekményt az, aki ezt a cselekményt művészeti, oktatási, gyűjtői vagy tudományos tevékenysége keretében követte el.” A korlátok körében említendőek még a Büntető törvénykönyv 117–119., 127–130., 133., 134–135., 137., 140., 148–150., 189–189a., 190a., 194–204., 222–224a., 249–251., 255–258., 343. szakaszai szerinti tényállások (tipikusan: gyűlöletkeltés, államellenes bűncselekmények, életellenes vagy egészség elleni bűncselekmények és az

⁹ <https://www.pap.pl/>

¹⁰ Az Európa Tanács Miniszteri Bizottságának R (97) 20. számú ajánlása a „gyűlöletbeszédéről”.

¹¹ Bojanowski, 2021, 178. o.

arra való uszítás, szabadság elleni bűncselekmények, lelkiismereti és vallásszabadság elleni bűncselekmények, a szexuális önrendelkezés és tisztesség elleni bűncselekmények és az arra való uszítás, állami és önkormányzati szervek elleni bűncselekmények, *választások tisztaságának megsértése*, közrend elleni bűncselekmények, katonai parancs megtagadása). A rádiós és televíziós műsorszolgáltatásról szóló törvény 18. cikke szerint a rádiós és televíziós műsorok nem népszerűsíthetnek törvénybe ütköző, a lengyel államrenddel, az erkölcsi és a társadalmi jóval ellentétes attitűdöket és tevékenységeket, különösen nem tartalmazhatnak gyűlöletre vagy erőszakra szító vagy nemi, faji, bőrszín, etnikai vagy társadalmi hovatartozás, genetikai jellemzők, nyelvi, vallási, politikai vagy bármilyen más vélemény, nemzetiséghez, nemzeti kisebbséghez tartozás, vagyon, születés, fogyatékoság, életkor vagy szexuális irányultság alapján megkülönböztető tartalmat vagy terrorcselekményre való felbujtást.

A gyűlöletbeszéd „típusai” körében – a lengyel szabályozás alapján – három elemre érdemes kitérni: az *offline gyűlöletbeszéd* körében a *politikusok által folytatott gyűlöletbeszédre*, valamint az *egyéb jellegű gyűlöletbeszédre*, amely az offline térben történik, valamint az *online gyűlöletbeszédre*.

A lengyel országgyűlés alsóházának (*Sejm*) 1988. július 17-én kelt határozata a parlamenti működés etikai elveiről, a 6. cikkében úgy fogalmaz, hogy a képviselőknek tartózkodniuk kell az olyan magatartásoktól, amelyek az országgyűlés jó hírnevét sérthetik, valamint minden körülmények között tisztelniük kell a másik ember emberi méltóságát. A Sejm etikai bizottsága figyelmeztetésben, illetve megrovásban részesítheti az etikai elveket megsértő képviselőt. Hasonló hatáskörrel rendelkezik a lengyel felsőház (*Senat*) etikai bizottsága is, azaz figyelmeztetheti és megrovásban részesítheti a „szenátorhoz nem méltó módon” viselkedő szenátort. Mind az alsóházi képviselőknek, mind a szenátus tagjainak mentelmi joga van, azaz ha a kifogásolt magatartás büntetőjogi kategóriába esik is, a képviselő mentelmi jogról való önkéntes lemondásától, illetve a parlament általi megfosztásától függ a felelősségre vonás. A lengyel állam jelenleg nem monitoringolja aktívan az online gyűlöletbeszédet, hanem feljelentés alapján esetről esetre reagál. A varsói kerületi bíróság 2019. június 12-én hozott döntése az erőszakra való felbujtás körében az online gyűlöletbeszéd elleni bírósági fellépés egyik kiemelt példája. A határozat szerint „M.L.” a Twitteren elhelyezett posztban vallási, illetve nemzetiségi alapon szított gyűlöletet egy népcsoport ellen, amikor ellenük erőszakra, illetve a sérelmükre elkövetendő emberölésre szólított fel. A határozat jogalapja a lengyel Büntető törvénykönyv 126. a. cikke volt (diktatúra népszerűsítése, béke elleni bűncselekményre való nyilvános felhívás), együtt a 255. cikk 2. §-ával (bűncselekményre való felhívás), valamint a 256. cikk 1. §-ával (népcsoport elleni uszítás). Egyik tényállás sem kifejezetten az online gyűlöletbeszédre lett szabva, de mindegyik tartalmazza tiltott magatartásként az uszítást.

A gyűlölet-bűncselekményekkel kapcsolatos jogalkalmazás egységesítésének, illetve összehangolásának érdekében 2014. február 26-án a lengyel államügyész (*Prokurator Generalny*) kiadott egy iránymutatást a gyűlölet-bűncselekményekkel kapcsolatos eljárásokban követendő magatartásokról. Az iránymutatás 14. pontja szerint Lengyelországban minden gyűlölet-bűncselekményt kiemelten kell kezelni, ami a gyakorlatban azt jelenti, hogy a vádemelést megelőzően, a nyomozati szakaszban az esetről és annak körülményeiről tájékoztatni kell a felettes ügyészt, és az egész eljárás alatt folyamatosan informálni kell az előrehaladásról. A kapott információ alapján a felettes ügyész értékeli az ügyet és dönt arról, hogy szükséges-e azt hivatalosan is a felügyelete alá vonnia. Minden gyűlölet-bűncselekménnyel kapcsolatos ügy az ügyész kiemelt belső felügyeletét igényli. Azokat az ügyeket, amelyekben végül nem kerül sor vádemelésre, a felettes ügyészség időszakosan ellenőrzi az eljárás tisztességes lefolytatására, illetve az érdemi döntés érvényességére tekintettel. Annak érdekében, hogy megnöveljék az eljárások hatékonyságát, ideértve különösen az áldozatok jogainak hatékony védelmét, speciális intézményi reformok kerültek elfogadásra. Minden körzeti ügyészségnél egy külön osztályt hoztak létre az ilyen jellegű bűncselekmények kivizsgálására. Minden osztályon legalább két felelős ügyésznek kell dolgoznia, a munkájukat pedig tanácsadók segítik. Az intézkedéseknek köszönhetően létrejött egy olyan ügyészi gárda Lengyelországban, akik kifejezetten a gyűlölet-bűncselekményekre specializálódtak.

Lengyelország rendszeresen adatot szolgáltat a Demokratikus Intézmények és Emberi Jogok Hivatalának (*Office for Democratic Institutions and Human Rights*, a továbbiakban ODHIR)¹² a gyűlölet-bűncselekményekről (ideértve a gyűlöletkeltést) statisztikák¹³ formájában. Bár maga a gyűlöletbeszéd nem képezi kifejezetten az Európai Biztonsági és Együttműködési Szervezet és így az ODHIR által alkalmazott definíció részét, a statisztikák maguk is úgy szólnak, hogy tartalmaz(hatják) a gyűlöletbeszéd-cselekményeket is.

Év	Rendőrségre érkezett feljelentések száma	Vádemelések száma	Ítéletek száma
2020	826	374	266
2019	972	432	597
2018	1117	397	315
2017	886	320	260
2016	874	281	236

¹² <https://hatecrime.osce.org/>

¹³ <https://hatecrime.osce.org/poland>

2. A cyberbullying szabályozása¹⁴

2.1. Szabályozási keretek

A *cyberbullying* (*cyberprzemoc*), azaz az internetes zaklatás olyan erőszak, amely elektronikus eszközök (általában telefon vagy számítógép) használatával jár. Célja mindig az, hogy kárt okozzon egy másik személynek. Az internetes zaklatás a hagyományos erőszakhoz hasonlóan rendszeres, előre megfontolt fellépés egy gyengébb, önmagát megvédeni nem tudó személlyel szemben.¹⁵ Mivel ennél pontosabb meghatározást jogszabály nem ad, azaz a cyberbullyingnak nincs külön törvényi tényállása, e definíció és a különböző rokon cselekmények, mint a rágalmazás vagy a zaklatás kriminalizálása, valamint a szociális szféra különböző területei, például a munkahelyi vagy az iskolai magatartás szabályozása, segítheti a jogalkalmazók munkáját az internetes zaklatás értelmezése körében. Az interneten keresztül történő zaklatás, vagyis a *cyberbullying* nehezen szabályozható, mivel a kulcsfogalmak meghatározása és egymástól való egyértelmű elhatárolása nem egyértelmű, és így nehézséget okozhat a jogalkotónak. A cyberbullying szürke területe a jognak, mivel több szubjektív eleme van a cselekménynek, ami megnehezíti az egyes esetek tárgyilagos elbírálását.

Lengyelországban a *cyberbullying* körébe eső cselekmények miatt történő büntetőjogi felelősségre vonás a lengyel Büntető törvénykönyv¹⁶ 2011. június 6. napján hatályba lépett módosításával vált lehetővé, amely a zaklatás egyes eseteit kriminalizálja. A törvény novellájának indokolása szerint a módosítás célja azon cselekmények kriminalizálása, amikor valaki mást kitartóan üldöz vagy megles (*stalking*).¹⁷ 2011 előtt a lengyel Büntető törvénykönyv szerint a zaklatás nem minősült bűncselekménynek. A zaklatáshoz leginkább közel álló, a jogalkotó által szabályozott cselekmény az 1971. évi szabálysértési kódex¹⁸ (*Kodeks wykroczeń*) által meghatározott rosszhiszemű bosszantás volt,

¹⁴ A fejezethez nyújtott kutatási segítséget köszönöm dr. Deák Mártának.

¹⁵ NASK AKADEMIA: Cyberprzemoc – Włącz blokadę na nękanie. Poradnik dla rodziców. 8. o. Elérhető: <https://www.gov.pl/web/niezagubdziekawsieci/do-poczytania> (Letöltve: 2022. június 30.)

¹⁶ Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks karny (t.j. Dz. U. z 2022 r. poz. 1138). Elérhető: <https://sip.lex.pl/#/act/16798683/3131083?pit=2022-07-19&directHit=true&directHitQuery=kodeks%20karny> (Letöltve: 2022. június 30.)

¹⁷ Kania, 2020.

¹⁸ Ustawa z dnia 20 maja 1971 r. Kodeks wykroczeń (t.j. Dz. U. z 2021 r. poz. 2008 z późn. zm.). Elérhető: <https://sip.lex.pl/#/act/16788218/3042386/kodeks-wykroczen?keyword=Kodeks%20wykrocze%C5%84&cm=SFIRST> (Letöltve: 2022. június 30.)

amely abban az esetben valósult meg, ha az elkövető mást bosszantás céljából rosszhiszeműen félrevezetett vagy egyéb módon rosszhiszeműen zavart.¹⁹

A zaklatáson kívül a cyberbullying elkövetése miatti felelősségre vonás alapjai lehetnek még a Büntető törvénykönyv 190. (*groźba karalna* – büntetendő sértés), 212. (*zniesławienie* – rágalmazás), 216. (*zniewaga* – sértegetés), 267. (*bezprawne uzyskanie informacji* – jogellenes információszerzés), 268. (*utrudnianie zapoznania się z informacją* – információ megismerésének megnehezítése), illetve a 268a. (*niszczenie danych informatycznych* – informatikai adatok megsemmisítése) cikkei, valamint a szabálysértési kódex 107. (*złośliwe niepokojenie drugiego człowieka* – más személy rosszhiszemű zavarása) és 14. (*nieobyczajne ogłoszenie, napis, rysunek* – szeméremsértő hirdetés, felirat, rajz) cikkei.²⁰ Polgári jogi oldalról a kérdés a személyiségi jogokat érinti, ebben a körben a Polgári törvénykönyv 23. (*dobra osobiste człowieka* – a személyiségi jogok) és 24. (*ochrona dóbr osobistych* – személyiségi jogok védelme) cikkét kell említeni.

A továbbiakban főként a Büntető törvénykönyv szabadság ellen irányuló bűncselekmények körében szabályozott 190a. cikkének (*uporczywe nękanie, kradzież tożsamości* – tartós zaklatás és személyiséglopás) rendelkezései kerülnek értelmezésre, a vonatkozó jogalkalmazói gyakorlattal együtt, mivel a *cyberbullying* legközvetlenebbül ezzel a tényállással megfogható.

A zaklatás bűncselekményét négyféle elkövetési magatartással lehet megvalósítani. A 190a. cikk 1. §-a szerint, aki másban vagy más személyhez közel álló személyben, annak kitartó zaklatásával (*uporczywe nękanie*) veszélyeztetettség (*zagrożenia*), megaláztatás (*poniżenia*) vagy kínzás (*udręczenia*) – a körülmények figyelembevételével indokolt – érzését kelti, vagy a magánszféráját jelentősen sérti, hat hónaptól nyolc évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.²¹ A törvény értelmezése szerint a zaklatás pszichikai erőszaknak minősül,²² az elkövetőnek a sértettben jogos veszélyérzetet, valamint a megaláztatás, (belső) kín érzetét kell keltenie, illetve a személyes szféráját súlyosan meg kell sértenie ahhoz, hogy ez a törvényi tényállás megvalósulhasson. Eredetileg a 190a. cikk Büntető törvénykönyvbe való 2011. évi beemelése a zaklatásnak csak kétféle elkövetési magatartását állapította meg, a jogalkotó egy későbbi, 2020. márciusi törvénnyel rendelkezett

19 Ustawa z dnia 2 maja 1971 r. Art. 107. Kto w celu dokuczenia innej osobie złośliwie wprowadza ją w błąd lub w inny sposób złośliwie niepokoi, podlega karze ograniczenia wolności, grzywny do 3 000 złotych albo karze nagany.

20 Las, 2020, 256–277. o.

21 Büntető törvénykönyv Art. 190a. § 1. Kto przez uporczywe nękanie innej osoby lub osoby jej najbliższej wzbudza u niej uzasadnione okolicznościami poczucie zagrożenia, poniżenia lub udręczenia lub istotnie narusza jej prywatność, podlega karze pozbawienia wolności od 6 miesięcy do lat 8.

22 Ćmiel, 2014.

úgy – feltehetően reagálva a bántalmazáshoz kapcsolódó kollektív tudás, illetve joggyakorlat bővülésére is –, hogy a bűncselekményt meg lehet valósítani megaláztatás vagy kín érzetének keltésével is.²³ A 2. § rendelkezései szerint, az 1. § által megállapított büntetési tétel szerint kell értékelni azt is, aki magát más személynek kiadva e más személy képmását, egyéb személyes adatait vagy bármilyen más olyan adatát, amely segítségével nyilvánosan a személy azonosítható, anyagi vagy személyes kár okozásának céljából felhasználja. E rendelkezések személyiségi jogi aspektusból közelítik meg a zaklatás bűncselekményét, és egy másik bűncselekményt valósítanak meg, a személyazonosság eltulajdonítását. A 3. § a zaklatás bűncselekményének egyik minősített esetét határozza meg, miszerint ha az 1. vagy a 2. §-ban meghatározott cselekmény következményeképpen a sértett öngyilkosságot követ el, az elkövető 2 évtől 12 évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő. A 190a. cikk 4. §-a rendelkezik arról, hogy az 1. vagy a 2. §-ban meghatározott cselekmény miatti eljárás a sértett magánindítványára indítható meg.²⁴

A Büntető törvénykönyv 190a. cikk 1. §-ában meghatározott zaklatás bűncselekményének védett jogi tárgya a személy pszichikai szabadsága, illetve jólléte, a 3. § által szabályozott esetben pedig az emberi élet is védett tárgyként jelenik meg. A bűncselekmény elkövetési alanya egy másik személy vagy a hozzá legközelebb álló személy (hozzátartozó). Ennek a megkülönböztetésnek az oka, hogy a jogalkotó differenciálni kívánt a bűncselekmény célszemélyének elérési módjain, ugyanis a zaklatás megvalósulhat a célszemély közvetlen elérésével, de közvetetten is, illetve más személyeknek a célszemély zaklatása céljából történő háborgatásával. A hozzátartozó fogalmát a Büntető törvénykönyv 115. cikkének 11. §-a tartalmazza taxatív felsorolás formájában. Közeli hozzátartozónak tekinthető a házastárs, a felmenő, a leszármazott, egyéb egyenes ági vagy azonos fokú rokonok, az örökbefogadott és annak házastársa, illetve az élettárs.²⁵ A törvény szerint a bűncselekményt kitarató zaklatással lehet elkövetni. Önmagában a zaklatás fogalmát a törvény nem határozza meg. A kitarató jelző arra utal, hogy huzamosabb időn át tartó, folyamatos cselekményről van szó. Ebből az következik, hogy a kitarató zaklatásnak van egy objektív és egy szubjektív feltétele is. Objektíve a cselekmény megismételhetősége szükséges, tehát olyan cselekmény nem jöhet szóba, amelyet mindössze egyetlen alkalommal lehet elkövetni, szubjektíve pedig az elkövető

²³ Budyn-Kulik, 2020.

²⁴ Büntető törvénykönyv. Art. 190a. § 4. Ściganie przestępstwa określonego w § 1 lub 2 następuje na wniosek pokrzywdzonego.

²⁵ Büntető törvénykönyv Art. 115. § 11. Osobą najbliższą jest małżonek, wstępny, zstępny, rodzeństwo, powinowaty w tej samej linii lub stopniu, osoba pozostająca w stosunku przysposobienia oraz jej małżonek, a także osoba pozostająca we wspólnym pożyciu.

elhatározása és célzott törekvése a zaklatás megvalósítására.²⁶ Ebből az is következik, hogy a bűncselekmény gondatlan alakzata fogalmilag kizárt, csak a szándékos elkövetés lehetséges.

A zaklatás eredmény-bűncselekmény, a négy különböző hatás bármelyikének kiváltásával megvalósul. Ez a négy különféle eredmény a *fenyegetettség, a megaláztatás vagy a kín érzetének felkeltése a sértettben, vagy a sértett magánéletének súlyos megsértése*. Mivel ezek egymás alternatívájaként szerepelnek, bármelyik eredmény megvalósulásával kimeríthető a zaklatás törvényi tényállása.

A fenyegetettség érzésének a *körülmények által indokoltnak kell lennie*, tehát az elkövető cselekménye és a sértettben kialakult lelkiállapot között ok-okozati összefüggésnek kell fennállnia. Ez egy olyan objektív mércét jelent, amelyet a jogszabály nem határoz meg egyértelműen, ennek értelmezése a bírósági gyakorlatra hárul. Az indokolt fenyegetettségérzetét a bíróság megállapította, amikor a kiskorú gyermekből szorongást váltott ki és menekülésre készítette a vádlott magatartása,²⁷ egy másik esetben a vádlottat – akit korábban már más bűncselekmény miatt jogerősen elítéltek – a sértettből heves érzelmi reakciót váltott ki zaklató üzeneteivel,²⁸ egy harmadik esetben pedig a vádlott felfokozott érzelmi állapota és indulatos magatartása – a bíróság megállapítása szerint – jogosan kelthetett félelmet a sértett félben.²⁹ A joggyakorlat mondta ki azt is, hogy a fenyegetettség érzése a zaklatás törvényi tényállásának esetében az elkövető által kifejtett ismétlődő cselekmények hatására a sértettben kialakuló folyamatos, graduális csökkenése a biztonságérzetnek.³⁰ Ennek megfelelően, amennyiben nem egy ismétlődő jellegű cselekményről van szó, úgy már nem állapítható meg az, hogy az elkövető magatartása a fenyegetettség folyamatos érzetét kelti.

A *megaláztatás érzése* több helyen szerepel a Büntető törvénykönyvben, mégis nehéz egyértelműen meghatározni a jelentését, mivel a jogalkotó különféle vonatkozásokban alkalmazza ezt a kifejezést.³¹ A Büntető törvénykönyv 212. § által megfogalmazott rágalmazás tényállása például a megaláztatást olyan magatartásként írja le, amely alkalmas arra, hogy a közvéleménnyel szemben a sértettet lealacsonyítsa, vagy a sértettet a foglalkozásához szükséges bizalom elvesztésének tegye ki. Mivel ennél pontosabb megfogalmazás nincs, a Büntető törvénykönyv 190a. cikkének vonatkozásában is ezt érdemes kiindulópontként alkalmazni. A kín fogalmának pontos meghatározása is hiányzik a

26 Janczukowicz, 2016.

27 Wyrok SO w Gliwicach z 16.10.2018 r., VI Ka 893/18, LEX nr 2638002.

28 Wyrok SO w Gliwicach z 27.08.2018 r., V Ka 255/18, LEX nr 2553186.

29 Wyrok SO w Gliwicach z 13.03.2018 r., VI Ka 155/18, LEX nr 2561794.

30 Wyrok SO w Elblągu z 22.11.2018 r., VI Ka 476/18, LEX nr 2614930.

31 Budyn-Kulik, 2020.

jogszabályból, mivel az *udręczenie* kifejezést mindössze a 190a. cikk alkalmazza, azonban a különös kín (*szczególne udręczenie*) fogalma többször előfordul, és a szakirodalom is javarészt ennek értelmezésével foglalkozik. A lengyel értelmező szótár ezt a kifejezést más személynek okozott testi vagy lelki szenvedésként definiálja.³² Ennek alapján arra következtethetünk, hogy jelen rendelkezés értelmezésekor az okozott kín fizikai és pszichikai természetű egyaránt lehet.

A *magánszféra valódi és jelentős megsértésével* kapcsolatosan a Legfelsőbb Bíróság egyik kiemelt jelentőségű ítéletében megállapította, hogy nem hiábavaló a „jelentősen” kifejezés alkalmazása a normaszövegben, hiszen ez adja a magánszféra megsértésének fokmérőjét, ennek segítségével lehet megállapítani a cselekmény intenzitását.³³ Ugyanezen döntésében a bíróság megfogalmazta azt is, hogy a magánélet megsértése a sértett személyes szférájába való jogosulatlan behatolás elkövetésének pillanatában megvalósul. Tehát például amennyiben az elkövető titkoltan felvételeket készít a sértettéről, a felvételek mennyiségétől és további sorsától függetlenül már a tartalmuk miatt az első felvétel elkészítése pillanatában megvalósul a magánélethez való jog megsértése.

A *személyazonosság eltulajdonításának* kriminalizálásával a jogalkotó az ember személyiségi jogait kívánja védeni, úgy, mint a képmáshoz való jogot, személyes adatok védelméhez és az azonosítást elősegítő egyéb adatok védelméhez való jogot. A Büntető törvénykönyv 190a. cikk 3. § szerinti minősített esetben a fentiek mellett az emberi élet védelme is védett jogi tárgyként jelenik meg. A kitartó zaklatástól eltérően a személyazonosság eltulajdonításának nem feltétele a cselekmény többszöri megismétlődése, azért a bűncselekmény törvényi tényállását a jogszabály által meghatározott magatartás *egyetlen alkalommal történő tanúsítása már megvalósíthatja*. Szintén eredmény-bűncselekmény, ahol az eredmény a más személynek okozott kár azáltal, hogy az elkövető más személynek adja ki magát e személy személyazonosító jegyeinek jogtalan felhasználásával, amelyek segítségével a sértett azonosítható. A törvény ilyen személyazonosító jegyként határozza meg a képmást, a személyes adatot és bármilyen más egyéb olyan adatot, amely alkalmas a személy azonosítására. Ebből következik, hogy csak a valódi, természetes személy adatait lehet felhasználni, mivel egy fiktív személy adatai nem minősülnek személyes adatoknak.³⁴ A cselekmény szubjektív oldala tartalmazza az elkövető arra irányuló szándékát, hogy másnak kárt okozzon, tehát ebben az esetben is kizárt a gondatlan elkövetés, illetve az elkövetéshez egyenes szándék megléte szükséges.

32 Udręczenie [Online]. Elérhető: <https://sjp.pwn.pl/szukaj/Udr%C4%99czenie.html> (Letöltve: 2022. június 30.)

33 Wyrok SN z 12.01.2016 r., IV KK 196/15, LEX nr 1976249.

34 Mozgawa, 2021.

A 190a. cikk 3. §-a a kitarató zaklatás és a személyazonosság eltulajdonításának azon súlyosabban büntetendő esetét kriminalizálja, amikor a sértett az elkövető magatartásának hatására öngyilkosságot követ el. Ez az alakzat is materiális bűncselekmény, eredményeképpen a sértett a saját életére tör. A tényállás megállapításának nem feltétele, hogy az öngyilkosság sikeres legyen, elegendő annak megkísérlése is.³⁵

2.2. Joggyakorlat

A lengyel bíróságok gyakorlata sokat orientálta, hogy pontosan mely cselekmények minősülnek zaklatásnak, illetve eshetnek akár a cyberbullying kategóriájába. A leggyakoribb esete a zaklatásnak a sértett követése, vele közvetlen kapcsolat létesítése.³⁶ Ennek – büntetőjogilag ténylegesen megfoghatóan – főleg fizikai formában történő megvalósulása jellemző, de ebbe a kategóriába sorolható a sértettel internetes oldalakon keresztül történő kéretlen és ismétlődő kapcsolatfelvétel is, azaz a cyberbullyingnak ez a formája. Szintén jellemző formája a zaklatásnak az írásban történő kontaktteremtés, tehát levelek, e-mail vagy SMS-üzenetek folytatólagos küldözgetése. Ezzel kapcsolatban kiemelendő, hogy több bírósági ítéletből³⁷ is kitűnik, hogy az elektronikus úton való kapcsolattartási formák, mint az e-mail vagy az SMS-üzenetek tartalmának értékelése nem tér el a hagyományos, „offline” elkövetett zaklatás miatti felelősség megállapításától. A zaklatás tényállásának megállapításakor jóval nagyobb nyomatéka van az üzenet tartalmának, a szóhasználatnak és a körülmények értékelésének, mint annak, hogy az milyen úton jut el a sértetthez.

A közösségi médián keresztül történő kapcsolattartás esetében is többször állapította meg bíróság a zaklatás megvalósulását, külön hangsúlyt helyezve a zaklatás értékelésénél az üzenetküldések gyakoriságára. Egyik esetben egy általános iskolai tanár a 14 éves diákjának küldött rendszeresen, napszaktól függetlenül üzeneteket közösségi oldalakon, mellyel súlyosan megsértette a sértett személyes szféráját.³⁸ Fontos elem és a jelenlegi szabályozási környezet megértéséhez is elengedhetetlen az a tényező, miszerint a kérdéses ügyben a bíróság nem értékelte külön a sértett életkorát, hiszen az a törvényi tényállás szerint nem bír megkülönböztető jelleggel, hogy a cyberbullying-jellegű cselekmény kiskorú vagy nagykorú sérelmére követik el.

35 Mozgawa, 2021.

36 Janczukowicz, 2016.

37 Wyrok SO w Poznaniu z 28.08.2018 r., IV Ka 697/18, LEX nr 2574554., Wyrok SO w Warszawie z 7.09.2018 r., VI Ka 1612/17, LEX nr 2568459., Wyrok SO w Sieradzu z 18.04.2018 r., II Ka 59/18, LEX nr 2485253., Wyrok SO w Sieradzu z 23.10.2019 r., II Ka 226/19, LEX nr 2760463.

38 Wyrok SO w Toruniu z 25.05.2017 r., IX Ka 189/17, LEX nr 2362424.

A zaklatás tényállását valósíthatja meg a sértettről fotó vagy videó készítése is, ha az alkalmas a magánszférájának megsértésére. Ennek megállapítását nem zárja ki, ha a felvétel elkészítése nyilvános, mindenki számára elérhető helyen történik, illetve az sem, ha egy egyébként teljesen semleges tevékenységet dokumentál az elkövető.³⁹ Ezzel kapcsolatban a lengyel legfelsőbb bíróság két ítélete is releváns.⁴⁰ Az egyik esetben a bíróság megállapította, hogy a magánszféra megsértése a felvételek rögzítésének pillanatában megvalósul, illetve hogy a cselekmény ilyen minősülését nem az elkészült anyagok jellege adja, hanem a pusztán beavatkozás ténye, a privát szférába történő jogszolgáltatlan behatolás. Ez utóbbi vonatkozásában lényeges kérdés a zaklatás fennmaradása, illetve a magánélethez való jog megsértése, azonban a bíróság meglátása szerint nehezen valósulhat meg egy olyan helyzet, amelyben a tartós zaklatás ne járna együtt a magánszféra jelentős megsértésével. A bíróság ebben az ítéletében emelte ki a „jelentős sértés” mércéjét is, amelyről fentebb már szó esett. A fotós vagy videós felvételekkel megvalósuló zaklatás megállapítására került sor például abban az esetben is, amikor az elkövető a sértetteket a lányuk tulajdonában lévő építési telken két hónapig tartó időintervallumban rendszeresen fotózta, videózta, továbbá sértő megjegyzéseket tett rájuk.⁴¹

2.3. Munkahelyen vagy oktatási intézményben történő bántalmazás

A *cyberbullying* bántalmazó jellegű cselekménye különös jelentőséget ölthet, amennyiben az a bántalmazott személy tanulmányi, szakmai előrehaladását veszélyeztetheti. Emiatt különös figyelmet érdemes szentelni a munkahelyi, illetve az iskolai bántalmazásoknak, hiszen e cselekmények is jellemzően félelem, megaláztatás vagy kín érzését kelthetik az elszenvedő félben.⁴²

A Munka törvénykönyve⁴³ (*Kodeks pracy*) a munkáltató kötelezettségei között sorolja fel a munkahelyi társadalmi együttélés szabályainak kialakítását és betartatását a 94. cikk (10) bekezdésében, azonban még ennél is pontosabban fogalmaz a 94³. cikk, amely a *mobbing* jelenségére vonatkozó rendelkezéseket tartalmaz. A törvény meghatározása szerint a *mobbing* a munkavállalóval kapcsolatos vagy ellene irányuló cselekmény

39 Janczukowicz, 2016.

40 Wyrok SN z 29.03.2017 r., IV KK 413/16, OSNKW 2017, nr 8, poz. 44., Wyrok SN z 12.01.2016 r., IV KK 196/15, LEX nr 1976249.

41 Wyrok SO w Toruniu z 17.08.2017 r., IX Ka 839/16, LEX nr 2549861.

42 Marciniak, 2020.

43 Ustawa z dnia 26 czerwca 1974 r. Kodeks pracy (t.j. Dz. U. z 2020 r. poz. 1320 z późn. zm.). Elérhető: [https://sip.lex.pl/#/act/16789274?unitId=art\(94\)&cm=DOCUMENT](https://sip.lex.pl/#/act/16789274?unitId=art(94)&cm=DOCUMENT) (Letöltve: 2022. június 30.)

vagy magatartás, amely a munkavállaló tartós és hosszú ideig húzódó zaklatásához vagy megfélemlítéséhez vezet, eredményeképpen a munkavállaló szakmai önértékelése csökken, a munkavállaló lealacsonyításához vagy nevetségessé válásához, a munkatársak csoportjától való elszigeteléshez vagy kizáráshoz vezet, vagy ezt célozza.⁴⁴ A törvény a munkáltató kötelezettségeként állapítja meg a *mobbing*gal szemben történő fellépést, illetve arról is rendelkezik, hogy a *mobbing* eredményeképpen sérelmet szenvedő munkavállaló kártérítésre tarthat igényt. Amennyiben a *mobbing* hatására a munkavállaló a munkaszerződést felmondja, felmondását írásban köteles megtenni az ahhoz vezető ok megjelölésével, amely csökkentheti a munkahelyi zaklatás látenciáját. A statisztikák mindazonáltal azt mutatják, hogy a *mobbing* miatt indított eljárások kevés valószínűséggel járnak sikerrel, mivel a bíróságok rendkívül óvatosak annak megállapítását illetően, hogy az adott ügyben megvalósult-e a *mobbing* vagy sem,⁴⁵ továbbá – mint általában minden bántalmazásjellegű cselekménynél – itt is magas látenciával kell számolni.

Az iskolai zaklatással, illetve kortárs bántalmazással kapcsolatban érdemes kiemelni, hogy a Büntető törvénykönyv rendelkezései alapján a 18 éven aluli gyermekek egymás közötti bántalmazása nem büntethető, és más jogszabály sem rendelkezik róla, ezért a kiskorú, kiskorúval szembeni *cyberbullying* cselekményének büntetőjogi szempontból történő vizsgálata ingoványos terület.

A *cyberbullying* problémájáról az oktatási intézményekben a lengyel állami számvevőszék folytatott egy vizsgálatot 2017-ben,⁴⁶ amelynek eredménye szerint az Oktatási Minisztérium, az iskolák, valamint a rendőrség valójában egyáltalán nincsenek tisztában azzal, hogy a *cyberbullying* milyen komoly veszéllyel jár a gyerekekre, illetve a fiatalokra nézve. A vizsgálat megállapította, hogy a megkérdezett gyermekek 40%-a, a szülők 35%-a és a tanárok 45%-a érintett valamilyen formában a *cyberbullying* által. Ennek ellenére az iskolák nem dolgoztak ki iránymutatásokat, szabályzatokat, amelyek a jelenség elleni küzdelmet segíthetnék, legalább a tekintetben, hogy a probléma megnevezésre kerül és az érintettek tisztába kerülnek azzal, hogy egy ilyen helyzetben milyen eszközökhöz lehet nyúlni, milyen eljárásrendet lehet követni. A vizsgálat megállapította, hogy milyen magas a látencia ezen a területen, milyen magas a komoly sérelem okozásának kockázata, nem csak az egyénre, hanem egy egész csoportra vetítve.

44 Büntető törvénykönyv Art. 94³ §1. *Mobbing* oznacza działania lub zachowania dotyczące pracownika lub skierowane przeciwko pracownikowi, polegające na uporczywym i długotrwałym nękananiu lub zastraszaniu pracownika, wywołujące u niego zaniżoną ocenę przydatności zawodowej, powodujące lub mające na celu poniżenie lub ośmieszenie pracownika, izolowanie go lub wyeliminowanie z zespołu współpracowników.

45 Marciniak, 2020.

46 <https://www.nik.gov.pl/plik/id,15249,vp,17730.pdf>

A vizsgálat megállapította azt is, hogy bár a kortárs bántalmazás jelensége sajnos nem új keletű, a fejlődő technológiának köszönhetően az elkövetőnek számos olyan eszköz áll rendelkezésére, amelynek segítségével a károkozás súlyosabb lehet. A vizsgálat továbbá kiemelte a megelőzés fontosságát és különösen a szülők kulcsszerepét a megelőzésben. A szülőket ugyanakkor nem lehet magára hagyni ezzel a problémával, szükséges az iskola és a rendőrség támogatása. A rengeteg negatív megállapítás mellett a vizsgálat pozitívan értékelte az iskolai személyzet érzékeny reagálását azokban az esetekben, amikor egy-egy eset a tudomásukra jutott.

2.4. A cyberbullying és a gyűlöletbeszéd kapcsolata

A lengyel jogrendszer szerint ezt a kapcsolatot értékelni azért különösen nehézkes, mivel sem a cyberbullying, sem pedig a gyűlöletbeszéd nem önálló törvényi tényállás. A gyűlöletbeszéd-jellegű bűncselekmények és a cyberbullying elhatárolásakor az utóbbi magatartás ismétlődő jellege lehet mérvadó, mivel a gyűlöletbeszédhez kapcsolódó tényállások megvalósulásának egyik esetben sem feltétele az adott időkeretben való folyamatos, illetve ismételt elkövetés.⁴⁷ A differenciálást segíti továbbá annak megállapítása is, hogy a gyűlöletbeszéd verbális agresszióval jár, míg a cyberbullying ennél lényegesen árnyaltabb, hiszen fizikailag, verbálisan és passzív magatartás tanúsításával is elkövethető.⁴⁸ Közös jellemzőjük az agresszió és egy bizonyos személy vagy csoport célzott támadása.⁴⁹ Kiemelendő, hogy a lengyel büntetőjog a szexuális orientáció és a fogyatékoság miatti diszkrimináció esetét nem emelte bele a Büntető törvénykönyv 257. cikke szerinti tényállásba, amely cikk a leginkább közelít a gyűlöletbeszéd fogalmához.⁵⁰

3. A megelőzéssel kapcsolatos szabályozás és gyakorlat

Kifejezetten jogszabályi rendelkezések a cyberbullying megelőzésére – minthogy magára a jelenségre sem – egyelőre nem születtek. A lengyel miniszterelnökség által felügyelt NASK (*Naukowa i Akademicka Sieć Komputerowa*)⁵¹ kutatóintézet az Országos Okta-

47 Bedrosova–Machackova–Šerek–Smahel–Blaya, 2022.

48 Wiczorkowski–Suwińska, 2021.

49 Bedrosova–Machackova–Šerek–Smahel–Blaya, 2022.

50 Wiczorkowski–Suwińska, 2021.

51 <https://www.nask.pl/>

tási Hálózattal (*Ogólnopolska Sieć Edukacyjna*)⁵² együtt készített egy kézikönyvet,⁵³ amely az iskolai cyberbullying megelőzését tárgyalja és elsődleges címzettjei a tanárok.

A kézikönyv a cyberbullying definiálásával kezdődik. Eszerint a cybebullying tere elsődlegesen a közösségi média, az online kommunikációs terek, valamint az online játékok. A cyberbullying leggyakrabban a kortársak közötti agresszió egyik formája. A definíció után a kézikönyv egy 2006-os esetet idéz fel, amikor Gdanskban egy 14 éves lányt a kortársai, abban az időben, amikor a tanár nem volt jelen a tanteremben, meztelenre vetkőztettek és szexuálisan molesztáltak. Az esetről felvétel is készült, amelynek internetre való feltöltésével a lány folyamatosan fenyegették. A lány végül öngyilkosságot követett el. Az eset hatására az akkori Nemzeti Oktatási Minisztérium (*Ministerstwo Edukacji Narodowej*) elindította a zéró tolerancia a bántalmazással szemben programot (*Zero tolerancji dla przemocy w szkole*).⁵⁴ A program lebonyolításáért a kormányzat felelt, a program alá tartozó feladatokat az állami szervezeti egységek, önkormányzati egységek, rendőrség, polgárőrség, civil szervezetek, egyházak, iskolák és oktatási intézmények, valamint pedagógusképző intézmények végezték. A program rengeteg kritikát kapott, mert nem a megelőzésre fókuszált, hanem a megtorlásra.

A kézikönyv összehasonlítja a cyberbullyingot a „hagyományos” kortárs bántalmazással. Nem elvéve a „hagyományos” kortárs bántalmazás komolyságát, a kézikönyv szerint a cyberbullyinggal szembeni küzdelem jóval nehezebb feladat. Ezzel kapcsolatosan a cyberbullying öt jellemzőjét emeli ki: (i) azt a „képességét”, hogy nagy tömegekhez képes (ii) nagyon rövid idő alatt eljutni, az (iii) elkövető anonimitását, (iv) a cselekmény határok nélküli jellegét, valamint (v) a felnőttek kontrolljának teljes hiányát. Ezt követően a kézikönyv rátér a cyberbullying következményeire. Kiemeli az áldozatok védtelenségét, az áldozat – különösen pedig a gyermekáldozat – érzelmi nehézségeit, különösen a magányt, a megaláztatást, a tehetetlenséget, félelmet, szomorúságot, a szégyenérzetet. A hosszantartó bántalmazás kihat az áldozat önmagáról és a körülötte lévő világról való gondolkodására, komoly nehézségei lehetnek a későbbiekben a kapcsolatteremtéssel, az önértékeléssel, tanulási nehézségekkel küzdhetnek, pszichológiai és fizikai, egészségügyi problémák jelentkezhetnek náluk. Nagyon gyakori az öngyilkosságról való fantáziálás, az öngyilkossági kísérlet és maga az öngyilkosság is.

A kézikönyv tárgyalja, hogy milyen eszközök állhatnak rendelkezésére a szülőknek a cyberbullying megakadályozására, illetve megelőzésére. Kiemeli a gyermekkel folytatott folyamatos kommunikációt és párbeszédet – többek között az internetes

52 <https://ose.gov.pl/>

53 <https://it-szkola.edu.pl/publikacje,plik,71>

54 http://www.lider.szs.pl/download/zero_tolerancji.pdf

magánszféra szabályairól, a témára való érzékenységről –, a bizalommal teli környezet kialakítását és a gyermek megerősítését újra és újra abban, hogy bármilyen ügygel bátran fordulhat az egyik vagy a másik szülőhöz. Hangsúlyozza a jól kommunikált és közösen kialakított határok tartását a fényképek, illetve a tartalom posztolásáról, valamint a szülői szűrőprogramok alkalmazását.

A kézikönyv tárgyalja azt az esetet is, amikor egy gyermek a cyberbullying áldozatául esik. Itt elsősorban kiemeli azokat a gyermeki magatartásokat, amelyeket a szülőknak és a tanároknak egyaránt jelezniük kell, hogy valami nincs rendben, és a gyermek feltehetőleg valamilyen bántalmazás áldozata. Ilyen magatartás az iskolakerülés, a kortársakkal való kapcsolatkerülés, a kedvenc elfoglaltságokról való lemondás, hangulat-ingadozás, súlyosbodó magatartás-problémák, idegesség. A helyes reakció egy ilyen helyzetben – a kézikönyv szerint – a nyugalom megőrzése és a tények felderítése, illetve a gyermek biztosítása arról, hogy biztonságos környezetben van. Ezt követően érdemes egy cselekvési tervet készíteni, amelybe a gyermeket is érdemes bevonni. Ennek keretében kérni kell a gyermektől, hogy ne válaszoljon az elkövető kapcsolatfelvételeire, ne törölje a bizonyítékokat (ezeknek a bizonyítékoknak a megfelelő tárolására a gyermeknek szülői segítségre van szüksége), gondolja át a saját kapcsolati adatainak megváltoztatását. Miután – legfontosabb lépésként – a cyberbullying bizonyítékai mentésre kerültek, az esetet be kell jelenteni a szolgáltatónál. Amennyiben az elkövető személye ismert, fel kell venni a kapcsolatot a gyermek szüleivel, valamint az oktatási intézménnyel, és szükség esetén – az eset körülményeit mérlegelve – feljelentést kell tenni a rendőrségen. A kézikönyv úgy ítéli meg, hogy a cyberbullying legtöbb esetben nem éri el azt a szintet, ami a rendőri beavatkozást tenné indokolttá, és – amennyiben jól van kezelve – intézményi szinten orvosolható.

A kézikönyv kitér arra az esetre is, amikor valaki azzal szembesül, hogy a gyermeke az elkövetői oldalon érintett a cyberbullyingban. Ebben az esetben is a legfontosabb cselekvési elemként a gyermekkel való kommunikációt és a miértek felderítését irányozza elő, azaz annak megértését, hogy a gyermek miért tette, amit tett. A kutatások ugyanis azt bizonyítják, hogy a legtöbb esetben a gyermekek az elkövetői oldalon nincsenek tisztában azzal, hogy a tetteiknek milyen következményeik lehetnek. Ebben az esetben – a kézikönyv szerint – amellet, hogy elmagyarázzuk neki azt, hogy a cyberbullying mennyire helytelen és milyen súlyos következményekkel járhat, fel kell ajánlanunk neki a reparáció lehetőségét, azaz el kell neki mondani, hogy időről időre mindenki követhet el olyat, amit később megbán, de ezeket a cselekedeteket meg lehet bánni és jóvá lehet tenni.

A kézikönyv felsorolja azokat a telefonszámokat, illetve honlapokat, amelyek segítségül hívhatók egy-egy eset kapcsán.

A kézikönyvön kívül kiemelhető még az az útmutató, amely szintén az iskolákat célozza, és kifejezetten a tanároknak⁵⁵ szól. Az útmutató felépítése nagyon hasonlít a kézikönyvéhez. Külön felhívja a figyelmet a szülőkkel való együttműködés fontosságára, illetve felsorolja azokat a programokat, amelyek működhetnek a megelőzés kapcsán. Felhívja a figyelmet a megfelelő belső eljárásrend és a képzés fontosságára mind a diákok, mind pedig a tanárok esetében.

Több civil szervezet is magára vállalja olyan képzések szervezését, amelyek célja a cyberbullying megelőzése. Ezek közül kiemelendő a megelőzési és függőségkezelési központ „Stop cyberprzemoc”⁵⁶ nevű programja.

4. A szolgáltatók, intézmények felelőssége

Lengyelországban az internetre vonatkozó szabályokat a Polgári törvénykönyv és az elektronikus szolgáltatásokról szóló törvény (*Ustawa o świadczeniu usług drogą elektroniczną*)⁵⁷ tartalmazza, amely egyben átülteti a vonatkozó európai uniós szabályt, az e-kereskedelmi irányelvet. A szólásszabadságnak és cenzúra tilalmának alkotmányos rendelkezésein kívül a sajtótörvény 5. fejezete tartalmaz a kiigazításra (*sprostowanie*) vonatkozó szabályokat, amelyek az elektronikus formában megjelent sajtótartalmakra is alkalmazandók. E szerint az elektronikus formában megjelenő sajtótermék szerkesztője a kiigazítás kézhezvételétől számított 3 napon belül köteles a kiigazítást elvégezni [sajtótörvény 32. cikk 1. pont 1)]. Jelenleg *nincs* konkrét jogszabály, amely a szolgáltatók felelősségét akár a gyűlöletbeszédért vagy egyének internetes bűncselekményéért vagy a szólásszabadság korlátozásáért az osztrák vagy a német megoldáshoz hasonlóan szabályozná. 2020 végén és 2021 elején volt erre egy jogalkotói szándék, de a folyamatot felfüggesztették, valószínűleg a hatékony uniós szabályozásra várva.

2020. december 17-én az Igazságügyi Minisztérium bejelentette,⁵⁸ hogy szabályozni fogja a közösségimédia-szolgáltatókat. Eredetileg a törvényjavaslat előterjesztését 2021 közepére tervezte. Ugyanakkor – köszönhetően a közelmúlt világpolitikai eseményeinek is (Trump amerikai elnök Twitter- és Facebook-fiókjának blokkolása) – 2021. február

55 <https://it-szkola.edu.pl/publikacje,plik,71>

56 <http://www.profilaktyk.info/cyberprzemoc.html>

57 Ustawa z dnia 18 lipca 2002 r. o świadczeniu usług drogą elektroniczną. Elérhető: <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU20021441204/U/D20021204Lj.pdf> (Letöltve: 2022. június 30.)

58 A bejelentés sajtótájékoztatón történt, melynek összefoglalt tartalma itt elérhető: <https://www.gov.pl/web/sprawiedliwosc/ochrona-wolnosci-slowa-uzytkownikow-serwisow-spolnocznych> (Letöltve: 2022. június 30.)

1-jén megjelent⁵⁹ a nyilvánosságnak is elérhető formában az a törvénytervezet (2021. január 15-i dátumozással), amelynek célja a szólásszabadság védelme az online közösségimédia-szolgáltatások során (*Ustawa z dnia 2021 r. o ochronie wolności słowa w internetowych serwisach społecznościowych* – a továbbiakban: Tervezet).

A közösségi média szabályozásának kérdése Lengyelországban évek óta napirenden van. Számos újságíró kifogásolta,⁶⁰ hogy a Facebook – meglátásuk szerint – önkényes módon zárta a profiljukat vagy törölt általuk megosztott tartalmakat. 2019. szeptember 23-án a Nemzeti Média Tanács elnöke *keresetet indított* a varsói kerületi bíróságnál (*Sąd Okręgowego w Warszawie*) a Facebookkal szemben,⁶¹ amelyben állította, hogy a közösségimédia-szolgáltató megsértette az alkotmány által garantált véleménynyilvánítás szabadságát, amikor korlátozta az általa posztolt tartalom elérhetőségét. Ezzel a keresetindítással egyértelművé váltak a Facebookkal szembeni jogviták, kifogások kezelésének nehézségei. A varsói kerületi bíróságnak a keresetet Írországba kellett kézbesítenie, mivel az ottani leányvállalatuk felel az európai működésért. Kérdéses, hogy a Facebook vállalta-e a lengyel bíróságok előtti eljárást, az eljárásról ugyanis egyéb információ nem elérhető, feltételezhetően még mindig tart.

A Tervezet tehát erre a *jól látható lengyel szabályozási igényre érkezett válaszul*. A Preambulum szerint annak a felismerésnek köszönhetően született, miszerint a véleménynyilvánítás szabadsága, mint alkotmányos alapjog, elengedhetetlen az igazság kereséséhez, a demokratikus állam működéséhez, a szólásszabadság és az emberi méltóság tiszteletben tartásához.

A Tervezet azokat a közösségi (internet) média szolgáltatásokat szabályozza, amelyeknek *legalább 1 millió regisztrált felhasználójuk van*, célja az emberi jogok védelmének megerősítése ezeken a felületeken (1. cikk), valamint a közösségimédia-szolgáltatások felügyelete (2. cikk). A szabályozás *alanyi hatálya* tehát kifejezett és „szűk”, *ellentétben* például a szabályozást tervező *Írországgal* vagy az *Egyesült Királysággal*, ahol a közösségi médiát is a hatálya alá vonó szabályozás az internetes szolgáltatások jóval szélesebb körére terjed ki. A Tervezet 3. cikke a fogalom meghatározások között definiálja a közösségimédia-szolgáltatást (*internetowy serwis społecznościowy*) és a szolgáltatót (*usługodawca*). Eszerint *közösségimédia-szolgáltatás* alatt azokat az elektronikus szolgáltatásokról

59 Elérhető: <https://www.gov.pl/web/sprawiedliwosc/zachecamy-do-zapoznania-sie-z-projektem-ustawy-o-ochronie-wolnosc-i-uzytownikow-serwisow-spoecznościowych> (Letöltve: 2022. június 30.)

60 Elérhető: <https://www.ordoiuris.pl/dzialalnosc-instytutu/znani-dziennikarze-w-obronie-wolnosc-i-slowa-w-mediach-spoecznościowych> (Letöltve: 2022. június 30.)

61 Elérhető: <https://bydgoszcz.tvp.pl/44519306/skladam-pozew-krzysztof-czabanski-przeciw-cenzurze-w-internecie> (Letöltve: 2022. június 30.)

szóló törvény értelmében vett elektronikus szolgáltatásokat kell érteni, amelyek lehetőséget adnak a felhasználóknak arra, hogy tartalmat osszanak meg, amely tartalom címzettje egy másik felhasználó vagy a nyilvánosság (és legalább 1 millió regisztrált felhasználója van). A *szolgáltató* az a közösségimédia-szolgáltató, amely a felhasználók által közétett információk számára felületet biztosít (és legalább 1 millió regisztrált felhasználója van).

A Tervezet *átfogó* szabályokat tartalmaz. Szabályozza:

- a közösségimédia-szolgáltatók felügyeletét annak érdekében, hogy a felhasználók véleménynyilvánítási szabadsága és valós információkhoz való joga biztosított legyen;
- a szolgáltatók *jogellenes tartalomért való felelősségét* (ideértve a gyűlöletbeszédet is);
- a szolgáltatók kötelezettségeit arra nézve, hogy a véleménynyilvánítás szabadságát és a valós információkhoz való hozzáférést garantálják;
- a szolgáltatók által kötelezően működtetendő, a felhasználók kezdeményezésére induló panaszkezelési mechanizmus szabályait a jogellenes tartalom bejelentésére (i) és a véleménynyilvánítási szabadság megsértésének bejelentésére (ii).

A Tervezet részletesen meghatározza a szolgáltatók kötelezettségeit, amelyek közül kiemelendő a transzparenciát erősíteni célzó *általános* (i), valamint *egyszeri* (ii) *jelentéstételi kötelezettség*. Az általános jelentéstételi kötelezettség keretében a Tervezet 15. cikk (1)–(2) bekezdése szerint annak a szolgáltatónak, amely egy naptári év alatt 100 feletti bejelentést (panaszt) kap a jogellenes tartalom elérhetővé tételével, a tartalom korlátozásával vagy a felhasználói profil korlátozásával kapcsolatban, félévente (minden fél év lezárását követő 1 hónapon belül) lengyel nyelven jelentést (*sprawozdania*) kell tennie a bejelentések kezelésének módjáról. A jelentést a közösségi média felületén *jól látható módon, közvetlenül és állandó jelleggel* elérhetővé kell tenni. A szolgáltató az Elektronikus Távközlési Hatóság elnökéhez fordul annak érdekében, hogy a jelentés az Elektronikus Távközlési Hatóság hivatalos elektronikus lapjában (*Dzienniku Urzędowym Urzędu Komunikacji Elektronicznej*)⁶² megjelenjen (minden fél év lezárását követő 1 hónapon belül). Az Elektronikus Távközlési Hatóság elnöke a jelentést *azonnal* közli. Az *egyszeri jelentéstételi* kötelezettség keretében, a Tervezet 46. cikke szerint, a Tervezet hatálybalépésétől számított 3 hónapon belül a szolgáltatók az előző évre vonatkozóan jelentést készítenek, amelyek tartalmazzák az eddig alkalmazott eljárásokat az álhírek elleni fellépés, valamint a jogellenes tartalom terjesztése elleni fellépés során.

62 Elérhető: <http://edziennik.uke.gov.pl/actbymonths> (Letöltve: 2022. június 30.)

A Tervezet új jogintézményt vezet be a személyiségi jogok hatékony védelme érdekében. Az ún. „vak kereset” (*ślepy pozew*) lehetővé teszi az érintett személy részére, hogy az online térben elkövetett személyiségi jogi sérelem miatt pert indítson ismeretlen alperes ellen. A kereset az alperes személyes adatainak ismerete nélkül, a jogsértő tartalomhoz vezető link, a közzététel dátuma és ideje, valamint a jogsértő felhasználói fiók (felhasználói név) megadásával benyújtható. A Tervezet 8. fejezete az új jogintézmény bevezetésének érdekében módosítja a Polgári törvénykönyv és a polgári eljárásjog szabályait. A „vak kereset” kezdeményezésének lehetősége, a lengyel ombudsman javaslatával összhangban, az Amerikai Egyesült Államokban ismert *John Doe lawsuit*⁶³ mintájára kerül bevezetésre a lengyel jogrendbe.

A Tervezet nem ír elő általános tartalomfigyelési kötelezettséget a szolgáltatóknak, bejelentésre azonban el kell távolítani a jogellenes tartalmat (*treści o charakterze bezprawnym*) és az ügyész utasítására a bűncselekményt megvalósító tartalmat (*treści o charakterze przestępnym*).

A felhasználók által tett panaszok kezelésére transzparens és hatékony, lengyel nyelven elérhető eljárást kell kialakítani. A közösségimédia-szolgáltatás szabályzatát (*regulamin internetowego serwisu społecznościowego*) – amelynek meg kell felelnie a lengyel jogszabályoknak – szintén lengyel nyelven elérhetővé kell tenni. A szabályzatnak tartalmaznia kell a bejelentési eljárás részletes leírását. Amennyiben a szolgáltató nem ad helyt a jogellenes tartalom elleni panasznak, úgy értesíti a felhasználót a polgári eljárás megindításának vagy – bűncselekmény gyanúja esetén – a feljelentésnek a lehetőségéről.

A Tervezet meghatározza a jogellenes tartalmat, és külön kiemeli, illetve definiálja a bűncselekményt megvalósító tartalmat. Jogellenes tartalom mindaz a tartalom, amely személyiségi jogot sért, álhír, bűncselekményt megvalósít, sérti a tisztességesség követelményét, terjeszti, illetve népszerűsíti az erőszakot, szenvedést és megalázást.⁶⁴ Bűncselekményt megvalósító tartalom, amely a Büntető törvénykönyv (*Kodeks karny*) 117–119., 127–130., 133., 134–135., 137., 140., 148–150., 189–189a., 190a., 194–204., 222–224a., 249–251., 255–258., 343. szakaszai szerinti tényállásait megvalósítja (tipikusan: gyűlöletkeltés, gyűlöletbeszéd, államellenes bűncselekmények, életellenes vagy egészség elleni bűncselekmények, szabadság elleni bűncselekmények, lelkiismereti és vallás-zabadság elleni bűncselekmények, a szexuális önrendelkezés és tisztesség elleni bűncselekmények, állami és önkormányzati szervek elleni bűncselekmények, választások

63 Az amerikai eljárásjogban ismeretlen alperesek ellen indított pertípus elnevezése.

64 Art. 3.8) „treści o charakterze bezprawnym – rozumie się przez to treści naruszające dobra osobiste, dezinformację, treści o charakterze przestępnym, a także treści, które naruszają dobre obyczaje w szczególności rozpowszechniają lub pochwalają przemoc, cierpienie lub poniżenie”.

tisztaságának megsértése, közrend elleni bűncselekmények, katonai parancs megtagadása.⁶⁵ *Bűncselekményt megvalósító tartalom esetén* a Tervezet 36. cikke (1) bekezdése alapján az ügyész megkeresheti a szolgáltatót, illetve a képviselőjét, hogy szolgáltatson információt, adatot, amely lehetővé teszi a bűncselekményt megvalósító tartalmat hozzáférhetővé tevő felhasználó *beazonosítását*. Amennyiben a bűncselekményt megvalósító tartalom kiskorút érintő pornográf tartalom vagy terrorista cselekmények elkövetésére felhív, terrorista cselekmények mellett támogatóan lép fel, illetve a tartalom hosszú távú „elérhetősége” *magában hordozza annak lehetőségét, hogy jelentős kárt okozzon vagy vissza nem fordítható hatása legyen*, az ügyész *azonnal kötelezi* a szolgáltatót a tartalom eltávolítására. Az ügyész döntését *haladéktalanul* végre kell hajtani. Az ügyész döntése ellen a kerületi bíróságnál (*sąd rejonowy*) lehet kifogást (*zażalenie*) emelni.

A Tervezet 6. fejezetében lefektetett szabályok (feltételek) szerint a szolgáltató *pénzbírsággal* sújtható, amennyiben a szolgáltató képviselője nem vizsgálja ki a bejelentést a Tervezet 20. cikke szerint, valamint akkor is, ha nem hajtja végre az ügyész utasítását. A bírság mind a közösségimédia-cégre, mind a közösségimédia-cég képviselőjére kiszabható. *A bírság összege 50 000–50 000 000 złoty (11 000–11 000 000 euró)*.

A Tervezet *kifejezett rendelkezéseket tartalmaz* arra az esetre, amennyiben a közösségimédia-szolgáltató zárolja egy felhasználó profilját (*ograniczenie dostępu do profilu użytkownika*), vagy elérhetetlenné tesz egy, a felhasználó által, a közösségi médiára kitett tartalmat (*ograniczenie dostępu do treści*). [Vélt vagy valós cenzúra a közösségi médiában]. Ennek a részletes szabályai – a könyvfejezet egyéb fókusza miatt – most nem kerülnek bemutatásra.

Tekintettel arra, hogy a cyberbullying jelensége nem szabályozott Lengyelországban, így a felelősség tekintetében – ideértve az oktatási intézmények és munkaadók felelősségét – sem állapíthatók meg különös szabályok. Ugyanakkor a lengyel oktatási törvény (*Prawo oświatowe*)⁶⁶ szerint az iskola köteles biztosítani a gyermekek számára a biztonságos környezetet, és szükség esetén – amennyiben ez a biztonság veszélyeztetve van, illetve sérül – be kell avatkoznia. Az iskolának kötelessége a szülőkkel való együttműködés is. A beavatkozás keretében fel kell derítenie az eset körülményeit, a bizonyítékokat el kell mentenie, értesítenie kell minden érintett diák szülőjét, alkalmazni kell azokat a rendelkezésére álló fegyverkezési eszközöket, amelyek megfelelnek a lengyel

65 Art. 3.7) „treści o charakterze przestępnym – rozumie się przez to treści, które pochwalają lub nawołują do popełnienia czynów zabronionych, określonych w artykułach: 117-119, 127- 130, 133, 134-135, 137, 140, 148-150, 189-189a, 190a, 194-204, 222-224a, 249-251, 255-258, 343 ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny (Dz. U. z 2020 r. poz. 1444 i 1517) lub realizują znamiona czynu zabronionego.”

66 Elérhető: <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU19910950425/U/D19910425Lj.pdf> (Letöltve: 2022. június 30.)

jogszabályoknak, valamint az iskolai szabályzatnak, és szükség esetén értesítenie kell a rendőrséget.

Az oktatási intézményekhez hasonlóan kötelessége a munkahelyeknek is a biztonságos munkakörnyezet biztosítása, felelősségük az oktatási intézményekéhez hasonló.

A Büntetőeljárás kódex⁶⁷ 304. paragrafusa alapján mindenki, aki tudomást szerzett bűncselekmény elkövetéséről, köteles az ügyészséget, valamint a rendőrséget értesíteni. A hatóságok tájékoztatása az elkövetett bűncselekményről nemcsak jog, hanem állampolgári kötelesség is. Amennyiben valaki tanúja vagy áldozata lett egy bűncselekménynek, több lehetősége is van arra, hogy a hatóságokat erről értesítse. Amennyiben a jelzés írásban történik, az egész esetet le kell írni a törvényben meghatározott értesítésmin-tán, és a levelet elküldeni az ügyészségnek. Amennyiben szóban szeretne valaki jelezni, akkor személyesen meg kell jelenni a rendőrkapitányságon, és szóbeli bejelentést kell tenni. Ezt a bejelentést a rendőrségnek el kell fogadnia. A kivizsgálást a hatóságok megtagadhatják, de a bejelentést minden esetben az ügyészségnek és a rendőrségnek is kell fogadnia. Az ügyésznek maximum 30 napon belül határozatot kell kiadnia arról, hogy kivizsgálja az ügyet, vagy a kivizsgálást megtagadja.

5. Összefoglalás

Lengyelországban sem a gyűlöletbeszéd, sem a cyberbullying nincsen elkülönülten, illetve célzottan szabályozva. A fogalommeghatározásokra sem került sor. A lengyel alkotmány, a Polgári törvénykönyv, a Büntető törvénykönyv, valamint a Büntetőeljárás kódex rendelkezései a mérvadóak, illetve a bírói gyakorlat, valamint útmutatók és kézikönyvek adnak eligazítást, amelyek mind a gyűlöletbeszédet, mind a cyberbullyingot elfogadhatatlannak tartják, azzal, hogy változó, melyik cselekmény milyen esetben válik bűncselekménnyé. A szabályozás hiátusa, illetve bizonytalansága mind a jogalkalmazás, mind a büntetőeljárás során egyértelmű. Az internetes zaklatásra igazi választ nem adó jelen szabályozás kritikusa a lengyel jogtudomány is.⁶⁸

A hiányos jogszabályi környezet a megelőzésnek is gátja. Ezt állapította meg egy 2017-es állami számvevőszéki jelentés is, amely a cyberbullyingot létező és igen komoly problémaként értékelte.

67 Elérhető: <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU19970890555/U/D19970555Lj.pdf>
(Letöltve: 2022. június 30.)

68 Las, 2020.

Irodalomjegyzék

- BEDROSOVA, M., MACHACKOVA, H., ŠEREK, J., SMAHEL, D., BLAYA, C. (2022) 'The relation between the cyberhate and cyberbullying experiences of adolescents in the Czech Republic, Poland, and Slovakia', *Computers in Human Behavior*, 126 DOI: 10.1016/j.chb.2021.107013
- BOJANOWSKI T. (2021) 'Wybrane prawnokarne aspekty mowy nienawiści w kontekście standardów ochrony wolności słowa', *Prawo w Działaniu*, 2021/47, 169–186 o. DOI: 10.32041/pwd.4710
- BUDYN-KULIK, M. (2020) 'Nowe znamiona nękania z Art. 190a § 1 Kodeksu karnego', *Palestra*, 2020/9. 22–34. o.
- ĆMIELA, S. (2014) 'Cyberbullying Legislation In Poland And Selected EU Countries', *Procedia – Social and Behavioral Sciences*, 109, 29–34. o.
- JANCZUKOWICZ, K. (2016) 'Stalking w orzecznictwie sądów', *LEX/el*
- KANIA, M. (2020) 'Stalking a windykacja', *ABC* [Online]. Elérhető: <https://sip.lex.pl/#/publication/470025267> (Letöltve: 2022. június 30.)
- LAS, K. (2020) 'Odpowiedzialność karna za zjawisko cyberprzemocy w świetle prawodawstwa polskiego', *Rocznik Bezpieczeństwa Międzynarodowego*, 14(1), 256–277. o. DOI: 10.34862/rbm.2020.1.15
- LIPÍŃSKI, K. (2021) 'Art. 190a. [Uporczywe nękanie. Kradzież tożsamości]' in Giezek, J. (ed.) *Kodeks karny. Część szczególna. Komentarz*. Varsó: Wolters Kluwer
- MARCINIAK, J. (2020) 'Praktyka sądowa dotycząca zjawiska mobbingu', *ABC* [Online]. Elérhető: <https://sip.lex.pl/#/publication/469911290?keyword=Poni%C5%BCenia> (Letöltve: 2022. június 30.)
- MOZGAWA, M. (2021) 'Kodeks karny. Komentarz', *WKP* [Online]. Elérhető: <https://sip.lex.pl/#/publication/151396710/kodeks-karny-komentarz> (Letöltve: 2022. június 30.)
- WIECZORKOWSKI, J., SUWIŃSKA, A. (2021) 'Mowa nienawiści w mediach społecznościowych', *Zarządzanie Mediami*, 9(4), 681–693. o.

15. A gyűlöletbeszéd és a kibermegfélemlítés szabályozása Magyarországon

DORNFELD LÁSZLÓ

1. A gyűlöletbeszéd szabályozása

A gyűlöletbeszédet a Büntető törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvény (a továbbiakban: Btk.) a köznyugalom elleni bűncselekmények körében kodifikált 332. szakasz szerint közösség elleni uszítás tényállás alatt kriminalizálja. A hatályos szabályozás elemzése előtt azonban elengedhetetlen az, hogy röviden bemutassuk a hazai szabályozás történeti alakulását, különös tekintettel az Alkotmánybíróság korábbi határozataira, ugyanis a gyűlöletbeszéddel kapcsolatos politikai és szakmai viták itt csúcspontok ki, és a mai napig meghatározóak ezek a döntések a kérdés szabályozási kereteinek kijelölésében.

1.1. A közösség elleni izgatás tényállás története

Magyarországon a gyűlöletbeszéddel kapcsolatos szabályozás egészen a Csemegei-kódexig nyúlik vissza. Az 1878. évi V. törvénycikk 172. szakasza már tartalmazta annak kriminalizálását, ha valaki „valamely osztályt, nemzetiséget vagy hitfelekezetet gyűlöletre a másik ellen [...] izgat”, ha ezt a 171. szakaszban foglalt módon, „nyilvánosan, szóval, [...] nyomtatvány, irat, képes ábrázolat terjesztése vagy közszemlére kiállítása által” követte el. Az állami és társadalmi rend hatályosabb védelméről szóló 1921. évi

Dr. Dornfeld László
kutató, Mádl Ferenc Összehasonlító Jogi Intézet
ORCID: 0000-0003-4475-7585

Dornfeld, L. (2023) 'A gyűlöletbeszéd és a kibermegfélemlítés szabályozása Magyarországon' in Nagy, Z. (szerk.) *Az összehasonlító jog eszközével a gyűlölet ellen. Az online gyűlöletbeszéd, zaklatás és megfélemlítés nemzetközi szabályozása*, 397–424. o. Budapest: Mádl Ferenc Összehasonlító Jogi Intézet



https://doi.org/10.47079/2023.nz.gyuloletbeszed.10_15

III. törvénycikk 8. szakasza vétség miatt büntetni rendelte azt, aki a magyar állam vagy a magyar nemzet ellen meggyalázó kifejezést használ vagy ilyen cselekményt követ el. A második világháborút követően a szocialista jogalkotás, mind az 1948. évi XLVIII. törvénycikkben, mind az 1961-es Büntető törvénykönyvben az állam elleni bűncselekmények között szabályozta az izgatást, amely így erős politikai színezetet kapott, hiszen a pártállam védelmére használták azt. Az 1978-as Büntető törvénykönyv megtartotta az izgatást az állam elleni bűncselekmények között (148. szakasz), de új tényállásként megalkotásra került a köznyugalom elleni bűncselekmények között a közösség megsértésének vétsége (269. szakasz). A rendszerváltás idején az 1989. évi XXV. törvény a 269. szakasznak új címet állapított meg mint közösség elleni izgatás, miközben kivezette a Btk. államellenes bűncselekményei közül az izgatás bűncselekményét.¹

A bűncselekmény alaptényállása büntett volt: aki nagy nyilvánosság előtt a magyar nemzet vagy valamely nemzetiség, illetve valamely nép, felekezet vagy faj, továbbá a lakosság egyes csoportjai elleni gyűlöletre uszít, bűncselekményt követ el. A tényállás ezen kívül rendelkezett még egy privilegizált, vétségnek minősülő esettel is (gyalázkodás), amennyiben az elkövető ezeket a csoportokat sértő vagy lealacsonyító kifejezést használ. Az Alkotmánybíróság a 30/1992. (V. 26.) AB határozatban megsemmisítette ez utóbbi tényállást, mivel az indokolás V. pontja szerint csak az alaptényállásban foglalt uszítás felel meg a veszélyesség olyan szintjének („*clear and present danger*”, vagyis nyilvánvaló és közvetlen veszély), amely alapján a szólásszabadság korlátozása szükséges és arányos. Önmagában a köznyugalom elvont, esetleges fenyegetettsége nem elégséges indok a szólásszabadság korlátozásához. A döntés kapcsán három értelmezés alakult ki a jogirodalomban: az első csoport az amerikai mintájú *clear and present danger* mércéjének kötelező alkalmazását olvasta ki; a második szerint, ha ez nem is következik a döntésből, mégis valós veszélyhelyzetnek kell következnie a véleménynyilvánításból; míg a tradicionalista büntetőjog hívei szerint a közlés gyűlöletkeltésére való alkalmassága önmagában elegendő az elkövetéshez.²

A következő lényeges döntés a 12/1999. (V. 21.) AB határozat volt, amelyet az 1978-as Btk. 1996-os módosítása kapcsán hoztak meg, és a tényállásba emelte a „gyűlöletkeltésére alkalmas egyéb cselekményt követ el” elkövetési magatartást is. Az Alkotmánybíróság itt korábbi ítéletére utalt vissza, és arra, hogy a módosítás leszállítja a korlátozhatóság küszöbét.

1 Kúria: A „gyűlöletbeszéd” büntetőjogi szabályozása és az Alkotmánybíróság gyakorlata, 1–2. Elérhető: https://kuria-birosag.hu/sites/default/files/joggyak/iii._sz._melleklet_-_a_gyuloletbeszed_alkotmanyos_osszefuggesei.pdf (Letöltve: 2022. június 30.)

2 A vita részleteiről és az ahhoz kapcsolódó szakirodalmi véleményekről bővebben lásd: Koltay, 2013, 92–97. o.

2003 decemberében ismét módosításra került a tényállás, ekkor ismét privilegizált esetet kívánt a jogalkotó megalkotni, amikor a szövegbe emelte annak vétségként történő büntethetőségét, aki „mást vagy másokat a nemzeti, etnikai, faji vagy vallási hovatartozás miatt becsmérel vagy megaláz”. Ezt azonban a köztársasági elnök nem írta alá, hanem előzetes normakontrollra megküldte az Alkotmánybíróságnak. A javaslatot előterjesztő igazságügyi miniszter részletes indokolást fűzött a módosításhoz, itt a történeti helyett a nyelvtani értelmezést részesítve előnyben, majd az ország nemzetközi jogi kötelezettségeire hivatkozott, ám a köztársasági elnök azt nem írta alá, hanem az előzetes normakontrollra küldés eszközével élt. Az Alkotmánybíróság ugyanakkor – a tanulmányban utolsóként vizsgálta – 18/2004. (V. 25.) AB határozatban alkotmányellenesnek találta a törvényjavaslatot, arra hivatkozva, hogy a nemzetközi kötelezettségeknek történő megfeleléskor is tekintettel kell lenni az Alkotmány jogvédelmi mércéjére, valamint az AB szükségességi/arányossági tesztjére.³

Még lényegesebb, hogy a döntés egyértelmű lépést tett a *clear and present danger* mércé magyar jogrendbe történő bevezetésére. Az indokolás szerint ugyanis „[a] szabad véleménynyilvánítás jogának korlátozására a »gyűlöletre uszítás« esetében az egyéni alapjoggyakorlás sérelme, illetve annak közvetlen veszélye miatt kerül sor. Végül fontos, hogy a köznyugalomban okozott veszély ne csupán feltételezés legyen, és a legalább hipotetikus visszacsatolás (a közlés alkalmas a köznyugalom megzavarására) elengedhetetlen, a köznyugalom megzavarásának intenzitása ugyanis »egy bizonyos mérték fölött ('clear and present danger') igazolja a szabad véleménynyilvánításhoz való jog korlátozását.«” Koltay és Sajó értékelése szerint az Alkotmánybíróság „megmásította” saját 1992-es határozatához fűzött indokolását, és a pontatlan idézet talaján állva tette az említett mércét a gyakorlat részévé.⁴

2008 februárjában újra megpróbálták bevezetni az 1978-as Btk.-ba a „gyalázkodás” tényállását, amely valamely csoporttag becsületének csorbítására, emberi méltóságának megsértésére alkalmas kifejezés használatát, híresztelését, illetve külön bekezdésben az önkényuralmi rendszerre, eszmére emlékeztető vagy utaló, becsületcsorbításra, illetve az emberi méltóság megsértésére alkalmas testmozdulatot rendelte volna büntetni. Az indokolás úgy érvelt, hogy a nagyon hasonló elkövetési magatartás ellenére ez a tényállás nem a közösség elleni izgatás enyhébb formája. Ezzel kapcsolatban kiemelte, hogy a két bűncselekménynek különbözik a jogi tárgya: míg a közösség elleni izgatás a köznyugalom elleni bűncselekmények között kapott helyett addig a javasolt gyalázkodás tényállása a szabadság és az emberi méltóság elleni bűncselekmény körébe tartozott volna. A köztársasági elnök ismét nem írta alá a törvényt, és megküldte azt előzetes

3 Kúria, 7–12. o.

4 Koltay, 2013, 107–109. o.

normakontrollra az Alkotmánybíróságnak, amely a 95/2008. (VII. 3.) AB határozatában kimondta a törvény alkotmányellenességét. A bírói szerv úgy érvelt, hogy az nem felel meg a normavilágosság követelményének, nem teszi egyértelművé, pontosan milyen magatartások azok, amelyek miatt felelősségre vonható a jogalany. Ráadásul, mint immateriális veszélyeztető bűncselekmény, nem szükséges eredmény bekövetkezése a megállapításához, vagyis nem kell, hogy konkrét személy becsülete vagy emberi méltósága sérüljön. Az AB érvelése szerint az általánosságban rasszista beszéd elleni fellépést nem lehet alkotmányosan igazolni.⁵

1.2. A gyűlöletbeszéd hatályos szabályozása

A hatályos Btk. 332. szakaszába foglalt közösség elleni uszítás bűncselekménye esetén a leglényegesebb változás a korábbiakhoz képest az, hogy a védett csoportok között nevesítésre került a fogyatékoság, nemi identitás és a szexuális irányultság. Ez azonban inkább csak elvi jellegű, hiszen ezt már korábban is lefedte a – hatályos szövegben is megtalálható – „lakosság egyes csoportjai” szövegrész.⁶ Az indokolás szerint a jogalkotó kifejezetten az AB határozatai miatt változtatta meg a tényállás elnevezését izgatásról uszításra, hogy az összhangban álljon annak tartalmával. A tényállás a „nagy nyilvánosság” előtti elkövetést rendeli büntetni, ami a Btk. értelmező rendelkezései között nem kerül pontos definiálásra, csak példálózó jelleggel említi a sajtótermék, médiaszolgáltatás, sokszorosítás vagy elektronikus hírközlő hálózaton való közzétételt. Ez azt jelenti, hogy az online térben történő elkövetés (pl. komment vagy blogposzt útján) minden esetben megvalósítja a nagy nyilvánosság kritériumát.

Érdemes röviden megemlíteni az Alaptörvény negyedik kiegészítését, amely alapján a IX. cikk két új bekezdéssel egészült ki: egyrészt azzal, hogy a véleménynyilvánítás nem irányulhat mások emberi méltósága, valamint a magyar nemzet, a nemzeti, etnikai, faji vagy vallási közösségek méltóságának a megsértésére. Továbbá ez a kiegészítés volt az is, amely hatályon kívül helyezte – a joghatások fenntartásával – az Alaptörvény elfogadását megelőzően elfogadott AB határozatokat is. Mindez azonban nem teremtett alapot új gyakorlat kialakulása számára, az maradt az előzőekben foglaltaknak megfelelően.

Még az 1978-as Btk. alapján indult eljárás Polgár „Tomcat” Tamás nemzeti radikális aktivista és blogger ellen egyik blogbejegyzése kapcsán, amely ügyben jogvédő szervezetek tettek feljelentést. Ebben a szerző a hazai cigányság elleni megjegyzéseket tett, majd az utcán ácsorgó romák csoportos megverésére hívta fel az olvasóit. A 2013-ban

⁵ Kúria, 13–19. o.

⁶ Koltay, 2013, 120. o.

meghozott elsőfokú bíróság szerint az írás ez utóbbi része egyértelmű felhívás az olvasó számára erőszakos cselekmény elkövetésére, és tekintettel a cikk szerzőjére, az olvasóközönségére és a cikkhez tartozó kommentekre, valamint a célcsoportra, reális veszélye áll fenn, hogy ez be is következnek. A bíróság ugyanakkor a blogbejegyzés további részét a szólásszabadság alá tartozónak minősítette, a TASZ értékelése szerint helyesen.⁷

Smuk utal arra, hogy a Fővárosi Ítéltábla egy uszítással kapcsolatos ítéletében⁸ a büntethetőség, vagyis az áldozatok emlékének megsértése feltételül szabta, hogy az elkövető azonosuljon az önkényuralmi rendszerek ideológiájával, annak terjesztésére törekedjen.⁹

A közösség elleni uszítás szabályozásának áttekintését követően röviden foglalkoznunk kell még az olyan tényállásokkal is, amelyek kapcsolódnak a gyűlöletbeszédhez. Elsőként a Btk. 333. szakasz szerinti nemzetiszocialista vagy kommunista rendszerek bűneinek nyilvános tagadásával, amelynek elkövetési magatartása, ha valaki a két totalitárius rendszer által elkövetett népiirtás vagy más, emberiesség elleni cselekmények tényét tagadja, kétségbe vonja, jelentéktelen színben tünteti fel, vagy azokat igazolni törekszik. Ez a rasszizmus elleni, 2008/913/IB számú európai uniós kerethatározat előírásainak történő megfelelés részeként került be a Btk.-ba. A 2010 elején elfogadott tényállás eredetileg csak a holokauszttagadást rendelte büntetni, de később, egy májusi módosítással bekerült a kommunista rendszerek bűneinek tagadása is.¹⁰ Az Alkotmánybíróság a 16/2013. (VI. 20.) AB határozatban megállapította, hogy a rendelkezés nem Alaptörvény-ellenes, ugyanis az az áldozatok méltóságát, a társadalmi elkötelezettséget és végső soron a köznyugalmat védi.

Érdekes kérdéseket vet még fel a témában a Btk. 335. szakasz szerinti önkényuralmi jelkép használata, amelyet szintén régóta viták öveztek. Elmondható, hogy az Alkotmánybíróság értelmezése szerint¹¹ a jelképek használata (képek, szimbólumok használata, valamely ruhadarab viselése) is politikai véleménynyilvánításnak minősülhet, ezek általánosságban pedig alkotmányosan védettek. Az egyes szimbólumok fontos szerepet játszottak a totalitárius diktatúrákban is, és azok bukása óta is bírnak politikai-társadalmi jelentéssel. Ilyenek lehetnek:

- a) a hivatalosan használt jelképek (pl. állam vagy párt címere, zászlaja);
- b) a rendszerhez nem közvetlenül kötődő jelképek (pl. árpádsávos zászló, fasiszta vesszőnyaláb).

⁷ TASZ: Jól döntött az uszításról a bíróság, 2013.

⁸ 3.Bhar.51/2015/9. szám

⁹ Smuk, 2019, 246. o.

¹⁰ Smuk, 2019, 241–242. o.

¹¹ 95/2008. (VII. 3.) AB határozat, 13/2000. (V. 12.) AB határozat és a 14/2000. (V. 12.) AB határozat

A büntetőjogi tilalom ezekben az esetekben kizárólag csak az első kategóriára szorított kiterjedni, akárcsak hazánkban, ahol a horogkereszt, SS-jelvény, nyilaskereszt, sarló-kalapács, valamint az ötágú vörös csillag ábrázolása tilalmazott.¹²

Az 1978-as Btk.-ban 1993 óta létező tényállás a már említett jelképek használatát tilalmazza. Az Alkotmánybíróság 14/2000. (V. 12.) AB határozatában úgy döntött, hogy a véleményszabadság korlátozható, ha az „a demokratikus társadalomban szükségesség”. A döntés azonban nem vette figyelembe, hogy a véleményszabadság korlátozásához szükséges konkrét sérelem veszélye nem megállapítható a tényállás esetén.¹³ Az Emberi Jogok Európai Bírósága az évek során több esetben (a vörös csillag esetén Vajnai-¹⁴ ill. Fratanoló-¹⁵ míg az árpádsávos zászló esetén a Fáber-ügyben¹⁶) is úgy ítélte meg, hogy Magyarország megsértette a véleménynyilvánítás szabadságát, ugyanis az érintett szimbólumok használata nem minden esetben jelent azonosulást diktatórikus rendszerekkel.¹⁷

Mindezek alapján az Alkotmánybíróság 4/2013 (II. 21.) számú határozatában 2013. április 30-i hatállyal megsemmisítette az önkényuralmi jelképek tilalmára vonatkozó rendelkezést. Az Országgyűlés ezt követően új tényállást alkotott, amely jóval szűkebb körűre szabja az elkövetési magatartást, az elkövetéshez az önkényuralmi jelkép használatának a „köznyugalom megzavarására alkalmas – különösen az önkényuralmi rendszerek áldozatainak emberi méltóságát vagy kegyeleti jogát sértő – módon” kell megvalósulnia. Bár ez megoldást jelent a problémára, azonban a módosítás nyomán az uszítás gyakorlatából átvett *clear and present danger* tesztjének megjelenése az ítélkezési gyakorlatban elvezethet a büntetethetőségi kör erős leszűkítéséhez, amely nem állt a jogalkotó szándékában. A bűncselekmény szubszidiárius, így megvalósulásának feltétele, hogy súlyosabb bűncselekmény (uszítás) ne legyen megállapítható.¹⁸

2017-ben, a T/14441. törvényjavaslattal újra napirendre került a tényállás módosítása, ekkor a vörös csillaggal ellátott termékek miatt.¹⁹ A legismertebb ezek közül a Heineken sör, amely alapján a sajtó Lex Heinekennek keresztelte el a törvényjavaslatot. A javaslat alapján büntetendő lett volna az önkényuralmi jelképpel ellátott áru vagy szolgáltatás értékesítése, ám a Kormány megfelelő bizonyítás esetén felmentést

12 Smuk, 2019, 232–235. o.

13 Smuk, 2019, 243. o.

14 33629/06. Vajnai kontra Magyarország

15 29.459/10. Fratanoló kontra Magyarország

16 40.712/08. Fáber kontra Magyarország

17 Tóth, 2013, 52. o.

18 Smuk, 2019, 245–246.

19 Elérhető: <https://www.parlament.hu/irom40/14441/14441.pdf> (Letöltve: 2022. június 10.)

adhatott volna a tilalom alól. Bár hosszas vizsgálat után még az Európai Bizottság sem emelt kifogást a javaslat ellen,²⁰ az végül nem került tárgyalásra, miután az elfogadás-hoz fűződő politikai akarat megszűnt.

2. A kibermegfélemlítés szabályozása

A Btk. nem tartalmaz külön, nevesített tényállást a kibermegfélemlítésre. Több olyan tényállás található azonban, amelyek több-kevesebb egyezéssel alkalmazhatók a kibermegfélemlítés egyes elkövetési formáira. Ezek az alábbiak:

- a) zaklatás (Btk. 222. szakasz);
- b) kapcsolati erőszak (Btk. 212/A. szakasz);
- c) kiszolgáltatott személy megalázása (Btk. 225. szakasz);
- d) öngyilkosságban közreműködés (Btk. 162. szakasz);
- e) rágalmazás (Btk. 226. szakasz);
- f) becsület csorbítására alkalmas hamis hang- vagy képfelvétel készítése, valamint nyilvánosságra hozatala (Btk. 226/A-226/B. szakasz);
- g) becsületsértés (Btk. 227. szakasz);
- h) kényszerítés (Btk. 195. szakasz);
- i) zsarolás (Btk. 367. szakasz).

Az egyes tényállások részletes bemutatása előtt érdemes ismét utalni arra, hogy a kibermegfélemlítés nem rendelkezik egységesen elfogadott definícióval. Az alábbiakban a tényállások megfelelő alkalmazhatóságánál az elméleti fejezetben lévő fogalom a vizsgálat alapja, vagyis a következő fogalmi elemek meglétét vizsgálom:

- a) valamilyen támadás, amelynek célja az áldozat megfélemlítése;
- b) az online térben, elektronikus eszköz felhasználásával kerül rá sor;
- c) egyszeri vagy ismétlődő magatartás;
- d) alá-fölé rendeltség.

2.1. Zaklatás

A Btk.-ban a leginkább egyező tényállás a kibermegfélemlítéssel a zaklatásé. Ennek a hasonlóságnak köszönhető az is, hogy a közbeszédben sokszor online zaklatásként

²⁰ <https://www.magyaridok.hu/gazdasag/eltunik-voros-csillag-kereskedelembol-2195527/>

hivatkoznak a jelenségre, ami azonban nem helytálló, hiszen teljes egészében nem feleltethető meg egymásnak a két fogalom. Létezik azonban egy olyan közös metszéspont, ahol az elkövetett kibermegfélemlítés online zaklatásnak minősülhet.

A zaklatás a Btk. XXI. fejezetében, az emberi méltóság elleni bűncselekmények között kapott helyet. A magánszférához való jogot az Alkotmánybíróság korábban már levezette az emberi méltósághoz való általános jogból.²¹ A zaklatás két alapesettel bír, ezek közül az első a Btk. 222. szakasz (1) bekezdése szerinti háborgató zaklatás, ahol a háborgatás szerepel elkövetési magatartásként, amely rendszeres vagy tartós, illetve célzatos bűncselekmény, ahol a sértett megfélemlítése vagy a magánéletébe történő önkényes beavatkozás a bűncselekmény elkövetésének a célja. Ez az alapeset szubszidiárius bűncselekmény, csak akkor állapítható meg, ha más, súlyosabb bűncselekmény nem valósul meg.²²

A másik alapeset szintén célzattal bír, ahol a cél a félelemkeltés, az elkövetési magatartás tekintetében pedig két fordulatot határoz meg:

- a) mást vagy rá tekintettel hozzátartozóját személy elleni erőszakos vagy közveszélyt okozó büntetendő cselekmény elkövetésével megfenyeget, vagy
- b) azt a látszatot kelti, hogy más életét, testi épségét vagy egészségét sértő vagy közvetlenül veszélyeztető esemény következik be.

A két alaptényállás között lényeges különbség, hogy míg az első egy hosszabb folyamatot takar, addig a második egyszeri, fenyegető magatartásra vonatkozik. A zaklatás tényállás meglehetősen sokat vizsgált a magyar jogirodalomban, és nem mentes a kritikáktól sem.²³ A szakasz tartalmaz még három minősített esetet is, amennyiben valaki a bűncselekményt:

- a) házastársa, volt házastársa, élettársa vagy volt élettársa sérelmére,
- b) nevelése, felügyelete, gondozása vagy gyógykezelése alatt álló személy sérelmére,
- c) hatalmi vagy befolyási helyzetével visszaélve, illetve
- d) hivatalos személy sérelmére, hivatali tevékenységével össze nem egyeztethető helyen vagy időben követi el.

A kibermegfélemlítés zaklatásként való értelmezése esetén vizsgálni kell a tényállás-szerűség kérdését. Mivel a háborgatást a jogalkotó nem definiálta, a jogalkalmazónak kell azt megfelelő tartalommal megtölteni. Különböző kommentárok szerint a háborgatás olyan magatartás, amely a sértett magánéletét, rendszeres életvitelét jelentősen

21 8/1990. (IV. 23.) AB határozat; 56/1994. (XI.10.) AB határozat

22 Monori, 2016, 248. o.

23 Lásd például: Bérces, 2017, 454–462. o.

megzavarja, nyugtalanítja. A Kúria egyik ítélete²⁴ szerint a zaklatás egyik alaptényállásában szereplő háborgatás olyan egyoldalú, folyamatos magatartás, amely megvalósítható szavakkal és tettekkel is. Kibermegfélemlítés esetén a tényállásszerűséghez jelen esetben az kell, hogy a zaklatás telekommunikációs eszköz útján valósuljon meg. A zaklatások nagy részénél már most is használnak az elkövetők ilyen eszközöket.

A rendszeresség kapcsán Monori kiemeli, hogy fontos, hogy a kapcsolatfelvételi kísérletek sértett általi keresése, valamint a terhelt által kezdeményezett kísérletek azonos számú viszonzása kizárja a tényállásszerűséget, akárcsak az, ha a sértettnek nincs tudomása a zaklatásról.²⁵ Mivel a kibermegfélemlítésre gyakran ilyen körülmények között kerül sor (a sértett keresi a bántalmazók társaságát szociális okokból vagy pedig a háta mögött, pl. egy online fórumon zajlik az), ez kizárhatja a zaklatás tényállásának megállapítását.

A célzatok kapcsán megállapítható, hogy a „megfélemlítés” esetén a sértettben a félelemnek – mint eredménynek – ténylegesen nem kell kialakulnia a tényállásszerűséghez. Ehhez képest az „önkényes beavatkozás” fogalmát nehéz lenne meghatározni. Vélemények szerint ez azokban az esetekben áll fenn, amikor a sértett egyértelműen hátrító, tiltakozó magatartást nyilvánít a kapcsolatfelvételkor, ennek híján a – kúriai gyakorlat szerint is – a zaklató védekezhet azzal, hogy nem tudta, hogy a sértett ezeket a cselekményeket háborgatásként érzékeli. A sértettnek a kapcsolatfelvételt érzékelnie kell, ám ez kizárólag formai kritérium, nem szükséges ismernie az üzenetek tartalmát. Az internetes térben a nagyobb kölcsönösség, az anonimitás és a zaklatókkal szembeni hatékonyabb fellépési lehetőségek jellemzők.²⁶

A zaklatás alaptényállásai közül a háborgató zaklatás az, amely leginkább megfeleltethető a kibermegfélemlítésnek, hiszen a rendszeresség alapvető eleme a tényállásnak. A megfélemlítés az elkövetés céljaként jelenik meg, amely szintén egyezik a fogalommal. Az alá-fölé rendeltség kérdése a minősített esetek között jelenik meg, ahol alapvetően a családi kötelekeket, valamint a hatalmi helyzetet értékelte a jogalkotó.²⁷

2.2. Kapcsolati erőszak

A kapcsolati erőszak tényállása a törvény közlönyállapotában még nem szerepelt, azt az egyes büntető tárgyú törvények módosításáról szóló 2013. évi LXXVIII. törvény utólag, de a Btk. hatálybalépéséhez igazodó hatállyal illesztette be a törvénybe, annak

24 BH+ 2011.12.518.

25 Monori, 2016, 253. o.

26 Monori, 2016, 254. o.

27 Parti, 2016, 122. o.

212/A szakaszaként. A miniszteri indokolás²⁸ szerint az „önálló, új tényállás jellegét tovább erősíti, hogy a már meglévő tényállásokhoz képest – a sértettek speciális jellegére és a rendszeres elkövetésre tekintettel – az új tényálláshoz kapcsolódó szigorúbb büntetési tételek mellett, abban olyan új magatartások kriminalizálása is megjelenik, amelyek eddig nem szerepeltek a Btk.-ban; a törvény ennek megfelelően a testi sértés szintjét el nem érő, de a sértett emberi méltóságát súlyosan sértő erőszakos magatartásokat és a gazdasági ellehetetlenítést is büntetni rendeli.”

A bűncselekmény sértettje az elkövető gyermekének szülője, továbbá az elkövetéskor vagy korábban vele közös háztartásban vagy egy lakásban élő hozzátartozója, volt házastársa, volt élettársa, gondnoka, gondnokoltja, gyámja vagy gyámoltja lehet. A bűncselekmény két alaptényállásánál közös elem a rendszeresség, az elkövetési magatartások pedig

- a) az emberi méltóságot súlyosan sértő, megalázó és erőszakos magatartás;
- b) a közös gazdálkodás körébe vagy közös vagyonba tartozó anyagi javak elvonása és ezzel a sértett súlyos nélkülözésnek történő kitétele.

Az első alapesethez köthető minősített esetben a könnyű testi sértés alapesete vagy a tetteges becsületsértés; míg a súlyosabban minősülő esetben a minősített (aljas indokból vagy célból, illetve védekezésre, vagy akaratnyilvánításra képtelen személy sérelmére, avagy a bűncselekmény elhárítására időskoránál vagy fogyatékosságánál fogva korlátozottan képes személy sérelmére elkövetett) könnyű testi sértés, a súlyos testi sértés alapesete, a személyi szabadság megsértése vagy a kényszerítés.

A bűncselekmény szubszidiárius, továbbá az első alapeset csak sértetti magánindítványra büntethető. A rendszeresség fontos része az elkövetésnek, amely azonban nemcsak a számszerűleg több alkalmat, az ismétlődést jelenti, hanem az ezen alkalmakat összekapcsoló tudattartam fennállását is. A Kúria jogegységi határozatában is ekképpen foglalt állást, kimondva, hogy rendszerességhez az ismétlődés mellett összekapcsoló tudatállapotnak is fenn kell állnia.²⁹

A jogalkotó azon szándéka, hogy a rendszeres erőszakos fellépés egy bűncselekményként történő elbírálása nem eredményezheti a büntetési tételek csökkenését, a törvényi indokolásból kiolvasható. Amennyiben a súlyosabbnak minősülő esetek megállapításához szükséges magatartást az elkövető nem rendszeresen tanúsítja, hanem csak alkalmasszerűen, úgy azokat külön, önálló bűncselekményként kell megállapítani.³⁰

28 <https://jogkodex.hu/doc/5875130>

29 17/2017. számú büntető elvi határozat I. pont

30 László, 2020, 68–69. o.

A kibermegfélemlítés szempontjából elemezve a tényállást elmondható, hogy abban mind a hatalmi helyzettel való visszaélést, mind az alá-fölé rendeltséget, még ha a törvény nem is teljesen explicit módon tartalmazza, de feltételezi. A rendszeresség is egy fontos eleme a tényállásnak, akárcsak a kibermegfélemlítésnek.³¹

2.3. Kiszolgáltatott személy megalázása

Az 1979-es Btk. 180/A szakaszaként 2012. januártól vezették be a kiszolgáltatott személy megalázásának tényállását, amely a hatályos Btk. 225. szakaszába is bekerült. Az (1) bekezdésbe foglalt alaptényállás szerint, aki mást, kiszolgáltatott élethelyzetét kihasználva rábír arra, hogy magát megalázó magatartást tanúsítson, vétséget követ el. Az elkövetési magatartás a rábírás arra, hogy a sértett magát megalázó magatartást tanúsítson. A sértett esetén a kiszolgáltatottságot a törvény nem definiálja külön, az indokolás azonban egyértelművé teszi, hogy a köznapi jelentéstartalommal kell azt értelmezni, az indokolásban³² példálózó jelleggel a hajléktalan, szociálisan súlyosan hátrányos helyzetben lévő személy szerepel példaként.³³ A bűncselekmény szubszidiárius; az indokolás szerint ezen cselekmények egy része már ezt megelőzően is büntetendő volt, így a tényállás inkább csak olyan esetek kriminalizálására szolgált, amelyek nem büntetendők a már meglévő büntetőjogi keretek között.

Minősített esetként a szakasz (2) bekezdése azt határozza meg, amikor az elkövető

- a) az alaptényállásban foglaltakra való rábírás során ellenszolgáltatást ad vagy ígér;
- b) a magát megalázó személyről felvételt készít, vagy ilyen felvételt a nagy nyilvánosság számára hozzáférhetővé tesz.

A nagy nyilvánosságba, mint azt már korábban is említettük, beletartozik az interneten történő elkövetés is, amely fontossá teszi ezt témánk szempontjából.

Az 1979-es Btk.-hoz képest újdonság, hogy a (3) bekezdés alapján súlyosabban büntetendő, ha az elkövetés üzletszerűen történik. Az üzletszerűség a Btk. és a bírói gyakorlat szerint azt jelenti, ha valaki rendszeresen, anyagi haszonszerzés érdekében követi el a bűncselekményt. A megállapításánál nem azon van a hangsúly, hogy milyen mértékű előny származik belőle, hanem hogy rendszeresen történjen.³⁴ A jogalkotó vélhetően olyan esetekre próbált így reagálni, ha valaki mondjuk a nézettség – és az ebből

31 Parti, 2016, 124. o.

32 <https://www.parlament.hu/irom39/04657/04657-0024.pdf>

33 A „kiszolgáltatottság” értelmezése kapcsán lásd még: Huszár, 2022, 308–309. o.

34 BH 2015.8.212

származó bevétel – érdekében rendszeresen készít ilyen tartalmakat valamilyen videó-megosztó platformra (pl. Youtube).

A tényállás megalkotását indokolta, hogy az elmúlt években egyre gyakoribbá vált, hogy emberek az internetre olyan videókat töltenek fel, ahol rossz élethelyzetben lévő személyeket vesznek rá megalázó cselekedetekre, pl. hajléktalanoknak fizetnek azért, hogy verekedjenek egymással. Bár a sértett beleegyezése alapvetően a büntetőjogi felelősséget kizárja, ezekben az esetekben kiszolgáltatottságuk, alárendelt helyzetük miatt e személyek akarata jóval könnyebben hajlítható. Az alaptényállásnak nem feltétele, hogy a cselekmény más előtt történjen.³⁵

A kibermegfélemlítés számos eleme megjelenik itt, így például az alá-főle rendeltség, az erőpozícióban lévő elkövető kihasználja a helyzetét, valamint a megalázó helyzetbe hozás.³⁶ Nem szükséges eleme viszont a rendszeresség, amely azonban a kibermegfélemlítés fogalmának fontos része. Az alapbűncselekmény és a minősített eset alighanem megállapítható számos kibermegfélemlítéssel, a súlyosabbnak minősülő üzletszerűség azonban szinte egyáltalán nem. A tényállás alkalmazhatóságát csökkenti az a tény, hogy szubszidiárius bűncselekményről van szó.

2.4. Öngyilkosságban való közreműködés

Fontos leszögezni, hogy a hatályos Btk. önmagában sem az öngyilkosságot, sem annak kísérletét nem értékeli bűncselekményként, kizárólag az azzal összefüggő segítő magatartást. Ez a bűncselekmény meglehetősen nagy múlttal bír a magyar büntetőjog történetében, azt már az 1878-as Csemegi-kódex is tartalmazta. A digitális tér új kihívásai azonban – sajnos – ismét szomorú aktualitást adnak neki.

A 162. szakasz (1) bekezdés szerinti öngyilkosságban közreműködés *sui generis* bűncselekmény, amelynek alaptényállása a rábírásra, illetve az elkövetéshez való segítségnyújtásra terjed ki, az elkövető és a passzív alany bárki lehet. A törvény kiemelt védelemben részesíti a 18. életévét be nem töltött személyeket, ezért a tényállás (2) bekezdése súlyosabban rendeli büntetni azt a 18. életévét betöltött elkövetőt, aki 18. életévét be nem töltött személyt bír rá öngyilkosság elkövetésére vagy ilyen korú személyt segít öngyilkosság elkövetésében. A rábírás jelen esetben olyan ráhatást jelent, amely következtében az öngyilkossági szándék kialakul.

Amennyiben a sértett 14. életévét nem töltötte be, és a terhelt rábíró magatartása miatt elkövetett öngyilkosságban meghal, úgy az már a Btk. 160. szakasza szerinti

³⁵ Tóth, 2017, 120–121. o.

³⁶ Parti, 2016, 123. o.

emberölés alapesetének minősül, és sokkal súlyosabb büntetést von maga után. Amennyiben az elkövető magatartása csak a segítségnyújtásra terjed ki, vagy a rábíró magatartás eredményeként a 14 évnél fiatalabb sértett csak a kísérletig jut, de nem veszti életét, úgy az öngyilkosságban közreműködés állapítható meg.

A sértett akarati képessége akkor releváns, ha ennek kinyilvánítására képtelen. A Kúria egyik büntető jogegységi határozata³⁷ deklarálja, hogy az akaratnyilvánításra képtelen személy általában szintén képtelen akarata elhatározására, vagyis csak rábírással valósulhat meg a cselekmény. Ennek fő esetei: a gyermekkor, a kóros elmeállapot és a kényszer vagy fenyegetés.³⁸

A kibermegfélemlítés kapcsán a tényállás bizonyos esetekben alkalmazható. Idehaza is több olyan eset ismert, mikor valaki a folyamatos megfélemlítés hatására öngyilkosságot kísérelt meg. Ez a tényállás akkor lehet releváns, ha az öngyilkosságot megelőző megfélemlítés során a sértettet folyamatosan önmaga életének elvételére biztatták a bántalmazói. Idehaza ilyen eset még nem vált közismertté, de az Egyesült Államokban már bőven lehet találni rá példát. Ugyanakkor dogmatikai szempontból az egyezés a kibermegfélemlítés és a Btk.-tényállás között meglehetősen gyenge. Egyrészt a bűncselekmény nem értékel semmilyen módon alá-fölé rendeltséget, rendszerességet, illetve a megfélemlítés sem a célja, hanem az eredménye a cselekménynek.³⁹

2.5. Rágalmazás, becsületsértés

A rágalmazás és becsületsértés szintén meglehetősen nagy szabályozási múltra tekint vissza, a modern magyar büntetőjog már a Csemegi-kódex óta büntetni rendeli, de bizonyos középkori és újkori történelmi előképekkel is bír. A kódexet felváltó 1961. évi V. törvénnyel elfogadott Btk., majd az 1978-as Btk. már lényegében a maihoz hasonló módon szabályozta a bűncselekményeket. Az ezek mellett önálló bűncselekményként létező „hatóság vagy hivatalos személy megsértése” bűncselekményt azonban az Alkotmánybíróság 1994-ben⁴⁰ alkotmányellenesnek találta és hatályon kívül helyezte.⁴¹

A jelenleg hatályos Btk. 226. szakasza a rágalmazás, a 227. szakasza a becsületsértés bűncselekményét tartalmazza. A rágalmazás bűncselekményét az követi el, aki mások előtt valakiről a becsület csorbítására alkalmas tényt állít vagy híresztel, vagy ilyen tényre közvetlenül utaló kifejezést használ. Minősített eset, ha a rágalmazást

37 Kúria 3/2013. büntető jogegységi határozata

38 Bérces, 2015, 8. o.

39 Parti, 2016, 121. o.

40 36/1994. (VI. 24.) AB határozat

41 Bővebben erről lásd: Tóth, 2017, 97–107. o.

- a) aljas indokból vagy célból;
- b) nagy nyilvánosság előtt; vagy
- c) jelentős érdeksérelmet okozva

követik el.

A becsületsértést az valósítja meg, aki – a rágalmozás bemutatott esetein túl – más-sal szemben

- a) a sértett munkakörének ellátásával, közmegebízatásának teljesítésével vagy köz-
érdekű tevékenységével összefüggésben; vagy
- b) nagy nyilvánosság előtt

a becsület csorbítására alkalmas kifejezést használ, valamint ugyanígy büntetendő, aki a becsületsértést tettelesen követi el.

Mindkét bűncselekmény jogi tárgya az emberi becsület, amely a bírói gyakorlat sze-
rint egyrészt a sértett társadalmi megbecsülését, vagyis jó hírnevét jelenti, másrészt
pedig az emberi méltóságát is.⁴² Ennek a kettőnek a gyakorlati elhatárolása meglehető-
sen nehéz, mint arra Tóth is rámutat. Míg a jó hírnév sérelme tipikusan érinti az önbe-
csülését, fordítva ez nem minden esetben igaz.⁴³

A rágalmozás elkövetési magatartása a becsület csorbítására alkalmas tény állí-
tása, híresztelése (mástól származó értesülés továbbadása), valamint ilyen tényre való
közvetlen utalás. Ez alatt azt kell érteni, ha olyan mozzanatot hangsúlyoznak, amely-
ből logikailag a teljes eseményre lehet következtetni. A tény lehet hamis vagy valós,
utóbbi esetben akkor állapítható meg a bűncselekmény, ha a valóság bizonyítása nem
megengedett vagy sikertelen. Az elkövető tudatállapotának (tisztában volt-e a tény
hamisságával, jó- vagy rosszhiszeműség) nincs befolyása a tényállásszerűségre. A tény
megállapítása történhet szóban, írásban, képi (akár egy internetes mém is) vagy más
módon is.⁴⁴

A becsületsértés lehetséges passzív alanyi és elkövetői köre, valamint a jogellenes-
séget kizáró okok azonosak a rágalmozásával. Elkövetési magatartása megegyezhet a
rágalmozásával, amennyiben a becsület csorbítására alkalmas tény állításáról harma-
dik személy nem szerez tudomást, az négy szemközt történik. Eltér viszont, ha nem
tényállításról, csak egyszerűen becsület csorbítására alkalmas kifejezés használatáról
van szó. Ahogy arra már utaltunk korábban, az internetes elkövetés minden esetben

42 BH2000. 285.

43 Tóth, 2017, 110. o.

44 Tóth, 2017, 111. o.

megvalósítja a nagy nyilvánosságot, ez mindkét bűncselekményi tényállásnál megjelenik valamilyen formában.

Büntethetőséget kizáró ok az állított tény valóságának bizonyítása (Btk. 229. szakasz), a bírói gyakorlat szerint ez nem terjed ki az egyszerű véleménynyilvánítás, kritika, értékítélet vagy becsmélés, gyalázkodás esetére.⁴⁵ A valóság bizonyításának csak akkor van helye, ha azt közérdek vagy bárki jogos érdeke indokolja.

A vizsgált tényállások kibermegfélémlítéssel való egyezése dogmatikailag meglehetősen gyenge. Az alá-fölé rendeltségi helyzet, rendszeresség egyáltalán nem eleme a tényállásoknak. A megfélémlítés sem mint célzat jelenik meg, hanem eredményként. Ugyanakkor a gyakorlatban a kibermegfélémlítés során sok esetben alkalmazható lehet, amennyiben a megfélémlítés szintje nem éri el a zaklatás megállapításához szükséges mértéket.

2.6. Hamis hang- vagy képfelvétel

A hatályos Btk.-ba a 2013. évi CLXXVIII. törvény vezette be a „becsület csorbítására alkalmas hamis hang- vagy képfelvétel készítése” (226/A szakasz) és a „becsület csorbítására alkalmas hamis hang- vagy képfelvétel nyilvánosságra hozatala” (226/B szakasz) tényállásokat, amelyek 2013. november 1. óta vannak hatályban. Az első bűncselekmény, a felvétel készítése szubszidiárius bűncselekmény, valójában a nyilvánosságra hozatal *sui generis* előkészületi deliktuma, megállapításának csak akkor van helye, ha a felvételt nem hozzák nyilvánosságra.

Ennek megfelelően a két tényállás szövegezése nagyrészt megegyezik, a felvétel készítését akkor kell megállapítani, ha valaki abból a célból, hogy más vagy mások becsületét csorbítsa, hamis, hamisított vagy valótlan tartalmú hang- vagy képfelvételeket készít, míg a nyilvánosságra hozatalt, ha ezt a felvételt az elkövető hozzáférhetővé teszi.

Mindkét bűncselekmény célzata mások becsületének csorbítása, így csak egyes szándékkal követhetők el, az elkövető tudatának át kell fognia azt, hogy a felvétel valótlan vagy hamis. A „nyilvánosságra hozatal” bűncselekmény esetén minősített esetként jelenik meg, ha nagy nyilvánosság előtt vagy jelentős érdeksérelmet okozva követik el azt. A „hozzáférhetővé tesz” elkövetési magatartás nem feltételezi, hogy a felvételt bárki megismerje, elegendő, ha közzététele (pl. közösségi oldalra, fájlmegosztóra feltöltése) megtörtént.⁴⁶

45 BH2007. 365.

46 Tóth, 2017, 122.

A kibermegfélemlítéssel való egyezést vizsgálva kijelenthetjük, hogy a dogmatikai kapcsolat meglehetősen gyenge. Sem az erőpozíció, az alá-fölé rendeltség, sem a rendszeresség nem jelenik meg benne.⁴⁷ A gyakorlatban olyan esetekben lehet jelentősége, ha valakiről rosszindulatú képek, mémek készülnek vagy kerülnek közzétételre megfélemlítés céljából.⁴⁸

2.7. Egyéb tényállások

Két további tényállás, amiről röviden érdemes szót ejteni a kibermegfélemlítés kapcsán, a kényszerítés (Btk. 195. szakasz) és a zsarolás (Btk. 367. szakasz).

A kényszerítés tényállása, amennyiben az elkövető erőszakkal vagy fenyegetéssel arra kényszeríti a sértettet, hogy valamit tegyen, ne tegyen vagy eltűnjön, és ezzel jelentős érdeksérelemet okoz. Az elkövetési magatartás a sértett kényszerítése, ami azt jelenti, hogy a sértett nem szabad akaratelhatározásából, hanem attól eltérő módon, külső kényszer alatt cselekszik. Az erőszak esetén fontos kiemelni, hogy az csak személy elleni erőszak lehet, a fenyegetésnek azonban minden formája tényállásszerű lehet. A bűncselekmény kétféle eredményt is tartalmaz: először is, hogy a sértett valamit tesz, nem tesz vagy eltűn az akaratával ellentétes módon, másrészt, hogy ez jelentős érdeksérelemmel jár, amely nem kell hogy feltétlenül nála valósuljon meg.

A kényszerítés dogmatikai egyezése a kibermegfélemlítéssel meglehetősen alacsony. Se az alá-fölé rendeltség, se a rendszeresség nem tényállási eleme, a megfélemlítés pedig csak eredményként jelentkezik, nem célként.⁴⁹ Jelentősége akkor lehet a kibermegfélemlítés kapcsán, ha a bántalmazók például fenyegetéssel megakadályozzák, hogy az áldozat segítségért folyamodjon, és ezzel véget vessen a megfélemlítésnek.

A zsarolás akkor valósul meg, ha valaki jogtalan haszonszerzés végett más erőszakkal vagy fenyegetéssel arra kényszerít, hogy valamit tegyen, ne tegyen vagy eltűnjön, és ezzel vagyoni hátrányt okoz. Az elkövetési magatartás két mozzanatból áll: először történik a kényszerítés fenyegetéssel vagy erőszakkal, majd a második mozzanat passzív cselekvése, annak hiánya vagy valami eltűrése. A korábbi büntetőjogi szabályozásba a „kár okozása” került, ehhez képest az eredmény most már „vagyoni hátrány okozása”, amely jóval tágabb fogalom, hiszen az elmaradt vagyoni előnyt is magába foglalja. Mivel a bűncselekmény célzatos, csak egyenes szándékkal követhető el.

47 Parti, 2016, 120.

48 Az internetes mémek témakörében lásd: Kiss, 2016, 350–360. o.

49 Parti, 2016, 119. o.

A kibermegfélemlítéssel összehasonlítva itt is csak igen gyenge dogmatikai egyezés mutatható ki. Hasonlóan a kényszerítéshez, az alá-fölé rendeltség, a rendszeresség nem fordul elő tényállási elemként, a megfélemlítés pedig pusztán eredményként van jelen.⁵⁰

3. A megelőzéssel kapcsolatos szabályozás és gyakorlat

Idehaza a kibermegfélemlítés megelőzése kapcsán aligha festhető jó kép: nem léteznek országos programok, valamint az akadémiai szféra is meglehetősen keveset publikál a témában jogi szempontból. Pongó véleménye szerint ez annak eredménye, hogy idehaza – szerencsére – nem következett be olyan tragédia, ahol a bántalmazott életét veszíti, és ez a közvélemény nyomásán keresztül arra viszi a jogalkotót, hogy a kérdés felé forduljon.⁵¹ Véleményem szerint ez a kérdés összetettebb, ugyanis bár országos jelentőségű tragédiára még nem került sor, számos esetben számolt be a sajtó öngyilkossági kísérletekről. A válasz szerintem sokkal inkább abban keresendő, hogy a hazai közvélemény nem eléggé tudatos és informált a megfélemlítéssel és gyermekvédelemmel kapcsolatban, habár az elmúlt években ez jelentősen javulni látszott. Ennek eredményét mutatja, hogy a hazai gyermekvédelmi rendszer hiányosságait, a jelzőrendszer problémáit az elmúlt években kezdték el helyrerakni.

3.1. Digitális gyermekvédelmi stratégia

Állami részről kiemelendő a Digitális Gyermekvédelmi Stratégia (a továbbiakban: Stratégia), amelyet egy 2016-os kormányhatározattal⁵² együtt alkottak meg. Ez utóbbi 8. pontja egyúttal a Kormányt is kötelezte, hogy átfogó és ingyenes képzési és továbbképzési programokat indítson az online zaklatások, megfélemlítések megelőzésére és kezelésére, valamint a gyermekek, a szülők, a pedagógusok és gyermekekkel foglalkozó más szakemberek médiaműveltségének fejlesztésére. Pongó kiemeli, hogy ez a Korm. határozat sok szempontból mérföldkőnek tekinthető: terminológiájában különbséget tett az online zaklatás és a megfélemlítés között (a *bullying* hazai tudományos kifejezését használva), és a képzés esetében az egész közösségre vonatkozó megközelítésre összpontosított, mivel a gyerekeket, a szülőket, a tanárokat és a szakembereket is be

⁵⁰ Parti, 2016, 120. o.

⁵¹ Pongó, 2019, 154. o.

⁵² 1488/2016. (IX. 2.) Korm. határozat

kell vonni az oktatásba. Ez a határozat volt az első látható politikai kötelezettségvállalás a zaklatás és a kibermegfélemlítés elleni szakmai és mindenki számára elérhető fellépésre.⁵³

A Stratégia igen részletesen mutatja be a kibermegfélemlítés fogalmát, amely a megfogalmazás szerint az „online tér egyik legnagyobb veszélyévé nőtte ki magát”, és egyúttal „sokkal eredményesebben és hatásosabban félemlíti meg az áldozatot, mint a fizikai erőszak”. A Stratégia az EU Kids Online projekt adataira hivatkozva bemutatja, hogy a magyar gyermekek átlagosan 9 éves korukban kezdik el önállóan használni az internetet, a 9–16 éves korosztály 60%-a rendszeres internethasználó, további 35%-uk pedig hetente többször internetezik. A korosztályba tartozók kétharmada rendelkezik saját profillal a közösségi oldalak valamelyikén. A különféle veszélyek közül kiemelendő, hogy a résztvevők 70%-a válaszolta azt, hogy kibermegfélemlítés áldozata volt az online térben.⁵⁴

A felmerülő problémák megoldásában a Stratégia alapvetően nem büntető szankciókkal operál, hanem az oktatást, a figyelemfelkeltést és a megelőzést részesíti előnyben, olyan megoldásokkal, mint például az iskolai közvetítés vagy más alternatív vitarendezési technikák.⁵⁵ Az eszközrendszerben csak legvégső megoldásként (ultima ratio) kap szerepet a büntetőjog. A kibermegfélemlítés legtöbbször súlyosabb cselekmények előkészületi vagy eszközcselekménye, amelyek közül általában csak az enyhébbek szándékossága bizonyítható. A Stratégia megfogalmazása szerint a fiatalok elzárással büntetése nem bír preventív hatással, sőt a felnőttkori kriminalitást elősegítő tényező lehet. Ráadásul a büntetőjogi megközelítés a fiatalok tömeges kriminalizálásához vezethet. Mindezekkel összefüggésben a jelenlegi büntetőjogi szabályozás szintjét kielégítőnek tartja.⁵⁶

3.2. Kibermegfélemlítés elleni programok

Mindezek ellenére számos – elsősorban nem kormányzati szervek általi – kezdeményezés látott napvilágot a kibermegfélemlítés hazai megelőzése és kezelése érdekében.

TABBY projekt

A TABBY az interneten (Threat Assessment of Bullying Behaviour in Youth Online) európai uniós finanszírozású projekt volt öt tagállamban 2011–13 között. Témája a

53 Pongó, 2019, 164. o.

54 Digitális Gyermekvédelmi Stratégia, 26. o.

55 Pongó, 2019, 165. o.

56 Digitális Gyermekvédelmi Stratégia, 104. o.

gyerekek közti internetes bántalmazás volumenének felmérése és komplex kezelése volt, célja pedig olyan kockázatmérő kérdőív megalkotása, amelyet a gyermekek maguk tölthetnek ki, s ezzel saját maguk mérhetik fel az adott online bántalmazási eset komolyságát, kifizési lehetőségeit.⁵⁷

A TABBY projekt keretében készült kockázatelemző kérdőíves kutatás arra az eredményre jutott, hogy a hazai diákságot is jelentős mértékben érinti e jelenség, ezért is fontos foglalkozni vele. A projekt keretében igyekeztek pótolni az idehaza hiányzó tudásanyagot, így elkészültek ingyenesen elérhető videók, kézikönyv, valamint egy kortárs mentorképzés is megvalósult. A felmérésben 600-an vettek részt, őket három csoportba sorolták a kockázati szintjüknek megfelelően. Fontos eredmény volt, hogy kimutatták, szoros kapcsolat áll fenn az iskolai megfélemlítés és a kibermegfélemlítés között. Kiderült, hogy az áldozat és elkövető szerepe nem azonos a két térben, az offline térbeli áldozat könnyedén válhat elkövetővé online.⁵⁸

A TABBY projekt jelentőségét az adja, hogy mind a mai napig ez az egyetlen olyan nagy nemzetközi kibermegfélemlítési projekt, amelyre idehaza sor került, és lefektette a témával kapcsolatos hazai kutatás alapjait.⁵⁹

Megfélemlítés Elleni Program

A Felelős Társadalomért Alapítvány 2013-ban elsőként indította el Magyarországon egyetlen szervezett megfélemlítés elleni programját, amelynek pilotja 2015. március 31-én zárult le. Bár a program tervbe vett fókuszja a megfélemlítés minden formájára kiterjedt, a pilot program csak az iskolai és kibermegfélemlítésre fókuszált.

A program két fő pillére az intézményesített megoldások (programbevezetés, tanulmányok, statisztikák) és az eseti kezelés. A prevenció tevékenységbe bevonták a diákokat is, mint „megfélemlítés elleni diák nagykövetek”, akik rendezvényeken képviselték a program céljait, illetve segítséget nyújthattak a kortárs közösségben. Az eseti kezelés részeként eseti és jogi tanácsadásra, illetve tényfeltárássra került sor, abban a szellemben, hogy amikor a megfélemlítés jelen van, a prevenció önmagában már nem elég. A programnak saját képzési rendszere is volt.⁶⁰

Sajnos megfelelő pénzügyi támogatás hiányában a program nem került folytatásra a pilot lezárását követően.

57 Parti, 2012, 224–226. o.

58 Pongó, 2018, 158. o.

59 Pongó, 2018, 159. o.

60 Pongó, 2018, 159–160. o.

Magyar Országos Cyberbullying Konferencia

2016. október 16-án került megrendezésre a Szegei Tudományegyetemen hazánk első, kifejezetten kibermegfélemlítésre fókuszáló, interdiszciplináris konferenciája, amely a Magyar Országos Cyberbullying Konferencia (MOCK) nevet viselte. A konferencián találkoztak a tudományos élet képviselői, a kormányzati és a nem kormányzati szervezetek szakemberei, és ez a sokszínűség az előadásokban is megjelent. Előadást tartott többek között Huber Károly, a Felelős Társadalomért Alapítvány kuratóriumi elnöke, Kastory Edina média- és hírközlési biztos, Koltay András, a Médiatanács (akkori) tagja, valamint Parti Katalin, a TABBY projekt egyik kutatója.⁶¹

KiVa és Online az online bántalmazás ellen program

A Finnországban kifejlesztett és ott az iskolák 90%-ában használt program, amelynek célja a bántalmazás megelőzése, valamint a bántalmazási esetek hatékony kezelése. A korosztály alapján három egységre bontható program második (10–13 éves korosztályra alkalmazható) egységét 2016-ban vásárolta meg az Oktatáskutató és Fejlesztő Intézet, amelynek pilotja részeként három tréneret képeztek ki, és így három hazai oktatási intézményben kezdték el kísérleti jelleggel alkalmazni.

A programadaptációs tanulmány elérhető magyar nyelven.⁶² Az adaptációs tanulmány szerint a beavatkozás két megközelítéssel történhet: a) konfrontatív vagy b) nem hibáztató. Az első esetben sor kerül a bántalmazó szembesítésére tette helytelenségével, valamint felszólítják, hogy a viselkedést fejezze be. A másik esetben nem szegezik neki a tetteit, azonban megkérik, hogy segítsen abban, hogy az áldozat jobban érezze magát. Az utóbbi megközelítést elsősorban fiatalabb gyermekeknél alkalmazzák, míg előbbi célravezetőbb lehet idősebb gyermekek esetén. A hatékony beavatkozás fontos eleme a megfelelő eljárásrend is, miszerint minden alaposan dokumentálásra került, valamint az első találkozót követően egy újabb megbeszélést is kitűznek, s csak e második alkalmon helyezik kilátásba egy esetleges szankció alkalmazását.⁶³

A program további implementálása azonban az elkövetkező években elakadt, az azzal kapcsolatos internetes webhelyek ma már nem elérhetőek. Időközben az OFI megszűnt, a KiVa pedig központi támogatás hiányában végül nem került szélesebb körben bevezetésre, az eredeti tervek ellenére. Szintén pilot jelleggel zajlott 2018-ban az ENABLE megfélemlítés elleni program bevezetése, amely a központi finanszírozás függvényében elérhető a Pedagógiai Oktatási Központokon keresztül az érdeklődő intézmények számára.

61 Pongó, 2018, 161–163. o.

62 Jármí–Péter–Szarka–Fehérpataky, 2015.

63 Pongó, 2018, 164. o.

Sor került még idehaza egy időszakos kampányra a Cartoon Network, a Kék Vonal Gyermekkrízis Alapítvány és az Osztályfőnökök Országos Szakmai Egyesülete szervezésében.⁶⁴ Kidolgozásra került az Online az online bántalmazás ellen program, amely elérhető a pedagógusok számára továbbképzések keretében.⁶⁵ Szintén meg kell említeni az eredetileg amerikai és angol kutatók által kidolgozott és hazánkban továbbfejlesztett Békés Iskolák programot, amely az ország számos iskolájában bevezetésre került, és bár fő fókusza az iskolai bántalmazás leküzdése, ennek részeként az online bántalmazás eseteivel is foglalkozik.⁶⁶

3.3. Egyéb kezdeményezések

Az állami kezdeményezések közül érdemes megemlíteni a Nemzeti Média- és Hírközlési Hatóság Internet Hotline-ját, amely egy jogsegélyszolgálat, és kifejezetten online bűncselekmények bejelentésére szolgál. A 2005-ben indult hotline-t 2011 óta működteti az NMHH. Fő célja, hogy az interneten fellelhető illegális tartalmak – elsősorban gyermekpornográfia, de más bűncselekmények is – gyorsan eltávolíthatók legyenek. Az illegális online tartalmak elleni küzdelemben szorosan és hatékonyan együttműködünk az Országos Rendőr-főkapitánysággal, illetve a Nemzeti Nyomozó Iroda Kiberbűnözés Elleni Főosztályával.⁶⁷ Bár itt a megfélemlítés fogalom helyett kizárólag a zaklatás kifejezést használják, lehetőség van az ilyen magatartás jelentésére. Ez azonban aligha hozott áttörést: a közzétett statisztikák alapján, bár az „online zaklatás” kapcsán tett bejelentések száma mintegy háromszorosára nőtt 2011 és 2021 között, ez még mindig csak 114 esetet jelent, az összes ügy 3%-át képezte.⁶⁸

Az Európai Unió támogatásával indult 2011-ben a Safer Internet Plus program keretén belül a Biztonságos internet Hotline, amely szintén lehetőséget teremt az online bűncselekmények bejelentésére.⁶⁹ Saját oldala szerint az internetes zaklatás esetén a Hotline a következőket teszi:

64 Pongó, 2018, 167. o.

65 https://www.oktatas.hu/koznevelo/pok/pecs/pedagogus_tovabbkepzesek/kepzes_online_bullying_ellen

66 <http://www.bekesiskolak.hu/bekes-iskolak/a-program/>

67 NMHH. Mi az Internet Hotline? 2017. Elérhető: https://nmhh.hu/cikk/190105/Mi_az_Internet_Hotline (Letöltve: 2022. június 30.)

68 NMHH. Vedd észre a red flageket, merj nemet mondani! – a Safer Internet Day kapcsán indít kampányt az NMHH. Elérhető: https://nmhh.hu/cikk/226722/Vedd_eszre_a_red_flageket_merj_nemet_mondani__a_Safer_Internet_Day_kapcsan_indit_kampanyt_az_NMHH (Letöltve: 2022. június 30.)

69 Biztonsagosinternet Hotline. Elérhető: <https://www.biztonsagosinternet.hu/hu> (Letöltve: 2022. június 30.)

- a) tartalom megvizsgálása;
- b) információk gyűjtése és tárolása a rendőrség munkájának segítése érdekében;
- c) sértettek tájékoztatása a lehetséges és szükséges jogi lépésekről.

A működés eredményességéről nem találhatók információk a hotline weboldalán, a Facebook oldalán a szervezet 2021 óta nem folytat kommunikációt.

Érdeemes még megemlíteni az 1993 óta működő Kék Vonal Gyermekkrízis Alapítványt,⁷⁰ amely egész nap a 116-111-es számon hívható állandó lelkisegélyvonalat üzemeltetnek. Weboldaluk szerint hetente 21 ezernél is több hívást kapnak ezen a vonalon. Mindemellett lehetőség van velük e-mailben és chaten keresztül is kommunikálni, amelyre szintén több ezer esetben került sor. Alapvetően a vonal fő célja nem a konkrét segítségnyújtás – habár erre is sor került több tucat esetben –, hanem a lelki segítségnyújtás, a problémák kibeszélése.

A tudományos élet bekapcsolódását mutatja a probléma kutatásába – a jogtudományi diszciplína már említett MOCK-konferenciáján túl –, hogy Magyarország régóta tagja a nemzetközi HBSC-kutatásnak is, amelynek van egy kibermegfélémlítésre vonatkozó része is, és ez nemzetközi összehasonlítást tesz lehetővé.

Az állami Digitális Jóléti Program keretében működik 2018 óta a Kortárs NETMENTOR Program, amelynek részeként kilencedikes diákokat képeznek több budapesti és vidéki középiskolában, hogy a saját iskolájukban, vagy más intézményben tudatos internethasználattal kapcsolatos foglalkozásokat tartanak, mentorálják kortársaikat és a náluk fiatalabbakat. Ennek a képzésnek a része egy kibermegfélémlítéssel kapcsolatos mintafoglalkozás is.⁷¹

4. Szolgáltatók, munkáltatók felelőssége

Magyarországon a szolgáltatók felelősségét illetően az Európai Unió által elfogadott szabályozás az irányadó. Kiemelendő ezen belül is a belső piacon az információs társadalommal összefüggő szolgáltatások, különösen az elektronikus kereskedelem, egyes jogi vonatkozásairól szóló 2000/31/ EK irányelv (e-kereskedelmi irányelv). Míg a tartalomszolgáltató maga választja, szerkeszti a tartalmát, addig a közvetítő szolgáltató csak biztosítja a mások által közzétett információk elérhetőségét valamilyen technikai megoldással (hozzáférés, információátvitel, tárhely, gyorsítótár, keresőszolgáltatás).

⁷⁰ Kék Vonal Gyermekkrízis Alapítvány. Elérhető: <https://kek-vonal.hu/> (Letöltve: 2022. június 30.)

⁷¹ Bővebben a programról: <https://digitalisgyermekvedelem.hu/netmentor> (Letöltve: 2022. június 30.)

Idehaza az ezzel kapcsolatos szabályozást a 2001. évi CVIII. törvénybe (Ekertv.) ültették át.⁷²

A felelősség kérdése a tartalomszolgáltatók esetén egyértelmű, büntetőjogilag a Btk., sérelemdíj szempontjából a Ptk. szabályai szerint felelnek az általuk közzétett tartalmakért. A közvetítő szolgáltatók azonban bizonyos általános szabályok fennállása esetén mentesülnek a felelősség alól. A 2009/136/EK irányelv preambuluma 30–31. pontja alapján nem kötelezhetők arra, hogy aktívan monitorozzák és szűrjék az általuk továbbított információkat, ahogy az sem feladatuk, hogy döntsenek annak jogszerűsége felől.

Vannak ugyanakkor jogilag szürke zónák, például a kommentszekciók, amelyek esetleg szintén terei lehetnek kibermegfélemlítésnek. Idehaza egy 2014-es határozat⁷³ foglalkozott a kérdéssel, amely – sajátos logikával – arra a következtetésre jutott, hogy a tartalomszolgáltató felelősséggel tartozik a kommentszekcióért is, még ha ez a kör meglehetősen szűk is (gyakorlatilag csak az online hírportálokra terjed ki). Az ügy az Emberi Jogok Európai Bíróságán folytatódott, amely 2016-ban – némileg ellentmondva saját korábbi határozatának a Delfi-ügyben – úgy döntött, hogy mivel az ügyben érintett Magyar Tartalomszolgáltatók Egyesülete nem profitált a kommentekből, és azok mértéke egyébként sem érte a tettegességre felhívást, nem tehető felelőssé azok tartalmáért.⁷⁴ Ez azonban aligha ad gyakorlati útmutatást hasonló esetekre.

A magyar szabályozás sem teljesen egyértelmű a szolgáltatók büntetőeljárás-beli szerepét illetően: több esetben aktív segítőként, az eljáró hatóságok partnereként kezeli a Be. törvény, míg más esetekben harmadik félként mindössze elszenvetője bizonyos kényszerintézkedéseknek, nyomozási cselekményeknek.⁷⁵

A Munka törvénykönyvéről szóló 2012. évi I. törvény (továbbiakban: Mt.) 51. szakaszának (4) bekezdése szerint a munkáltató köteles biztosítani az egészséget nem veszélyeztető és biztonságos munkavégzés követelményeit. Ezt árnyalja a munkavédelemről szóló 1993. évi XCIII. törvény, amelynek 54. szakasza (1) bekezdése alapján a munkáltató köteles figyelembe venni azokat a követelményeket, amelyekkel a munkavégzéssel járó pszichoszociális kockázatok elkerülhetőek (így pl. a stressz csökkentését, illetve a megfelelő munkahelyi légkör kialakítását). A munkahelyi zaklatás – és ennek egyik lehetséges formájaként a kibermegfélemlítés – azonban olyan mértékű stresszhatás lehet, amely munkahelyi megbetegedés esetén felveti a munkáltató kártérítési kötelezettségét.

72 Dornfeld, 2018, 102–104. o.

73 19/2014. (V. 30.) AB határozat

74 Dornfeld, 2018, 106–107. o.

75 Erről bővebben lásd: Sorbán, 2019, 84–101. o.

A munkáltatóhoz az ilyen eseteket be lehet jelenteni formális és informális csatornákon keresztül is. Amennyiben ezek kivizsgálására nem vagy nem jogszerű módon kerül sor, az is felveti a felelősség kérdését. A munkáltató számos eszközzel élhet, például etikai vagy fegyelmi eljárást indíthat a bántalmazó ellen. Ez végződhet:

- a) az elkövető munkavállaló munkaviszonyának megszüntetésével;
- b) az Mt. 56. szakasza szerinti hátrányos jogkövetkezmény alkalmazásával, amelynek feltétele, hogy azt kollektív szerződés vagy munkaszerződés előírja;
- c) írásbeli figyelmeztetéssel.

A munkáltató mellett a bántalmazó munkatárssal szemben is kártérítési igény érvényesíthető az Mt. 179. szakasza alapján. Amennyiben a bejelentés nem vezet eredményre, az érintett munkavállaló munkaügyi bírósághoz vagy hatósághoz is fordulhat jogai érvényesítése érdekében.⁷⁶

5. Összefoglalás

A fentiek alapján kijelenthető, hogy Magyarországon, bár megindultak jó irányba mutató folyamatok, továbbra is sok a tennivaló. A gyűlöletbeszéd problematikáját illetően látható a leginkább kiforrott szabályozás, amely több évtizedes múltra tekint vissza, és azt alakították a nemzetközi és uniós kötelezettségek, a jogtudományi diszciplína és az Alkotmánybíróság következetes gyakorlata (elsősorban a „clear and present danger” formula kapcsán). Mindezek ellenére itt is számos vitás kérdés van még mind a mai napig, különösen sok vita övezte az önkényuralmi jelképekkel kapcsolatos szabályozást (pl. a Heineken sörmárka vörös csillagjának megítélését).

Az viszont kijelenthető, hogy a gyűlöletbeszéd hazai szabályozása megfelel a nemzetközi sztenderdeknek, kiterjedt és alapos védelmet biztosít a gyűlöletkeltés különböző formái ellen (uszítás, önkényuralmi jelképek, népirtás tagadása). A gyakorlati fellépés és betartatás azonban sokszor már nem mutat ennyire pozitív összképet.⁷⁷

Ami a kibermegfélémlítés szabályozását illeti, a jogalkotó továbbra is adós egy külön Btk.-tényállás megalkotásával, amely megkönnyítheti a jelenség elleni büntetőjogi

⁷⁶ Michelberger, 2022.

⁷⁷ Emlékeztet az az eset, amikor egy baráti társaság leányfalui összejövele során a házra kifeszítettek egy SS szimbólumos zászlót. A kivonuló rendőrség azonban nem intézkedett, miután a társaság tagjai elmondták, hogy „egy villanyszerelő kollégájuk 44. születésnapját ünneplik”, és csupán erre utal a két sig rúna (amelynek megjelenése hasonló két darab 4-es számhoz). https://index.hu/belfold/2020/09/14/leanyfalu_hazibuli_rendorseg_ss_44/

fellépést. Jelenleg tíz(!) törvényi tényállás alkalmazható a kibermegfélemlítés egyes megjelenési formájára, ezek pedig sokszor szubszidiárius bűncselekmények, amelyek szükségtelen jogi bonyodalomhoz vezethetnek, főleg, ha több különböző magatartást is megvalósítanak a bántalmazók. Bár a Digitális Gyermekvédelmi Stratégia – nem elítélendő kiindulási alapról – megfelelőnek találta a jelenlegi jogi helyzetet, ez a gyakorlatban aligha van így.

A leginkább alkalmazható zaklatás tényállása ugyanis egyrészt csak magánvádra üldözendő, másrészt speciális, háborgató magatartást feltételez, és meglehetősen speciális szabályokkal zárja ki a tényállásszerűséget, ha a megkeresésekre a bántalmazott reagál, vagy egyenesen ő keresi a bántalmazók társaságát. Komoly relevanciája lehet még a kapcsolati erőszak tényállásának, amely azonban csak szűkebb, hozzátartozói körben valósulhat meg, a kiszolgáltatót személy megalázásának, az öngyilkosságban közreműködésnek, a rágalmazásnak, becsületsértésnek, illetve a hamis felvétel készítésének, illetve közzétételének. Egyértelmű jogi helyzetre van szükség, amely a tudatosítás egyik fontos alapja is lehet, hiszen a jelenséget még most is sokan csak egyszerű internetes zaklatásként kezelik, annak egyéb aspektusai pedig elsikkadnak.

Ami a megelőzést illeti, itt még nagyobb munkára van szükség. Bár idehaza már több tudományos diszciplína (jogtudomány, pedagógia, pszichológia) látóterébe is bekerült a kérdés, a téma kutatása még csak néhány éve kezdődött el. Fontos kiemelni a 2016-os MOCK-konferenciát, amely először teremtett lehetőséget a téma interdiszciplináris megismerésére és vizsgálatára tudományos közegben. Több állami és nem állami hotline is működik, ahol bejelentést lehet tenni kibermegfélemlítés esetén, illetve segítséget kérni. Fontos szerep jut a Digitális Gyermekvédelmi Stratégiának, amely – helyesen – elsősorban nem a büntetőjogi üldözésben, hanem az oktatásban és tudatosításban látja a probléma megoldásának a gyökerét.

Komoly hiányosság van azonban a megelőző és kezelő programok terén. Először, 2011–13 között az EU által támogatott TABBY-projekt végezte az alapozó munkát, ám ezt követően mind a Megfélemlítés Elleni Program, mind a finn gyökerű KiVa-program átültetése sikertelen volt. Jelenleg a Békés Iskolák program és az ENABLE-program a két legátfogóbb iskolai bántalmazásellenes program, azonban az anyagi és humán erőforrások szűkössége miatt ezek sok intézménybe a mai napig nem jutottak el, hasonlóan a kifejezetten cyberbullying kezelésére szolgáló Online az online bántalmazás elleni továbbképző programhoz. Habár vannak egyéb kezdeményezések is – pl. a Cartoon Network figyelemfelhívó programja, vagy a Kortárs NETMENTOR Program –, ezek nem pótolhatják a hosszú távú programok szélesebb elterjedésének hiányát, hiszen a napi tapasztalatok azt mutatják, hogy ezekre égető szükség lenne.

A szolgáltatói és munkáltatói felelősség kapcsán pedig elmondható, hogy a megfelelő szabályok rendelkezésre állnak, még ha néhol nem is teljesen egyértelműek (elsősorban a közvetítő szolgáltatók kommentekért való felelőssége kapcsán).

Összességében véve elmondható, hogy bár sok előrelépés történt a kérdésben az elmúlt években, messze még a cél elérése. Mind a jogi szabályozás terén, mind a megelőzés vonatkozásában sok még a tennivaló.

Irodalomjegyzék

- BÉRCES, V. (2015) 'A rábíráás, mint elkövetési magatartás értelmezésének kérdései részesség, illetőleg öngyilkosságban közreműködés esetén', *Jogelméleti Szemle*, 2015/1, 2–12. o.
- BÉRCES, V. (2017) 'A zaklatás törvényi tényállásába ütköző cselekmények minősítése és bizonyítási kérdései', *Magyar Jog*, 64(7–8), 454–462. o.
- DORNFELD, L. (2018) 'A közvetítő szolgáltatók felelőssége az internetes tartalmakért', *Kriminológiai Közlemények*, 78, 101–117. o.
- HUSZÁR, J. (2022) 'Emberkereskedelem újrarendelve – a 2020. július 1-jén hatályba lépett rendelkezések hatékonysága ügyészi szemmel', *Belügyi Szemle*, 70(2), 305–325. o.
- JÁRMI, É., PÉTER-SZARKA, Sz., FEHÉRPATAKY, B. (2015) *A KiVa-program hazai adaptálásának lehetőségei*. Oktatókutatató és Fejlesztő Intézet, 12. [Online]. Elérhető: http://iskon.opkm.hu/admin/upload/KIVA_adaptacios_tanulmany.pdf (Letöltve: 2022. június 30.)
- MICHELBERGER, B. (2022) 'Mit tehetünk munkahelyi zaklatás esetén?', *Adó Online* [Online]. Elérhető: <https://ado.hu/munkaugyek/mit-tehetunk-munkahelyi-zaklatas-eseten/> (Letöltve: 2022. június 30.)
- MONORI, Zs. É. (2016) 'Zaklatás-e a cyberbullying? Az internetes zaklató magatartások büntetőjogi szankcionálásának dilemmái', *In Medias Res*, 5(2), 246–261. o.
- KISS, T. (2016) 'Internetes mémek mint káros információs egységek a tartalom-bűncselekmények körében' in Fazekas M. (szerk.) *Jogi tanulmányok*. Budapest: ELTE ÁJK. 350–360. o.
- KOLTAY, A. (2013) 'A nagy magyar gyűlöletbeszéd-vita: a „gyűlöltre uszítás” alkotmányos mércéjének azonosítása felé', *Állam- és Jogtudomány*, 54(1–2), 91–123. o.
- LÁSZLÓ, B. (2020) 'A kapcsolati erőszak erőszak fogalmának dogmatikai beilleszthetőségéről', *Büntetőjogi Szemle*, 2020/1, 65–74. o.
- PARTI, K. (2016) 'A megfélemlítés (bullying) szabályozása Magyarországon és külföldön', *In Medias Res*, 5(1), 114–146. o.
- PARTI, K. (2012) 'Az iskolai online bántalmazás felmérése és komplex kezelése a TABBY in Internet nemzetközi program keretében', *Infokommunikáció és Jog*, 2012/5–6, 224–226. o.
- PONGÓ, T. (2018) 'Körkép és körkép a bullying és a cyberbullying hazai helyzetéről', *Arsboni*, 6(3–4), 156–169. o.
- PONGÓ, T. (2019) 'The Current Cyberbullying Situation in Hungary from a Legal Perspective', *Iustum Aequum Salutare*, 15(2), 153–170. o.

- SMUK, P. (2019) 'Az önkényuralmi rendszerek jelképei és a használatukat tiltó jogi szankciók rendszere', *In Medias Res*, 8(2), 230–252. o.
- SORBÁN, K. (2019) 'Az internetes közvetítő szolgáltatók kettős szerepe a kiberbűncselekmények nyomozásában', *In Medias Res*, 8(2), 84–101. o.
- TÓTH, J. Z. (2013) 'Önkényuralmi jelképek v. szólásszabadság – Az Alkotmánybíróság 4/2013. (II. 21.) AB határozata az önkényuralmi jelképek használatáról', *Ügyészek Lapja*, 2013/3–4, 47–58. o.
- TÓTH, J. Z. (2017) *A büntetőjogi rágalmazás és becsületsértés*. NMHH Médiatudományi Intézet

16. Németország, avagy a gyűlöletbeszéd elleni fellépés abszolút elsőbbsége

DORNFELD LÁSZLÓ

1. A gyűlöletbeszéd szabályozása

Németországban a nácizmus az a történelmi kiindulópont, ahonnan a most létező szabályozást eredeztethetjük. Az országban ezt megelőzően csak az osztályalapú gyűlöletkeltést (*Klassenverhetzung*) tilalmazta az 1871-es birodalmi Büntető törvénykönyv (*Reichsstrafgesetzbuch*) 130. szakasza. Az első gyűlöletbeszédre vonatkozó szabályozás 1960-ban került be a Büntető törvénykönyvbe. A szabályozás bevezetésének az okai nemcsak történelmiak voltak, hanem ebben az időszakban megszorodtak a szélső-jobboldali gyűlöletkeltő akciók is az NSZK-ban, ami komoly politikai felzúduláshoz vezetett.¹

1.1. A gyűlöletbeszéd a Büntető törvénykönyvben

Az alaptörvény (*Grundgesetz*) 5. szakasza tartalmazza a szólásszabadság alkotmányos szintű védelmét. A szakasz (2) bekezdése ugyanakkor azt is leszögezi, hogy ennek határait az általános jogszabályokban, a fiatalok védelmét garantáló szabályokban és a személyes becsülethez való jogban korlátozzák. A német Büntető törvénykönyv

¹ Schäfer–Anstötz, 2021.

Dr. Dornfeld László
kutató, Mádl Ferenc Összehasonlító Jogi Intézet
ORCID: 0000-0003-4475-7585

Dornfeld, L. (2023) 'Németország, avagy a gyűlöletbeszéd elleni fellépés abszolút elsőbbsége' in Nagy, Z. (szerk.) *Az összehasonlító jog eszközeivel a gyűlölet ellen. Az online gyűlöletbeszéd, zaklatás és megfélemlítés nemzetközi szabályozása*, 425–446. o. Budapest: Mádl Ferenc Összehasonlító Jogi Intézet



https://doi.org/10.47079/2023.nz.gyuloletbeszed.10_16

(*Strafgesetzbuch*, a továbbiakban StGB) számos rendelkezést tartalmaz a gyűlölet-bűncselekmények vonatkozásában. Az egyik legfontosabb a gyűlöletre uszítás (*Volksverhetzung*) az StGB 130. szakaszában. Ennek (1) bekezdése büntetni rendeli, ha valaki a köznyugalom megzavarására alkalmas módon

- a) gyűlöletet szít, erőszakos vagy önkényes cselekvésre uszít nemzeti, faji, vallási vagy etnikai csoport, a lakosság egy része vagy egyén ellen, mert az említett csoporthoz vagy a lakosság egy részéhez tartozik; illetve
- b) mások emberi méltóságát sérti a fent említett csoportok, a lakosság egy részének vagy egyének sértegetésével, rosszindulatú rágalmozásával, mert az említett csoporthoz vagy a lakosság egy részéhez tartozik.

A (2) bekezdés büntetni rendeli az olyan tartalom terjesztését, nyilvánosság számára való hozzáférhetővé tételét, illetve tizennyolcadik életévét be nem töltött személy számára átadását, hozzáférhetővé tételét vagy kínálását, amely gyűlöletre vagy erőszakra uszít a korábban már említett csoportok ellen, illetve sérti ezen csoportok emberi méltóságát. Kriminlizálásra kerül továbbá az ilyen tartalmak előállítás, beszerzése, reklámozása is.

A (3) bekezdés alapján büntetendő az, aki a nácizmus emberiség elleni bűneit a köznyugalom megzavarására alkalmas módon nyilvánosan vagy gyűlésen tagadja, helyesli, vagy jelentéktelen színben tünteti fel. Ez az „egyszerű holokausztagadást” rendeli büntetni (erről bővebben a következő fejezetben). A (4) bekezdés ezen túlmenően azt is büntetni rendeli, ha valaki nyilvánosan vagy gyűlésen a köznyugalom az áldozatok méltóságát sértő módon megzavarja azzal, hogy a nemzetiszocialista önkényuralmi rendszert helyesli, dicsőíti vagy igazolja.

Az StGB államelleni bűncselekményekkel foglalkozó fejezetének 3. címe a demokratikus jogállamot veszélyeztető cselekményeket tartalmazza. A német jog lehetőséget biztosít a Szövetségi Alkotmánybíróság számára az antidemokratikus és szélsőséges nézeteket valló pártok és szervezetek betiltására. A Szövetségi Alkotmányvédelmi Hivatal összesen 54 ilyen szélsőjobboldali szervezetet tart számon 1980-tól 2021-ig terjedően.² Az StGB 86. szakasza a betiltott pártokhoz fűződő propagandatevékenységet, míg a 86a. szakasz a szimbólumaik használatát tiltja. Utóbbi (2) bekezdése egyértelművé teszi, hogy ide kell érteni a hozzájuk kötődő zászlókat, kitűzőket, egyenruhákat, szlogeneket és köszönéseket is. Az Alkotmányvédelmi Hivatal meglehetősen részletes vonatkozó anyaga alapján ideértendő a náci szimbólumok, indulók, a karlendítés és hozzá

² Bundesamt für Verfassungsschutz, 2022.

kapcsolódó köszöntések (pl. „német üdvözléssel”, „*Mit deutschem Gruß*”) és Adolf Hitler portréi és szobrai. Az útmutató külön felhívja a figyelmet ezek populáris megjelenési formáira, pl. az internetes mémekre, amelyek szintén tiltottak a német jog szerint.³

Mindezekon felül fontos még kiemelni, hogy az StGB azon rendelkezései is alkalmazhatók a gyűlöletbeszéd egyes formái ellen, amelyek az egyéni és kollektív becsületsértés és rágalmazás ellen védenek (185–200. szakaszok). A kollektív becsületsértés valamely csoport vagy csoport közös jellemzővel bíró tagjai ellen irányul, Brugger a következő példát hozza: „a zsidók arra használják a holokausztot, hogy pénzt zsaroljanak ki Németországból”.⁴ Ilyen esetekben, ha a gyűlölködés nem éri el az StGB 130. szakaszba ütköző cselekmény súlyát, ezen rendelkezések alapján van lehetőség fellépni. Ilyen alapon, a halottak emlékének megsértéséért ítélték el Ernst Zündelt holokauszttagadásért 2007-ben.⁵

1.2. Az „Auschwitz-hazugság” és más alkotmánybírószági ítéletek

A véleménynyilvánítás alkotmányos védelmének és a büntetőjogi védelem határának egy nagyon vitás kérdése a holokauszttagadás. A Szövetségi Bíróság (*Bundesgerichtshof*) egy sokat kritizált, 1994-es ítéletében⁶ nem találta gyűlöletbeszédben bűnösnek Günter Deckert szélsőjobboldali pártvezért, és úgy ítélte meg, hogy a gázkamrás gyilkosságok „egyszerű tagadása” az elhunytak emlékének megsértéseként és becsületsértésként büntetendő. 1993-ban ezzel szemben elítélték Ernst Otto Remer egykori náci tábornokot kijelentéseire, ő ugyanakkor a holokausztot „minősítetten tagadta” (*qualifizierten Auschwitzlüge*), vagyis nemcsak a tényeket tagadta, de egyúttal azonosult is a nemzetiszocialista faji politika kijelentéseivel. A kortárs vélemények szerint ugyanakkor ez túlságosan is szűkre szabta a büntethetőség körét.⁷

Ezzel ellentétes álláspontra jutott a Szövetségi Alkotmánybírószá, amelynek apóóját egy szélsőjobboldali párt rendezvénye adta, ahol felszólalt volna David Irving közismert holokauszttagadó történész is. Ezért a bajor hatóságok csak úgy akarták engedélyezni azt, ha a szervező biztosítékot nyújt arra, hogy nem hangzanak el holokauszttagadó kijelentések. Erre válaszul a párt alkotmányjogi panasszal élt.⁸ Az alkotmánybírószá az 1994-es „Auschwitz-hazugság” (*Auschwitzlüge*) néven ismertté vált

3 Bundesamt für Verfassungsschutz, 2022.

4 Brugger, 2003, 14–16. o.

5 Glaun, 2021.

6 BGH, 15.03.1994 – 1 StR 179/93

7 Die Tageszeitung, 1994.

8 Levine, 2018, 1325. o.; Zakariás, 2014, 107–109. o.

ügyben⁹ úgy érvelt, a véleményeket az egyénnek az állítása tartalmához való szubjektív viszonya alakítja, amikre az állásfoglalás, véleményezés eleme a jellemző. Ezek védelmét nem érinti azok igazságtartalma vagy racionalitása, sem pedig a formája, így az éles vagy sértő megfogalmazás. Ugyanakkor ez nem igaz a tényállításokra, amelyek a megnyilatkozásnak a valósággal való objektív kapcsolatára helyezik a hangsúlyt. Az alkotmánybíróság álláspontja szerint a tényállítások védelme ott ér véget, ahol azok semmivel sem járulnak hozzá az alkotmányosan védett véleményalakításhoz. Így a szándékosan vagy igazoltan téves hamis tényállítás nem tartozik a véleményszabadság védelmi körébe. A bíróság továbbá mindezt az emberi méltóság, illetve az általános személyiségi jog keretébe is helyezte.¹⁰

A döntés eredményeként még ebben az évben elfogadták az uszítás új tényállását, amely már egyértelműen tartalmazta az „egyszerű holokauszttagadás” bűncselekményét is.¹¹ Nagy társadalmi támogatottsága ellenére sokan ellenezték a döntést, például a Szövetségi Alkotmánybíróság leköszönő bírója is, aki szerint a militáns demokráciának nem szabad „mártírokat kreálnia”.¹² Más érvelés szerint egy demokratikus jogállamban nem szabadna a törvényeknek meghatározniuk, ki mit állít a történelemről.¹³

Az uszítás (4) bekezdés szerinti nácizmust éltetésére vonatkozó tiltását 2009-ben vizsgálta az alkotmánybíróság.¹⁴ Az ügy alapját egy alkotmányjogi panasz képezte, amelyet azután nyújtottak be, hogy Wunsiedel városa 2005-ben betiltotta az ott évente szervezett megemlékezést, amit a nürnbergi perben életfogytiglani börtönbüntetésre ítélt Rudolf Hess egykori náci vezető emlékére tartottak. Az StGB 130. szakasz (4) bekezdést az alkotmánybíróság annak ellenére alkotmányosnak találta, hogy azt nem az alaptörvény 5. szakasz (2) bekezdése szerinti véleménynyilvánítás szabadsága alóli kivételek körében alkották meg. A bíróság úgy érvelt, a közbéke fenntartása ebben az esetben legitim alapja a korlátozásnak, tekintettel a nemzetiszocialista rendszer bűneinek mértékére és természetére.

Érdeemes még megemlíteni azt a szintén 2009-es alkotmánybírósági ítéletet,¹⁵ amely során egy állatvédő szervezet nyújtott be alkotmányjogi panaszt, miután a rendesbírók elmarasztalták, mert egy figyelemfelkeltő kampány során az állatokkal való

9 BVerfGE 90, 241 – Auschwitzlüge, 1994. április 13-i ítélet

10 Zakariás, 2014, 109. o.

11 Gesetz zur Änderung des Strafgesetzbuches, der Strafprozeßordnung und anderer Gesetze (Verbrechensbekämpfungsgesetz), BGBl. I S. 3186.

12 Der Tagesspiel, 2008.

13 Deutschlandfunk, 2007.

14 BVerfGE 124, 300 – Rudolf Heß Gedenkfeier, 2009. november 4-i ítélet

15 BVerfG, 1 BvR 2266/04 vom 20.2.2009

bánásmódot a holokauszt borzalmaihoz hasonlították plakátjaikon. A rendesbíróság azon az alapon jutott az elmarasztalásra, hogy az összehasonlítás sérti az áldozatok és túlélők emberi méltóságát, és a német jogrendszerben ez a jog korlátozhatatlan, és mivel azzal szemben csak az állatvédő szervezet véleménynyilvánítási szabadsága áll, így nincs helye mérlegelésnek. Az alkotmánybíróság, bár helytelennek ítélte ezt a vizsgálatot, mégsem fogadta be a panaszt, mondván, hogy a megfelelő módon elvégzett vizsgálat is erre az eredményre jutna. Az alkotmánybíróság szerint ugyanis az emberi méltóságot nem sértették a plakátok, hiszen azok pont a szenvedést hangsúlyozták ki, és nem alacsonyították le a rajta szereplő embereket. Ugyanakkor a plakátok személyiségi jogot sértettek az állati és emberi szenvedés egy szintre helyezésével, elbagatellizálva ezzel az előbbit.¹⁶

2. A kibermegfélemlítés szabályozása

Németországban eddig még nem alkottak meg külön bűncselekményi tényállást a kibermegfélemlítésre. Ugyanakkor a hatályos német jogban több olyan tényállás is található, amely ennek egyes megjelenési formái esetén alkalmazható. A sértések, fenyegetések vagy a képek és videók mobiltelefonon vagy számítógépen történő, látszólag ártalmatlan terjesztése súlyos következményekkel járhat az elkövető(k) számára.

A német szakmai diskurzusban a kibermegfélemlítés (*Cyberbullying*) fogalma mellett, annak mintegy szinonimájaként használják a szintén angol eredetű *Cybermobbing* szót is. Emellett gyakran használt terminológia még az online zaklatás is (*Cyberstalking*).¹⁷ Ez gyakorlatilag megfelel az idehaza használt fogalomrendszernek, bár úgy tűnik, itt a szakmai diskurzusban jobban elhatárolásra került a két fogalom, a nemzetközi sztenderdeknek megfelelően.

Az StGB-ben található következő bűncselekményi tényállások alkalmazhatók a kibermegfélemlítés egyes megjelenési formáira:¹⁸

- a) zaklatás (Btk. 238. szakasz);
- b) sértés (StGB 185. szakasz);
- c) rágalmozás (StGB 186. szakasz);
- d) becsületsértés (StGB 187. szakasz);
- e) mondott szó bizalmosságának megsértése (StGB 201. szakasz);

¹⁶ Salát, 2009.

¹⁷ Schenk, 2020, 274. o.

¹⁸ Schenk, 2020, 290. o.

- f) az élet legszemélyesebb szférájának megsértése képfelvételek révén (StGB 201a. szakasz);
- g) kényszerítés (StGB 240. szakasz);
- h) fenyegetés (StGB 241. szakasz);
- i) erőszak ábrázolása (StGB 131. szakasz).

2.1. Zaklatás

Az StGB 238. szakasza szerinti zaklatás (németül *Nachstellung*) hasonlóságot mutat a magyar zaklatás tényállásával. A törvény szövege szerint, ha valaki engedély nélkül követ másokat olyan módon, amely alkalmas arra, hogy komolyan korlátozza az adott személy életvitelét azáltal, hogy tartósan vagy rendszeresen

- a) a másik személy fizikai közelségét keresi;
- b) megkísérli felvenni a kapcsolatot az érintett személlyel telekommunikációs vagy egyéb kommunikációs eszközzel vagy harmadik feleken keresztül;
- c) visszaél az érintett személy személyes adataival és
 - árukat vagy szolgáltatásokat rendel meg számukra, vagy
 - kiadja harmadik feleknek, hogy kapcsolatot teremtsenek vele;
- d) az érintett személyt saját maga, valamely hozzátartozója vagy egy másik, hozzá közel álló személy életének, testi épségének, egészségének vagy szabadságának sérelmével fenyegeti;
- e) az StGB 202a., 202b. és 202c. szakasza szerinti adatokhoz való jogosulatlan hozzáférés, illetve adathalászat bűncselekményt követ el az érintett személy, valamely hozzátartozója vagy más, hozzá közel álló személy terhére;
- f) az érintett személyről, hozzátartozójáról vagy más, hozzá közel álló személyről készült képet terjeszt vagy tesz a nyilvánosság számára hozzáférhetővé;
- g) olyan általa készített tartalmat terjeszt vagy tesz hozzáférhetővé a nyilvánosság számára, amely alkalmas arra, hogy az adott személy becsületét csorbítsa vagy a közvéleményben lejárássa, vagy
- h) bármely hasonló cselekmény.

Mínősített esetként határozza meg a (2) bekezdés, ha

- a) a cselekmény a sértett, a sértett hozzátartozója vagy hozzá közel álló más személy egészségi károsodását okozza;
- b) a bűncselekmény a sértettet, a sértett hozzátartozóját vagy hozzá közel álló más személyt halál vagy súlyos egészségkárosodás veszélyének teszi ki,
- c) legalább hat hónapon keresztül tart a zaklatás;

- d) az adatokhoz való jogosulatlan hozzáféréshez, illetve adathalászathoz valamilyen számítógépes programot használ, amelynek célja digitális kémkedés mások után;
- e) a jogosulatlanul megszerzett adatokat felhasználja ahhoz, hogy becsületsértő tartalmat készítsen;
- f) az elkövető elmúlt huszonegy éves, az áldozat pedig tizenhat év alatti.

Súlyosabbnak minősül a (3) bekezdés alapján, ha az elkövető az érintett személy, hozzátartozója vagy hozzá közel álló személy halálát okozza. A bűncselekmény alap tényállását csak magánindítványra lehet üldözni vagy olyan különleges közérdek meglete esetén, amely az *ex officio* beavatkozást szükségessé teszi.

A zaklatást a közvélemény sokáig gyakran nem ismerte el jogi szabályozást igénylő bűncselekményként, ennek megfelelően a tényállás a német Büntető törvénykönyvben meglehetősen új. 2002-ben lépett hatályba az erőszak elleni védelemről szóló törvény (*Gewaltschutzgesetz*), amely jelezte, hogy a jogalkotó felismerte: a családon belüli erőszak megelőzése érdekében modernizálni kell a német jogot. A törvény jelenleg négy szakaszból áll, és célja, hogy megerősítse az áldozatnak az elkövetővel szemben a polgári peres eljárásokban fennálló követeléseit, és emellett előmozdítja a jogsértések büntetőjogi szankcionálásának lehetőségét. A törvény volt egyébként az első és egyetlen olyan jogi rendelkezés, amely a zaklatásnak minősülő cselekményeket először rendelte büntetni. Mindazonáltal a jogalkotó hamarosan úgy ítélte meg, hogy ez önmagában nem elegendő a zaklatás áldozatainak védelmére, ezért a német Büntető törvénykönyvet módosították a zaklatás tényállásának megalkotásával. Ez a módosítás 2007 márciusában lépett hatályba.¹⁹

A bűncselekmény két ténybeli előfeltétellel bír, nevezetesen, hogy az elkövető ténylegesen zaklassa az áldozatot (*Nachstellung*), valamint a cselekvés tartós legyen (*Beharrlichkeit*). A német törvényhozás hivatalos indoklása szerint a tartósság folyamatos vagy ismétlődő magatartást feltételez, amely nem pusztán ismétlődés. Sokkal inkább az szükséges, hogy a szóban forgó cselekmény bizonyos fokú tartósságot és a törvényi tilalom iránti nagyfokú közömbösséget mutasson, ami egyúttal a további bűncselekmények elkövetésének fokozott veszélyét is jelzi. Szükséges továbbá, hogy az elkövető ne csak a sértett ezzel ellentétes akaratát semmibe véve cselekedjen, hanem az is, hogy ne álljon szándékában a magatartás jövőbeni megváltoztatása.²⁰

¹⁹ Ropers et al., 2020, 788. o.

²⁰ Ropers et al., 2020, 789. o.

A jogalkotó szerint a bűncselekmény másik ténybeli előfeltétele, hogy a zaklatás cselekményének jogellenesnek kell lennie. Ez azt jelenti, hogy a sértett, illetve a hivatalos vagy magánjogi jogosultság vagy engedély alapján eljáró személy kifejezett vagy hallgatólagos beleegyezése kizárja az elkövető felelősségét. A zaklatás csak szándékosan követhető el. A zaklatás eredetileg elfogadott szöveg szerint eredmény-bűncselekmény (*Erfolgsdelikt*), az elkövetésének a sértett életébe történő erőszakos beavatkozást kell eredményeznie. Ez akkor állapítható meg, ha a sértettnek az elkövető zaklatása következtében meg kell változtatnia megszokott életmódját. Ez például azt jelenti, hogy a sértett ritkán hagyja el a házat, csak védőintézkedések mellett távozik, aktívan elkerül bizonyos helyeket, korlátozza a társadalmi kapcsolatokat, vagy szélsőséges esetben úgy érzi, hogy kénytelen elköltözni vagy munkahelyet változtatni. A kár akkor súlyos, ha objektíve jelentős terhet ró a sértettre, amely jelentősen meghaladja az átlagos, rendszeresen elfogadható vagy észszerű mértékű kárt. Ily módon a bűncselekmény eredeti formájában nem védte sem azokat, akik túlságosan szoronganak, sem pedig azokat, akiket a zaklatás alig befolyásol.²¹

A zaklatás bűncselekményét 2017-ben megváltoztatta a jogalkotó. Míg korábban eredmény-bűncselekmény volt, az új jogszabály értelmében a pusztán az áldozat életvitelét sértő cselekmény – függetlenül az eredménytől – elegendő lehet a tényállásze-rűséghez. A zaklatás ezért azóta immateriális bűncselekmény (*Eignungsdelikt*), vagyis a magatartás tanúsítása önmagában elegendő a tényállás megvalósításához. Erre a változtatásra azért volt szükség, mert nem lehet elvárni a sértettől, hogy a zaklatás hatására minden esetben változtasson az addigi életvitelén, ez a fajta szabályozás pont ellentétes azzal a védelemmel, amit a tényállás nyújtani kíván.²²

A tényállás 2002-es megalkotása óta számos kritika tárgya. Például akadnak olyanok, akik szerint szükségtelen a tényállásban szereplő, többnyire csak zavaró, háborgató cselekmények kriminalizálása. A kritikusok szerint ez a fajta szimbolikus jogalkotás és jogalkotói aktivizmus csak erodálja a büntetőjog *ultima ratio* jellegét. Kritika érte azt is, hogy a tényállás nem felel meg a normavilágosság alkotmányos elvének. Így például nem kerül pontos definiálásra a tartósság kritériuma a normaszövegben. A legkomo-lyabb kritika ezen a téren azonban a „bármely hasonló cselekmény” fordulatot érte. Mások azzal érvelnek, hogy az értelmezést igénylő jogi fogalmak, valamint az általános klauzulák általában nem tiltottak a büntetőjogban, és hogy – különösen a zaklatás elleni jogszabályok esetében – ez az absztraktság szükséges az egyedi eset összes sajátosságának megragadásához.²³

21 Ropers et al., 2020, 789–790. o.

22 Ropers et al., 2020, 793. o.

23 Ropers et al., 2020, 791. o.

Az internetes zaklatás és a kibermegfélemlítés igen nagyfokú egyezést mutatnak. Mindkét viselkedéstípus tartós, ismétlődően valósul meg, nem korlátozódik a magánéletre vagy a munkahelyi/iskolai érintkezésre, nagyszámú egyéni cselekvéssel kerül rá sor, amelyek jelentős pszichikai terhelést jelentenek a sértett számára, és tartósságuk miatt hosszú távon az életszínvonalat rontják. Azonban a kibermegfélemlítés esetén mindig több személy érintett (egyszerű figyelőként), míg a zaklatásnál ilyen követelmény nincs. További különbség még, hogy míg a zaklatás esetén lényeges elem, hogy az elkövető kapcsolatot kíván teremteni a sértettel, addig ez nem jelenik meg a kibermegfélemlítés esetén, amely nagyon gyakran az érintett háta mögött, pl. zárt csoportokban (is) zajlik.²⁴

2.2. Sértés, rágalmozás, becsületsértés

A rágalmozás és becsületsértés hazánkhoz hasonlóan bűncselekménynek számít a német jogban is. A rágalmozás és a becsületsértés egyaránt az úgynevezett becsületbeli bűncselekmények kategóriájába tartozik a német jogban. Ezek a büntetőjog részét képezik azon egyszerű oknál fogva, hogy a jogalkotó meg akarja védeni polgárai becsülethez való jogát.

Az StGB 185. szakasza szerint a sértés (*Beleidigung*) alaptényállása nyilvánosan, gyűlésen vagy tartalom terjesztésével követhető el, míg a tettlegesség útján történő elkövetés minősített esetként jelenik meg. Az StGB 186. szakasza szerinti rágalmozást (*üble Nachrede*) követ el, aki olyan tényt állít vagy terjeszt mással kapcsolatban, amely őt feltehetően negatívan vagy lealacsonyítóan állítja be, ha ez a tény nem bizonyított. Minősített esetként jelenik meg, ha a cselekményt nyilvánosan, gyűlésen vagy tartalom terjesztésével követték el.

A sértés előfeltételeként mindig szükséges egy sértő kijelentés. Ezek az állítások lehetnek vélemények, valamint valótlan vagy bizonyíthatóan valótlan tényállítások. Amennyiben véleménynyilvánításról van szó, az StGB 185. szakaszát mindig külön meg kell vizsgálni. A hétköznapi gyakorlatban azonban nem mindig könnyű megkülönböztetni a véleménynyilvánítást a ténymegállapítástól. A sértés azt is feltételezi, hogy az közvetlenül a kifejező személytől a címzetthez jut el. Amennyiben a kijelentés harmadik személynek szól, általában a rágalmozás bűncselekménye teljesül.²⁵

²⁴ Preuss, 2019, 101–102. o.

²⁵ Verleumdung und üble Nachrede im Strafrecht. Elérhető: <https://www.strafrechtsiegen.de/verleumdung-und-ueble-nachrede-im-strafrecht/> (Letöltve: 2022. június 10.)

A rágalmazás esetén szükséges, hogy egy tényre vonatkozó közlés történjen. Ez minden olyan körülmény, amely bizonyítható. Az állítólagos ténynek rágalmazónak kell lennie. Nem kell azonban, hogy konkrét becsmérés történjen. A ténynek egy harmadik személyre kell vonatkoznia, azaz a kijelentés címzettje és a becsmért személy nem lehet ugyanaz.

A Btk. 187. szakasza szerinti becsületsértés (*Verleumdung*) akkor követhető el, ha valaki egy harmadik személynek valótlan tényt vagy állítást közöl egy másik személyről, amely alkalmas arra, hogy a sértett becsületét csorbítsa, a közvéleményben lejárassa vagy hitelét veszélyeztesse. Ennek a valótlan ténynek vagy állításnak azonban alkalmasnak kell lennie arra, hogy azt a személyt, akiről valótlan tényt vagy állítást állítanak, becsméreljék vagy más módon lealacsonyítsák. A bűncselekmény másik lényeges feltétele, hogy az elkövető tudjon arról, hogy a tény vagy állítás ténylegesen valótlan. A valótlan tények terjesztését szigorúan meg kell különböztetni a pusztá állításoktól. Előbbi tényközlésként jelenik meg, mások tudására hivatkozással, míg utóbbi esetén saját tudásra történő hivatkozással történik az információ átadása.²⁶ Minősített esetként jelenik meg, ha az elkövetésre nyilvánosan, gyűlésen vagy tartalom terjesztésével kerül sor.

A sértés és a becsületsértés közötti fő különbség a tényállítás mikéntjében rejlik. A sértés alatt a sértő ítélet közlését, míg a becsületsértés alatt a becsületsértő tények harmadik féllel való közlését értjük. Ez magában foglalhat olyan rágalmazó tényeket a múltból vagy a jelenből, amelyekről azonban közelebbi vizsgálat során bebizonyosodhat, hogy nem igazak. A sértés mindig egy szubjektív, egyéni értékelés, illetve személyes jellegű következtetés, amely nem bizonyítható.²⁷

Az StGB 190. szakasza lehetőséget teremt a vádlottnak arra, hogy az állítása igazát bizonyítani tudja a bíróság előtt. Erre kizárólag büntetőítélet alapján van lehetőség, ha a bűncselekmény sértettjét a tényállítás vagy annak terjesztése előtt jogerősen elítélték. Az igazság bizonyítása viszont kizárt, ha a sértett személyt az állítás vagy a terjesztés előtt jogerősen felmentették. Ugyanakkor a 192. szakasz kimondja, hogy a tényállítás igazának a bizonyítása egy rágalmazási ügyben önmagában nem jelent büntetőjogi mentességet a sértés megállapítása alól, ha az elkövetés körülményei tényállásszerűek azon bűncselekmény esetén is. A Büntető törvénykönyv 194. szakasza (1) bekezdésének 1. mondata alapján a rágalmazás csak magánvádra üldözendő. A magánvád megtételére három hónapos határidő áll rendelkezésre. Ha azonban a rágalmazást nyilvánosan vagy

26 Verleumdung und üble Nachrede im Strafrecht

27 Verleumdung und üble Nachrede im Strafrecht

írásban követik el, akkor az StGB 194. szakasza (1) bekezdésének 2. mondata szerint hivatalból is sor kerülhet büntetőeljárás megindítására.²⁸

Látható, hogy a német jog összetett keretrendszert hozott létre a becsületet sértő bűncselekményekre. A kibermegfélemlítés vonatkozásában vizsgálva kijelenthető, hogy mindhárom bűncselekmény megállapítható lehet annak bizonyos aspektusai esetén. A sértés megvalósulhat a kibermegfélemlítés áldozatának közvetlenül szánt szubjektív, sértő közléssel, míg a rágalmazás és a becsületsértés pedig a róla harmadik személyeknek terjesztett (valótlan) tényállítással. A tényállások azonban egyáltalán nem értékelik a megfélemlítést, az már csak eredménye lehet az elkövetésnek, az alá-fölé rendeltségi viszony, az ismétlődés vagy folyamatosság pedig egyáltalán nem jelennek meg feltételként.²⁹

2.3. A személyes szférá védelme

A német büntetőjog két sajátos tényállással védi a személyes szférát: a mondott szó bizalmosságának megsértését (StGB 201. szakasz) és az élet legszemélyesebb szférájának képfelvételék révén történő megsértését (StGB 201a. szakasz) rendeli kriminalizálni. Az előbbi tényállás 1967. december 30-i hatálybalépéssel került be a Büntető törvénykönyvbe, míg utóbbit jelentős eltéréssel és a technológiai fejlődésre reagálva, 2004-ben alkották meg.

A mondott szó bizalmossága megsértésének tényállása az általános személyiségi jogot védi az alapvető jogok szintjén, konkrétan a kimondott szó pártatlanságának megőrzéséhez való jogot.³⁰ A bűncselekmény első alaptényállásának két elkövetési magatartása van, ha valaki jogosulatlanul:

- a) egy másik személy nem nyilvános beszédét rögzíti hanghordozón; vagy
- b) az így készült felvételt felhasználja, vagy harmadik fél számára hozzáférhetővé teszi.

A másik alaptényállás szintén két elkövetési magatartással bír, ha valaki jogosulatlanul:

- a) egy másik személy nem nyilvános beszédét lehallgató eszközzel lehallgatja, vagy
- b) nyilvánosan közli más személy nem nyilvánosan elhangzott beszédének az (1) bekezdés 1. pontja szerint rögzített vagy a (2) bekezdés 1. pontja szerint lehallgatott szövegét vagy lényeges tartalmát.

28 Verleumdung und üble Nachrede im Strafrecht

29 Parti, 2016, 118. o.

30 StGB § 201 In Albin Eser (szerk.): Strafgesetzbuch. Kommentar. Beck, 2019.

A „nem nyilvános” ebben a kontextusban a személyes vagy ténybeli kapcsolatok által behatárolt szűkebb körben elhangzott szó, vagyis bármely személy szóbeli gondolatnyilvánítása (azonban az éneklés pl. nem tartozik ide) védett, és ennek mikéntje nem számít, történhet akár élőszóban, magában beszélve vagy telefonon keresztül. Minden „hivatalos vagy szakmai környezetben elhangzott szó” is nem nyilvánosnak minősül. A nem nyilvános beszédet tartalmazó felvétel „rögzítése”, „lejátszása” és „hozzáférhetővé tétele” bűncselekmény. A jogellenesség törvényi felhatalmazással vagy a beszélő beleegyezésével – amely hallgatólagosan is megadható – kiküszöbölhető. Az ilyen beleegyezés általában akkor feltételezhető, ha a felvétel nem titokban készül, és a beszélő nem tiltakozik a rögzítés ténye ellen. Az így készült felvétel azonban még ebben az esetben sem használható fel vagy adható ki harmadik félnek további hozzájárulás nélkül.³¹ A gyakorlati alkalmazás kapcsán komoly kérdéseket vet fel a rendőri munka rögzíthetőségének kérdése.³²

A képfelvételekkel kapcsolatos tényállás három alaptényállással követhető el. Ebből az első, ha valaki:

- a) engedély nélkül képfelvételt készít vagy továbbít egy másik személyről, aki lakásban vagy a betekintéstől különösen védett helyiségben tartózkodik;
- b) engedély nélkül olyan képet állít elő vagy továbbít, amely egy másik személy kiszolgáltatottságát mutatja be;
- c) olyan fényképfelvételt készít vagy továbbít engedély nélkül, amely egy elhunyt személyt súlyosan sértő módon ábrázol;
- d) az előbbiekre szerinti bűncselekmény eredményeként készült képet felhasználja vagy harmadik személy számára hozzáférhetővé teszi; vagy
- e) ezt a képet tudatosan, engedély nélkül teszi hozzáférhetővé harmadik személy számára, és ezzel az 1. és 2. pontban leírtak esetében sérti az ábrázolt személy legszemélyesebb szféráját.

A második alaptényállás, ha valaki engedély nélkül harmadik személy számára hozzáférhetővé tesz egy másik személyről készült olyan fényképet, amely alkalmas arra, hogy az ábrázolt személy jó hírvének jelentős kárt okozzon. Ez ugyanezen feltevések mellett vonatkozik az elhunyt személyről készült fényképre is. Míg a harmadik

31 Michael Giesecke: Juristische Aspekte des § 201 StGB. Elérhető: https://www.michael-giesecke.de/methoden/dokumente/03_datenerhebung/achtung/03_ach_juristische_aspekte.htm (Letöltve: 2022. június 10.)

32 Sehl, 2021.

alaptényállás, amennyiben valaki tizennyolcadik életévét be nem töltött személy meztelenségét ábrázoló képfelvételt

- a) előállít vagy felajánlja, hogy harmadik személy számára ellenszolgáltatás fejében előállít; vagy
- b) saját maga vagy harmadik személy részére, ellenszolgáltatás fejében szerez be.

Már a jogalkotási folyamat során számos médiajogi aktivista hiába próbálta megakadályozni a („paparazzi-paragrafusnak” is nevezett) tényállás bevezetését. A bűncselekmény egyes vélemények szerint az oknyomozó újságírást lehetetleníti el, hiszen a rejtett kamerás felvételek készítése most már kriminalizálásra került.³³ Ezen túlmenően az „élet legszemélyesebb szférája” és a „különösen védett helyiség” bűncselekményi fogalmi elemek teljesen újként jelentek meg a Büntető törvénykönyvben, amelyeket először az ítélkezési gyakorlatnak kell tartalommal kitöltenie.³⁴

A Szövetségi Bíróság egy 2020. júliusi határozatában kimondta, hogy az önfelvételek (vagyis szelfik) engedély nélküli továbbterjesztése is büntethető. A törvény szövege ugyanis nem tartalmazza azt a felvételt, hogy a képfelvételt a sértettől eltérő személy készítette.³⁵

A két tényállás kapcsán kijelenthető, hogy bizonyos esetekben alkalmazható kibermegfélemlítéses ügyekben. Annak áldozatáról ugyanis sokszor készítenek tudta nélkül felvételeket, amiket aztán terjesztenek a megfélemlítés részeként. Ugyanakkor dogmatikai szempontból a kibermegfélemlítés fogalmával meglehetősen kevés egyezést mutat a két tényállás. A megfélemlítés csak mint eredmény jelenik meg, ahogy az alá-fölé rendeltség és a rendszeresség sem jelenik meg mint tényállási elem.³⁶

2.4. További tényállások

Alkalmazható még az StGB 241. szakasz szerinti fenyegetés (*Bedrohung*), amelynek alaptényállása szerint, ha egy személyt illegális cselekménnyel fenyegetnek meg, amely ellene, hozzá közel álló személy ellen, szexuális önrendelkezése, testi integritása, személyes szabadsága vagy más, jelentős értéke ellen irányul, a büntetés egy évig terjedő szabadságvesztés. Minősített esete a (2) bekezdés szerint, ha valakit bűncselekmény elkövetésével fenyegetnek meg, ekkor a büntetési tétel két évig terjedő szabadságvesztés.

33 Leyendecker, 2004.

34 Rahmlow, 2005.

35 BGH, Beschluss vom 29. Juli 2020, Az. 4 StR 49/20, NJW 2020, 3608.

36 Parti, 2016, 120. o.

A (4) bekezdés a nyilvánosság előtt, illetve a tartalom közzétételével történő elkövetést rendeli szigorúbban büntetni, amely az alaptényállás esetén két évig terjedő, a minősített esetben háromtól öt évig terjedő szabadságvesztés büntetést jelent.³⁷

Német szabályozási sajátosságként említhető az StGB 131. szakasza, vagyis az erőszak ábrázolása (*Gewaltdarstellung*), amelyet a törvény olyan tartalomként határoz meg, amely emberekkel vagy emberszerű lényekkel szembeni kegyetlen bánásmódot ábrázol olyan módon, amely ezeket az eseményeket dicsőíti vagy lekicsinyli, vagy a kegyetlen és embertelen aspektusokat az emberi méltóságot sértő módon ábrázolja. Az elkövetési magatartás

- a) ezen tartalmak terjesztése vagy nyilvánosság számára történő hozzáférhetővé tétele, 18 éven aluli személyeknek történő felajánlása, átadása vagy hozzáférhetővé tétele; vagy
- b) a tartalom hozzáférhetővé tétele telekommunikációs szolgáltatások vagy sugárzás segítségével 18 éven aluli személyek vagy a nagyközönség számára; vagy
- c) tartalmat gyárt, beszerez, szállít, tart, kínál, hirdet vagy importot vagy kivitel vállal annak 1. pont szerinti felhasználása vagy más személy általi felhasználása érdekében.

A (2) bekezdés értelmében ez a rendelkezés nem alkalmazható jelenlegi vagy történelmi eseményekről szóló beszámoló esetén.

3. A megelőzéssel kapcsolatos szabályozás és gyakorlat

2015-ben a 13 és 18 év közötti németországi fiatalok 18 százaléka nyilatkozott úgy, hogy áldozatként már átélt kibermegfélemlítést. A tanárokkal szembeni online megfélemlítés is jól ismert jelenség ma már. Egy 2018-ban végzett felmérés alapján a német felnőttek csaknem 30 százaléka volt érintett az internetes zaklatásban elkövetőként, áldozatként vagy megfigyelőként. Ugyanebben az évben a németországi kibermegfélemlítés áldozatainak 45 százaléka nyilatkozott úgy, hogy a megfélemlítés munkakörnyezetében érintette őket.³⁸ Fontos kiemelni, hogy egy másik németországi felmérés szerint a kibermegfélemlítéses esetek csaknem 40 százaléka fél évnél tovább tartott.³⁹

³⁷ Mitsch, 2022.

³⁸ Preuss, 2019, 97. o.

³⁹ Preuss, 2019, 99. o.

Németországban nincsenek szövetségi szintű központi struktúrák a kibermegfélemlítés megelőzésére, és nincsenek kötelező érvényű normák, például tudományos értékelés a vonatkozó megközelítések minőségbiztosítására. Anja Schultze-Krumbholz pszichológus, aki részt vett a berlini médiahősök projektben, és régóta végez kutatásokat a témában, igen problémásnak gondolja ezt. Elmondása szerint „az összes oktatási intézmény iskolai szociális munkása kidolgozott már valamit a kibermegfélemlítéssel kapcsolatban, de senki sem tudja pontosan, hogy ez mennyire hatékony”.⁴⁰

Hessen tartományban egy médiapedagógusokból és szociológusokból álló csapat „médiahőssé” (*Medienhelden*)⁴¹ képezte ki a fiatalokat, akik mentorként tevékenykednek iskolájukban. Más tartományokban a tartományi médiahatóságok úgynevezett „mediamentor” (*Medienmentor*) programokat finanszíroznak. Itt idősebb diákok, akik egy képzésen vettek részt, érzékenyítik a fiatalabbakat a kibermegfélemlítés veszélyeire. A médiahősök-projekt egy elméleti megalapozással kidolgozott prevenciós beavatkozási program, amelyet Németországban fejlesztettek ki iskolai környezetben. A médiahősök-projekt a tervezett viselkedés elméletén és a zaklatás dinamikájának megértését célzó résztvevői szerepek megközelítésén alapul, és elsősorban az empátia előmozdításával, a definíciókkal, az internetes kockázatokkal és biztonsággal, valamint a jogi következményekkel kapcsolatos ismeretek nyújtásával, valamint a beavatkozás asszeratív módszereinek előmozdításával igyekszik megelőzni a kibermegfélemlítést. A program két változatát dolgozták ki:

- a) egy hosszú változatot, amely tizenöt 45 perces foglalkozásból áll; és
- b) egy rövid változatot, amely négy 90 perces foglalkozásból áll, és amelyet egyetlen nap alatt kell végrehajtani.

A program értékelése kimutatta, hogy az hozzájárult a kibermegfélemlítés elkövetésének csökkentéséhez, valamint az empátia, a perspektívaképesség, az önbecsülés és a szubjektív egészség javulásához, különösen azok körében, akik a program hosszú változatában vettek részt.⁴²

A „klicksafe” az Európai Unió németországi tudatosságnövelő központja, amelyet a Rajna-vidék-Pfalz Médiahatóság koordinál, és Észak-Rajna-Vesztfália Médiahatósággal együtt valósít meg. 2008 óta a klicksafe koordinálja a Safer Internet Centre DE-t is, amely magában foglalja az eco, az FSM és a jugendschutz.net internetes forródrótokat,

40 When Social Media Become a Pillory. Goethe Institut. Elérhető: <https://www.goethe.de/en/kul/ges/20456247.html> (Letöltve: 2022. június 10.)

41 <https://www.medienhelden.info/>

42 Chaux et al., 2016, 158. o.

valamint a Nummer gegen Kummer segélyvonalat. A klicksafe-t az Európai Unió Digitális Európa programja (DIGITAL) finanszírozza.⁴³ Az eco és az FSM több mint 15 éve működtet forródrótokat az illegális és káros online tartalmak bejelentésére. A 2004 óta működő www.internet-beschwerdestelle.de közös weboldalon keresztül az eco és az FSM olyan kapcsolattartási pontot kínál az internetfelhasználók számára, ahol tájékozódhatnak az internet biztonságos használatáról és panaszokat nyújthatnak be.⁴⁴ A jugendschutz.net-et 1997-ben alapították az ifjúsági miniszterek az összes tartomány ügynökségeként, és közjogi felhatalmazással működik. Feladatait a kiskorúak médiavédelméről szóló államközi szerződés (JMStV) határozza meg.⁴⁵ Az oldal működtetői vizsgálják az internetet a gyermekekre és fiatalokra leselkedő veszélyek szempontjából. Olyan témákra összpontosítanak, mint az önveszélyeztetés, a politikai szélsőségeség, a szexualizált erőszak, a zaklatás és a kibermegfélemlítés. Ha egy weboldalon a JMStV megsértését tapasztalják, kapcsolatba lépnek a szolgáltatóval vagy az önkéntes önszabályozás intézményével, és követelik a jogsértés megszüntetését.⁴⁶ Ha ez nem történik meg, akkor általában a Kiskorúak Médiavédelmi Bizottságához (KJM) továbbítják az ügyet. A Nummer gegen Kummer Németország legnagyobb, ingyenes, gyermekeknek, fiataloknak és szülőknek szóló telefonos tanácsadó szolgálatának ernyőszerkezete. Az egyesületet 1980-ban alapították, és 1994 óta bejegyzett nonprofit egyesületként működik Wuppertalban. A Nummer gegen Kummer két országos hálózatot épített ki tagjaival, és több mint 30 éve nyújt tanácsot és támogatást kisebb és nagyobb problémák esetén.⁴⁷

A kibermegfélemlítés leggyakrabban iskolai környezetben valósul meg, ennek megfelelően az iskola felelősségét erősíti a német büntetőjog azzal, hogy nemcsak a 18. évét be nem töltött sértett vagy törvényes képviselője kezdeményezheti a büntetőeljárás megindítását, hanem maga az iskola, a pedagógusok és a kortársak is, akik tanúi az eseménynek.⁴⁸

4. Szolgáltatók felelőssége

A 2015-ös európai migrációs válság eredményeként felerősödtek az idegenellenes hangok Németországban, különösen az online térben, amire Heiko Maas szövetségi igazságügyi miniszter igyekezett megfelelő súlyú választ találni, és egy akciócsoportot

43 <https://www.klicksafe.de/die-initiative>

44 <https://www.internet-beschwerdestelle.de/de/ueber-uns.html>

45 A jogi környezetről bővebben lásd: <https://www.jugendschutz.net/ueber-uns/rechtliche-grundlagen>

46 <https://www.jugendschutz.net/ueber-uns/was-wir-tun>

47 <https://www.nummergegenkummer.de/>

48 Parti, 2016, 137. o.

hozott létre az ilyen tartalmak eltávolítására. A 2016–17-ben gyűjtött adatok elemzése alapján arra jutottak, hogy a nagy közösségimédia-szolgáltatók csak meglehetősen nagy szórással tesznek eleget az ilyen tartalmak eltávolításának, és ez a szám tovább csökken, ha a 24 órán belüli eltávolítást nézzük. Bár a kutatás szakmaiságát érték kritikák, ez adta az alapját az új német szabályozás megalkotásának. A javaslat komoly politikai és civil ellenállásba ütközött, ám bizonyos kompromisszumokat követően a kormányzó szociáldemokrata-kereszténydemokrata koalíció megszavazta azt 2017 végén.⁴⁹

A *Netzwerkdurchsetzungsgesetz* (a továbbiakban NetzDG) elfogadására 2017-ben került sor, Heiko Maas akkori szövetségi igazságügyi miniszter szorgalmazására, aki úgy ítélte meg, hogy a közösségimédia-platfomok fellépése a gyűlöletkeltő tartalommal szemben elégtelen. A törvény 1. szakasz (1) bekezdése úgy határozza meg a közösségimédia-platfomot, mint „platfomok, amelyek célja, hogy lehetővé tegyék a felhasználók számára, hogy bármilyen tartalmat megosszanak más felhasználókkal, vagy hogy az ilyen tartalmakat nyilvánosan elérhetővé tegyék”. Azok a hálózatok, amelyek meghatározott témák vagy felhasználók megszólítását célozzák, mint például az üzleti hálózatok, a szakmai és technikai platfomok, az online játékok és a kereskedelmi webhelyek, nem tartoznak a hatálya alá. A (2) bekezdés továbbá azt is kiköti, hogy a szabályozás a legalább kétfelhasználóval rendelkező hálózatokra vonatkozik, ez mindösszesen hét darab platfomot jelent Németországban. A (3) bekezdés felsorolja azon StGB-tényállásokat, amelyek alatt az illegális tartalmat érti, közte a betiltott szervezetek jelképeinek használatát, az uszítást, a fenyegetést, valamint a becsületsértést is.⁵⁰

A 2. szakasz alapján minden olyan szolgáltatónak félévente német nyelvű jelentést kell készítenie, amely legalább 100 bejelentést kap egy évben, ennek részleteit a (2) bekezdés tartalmazza. Ezt a jelentést jól láthatóan, könnyen felismerhetően és azonnal elérhető helyen kell elhelyezni a szolgáltató honlapján. A jogalkotó az átláthatóság mellett azzal is indokolta ezt a kötelezettséget, hogy így könnyebben nyomon követhető a törvény alkalmazásának hatékonysága.⁵¹

A 3. szakasz a beérkezett bejelentésekkel kapcsolatos szolgáltatói eljárást tartalmazza. Tartalmazza a bejelentett tartalom jogellenességének vizsgálatát, valamint annak szigorú határidőn (24 óra főszabály szerint az egyértelműen illegális tartalom esetén) belüli eltávolítását, amennyiben a jogellenesség beigazolódik. Ez a rész a törvény legtöbbet vitatott része, sokak szerint ugyanis ellentmond az európai uniós jognak. A jogi aggályok hatására a tervezethez képest a végső szövegbe beemelésre került az

49 Echikson–Knodt, 2018, 4–5. o.

50 Claussen, 2018, 118. o.

51 Claussen, 2018, 118. o.

önszabályozás aspektusa, ami azt jelenti, hogy a nem egyértelműen törvénybe ütköző tartalommal kapcsolatos döntés meghozatalára a szolgáltató felkérhet a törvény feltételeinek megfelelő független önszabályozó szervet.

Az eredeti szöveghez képest két nagy módosításra is sor került: 2021 elején beemelték a törvénybe a 3a. szakaszt, amely a szolgáltatókat kötelezi, hogy a bűncselekményt megvalósító illegális tartalmak esetén az eljárás megindításához szükséges adatokat az ügyészség számára adják át. A Google és Meta (Facebook) a Kölni Közigazgatási Bíróságon támadták meg a módosítást, amely 2022 márciusában kimondta a rendelkezés alkalmazhatatlanságát, mivel az megsérti a származási ország elvét.⁵² 2021 júniusában újabb nagyobb módosításra került sor, amely számos új rendelkezést emelt be (3b–3f. szakaszok) (a teljesség igénye nélkül például az érintett tartalom szerzője, illetve az el nem távolított tartalom jelentője kérheti a döntés felülvizsgálatát, pártatlan választott-bíróági testületek kerültek bevezetésre a felhasználók és a közösségi hálózatok közötti konfliktusok peren kívüli rendezésére, szintén bevezették az egyszerűsített bejelentést és adatok igénylését perindításhoz (becsületsértés és rágalmozás esetén) stb.).

A törvény a német telemediatörvény (*Telemediengesetz*) 14. szakaszának 3–5. bekezdését is módosítja, és adatvédelmi szempontból engedélyezi a tárhelyszolgáltatók (például a közösségimédia-szolgáltatók) számára, hogy a törvényben említett tartalommal kapcsolatos polgári jogi igények érvényesítése céljából személyes adatokat (a felhasználó és a szolgáltató közötti szerződéses kapcsolat létrehozása szempontjából lényeges adatokat és használati adatokat) adjanak át magánszemélyeknek. A magánszemélyek ezen közzétételi kérelmeinek jogalapja azonban más vonatkozó jogszabályokban, különösen a német Polgári törvénykönyvben található.⁵³

A törvényt sok kritika érte mind a vita során, mind az elfogadása óta. A Riporterrek Határok Nélkül például úgy értékelte, hogy a törvény a sajtószabadsághoz és a véleménynyilvánítás szabadságához fűződő alapvető jogokat súlyosan sérti. A szervezet félelmeit igazolva látta azáltal, hogy a későbbiekben Oroszország egy meglehetősen hasonló törvényt fogadott el, véleményük szerint az orosz nyelvű internet cenzúrázása érdekében.⁵⁴ A Human Rights Watch értékelése szerint a törvény „hibás”, hiszen túlzott mértékű cenzúrához vezethet. Ők is úgy értékelték, hogy a törvény veszélyes precedenst teremt más kormányok számára, amelyek szintén korlátozni kívánják az online beszédet azáltal, hogy a vállalatokat a nevükben cenzúrázásra kényszerítik.⁵⁵

52 LTO, 2022

53 Cyberviolence in Germany. Council of Europe. Elérhető: <https://www.coe.int/en/web/cyberviolence/germany>

54 <https://rsf.org/en/russian-bill-copy-and-paste-germany-s-hate-speech-law>

55 <https://www.hrw.org/news/2018/02/14/germany-flawed-social-media-law>

Elmondható, hogy valóban komoly problémát jelent az, hogy a törvény nem tartalmaz rendelkezéseket a népszerűtlen véleményt megjelenítő, ugyanakkor a szólásszabadság védelmét élvező kijelentésekre. Ez ugyanis oda vezet, hogy a bejelentés hatására – mivel csak az eltávolítás megtagadását rendeli büntetni a törvény – a közösségimédia-szolgáltató inkább hajlamos lesz eltávolítani törvénybe ütköző véleményeket, semmint vállalja a büntetés kockázatát. Ezáltal olyan hangok is elnémításra kerülhetnek, amelyek nem gyűlöletkeltőek, csupán szokatlanok vagy elutasítottak.

5. Összefoglalás

Látható, hogy Németországban meglehetősen alapos szabályozás alakult ki a gyűlöletbeszéd vonatkozásában. Ebben a történelmi előzményeken – mint a nácizmus korszaka – túl szerepet játszik az is, hogy a német szövetségi kormány mindenkorai prioritásai közé tartozik a szélsőjobboldal elleni fellépés. Ez ugyanakkor sajátos aszimmetriát szül, hiszen a szélsőbaloldali gyűlöletbeszéd vagy népirtástagadás kevés állami figyelmet kap. A német Büntető törvénykönyv, az StGB rendelkezései alapvetően a csoporttal szembeni gyűlöletre szítást rendelik büntetni, ugyanakkor az állami fellépésre lehetőséget teremtenek a kollektív becsületsértés elleni rendelkezések is.

A német bírói gyakorlat meglehetősen gazdag, különösen a holokauszttagadás vonatkozásában, amelyet a német gyakorlatban „Auschwitz-hazugság” néven ismernek. A szabályozás nagy hibája volt, hogy az „egyszerű” holokauszttagadást (tehát csak a tények kétségbevonását) nem rendelte büntetni, csak annak „minősített” változatát (amikor az illető egyúttal azonosul a náci faji politikával). A Szövetségi Alkotmánybíróóság 1994-es döntésében, amelyet David Irving „revizionista” történésszel kapcsolatos ügy alapján hozott meg, úgy ítélte, hogy ez nem elegendő védelmi szint, és a jogszabály is ennek megfelelően változott meg a későbbiekben.

A kibermegfélemlítés szabályozása kapcsán megállapítható, hogy az StGB nem tartalmaz önálló tényállást a jelenség kriminalizálására. Egyes megjelenési formáira azonban alkalmazhatók más tényállások, így a zaklatás, a sértés, rágalmozás, becsületsértés, a mondott szó bizalmosságának megsértése, az élet legszemélyesebb szférájának megsértése képfelvételek révén, a kényszerítés, a fenyegetés és az erőszak ábrázolása. Ezek közül a legnagyobb fokú hasonlóságot a zaklatás mutatja, amelyet elsősorban a kiberkövetés (*cyberstalking*) kriminalizálásra alkottak meg 2007-ben. A tényállás nagy változáson ment keresztül, hiszen 2017-ben megváltoztatták, hogy ne eredmény-bűncselekmény legyen, hanem önmagában a magatartások tanúsítása is elegendő legyen a

tényállásszerű elkövetéshez. Ennek ellenére még mindig számos bizonytalanság van a tényállás körül, ami sok kritikára ad okot.

A megelőzés terén érdemes kiemelni az egységes, szövetségi szintű fellépés hiányát, ami miatt meglehetősen töredezett a kialakult gyakorlat. Számos program futott azonban, elsősorban tartományi szinten, így például a Médiahős és Médiamentor programok, ahol a diákok megfelelő kiképzése, majd bevonása a megelőzésbe és segítségnyújtásba volt a fő fókusz. A kibermegfélemlítés online bejelentésével, segítségnyújtással és a fiatalok támogatásával számos weboldal foglalkozik Németországban.

A szolgáltatók felelőssége vonatkozásában a legfontosabb kiemelni a közösségi-média-platformokra vonatkozó NetzDG-t, amelynek célja, hogy az egyébként az ilyen kérdésekben meglehetősen lomha közösségimédia-szolgáltatók időben fellépjenek a gyűlöletkeltő tartalmakkal szemben. A meglehetősen szigorú törvény szerint gyűlöletkeltő vagy súlyosan sértő tartalmakat igen rövid határidő mellett kell eltávolítani a platformok üzemeltetőinek, különben komoly pénzbírsággal sújthatók. A törvény meglehetősen sok kritikát kapott elfogadása óta a különféle digitális jogvédő szervezetektől és aktivistáktól, amelyek sürgősen korlátozónak tartják. Ugyanis a törvény semmiféle büntetést nem helyez kilátásba, ha a szolgáltatók olyan tartalmat távolítanak el, amely nem ütközik törvénybe, így vitás esetben inkább a törlés mellett fognak dönteni.

Irodalomjegyzék

- Bundesamt für Verfassungsschutz (2022) Rechtsextremismus: Symbole, Zeichen und verbotene Organisationen [Online]. Elérhető: https://www.verfassungsschutz.de/SharedDocs/publikationen/DE/rechtsextremismus/2022-02-rechtsextremismus-symbole-zeichen-organisationen.pdf?__blob=publicationFile&v=2 (Letöltve: 2022. június 10.)
- CHAUX, E. et al (2016) 'Effects of the Cyberbullying Prevention Program Media Heroes (Medienhelden) on Traditional Bullying', *Aggressive Behavior*, 42(2), 157–165. o.
- Der Tagesspiegel (2008) *Holocaust-Leugner nicht bestrafen* [Online]. Elérhető: <https://www.tagesspiegel.de/politik/ex-verfassungsrichter-holocaust-leugner-nicht-bestrafen/1275952.html>. (Letöltve: 2022. június 10.)
- Deutschlandfunk (2007) *Historiker Jäckel: Holocaust-Leugner mit Ignoranz strafen* [Online]. Elérhető: <https://www.deutschlandfunkkultur.de/historiker-jaeckel-holocaust-leugner-mit-ignoranz-strafen-100.html>. (Letöltve: 2022. június 10.)
- Die Tageszeitung (1994) „Freibrief“ für Leugner des Holocaust? [Online]. Elérhető: <https://taz.de/!1571658/> (Letöltve: 2022. június 10.)
- ECHIKSON, W., KNOTT, O. (2018) 'Germany's NetzDG: A key test for combatting online hate', *CEPS Research Report 2018/9*. Elérhető: http://wp.ceps.eu/wp-content/uploads/2018/11/RR%20No2018-09_Germany's%20NetzDG.pdf. (Letöltve: 2022. június 10.)
- GLAUN, D. (2021) *Germany's Laws on Hate Speech, Nazi Propaganda & Holocaust Denial: An Explainer* [Online]. Elérhető: <https://www.pbs.org/wgbh/frontline/article/germanys-laws-antisemitic-hate-speech-nazi-propaganda-holocaust-denial/> (Letöltve: 2022. június 10.)
- LEVINE, D. (2018) 'Sticks and Stones May Break my Bones, But Words May Also Hurt Me: A Comparison of United States and German Hate Speech Laws', *Fordham International Law Journal*, 41(5), 1293–1334. o.
- LEYENDECKER, H. (2004) 'Gestutzte Pressefreiheit', *Süddeutsche Zeitung*, 2004. szeptember 3.
- LTO Legal Tribune Online (2022) *Zentrale Vorschriften des NetzDG unanwendbar* [Online]. Elérhető: <https://www.lto.de/recht/nachrichten/n/vg-koeln-6l127721-6l135421-netzdg-verstoss-unionsrecht-google-meta-meldepflichten/> (Letöltve: 2022. június 10.)
- MITSCHE, W. (2018) 'Der unmögliche Zustand des § 130 StGB', *Kriminalpolitische Zeitschrift*, 2018/4, 198–203. o.

- MITSCH, W. (2022) 'Der neugefasste Bedrohungstatbestand (§ 241 StGB)', *ZJS – Zeitschrift für das Juristische Studium*, 2022/2, 182–184. o.
- PARTI, K. 'A megfélemlítés (bullying) szabályozása Magyarországon és külföldön', *In Medias Res*, 5(1), 114–146. o.
- PÓCZIK, Sz. (2001) 'A gyűlöletbeszéd és holokauszttagadás szankcionálása a német nyelvű országokban' in Virág, Gy. (szerk.) *Kriminológiai tanulmányok* 48. Budapest: Országos Kriminológiai Intézet
- RAHMLow, M. (2005) 'Einzelne Probleme des Straftatbestands der „Verletzung des höchstpersönlichen Lebensbereiches durch Bildaufnahmen“ (§ 201 a StGB)', *Höchst-richterliche Rechtsprechung zum Strafrecht*, 2005/3, 84–93. o.
- ROPERs, A., EBNER, V., BURGARD, S., ZUCKER, J., ERBER, M. (2020) 'German Anti-Stalking Legislation and Its Recent Changes', *German Law Journal*, 21(4), 787–798. o.
- SALÁT, O. (2009) 'A német Szövetségi Alkotmánybíróság a holokauszthasonlatra építő állatvédő kampányról', *Fundamentum*, 2009/2. 127–128. o.
- SCHENK, L. (2020) 'Was ist Cybermobbing?' in Böhmer, M., Steffgen, G. (szerk.) *Mobbing an Schulen. Maßnahmen zur Prävention, Intervention und Nachsorge*. Berlin: Springer.
- SEHL, M. (2021) 'Darf man Polizeieinsätze filmen?', *Legal Tribune Online* [Online]. Elérhető: <https://www.lto.de/recht/hintergruende/h/smartphone-polizei-beamte-einsatz-filmen-ton-staatsanwaltschaft-201-stgb-bverfg/> (Letöltve: 2022. június 10.)
- ZAKARIÁS, K. (2014) 'Az emberi méltóság védelme az „Auschwitz-hazugság”-gal szemben a német Szövetségi Alkotmánybíróság gyakorlatában', *Acta Humana*, 2(1), 97–115. o.

17. A gyűlöletbeszéd és a cyberbullying olaszországi szabályozása

UNGVÁRI ÁLMOS

1. A gyűlöletbeszéd szabályozási kérdései

Az Olasz Köztársaság alkotmánya¹ minden állampolgára számára garantálja, hogy szóban, írásban vagy a közlés bármely más módján gondolatait szabadon kinyilvánítsa.² Ez a szabadság nem abszolút jellegű, a szabad véleménynyilvánításhoz való jognak az olasz jogrendszerben is számos explicit és implicit korlátjáról beszélhetünk.³ Az alkotmány azonban – ellentétben például Magyarország Alaptörvényével – nem tartalmaz ezen alapvető jog vonatkozásában kifejezetten a gyűlöletbeszéd tilalmaként értékelhető rendelkezéseket. Idővel viszont számos olyan jogszabály született, amely a diszkrimináció, illetve a gyűlöletkeltés különböző megnyilvánulásait rendeli büntetni.⁴ Ezek kiindulópontjának tekinthető az alkotmány átmeneti és záró rendelkezéseinek XII. pontja,⁵ amely a fasiszta pártok bármilyen formában történő újjászervezését tiltja meg, rögzítve, hogy az alkotmány hatálybalépését követő öt évnél nem hosszabb időre

1 Costituzione della Repubblica Italiana (a továbbiakban: Olasz alkotmány)

2 Olasz alkotmány 21. cikk (1) bekezdés; Egresi, 2013, 185–187. o.

3 Falletta, 2020, 149. o.

4 Abbondante, 2017, 56–58. o.

5 Basile, 2019, 2. o.

Dr. Ungvári Álmos

titkárságvezető, Mádl Ferenc Összehasonlító Jogi Intézet

PhD-hallgató, Pázmány Péter Katolikus Egyetem Jog- és Államtudományi Doktori Iskola

ORCID: 0000-0001-9608-7590

Ungvári, Á. (2023) 'A gyűlöletbeszéd és a cyberbullying olaszországi szabályozása' in Nagy, Z. (szerk.)

Az összehasonlító jog eszközeivel a gyűlölet ellen. Az online gyűlöletbeszéd, zaklatás és megfélemlítés nemzetközi szabályozása, 447–474. o. Budapest: Mádl Ferenc Összehasonlító Jogi Intézet



https://doi.org/10.47079/2023.nz.gyuloletbeszed.10_17

a törvények ideiglenesen korlátozzák a fasiszta rendszer vezetőinek szavazati jogát és választhatóságát.⁶ Ezt bontotta ki törvényi szinten az úgynevezett *Scelba-törvény*,⁷ amely a fasiszta kezdeményezések szervezését és propagálását is pénzbírsággal, valamint szabadságvesztés büntetéssel sújtja.⁸

Az olasz jogirodalom a gyűlöletbeszéd olaszországi szabályozásának első állomásként a *faji megkülönböztetés valamennyi formájának kiküszöböléséről New Yorkban 1965. december 21-én elfogadott nemzetközi egyezmény kihirdetéséről szóló 1975. évi 654. számú törvényre* (a továbbiakban: 1975/654. tv.)⁹ szokott hivatkozni.¹⁰ Az ugyanis – a címben foglalt nemzetközi egyezmény kihirdetése mellett – szabadságvesztéssel rendelte büntetni a faji felsőbbrendűséget vagy gyűlöletet hirdető eszmék terjesztését, nemzeti, etnikai vagy faji megkülönböztetésre, illetve ilyen csoporthoz tartozó személyek elleni erőszakra való buzdítást vagy erőszakos cselekmény elkövetését. Az ilyen célzatú szervezetek, egyesületek létrehozása, és az azokban való részvétel és tevékenységükben való közreműködés szintén tilalmazott volt.¹¹ Az 1975/654. tv.-t a *faji, etnikai és vallási megkülönböztetés elleni sürgős intézkedésekről szóló 1993. évi 122. számú törvényerejű rendelet*,¹² vagy más néven a *Mancino-törvény*¹³ módosította. Az új jogszabály immár a vallási alapú gyűlöletkeltést és erőszakra buzdítást is pönalizálta.¹⁴ Emellett pedig – megelőző rendelkezésként – a faji, etnikai vagy vallási alapú diszkriminációt vagy gyűlöletkeltést kifejező vagy az ilyen célzattal létrehozott szervezetekhez tartozó szimbólumok megjelenítését is tilalmazta.¹⁵ A *Mancino-törvény* tehát bővítette a büntetendő diszkriminatív cselekmények körét. Az olasz jogirodalmi álláspont szerint míg az 1975/654. tv. elfogadásával a jogalkotó a közrend védelmét kívánta előtérbe helyezni, a *Mancino-törvény* esetében inkább az emberi méltóság volt a legfőbb védendő érték.¹⁶ Kiemelendő az 1975/654. tv.

6 Olasz alkotmány Átmeneti és záró rendelkezések XII. pont

7 Az alkotmány átmeneti és záró rendelkezéseinek XII. pont (1) bekezdés végrehajtásáról szóló 1952. évi 645. számú törvény (*Legge 20 giugno 1952, n. 645: Norme di attuazione della XII disposizione transitoria e finale (comma primo) della Costituzione*)

8 Lásd pl. Pulitanò, 2019, 12–17. o.; Basile, 2019, 2–3. o.

9 *Legge 13 ottobre 1975, n. 654: Ratifica ed esecuzione della convenzione internazionale sull'eliminazione di tutte le forme di discriminazione razziale, aperta alla firma a New York il 7 marzo 1966* (a továbbiakban: 1975/654. tv.)

10 Marsocci, 2021, 220. o.; Leoni, 2016, 12. o.

11 1975/654. tv. 3. §

12 *Decreto-Legge 26 aprile 1993, n. 122: Misure urgenti in materia di discriminazione razziale, etnica e religiosa* (a továbbiakban: Mancino-tv.). Törvénynyé alakította: *Legge 25 giugno 1993, n. 205: Conversione in legge, con modificazioni, del decreto-legge 26 aprile 1993, n. 122, recante misure urgenti in materia di discriminazione razziale, etnica e religiosa.*

13 Legge Mancino

14 Mancino-tv. 1. §

15 Mancino-tv. 2. §

16 Leoni, 2016, 13. o. A *Mancino-törvényről* lásd még: Castellani, 2021, 7–8. o.; Marsocci, 2021, 220. o.; Basile, 2019, 8. o.; Falletta, 2020, 150. o.

2016. évi 115. számú törvénnyel¹⁷ való módosítása is, amely – egyfajta minősített esetenként – súlyosabb büntetést ír elő, ha a propaganda, illetve az uszítás a holokauszt tagadására, jelentőségének csökkentésére irányul, vagy népirtással, emberiség elleni bűncselekményekkel, valamint háborús bűnökkel kapcsolatos.¹⁸

A gyűlöletbeszéd tilalmára vonatkozó jogfejlődés végső állomásaként az addig elfogadott rendelkezéseket a jogalkotó 2018-ban beemelte a Büntető törvénykönyvbe¹⁹ (a továbbiakban: olasz Btk.).²⁰ Így az olasz Btk. az egyenlőség elleni bűncselekmények²¹ alcím alatt rögzíti a faji, etnikai és vallási megkülönböztetésen alapuló propaganda és bűncselekmény elkövetésére való felbujtás²² bűncselekményeket.²³ A hatályos szabályozás értelmében szabadságvesztés büntetéssel vagy pénzbírsággal sújtható, aki felsőbbrendűségeen alapuló eszméket terjeszt, faji vagy etnikai gyűlöletre uszít, faji, etnikai, nemzeti vagy vallási alapú megkülönböztetésre buzdít, vagy ilyen bűncselekményt megvalósít. Fontos, hogy szubszidiárius bűncselekményről beszélünk, tehát kizárólag abban az esetben büntethető e rendelkezések alapján az elkövető, ha súlyosabb bűncselekmény nem valósult meg.²⁴ Tilos olyan szervezet, egyesület, mozgalom vagy csoport létrehozása, amelynek célja faji, etnikai, nemzeti vagy vallási okokból történő megkülönböztetésre vagy erőszakra buzdítás. Aki ilyenben részt vesz, tevékenységét segíti, szabadságvesztés büntetéssel sújtható. Súlyosabbnak minősül annak cselekménye, aki az ilyen szervezeteket, egyesületeket, mozgalmakat és csoportokat hirdeti, illetve irányítja.²⁵ A fentiekben leírtaknak megfelelően külön nevesíti, és kettőtől hat évig terjedő szabadságvesztéssel rendeli büntetni az olasz Btk. a holokauszt tagadásával kapcsolatos gyűlöletbeszédet.²⁶ Mindezek mellett az olasz Btk. általános jelleggel rögzíti, hogy a – nem életfogytiglani – szabadságvesztés büntetéssel járó bűncselekmények büntetési tétele a felével emelkedik abban az esetben, ha a bűncselekményt diszkriminatív motívummal, etnikai, nemzeti, faji vagy vallási gyűlöletből, illetve ilyen célzattal megalakult

17 Legge 16 giugno 2016, n. 115: Modifica all'articolo 3 della legge 13 ottobre 1975, n. 654, in materia di contrasto e repressione dei crimini di genocidio, crimini contro l'umanità e crimini di guerra, come definiti dagli articoli 6, 7 e 8 dello statuto della Corte penale internazionale.

18 Lásd bővebben: Pulitanò, 2015, 325–332. o.; D'Amico–Fiano, 2021, 130–131. o.; Rosato, 2016, 280–312. o.

19 Codice Penale (a továbbiakban: olasz Btk.)

20 Decreto Legislativo 1 marzo 2018, n. 21: Disposizioni di attuazione del principio di delega della riserva di codice nella materia penale a norma dell'articolo 1, comma 85, lettera q), della legge 23 giugno 2017, n. 103.

21 Delitti contro l'eguaglianza

22 Propaganda e istigazione a delinquere per motivi di discriminazione razziale etnica e religiosa

23 Vallini, 2020, 45–46. o.; D'Amico–Fiano, 2021, 128–130. o.

24 Olasz Btk. 604-bis § (1) bekezdés

25 Olasz Btk. 604-bis § (2) bekezdés

26 Olasz Btk. 604-bis § (3) bekezdés

szervezetek, egyesületek, mozgalmak vagy csoportok tevékenységének elősegítése érdekében követték el.²⁷

Az elmúlt években több alkalommal is felmerült, hogy a gyűlöletbeszéd bűncselekményét a nemi identitáson vagy szexuális irányultságon alapuló megkülönböztetésre és gyűlöletkeltésre is kiterjesszék. A közelmúltban a Képviselőház meg is szavazta a *Zan-törvényként*²⁸ elhíresült jogszabálytervezetet, amely az olasz Btk. 604-bis és 604-ter cikkeit módosította volna úgy, hogy az abban foglalt büntetendő magatartások nemi identitás és szexuális irányultság vonatkozásában is elkövethetőek lettek volna.²⁹ A bűncselekmény módosítására azonban végül nem került sor, ugyanis a Szenátus nem szavazta meg a törvénymódosítást.

A gyűlöletbeszédhez kapcsolódó joggyakorlat legnagyobb feladata, hogy megtalálja azt a határt, amikor a kérdéses megnyilvánulás már meghaladja a véleménynyilvánítás alkotmányos szabadságát.³⁰ Ezzel kapcsolatosan az olasz alkotmánybíróság³¹ több korábbi – a gyűlöletbeszéd bűncselekményének kodifikálását megelőző – határozatában³² is rögzítette, hogy a véleménynyilvánítás szabadsága nem mindig, minden körülmények között feltétel nélkül védendő alapjog. Az más alkotmányos jogok érvényesülése céljából korlátozható. A vizsgálatnak ilyenkor arra kell irányulnia, hogy a korlátozás valóban szükséges és arányos mértékű.³³ A rendes bírósági gyakorlat pedig arra mutat rá, hogy a gyűlöletbeszéd büntethetőségéhez az szükséges, hogy közvetlen kapcsolat legyen a beszéd és a kiváltott cselekvés között, illetve a közvélemény befolyásolását, a hallgatóság eszmeiségének megváltoztatását célozza.³⁴ Utóbbi mondta ki a Legfelsőbb Bíróság³⁵ egy olyan ügyben, ahol a vádlott a zsidók által elkövetett rituális gyilkosságokról írt egy weboldalon, a zsidókat az Isten és a nép sátáni ellenségeiként megnevezve, akik ellen szent háborút kell vívni.³⁶ Ugyan-

27 Olasz Btk. 604-ter § (1) bekezdés

28 Legge Zan

29 Lásd: Occhipinti, 2020.

30 Santerini, 2021, 144. o.

31 Corte Costituzionale

32 Például: Olasz Alkotmánybíróság 1962. évi 19. számú határozata, Olasz Alkotmánybíróság 1965. évi 25. számú határozata, Olasz Alkotmánybíróság 1966. évi 87. számú határozata, Olasz Alkotmánybíróság 1966. évi 100. számú határozata, Olasz Alkotmánybíróság 1974. évi 20. számú határozata, Olasz Alkotmánybíróság 1973. évi 15. számú határozata, Olasz Alkotmánybíróság 1973. évi 16. számú határozata, Olasz Alkotmánybíróság 1973. évi 133. számú határozata, Olasz Alkotmánybíróság 1974. évi 86. számú határozata.

33 D'Amico–Fiano, 2021, 32. o.

34 Basile, 2019, 4. o.; D'Amico–Fiano, 2021, 141. o.

35 Corte suprema di cassazione

36 A Legfelsőbb Bíróság 2008. évi 37581. számú ítélete

csak antiszemita gyűlöletbeszédéről van szó a Cagliari Egyetem vegetáriánus állatvédő aktivista professzorának elítélése kapcsán, aki egy tanulmányában az állatok zsidó rítus szerinti levágását kritizálta, mondván, a szenvedés elkerülése az állatok természetes joga. Ezen okfejtésében pedig a holokauszt relativizálásáig merészkedett, kijelentve, hogy életük tiszteletét a zsidók sem várhatják el.³⁷ Említésre érdemes a Legfelsőbb Bíróság egy városi tanácsos városi közgyűlésen elhangzó rasszista beszédével kapcsolatos – sokat idézett – ítélete is, ahol a felmentő ítéletet a vádlott nyilvános politikai szerepére és a beszéd nagy nyilvánosságára való hivatkozással változtatták meg.³⁸ Számos olyan eset is van azonban, ahol az adott sértő megnyilvánulást a szólásszabadság alapján védettnek minősíti a bíróság. Jó példa erre Oriana Fallaci író nő esete, aki egy írásában az iszlámot és annak híveit illetve sértő kifejezésekkel, a nyugati világ ellenségének titulálva őket, nem téve különbséget a mérsékelt és szélsőséges muszlimok között. Az előzetes tárgyaláson a bíró mindezt a muszlimok Európába történő tömeges bevándorlása elleni érvelésnek ítélte, így pedig az író nő nem lépte túl a szabad véleménynyilvánítás kereteit. Ezért végül vádat sem emeltek az ügyben.³⁹ A fasiszta kezdeményezéseket kriminalizáló *Scelba-törvényhez* kapcsolódó ítélkezési gyakorlat igen szegényes. Az elmarasztaló ítéletek⁴⁰ leginkább a tipikusan fasiszta jelképek – mint például a római tisztelgés vagy a kelta kereszt – használatához, megjelenítéséhez vagy közzétételéhez, illetve a különböző megemlékezésekhez kapcsolódnak.⁴¹ A holokauszttagadást jelentő gyűlöletbeszéd bűncselekmény tényállásának alkalmazására azonban ez idáig nem került sor.⁴² Figyelemre méltó az a – többek által is rögzített⁴³ – megállapítás, hogy a koronavírus-járvány idején a gyűlölködő és gyűlöletkeltő megnyilvánulások száma jelentősen megszorodott, legyen szó akár antiszemita véleményekről vagy a járványkezelési intézkedésekhez való viszonyulás nyomán kialakult székértáborokról. Utóbbira jó példa Liliana Segre szenátor esete, akinek a koronavírus elleni oltás beadását dokumentáló képére hatalmas gyűlölet-hullám indult el a közösségi médiában.

Az online gyűlöletbeszéd jelensége Olaszországban is új keletű, mihamarabb megoldandó problémát jelent, hiszen az infokommunikációs technológiák

37 A Legfelsőbb Bíróság 2012. évi 20508. számú ítélete

38 A Legfelsőbb Bíróság 2012. évi 47894. számú ítélete

39 Basile, 2019, 5. o.

40 Például: A Legfelsőbb Bíróság 2018. évi 8108. számú ítélete, a Legfelsőbb Bíróság 2017. évi 11038. számú ítélete.

41 Pulitanò, 2019, 13–14. o.

42 Basile, 2019, 10–11. o.

43 Lásd például: Santerini, 2021, 155. o.; D'Amico–Fiano, 2021, 134–135. o.

fejlődésével, az internet és különösen a közösségi média megjelenésével újfajta felületeken valósíthatók meg a tárgyalt bűncselekmények. E platformok pedig nemcsak egyszerűen közvetítik, de fel is erősíthetik a gyűlölködő véleményeket, növelve a gyűlöletbeszéd hatékonyságát.⁴⁴ A technológia folyamatos fejlődése pedig komoly kihívás elé állítja a jogalkotót, hogy a változásokat követő, a kihívásra választ adó jogszabályt alkosson. Hiába született az elmúlt évben több jogszabálytervezet is, mint az *olasz Btk. és más rendelkezések módosítása a gyűlöletbeszéd tárgyában*⁴⁵ címmel 2018-ban, illetve az *internetes gyűlöletkeltés jelensége elleni intézkedések*⁴⁶ címmel 2019-ben a Szenátusnak benyújtott törvénytervezet, vagy a 2021-ben a Képviselőházban előterjesztett, a *gyűlöletbeszéd interneten való terjesztésének megelőzésére és leküzdésére irányuló intézkedésekről* szóló, tartalmában és az online gyűlölet elleni küzdelem módjában a vonatkozó német szabályozáshoz (NetzDG) hasonlító törvénytervezet.⁴⁷ És hiába született meg az internethasználat elveit rögzítő, az emberi méltóság védelmét és a diszkrimináció tilalmát a véleménynyilvánítás szabadságának tisztelete mellett rögzítő Olasz Internetes Jogok Chartája.⁴⁸ Az olasz jogrendszerben nem találunk az online gyűlöletbeszédre vonatkozó megfelelő törvényi szabályozást.⁴⁹ Az internetes szolgáltatók gyűlöletbeszéd közzététele, illetve továbbítása vonatkozásában fennálló felelőssége kapcsán pedig egyedül az Elektronikus kereskedelemről szóló irányelv,⁵⁰ illetőleg az azt nemzeti jogba átültető törvényhozási rendelet⁵¹ bír valamelyest relevanciával.⁵² Ez ugye rögzíti a szolgáltatók felelősségét a továbbítási, a gyorsítótárólóban történő rögzítési és tárhelyszolgáltatási tevékenység vonatkozásában.⁵³ Utóbbi kapcsán például előírja a tárhelyszolgáltató felelősségét az információ eltávolítása vagy az ahhoz való hozzáférés megszüntetése kapcsán, ha tényleges tudomása van jogellenes tevékenységről vagy információról, illetve ezekre utaló tényekről vagy

44 Castellani, 2021, 11–12. o.; Ziccardi, 2021, 167. o.; Santerini, 2021, 143. o.

45 *Modifiche al codice penale e altre disposizioni in materia di contrasto dell'istigazione all'odio e alla discriminazione (hate speech)*

46 *Misure per il contrasto del fenomeno dell'istigazione all'odio sul web*

47 D'Amico, Fiano, 2021, 136–137. o.

48 *Carta Italiana dei Diritti in Internet*. Lásd: Leoni, 2016, 15. o.

49 Di Tano, 2017, 114. o.

50 Az Európai Parlament és a Tanács 2000/31/EK irányelve (2000. június 8.) a belső piacon az információs társadalommal összefüggő szolgáltatások, különösen az elektronikus kereskedelem egyes jogi vonatkozásairól (a továbbiakban: E-kereskedelem irányelv)

51 *Decreto Legislativo 9 aprile 2003, n. 70: Attuazione della direttiva 2000/31/CE relativa a taluni aspetti giuridici dei servizi della società dell'informazione nel mercato interno, con particolare riferimento al commercio elettronico* (a továbbiakban: 2003/70. tvhr.)

52 Nardi, 2019, 275. o.; Castellani, 2021, 17–22. o.; Di Tano, 2017, 119–120. o.

53 E-kereskedelem irányelv 12–15. cikk; 2003/70. tvhr. 14–17. §

körülményekről.⁵⁴ Ugyanakkor kifejezetten rögzíti a szolgáltatók általános kötelezettségének hiányát a jogellenes tevékenységre utaló tények vagy körülmények kivizsgálása vonatkozásában.⁵⁵

Nemzeti szabályozásról tehát igazán ennek fényében sem beszélhetünk, így a jogirodalomban fel is merül olykor a gyűlöletbeszéd bűncselekménye kapcsán az elkövető és az internetes szolgáltatók felelősségének újragondolása.⁵⁶ Utóbbi azért is érdekes kérdés, mert Olaszországban is találunk olyan eseteket, amikor valamelyik közösségi média törölt vagy hozzáférhetetlenné tett olyan profilokat, illetve oldalakat, amelyek tevékenységét diszkriminatívnak vagy gyűlöletkeltőnek ítélte meg. Jó példa erre az a közelmúltbeli eset, amikor a *Facebook* és az *Instagram* törölte a *Casapound* nevű olasz neofasiszta politikai párt oldalát és számos tagjának profilját az adott közösségi médium felületéről. Az eset kapcsán – több más országhoz hasonlóan – élénk vita alakult ki arról, hogy a közhatalmat nem gyakorló, magánkézben lévő cégek ilyen és ehhez hasonló döntéseikkel korlátozhatják-e a véleménynyilvánítás szabadságát. Saját közösségi alapelveiket és szabályaikat szem előtt tartva kvázi cenzúrázhatják-e felhasználóikat.⁵⁷ Az ügyben a Római Törvényszék⁵⁸ egyébként úgy határozott, hogy a *Facebook* köteles az alkotmányos elveknek megfelelően működni, a kérdéses döntése azonban a pluralizmus elvét sértette, így kötelezte a közösségi hálót, hogy állítsa vissza a párt törölt fiókját.⁵⁹ Voltak, akik megkérdőjelezték a döntés helyességét,⁶⁰ főként hogy egy másik ügyben a Sienai Törvényszék⁶¹ végzésében a közösségi platformok kezelői és a felhasználók közötti kapcsolatot szigorúan magánjellegűvé tette, elismerve a *Facebook* jogát ahhoz, hogy azon felhasználók oldalát, illetve profilját, amelyek a közösségi médium közösségi alapelveit megsértve gyűlöletbeszéd tevékenységet folytat, deaktiválja.⁶² 2019. márciusi döntésében⁶³ a Legfelsőbb Bíróság viszont azt rögzítette, hogy a tárhelyszolgáltató felelőssége mely esetben áll fenn. Erről akkor beszélhetünk, ha a jogellenes tartalmat a szolgáltató nem távolította el azonnal, illetve ha annak ellenére folytatta a kérdéses tartalom közzétételét, hogy tudott a szolgáltatás igénybevevője által elkövetett jogellenességről, a jogellenességet

54 E-kereskedelem irányelv 14. cikk; 2003/70. tvhr. 16. §

55 E-kereskedelem irányelv 15. cikk; 2003/70. tvhr. 17. §

56 Lásd például: Castellani, 2021, 16. o.

57 Lásd bővebben: Falletta, 2020, 150–155. o.

58 Tribunale di Roma

59 Venanzoni, 2019; Manna, 2020.

60 Falletta, 2020, 158. o.

61 Tribunale di Siena

62 Sienai Törvényszék 2020. január 19-i végzése. Lásd: Falletta, 2020, 158. o.

63 A Legfelsőbb Bíróság 2019. évi 7708. számú ítélete

az elvárható körültekintés mellett érzékelnie kellett volna, vagy lehetősége lenne a szükséges intézkedések megtételére, mivel az eltávolítandó tartalom kapcsán kellő információval rendelkezik.

Intézményi szinten elsősorban a rendőrség és a csendőrség által a gyűlöletbeszéd áldozatai számára a diszkrimináció elleni védelem biztosítása és a törvény előtti egyenlőség garantálása céljából 2010-ben létrehozott Diszkriminációelleni Megfigyelőközpont,⁶⁴ valamint az elsősorban faji vagy etnikai alapú megkülönböztetés elleni védelem eszközei hatékony alkalmazásának felügyelete érdekében a 2000/43/EK *irányelv végrehajtásáról* szóló 2003. évi 215. számú *törvényhozási rendeletben*⁶⁵ létrehozott Nemzeti Faji Megkülönböztetés Elleni Hivatal⁶⁶ említendő meg. A diszkriminatív cselekményekkel kapcsolatos bejelentésekkel és panaszokkal leginkább e két szervhez lehet fordulni Olaszországban. Alapvetően mindkét szerv fogadja a különböző bejelentéseket és szükség esetén tájékoztatja a rendőrséget, emellett pedig kapcsolatot tartanak az áldozatokkal és a védelmet ellátó szervekkel, segítséget nyújtanak az eljárások során és figyelemmel kísérik az ügymenetet. Szót érdemel ezen kívül a Szenátus rendkívüli bizottsága is, amely az intolerancia, a rasszizmus, az antiszemitizmus, valamint a gyűlöletre és erőszakra való felbujtás elleni küzdelemért felel, és tevékenysége körébe sorolható többek között az ilyen jellegű tartalmak internetről való eltávolíttatása is. De számos egyesület és jogvédő szervezet is fontos szerepet játszik a gyűlöletbeszédnek minősülő cselekmények elleni küzdelemben.

Láthatjuk tehát, hogy a jogi keretek hiányossága, de számos más aspektus is sok kérdést és problémát vet fel a gyűlöletbeszéd témakörében, ám ezekre nem csupán a jogszabályi környezet átalakítása, kiegészítése jelenthet megoldást. Természetesen kiemelt fontosságú, hogy például az online gyűlöletbeszéd visszaszorítása érdekében a jogellenes magatartások, a közösségi hálók felhasználóinak és szolgáltatóinak felelőssége vagy mondjuk a jogsértés megvalósításához szükséges minimális címzetti kör egyértelműen meg legyen határozva.⁶⁷ Ugyanakkor, bár a megfelelő szankciók is visszatartó erővel bírhatnak, hosszú távon a gyűlöletbeszéd elkövetése leginkább az azt nem toleráló környezet kialakítása révén előzhető meg, amelynek legfontosabb eszköze az oktatás.⁶⁸

64 Osservatorio per la Sicurezza contro gli Atti Discriminatori

65 Decreto Legislativo 9 luglio 2003, n. 215: Attuazione della direttiva 2000/43/CE per la parità di trattamento tra le persone indipendentemente dalla razza e dall'origine etnica

66 Ufficio Nazionale Antidiscriminazioni Razziali

67 Di Tano, 2017, 114. o.; Castellani, 2021, 11. o.

68 Di Tano, 2017, 121–122. o.

2. A cyberbullying szabályozása

A *bullying* (olaszul *bullismo*) vagy megfélemlítés, illetve a technológia fejlődésével, az elektronikus eszközök és az internet napi szintű használatával, de leginkább a közösségi média megjelenésével a *cyberbullying* (olaszul *cyberbullismo*) vagy kibermegfélemlítés jelensége Olaszországban is komoly, számos területen állami intézkedéseket követelő problémát jelentenek.⁶⁹

Az Oktatási Minisztérium először egy 2007-es irányelvében⁷⁰ foglalkozott a megfélemlítés kérdéskörével, nemzeti szintű intézkedéseket és általános iránymutatásokat rögzítve a jelenség megelőzése és az ellene való sikeres küzdelem érdekében. Az irányelv a nemzetközi szakirodalom általánosan használt fogalmára utalva olyan folyamatos vagy tartós fizikai vagy verbális cselekményként definiálja a megfélemlítést, amely szándékosan más megbántására, illetve másnak való károkozásra irányul. Ez az interakció pedig – amely egy példálózó felsorolás alapján lehet rosszindulatú pletyka, rágalom terjesztése, vagy a kortársaktól való elszigetelés is – nem pusztán egy személyt, hanem jellegénél fogva egész csoportokat érint.⁷¹ A kibermegfélemlítés jelensége már ebben a dokumentumban is megtalálható, azonban még hangsúlyosabban jelenik meg a későbbiekben (a 2015-ben,⁷² 2017-ben,⁷³ majd pedig 2021-ben⁷⁴) elfogadott, hasonló tartalmú miniszteri irányelvekben. Ezek alapvetően a megkezdett intézkedések, mint például a 2007-es irányelv által felállított regionális központok folyamatos működését hivatottak biztosítani, valamint mindegyikben közös, hogy a megfélemlítés megelőzését és leküzdését leginkább az oktatásban látják, vagyis a tájékoztatás és a jelenség minél szélesebb rétegekkel való megismertetése alapvető fontosságú.⁷⁵ Említést érdemel az Oktatási Minisztérium *Safer internet-Generazioni Connesse* nevet viselő projektje, amely az internet és az újfajta média tudatos használatára hívta fel a figyelmet.⁷⁶ Illetve

69 Fierimonte, 2022.; Focaroli, 2020.; Motta, 2020a.; Grandi, 2017, 41–42. o.; Sorrentino–Baldry–Cacace, 2018.

70 A megfélemlítés megelőzésére és az ellene való küzdelemre irányuló nemzeti szintű intézkedésekről és általános iránymutatásokról szóló 2007/16. számú miniszteri irányelv (*Direttiva Ministeriale n. 16 del 5 febbraio 2007: Linee di indirizzo generali ed azioni a livello nazionale per la prevenzione e la lotta al bullismo*)

71 Russo, 2022.

72 A megfélemlítés és kibermegfélemlítés megelőzéséhez és leküzdéséhez szükséges intézkedésekről szóló irányelv (*Linee di orientamento per azioni di prevenzione e di contrasto al bullismo e al cyberbullismo*)

73 A megfélemlítés és kibermegfélemlítés megelőzéséről és leküzdéséről szóló irányelv (*Linee di orientamento per la prevenzione e il contrasto del cyberbullismo*)

74 A megfélemlítés és kibermegfélemlítés megelőzéséről és leküzdéséről szóló irányelv (*Linee di orientamento per la prevenzione e il contrasto del cyberbullismo*)

75 Berlingò, 2018, 1–3. o.; Liberali, 2015, 20–22. o.

76 Bocchini–Montanari, 2018, 349–350. o.

a Fejlesztési Minisztérium által 2014-ben elfogadott önszabályozási kódex⁷⁷ is, amelyben egyes közösségi hálózati szolgáltatásokat nyújtó üzemeltetők és tartalomszolgáltatók vállalták, hogy saját, egyszerűen hozzáférhető és alkalmazható, gyors reagálást biztosító mechanizmust alkalmaznak a kibermegfélemlítésnek tekinthető tevékenységek bejelentése és a káros tartalmak eltávolítása érdekében. Mindezekből az intézkedésekből és kezdeményezésekből kitűnik a megfélemlítés és kibermegfélemlítés elleni határozott, állami szintű fellépésre irányuló politikai akarat.

Országos médianyilvánosságot kapott és nagy visszhangot váltott ki az a novarai eset, amelyben a legnépszerűbb közösségi hálózaton közzétett videók hatására egy tizennégy éves lány öngyilkosságot követett el.⁷⁸ Az ilyen és ehhez hasonló, egyre gyakrabban előforduló esetek hatására a jogalkotó is felismerte, hogy a fiatalok minél teljesebb jogszabályi szintű védelme⁷⁹ szükséges, így pedig indokolt a megfélemlítés, illetve kibermegfélemlítés elleni küzdelem szabályait törvényi szinten rendezni. Számos, a megelőzés és az ilyen fajta magatartások nyomán követésének fontosságát kidomborító törvényjavaslat született.⁸⁰ Ezekben intézkedésként elsősorban a sértő magatartást jelentő adatok eltávolítása és elérhetetlenné tétele jelent meg, intézményi szinten pedig a szükséges intézkedéseket koordináló és cselekvési tervet kidolgozó technikai tanácsok létrehozását, megfigyelőközpontok felállítását, az áldozatsegítésben és a

77 A kibermegfélemlítés megelőzésére és az ellene való küzdelemre vonatkozó önszabályozási kódex (*Codice di autoregolamentazione per la prevenzione e il contrasto del cyberbullismo*)

78 Eremita, 2018, 2–3. o.

79 Lásd bővebben: Donati, 2019, 63–65. o.

80 Lásd például: A kiskorúak védelme és a megfélemlítés – ideértve a kibermegfélemlítést is – megelőzése és leküzdése érdekében hozott rendelkezésekről szóló 2014. évi 2408. számú törvényjavaslat (*Disposizioni a tutela dei minori per la prevenzione e il contrasto del bullismo, anche informatico*); A megfélemlítés – ideértve a kibermegfélemlítést is – megelőzésére és leküzdésére vonatkozó rendelkezésekről szóló 2014. évi 2435. számú törvényjavaslat (*Disposizioni per la prevenzione e il contrasto del bullismo, anche informatico*); Megfélemlítés elleni állandó megfigyelőközpontok létrehozásáról szóló 2014. évi 2534. számú törvényjavaslat. (*Istituzione di un Osservatorio permanente contro il bullismo, anche informatico, le discriminazioni e la violenza*); A megfélemlítés és a kibermegfélemlítés megelőzése és leküzdésére, valamint az internet helyes használatára vonatkozó rendelkezésekről szóló 2014. évi 1311. számú törvényjavaslat (*Disposizioni per la prevenzione e il contrasto del fenomeno del bullismo e del cyberbullismo e per la corretta utilizzazione della rete internet a tutela dei minori*); A megfélemlítés minden megnyilvánulási formájának megelőzésére és az ellene való küzdelemre vonatkozó rendelkezésekről szóló 2010. évi 2391. számú törvényjavaslat (*Disposizioni in materia di prevenzione e di contrasto al fenomeno del bullismo in tutte le sue manifestazioni*); A megfélemlítés és a kibermegfélemlítés megelőzésére és leküzdésére, valamint az internet helyes használatára vonatkozó rendelkezésekről szóló 2014. évi 1620. számú törvényjavaslat (*Disposizioni per la prevenzione e il contrasto del fenomeno del bullismo e del cyberbullismo e per la corretta utilizzazione della rete internet a tutela dei minori*); A megfélemlítés és a kibermegfélemlítés megelőzésére és leküzdésére vonatkozó rendelkezésekről szóló 2014. évi 1986. számú törvényjavaslat (*Disposizioni per la prevenzione e il contrasto del bullismo e del bullismo informatico*).

figyelemfelhívásban kiemelt szerepet játszó iskolahálózat kiépítését látták indokoltnak az előterjesztők. De az egyes tervezetekben megjelent a szakértői oldal bevonásának szükségessége, valamint a minisztérium feladata is az internethasználat tudatosságának növelésében.⁸¹

Végül hosszas parlamenti vitát⁸² és számos módosítást követően 2017 májusában elfogadták⁸³ a *kiskorúak védelméről és a kibermegfélemlítés jelenségének megelőzéséről és megakadályozásáról szóló 2017. évi 71. számú törvényt* (a továbbiakban: 2017/71. tv.),⁸⁴ amelynek deklarált célja a kibermegfélemlítés valamennyi megnyilvánulási formája elleni küzdelem elsősorban preventív jellegű akciók, figyelemfelhívásra irányuló stratégia, az érintett kiskorúak védelme és oktatása, valamint az oktatási intézmények bevonása révén.⁸⁵ Elmondható tehát, hogy a veszélyeztetett korosztály nevelésével, tudatosságának növelésével a 2017/71. tv. a szankcionálás helyett az elkövetés megelőzésére és megakadályozására helyezi a hangsúlyt.⁸⁶ Hiába volt a büntetőjogi jelleg más javaslatok, illetve az elfogadott törvény korábbi tervezetei esetében is erősebb,⁸⁷ a 2017/71. tv. végül nem rögzített új bűncselekményt.⁸⁸ A törvény által a kibermegfélemlítés áldozatául esett személyek számára biztosított intézkedések is inkább a sérelmes állapot megszüntetésére irányulnak, azok megtorló jellege kevésbé releváns, érezhető a jogalkotó büntetőeljárás elkerülésére irányuló szándéka. A hét szakaszból álló törvény legfontosabb újdonságát a kibermegfélemlítés értelmező rendelkezések között rögzített definíciója jelenti. A 2017/71. tv. alkalmazásában kibermegfélemlítésnek minősül a kiskorúak sérelmére elektronikus úton elkövetett nyomásgyakorlás, agresszió, zaklatás, zsarolás, inzultus, becsmélés, rágalmozás, személyazonosság ellopása, megváltoztatása és manipulációja, illetve személyes adatok tiltott kezelése. De ugyancsak kibermegfélemlítésnek minősül a kiskorú családtagjával – vagy családtagjaival – kapcsolatos online tartalmak terjesztése, amelynek szándékoltan és elsődlegesen a kiskorú elleni támadás a célja.⁸⁹ A cyberbullying jogszabályi definícióját nem egyszerű meghatározni, hiszen arra rendkívül sokféleképpen sor kerülhet, illetve az számos magatartással megvalósítható. Látható, hogy igazából az olasz jogalkotó sem vállalkozott erre, hanem inkább egy igen

81 Liberali, 2015, 22–25. o.

82 Eremita, 2018, 3. o.; Focaroli, 2020.

83 A törvény elfogadásáról lásd bővebben: Bocchini–Montanari, 2018, 351–354. o.

84 *Legge 29 maggio 2017, n. 71: Disposizioni a tutela dei minori per la prevenzione ed il contrasto del fenomeno del cyberbullismo* (a továbbiakban: 2017/71. tv.)

85 2017/71. tv. I. § (1) bekezdés

86 Benedetti, 2021, 170.; Bocchini–Montanari, 2018, 349. o.; Racca, 2018.; Ricotta, 2017.; Senor, 2017, 175. o.

87 Bocchini–Montanari, 2018, 353–354. o.; Liberali, 2015, 24. o.

88 Colangelo, 2017, 399–400. o.; Giordano, 2019.; Martorana–Sichi, 2021.

89 2017/71. tv. I. § (2) bekezdés

tág, heterogén felsorolását adta azoknak a magatartásoknak, amelyek kibermegfélemlítésnek minősülhetnek. Ez a heterogenitás egyúttal azonban azt is jelenti, hogy eltérő jellegű és megítélésű cselekményeket helyez egymás mellé az értelmező rendelkezés. Egyes magatartások, mint például a zaklatás, a rágalmozás vagy a jogellenes adatkezelés bűncselekménynek minősülnek, másoknak viszont nincs büntetőjogi relevanciájuk. A meghatározás túlzottan tág volta mellett többen kritikával illették azt is, hogy a 2017/71. tv. szerinti kibermegfélemlítés megalkotásánál a jogalkotó figyelmen kívül hagyta a jelenség nemzetközileg elfogadott szociológiai, illetve kriminológiai fogalmát és jellemzőit, így különösen a sérelmet okozó magatartás ismétlődő jellegét.⁹⁰

Szintén sokan vitatták a jogalkotó azon döntését, hogy bár egyes javaslatokban, illetve a törvényalkotás korábbi fázisában még szerepelt, az elfogadott törvény nem rögzíti a megfélemlítés fogalmát. Egyes vélemények szerint a jogalkotó döntése indokolható, hiszen a kibemegfélemlítés sajátosságai révén időben és térben kötetlenül, fizikai kontaktus és közvetlen kapcsolat nélkül okozhat komoly károkat. A megfélemlítés nagyobb fokú behatároltsága, és következményeinek ebből fakadóan kevésbé súlyos volta miatt tehát elfogadható a két kategória külön jogszabályokban történő rendezése.⁹¹ Mások viszont a két fogalom közötti szoros, elválaszthatatlan viszony miatt komoly hibának tartották, hogy az offline megfélemlítés kimaradt a 2017/71. tv.-ből.⁹² A problémát viszont leginkább az jelenti, hogy ezzel a mulasztással a mai napig nincs a megfélemlítésnek törvényi definíciója.⁹³ A szabályozás kérdése azonban olyannyira napirenden van, hogy 2020 júniusa óta két, a megfélemlítés kategóriáját a 2017/71. tv.-be beemelő törvénytervezet is a Szenátus előtt van. Mindkét tervezet a 2017/71. tv. céljaként deklarálná nem csak a kibertérben megvalósuló, hanem a „hagyományos” megfélemlítés elleni küzdelmet, és az értelmező rendelkezések közé is beemelnék a bullying definícióját. Utóbbi részletessége alapján azonban különbség mutatkozik a két tervezet között. Az egyik⁹⁴ a jelenlegi, kibermegfélemlítésről szóló meghatározást egészítené ki a megfélemlítés betoldásával, így ugyanazokat a magatartásokat minősítené

90 Benedetti, 2021, 167–168. o.; Bocchini–Montanari, 2018, 354–356. o.; Colangelo, 2017, 399. o.; Motta, 2020a.; Rospi, 2017, 465–466. o.; Senor, 2017, 175–176. o.; Eremita, 2018, 6–7. o.

91 Benedetti, 2021, 168–169. o.; Motta, 2020a.

92 Rospi, 2017, 474. o.

93 Motta, 2020b.

94 Az Olasz Btk., a 2017/71. tv. és a fiatalkorúak bíróságának létrehozásáról szóló 1934. évi 1404. számú királyi rendelet módosításáról, valamint a megfélemlítés megelőzéséről és leküzdéséről, illetve a kiskorúak nevelési intézkedéseiről szóló 1690. számú törvénytervezet (*Modifiche al codice penale, alla legge 29 maggio 2017, n. 71, e al regio decreto-legge 20 luglio 1934, n. 1404, convertito, con modificazioni, dalla legge 27 maggio 1935, n. 835, in materia di prevenzione e contrasto del fenomeno del bullismo e di misure rieducative dei minori*).

üldözendő cselekménynek. A másik⁹⁵ azonban külön bekezdésben rögzítené, hogy a törvény alkalmazásában megfélemlítés az egy vagy több kiskorú sérelmére egy személy vagy személyek csoportja által ismétlődő jelleggel elkövetett agresszió vagy zaklatás, amelynek célja szorongás vagy félelem kiváltása, illetve az áldozat elszigetelése vagy kirekesztése. Ugyancsak megfélemlítésnek minősül a fizikai vagy pszichikai erőszak és nyomásgyakorlás, öngyilkosságra vagy önkárosításra való felbujtás, fenyegetés, zsarolás, sértegetés, valamint – akár nyelvi, etnikai, vallási, nemi hovatartozáson, szexuális irányultságon, fizikai megjelenésen, fogyatékonyságon vagy más személyes, illetve társadalmi tulajdonságon alapuló – gúnyolódás. E törvénytervezet tehát önálló, a felsorolt magatartások tekintetében azonban mégis hasonló fogalmat alkotna.⁹⁶

Említésre érdemes, hogy több régió is – így például Campania,⁹⁷ Lombardia⁹⁸ és Piemont⁹⁹ régiók – regionális törvényt fogadott el a megfélemlítés és kibermegfélemlítés valamennyi megnyilvánulása elleni küzdelem jegyében. Az ezekben a jogszabályokban – ahol tehát ugyan csak regionális szinten, de megjelenik az offline megfélemlítés is – foglalt rendelkezések elsősorban a jelenség megelőzését lehetővé tévő intézkedések elrendelését, így kampányok lefolytatását, kulturális vagy sportrendezvények megtartását, tanároknak szóló képzések indítását, valamint regionális szintű tanácsok és cselekvési terv létrehozását biztosítják.¹⁰⁰

2.1. A 2017/71. tv. által biztosított eszközök a cyberbullying elleni küzdelemben

A 2017/71. tv. két olyan intézményt is rögzít a cyberbullying áldozatai számára, amelyek a bűncselekménynek nem minősülő magatartások esetén is alkalmazhatók vagy éppen a büntetőeljárás elkerülése a céljuk.

95 A 2017/71. tv. módosításáról, valamint a megfélemlítés és kibermegfélemlítés elleni egyéb intézkedésekről szóló 1743. számú törvénytervezet (*Modifiche alla legge 29 maggio 2017, n. 71, e altre disposizioni per il contrasto dei fenomeni del bullismo e del cyberbullismo*)

96 Lásd bővebben: Motta, 2020b.; Russo, 2022.

97 Campania régió 2017. évi 11. számú regionális törvénye a megfélemlítés és a kibermegfélemlítés megelőzéséről és leküzdéséről (*Disposizioni per la prevenzione ed il contrasto dei fenomeni del bullismo e del cyberbullismo nella Regione Campania*)

98 A megfélemlítés és a kibermegfélemlítés megelőzésére és leküzdésére irányuló regionális beavatkozások szabályozásáról szóló 2017. évi 1. számú regionális törvény (*Disciplina degli interventi regionali in materia di prevenzione e contrasto al fenomeno del bullismo e del cyberbullismo*)

99 A megfélemlítés és a kibermegfélemlítés megelőzésére és leküzdésére vonatkozó rendelkezésekről szóló 2018. évi 2. számú regionális törvény (*Disposizioni in materia di prevenzione e contrasto dei fenomeni del bullismo e del cyberbullismo*)

100 Giordano, 2019.; Rospì, 2017, 474–475. o.

A tizennegyedik életévét betöltött kiskorú, a kiskorú szülője, illetve a szülői felügyeleti jogot gyakorló személy kérelemmel fordulhat az adatkezelőhöz, vagy a weboldal, illetve a közösségi média üzemeltetőjéhez a kiskorú személy interneten terjesztett – URL-címmel beazonosított – adatainak kitakarása, eltávolítása, valamint zárolása érdekében, abban az esetben, ha az nem minősül a *személyes adatok védelméről szóló kódex*¹⁰¹ szerinti tiltott adatkezelésnek.¹⁰² A nevezett kódex értelmében a személyes adatok hasznoszerzés céljából történő és másnak kárt okozó kezelése – hacsak súlyosabb bűncselekmény nem valósul meg – szabadságvesztés büntetéssel sújtható.¹⁰³ Ha a kérelem kézhezvételét követő huszonnégy órán belül a megkeresett adatkezelő vagy weboldal-üzemeltető nem nyilatkozik úgy, hogy eleget tesz az abban foglaltaknak, vagy negyvennyolc órán belül nem hajtja azt végre, illetve ha a felelős adatkezelőt vagy médiaüzemeltetőt nem lehet beazonosítani, az érintett a Személyes Adatok Védelméért Felelős Hatósághoz¹⁰⁴ fordulhat bejelentésével vagy panaszával.¹⁰⁵ Ez a sajátos jogorvoslat¹⁰⁶ tehát a sérelmes adatok, információk elérhetetlenné tételének felelősségét a weboldal-üzemeltetőkre¹⁰⁷ telepíti, amely definíció – a 2017/71. tv. értelmező rendelkezése értelmében – az összes olyan internetes tartalmat kezelő szolgáltatót felöleli, amelynek felületén kibermegfélemlítésnek minősülő magatartás tanúsítható.¹⁰⁸ Ezt az igencsak általánosan és tágan meghatározott fogalmat ráadásul a törvény kifejezetten elhatárolja az Elektronikus kereskedelemről szóló irányelvet az olasz jogba átültető törvényhozási rendeletben rögzített kategóriáktól. A közösségi média üzemeltetőjének definícióját pedig, amely az uniós fogalomrendszerben tárhelyszolgáltatóként azonosítható, nem is adja meg.¹⁰⁹ Mindezek miatt a weboldal üzemeltetőjének meghatározását többen kritizálták.¹¹⁰ Ugyancsak sokan felvetették a sérelmes adatok eltávolításának eszköze kapcsán a szabad véleménynyilvánításhoz való alkotmányos jog és a kibermegfélemlítés elleni küzdelem közötti konfliktus problematikáját. Hiszen a szabályozás értelmében az adott weboldal üzemeltetőjének kell döntést hoznia arról, hogy mely tartalmak jogellenesek, minősülnek például zaklatásnak, rágalmazásnak vagy nyomásgyakorlásnak, és távolítandók el emiatt. E „cenzori tevékenysége” során a weboldal üzemeltetője sem

101 Codice in materia di protezione dei dati personali (a továbbiakban: Adatvédelmi tv.)

102 Trattamento illecito di dati

103 Adatvédelmi tv. 167. §

104 Garante per la protezione dei dati personali

105 2017/71. tv. 2. §

106 Ricotta, 2017.

107 Gestore del sito internet

108 2017/71. tv. 1. § (3) bekezdés

109 Bocchini–Montanari, 2018, 356–365. o.; Colangelo, 2017, 401–402. o.; Morelli, 2017.

110 Lásd például: Rospi, 2017, 466–467. o.; Senor, 2017, 176. o.; Eremita, 2018, 8. o.

túl szigorú, sem pedig túl megengedő nem lehet, hiszen előbbi esetben a véleménynyilvánítás szabadságát korlátozná, utóbbi esetben pedig a kibermegfélemlítés megelőzésére irányuló jogpolitikai szándéknak nem felelne meg.¹¹¹ Mindezen döntésre pedig rendkívül rövid határidő áll rendelkezésére,¹¹² amely szűkös keretek azonban a kibermegfélemlítés elleni hatékony fellépés érdekében elengedhetetlenek, hiszen a sérelmes tartalom elterjedésének veszélye az idő múlásával folyamatosan növekszik.¹¹³ Viszont ahogy láttuk, a jogszabály értelmében az adatkezelő vagy a weboldal-üzemeltető érdemi eljárásának hiányában lehetőség van a Személyes Adatok Védelméért Felelős Hatóság eljárását kérni. Az a hozzá beérkezett kérelmeket és panaszokat azok kézhezvételétől számított negyvennyolc órán belül köteles elbírálni, miután az előzetes vizsgálat keretében megállapította, hogy a panasz vagy bejelentés megalapozott, és a hatósági intézkedés feltételei fennállnak. A *személyes adatok védelméről szóló kódex* értelmében a Személyes Adatok Védelméért Felelős Hatóság határozata ellen fellebbezés formájában bírósági jogorvoslatnak van helye.¹¹⁴ Tehát végső soron bírói fórum dönthet arról, hogy az online térben közzétett tartalom eltávolítható-e azért, mert kibermegfélemlítésnek minősül.

Mindaddig, amíg nem kerül sor feljelentésre, a 2017/71. tv. 7. §-a lehetőséget ad a *közbiztonság és a szexuális erőszak elleni küzdelemre, valamint a zaklatási cselekményekre vonatkozó sürgős intézkedésekről szóló 2009. évi 11. számú törvényerejű rendeletben* (a továbbiakban: 2009/11. tvr.)¹¹⁵ rögzített figyelmeztetési eljárás¹¹⁶ alkalmazására, abban az esetben, ha egy tizennegyedik életévét betöltött kiskorú egy másik kiskorú sérelmére az olasz Btk. 594. §-a szerinti becsületsértésnek, 595. §-ában rögzített rágalmazásnak, vagy 612. §-a szerinti fenyegetésnek, illetve a *személyes adatok védelméről szóló kódexben* rögzített tiltott adatkezelésnek minősülő cselekményt követett el online formában.¹¹⁷ A 2009/11. tvr. értelmében amíg az olasz Btk. alapján nem tesznek feljelentést, a sértett a tényállásról jogosult értesíteni a közbiztonsági hatóságot, egyúttal pedig kérelmezheti, hogy a magatartás tanúsítója figyelmeztetésben részesüljön. A figyelmeztetés megtételét megelőzően, amennyiben szükséges, lehetőség van a nyomozó hatóságtól felvilágosítás, illetve a tények ismertetésének kérésére. Ha mindezek alapján a kérelem megalapozott, a sérelmezett cselekmény elkövetőjét figyelmeztetésben szólítják fel a

111 Benedetti, 2021, 170–171. o.; Bocchini–Montanari, 2018, 367–368. o.

112 Colangelo, 2017, 403. o.

113 Eremita, 2018, 10. o.

114 Adatvédelmi tv. 143–144. §; Lásd bővebben: Bocchini–Montanari, 2018, 372–376. o.

115 Decreto Legge 23 febbraio 2009, n. 11: *Misure urgenti in materia di sicurezza pubblica e di contrasto alla violenza sessuale, nonche' in tema di atti persecutori* (a továbbiakban: 2009/11. tvr.)

116 Ammonimento

117 2017/71. tv. 7. § Lásd bővebben: Bocchini–Montanari, 2018, 379–381. o.; Colangelo, 2017, 410–412. o.; Eremita, 2018, 10–12. o.

jogszabályoknak megfelelő magatartás tanúsítására. A figyelmeztetés főszabály szerint szóbeli, azonban jegyzőkönyvet készítenek róla, amelynek másolatát a kérelmezőnek és a figyelmeztetettnek is eljuttatják.¹¹⁸ A jogalkotó szándéka a figyelmeztetés intézményének kibermegfélemlítés esetén való alkalmazhatósága kapcsán egyértelműen a büntetőeljárások elkerülésére, megelőzésére irányult,¹¹⁹ azonban számos kérdés merült fel az elfogadott jogszabályszöveg kapcsán. Így sokan értetlenkedve fogadták az olasz Btk. 594. §-ában rögzített becsületsértésre való hivatkozást, amely bűncselekményt 2016-ban törölték az olasz Btk.-ból, így a 2017/71. tv. elfogadásakor már több mint egy éve nem volt hatályban. (A rendelkezés egyébként a 2017/71. tv. hatályos szövegében még mindig ugyanúgy megtalálható.) Ráadásul a hivatkozott bűncselekmények egy része – a fenyegetés minősített esete és a tiltott adatkezelés – hivatalból üldözendő, vagyis a hatóság köteles azt bejelenteni, így pedig a büntetőeljárás elkerülhetetlen.¹²⁰ Egyes vélemények pedig azt hiányolták, hogy a 2017/71. tv. a 2009/11. tvr. további, a figyelmeztetés következményeit rögzítő rendelkezéseire is hivatkozzon, és valamilyen formában szankciós jelleggel bírjon.¹²¹

E körben említést érdemelnek a kibermegfélemlítés elleni küzdelemben hasznosítható állami pénzeszközök is. A 2017/71. tv. az *Európa Tanács Budapesten, 2001. november 23-án kelt Számítástechnikai Bűnözésről szóló Egyezményének kihirdetéséről* szóló 2008. évi 48. számú törvény¹²² 12. §-a által az internetes gyermekpornográfia elleni küzdelem és a nemzetgazdasági jelentőségű információs infrastruktúrák védelme érdekében létrehozott alaptól¹²³ három évre, 2019-ig évi kétszázháromezer eurót biztosított a biztonságos internethasználatot és a kibermegfélemlítés megelőzését célzó iskolai képzések finanszírozására.¹²⁴ Ilyen és hasonló célokra az állam a későbbiekben is biztosított anyagi fedezetet. A 2022. évi költségvetés¹²⁵ előírta egy állandó alap¹²⁶ létrehozását a kibermegfélemlítés elleni küzdelem érdekében. Az Oktatási Minisztérium rendeletével életre hívott állandó alap kétmillió eurós forrást biztosít amatőr sportegyesületek,

118 2009/11. tvr. 8. §

119 Bocchini–Montanari, 2018, 379. o.

120 Senor, 2017, 176–177. o.; Rospi, 2017, 471–473. o.

121 Eremita, 2018, 12. o.

122 Legge 18 marzo 2008, n. 48: Ratifica ed esecuzione della Convenzione del Consiglio d'Europa sulla criminalita' informatica, fatta a Budapest il 23 novembre 2001, e norme di adeguamento dell'ordinamento interno

123 Fondo per il contrasto della pedopornografia su internet e per la protezione delle infrastrutture informatiche di interesse nazionale

124 2017/71. tv. 6. §

125 Legge 30 dicembre 2021, n. 234: Bilancio di previsione dello Stato per l'anno finanziario 2022 e bilancio pluriennale per il triennio 2022-2024 (a továbbiakban: 2021/234. tv.)

126 Fondo permanente per il contrasto del fenomeno del cyberbullismo

oktatási intézmények és kiskorúak védelmével foglalkozó egyesületek számára a 2022-es évre, hogy a kiskorúak számára biztosított oktatást, valamint a megelőzési és figyelemfelhívási tevékenységüket finanszírozni tudják.¹²⁷ Mind a 2017/71. tv. rendelkezése, mind pedig az állandó alap kapcsán napvilágot láttak egyébként a rendelkezésre bocsátott források mennyiségét kevesellő vélemények, mondván, a társadalom nagy részét érintő, ilyen jelentőségű probléma megoldása ennél komolyabb pénzügyi beavatkozást kíván.¹²⁸

2.2. A cyberbullying büntetőjogi relevanciája

Ahogy arra korábban is utaltunk, az olasz Btk. nem rögzíti önálló bűncselekményként a kibermegfélemlítést (sem pedig a megfélemlítést), és hiába tűnt úgy sokáig a törvényalkotási folyamat során, ezen a 2017/71. tv. elfogadása sem változtatott. Felmerülhet a kérdés, hogy egyáltalán jogos elvárás-e ez a jogalkotótól, hiszen – ahogyan azt a 2017/71. tv meghatározása is jól szemlélteti – annyi különböző jellegű és megítélésű elkövetési magatartásról beszélhetünk a kibermegfélemlítés kapcsán, hogy azok egyetlen tényállásba való beillesztése csak problémákat és kérdéseket vetnének fel. Ezzel szemben számos, tipikusan kibermegfélemlítést megvalósító vagy azzal szorosan összefüggő cselekményt és magatartást büntetni rendelő bűncselekményt találunk az olasz jogrendszerben.¹²⁹ A kibermegfélemlítés törvényi definíciójában megjelenő zaklatás,¹³⁰ zsarolás,¹³¹ rágalalmazás,¹³² illetve a személyazonosság eltulajdonítása vagy manipulációja¹³³ egyaránt pénzbírsággal vagy szabadságvesztéssel járó bűncselekmények, a tiltott adatkezelést pedig a *személyes adatok védelméről szóló kódex* rendeli büntetni a fentiekben bemutatottak szerint. A figyelmeztetési eljárásról szóló paragrafus hivatkozik még a fenyegetés¹³⁴ bűncselekményére is, amely szintén szabadságvesztés büntetést vonhat maga után, ha például nyilvános helyen vagy névtelenül követik el. Mindezek mellett pedig említést érdemel több olyan tényállás is, amelyre bár kifejezetten nem hivatkozik a 2017/71. tv., mégis relevanciával bírnak e tárgykör kapcsán.

127 2021/234. tv. 1. § (671)–(674) bekezdés; Russo, 2022.

128 Russo, 2022.; Senor, 2017, 177. o.

129 Lásd: Bocchini–Montanari, 2018, 347–348. o.; Giordano, 2019.; Motta, 2020a.; Motta, 2020b.; Racca, 2018.; Villafrate, 2022.; Eremita, 2018, 4–6. o.; Grandi, 2017, 51–53. o.

130 Olasz Btk. 660. § – *Molestia o disturbo alle persone*; Lásd például: Martorana–Sichi 2022.

131 Olasz Btk. 629. § – *Estorsione*

132 Olasz Btk. 595. § – *Diffamazione*; Lásd például: Panattoni, 2020, 310–314. o.

133 Olasz Btk. 494. § – *Sostituzione di persona*

134 Olasz Btk. 612. § – *Minaccia*

Így ki kell emelni a 2009/11. tvr. által megalkotott és az olasz Btk.-ba beemelt¹³⁵ üldöztetési cselekmények¹³⁶ elnevezésű bűncselekményt. Eszerint – hacsak súlyosabb bűncselekmény nem valósul meg – szabadságvesztéssel büntetendő, aki ismétlődően elkövetett fenyegetéssel vagy zaklatással másban tartós és súlyos szorongást, illetve megalapozott félelmet kelt saját vagy közeli hozzátartozója biztonsága kapcsán, vagy életmódjának megváltoztatására kényszeríti. Súlyosabbnak minősül a bűncselekmény, ha azt a sértettel érzelmi kapcsolatban álló személy követi el, és még súlyosabbnak, ha a bűncselekmény sértettje kiskorú, fogyatékkal élő személy vagy terhes nő. Ugyancsak minősített esetről beszélhetünk abban az esetben is, ha az üldöztetési cselekményt informatikai vagy más elektronikus eszköz segítségével követik el. Elmondható tehát, hogy e tényállás olasz Btk.-ba emelésével az üldöztetés és zaklatás számos más formája mellett, azokkal egy közös tényállásban, minősített esetként a kibermegfélemlítés egy típusa, illetve megvalósulási módja, az online zaklatás (ún. *cyberstalking*) büntetőjogi relevanciát kapott jóval a 2017/71. tv. elfogadását megelőzően.¹³⁷ Ehhez hasonlóan kiemelendő az olasz Btk., a büntetőeljárás törvény, valamint a családon belüli erőszak és nemi erőszak áldozatainak védelmére vonatkozó egyéb rendelkezések módosításáról szóló 2019. évi 69. számú törvény¹³⁸ által bevezetett szexuális tartalmú képek és videók terjesztésének bűncselekménye. A köznyelvben bosszúpornóként ismert jelenséget pónalizáló tényállás értelmében pénzbírsággal vagy akár szabadságvesztéssel is büntethető, aki azok elkészítését vagy eltulajdonítását követően az érintett személyek beleegyezése nélkül küld, továbbít, terjeszt vagy tesz közzé szexuális tartalmú képeket, illetve videókat.¹³⁹ De meg kell említeni a szintén szabadságvesztéssel büntethető kényszerítés,¹⁴⁰ magánéletbe való jogellenes beavatkozás,¹⁴¹ illetve bántalmazás¹⁴² bűncselekményeket is. Utóbbi esetében a bántalmazásból származó testi sérülés mellett a lelki betegség is olyan eredménynek minősül, mely esetén a bűncselekmény megvalósul. Illetőleg a legsúlyosabb esetekben felmerülhet az öngyilkosságban közreműködés¹⁴³ büntette is, ha valaki mást öngyilkosságra rábír, más öngyilkossági szándékát erősíti, vagy annak végrehajtását bármilyen

135 Lásd: Guerini, 2012, 17–20. o.

136 Olasz Btk. 612-bis § – *Atti persecutori*

137 Lásd bővebben: Crisafi, 2021.; Foligno, 2016.; Cassani, 2018, 1–6. o.; De Simone, 2013, 7–17. o.; Guerini, 2012, 25–39. o.

138 *Legge 19 luglio 2019, n. 69: Modifiche al codice penale, al codice di procedura penale e altre disposizioni in materia di tutela delle vittime di violenza domestica e di genere*

139 Lásd bővebben: Buffagni, 2022.; Biarella, 2019.

140 Olasz Btk. 611. § – *Violenza o minaccia per costringere a commettere un reato*

141 Olasz Btk. 615-bis § – *Interferenze illecite nella vita privata*

142 Olasz Btk. 582. § – *Lesione personale*

143 Olasz Btk. 580. § – *Istigazione o aiuto al suicidio*

módon segíti. E magatartás súlyosabb büntetést von maga után, ha a sértett kiskorú vagy tizennégy év alatti, illetve ha értelmi fogyatékossgal élő vagy pedig ittas, illetve bódult állapotban van.

3. A cyberbullying megelőzésével kapcsolatos szabályozás és gyakorlat

Ahogy arra a korábbiakban is kitértünk, Olaszországban a kibermegfélemlítés elleni küzdelem elsősorban a megfelelő tájékoztatásra és oktatásra helyezi a hangsúlyt, amely a törvényi szabályozásból is egyértelműen kitűnik. A kormányzat szereplői, illetve az oktatási intézmények számára számos olyan feladatot és kötelezettséget rögzít a 2017/71. tv., amely a kibermegfélemlítés megelőzését célozza. E körbe sorolhatók a cyberbullying megelőzése érdekében hozott integrált cselekvési terv, valamint az Oktatási Minisztérium által meghatározott időközönként kibocsátott irányelvek.¹⁴⁴

A 2017/71. tv. alapján a miniszterelnök rendeleti úton köteles felállítani egy cyberbullying elleni küzdelemmel foglalkozó technikai tanácsot, amelynek tagjai közé az egyes minisztériumok – így a Belügyminisztérium, az Oktatási Minisztérium, a Felsőoktatásért és Kutatásért felelős Minisztérium, a Munkaügyi és Szociálpolitikai Minisztérium, az Igazságügyi Minisztérium, a Fejlesztési Minisztérium, illetve az Egészségügyi Minisztérium – mellett olyan hatóságok, mint a Személyes Adatok Védelméért Felelős Hatóság, a Gyermek és Sérültek Jogaiért Felelős Hatóság¹⁴⁵ vagy a Nemzeti Hírközlési Hatóság,¹⁴⁶ valamint a kiskorúak jogainak védelmét szolgáló egyesületek delegálnak képviselőket.¹⁴⁷ Ez a tanács készíti el az Európai Unió irányelveivel, valamint a Fejlesztési Minisztérium által elfogadott önszabályozási kódexszel összhangban – az oktatási, illetve a felsőoktatásért és kutatásért felelős minisztérium koordinálásával – az integrált cselekvési tervet¹⁴⁸ a cyberbullying elleni küzdelem jegyében. E dokumentum tartalmazza és foglalja össze azokat a kezdeményezéseket, illetve kampányokat, amelyek az állampolgárokat tájékoztatják a kibermegfélemlítés jelenségével, veszélyével, illetőleg megelőzésével vagy a rendelkezésre álló jogorvoslati és más eszközökkel

144 Rospi, 2017, 462–464. o.

145 *Autorità garante per l'infanzia e l'adolescenza*

146 *Autorità per le Garanzie nelle Comunicazioni*

147 2017/71. tv. 3. § (1) bekezdés; Bocchini–Montanari, 2018, 382. o.

148 *Piano di azione integrato*

kapcsolatban.¹⁴⁹ A technikai tanács egyébként minden évben köteles tevékenységéről a parlament mindkét kamarájának beszámolni.¹⁵⁰

Mindemellett az Oktatási Minisztérium két évente irányelvet kell hogy elfogadjon a megfélemlítés és kibermegfélemlítés megelőzése és leküzdése tárgyában.¹⁵¹ Ilyen, illetve ehhez hasonló iránymutatásokat egyébként – ahogyan arra az előző fejezetben kitértünk – korábban is bocsátott ki a minisztérium, ám a 2017/71. tv. megerősítette ezt a kötelezettségét. Az irányelvnek – az *oktatási és képzési rendszer reformjáról szóló 2015. évi 107. számú törvénnyel*¹⁵² összhangban – ki kell térnie többek között az iskolai személyzet megfelelő képzésére, valamint a diákok, illetve öregdiákok cyberbullying megelőzésében és a szükséges nevelési intézkedések vonatkozásában megvalósuló szerepvállalására.¹⁵³ A 2017/71. tv. alapján valamennyi iskolának referenst kell választania a pedagógusok közül, aki a cyberbullying megelőzésére és leküzdésére irányuló kezdeményezéseket megfelelően koordinálja.¹⁵⁴ Emellett valamennyi oktatási intézmény köteles a tanulókat a tudatos internethasználatra, illetve az információs technológiák használatával járó jogok és köteleességek ismeretére nevelni, illetve oktatni.¹⁵⁵

Az Oktatási Minisztérium legutóbbi, a *megfélemlítés és kibermegfélemlítés megelőzéséről és leküzdéséről szóló 2021. évi irányelve* meghatározza, hogy a kibermegfélemlítés esetén alkalmazott iskolai szankciói milyen követelményeknek kell hogy megfeleljenek, illetve rögzíti azokat az intézkedéseket, amelyek az oktatási intézmények rendelkezésére állnak a megfélemlítés és kibermegfélemlítés elleni küzdelem során. Ezeket két csoportra osztja az irányelv. Az elsődleges intézkedések között rögzíti a veszélyeztetett tanulók felmérését, megfigyelését, a káros viselkedés kiszűrését, valamint a tanárok és a diákok számára egyaránt biztosított megfelelő képzést és tájékoztatást. A csupán tanácsolt intézkedések között pedig a megfélemlítés és kibermegfélemlítés kérdőívek útján történő felderítése, iskolai bejelentési rendszer kialakítása, megelőzésért felelős munkacsoport felállítása, valamint pszichológiai segítségnyújtás biztosítása is szerepel. Az irányelv emellett a megelőzés három szintjét felvázolva sorol fel példálózó jelleggel olyan tevékenységeket és intézkedéseket, amelyek a megfélemlítés és kibermegfélemlítés jelenségei kapcsán alkalmazandók lennének. Az elsődleges vagy univerzális megelőzést

149 2017/71. tv. 3. § (2)–(5) bekezdés

150 2017/71. tv. 3. § (6) bekezdés

151 2017/71. tv. 4. § (1) bekezdés; Motta, 2020a.

152 *Legge 13 luglio 2015, n. 107: Riforma del sistema nazionale di istruzione e formazione e delega per il riordino delle disposizioni legislative vigenti*

153 2017/71. tv. 4. § (2) bekezdés

154 2017/71. tv. 4. § (3) bekezdés

155 2017/71. tv. 4. § (5) bekezdés

szolgálná az egész lakosság tudatosságának fokozása, amely törekvés az iskolai tananyag összeállításakor is megjelenhet. Ezt a célt szolgálhatják a kötelező olvasmányok, különböző vitaestek vagy akár az osztályközösség erősítésére irányuló események is. A másodlagos megelőzési tevékenységek a veszélyeztetett csoportokra vagy olyan személyekre kell hogy irányuljanak, akik már a megfélemlítés áldozatául estek. Ennek érdekében olyan beavatkozási tervvel kell rendelkezniük az iskoláknak, amely a helyi szakszolgálatok, a tanárok, a szülők és akár a diákok közreműködésével minél hamarabb, a megfélemlítés minél korábbi szakaszában elhárítja a veszélyt. A harmadlagos megelőzés intézkedései pedig azokat a csoportokat kell hogy célozzák, amelyekben a megfélemlítés, illetve kibermegfélemlítés jelen van. Az akut vagy sürgős helyzetek felderítése érdekében bejelentési rendszer működtetése célszerű, az iskolákban megfelelően képzett személyekből álló operatív csoportoknak kell a szituációkat alaposan kivizsgálni, a legmegfelelőbb intézkedés alkalmazásáról döntenet, illetve a helyzetet és a beavatkozást nyomon követni. Az irányelv megfélemlítés elleni, illetve vészhelyzeti csoportok létrehozását irányozza elő az iskolák számára. Előbbi az igazgatóból, a referensként kijelölt tanárból és más szakemberekből – iskolapszichológus, szakpedagógus vagy egészségügyi dolgozó – kell hogy álljon, utóbbi pedig más oktatási intézményekkel vagy akár a rendvédelmi szervekkel való együttműködést segítené. Mindkét intézmény feladata az iskolaigazgató segítése a bullying, illetve cyberbullying megelőzése és a beavatkozási intézkedések végrehajtása kapcsán. A megfélemlítés elleni csoport minden tanév végén köteles a releváns eseteket, illetve azok számát a regionális szinten kijelölt referensnek bejelenteni. Az irányelvhez két melléklet is tartozik. Az első részletesen rögzíti az akut helyzetek kezelése során az iskolák által alkalmazandó beavatkozási protokollt, kitérve az áldozat, az elkövető, illetve csoportos elkövetők vonatkozásában tanúsítandó magatartásra. A második melléklet pedig ajánlásokat fogalmaz meg az iskola személyzete számára, és munkakörönként rendezi a felelősségi kérdéseket.

E körben meg kell említeni, hogy hivatalos honlapján az Oktatási Minisztérium a két definíciót egymás mellé állítva részletesen ismerteti a megfélemlítés és kibermegfélemlítés fogalmát,¹⁵⁶ illetve számos civil szervezet is végez hasonló tájékoztatási tevékenységet. Utóbbiak közül kiemelendő a bullismo.it weboldal, amely átfogóan és rendkívül szemléletesen mutatja be a megfélemlítés és kibermegfélemlítés jelenségét, külön kitérve az áldozatok számára rendelkezésre álló jogszabályi és más jellegű eszközökre is.

156 Az Oktatási Minisztérium megfélemlítésről és kibermegfélemlítésről szóló tájékoztatása elérhető: <https://www.miur.gov.it/bullismo-e-cyberbullismo> (Letöltve: 2022. június 30.)

4. A szolgáltatók és intézmények felelőssége

A szolgáltatók felelőssége kapcsán a korábban leírtakra kell visszautalnunk, illetve azokat érdemes röviden átszámélnunk. A 2017/71. tv. lehetőséget biztosít a kibermegfélémlítés áldozatai – illetve azok szülei – számára, hogy az online felületen közzétett sérelmes tartalmakat eltávolítsák, vagy más módon elérhetetlenné tegyék. A törvény a weboldal, illetve a közösségi média üzemeltetőjét kötelezi arra, hogy a beérkezett kérelem alapján távolítsa el vagy tegye hozzáférhetetlenné az érintett adatokat, amennyiben megalapozottnak tartja a kérelmet. Tehát a weboldal üzemeltetője, vagyis – a törvényi definíció értelmében – valamennyi internetes tartalmat kezelő szolgáltató, amelynek felületén kibermegfélémlítésnek minősülő magatartás tanúsítható, jogosult megállapítani, hogy a közzétett információ vagy vélemény cyberbullyingnak minősül-e. Ugyan a szolgáltatók tértelensége vagy az eltávolítás megtagadása esetén van lehetőség a Személyes Adatok Védelméért Felelős Hatóság eljárását kérni, és az annak végén meghozott határozat ellen bírósági jogorvoslatnak is helye van, de a weboldal üzemeltetőjének kiemelt szerepe megkérdőjelezhetetlen. Ezt a megoldást viszont sokan kritikával is illették, mondván, ilyen döntést nem biztos, hogy ezeknek a szolgáltatóknak a hatáskörébe kellene utalni. Ráadásul a 2017/71. tv. szerinti definíció nincs összhangban az uniós szabályozás fogalmaival.

Fontos kitérni az iskolák felelősségének kérdésére is. A 2017/71. tv. értelmében abban az esetben, ha bűncselekménynek nem minősülő cyberbullying-cselekményről szerez tudomást, az iskola igazgatója köteles az érintett kiskorúak szüleit, gyámját vagy a szülői felügyeletet gyakorló személyeket értesíteni, illetve egyidejűleg köteles megtenni a szükséges nevelési intézkedéseket.¹⁵⁷ Az oktatási intézmények ugyanis kötelesek – a *középiszkolai alapszabályról* szóló 1998. évi 249. számú köztársasági elnöki rendelet¹⁵⁸ által lefektetett előírásoknak megfelelő – szabályzatukban¹⁵⁹ a kibermegfélémlítésnek minősülő magatartásokkal szemben, az elkövetett cselekmények súlyával arányos fegyelmi szankciókat rögzíteni.¹⁶⁰ Az Oktatási Minisztérium 2021-es iránymutatásai alapján a szankciók elsődlegesen az okozott kár megtérítésére, illetve a sérelmes helyzet helyreállítására irányulnak, és alapvetően azt a funkciót kell hogy betöltsék, hogy az elkövető rádöbbenjen magatartásának súlyosságára. A megfélémlítés és kibermegfélémlítés elleni küzdelem szabályrendszerének részletes kidolgozásában, ideértve a szankciók

157 2017/71. tv. 5. § (1) bekezdés; Berlingò, 2018, 11. o.; Rospi, 2017, 471. o.

158 *Decreto del Presidente della Repubblica 24 giugno 1998, n. 249: Regolamento recante lo statuto delle studentesse e degli studenti della scuola secondaria* (a továbbiakban: 1998/249. elnöki rendelet)

159 1998/249. elnöki rendelet 4. §

160 2017/71. tv. 5. § (2) bekezdés

meghatározását is, az iskola autonómiája érvényesül, azt az igazgató a bullying és cyberbullying kapcsán referensnek kijelölt pedagógussal közösen jogosult megalkotni. Ezeket a fegyelmi intézkedéseket pedig az iskolatanács által is jóváhagyott iskolai szabályzat mellett a beiratkozás során a szülők és a gyermekek által is aláírandó, az iskola, a szülők és a diákok jogait és kötelezettségeit rögzítő felelősségi megállapodásban¹⁶¹ is fel kell tüntetni. Sőt mindezen információkat az iskola honlapján is közzé kell tenni. Ami a tanári kar tagjait, illetve a többi iskolai dolgozót illeti, valamennyien kötelesek minden megfélemlítési vagy kibermegfélemlítési incidenst, amelyről közvetlenül vagy közvetve tudomást szereztek, az igazgatónak, a referensnek vagy a zaklatási csoportnak bejelenteni, és kezdeményezni a közbeavatkozást. A megfélemlítés kapcsán referensnek kijelölt pedagógus együttműködik a tanári kar tagjaival, továbbképzéseket biztosít nekik, segíti az igazgatót a megelőzésre irányuló protokoll kialakításában, figyelemmel kíséri az esetek kezelését, és kapcsolatot ápol a területi és regionális szintű szervekkel.

Többen értékelték,¹⁶² hogy a 2017/71. tv. iskolák felelősségére vonatkozó rendelkezései összhangban vannak az olasz Polgári törvénykönyv¹⁶³ szabályaival. Utóbbi értelmében ugyanis az oktatók felelősek a tanítványaik által a felügyeletük alatti időszakban okozott kárért, hacsak nem tudják bizonyítani, hogy a cselekményt nem tudták volna megakadályozni.¹⁶⁴ Bár e szabályok inkább a megfélemlítés „hagyományos” változata kapcsán bírnak relevanciával, jól illeszkedik az igazgató értesítési és intézkedési, valamint a tanárok és más dolgozók – minisztériumi iránymutatásban foglalt – bejelentési kötelezettségéhez.

5. Összefoglalás

Elmondható, hogy a gyűlöletbeszéd és a kibermegfélemlítés, valamint az azok elleni fellépés kérdése egyaránt komoly aktualitással rendelkezik Olaszországban, hiszen mindkét jelenség kapcsán folyamatosan terítéken van – illetve volt az elmúlt években – a jogszabályi háttér módosítása, a kor kívánalmainak megfelelő aktualizálása. Illetőleg a koronavírus-járványnak köszönhetően az elmúlt időszakban jelentősen megnőtt az ilyen esetek száma. A pandémia és a járványkezelés kapcsán leginkább a polarizált közbeszéd eredményezte a gyűlöletbeszédnek tekinthető magatartások megnövekedését,

161 *Patto educativo di corresponsabilità*, lásd: 1998/249. elnöki rendelet 5-bis §

162 Benedetti, 2021, 171–172. o.; Bocchini–Montanari, 2018, 348. o.

163 *Codice civile* (a továbbiakban: olasz Ptk.)

164 Olasz Ptk. 2048. §

a kibermegfélemlítés jelenségének rohamos elterjedését pedig az segítette, hogy a különböző karanténintézkedéseknek köszönhetően az emberi interakciók jelentős része online térbe költözött.¹⁶⁵ Így akár mindkét jelenség kapcsán várható a jelenlegi szabályozást módosító, illetve kiegészítő törvény elfogadása. Gondolhatunk itt elsősorban a megfélemlítés jelenségének törvényi szintű meghatározására, de a gyűlöletbeszéd kapcsán is újra felmerülhet a nemi identitáson vagy szexuális irányultságon alapuló elkövetés kodifikálása. Még inkább megoldandó kérdést jelent a közösségi média és az online szolgáltatók felelősségének kérdésköre a gyűlöletbeszéd vonatkozásában. Érdekes, hogy míg a kibermegfélemlítés kapcsán a weboldalak üzemeltetőinek feladatát egyértelműen meghatározza a 2017/71. tv., a gyűlölködő megnyilvánulások esetén csak a vonatkozó uniós irányelv hívható le, amelynek bírósági gyakorlatában többféle megoldást is találunk. Ugyanakkor mindkét jelenség kapcsán újra és újra felmerül a szabad véleménynyilvánításhoz való jog korlátozhatóságának problematikája.

Mindezek alapján is kijelenthető, hogy bár figyelemre méltó és értékelendő a gyűlöletbeszéd és kiváltképp a kibermegfélemlítés törvényi szintű szabályozottsága Olaszországban, azonban akad még teendője a jogalkotónak.

165 Lásd: Santerini, 2021, 155. o.; D'Amico–Fiano, 2021. 134–135. o.; Racca 2018.; Cardinale, 2020.

Irodalomjegyzék

- ABBONDANTE, F. (2017) 'Il ruolo dei social network nella lotta all'hate speech: un'analisi comparata fra l'esperienza statunitense e quella europea', *Informatica e diritto*, 26(1–2), 41–68. o.
- BASILE, F. (2019) 'Ti odio, "in nome di Dio". L'incriminazione dell'odio e della discriminazione (in particolare, per motivi religiosi) nella legislazione italiana', *Diritto Penale e Uomo*, 2019/12, 1–13. o.
- BENEDETTI, A. M. (2021) 'Minori "buoni" e minori "cattivi" nella nuova disciplina sul cyberbullismo' in Bianca, M. (szerk.) *The best interest of the child*. Róma: Sapienza Università Editrice. 165–177. o.
- BERLINGÒ, V. (2018) 'Le politiche pubbliche di contrasto e prevenzione del (bullismo e del) cyberbullismo nell'ordinamento italiano: art. 31, comma 2, Cost. e "servizio scolastico di periferia"', *Forum di Quaderni Costituzionali*, 2018/3, 1–17. o.
- BIARELLA, L. (2019) *Codice Rosso: definizione, procedura, nuovi reati e aggravanti* [Online]. Elérhető: <https://www.altalex.com/documents/leggi/2019/07/26/codice-rosso#tre> (Letöltve: 2022. június 30.)
- BOCCHINI, R., MONTANARI, M. (2018) 'Le nuove disposizioni a tutela dei minori per la prevenzione ed il contrasto del fenomeno del cyberbullismo', *Nuove leggi civili commentate*, 2018/2, 340–384. o.
- BUFFAGNI, E. (2022) *L'intimità digitale e le sue violazioni: il revenge porn* [Online]. Elérhető: <https://www.altalex.com/documents/news/2022/02/10/intimita-digitale-e-le-sue-violazioni-revenge-porn> (Letöltve: 2022. június 30.)
- CARDINALE, R. L. (2020) *Il cyberbullismo ai tempi del coronavirus* [Online]. Elérhető: <https://www.altalex.com/documents/news/2020/12/30/cyberbullismo-ai-tempi-del-coronavirus> (Letöltve: 2022. június 30.)
- CASSANI, C. (2018) 'Atti persecutori e recenti modifiche normative: spunti di riflessione', *Archivio penale*, 2018/1, 1–13. o.
- CASTELLANI, L. (2021) *E-hate speech e funzione dell'Internet Service Provider*. Verona: Università di Verona: Osservatorio Cybercrime. 1–26. o.
- COLANGELO, R. M. (2017) 'La legge sul cyberbullismo. Considerazioni informatico-giuridiche e comparatistiche', *Informatica e diritto*, 26(1–2), 397–418. o.
- CRISAFI, M. (2021) *Il reato di Stalking o atti persecutori* [Online]. Elérhető: <https://www.studiocataldi.it/articoli/12949-il-reato-di-stalking.asp> (Letöltve: 2022. június 30.)
- D'AMICO, M., FIANO, N. (2021) 'La Costituzione non odia: sui limiti costituzionali ai discorsi di odio', in D'Amico, M., Brambilla, M., Crestani, V., Fiano N. (szerk.) *Il linguaggio dell'odio. Fra memoria e attualità*. Milánó, Franco Angeli. 125–141. o.

- DE SIMONE, G. (2013) 'Il delitto di atti persecutori (la struttura oggettiva della fattispecie)', *Archivio penale*, 2013/3, 1–52. o.
- DI TANO, F. (2017) 'Prospettive de iure condendo sulla responsabilizzazione dei content provider', *Informatica e diritto*, 26 (1–2) 113–126. o.
- DONATI, F. (2019) 'La tutela dei minori nella direttiva 2018/1808', 2019/1, *MediaLaws – Rivista di diritto dei media*, 60–72. o.
- EGRESI, K. (2013) *Az olasz alkotmány*. Budapest: Gondolat Kiadó
- EREMITA, A. R. (2018) 'Tutela del minore e cyberbullismo: Note a prima lettura della L. 71/2017.', *La Nuova Procedura Civile*, 2018/3, 1–14. o.
- FALLETTA, P. (2020) 'Controlli e responsabilità dei social network sui discorsi d'odio online', *MediaLaws – Rivista di diritto dei media*, 2020/1, 146–158. o.
- FIERIMONTE, E. (2022) *Cyberbullismo e social network* [Online]. Elérhető: <https://www.studiocataldi.it/articoli/44203-cyberbullismo-e-social-network.asp#par5> (Letöltve: 2022. június 30.)
- FOCAROLI, R. (2020) *Legge contro il cyberbullismo: una speranza rimasta tale* [Online]. Elérhető: <https://www.studiocataldi.it/articoli/40554-legge-contro-il-cyberbullismo-una-speranza-rimasta-tale.asp> (Letöltve: 2022. június 30.)
- FOLIGNO, E. (2016) *Le prove dello stalking* [Online]. Elérhető: <https://www.studiocataldi.it/articoli/19706-stalking-aspetti-psicologici-e-prove.asp> (Letöltve: 2022. június 30.)
- GIORDANO, A. (2019) *Cyberbullismo: profili normativi e giurisprudenziali* [Online]. Elérhető: <https://www.studiocataldi.it/articoli/33438-cyberbullismo-profil-normativi-e-giurisprudenziali.asp#par2> (Letöltve: 2022. június 30.)
- GRANDI, C. (2017) 'Le conseguenze penalistiche delle condotte di cyberbullismo. Un'analisi de jure condito', *Annali online della Didattica e della Formazione Docente*, 9(13), 40–58. o.
- GUERINI, T. (2012) 'Il delitto di atti persecutori. Tra carenza di determinatezza e marketing penale', *Studi e materiali di diritto penale*, 5(2), 17–46. o.
- LEONI, A. (2016) *L'evoluzione del contrasto all'hate speech tra online ed offline*. Róma: LUISS Guido Carli
- LIBERALI, B. (2015) 'L'educazione e la prospettiva del "rispetto dei generi" quale strumento per contrastare la violenza e il bullismo', *Osservatorio Costituzionale*, 2015/3, 1–30. o.
- MANNA, M. (2020) *Facebook vs. CasaPound: the deactivation of CasaPound's page and account is unlawful* [Online]. Elérhető: <https://www.martinimanna.com/blog/facebook-vs-casapound-the-deactivation-of-casapounds-page-and-account-is-unlawful> (Letöltve: 2022. június 30.)

- MARSOCCI, P. (2021) 'Discorsi d'odio online e tutela costituzionale dei minori' in Bianca, M. (szerk.) *The best interest of the child*. Róma: Sapienza Università Editrice. 215–230. o.
- MARTORANA, M., SICHİ, Z. (2021) *Cyberbullismo: cosa succede se mio figlio ne è vittima? Quali tutele?* [Online]. Elérhető: <https://www.altalex.com/documents/news/2021/03/30/cyberbullismo-cosa-succede-se-mio-figlio-ne-e-vittima-quali-tutele> (Letöltve: 2022. június 30.)
- MARTORANA, M., SICHİ, Z. (2022) *Il Metaverso e il reato di molestie sessuali nella realtà virtuale* [Online]. Elérhető: <https://www.altalex.com/documents/news/2022/02/23/il-metaverso-e-il-reato-di-molestie-sessuali-nella-realta-virtuale> (Letöltve: 2022. június 30.)
- MORELLI, C. (2017) *Cyberbullismo: provider fuori dal raggio d'azione della legge* [Online]. Elérhető: <https://www.altalex.com/documents/news/2017/05/23/cyberbullismo> (Letöltve: 2022. június 30.)
- MOTTA, M. B. (2020a) *Cyberbullismo: la guida completa* [Online]. Elérhető: <https://www.altalex.com/guide/cyberbullismo> (Letöltve: 2022. június 30.)
- MOTTA, M. B. (2020b) *Il bullismo* [Online]. Elérhető: <https://www.altalex.com/guide/bullismo> (Letöltve: 2022. június 30.)
- NARDI, V. (2019) 'I discorsi d'odio nell'era digitale: Quale ruolo per l'internet service', *Diritto Penale Contemporaneo*, 2019/2, 268–288. o.
- OCCHIPINTI, S. (2020) *Legge sull'omotransfobia: il testo approvato alla Camera* [Online]. Elérhető: <https://www.altalex.com/documents/leggi/2020/11/05/legge-sull-omotransfobia-il-testo-approvato-alla-camera> (Letöltve: 2022. június 30.)
- PANATTONI, B. (2020) 'I riflessi penali del perdurare nel tempo dei contenuti illeciti nel cyberspace', *Sistema Penale*, 2020/5, 303–324. o.
- PULITANÒ, D. (2015) 'Di fronte al negazionismo e al discorso d'odio', *Diritto Penale Contemporaneo*, 2015/4, 325–332. o.
- PULITANÒ, D. (2019) 'Legge penale, fascismo, pensiero ostile', *MediaLaws – Rivista di diritto dei media*, 2019/1, 12–24. o.
- RACCA, A. (2018) *Previsioni di contrasto ai fenomeni di cyber-bullismo nella L. 71/2017* [Online]. Elérhető: <https://www.dirittopenaleglobalizzazione.it/previsioni-contrasto-ai-fenomeni-cyber-bullismo-nella-l-712017-gazz-uff-n-127-del-03062017/> (Letöltve: 2022. június 30.)
- RICOTTA, F. (2017) *Cyberbullismo: riflessioni critiche sulla nuova legge* [Online]. Elérhető: <https://www.altalex.com/documents/news/2016/10/12/cyberbullismo> (Letöltve: 2022. június 30.)
- ROSATO, A. S. S. (2016) 'Osservazioni critiche sul nuovo "reato" di negazionismo', *Diritto Penale Contemporaneo*, 2016/3. 280–312. o.

- ROSPI, M. (2017) 'Social media, minori e cyberbullismo: lo status quo della legislazione nazionale ed eurounitaria', *Informatica e diritto*, 26(1–2), 453–482. o.
- RUSSO, P. (2022) *Un Fondo per combattere il cyberbullismo nella Legge di Bilancio* [Online]. Elérhető: <https://www.altalex.com/documents/2022/01/05/un-fondo-per-combattere-il-cyberbullismo-nella-legge-di-bilancio> (Letöltve: 2022. június 30.)
- SANTERINI, M. (2021) 'Pregiudizio antisemita e propaganda online' in D'Amico, M., Brambilla, M., Crestani, V., Fiano N. (szerk.) *Il linguaggio dell'odio. Fra memoria e attualità*. Milánó: Franco Angeli. 143–158. o.
- SEÑOR, M. A. (2017) 'Un primo commento alla legge sul cyberbullismo', *MediaLaws – Rivista di diritto dei media*, 2017/1, 174–177. o.
- SORRENTINO, A., Baldry, A. C., Cacace, S. (2018) 'Cyberbullying in Italy', in Baldry, A. C., Blaya, C., (szerk.) *International Perspectives on Cyberbullying. Prevalence, Risk Factors and Interventions*. London: Palgrave Macmillan. 231–249. o.
- VALLINI, A. (2020) 'Criminalizzare l'hate speech', *Studi sulla questione criminale*, 15(1) 33–64. o.
- VENANZONI, A. (2019) *Pluralismo politico e valore di spazio di dibattito pubblico della piattaforma social Facebook: la vicenda Casapound* [Online]. Elérhető: <https://dirittodiinternet.it/pluralismo-politico-valore-spazio-dibattito-pubblico-della-piattaforma-social-facebook-la-vicenda-casapound-tribunale-civile-roma-sezione-specializzata-materia-dimpresa-ord/> (Letöltve: 2022. június 30.)
- VILLAFRATE, A. (2022) *Il cyberbullismo* [Online]. Elérhető: <https://www.studiocataldi.it/articoli/32450-cyberbullismo.asp> (Letöltve: 2022. június 30.)
- ZICCARDI, G. (2021) 'Le espressioni d'odio sulle piattaforme digitali: alcune considerazioni informatico-giuridiche' in D'Amico, M., Brambilla, M., Crestani, V., Fiano N. (szerk.) *Il linguaggio dell'odio. Fra memoria e attualità*. Milánó: Franco Angeli. 159–182. o.

18. A gyűlöletbeszéd és cyberbullying romániai szabályozása

SZENTPÁLI-GAVALLÉR PÁL

1. A gyűlöletbeszéd szabályozási kérdései

Történelmi aspektusból nézve Románia fiatal demokráciának tekintendő, ami azt is jelenti, hogy az emberi jogok védelmét szolgáló jogszabályi háttere még mindig meglehetősen gyenge, és hogy a diszkriminációs és a gyűlöletalapú jelenségek elleni küzdelem szükségességét nem vállalják fel sem az állami döntéshozatal szintjén, sem általában az állam közjogi rendszerén belül. E helyzet – legalábbis bizonyos szempontok tekintetében – elkerülhetetlenül magával vonja az adatok hiányát vagy elégtelenségét.¹

A román alkotmány (a továbbiakban: alkotmány) alapján a hatóságok tiszteletben tartják és oltalmazzák a családi és a magánéletet.² Az alkotmányos szabályozás szerint a gondolat, a vélemény, a vallásos meggyőződés szabadsága semmilyen formában sem korlátozható, senki sem kényszeríthető valamely vélemény elfogadására vagy a

1 An overview on hate crime and hate speech Country profile: Romania. 2017. 6. o.

2 Románia alkotmánya (Constituția României) (a továbbiakban: alkotmány) 26. cikk:

„Az intim, a családi és a magánélet

(1) A közhatóságok tiszteletben tartják és oltalmazzák az intim, a családi és a magánéletet.

(2) A természetes személy jogosult önmagával rendelkezni, ha nem sérti meg mások jogait és szabadságjogait, a közrendet vagy a közérkölcset.”.

Dr. Szentpáli-Gavallér Pál

kutató, Mádl Ferenc Összehasonlító Jogi Intézet

PhD-hallgató, Miskolci Egyetem Deák Ferenc Állam- és Jogtudományi Doktori Iskola

ORCID: 0000-0002-8376-262X

Szentpáli-Gavallér, P. (2023) 'A gyűlöletbeszéd és cyberbullying romániai szabályozása' in Nagy, Z. (szerk.) *Az összehasonlító jog eszközével a gyűlölet ellen. Az online gyűlöletbeszéd, zaklatás és megfélemlítés nemzetközi szabályozása*, 475–496. o. Budapest: Mádl Ferenc Összehasonlító Jogi Intézet



https://doi.org/10.47079/2023.nz.gyuloletbeszed.io_18

meggyőződésével ellenkező vallásos hit felvételére. A lelkiismereti szabadság garantált, amit a tolerancia és kölcsönös tisztelet szellemében kell gyakorolni. A vallásfelekezetek szabadok, és a saját alapszabályaik szerint szerveződnek a jogszabályi feltételek betartása mellett. A vallásfelekezetek közötti kapcsolatokban tilos a vallási gyűlöletkeltés bármely formáját, eszközét, aktusát vagy cselekményét megvalósítani.³

A román Büntető törvénykönyvről szóló 2009. évi 286. törvény (a továbbiakban: Büntető törvénykönyv) több egyedi, gyűlöletkeltéssel kapcsolatos büntetőjogi tényállást is megállapít, mint például gyűlöletre vagy diszkriminációra való felbujtás, amely szerint gyűlöletre vagy megkülönböztetésre való felbujtásnak minősül a nyilvánosság bármilyen módon történő felbujtása gyűlöletkeltésre vagy megkülönböztetésre valamely csoporttal szemben, amely cselekmény hat hónaptól három évig terjedő szabadságvesztéssel vagy pénzbüntetéssel büntetendő.⁴ További lényeges szabályozást képez a 2002. évi 31. sürgősségi rendelet, amely tilalmazza a fasiszta, rasszista és xenofób szervezeteket és szimbólumokat.⁵ Súlyosbító körülmények között szabályozza a román jogalkotó a Büntető törvénykönyvben azt az esetet, ha a bűncselekmény faji, nemzeti kisebbséghez

3 Alkotmány 29. cikk:

„A lelkiismereti szabadság

(1) A gondolatok, a vélemények, akárcsak a vallásos hitek szabadsága semmilyen formában sem korlátozható. Senki sem kényszeríthető valamely vélemény elfogadására vagy a meggyőződésével ellenkező vallásos hithez való csatlakozásra.

(2) A lelkiismereti szabadság garantált; ezt a tolerancia és kölcsönös tisztelet szellemében kell kinyilvánítani.

(3) A vallásfelekezetek szabadok és a saját alapszabályzataik szerint szervezendők meg, a törvény feltételei között.

(4) A vallásfelekezetek közötti kapcsolatokban tilos a vallási gyűlöletkeltés bármely formáját, eszközét, aktusát vagy cselekményét igénybe venni. [...]”

4 Büntető törvénykönyvről szóló 2009. évi 286. törvény (a továbbiakban: Büntető törvénykönyv) (Legea nr. 286/2009 privind Codul penal) 369. cikk:

„369. cikk

Gyűlöletre vagy megkülönböztetésre való felbujtás

A nyilvánosság bármilyen módon történő felbujtása gyűlöletkeltésre vagy megkülönböztetésre valamely személlyel, csoporttal szemben 6 hónaptól 3 évig terjedő szabadságvesztéssel vagy pénzbüntetéssel büntetendő.”

5 Hate crime recording and data collection practice across the EU, FRA. 2018, 78. o.

A 2002. március 13-i 31. számú sürgősségi rendelet a fasiszta, rasszista vagy idegengyűlölő szervezetek, jelképek és cselekedetek tilalmáról, valamint az emberiség elleni népiirtás és háborús bűncselekmények elkövetésében bűnös személyek kultuszának előmozdításáról (Ordonanță de urgență nr. 31 din 13 martie 2002 privind interzicerea organizațiilor, simbolurilor și faptelor cu caracter fascist, legionar, rasist sau xenofob și a promovării cultului persoanelor vinovate de săvârșirea unor infracțiuni de genocid contra umanității și de crime de război) 3. cikk:

„(1) Bűncselekménynek minősül és háromtól tíz évig terjedő szabadságvesztéssel és egyes jogok gyakorlásától eltiltással büntetendő fasiszta, rasszista vagy idegengyűlölő szervezet kezdeményezése, illetve bármilyen formában történő megalakítása, ahhoz való csatlakozás vagy annak támogatása.

tartozás, nyelvi, vallási hovatartozás, nemi beállítottság, szexuális irányultság, politikai vélemény vagy pártállás, gazdasági helyzet, származás, életkor, fogyatékoság, krónikus, nem fertőző betegség vagy HIV/AIDS-betegség, vagy más, hasonló okokból követik el, amelyekről az elkövető úgy véli, hogy az áldozat alsóbbrendűségét eredményezi más személyekhez képest, s ez az elkövető célzata.⁶

Az alkotmányos szabályozással párhuzamosan a nemzetbiztonságról szóló 1991. évi 51. számú törvény (a továbbiakban: Ntv.) szerint senkit sem vonhatnak büntetőeljárás alá a politikai véleményének szabad kifejtése miatt, továbbá nem szabad beavatkozni a magán- és családi életbe, a levelezésbe vagy a kommunikációba, ha nem következtek el olyan cselekményt, amely a jogszabály szerint veszélyezteti a nemzetbiztonságot.⁷

Egy 2009-es tanulmány szerint a gyűlöletbeszéd szándékos és szervezett megvalósítását, valamint a romák és szintik elleni erőszakra való uszítást tapasztalták számos országban, így például Romániában is. Könnyű azonosítani a kérdéses cselekmények mögött állókat, mivel a romaellenes gyűlöletbeszédet nyíltan a szélsőjobboldali politikai pártok, szélsőséges szervezetek vagy mozgalmak használták eszközként.⁸

A román szakirodalom az Európai Tanács definícióját veszi alapul, amely szerint „a gyűlöletbeszéd fogalma alatt minden olyan kifejezési formát érteni kell, amely a fajgyűlöletet, az idegengyűlöletet, az antiszemitizmust vagy az intolerancián alapuló gyűlölet egyéb formáit terjeszti, szítja, támogatja vagy igazolja, e körbe beleértve az agresszív nacionalizmus és etnocentrizmus által kifejezett intoleranciát, a kisebbségekkel, migránsokkal és bevándorló háttérrel rendelkező személyekkel szembeni megkülönböztetést és ellenségeskedést.”⁹

A gyűlöletbeszéd ellenpontját képező szólásszabadság vonatkozásában az alkotmány rögzíti, hogy törvény tiltja az ország és a nemzet gyalázását, az agressziós háborúra, a nemzeti, a faji és vallási gyűlöletre, a diszkriminációra, a területi szeparatizmusra

(2) Ha az (1) bekezdésben említett cselekményeket olyan személy követte el, aki cselekményével több bűncselekményt valósít meg, a bűnhalmazatra vonatkozó szabályokat kell alkalmazni.

(3) Nem büntethető az (1) bekezdésben említett cselekményeket elkövető személy, ha a szervezetet a hatóságoknál még azelőtt feljelenti, hogy a szervezetet a hatóságok felfedezték volna, és a csoport körébe tartozó bármely bűncselekmény elkövetése megkezdődött volna.

(4) Ha az (1) bekezdésben említett bűncselekmények valamelyikét elkövető személy nem a csoport tevékenységének hatálya alá tartozott, az (1) és (2) bekezdésben említett bűncselekmény miatt büntethető, és ha a büntetőeljárás során elősegíti az igazság kiderítését, valamint a szervezett bűnözői csoport egy vagy több tagjának büntetőjogi felelősségre vonását, a kiszabott büntetés mértékét a felére kell csökkenteni.”

6 Büntető törvénykönyv 77. cikk.

7 Románia nemzetbiztonságáról szóló 1991. évi 51. számú törvény (Legea nr. 51/1991 privind siguranța națională a României) 3–4. cikk

8 Mírğa, 2009, 6. o.

9 Meza, 2016, 58.

vagy a nyilvános erőszakra való uszítást, valamint a jó erkölccsel ellenkező, obszcén megnyilvánulásokat.¹⁰ Ennek figyelembevételével a törvényhozó mindenki számára teljes és sérthetetlen véleménynyilvánítási szabadságot biztosít, anélkül, hogy attól kellene tartani bármely személynek, hogy a kormány megtorolja vagy cenzúrázza az említett információkat. A szabályozás kifejezetten kimondja a cenzúrával kapcsolatban: „tilos minden cenzúra”, ezzel kapcsolatban szükséges jelezni, hogy az alkotmány nem csupán a kormányzati cenzúrát tiltja, hanem bármilyen más cenzúrát is. Ennek kibővített értelmezése szerint a közösségi média kapuőrei is megsérthetik a véleménynyilvánítás szabadságát: a felhasználókat cenzúrázva. A véleménynyilvánítás szabadságát tehát az erkölcs korlátozza a román alkotmány rendelkezései alapján. A 2009-ben elfogadott új Polgári törvénykönyv is tartalmaz idevágó rendelkezéseket: rögzíti a véleménynyilvánítás szabadságához való jogot,¹¹ amely szerint mindenkinek joga van a szabad véleménynyilvánításhoz. Továbbá kiterjeszti az alkotmány által biztosított jogot az új Polgári törvénykönyv alapján minden személyre, nem csak Románia állampolgáira. A jogszabály a véleménynyilvánítás szabadságához való jog korlátait is meghatározza, ezek szerint:

- a) a törvényben vagy a nemzetközi egyezményekben megengedett jogsértések nem képezik a biztosított jogok megsértését;
- b) az alkotmányos jogok és szabadságok jóhiszemű és az emberi jogi és nemzetközi egyezmények tiszteletben tartásával történő gyakorlása nem képezi a biztosított jogok megsértését.¹²

A már említett magánélethez való jogot az új Polgári törvénykönyv definiálja,¹³ eszerint mindenkinek joga van a magánélete tiszteletben tartásához, a magánélethez való jogot pedig az alkotmány is védi, amint azt már korábban bemutattuk. E jog magyarázatát és kiterjesztését ugyanezen jogszabály szabályozza, senki esetében sem szabad beavatkozni a magánéletbe, a személyes vagy családi életbe, sem a lakó-, tartózkodási helybe vagy a magánlevelezésbe a hozzájárulása vagy az új Polgári törvénykönyvben foglalt korlátozások betartása nélkül,¹⁴ ez ugyanis extra védelmet biztosít a magánélet vonatkozásában, legyen az akár személyes, akár családi élet, de kiterjed az egyének háztartására és az egyének levelezésére is, így otthonuk és postai levelezésük sérthetetlen. A jogszabály – további védelmet biztosítva – kimondja, hogy tilos a levelezés, kéziratok

¹⁰ Alkotmány 30. cikk

¹¹ Polgári törvénykönyv (Codul Civil din 17 iulie 2009) 70. cikk

¹² Voinea, 2015, 177. o.

¹³ Polgári törvénykönyv 71. cikk

¹⁴ Polgári törvénykönyv 75. cikk

vagy más személyes dokumentumok, valamint a személy magánéleti információinak bármilyen módon történő felhasználása az illető személy beleegyezése nélkül vagy az új Polgári törvénykönyvben meghatározott korlátok betartása nélkül.¹⁵

Romániában a 2018. évig bezárólag az alábbi táblázatban foglaltak szerint követtek el gyűlölet-bűncselekményeket:

Év:	A rendőrség által regisztrált gyűlölet-bűncselekmények	Ügyészségi eljárás alá vont	Ítéletet hoztak az ügyben
2020	nincs adat	nincs adat	nincs adat
2019	nincs adat	nincs adat	nincs adat
2018	2	2	33
2017	1	0	8
2016	10	21	50

1. táblázat. A gyűlölet-bűncselekmények számának alakulása Romániában¹⁶

Az EBESZ honlapjának tanúsága szerint a gyűlölet-bűncselekmények közül három esetben romaellenes, két esetben antiszemita, míg egy esetben fogyatékoság miatti cselekményről van szó.¹⁷

Az EBESZ megjegyzés tárgyává tette, hogy Románia 2018 óta nem jelentett statisztikákat a gyűlölet-bűncselekményekről az EBESZ-nek. Ezen túlmenően az EBESZ jelezte azt is, hogy Románia számára előnyös lenne a büntető és igazságügyi tisztviselők tudatosságának és kapacitásának növelése a gyűlölet-bűncselekményekkel kapcsolatban.¹⁸

Az EU által megjelentetett egyik jelentés megállapítása szerint audiovizuális tartalmakra vonatkozó, a Nemzeti Audiovizuális Tanács által szabályozott és jogszabályi formában kiadott határozat általában az érdekvédelemre terjed ki, ami magában foglalja a gyermekjogok és felnőttek pszichológiai integritásának védelmét, de ettől függetlenül nem vonatkozik a cyberbullyingra.¹⁹

¹⁵ Polgári törvénykönyv 75. cikk

¹⁶ OSCE ODIHR Hate Crime Reporting: Romania [Online]. Elérhető: <https://hatecrime.osce.org/romania?year=2020> (Letöltve: 2022. február 24.)

¹⁷ Uo.

¹⁸ Uo.

¹⁹ Chateau, 2016, 144. o.

A szólásszabadság határaival kapcsolatosan Romániában egy szignifikáns jogeset említésre méltó, amikor is az OT Kft.-t, egy televíziós csatorna (OTV) tulajdonosát közigazgatási bírsággal és a szankció nyilvánosságra hozatalának kötelezettségével sújtotta a román szabályozó hatóság, a Nemzeti Audiovizuális Tanács (a továbbiakban: NAT). A társaságot azért büntették meg, mert egy televíziós műsor során felvételeket mutatott be az egykori román miniszterelnökről, akiről meztelen felvételeket készítettek egy fitnesszterem öltözőjében. A felvételeket egy másik televíziós csatorna készítette, amely szintén bemutatta a felvételeket. A műsorvezető és vendége különböző ironikus és sértő megjegyzéseket tett a volt miniszterelnök külsejére. A NAT arra a következtetésre jutott, hogy a televízió megsértette az alapvető jogok védelmét, mint például a méltósághoz, a magánélethez, a becsülethez, a jó hírnévhez és a személyiségi jogokhoz és a képmáshoz való jogot. A televízió figyelmen kívül hagyta azt aényt, hogy a bemutatott felvételek nem a közvélemény érdekeit szolgálják, hanem kizárólag E. B. úr magánéletére vonatkoztak. A Legfelsőbb Semmitő- és Ítélszék az OTV külön fellebbezése tárgyában hozott ítéletében elutasította a fellebbezést, és fenntartotta a Bukaresti Fellebbviteli Bíróság elsőfokú határozatát, kimondva, hogy a NAT által kiszabott szankciókat jogszerűen alkalmazták. A Bíróság a méltósághoz, a magán- és családi élethez, valamint a jó hírnévhez való jogot az újságírók véleménynyilvánítási szabadságával egyensúlyban értékelte. A véleménynyilvánítás szabadságára hivatkozva a felperes mind az Emberi Jogok Európai Egyezménye (a továbbiakban: Egyezmény) 10. cikkének, mind az EUMSZ 11. cikkének rendelkezéseire alapozta az indokolását. A Bíróság megállapította, hogy az a felperesi érvelés, miszerint a képeket más televíziós csatornák már sugározták, és az OTV csak újra leadta azokat, nem igazolhatja az OTV eljárását, mivel minden televíziós csatorna felelősségre vonható a felvételekért, amelyeket bemutatott, valamint a Bíróság elutasította a felperes azon érvelését, hogy a közérdek igazolja a felvételek sugárzását, ugyanis „az E. B. meztelen képei és a sértő megjegyzések az ő testi adottságairól semmi közérdekűséghez nem kapcsolódnak [...]”.²⁰

2. A cyberbullying szabályozása

Ahogy arra az EU egyik tanulmánya is rámutat, az internetes zaklatás nem minősül külön bűncselekménynek Romániában. Az agresszió jellegétől és hatásaitól függően a bűncselekmény a Büntető törvénykönyv vagy egyéb jogszabályok alapján büntethető.²¹

²⁰ Casarosa, 2020, 70–71. o.; Legfelsőbb Semmitő- és Ítélszék 359/2014. sz. határozata 2014. január 28.

²¹ Chateau, 2016, 143. o.

A román Büntető törvénykönyv több egyedi, gyűlöletkeltéssel kapcsolatos büntető-jogi tényállást is megállapít, mint például diszkrimináción alapuló kínzás, gyűlöltre vagy diszkriminációra való felbujtás. További lényeges szabályozást képez a 2002. évi 31. sürgősségi rendelet, amely tilalmazza a fasiszta, rasszista és xenofób szervezeteket és szimbólumokat.²² A román Büntető törvénykönyv meghatározza a számítógépes rendszer és számítógépes adatok definícióját, amely szerint számítógépes rendszer minden olyan eszköz vagy összekapcsolt eszközök összessége, amely(ek) alkalmas(ak) az adatok automatikus feldolgozására, egy vagy több számítógépes program segítségével. Informatikai adatoknak minősülnek azok a tények, fogalmak vagy információk, vagy azok bármilyen ábrázolása, amelyet informatikai rendszer képes feldolgozni.²³

Ahogy arról már szót ejtettünk az előző alfejezetben, súlyosbító körülmények, tényezők között szabályozza a román jogalkotó a Büntető törvénykönyvben azt az esetet, amikor gyűlölet okán követnek el bűncselekményt.²⁴ A szakirodalom szerint a cyberbullying aránya – hasonlóan a többi kelet-európai országhoz – Romániában volt a legmagasabb. Az online bántalmazott román serdülők százalékos aránya sokkal magasabb volt, mint ahogy azt az *EU Kids Online* tanulmány jelezte. Romániában az elmúlt években az internet és a közösségimédia-platformok használata meredeken emelkedett. A kockázatok szülők általi alábecsülése és a szülői digitális készségek hiánya hozzájárulhatott a cyberbullying áldozatainak magas arányához. A többi vizsgált európai országban az internethasználat egyenletesebb és sokkal korábban elkezdődött növekedéséhez képest Romániában az internethasználat hirtelen növekedése nagy technológiai szakadékot eredményezett a szülők generációja és a fiatalabbak generációja között. Ezen kívül a romániai gyermekek online védelmét szolgáló jogszabályi keret hiánya, valamint az IKT-elemek²⁵ oktatásba történő integrálásának jelenlegi hiánya korlátozza az online biztonság előmozdítását és az online kockázatok tudatosulását.²⁶ Megerősíti az előző véleményt egy tanulmány is, amely szerint román és észti fiatalok jelezték a legmagasabb előfordulási arányt a cyberbullyingban való részvétellel kapcsolatosan.²⁷ A szakirodalmi álláspont szerint az internetes közösségi felületeken (mint pl. a Facebook) a gyűlöletkeltő kifejezések célpontjai között a leggyakrabban hivatkoztak a

22 Hate crime recording and data collection practice across the EU, FRA. 2018, 78. o.

23 Büntető törvénykönyv 181. cikk

24 Büntető törvénykönyv 77. cikk

25 Az IKT (angolul ICT) az információs és kommunikációs technológiákat jelöli. Lásd: PIL Akadémia (2012) *Bevezető* [Online]. http://tanarblog.hu/attachments/2787_PILAkademia_bevazeto.pdf (Letöltve: 2022. június 30.)

26 Athanasiou et. al 2018.

27 Baldry–Blaya–Farrington, 2018, 6. o.

romák voltak a „țigan/i”²⁸ kifejezés használata folytán, és a kifejezés leggyakoribb előfordulása a megalázó nyelvhasználatból volt kapcsolatban, amelyeket harmadikként a debilitással összefüggő szemantikai szóösszetételek követtek.²⁹ Más tudományos kutatás a romániai RMDSZ működésével kapcsolatban mutatta ki, hogy az erdélyi magyar és székely kisebbség is gyűlöletkeltés tárgyát képezi a tárgyalta országban.³⁰ Az Európa Tanács 2019. évi Romániával kapcsolatos jelentése szerint Romániában a rasszista és intoleráns gyűlöletbeszéd a közbeszédben és az interneten is széles körben elterjedt probléma: a fő célpontok a romák, a magyar kisebbség, az LMBTQ-hoz kötődő személyek és az izraelita vallású közösség. Szórványosan előfordulnak erőszakos támadások is e csoportok vagy tulajdonuk ellen.³¹

A román büntetőjogi szabályozás részletesen kitér a számítógépes rendszerek és elektronikus fizetési eszközök útján elkövetett csalásokra és a számítógépes bűncselekményekre,³² a szakirodalom megállapítása szerint Romániában a bullying és a cyberbullying magatartása önálló tényállásban nem szabályozott a Büntető törvénykönyvben, illetve más jogszabályban sem. A büntető jogszabályok azonban számos olyan tényállást tartalmaznak, amelyek megfelelnek a megfélemlítés eszközcselekményének vagy valamely megjelenési formájának, ilyen pl. a zaklatás vagy a fenyegetés.³³ A román szabályozásban a zaklatás tényállását alkalmazzák, ennek fogalmi elemei a következők:

- a) a szándék;
- b) a folyamatos vagy ismétlődő jelleg;
- c) a kontaktusteremtés, megfélemlítés, megfigyelés vagy más módon való zavarkeltés.

A zaklatás minősített esete, ha volt ház- vagy élettárs követi el, vagy a sértett gyermeke ellen követik el. Az alá-fölérendeltségi viszony nem feltétele a tényállás megállapításának. A Büntető törvénykönyv a következő módon határozza meg a zaklatás tényállását:

- a) a magánszemély jogtalanul vagy jogos indok nélkül ismétlődően elkövetett olyan cselekménye, amely cselekmény az otthonában, a munkahelyén vagy az általa gyakran látogatott helyen valósul meg, és ezáltal félelmet kelt másokban,

28 Magyarul: cigány(ok).

29 Meza, 2016, 69. o.

30 Meza–Vincze–Mogoș, 2018, 41. o.

31 Council of Europe: ECRI report on Romania. 2019. 9. o.

32 Büntető törvénykönyv 360–366. cikk

33 Parti, 2016, 117. o.

- e cselekmény háromtól hat hónapig terjedő szabadságvesztéssel vagy pénzbírsággal büntetendő;
- b) a magánszemély félelmet keltő telefonhívásai vagy kommunikációja. A zaklatás elkövetése miatt a román szabályozás szerint egy hónaptól három hónapig terjedő szabadságvesztés vagy pénzbírság szabható ki, ha a cselekmény nem valósít meg súlyosabb bűncselekményt.³⁴

A gyermekek jogainak védelmére és előmozdítására irányuló 2014–2020-as nemzeti stratégia két fő célkitűzése releváns a cyberbullying szempontjából:

- a) a gyermekek tömegkommunikációs eszközöknek és online erőszaknak való kitettségének csökkentése, valamint
- b) a gyermekek közötti erőszak csökkentése a közszolgáltatók jogi státuszának megerősítésével.³⁵

Az UNICEF definíciója szerint a kiberzaklatás a digitális technológiák használatával történő zaklatás, ami megtörténhet a közösségi médiában, az üzenetküldő platformokon, a játéklatformokon és a mobiltelefonok használata során, olyan ismétlődő magatartás, amelynek célja a személyek megijesztése, feldühítése vagy megszegyenítése. Erre vonatkozó példák:

- a) hazugságok terjesztése vagy kínos fotók közzététele a közösségi médiában;
- b) sértő üzenetek vagy fenyegetések küldése üzenetküldő platformokon keresztül, valamint
- c) aljas üzenetek küldése másoknak más személyek nevében.

A közvetlen személyes zaklatás és a számítógépes zaklatás gyakran előfordulhat egymással párhuzamosan. Az internetes zaklatás azonban digitális lábnyomot hagy maga után, ez pedig hasznosnak bizonyulhat, és bizonyítékokat szolgáltat a visszaélések megakadályozása érdekében.³⁶

A fenti UNICEF-definícióval összefüggésben, Romániában a 2020-as év elején alakult egy új testület, a Gyermejjogi Tanács, ennek köszönhetően a román ombudsman és a gyermejjogi ombudsman egy konzultáció keretében megtárgyalták a gyermekekkel kapcsolatos prioritásokat, valamint szó esett a gyermejjogi ombudsman elkövetkező

34 Büntető törvénykönyv 208. cikk

35 Chateau, 2016, 145. o.

36 Cyberbullying: What is it and how to stop it [Online]. Elérhető: <https://www.unicef.org/romania/stories/cyberbullying-what-it-and-how-stop-it> (Letöltve: 2022. január 19.)

években betöltött szerepéről is annak érdekében, hogy a romániai gyermekek jogait előmozdítsák és tiszteletben tartsák. A konzultáció alkalmával az UNICEF romániai képviselője és a román gyermekjogi ombudsman egyetértési nyilatkozatot adott ki a 2020–2022-es időszakra vonatkozóan. Renate Weber ombudsman asszony nyilatkozata szerint a találkozón a Gyermekjogi Tanácsával folytatott konzultáció és az UNICEF-fel aláírt memorandum fontos lépésnek számítanak a gyermekjogi ombudsman maximális kapacitással való működésének elérése érdekében, amely Gyermekjogi Tanács független szervezetként működik a román ombudsmani hivatalon belül. Az ombudsman asszony véleménye szerint e szervezetnek a gyermekek jogainak védelmét és előmozdítását szolgáló, többek között a gyermekek folyamatos bevonásával kiteljesedett szervezetté kell válnia. A gyermekjogi ombudsman intézményrendszerét 2018-ban hozták létre, és azt a román ombudsman egyik helyettese koordinálja, és ezen intézmény a gyermekek jogainak előmozdítása és védelme érdekében jár el. A gyermekjogi ombudsman feladatai közé tartozik a gyermekvédelmi hivatalokkal és szervezetekkel való együttműködés, valamint olyan intézkedésekre is javaslatot tesz, amelyek célja a gyermekek részvételének ösztönzése az életüket érintő döntésekben. Gabriel Vockel, az UNICEF romániai helyettes képviselőjének véleménye szerint annak biztosítása érdekében, hogy minden gyermek jogai biztosítva legyenek, és hogy a közjogi politika biztos alapokra épüljön, a gyermekek jogainak folyamatos nyomon követésére van szükség. A gyermekjogi ombudsman a gyermekjogok tiszteletben tartásának garanciája, és kulcsfontosságú partner a gyermekek részvételének előmozdításában, többek között online és offline konzultációkon keresztül. Az UNICEF technikai támogatást nyújt a gyermekjogi ombudsman számára, hogy a gyermekjogi ombudsmanok európai hálózatának (ENOC) tagjává váljon, és növelje a szakszemélyzet kapacitását. Az UNICEF által támogatott innovatív U-Report platformon keresztül több mint 1800 gyermek és serdülő nyilvánította ki véleményét a gyermekjogi ombudsman szerepéről. A 2019-ben alakult Romániai Gyermekek Testülete egy olyan szervezet, amely különböző korú, az ország minden részéből származó, eltérő családi háttérrel rendelkező, a gyermekvédelmi rendszerben szereplő, eltérő etnikai származású és változatos tapasztalattal rendelkező gyermekből áll, harminckét tagja van. Többségük számára ez az első alkalom, hogy a véleményük eljut a döntéshozókhoz.³⁷

Ahogy arról már fentebb szóltunk, a román nemzeti szabályozásban ugyan nincs meghatározva a cyberbullying, ehhez képest európai uniós szinten a 2013-as, 8. Európai Gyermekjogi Fórumon a zaklatás fogalmát úgy határozták meg, hogy egy vagy több

37 The Romanian Ombudsperson and UNICEF support children participation [Online]. Elérhető: <https://tinyurl.hu/z4ZD> (Letöltve: 2022. április 12.)

gyermeket akkor zaklatnak vagy vegzálnak, amikor egy másik gyermek vagy fiatal, vagy gyermekek vagy fiatalok egy csoportja kellemetlen dolgokat mond neki(k), továbbá az is zaklatás, ha gyermek(ek)et vagy fiatal(oka)t megfenyegetnek, fenyegető üzeneteket küldenek neki(k), vagy soha senki nem áll szóba vele (velük), és az ehhez hasonló élet-helyzetek minősülhetnek zaklatásnak.³⁸

A cyberbullying meghatározó elemei ugyanazok, mint a hagyományos zaklatásé, a cyberbullying azonban további sajátos jellemzőkkel bír, mint például: az elkövetők anonimitása, a széles körű terjesztés (az üzenetek azonnal és szerteágazóan terjednek), az ismétlődés (az online közzétett események, fényképek és cselekmények újra és újra megtekinthetők és lejátszhatók), ezek a jellemzők veszélyesebbé teszik a cyberbullyingot a hagyományos zaklatásnál. A cyberbullying általában gyakrabban fordul elő azokban az országokban, ahol a zaklatási arányok magasabbak, ami arra utalhat, hogy a cyberbullying a hagyományos zaklatásból ered. Továbbá a kutatások azt mutatták ki, hogy a zaklatás elterjedtebb azokban az országokban, ahol magas az internethasználat aránya, ezzel szemben Románia az egyik olyan európai ország, amelyet leginkább érint a cyberbullying, noha a 2015-ös statisztikák szerint itt a legalacsonyabb az internethasználók aránya.³⁹

Az elkövetőket az áldozatok általában ismerik, vagy ugyanabba az iskolába járnak, mint az áldozatok. A Net Children Go Mobile tanulmányában részt vevő 522, 9–16 év közötti gyermek 19%-a jelezte azt, hogy online támadott meg valakit. Észrevehetően a 15–16 éves gyermekek körében magasabb volt az elkövetők aránya (25%), viszont ennek az aránya a 9–10 éves gyermekek körében is eléggé magas volt (21%). Hasonlóképpen, az EU Kids Online II. tanulmány szerint is a 15–16 éves fiatakorúak körében volt a legmagasabb az elkövetők előfordulási gyakorisága. A kutatás szerint a lányok nagyobb arányban voltak online elkövetők, mint a fiúk (5,2% a 3,8%-kal szemben).⁴⁰

A cyberbullying vonatkozásában nincs szükség külön jogszabályi keretre, mivel más bűncselekményekre vonatkozó jogszabályok is alkalmazhatók e tárgykörre. A gyűlöletbeszédéről szóló jelentés szerint Romániában azt a jogi kezdeményezést határozta meg ide vonatkozóként, amely a társadalmon belüli zaklatás megelőzéséről és leküzdéséről, a gyűlöletre uszítás és a társadalmi megkülönböztetés elleni küzdelemről szól, és amely magában foglalja a cyberbullying elleni küzdelmet is.⁴¹

38 Chateau, 2016, 22. o.

39 Chateau, 2016, 141. o.

40 Chateau, 2016, 142. o.

41 Chateau, 2016, 144. o.

A joggyakorlattal kapcsolatban említésre méltó jogeset, amelyben az Emberi Jogok Európai Bíróságánál (a továbbiakban: EJE) a kérelmező – Buturuga asszony – panaszt tett volt férje ellen, azt állítva, hogy családon belüli erőszak áldozata lett, és hogy a férje azzal fenyegette meg, hogy megöli őt. A következő hónapban újabb fenyegetések és erőszak miatt tett egy második panaszt, amelynek oka az volt, hogy a férje rá akarta venni őt az első panasz visszavonására. Buturuga a családi számítógép elektronikus átvizsgálását is kérte, azt állítva, hogy volt férje jogtalanul betekintett elektronikus mappáiba, valamint a Facebook-profiljába, ennek során lemásolta magánbeszélgetéseit, dokumentumait és fényképeit, Buturuga ezt követően harmadik panaszt nyújtott be a levelezés titkosságának megsértése miatt. 2015 februárjában az ügyész elutasította a családon belüli erőszakra vonatkozó panaszt azon az alapon, hogy az nem volt elég súlyos ahhoz, hogy bűncselekményt lehessen megállapítani, és elutasította továbbá a magántitok megsértésére vonatkozó panaszt azon az alapon, hogy azt határidőn túl nyújtották be. Az EJE előtt Buturuga azzal érvelt, hogy megsértették az Egyezmény szerinti jogait, különösen annak 3. cikke szerinti kínzás és az embertelen vagy megalázó bánásmód tilalmát, valamint az Egyezmény 8. cikke szerinti magán- és családi élet és a levelezés tiszteletben tartásához való jogát. A bántalmazás cselekményének kivizsgálásával kapcsolatban a Bíróság megállapította, hogy a román hatóságok nem a családon belüli erőszak szempontjából vizsgálták a tényállást. Döntéseiket inkább a román Büntető törvénykönyv azon rendelkezései alapján hozták meg, amelyek a magánszemélyek közötti erőszakot büntetik, és nem a családon belüli erőszakra vonatkozó szigorúbb büntetéseket előíró rendelkezések alapján. Az EJE úgy vélte, hogy a román hatóságok megállapításai megkérdőjelezhetők, mivel nem azonosították a cselekményekért felelős személyt. A Buturuga levelezésével kapcsolatos magántitok megtartási kötelezettségének megsértésével kapcsolatos vizsgálatot illetően az EJE rámutatott arra, hogy jelenleg a nők és lányok elleni erőszak elismert aspektusa a cyberbullying, valamint arra is rámutatott, hogy utóbbi számos formát ölthet, beleértve a magánélet megsértését, az áldozat számítógépébe való behatolást, valamint az adatok és képek – köztük a magánjellegű adatok – rögzítését, megosztását és manipulálását. Az EJE elfogadta továbbá Buturuga érvelését, miszerint az olyan cselekményeket, mint a házastárs levelezésének tiltott megfigyelését, az ahhoz való hozzáférés vagy a levelezés elmentését a román hatóságok figyelembe vehették volna a családon belüli erőszak eseteinek kivizsgálása során, a tárgyalt esetben azonban a román hatóságok nem vették figyelembe ezeket az indokokat, és elutasították a nőnek a családi számítógép elektronikus átvizsgálására irányuló kérelmét. Az EJE úgy vélte, hogy a román hatóságok túlságosan formális álláspontot képviseltek, és nem vették figyelembe a családon belüli erőszak számos aspektusát. Az EJE ezért úgy ítélte meg, hogy Románia nem teljesítette az

Egyezmény 3. és 8. cikkéből eredő kötelezettségeit, és kötelezte az államot, hogy fizessen 10 000 eurót Buturugának.⁴²

3. A megelőzéssel kapcsolatos szabályozás és gyakorlat

Romániában a számítógépes zaklatásra vonatkozóan nem határoztak meg külön szakpolitikákat a közsféra vonatkozásában. Mindazonáltal vannak kezdeményezések, különösen a nem kormányzati szektorban, amelyek elsősorban a számítógépes zaklatás megelőzésére irányulnak. A nem kormányzati szektor is biztosít hotline-t, ahol a gyermekek és a felnőttek egyaránt bejelenthetik az online környezetben előforduló illegális tartalmakat. Az iskolai tanácsadók, valamint a Megyei Erőforrás- és Iskolai Segítségnyújtó Központok munkatársai szintén részt vesznek az iskolákban kialakuló erőszakos helyzetek megelőzésében és megszüntetésében. A tanácsadók szakmai szolgáltatásokat nyújtanak az iskolákban, és nyomon követik az iskolákban kialakuló erőszakos helyzeteket azáltal, hogy tevékenységükről jelentéseket írnak, ezáltal a cyberbullying jelenségét is figyelembe veszik.⁴³ Ugyanezen tanulmány a szakpolitikák hiánya ellenére a kormányzati szektor vonatkozásában jelzi, hogy az Oktatási, Kutatási és Ifjúsági Minisztérium 2007-ben bevezette az iskolai erőszak ellen kialakított nemzeti stratégiát. A stratégia nemcsak az iskolai erőszak, hanem a hagyományos zaklatás megelőzésére és kezelésére vonatkozó gyakorlati útmutatókat is tartalmaz, a zaklatásról és zsarolásról szóló 271/2013-as kormányhatározat szerint ez a cyberbullying témakörére is kiterjedhet.⁴⁴

Romániában a hatóságok nem tesznek közzé hivatalos statisztikákat. Bár a hatóságok (pl. oktatási felügyelőségek, Oktatási Minisztérium) gyűjtenek adatokat az iskolai erőszakról, az adatok nem vonatkoznak kifejezetten a cyberbullyingra, azaz a számítógépes zaklatásra. A kibérbántalmazásra vonatkozó adatokat nemzeti szinten a 2009–2011-es Sigur.info program és a 2012–2014-es Net Children Go Mobile projekt keretében gyűjtötték 2012–2014 között. Az iskolai erőszakra, köztük a zaklatásra vonatkozó adatokat helyi szinten az iskolai tanácsadók gyűjtik, és regionális szinten a Megyei Erőforrás- és Iskolai Támogató Központnak továbbítják. Az adatokat évente az Oktatási Minisztérium összesíti. Az iskolai erőszak megelőzésével és az ellene való küzdelemmel

42 Judgment Buturuga v. Romania – allegations of domestic violence and cyberbullying [Online]. Elérhető: <https://hudoc.echr.coe.int/eng-press#%7B%22itemid%22:%5B%22003-6635916-8811383%22%5D%7D> (Letöltve: 2022. március 24.)

43 Chateau, 2016, 145. o.

44 Chateau, 2016, 145. o.

foglalkozó nemzeti tanács az iskolai erőszak nyomon követésével és az iskolai erőszak kezelésének koordinálásával foglalkozik, valamint az iskolai erőszakkal, köztük a zaklatással kapcsolatos adatgyűjtési folyamatot, amely megyei és helyi szinten időszakosan történik, koordinálja. A gyermekekkel szembeni erőszakra vonatkozó adatokat az iskolák, a rendőrség és a Szociális Támogató és Gyermekvédelmi Főigazgatóság kezelik.⁴⁵

Ahogy arról már szó esett az előző alfejezetben, az UNICEF a panaszkezelési rendszer javításában is segítséget nyújt. Az UNICEF és a román ombudsman azon vonatkozásban is együttműködik, hogy előmozdítsák az intézményi elszámoltathatóság és átláthatóság kultúráját a gyermekek jogainak tiszteletben tartása tekintetében Romániában. A gyermekjogi ombudsman feladatkörében fogadja a gyermekek vagy képviselőik által benyújtott egyéni panaszokat, amelyek az egészségügyi, oktatási, a gyermek különleges védelme, a magán- és szabadságelvonással nem járó intézkedések alkalmazása terén működő közintézmények, valamint bármely olyan intézmény intézkedéseire vonatkozik, amelynek tevékenysége a gyermekjogok védelmével és előmozdításával kapcsolatos. Emellett kezeli a gyermekek egy vagy több jogának megsértésével kapcsolatos panaszokat, és előmozdítja a gyermekek jogainak érvényesülését a gyermekek és a felnőttek körében.⁴⁶

A hotline-ok közül kiemelendő a Gyermek Segélyvonal Egyesület, egy nonprofit nem kormányzati szervezet által működtetett forródrót, amely a romániai gyermekek és serdülők számára az egyetlen közismert ingyenes országos segélyvonalat (*Telefonul Copilului*) biztosítja. Az ingyenes segélyvonal sikertörténete teljes mértékben a gyermekkorú, valamint fiatalok ügyfeleknek köszönhető, akik nagy számban fordultak a 116-111-es segélyvonalhoz. Évente több mint 100 000 gyermek és tinédzser hívja a segélyvonalat, és több tízezer olyan esetet sikerült megoldani, amikor a gyermekek élete veszélybe került. A gyerekek és tizenévesek azért hívják a 116-111-et, hogy kifejezzék félelmeiket, hogy beszélhessenek az őket közvetlenül érintő kérdésekről, és ami a legfontosabb, hogy veszélyhelyzetben segítséget kapjanak. A Gyermek Segélyvonal Egyesület szociális munkásai és pszichológusai az egész hét minden napján a 116-111-es telefonszámon fogadják a hívásokat. Több mint másfél évtizedes fennállása alatt a segélyvonalat több mint kétfélmillió alkalommal hívták.⁴⁷

A Romani Criss, egy, a roma diákokra összpontosító civil szervezet, az Interkulturális Intézettel együttműködve intézkedéseket kezdeményezett az iskolai

45 Chateau, 2016, 147. o.

46 The Romanian Ombudsperson and UNICEF support children participation [Online]. Elérhető: <https://tinyurl.hu/z4ZD> (Letöltve: 2022. április 12.)

47 Elérhető: <https://www.116111.ro/ce-este-116111> (Letöltve: 2022. április 13.)

mediátori státusz létrehozására a román oktatási rendszerben. 1998-ban és 1999-ben iskolai mediátorokat képeztek ki és alkalmaztak egy kísérleti projekt keretében, amely a korai iskolaelhagyás problémájának kezelésére irányult, és a „Második esély program” nevet kapta. A projektet a Nyílt Társadalom Alapítvány indította el, és az Oktatási Központ 2000+ pedig folytatta. A mediátoroknak a roma családokkal és tanulókkal való együttműködés keretében az volt a feladatuk, hogy támogatást nyújtsanak a roma gyermekeknek és családjaiknak az oktatásban való részvételük javítása érdekében, valamint hogy az iskolák és a roma közösségek közötti összeköttetést biztosítsák, továbbá hogy konzultációt és tanácsadást nyújtsanak a roma közösség tagjainak, hogy megelőzzék a családok és az iskolák közötti konfliktusokat, hogy felhívják a figyelmet a roma kisebbségi etnikumok problémáira, és hogy egy befogadó oktatási környezetben előmozdítsák a multikulturális értékek fennmaradását. A román kormány által elfogadott, a roma kisebbséghez tartozó román állampolgárok integrációját célzó, 2015–2020 közötti időszakra szóló stratégia szerint a romák iskolai szegregációja és az oktatáshoz való hozzáférés akadályai elleni küzdelem egyik prioritása a képzési programok folytatása és az iskolai mediátorok alkalmazása azokban az intézményekben, amely intézményekben a roma gyermekek az összes beiratkozott gyermeknek több mint 15%-át teszik ki. Ami az eredményeket illeti, a foglalkoztatás tekintetében a román kormány 2016-ra 600 iskolai mediátort említett eredményként, míg 2020-ra már 1680 iskolai mediátor alkalmazását tervezték. Az iskolai mediáció az egyik fontos intézkedés, amelyet a roma tanuló támogatására dolgoztak ki. Sajnos kevés információ áll rendelkezésre ennek az intézkedésnek a hatásáról, és az iskolai mediátorok munkájának jogszabályi keretei eléggé homályosak, ez utóbbi pedig némi bizonytalanságot sejtet.⁴⁸ A kutatások a társadalmi kirekesztés több formáját is azonosították, amelyek a kisebbségi romák iskolai végzettségi szint növelése során felmerülő nehézségek növekedéséhez vezetnek, erre szolgál például a romák beskatulyázása, miszerint különböző addikcióhoz vezető cselekményekben (pl. szerencsejáték, alkoholfogyasztás) vesznek részt. E sztereotípiák könnyebben átültethető beavatkozási javaslatokba, mint hogy ténylegesen rámutassanak arra, hogy a gyermekmunka vagy a szükséges minimális erőforrások hiánya az állam hatáskörébe tartozik, és hogy e területeket és hiányosságokat a szociális védelmi háló és intézmények intézkedéseként kell kezelni. Az ajánlások először is a jogalkotás és az iskolai mediátorok munkáját szabályozó jogszabályok végrehajtása terén fogalmazódnak meg. Fontos hangsúlyozni, hogy az

48 Pop-Balea, 2016, 152–153. o.

iskolai mediátorok munkájához szükséges szakmai környezet megteremtése az egyik első tisztázandó szempont, mielőtt bármilyen más elvárást megfogalmaznának e munkával kapcsolatban. Ezen túlmenően makroszinten a romák társadalmi befogadásának megközelítése már régóta elérte korlátait, és a hangsúlyt át kell helyezni az etnikai egyenlőtlenségek strukturális gyökereinek és okainak feltárására, ami további politikai intézkedéseket, valamint egyéni és családalapú beavatkozásokat tesz szükségessé. Másodszor, ami a romániai tudományos kutatást illeti, a szakértők úgy vélik, hogy minőségi kutatásra van szükség ahhoz, hogy megértsék az iskolai mediátorok helyzetét az iskolákban és a településeken, valamint a roma családokkal és diákokkal végzett munkájukat. Kvalitatív szempontból az lenne az érdekük, hogy leírják azt a folyamatot, amelyen keresztül az iskolai mediátor beilleszkedik a romákat támogató kontextusba. Ebben a tekintetben elfogadják-e őket releváns érdekelt felekként? Hol helyezik el magukat, és hol helyezkednek el a feltételezett „mi” és „ők” bináris megosztottságában? Hogyan hatnak mindezek a szempontok a munkájukra? Végül, ahogyan Moi fogalmaz, a társadalmon belül a hatalom megoszlása és struktúrája magyarázatot adhat arra, hogy az egyenlőtlenségek hogyan reprodukálhatók olyan stratégiák révén, amelyek illeszkednek a már meglévő társadalmi struktúrákhoz és akadályokhoz.⁴⁹

4. A szolgáltatók, intézmények felelőssége

A felelősség kérdésköre is felmerülhet,⁵⁰ ha a metahivatkozások használatával népszerűsített információk harmadik személyek jogait sértik, vagy sértik az e-kereskedelemtől szóló 2002. évi 365. számú törvény (a továbbiakban: 2002. évi 365. számú törvény) rendelkezéseit. A 2002. évi 365. számú törvény általános jelleggel előírja, hogy a szolgáltatóra a polgári jogi, büntetőjogi és szabálysértési felelősségre vonatkozó jogszabályok vonatkoznak, kimondja továbbá, hogy a szolgáltatók az általuk vagy a nevükben nyújtott információkért felelősséggel tartoznak. E felelősséget nem lehet abszolútnak tekinteni, mert csak bizonyos korlátok között érvényesülhet.⁵¹ A tárgyalt témakörrel kapcsolatos ellenőrzést lefolytató hatóság az ügyészséghez

49 Pop–Balea, 2016, 171–173. o.

50 Vö.: Sorbán, 2019, 85–91. o.

51 Az e-kereskedelemtől szóló 2002. évi 365. számú törvény (LEGE nr. 365 din 7 iunie 2002 privind comerțul electronic) 11. cikk

fordul, ha büntetőjogi jellegű jogsértést állapít meg.⁵² A jogszabály – bizonyos feltételek fennállása esetén – lehetővé teszi az információs társadalommal összefüggő szolgáltatásokra vonatkozó szerződések relatív semmisségének megállapítását.⁵³ Viszont a tárgyalt cselekmény szabálysértésnek minősül, ha nem olyan feltételek mellett követik el, amely a büntetőjog szerint bűncselekménynek minősül, és a jogszabályi feltételek fennállása esetén 1000 lejtől 50 000 lejig terjedő pénzbírsággal büntethető a szolgáltató.⁵⁴

Általában megengedett egy harmadik fél webhelyére való hivatkozás, amely feltétel nélkül hozzáférhető a nyilvánosság számára, azzal a feltétellel, hogy a harmadik fél szellemi tulajdonjogához és adatvédelméhez fűződő jogait nem sértik. Ha a harmadik fél webhelye elérhető a nyilvánosság egy meghatározott kategóriája (például az előfizetők) számára, és a weboldal által biztosított link megkönnyíti a harmadik fél webhelyének

52 Az e-kereskedelemtől szóló 2002. évi 365. számú törvény (LEGE nr. 365 din 7 iunie 2002 privind comerțul electronic) 17. cikk

53 Az e-kereskedelemtől szóló 2002. évi 365. számú törvény (LEGE nr. 365 din 7 iunie 2002 privind comerțul electronic) 21. cikk

54 Az e-kereskedelemtől szóló 2002. évi 365. számú törvény (LEGE nr. 365 din 7 iunie 2002 privind comerțul electronic) 22. cikk:

„22. cikk Szabálysértések

Szabálysértésnek minősül, ha nem olyan feltételek mellett követi el a szolgáltató, amely a büntetőjog szerint bűncselekménynek minősül, és 100 lejtől 50 000 lejig terjedő pénzbírsággal büntethető az a szolgáltató, aki:

a) a 6. cikk (1) bekezdésében (2) a)–d) pontban meghatározott feltételek megsértésével kereskedelmi közleményeket tesz;

b) nem bocsátja a címzettek és a hatóságok rendelkezésére a jogszabályban meghatározott feltételek mellett az 5. cikk a)–i) pontjában említett információkat, vagy nem adja meg az összes ilyen információt, vagy pontatlan információkat ad meg;

c) nem adja meg a címzettnek a jogszabályban meghatározott feltételek mellett a 8. cikk (1) bekezdésének a) és b) pontjában említett információkat, vagy nem adja meg a 8. cikk (1) bekezdésének a) és b) pontjában említett információkat, vagy (1) bekezdés a)–e) pontjában foglaltaknak nem tesz eleget, vagy nem adja meg az összes olyan információt, vagy pontatlan információt ad meg, feltéve, hogy a 8. cikk (1) bekezdésének a)–e) pontjában foglalt rendelkezések nem alkalmazandók, továbbá a (3) vagy (5) bekezdés nem alkalmazható;

d) megsérti a 8. cikk (3) vagy (4) bekezdésében meghatározott kötelezettségét, feltéve, hogy a 8. cikk (2) bekezdésének rendelkezései nem alkalmazandók, továbbá a (3) vagy (5) bekezdés nem alkalmazható;

e) megsérti a 8. cikk (3) vagy (5) bekezdésében meghatározott kötelezettséget;

f) megsérti a 9. cikk (4) bekezdésének 4. pontjában meghatározott kötelezettséget;

g) megsérti a 16. cikk (3) bekezdésének g) pontjában meghatározott kötelezettségeket;

h) nem adja meg a 17. cikk (1)–(4) bekezdésében előírt információkat, továbbá a (3) vagy (5) bekezdésben foglaltak nem alkalmazhatók, vagy nem ad meg minden ilyen információt, vagy pontatlan információt ad meg.”

tartalmához való közvetlen hozzáférést, akkor a webhely tulajdonosának engedélye szükséges.⁵⁵

5. Összefoglalás

Romániában az alkotmányos szabályozás szerint a gondolat, a vélemény, a vallásos meggyőződés szabadsága semmilyen formában sem korlátozható, senki sem kényszeríthető valamely vélemény elfogadására vagy a meggyőződésével ellenkező vallásos hithez való csatlakozásra, továbbá törvény tiltja az ország és a nemzet gyalázását. A vallásfelekezetek között tilos a vallási gyűlöletkeltés bármely formája. A román Büntető törvénykönyv több egyedi, gyűlöletkeltéssel kapcsolatos büntetőjogi tényállást is megállapít, mint például gyűlöletre vagy diszkriminációra való felbujtás, amely szerint gyűlöletre vagy megkülönböztetésre való felbujtásnak minősül a nyilvánosság bármilyen módon történő felbujtása gyűlöletkeltésre vagy megkülönböztetésre valamely csoporttal szemben, amely cselekmény – értelemszerűen – szabadságvesztéssel vagy pénzbüntetéssel büntetendő. Az előzőekhez kapcsolódóan – a szerző véleménye szerint – további lényeges szabályozást képez a 2002. évi 31. sürgősségi rendelet, amely tilalmazza a fasiszta, rasszista és xenofób szervezeteket és szimbólumokat. A Büntető törvénykönyvben a súlyosbító körülmények, tényezők között szabályozza a román jogalkotó azt az esetet, ha a bűncselekményt faji, nemzeti kisebbséghez tartozás, nyelvi, vallási hovatartozás, nemi, szexuális irányultság, politikai vélemény vagy pártállás, gazdasági státusz, társadalmi származás, életkor, fogyatékoság stb. miatt követik el.

A román szabályozásban negatív példaként értékelhető az, hogy az internetes zaklatás, azaz a cyberbullying nem minősül külön bűncselekménynek, sőt a cyberbullying, valamint gyűlöletbeszéd nincs konkrét tényállási formában jogilag szabályozva, e tényállásokra analógiás jelleggel a zaklatás tényállását alkalmazzák a szakirodalom szerint. Ehhez hasonlóan a magyar nemzeti jogban sincs konkrétan definiálva, hanem csak kormányhatározati szinten definiált a fogalom.⁵⁶ A magyar büntető szabályozásban a zaklatás tényállása mutatja a legnagyobb egyezést.⁵⁷ Ehhez képest pozitív példaként szolgál, hogy a román Oktatási, Kutatási és Ifjúsági Minisztérium 2007-ben bevezette az iskolai erőszak elleni nemzeti stratégiát.

55 Lefter–Sima, 2018.

56 A Magyarország Digitális Gyermekvédelmi Stratégiájáról szóló 1488/2016. (IX.2.) Korm. határozat 2.1.1. pont

57 2012. évi C. törvény a Büntető törvénykönyvről 222. §

A román büntetőjogi szabályozásban az online térben elkövetett bűncselekmények nincsenek szabályozva, viszont a számítógépes bűncselekmények szabályozva vannak, a szabályozás számos egyedi, gyűlöletkeltéssel kapcsolatos büntetőjogi tényállást is megállapít, mint például valamilyen diszkrimináción alapuló kínzás, gyűlöletre vagy diszkriminációra való felbujtás stb. A szerzői vélemény szerint ez utóbbi felveti annak kérdését, hogy a román szabályozás nem minősíthető-e kazuisztikusnak? A cyberbullying meghatározó elemei ugyanazok, mint a hagyományos zaklatásé, a cyberbullying azonban további sajátos jellemzőkkel bír, mint például: az elkövetők anonimitása, a széles körű terjesztés (az üzenetek azonnal és szerteágazóan terjednek), az ismétlődés (az online közzétett események, fényképek és cselekmények újra és újra megtekinthetők és lejátszhatók), ezek a jellemzők veszélyesebbé teszik a cyberbullyingot a hagyományos zaklatásnál.

Romániában 2020 elején megalakult egy új testület, a Gyermekjogi Tanács, ennek köszönhetően a román ombudsman és a gyermekjogi ombudsman egy konzultáció keretében megtárgyalták a gyermekekkel kapcsolatos prioritásokat, valamint szó esett a gyermekjogi ombudsman elkövetkező években betöltött szerepéről is annak érdekében, hogy a romániai gyermekek jogait előmozdítsák és tiszteletben tartásuk. Ennek előzményeként 2018-ban Romániában létrehozták a gyermekjogi ombudsman intézményrendszerét, és azt a román ombudsman egyik helyettese koordinálja, és ezen intézmény a gyermekek jogainak előmozdítása és védelme érdekében jár el. A gyermekjogi ombudsman feladatai közé tartozik a gyermekvédelmi hivatalokkal és szervekkel való együttműködés, valamint olyan intézkedésekre is javaslatot tesz, amelyek célja a gyermekek részvételének ösztönzése az életüket érintő döntésekben. Annak biztosítása érdekében, hogy minden gyermek számára minden jog biztosítva legyen, és hogy a közjogi politika biztos alapokra épüljön, a gyermekek jogainak folyamatos nyomon követésére van szükség. A gyermekjogi ombudsman a gyermekjogok tiszteletben tartásának garanciája, és kulcsfontosságú partner a gyermekek részvételének előmozdításában, többek között online és offline konzultációkon keresztül, ezekhez kapcsolódó pozitív fejlemény, hogy a Gyermekjogi Tanács szorosan együtt fog működni a gyermekjogi ombudsmanal a gyermekjogok nyomon követése és előmozdítása érdekében.

Az elmúlt években az internet és a közösségimédia-platformok használata meredeken emelkedett. A kockázatokat a szülők alábecsülték, ehhez járult a szülői digitális készségek hiánya, mindezek pedig hozzájárulhattak a cyberbullying romániai áldozatainak magas arányához. A gyermekek online védelmét szolgáló jogszabályi keret hiánya, valamint az IKT-elemek oktatásba történő integrálásának jelenlegi hiánya korlátozza az online biztonság előmozdítását és az online kockázatok tudatosulását.

A szerző álláspontja szerint kiemelendő a megelőzés romániai eszközei közül a Gyermek Segélyvonal Egyesület, egy nonprofit nem kormányzati szervezet által működtetett forródrót, amely a romániai gyermekek és serdülők számára az egyetlen közismert ingyenes országos segélyvonalat (Telefonul Copilului) biztosítja. A Romani Criss egy, a roma diákokra összpontosító civil szervezet, amely az Interkulturális Intézettel együttműködve intézkedéseket kezdeményezett az iskolai mediátori pozíció létrehozására a román közoktatási rendszerben. 1998-ban és 1999-ben iskolai mediátorokat képeztek ki és alkalmaztak egy kísérleti projekt keretében, amely a korai iskolaelhagyás problémájának kezelésére irányult, és a „Második esély program” nevet viselte. A román kormány által elfogadott, a roma kisebbséghez tartozó román állampolgárok integrációját célzó, 2015–2020 közötti időszakra szóló stratégia szerint a romák iskolai szegregációja és az oktatáshoz való hozzáférés akadályai elleni küzdelem egyik prioritása a képzési programok folytatása és az iskolai mediátorok alkalmazása azokban az intézményekben, amely intézményekben a roma gyermekek az összes beiratkozott gyermeknek több mint 15%-át teszik ki. Az iskolai mediáció az egyik olyan fontos intézkedés, amelyet a roma tanulók támogatására dolgoztak ki, ezzel kapcsolatosan jelezni kell, hogy sajnos kevés információ áll rendelkezésre ennek az intézkedésnek a hatásáról, és az iskolai mediátorok munkájának jogszabályi keretei eléggé homályosak, ez utóbbi pedig némi bizonytalanságot sejtet a román jogi szabályozásban. Az iskolai mediáció a – korábbiak során évekig kodifikációs tevékenységet végző – szerzői aspektus szerint követendő példát jelenthet más országok – így hazánk – kodifikációs és jogalkotási tevékenysége számára.

A felelősség kérdésköre is felmerülhet, ha a metahivatkozások használatával népszerűsített információk harmadik személyek jogait sértik. A 2002. évi 365. számú törvény általános jelleggel előírja, hogy a szolgáltatóra a polgári jogi, büntetőjogi és szabálysértési felelősségre vonatkozó jogszabályok vonatkoznak, kimondja továbbá, hogy a szolgáltatók az általuk vagy a nevükben nyújtott információkért felelősséggel tartoznak, viszont e felelősséget nem lehet abszolútnak tekinteni, mert csak bizonyos korlátok között érvényesülhet.

Forrásjegyzék

Szakirodalom

- ATHANASIOU, K. et. al. (2018) 'Cross-national aspects of cyberbullying victimization among 14–17-year-old adolescents across seven European countries', *BMC Public Health*, 18(800), 1–15. o. DOI: 10.1186/s12889-018-5682-4
- BALDRY, A. C., BLAYA, C., FARRINGTON, D. P. (2018) 'Cyberbullying and Cybervictimization' in Baldry, A. C., Blaya, C., Farrington, D. P. (eds.) *International Perspectives on Cyberbullying. Prevalence, Risk Factors and Interventions*. London: Palgrave Macmillan. 3–23. o.
- CASAROSA, F. (2020) *Handbook on Techniques of Judicial Interaction in the Application of the EU Charter. Freedom of expression and countering hate speech*. European University Institute
- CHATEAU, C. (2016) *Cyberbullying among young people*. Brüsszel: Európai Parlament [Online]. Elérhető: <https://tinyurl.hu/5t9N> (Letöltve: 2022. április 19.)
- LEFTER, A., SIMA, C. (2018) *Digital business in Romania: overview* [Online]. Elérhető: [https://uk.practicallaw.thomsonreuters.com/2-618-1526?transitionType=Default&contextData=\(sc.Default\)&firstPage=true](https://uk.practicallaw.thomsonreuters.com/2-618-1526?transitionType=Default&contextData=(sc.Default)&firstPage=true) (Letöltve: 2022. június 30.)
- MEZA, R. (2016) 'Hate speech in the Romanian Online Media', *Journal of Media Research*, 9(3), 55–77. o.
- MEZA, R. M., VINCZE, H. O., MOGOS, A. (2018) 'Targets of Online Hate Speech in Context: A Comparative Digital Social Science Analysis of Comments on Public Facebook Pages from Romania and Hungary', *Intersections. East European Journal of Society and Politics*. 4(4), 26–50. o. DOI: 10.17356/ieejsp.v4i4.503
- MIRGA, A. (2009) 'The Extreme Right and Roma and Sinti in Europe: A New Phase in the Use of Hate Speech and Violence?', *Roma Rights Journal*, 2009/1, 5–9. o.
- PARTI, K. (2016) 'A megfélemlítés (bullying) szabályozása Magyarországon és külföldön', *In Medias Res*, 5(1), 114–146. o.
- POP, F., BALEA, B. (2016) 'School Mediators in the Romanian Education System. A Discussion on Their Role in Addressing Educational Inequalities', *Social Change Review*, 14(2), 149–176. o. DOI: 10.1515/scr-2016-0026
- SORBÁN, K. (2019) 'Az internetes közvetítő szolgáltatók kettős szerepe a kiberbűncselekmények nyomozásában. Felelősség és kötelezettségek', *In Medias Res*, 2019/1, 84–101. o.
- VOINEA, D. V. (2015) 'Media, Social Media and Freedom of Speech Protection in Romanian Legislation' in Bunăiașu, C. M., Opran, E. R., Voinea, D. V. (eds.) *Creativity in social sciences. Actele Conferinței Internaționale de Științe Umaniste și Sociale „Creativitate. Imaginar. Limbaj”*. Craiova: Sitech. 173–181. o.

További felhasznált források

- An overview on hate crime and hate speech Country profile: Romania. 2017.
- Council of Europe: ECRI report on Romania. 2019.
- Cyber threats – A Romanian perspective. Serviciul Român de Informații, September 2013.
- Cyberbullying: What is it and how to stop it [Online]. Elérhető: <https://www.unicef.org/romania/stories/cyberbullying-what-it-and-how-stop-it> (Letöltve: 2022. január 19.)
- Gyermek Segélyvonal Egyesület [Online]. Elérhető: <https://www.116111.ro/ce-este-116111> (Letöltve: 2022.04.13.)
- Hate crime recording and data collection practice across the EU, FRA. (2018) Luxembourg: Publications Office of the European Union.
- Judgment Buturuga v. Romania – allegations of domestic violence and cyberbullying [Online]. Elérhető: [https://hudoc.echr.coe.int/eng-press#%22it%22it%22:\[%22003-6635916-8811383%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng-press#%22it%22it%22:[%22003-6635916-8811383%22]}) (Letöltve: 2022. március 24.)
- OSCE ODIHR Hate Crime Reporting: *Romania* [Online]. Elérhető: <https://hatecrime.osce.org/romania?year=2020> (Letöltve: 2022. február 24.)
- PIL Akadémia (2012) *Bevezető* [Online]. http://tanarblog.hu/attachments/2787_PILAkademia_bevezeto.pdf (Letöltve: 2022. szeptember 6.)
- The Romanian Ombudsperson and UNICEF support children participation [Online]. Elérhető: <https://tinyurl.hu/z4ZD> (Letöltve: 2022. április 12.)

19. A kibermegfélemlítés szabályozása Szlovákiában

SZINEK JÁNOS

1. A gyűlöletbeszéd szabályozási kérdései

A Szlovák Köztársaság jogrendjében a gyűlöletbeszéd (*nenávistný prejav*) fogalma nem került definiálásra. Az uniós jogi aktusok, valamint az Emberi Jogok Európai Bíróságának (a továbbiakban: EJEB) ítélkezési gyakorlata azonban segítséget nyújt a fogalom meghatározásához. Az EJEB ítélkezési gyakorlata az Európa Tanács Miniszteri Bizottságának a gyűlöletbeszédéről szóló 1997. október 30-i R (97) 20. számú ajánlásából¹ – mint *soft law* dokumentumból – eredezteti a gyűlöletbeszéd fogalmát. A szóban forgó ajánlás a gyűlöletbeszéd elleni küzdelem komplex megközelítését javasolja, a függetlenségében részletesen körülírt hét elv mentén, különös figyelmet szentelve a médián keresztül terjesztett gyűlöletbeszédre, valamint a jelenség társadalmi, gazdasági, politikai, kulturális és egyéb okaira.² Az ajánlás szerint gyűlöletbeszédnek minősül a véleménynyilvánítás minden olyan formája, amely a fajgyűlöletet, az idegengyűlöletet,

1 Az Európa Tanács Miniszteri Bizottságának R (97) 20. számú ajánlása a „gyűlöletbeszédéről”. Elérhető online: <https://wcd.coe.int/com.instranet.InstraServlet?Command=com.instranet.CmdBlobGet&Do-cId=582598&SecMode=1&Admin=0&Usage=4&InstranetImage=43037> (Letöltve: 2021. december 3.)

2 Boytha, 2008, 10–20. o.

Dr. Szinek János LLM

kutató, Mádl Ferenc Összehasonlító Jogi Intézet

PhD-hallgató, Miskolci Egyetem Deák Ferenc Állam- és Jogtudományi Doktori Iskola

ORCID: 0009-0006-4649-3391

Szinek, J. (2023) 'A kibermegfélemlítés szabályozása Szlovákiában' in Nagy, Z. (szerk.) *Az összehasonlító jog eszközeivel a gyűlölet ellen. Az online gyűlöletbeszéd, zaklatás és megfélemlítés nemzetközi szabályozása*, 497–523. o. Budapest: Mádl Ferenc Összehasonlító Jogi Intézet



https://doi.org/10.47079/2023.nz.gyuloletbeszed.10_19

az antiszemitizmust vagy az intolerancián alapuló egyéb gyűlöletet terjeszt, előmozdít, igazol vagy arra ösztönöz.³

A Szlovák Köztársaság Alkotmánybírósága (*Ústavný súd Slovenskej republiky*) az egyik határozatában rögzíti, hogy egyetért a fentiekben ismertetett meghatározással,⁴ és leírja a gyűlöletbeszéd leggyakoribb formáit. Ez alapján a gyűlöletbeszéd megvalósulhat egyrészt rágalmozás útján, azaz személyek egy csoportjával szemben sértő, súlyosan becsmérlő tartalmú kijelentések, képek vagy videók nyilvános terjesztése útján, másrészt gyűlöletkeltés révén, azaz személyek bizonyos csoportjaival szemben gyűlöletre és erőszakra uszító kijelentések, képek, videók, felhívások nyilvános terjesztésén keresztül.⁵

Výborný ennél sokkal pontosabban határozza meg a gyűlöletbeszéd fogalmát. Véleménye szerint a gyűlöletbeszéd olyan beszéd, amely gyűlöletelemeket tartalmaz azzal a csoporttal szemben, amelyre a beszéd tárgya irányul, vagy olyan beszéd, amely ilyen gyűlöleten alapul. Mindemellett az ilyen beszéd gyűlöletkeltő elemei a beszélőnek a társadalom bizonyos csoportjaival szembeni negatív előítéletein alapulnak, amelyeket sérteget, támad, megaláz, jogaik korlátozására vagy ellenük irányuló erőszakos cselekményekre szólít fel, vagy kijelentéseiben más módon lábbal tiporja az emberi méltóságukat. A kimondott szavak nem csak a konkrét címzettre hatnak, hanem az egész csoportra, amelyhez az áldozat tartozik.⁶

Általánosságban elmondható, hogy a demokratikus társadalom és a jogállamiság garantálja minden egyén számára a jogot, hogy véleményét szóban, írásban, nyomtatott formában, képekben vagy más módon kifejezhesse, valamint országghatároktól függetlenül szabadon keressen, fogadjon és terjesszen eszméket és információkat.⁷ E kapcsán kiemelendő, hogy a véleménynyilvánítás szabadságát és az információhoz való szabad hozzáférés jogát az ország legmagasabb szintű jogforrása, a Szlovák Köztársaság Alkotmánya (*Ústava Slovenskej republiky*)⁸ garantálja.⁹ A szlovák alkotmány mindemellett rögzíti, hogy mindenkinek joga van véleményét szóban, írásban, a sajtóban, képek formájában vagy más módon kifejezni, valamint szabadon, országghatárookra való tekintet

3 Kondorosi, 2015, 92. o.

4 PL ÚS 5/2017. sz., 2019. január 9-i keltezésű AB határozat

5 PL ÚS 5/2017. sz., 2019. január 9-i keltezésű AB határozat, 51. pont

6 *Výborný*, 2013, 18. o.

7 *Hulkó*, 2021a, 246. o.

8 *Zákon č. 460/1992 Zb., Ústava Slovenskej republiky*. A szövegben a továbbiakban: szlovák alkotmány.

9 A Szlovák Köztársaság Alkotmányának 26. cikke alkotmányos keretet biztosít a véleménynyilvánítás szabadságának (*sloboda prejavu*) és az információhoz való szabad hozzáférés jogának (*právo na informácie*). A Szlovák Köztársaság Alkotmányának 26. cikkének (1) bekezdése értelmében a Szlovák Köztársaság területén biztosított a véleménynyilvánítás szabadsága és az információhoz való alkotmányos védelmet élveznek.

nélkül gondolatokat és információkat keresni, fogadni és terjeszteni. A szlovák alkotmány ezen felül a cenzúra kifejezett tilalmáról is rendelkezik,¹⁰ valamint deklarálja, hogy a véleménynyilvánítás szabadsága és az információ felkutatásának és terjesztésének joga törvénnyel csak abban az esetben korlátozható, amennyiben az intézkedés egy demokratikus társadalomban mások jogainak és szabadságainak védelme érdekében szükséges, vagy ha a nemzetbiztonság, a közrend fenntartása, a közegészség és a köz-erkölcs védelme azt indokoltá teszi.¹¹

A véleménynyilvánítás szabadsága garantálja az állampolgárok jogát gondolataik és véleményük kifejezésére. A szlovák alkotmányos megközelítés szerint ez emberi jog, pontosabban egy olyan politikai jog, amely biztosítja a különböző politikai nézetek terjesztését, és lehetővé teszi a polgárok számára, hogy befolyásolják az állam politikai fejleményeit és részt vegyenek a nyilvános eseményeken. Ezen felül lehetővé teszi a tiltakozó gyűlések megtartását és a közügyekről szóló nyilvános információk cenzúrázatlan terjesztését, valamint a polgárok gondolatainak szembesítését más polgárok véleményével. Mivel az egyén szabadsága ott ér véget, ahol egy másik személy szabadságához fűződő joga kezdődik, a szólásszabadsággal nem szabad visszaélni egy másik személy jogának megsértésére. A negatív információk, még ha valótlank is, csökkenthetik egy személy társadalmi hitelét és tekintélyét a munkahelyén, és megzavarhatják társadalmi kapcsolatait. Tilos az eseményekről valótlank információk közlése és a szólásszabadsággal való visszaélés erőszakos cselekmények elkövetésére.¹² Ebben az összefüggésben megemlítendő a szélsőségség is, mint a szólásszabadság egyik legitim korlátja.¹³

A véleménynyilvánítás szabadsága a természetes és jogi személyeket egyaránt megilleti, sőt, megilleti a hontalan személyt vagy jogi személyiséggel nem rendelkező személyek csoportját is. A véleménynyilvánítás szabadságához fűződő jog alkotmányos védelem alá tartozik, azaz a szlovák alkotmány 26. cikke által biztosított védelem alatt áll.^{14,15}

10 A Szlovák Köztársaság Alkotmánya, 26. cikk (2) és (3) bekezdés

11 A Szlovák Köztársaság Alkotmánya, 26. cikk (4) bekezdés

12 Huklő, 2021a, 246. o.

13 Ennek kapcsán lásd a szlovák Büntető törvénykönyv vonatkozó rendelkezéseit (421. §, 423. §, 424. §).

14 Filip, 1998, 625. o.

15 A törvényi szintet görcső alá véve látható, hogy a véleménynyilvánítás szabadságához szűkebben vagy tágabban kapcsolódó rendelkezéseket több jogszabály is tartalmaz, mint például a Polgári törvénykönyv (*zákon č. 40/1964 Zb., Občiansky zákonník*); a Büntető törvénykönyv (*zákon č. 300/2005 Z. z., Trestný zákon*); az elektronikus kereskedelemről szóló 22/2004. sz. törvény (*zákon č. 22/2004 Z. z. o elektronickom obchode*); az információhoz való szabad hozzáférésről szóló 211/2000. sz. törvény (*zákon č. 211/2000 Z. z. o slobodnom prístupe k informáciám*); a személyes adatok védelméről szóló 18/2018. sz. törvény (*zákon č. 18/2018 Z. z. o ochrane osobných údajov*); a szerzői jogról szóló 185/2015. sz. törvény (*zákon č. 185/2015 Zb., Autorský zákon*); a műsorszórásról és műsorterjesztésről szóló 308/2000. sz. törvény (*zákon č. 308/2000*

Habár a szlovák büntetőjog rendszerében a gyűlöletbeszéd nem került kifejezetten definiálásra, azonban annak két formája, a rágalmazás (*hanobenie*) és gyűlöletkeltés (*podnecovanie k nenávisti*) bűncselekménynek minősül.¹⁶ Ezeket a Büntető törvénykönyv (*Trestný poriadok*)¹⁷ 423. és 424., a nemzet, faj és meggyőződés becsmerlése (*hanobenie národa, rasy a presvedčenia*), valamint a nemzeti, faji és etnikai gyűlöltre való felbujtás (*podnecovanie k národnostnej, rasovej a etnickej nenávisti*) szakaszai rögzítik.

A véleménynyilvánítás szabadsága és a gyűlöletbeszéd kapcsán azt látjuk, hogy azok gyakran „ütköznek”. A két kategória között nagyon nehéz megtalálni az egyensúlyt. A törvény feladata, hogy észszerű és igazságos módon meghatározza, hogy hol ér véget a véleménynyilvánítás szabadsága, és hol válik a kijelentés rágalmazássá vagy gyűlöletkeltő beszéddé.

A véleménynyilvánítás szabadsága azért kiemelten fontos egy társadalomban, mert érvényesülése révén, a társadalmi viták folytán nagyobb valószínűséggel derül fény az igazságra és szűnnek meg a politikai hibák. Ez a folyamat azonban érzelmekkel, kritikával és akár egymás sértegetésével vagy kigúnyolásával járhat, amely viszont szűkséges, hiszen a társadalom csak a kritikával való szembesülés útján juthat előre. Ezért a véleménynyilvánítás szabadsága természeténél fogva mindig magában hordozza az egyének közötti konfliktus kockázatát, akár személyes, akár nyilvános kommunikációról van szó. Ez alapján a véleménynyilvánítás szabadságát úgynevezett konfliktusos szabadságként kell értelmezni: olyan szabadságként, amely a legtöbb esetben konfrontációt és potenciális konfliktusforrást hoz magával.¹⁸

A gyűlöletbeszéd fogalmának homályossága és az egységes meghatározás hiánya azonban jelentős problémákat okoz a határvonal megtalálásában, és érzékelhető jogbizonytalanságot is okoz. Ez az uniós és a nemzeti szabályozásban egyaránt látható és érzékelhető.

Zb. o vysielaní a retransmisii); az időszaki sajtótermékekről és a hírügynökségekről szóló 167/2008. sz. törvény (zákon č. 167/2008 Zb. o periodickej tlači a agentúrnom spravodajstve); a szabálysértésekről szóló 372/1990. sz. törvény (zákon č. 372/1990 Zb. o priestupkoch); az elektronikus hírközlésről szóló 351/2011. sz. törvény (zákon č. 351/2011 Z. z. o elektronických komunikáciách).

16 Erdősová, 2019, 448–449. o.

17 300/2005. sz. törvény (Zákon č. 300/2005 Z. z., Trestný zákon). A szövegben a továbbiakban: Büntető törvénykönyv vagy szlovák Btk.

18 Ennek kapcsán lásd bővebben: Lálík, 2016, 1054–1066. o.

2. A kibermegfélemlítés szabályozása

Ahogy napjaink társadalmát gyakran információs társadalomként jellemzik, úgy a 21. századot a digitális korszak jelzővel szokás illetni. A kommunikációs és információs technológiák azon kívül, hogy mindenütt jelen vannak, a társadalom életének szerves részét képezik. A lakosság minden korcsoportja, a gyermekektől kezdve a fiatalokon át a produktív népességen keresztül az idősekig, beleillik ebbe a keretbe. Ez is egyfajta képet fest az információs technológiák és a népesség összefonódásáról, arról, hogy ezek a technológiák nem csak a mai kor, hanem az egyének, csoportok és a népesség élete különböző aspektusainak szerves részét képezik.¹⁹

A modern technológia megjelenésével azonban olyan új probléma is felbukkant a társadalmunkban, amelyet az idősebb generáció még nem ismert. A kibertér környezete kialakulóban és folyamatos fejlődésben van, és vele együtt a „veszély” új formája is megjelenik. A megfélemlítés egy olyan fajtájáról beszélünk, amely közvetlenül függ ezektől a technológiáktól. A megfélemlítésnek ezt a formáját nevezzük kibermegfélemlítésnek.²⁰

A szlovák alkotmány a véleménynyilvánítás szabadságával kapcsolatban deklarálja, hogy a szólásszabadság és az információs szabadság mindenki számára biztosított, ezen felül mindenkinek joga van a véleményét szóban, írásban, a sajtóban, képi vagy más módon kifejezni, ezen felül joga van az országhatárokon való tekintet nélkül eszméket és információkat szabadon keresni, elfogadni és terjeszteni.²¹ A magyar szabályozással ellentétben²² a szlovák alkotmány a véleménynyilvánítás szabadságának gyakorlása kapcsán csak feljogosító rendelkezéseket tartalmaz, korlátozó és tiltó rendelkezéseket azonban nem.

A törvényi szintet megvizsgálva látható, hogy a szlovák Btk. bizonyul a kutatási téma szempontjából a legfontosabb jogszabálynak.²³ A szlovák Btk. alapján minősített esetnek minősül, amennyiben egy bűncselekményt „különös indítékból” követnek el. Ilyen különös indíték lehet például, ha a bűncselekmény elkövetésére valamely csoport vagy egyén vélt vagy valós faji, nemzeti, nemzetiségi vagy etnikai hovatartozáson, vélt vagy

19 Kurucová, 2018, 37. o.

20 Valihorová és Surovcová, 2018, 42. o.

21 A Szlovák Köztársaság Alkotmánya, 26. cikk (1) és (2) bekezdés

22 Alaptörvény IX. cikk (5) bekezdés: „A véleménynyilvánítás szabadságának a gyakorlása nem irányulhat a magyar nemzet, a nemzeti, etnikai, faji vagy vallási közösségek méltóságának a megsértésére. Az ilyen közösséghez tartozó személyek – törvényben meghatározottak szerint – jogosultak a közösséget sértő véleménynyilvánítás ellen, emberi méltóságuk megsértése miatt igényeiket bíróság előtt érvényesíteni.”

23 A szlovák Btk. mellett fontos jogszabálynak minősül még a büntetőeljárásról szóló törvény [301/2005. sz. törvény (*Zákon č. 301/2005 Z. z., Trestný poriadok*)]

valós származáson, bőrszínén, nemi hovatartozáson, szexuális irányultságon, politikai vagy vallási meggyőződésen alapuló hovatartozás iránti gyűlöletből került sor.²⁴

A konkrét indíttatásból (egyenes szándékkal) elkövetett, súlyosabb szankciókkal sújtott anyagi bűncselekmények listája többek között az emberölést, a testi sértést, az emberkereskedelmet, a fenyegetést, az állampolgárok egy meghatározott csoportja vagy egy személy elleni erőszakot, a személyi szabadság megsértését, az emberrablást, a rablást, a zsarolást, a vallásszabadság korlátozását, a levéltitok megsértését, a lopást, a hatalommal való visszaélést, a szexuális erőszakot, a bántalmazást, valamint a nemi erőszakot foglalja magába.²⁵

Mindemellett a Büntető törvénykönyv szankcionálja az olyan csoport, mozgalom vagy ideológia létrehozását, támogatását vagy népszerűsítését, amelynek célja az alapvető jogok és szabadságok elnyomása, vagy amely faji, etnikai, nemzeti vagy vallási gyűlöletet vagy más csoport vagy személy elleni gyűlöletet szorgalmaz. Ezen felül a szóban forgó törvény tiltja olyan csoport, mozgalom vagy ideológia népszerűsítését, amely a múltban az alapvető jogok és szabadságok elnyomására irányult.²⁶ Ezt a rendelkezést egészíti ki a szlovák Btk. 422. és 422a–c §-a, amelyek megtiltják e csoportok, mozgalmak vagy ideológiák támogatásának nyilvános megnyilvánulásait, valamint a szélsőséges anyagok (pl. publikációk és szórólapok) gyártását, terjesztését és birtoklását.²⁷

Ezen felül a Büntető törvénykönyv bűncselekményként határozza meg bármely nemzet, annak nyelve, bármely faji vagy etnikai csoport, illetve bármely személy vagy személyek csoportjának bármely fajhoz, nemzethez, nemzetiséghez, bőrszínhez, etnikai csoporthoz, politikai meggyőződéshez, valláshoz vagy annak hiányához való tényleges vagy vélt tartozás alapján történő nyilvános rágalmozását.²⁸

Végezetül pedig figyelemre méltó a szlovák Btk. 424. §-a, amely a nemzeti, faji és erkölcsi gyűlöletre való felbujtás tényállását határozza meg.

²⁴ Büntető törvénykönyv 140. § e) pont

²⁵ Ezzel kapcsolatban lásd a European Union Agency for Fundamental Rights által kiadott *Hate crime recording and data collection practice across the EU* c. dokumentum 79. oldalát, mely a következő linkre kattintva érhető el (angol nyelven): https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/fra-2018-hate-crime-recording_en.pdf (Letöltve: 2021. december 10.)

²⁶ Büntető törvénykönyv 421. §

²⁷ Büntető törvénykönyv 422. §, és 422a–c. §

²⁸ Vö.: Büntető törvénykönyv 423. §. Ennek kapcsán lásd még: az European Union Agency for Fundamental Rights által kiadott *Hate crime recording and data collection practice across the EU* c. dokumentum 79. oldalát: https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/fra-2018-hate-crime-recording_en.pdf (Letöltve: 2021. december 10.)

Összességében megállapítható, hogy a Szlovák Köztársaságban a kibermegfélemlítés fogalma nem került meghatározásra.²⁹ Mindemelllett a Btk. sem a megfélemlítés (*šikanovanie*), sem a kibermegfélemlítés (*kyberšikanovanie*) tényállását nem szabályozza, ezeket a fogalmakat nem is definiálja.³⁰

Zuzana Čaputová államfő 2021. június 8-án írta alá azt a 2021. július 1-jétől hatályos törvénymódosító javaslatot,^{31,32} amely alapján – többek között – a szlovák Btk.-ba új tényállásként került be a veszélyes elektronikus zaklatás (*nebezpečné elektronické obťažovanie*) törvényi tényállása, amely lényegében a kibermegfélemlítés legsúlyosabb eseteit fedi le.³³

Rögzítendő, hogy a kibermegfélemlítés mint bűncselekmény alapvetően minden előzmény nélkül került be a szlovák jogrendszerbe, mivel a megfélemlítés önmagában a szóban forgó rendelkezés hatálybalépése előtt nem számított bűncselekménynek.³⁴

Az új rendelkezés értelmében három évig terjedő szabadságvesztéssel sújtható az, aki elektronikus hírközlési szolgáltatót, számítógépes hálózaton vagy rendszeren keresztül mást szándékosan megaláz, megfélemlít, jogtalanul cselekszik egy másik személy nevében, vagy szándékosan mást tartós módon zaklat. Szintén büntetendő az, aki az érintett személy hozzájárulásával megszerzett személyes jellegű beszédről készült kép-, hang- vagy kép- és hangfelvételt jogellenesen nyilvánosságra hoz vagy más személy számára hozzáférhetővé tesz, feltéve, hogy a felvétel alkalmas arra, hogy az érintett személy méltóságát veszélyeztesse vagy jogaiban más súlyos sérelmet okozzon. Amennyiben az elkövető a bűncselekményt konkrét indíttatásból (egyenes szándékkal) vagy védett személy ellen követi el, egytől négy évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő. Ha az elkövető a bűncselekmény elkövetésével jelentős kárt okoz, vagy a bűncselekményt jelentős előny megszerzésének szándékával követi el, vagy az előző 24 hónapban ilyen bűncselekményért már egyszer vagy többször elítélték, két évtől hat évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.³⁵

A veszélyes elektronikus zaklatás tényállása alapján idetartoznak az internetes zaklatás, illetve megfélemlítés legsúlyosabb és legveszélyesebb esetei, vagyis azok a bűncselekmények, amelyek célja az áldozat életminőségének hosszú távú, szándékos károsítása. Az elkövető által a sértett beleegyezésével megszerzett személyes (képi és/

29 Hullkó, 2021b, 302. o.

30 Parti, 2016, 117. o.

31 A szlovák parlament 2021. május 27-én hagyta jóvá a szóban forgó törvénymódosító javaslatot.

32 A javaslat szlovák nyelven teljes egészében a következő linkre kattintva tekinthető meg: <https://www.najpravo.sk/clanky/prezidentka-podpisala-zakon-ktorym-sa-doplna-trestny-zakon.html> (Letöltve: 2021. december 20.)

33 Lásd a Büntető törvénykönyv 36ob. §-át.

34 Bielík, 2022.

35 Büntető törvénykönyv 36ob. § (1)–(4) bekezdés

vagy hang-) felvételek közzététele csak akkor büntetendő, amennyiben azok olyan személyes megnyilvánulásokról készült felvételek, amelyek alkalmasak arra, hogy a sértettnek súlyos sérelmet okozzanak. Ez utóbbi részletszabályozás célja az aránytalanul súlyos büntetés elkerülése.³⁶

Összességében megállapítható, hogy a veszélyes elektronikus zaklatás szabályozása nagyon időszerű, hiszen a kibermegfélemlítés egy modern, széles körben elterjedt jelenség, amely súlyos problémákat okoz az online térben.³⁷

Szlovákiában az elektronikus megfélemlítéssel összefüggésben továbbá a következő bűncselekmények fordulnak elő a leggyakrabban: veszélyes fenyegetés (*nebezpečné vyhrážanie*),³⁸ veszélyes üldözés (*nebezpečné prenasledovanie*),³⁹ gyermekpornográfia előállítása és terjesztése (*výroba detskej pornografie, rozširovanie detskej pornografie*),⁴⁰ gyermekről készült pornográf felvétel birtoklása és gyermekpornográfiai előadásban való részvétel (*prechovávanie detskej pornografie a účasť na detskom pornografickom predstavení*),⁴¹ erkölcsi fejlődés veszélyeztetése (*ohrozovanie mravnosti*),⁴² a fiatalok erkölcsi nevelésének veszélyeztetése (*ohrozovanie mravnej výchovy mládeže*),⁴³ zsarolás (*vydieranie*),⁴⁴ kényszerítés (*nátlak*),⁴⁵ szexuális visszaélés (*sexuálne zneužívanie*),⁴⁶ rágalmazás (*ohováranie*).^{47,48}

36 Ružarovský, 2021.

37 Vanc, 2021.

38 Büntető törvénykönyv 360. §

39 A szóban forgó módosítás hatálybalépése előtt ez a rendelkezés fedte le leginkább a kibermegfélemlítés esetkörét. Lásd különösen a Büntető törvénykönyv 360a. § (1) bekezdés c) pontját:

„(1) Aki mást vagy rá tekintettel hozzátartozóját rendszeresen vagy tartósan félelemkeltésre, illetve mindennapi életvitelének megzavarására alkalmas módon háborgatja azáltal, hogy:

a) annak vagy rá tekintettel hozzátartozójának egészségét vagy épségét sértő cselekmény elkövetésével fenyegeti, b) közelségét keresi, illetve követi,

c) harmadik személy közreműködésével, elektronikus hírközlő eszköz alkalmazásával, írásban vagy egyéb módon, annak akarata ellenére kapcsolatot létesít vele,

d) személyes vagy egyéb kapcsolat létesítése végett visszaél a személyi adataival, vagy

e) mindennapi életvitelében más módon akadályozza, egy évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(2) A büntetés hat hónaptól három évig terjedő szabadságvesztés, ha az 1. bekezdésbe foglalt cselekményt

a) védett személy sérelmére,

b) súlyosabb módon,

c) különös indítékból, vagy

d) nagy nyilvánosság előtt követik el.”

40 Büntető törvénykönyv 368. és 369. §

41 Büntető törvénykönyv 370. §

42 Büntető törvénykönyv 371. és 372. §

43 Büntető törvénykönyv 211. §

44 Büntető törvénykönyv 189. §

45 Büntető törvénykönyv 192. §

46 Büntető törvénykönyv 201., 201a. és 201b. §

47 Büntető törvénykönyv 373. §

48 Izakovič, 2021.

2.1. Megfélemlítés az iskolában

A területet érintő⁴⁹ jogszabályok, valamint az egyes tárcák által megalkotott kormányrendeletek (*nariadenia vlády*), rendeletek (*vyhlášky*) és irányelvek (*smernice*) tanulmányozása során megállapítható, hogy azok nem foglalkoznak kifejezetten az iskolai megfélemlítéssel. Az oktatásügyi államigazgatásról és az iskolai önkormányzatokról szóló 596/2003. sz. törvény⁵⁰ alapján a minisztérium az oktatásügyi államigazgatási tevékenységet az imént megjelölt törvény szerinti koncepciók kidolgozásával és általánosan kötelező érvényű jogszabályok, irányelvek, utasítások kiadásával, illetve ezek alkalmazásának egységesítésével irányítja, továbbá ellenőrzi annak végrehajtását.⁵¹ E ponton azonban megjegyzendő, hogy az irányelvek, miniszteri rendeletek és módszertani utasítások mint belső szakmai dokumentumok nem jelennek meg a Szlovák Köztársaság Törvénytárában (*Zbierka zákonov Slovenskej republiky*) így, ebben az értelemben nem tekinthetők jogszabályoknak, azonban az iskolákra és oktatási intézményekre nézve kötelezőek, végrehajtásuk ellenőrizhető.⁵²

A fentebb már említettek közül kiemelendő a gyermekek és tanulók iskolai és oktatási intézményekben történő megfélemlítésének megelőzéséről és kezeléséről szóló 36/2018. számú irányelv,⁵³ amely hatályon kívül helyezte a tanulók iskolai és oktatási intézményekben történő megfélemlítésének megelőzéséről és kezeléséről szóló, 2006. március 28-i 7/2006-R módszertani iránymutatást.⁵⁴ A szóban forgó irányelv definiálja a gyermekek és tanulók megfélemlítésének alapvető jeleit, formáit és megnyilvánulásait, valamint a megelőző intézkedések lehetőségeit és a tanulók megfélemlítésének kezelésének módszereit.⁵⁵

Mindemellett rögzítendő, hogy az iskolák jelenleg is számos releváns módszertani anyaggal, kézikönyvvel rendelkeznek, valamint néhány olyan weboldal is létrejött, amely átfogó és interaktív megközelítésben foglalkozik az iskolai megfélemlítéssel és

49 A kapcsolódó szakirodalom kapcsán lásd például: Hrášková, 2015.

50 *Zákon č. 596/2003 Z. z. o štátnej správe v školstve a školskej samospráve*

51 Az oktatásügyi államigazgatásról és az iskolai önkormányzatokról szóló 596/2003. sz. törvény 14. § (1) bekezdés.

52 Havrila, 2021.

53 *Smernica č. 36/2018 k prevencii a riešeniu šikanovania detí a žiakov v školách a školských zariadeniach*

54 *Metodické usmernenie č. 7/2006-R z 28. marca 2006 k prevencii a riešeniu šikanovania žiakov v školách a školských zariadeniach*. Elérhető szlovák nyelven a Szlovák Köztársaság Oktatásügyi, Tudományos, Kutatási és Sportminisztériumának honlapján: <https://www.minedu.sk/data/att/16073.pdf> (Letöltve: 2021. december 11.)

55 Ennek kapcsán lásd bővebben a gyermekek és tanulók iskolai és oktatási intézményekben történő megfélemlítésének megelőzéséről és kezeléséről szóló 36/2018. számú irányelvet.

a kibermegfélemlítéssel.⁵⁶ Az iskolák és a nevelési tanácsadó és megelőző szolgálatok közötti szoros együttműködés szintén fontos része e veszélyes társadalmi jelenségek kezelésének.⁵⁷

A Szlovák Köztársaság Oktatásügyi, Tudományos, Kutatási és Sportminisztériumának (*Ministerstvo školstva, vedy, výskumu a športu Slovenskej republiky*)⁵⁸ követelményei alapján a Szlovák Köztársaság Tudományos és Technikai Információs Központjának Prevenációs és Ifjúságtudományi Osztályán (*Centrum vedecko-technických informácií Slovenskej republiky (CVTI SR), Oddelenie prevencie a výskumov v oblasti mládeže*) már régóta folyik az iskolai zaklatás problémáinak feltérképezése. Az adatgyűjtés révén a kutatás a vizsgált probléma következő területeire összpontosít: elterjedtség és megnyilvánulási formák, kezelési módszerek, együttműködés az egyes szereplőkkel és a megelőzési tevékenységek/programok megszervezése. A Szlovák Köztársaság Oktatásügyi, Tudományos, Kutatási és Sportminisztériumának közvetlenül irányított, közreműködő szervezetei közül meg kell említeni a Gyermekpszichológiai és Patopszichológiai Kutatóintézetet (*Výskumný ústav detskej psychológie a patopsychológie*), amely számos szakmai és módszertani tevékenységet végez.⁵⁹

2.2. Megfélemlítés a munkahelyen

Sem a nemzetközi, sem az uniós, sőt még a nemzeti jogszabályok sem definiálják a munkahelyi megfélemlítés és a munkahelyi kibermegfélemlítés jogi fogalmát. Az ezzel kapcsolatos kutatások és a különböző források az egyéb társadalomtudományok által kidolgozott különböző fogalom meghatározásokon alapulnak, mint például a megfélemlítés és annak egyes formái (*mobbing, bossing*). A megfélemlítés jogi definíciójának hiánya egyben a kibermegfélemlítés jogi definíciójának hiányát is magával hozza.⁶⁰

Az antidiszkriminációs jogszabályok magukban foglalják a megfélemlítés fogalmát a Tanács 2000/78/EK irányelvében⁶¹ meghatározottak szerint, amely a foglalkoztatás és a munkavégzés során alkalmazott egyenlő bánásmód általános keretét határozza meg.

56 Ennek kapcsán lásd például a <https://www.odpisemeti.sk/> (fordításban: www.visszaírunk.sk) és a <https://www.kybersikanovanie.sk/index.php/slovník> (fordításban: www.kibermegfélemlítés.sk/index.php/szótár) honlapokat.

57 A téma kapcsán lásd még: Hrašková, 2015.

58 A szövegben a továbbiakban: Oktatásügyi Minisztérium.

59 Havrila, 2021.

60 Minčičová, 130. o.

61 Az Európai Unió Tanácsának 2000/78/EK irányelve a foglalkoztatás és a munkavégzés során alkalmazott egyenlő bánásmód általános kereteinek létrehozásáról szóló irányelvben. Ennek kapcsán lásd: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/?uri=CELEX%3A32000L0078> (Letöltve: 2021. december 21.)

Szlovákiában a Munka törvénykönyve⁶² az alapelvei közt rögzíti, hogy „a természetes személyeknek joguk van a munkához és foglalkozásuk szabad megválasztásához, az igazságos és kielégítő munkafeltételekhez és a munkajog terén az egyenlő bánásmód elvét némely területeken szabályozó külön törvény és a hátrányos megkülönböztetéssel szembeni védelemről szóló, többször módosított és kiegészített törvény (antidiszkriminációs törvény)⁶³ által megállapított egyenlő bánásmód elvével összhangban az önkényes elbocsátással szembeni védelemhez”.⁶⁴ A Munka törvénykönyve szintén alapelveként rögzíti azt a szabályt, amely tiltja a munkaviszonyból eredő jogokkal és kötelezettségekkel való visszaélést a munkaviszonyban részt vevő másik fél és a munkavállalók csoportjának kárára.⁶⁵ Abban az esetben, amennyiben a fenti jogi keretet akár a munkavállaló, akár a munkáltató cselekedetei olyan mértékben lépik túl, hogy erőszak (elsősorban pszichikai, de a fizikai erőszak sem zárható ki) alkalmazására kerül sor, akkor megfélemlítésről és annak különböző formáiról beszélünk.⁶⁶

A munkahelyi megfélemlítés joggyakorlatának vizsgálata során számos esetet találtunk.⁶⁷ Az egyik tényállás leegyszerűsítve a következőképpen foglalható össze: a munkavállaló olyan munkakörben dolgozott, amelyet a munkáltató a munkaviszony során a belső szabályzatában olyan munkakörnek minősített, amelyre munkáltató általi kinevezést ír elő.⁶⁸ A munkáltató eltávolította a munkavállalót a munkaköréből, majd ezt követően a munkavállalónak felmondott a Munka törvénykönyve 63. cikke (1) bekezdése d) pontjának 2. alpontja szerinti munkavégzésre vonatkozó követelmény teljesítésének elmulasztása miatt. Az eljárás során a diszkrimináció kérdése is vizsgálat tárgyát képezte. Mivel e fejezet szempontjából a megfélemlítés kérdésének vizsgálata a releváns, nem elemezzük külön a munkaviszony

62 311/2001. sz. törvény (Zákon č. 311/2001 Z. z., Zákonník práce)

63 365/2004. sz. törvény (Zákon č. 365/2004 Z. z. o rovnakom zaobchádzaní v niektorých oblastiach a o ochrane pred diskrimináciou)

64 Munka törvénykönyve, Alapelvek, 1. cikk 1. mondat

65 Munka törvénykönyve, Alapelvek, 1. cikk 2. mondat

66 Beznosková, 2020.

67 A Besztercebányai Kerületi Bíróság ítélete, 16 CoPr 11/2012. sz. ügy (Rozsudok Krajského súdu v Banskej Bystrici sp. zn. 16 CoPr 11/2012). A megfélemlítés nem szerepel kifejezetten a Munka törvénykönyvében. Ennek analógiájára a megfélemlítés a joggal való visszaélés egy sajátos típusának tekinthető. A joggal való visszaélés tilalmát a Munka törvénykönyve az alapelvek 2. cikkében rögzíti. Ez a megfogalmazás egy jogi tilalmat és egy jogi felszólítást tartalmaz, amelyek a joggyakorlás, a jogok gyakorlása és a köteleességek teljesítésének határait jelentik. A Munka törvénykönyve alapelveinek 2. cikkébe foglalt „joggal való visszaélés tilalma” olyan jogi normát képez, amelynek megsértése az arra jogosultak részéről jogellenes cselekménynek minősül. Az ilyen jogellenes cselekmény sajátossága, hogy nem jogi kötelezettség megszegéséből ered, hanem jog gyakorlása során, a törvény által tiltott módon történik.

68 Munka törvénykönyve 42. § (2) bekezdés

megszüntetésének semmisségének kérdését és a munkáltató diszkriminatív magatartását. A bíróság ítélete szerint a megfélemlítést meg kell különböztetni a diszkriminációtól. A megkülönböztetés alapját az ítélet szerint az antidiszkriminációs törvény határozza meg. Az antidiszkriminációs törvény célja az egyenlő bánásmód elvének érvényre juttatása, valamint a jogvédelem eszközeinek szabályozása ezen elv megsértése esetén. A diszkriminációellenes törvény szerint az egyenlő bánásmód elvének betartása egyben a törvényben meghatározott okokból történő megkülönböztetés tilalmának betartását is jelenti. Ezek az okok a következők: nem, vallás vagy vallási meggyőződés, faj, nemzetiséghez vagy etnikai csoporthoz való tartozás, fogyatékoság, életkor, szexuális irányultság, családi állapot, bőrszín, nyelv, politikai vagy más vélemény, nemzeti vagy társadalmi hovatartozás, vagyoni helyzet, születési vagy egyéb helyzet.⁶⁹

Általánosságban a munkajogban diszkriminációnak minősül minden olyan megkülönböztetés, kizárás vagy előnyben részesítés, amely megkülönböztető jegyeken alapul, és amelynek célja, hogy veszélyeztesse vagy teljesen megakadályozza a munkavállalók esélyegyenlőségét, vagy a velük való egyenlő bánásmódot a munkaviszony keretein belül. A Munka törvénykönyve szerint a megkülönböztetés elsősorban abban áll, hogy a megkülönböztetett munkavállaló egy bizonyos tulajdonság hordozója. Amennyiben egy munkavállalót más okból üldöznek, az nem minősül diszkriminációnak, de megvalósíthat zaklatást.⁷⁰

A fent említett bírósági döntés különbséget tesz a megfélemlítés és a megkülönböztetés között. Az ítélet kimondja, hogy a megfélemlítésről nem rendelkezik kifejezetten a Munka törvénykönyve, ezért analógia útján a megfélemlítés a joggal való visszaélés sajátos típusának tekinthető. Egyszerűen fogalmazva, az ítélet a munkáltató általi megfélemlítésről, azaz a *bossingről* szól. A munkáltatónak és a vezetőnek egyaránt joga és kötelessége az alárendelt munkavállalókat irányítani, utasításokat adni nekik, megkövetelni tőlük, hogy munkájukat a munkaviszonyra vonatkozó, a munkaügyi jogszabályokban rögzített, kötelezően alkalmazandó feltételeknek megfelelően végezzék. E kapcsolat egyszerűsített értelmezésével megállapítható, hogy a munkáltató és a vezető bizonyos jogokat és kötelezettségeket gyakorol a beosztott munkavállalókkal szemben, és e kapcsolaton belül a joggal való visszaélés is előfordulhat.⁷¹

69 Lásd a szóban forgó ítéletet.

70 Beznosková, 2022.

71 Švec, 2019, 12–17. o.

3. A megelőzéssel kapcsolatos szabályozás és joggyakorlat

Szlovákiában a kiberbiztonság egyre népszerűbb témává vált az elmúlt néhány évben, amit az is alátámaszt, hogy a Szlovák Köztársaság Kormánya (*Vláda Slovenskej republiky*)⁷² ebben az időszakban dolgozta ki az ország új kiberbiztonsági törvényét, amely módosította a közös és egységes kibervédelmi gyakorlatokat.⁷³ Az előkészületek összetettek voltak, hiszen a törvény-előkészítés folyamatába nemcsak a közigazgatásban dolgozó szakértők, de az egyetemi közösség, a civil szféra képviselői és számos más szakértő is bekapcsolódott. A kiberbiztonsági törvény mellett Szlovákia 2008 óta már rendelkezik Információbiztonsági Nemzeti Stratégiával (*Národná stratégia kybernetickej bezpečnosti*). Emellett létrejött még a Hálózati és Elektronikus Szolgáltatások Nemzeti Ügynöksége (*Národná agentúra pre sieťové a elektronické služby*) és a Nemzetbiztonsági Hatóság (*Národný bezpečnostný úrad*)⁷⁴ által készített, 2015 és 2020 közötti időszakot lefedő Kiberbiztonsági Koncepció nevű szakmai anyag,⁷⁵ melyet a kormány 2015 júniusában fogadott el.⁷⁶ A 2021–2025 közötti időszakra vonatkozó Nemzeti Kiberbiztonsági Stratégiát a szlovák kormány az 5/2021. számú határozatával 2021. január 7-én hagyta jóvá. Ez volt az első olyan stratégiai dokumentum, amely átfogóan definiálta a Szlovák Köztársaság stratégiai megközelítését a kiberbiztonság biztosításában.⁷⁷

A digitális térben a gyermekek védelmének kérdése, valamint a fenyegetések alakulása és jellege nagyon dinamikus és gyorsan változó jelenség. Ezért a helyzet kezeléséhez összehangolt, következetes és átlátható fellépésre, valamint megfelelő politikai és intézményi támogatásra van szükség. A 2020–2025 közötti időszakra a szlovák kormány kidolgozta a gyermekek digitális térben való védelmének nemzeti stratégiáját⁷⁸ (a továbbiakban: Nemzeti Stratégia). Tekintettel arra, hogy ez egy gyorsan fejlődő terület, a gyermekek digitális térben való védelmére vonatkozó nemzeti koncepció minden egyes konkrét célkitűzéshez intézkedéseket javasol, amelyek egy rövid távú cselekvési tervben fognak megjelenni. A koncepció mellett kétéves időszakra három cselekvési

72 A szövegben a továbbiakban: szlovák kormány vagy kormány.

73 69/2018. sz. törvény (*Zákon č. 69/2018 Z. z. o kybernetickej bezpečnosti*)

74 A szövegben a továbbiakban: NH.

75 *Koncepcia kybernetickej bezpečnosti Slovenskej republiky na roky 2015-2020*

76 Zgut és Denkova és Gabrizova és Zbytniewska, 2021.

77 Online elérhető a szlovák Nemzetbiztonsági Hivatal hivatalos honlapján: https://www.nbu.gov.sk/wp-content/uploads/kyberneticka-bezpecnost/Strategia_kybernetickej_bezpecnosti_2021.pdf (Letöltve: 2022. január 5.)

78 *Národná koncepcia ochrany detí v digitálnom priestore*. Online elérhető: https://detstvobeznasilia.gov.sk/web_data/content/upload/subsubsub/2/narodna-koncepcia-ochrany-deti-v-digitalnom-priestore-1.pdf (Letöltve: 2022. január 6.)

terv is készül, figyelembe véve a gyermekek digitális térben való védelmének és veszélyeztetettségének aktuális helyzetét és alakulását.

A Nemzeti Stratégiában felsorolásra kerültek a digitális térben a gyermekek védelmének intézményi és szakpolitikai támogatásában részt vevő szereplők, azonban a feladatkörük, szerepük nem került tisztázásra.⁷⁹

Szlovákiában számos nonprofit szervezet foglalkozik a kibermegfélemlítés problémakörével, melyek különböző weboldalakat működtetnek. Ilyen például a www.pomoc.sk⁸⁰ (fordításban: www.segitség.sk) weboldal, amely az agresszív, erőszakos és bántalmazó viselkedéssel, személyes adatokkal való visszaéléssel, közösségi hálózaton történő kommunikációval kapcsolatban és a nem megfelelő tartalmak tekintetében ad hasznos tanácsokat és segítséget az érintetteknek. A segítségre szoruló és az érintettek a szervezettel a nap 24 órájában levélben (chaten) vagy telefonon keresztül léphetnek kapcsolatba, de akár a potrebujem@pomoc.sk (fordításban: szükségemvan@segitség.sk) e-mail-címen is elérhetik a szervezetet. Említésre méltó még a www.stopline.sk weboldal, mely lehetővé teszi a nem megfelelő vagy az illegális tartalmak és tevékenységek bejelentését. A bejelentés teljesen névtelenül, egy online űrlap kitöltésével történik.⁸¹

Az eSlovensko polgári társulás⁸² által üzemeltetett projekt – a Zodpovedne.sk (fordításban: Feleloesen.sk)⁸³ – célja a figyelemfelkeltés, az internet, a mobilkommunikáció és az új technológiák felelős használatára vonatkozó oktatás, valamint az ezekhez

79 A szakmai munkában részt vevő szervezetek a következők: a Szlovák Köztársaság Kormányhivatala; a Beruházásokért és Informatizációért Felelős Miniszterelnök-helyettes Hivatala; a Szlovák Köztársaság Belügyminisztériuma – Büntetőeljárásügyi Kormányzati Tanács; a Szlovák Köztársaság Oktatási, Tudományos, Kutatási és Sportminisztériuma; a Szlovák Köztársaság Kulturális Minisztériuma; a Szlovák Köztársaság Igazságügyi Minisztériuma; a Szlovák Köztársaság Munka-, Szociális és Családügyi Minisztériuma; a Szlovák Köztársaság Egészségügyi Minisztériuma; a Szlovák Köztársaság Pénzügyminisztériuma; a gyermekjogi biztos hivatala; a Szlovák Köztársaság Személyes Adatvédelmi Hivatala; a Szlovák Köztársaság Iparjogvédelmi Hivatala; a Szlovák Köztársaság Rendőrsége, az Ügyészség, a Bíróságok; az egyetemek, a Szlovák Tudományos Akadémia, az Audiovizuális Alap, a bejegyzett egyházak és vallási társaságok, a civil szervezetek, a civil társadalom egyéb képviselői, a pszichológusok, az önkormányzatok, az iskolák, az oktatási intézmények, az egészségügyi szolgáltatók és egyéb szervezetek.

80 Az oldal a következő linkre kattintva érhető el: <http://www.pomoc.sk> (Letöltve: 2022. január 19.)

81 Lásd az említett weboldalakat.

82 A polgári társulás fogalmának meghatározása kapcsán lásd a polgárok egyesülési jogáról szóló 83/1990. sz. törvény (*Zákon č. 83/1990 Z. z. o združovaní občanov*) 2. § (1) bekezdését: „A polgárok egyesületeket, társulásokat, szövetségeket, mozgalmakat és más polgári egyesületeket alapíthatnak, valamint szakszervezeti szervezeteket is alapíthatnak (a továbbiakban csak „egyesületek”), és egyesülhetnek bennük.”

83 A projekt nemcsak szlovák, de angol nyelven is elérhető a következő linkre kattintva: <https://www.zodpovedne.sk/index.php/en/> (Letöltve: 2022. január 22.).

kapcsolódó bűncselekmények megelőzése. A szervezet tevékenységei a kibertérben elkövetett agresszió minden formájára összpontosítanak, beleértve a kiberbántalmazást is. Mindemellett a szóban forgó polgári társulás más projektjeiről is említést kell tenni, mint például a *Nehejtuj* (fordításban: Neutálj)⁸⁴ és az *Ovce.sk* (fordításban: Juhok.sk) projektek⁸⁵, amelyek a célközönség életkorának megfelelő módon világítanak rá a kibertérben való cselekvés buktatóira és káros, veszélyes következményeire. Ezek közé tartozik továbbá a *Kyberšikanovanie – narodení pre výhru* (fordításban: Kibermegfélemlítés – győzelemre született), a *Rytmus – sídliskový sen* (fordításban: Ritmus – lakótelepi álom) és a *No Problemos*, amelyek tevékenységeik középpontjában a kibermegfélemlítés és az online kirekesztés megelőzése áll.⁸⁶

Jelen fejezeten belül szükséges kitérnünk arra a kérdésre, hogy a nemzeti jog biztosítja-e az online térben elkövetett gyűlöletbeszéd, illetve kibermegfélemlítés esetében a hozzáférhetetlenné tétel bármely formáját, és ha igen, milyen korlátai vannak ezen intézkedésnek? Kutatásunk során arra a megállapításra jutottunk, hogy sem a Büntető törvénykönyvben, sem a Büntetőeljárásról szóló törvényben nem talákoztunk kifejezetten a „hozzáférhetetlenné tétel”, sem az „elektronikus adat” szókapcsolattal. Ellenben a szlovák Be. egyik rendelkezése kifejezetten rendelkezik a számítógépes adatok megőrzéséről, kiadásáról és visszavonásáról. Abban az esetben, amennyiben az elektronikusan tárolt számítógépes adatok – ideértve a számítógépes rendszer útján tárolt operatív adatokat is – megőrzése a bizonyítási eljáráshoz szükséges, az eljárás megkezdése előtt vagy az előkészítő eljárás során az ügyész tényekkel is alátámasztott végzést adhat ki, amelyben kötelezheti a gyanúsítottat, hogy: az ilyen adatok integritását megőrizze és fenntartsa, tegye lehetővé az ilyen adatokról való másolat készítését és megőrzését, akadályozza meg az ilyen adatokhoz való hozzáférést, távolítsa el az ilyen adatokat a számítógépes rendszerből, az ilyen adatokat bizonyítási céllal haladéktalanul adja ki.⁸⁷

Ez a rendelkezés azonban az adatok teljes hozzáférhetetlenné tételét foglalja magában, hiszen a fentebb említett rendelkezés (1) bekezdés a)–c) pontja szerinti végzésben szükséges meghatározni az adatok megőrzésének időtartamát, amely legfeljebb 90 nap lehet. Indokolt esetben új végzéssel, 90 napig az intézkedés újra elrendelhető.⁸⁸

84 A középiskolásoknak szóló projekt az intoleranciával foglalkozik.

85 A *Sheeplive.eu/Ovce.sk* c. online projekt elsősorban az óvodáskorú gyermekeknek szól, ahol a weboldal rövid animációs meséken keresztül kívánja felhívni a figyelmet az online kommunikáció buktatóira.

86 Hollá et al., 2017, 44. o.

87 Büntetőeljárásról szóló törvény, 91. § (1) bekezdés

88 Büntetőeljárásról szóló törvény, 91. § (2) bekezdés

A tényt, miszerint a kibermegfélemlítés egyre komolyabb veszélyt jelent a társadalomra, az Uniqa biztosítótársaság⁸⁹ felmérése is bizonyítja. Eszerint a megkérdezettek mintegy 90%-a nem tudja, hogyan védekezzen az ilyen esetekben. Erre az esetre kínál megoldást a biztosítótársaság kiberbiztosítási csomagja. A felhívás szerint abban az esetben, amennyiben valaki megfélemlítés áldozatává válik az interneten, pusztán fel kell hívnia az Uniqa segélyszolgálatát, majd a biztosító gondoskodik arról, hogy az ilyen információkat eltávolítsák vagy töröljék az internetről. Az áldozat jogosult továbbá jogi képviselőre és az ehhez kapcsolódó költségek megtérítésére. Ilyen esetben a biztosító gondoskodik a sértő vagy becsmérő üzenetek törléséről, blokkolja a támadó profilját, és egyéb jogi és informatikai segítséget is nyújt. A kiberbiztosítás nemcsak a kibermegfélemlítésre terjed ki, de átfogó védelmet nyújt az online személy jó hírnevét ért sérelem ellen is. Ez a biztosítás kiterjed a mobiltelefonnal készült fényképek ellopására és közzétételére is, amennyiben a lopás a biztosított személyazonosságával való visszaélés miatt történt, vagy ha a közzététel az ügyfél online hírnevét sérti. A rágalmozás, a sértegetés és a magánéletre vonatkozó információk jogellenes nyilvánosságra hozatala az online hírnév megsértésének minősül.⁹⁰

4. A szolgáltatók, intézmények felelőssége

Az országban továbbra is jelentős probléma, hogy a szlovák jogszabályok nem határozzák meg egyértelműen, hogyan kell kezelni és büntetőeljárás alá vonni a digitális térben elkövetett bűncselekményeket. A kiberbűnözéssel összefüggésben az ügyészség elsősorban a gyermekpornográfia, a zaklatás, a szexuális visszaélés és hasonló bűncselekmények ügyeivel foglalkozik, mivel a hazai jogszabályok nem ismerik a gyermekek elleni internetes visszaélés és kizsákmányolás egyéb formáit, mint például a szextinget vagy a gyűlöletbeszédet.⁹¹

89 Ennek kapcsán lásd az Uniqua biztosítótársaság (*Poisťovňa Uniqua, a.s.*) oldalán közzétett közleményt *Úrazy počas prestávky, krádeže a kybersikana – kto nesie zodpovednosť za škody, ktoré sa stanú žiakom v škole?* címmel: <https://www.uniqua.sk/o-nas/aktuality/urazy-pocas-prestavky-kradeze-kybersikana-kto-nesie-zodpovednost-za-skody-ktore-stanu-ziakom-skole.html> (Letöltve: 2022. január 22.)

90 Ennek kapcsán lásd a *Financial Report* által közzétett *Z kybersikany sa stal trestný čin. Ochrany obetiam poskytuje nielen zákonom, ale aj kyberpoistenie* c. közleményt, mely elérhető online: <https://www.finreport.sk/banky-a-poistovne/z-kybersikany-sa-stal-trestny-cin-ochranu-obetiam-poskytuje-nielen-zakon-ale-aj-kyberpoistenie/> (Letöltve: 2022. január 22.)

91 Nemzeti koncepció a gyermekek védelmére a digitális térben (*Národná koncepcia ochrany detí v digitálnom priestore*), 4. o. Online elérhető: https://detstvobeznasilia.gov.sk/web_data/content/upload/subsubsub/2/narodna-koncepcia-ochrany-deti-v-digitalnom-priestore-1.pdf (Letöltve: 2022. január 23.)

Jelenleg tehát nincs olyan jogszabály Szlovákiában, amely konkrét kötelezettséget írna elő az internetszolgáltatók, illetve a weboldalak (közösségi oldalak) üzemeltetői számára, de egyes törvények értelmében bizonyos kötelezettségek mégiscsak vonatkoznak rájuk. Ilyen például a megelőzési kötelezettség, amelyet a 40/1964. sz. törvény, azaz a Polgári törvénykönyv⁹² ír elő.⁹³ Eszerint: „mindenki köteles úgy cselekedni, hogy az egészség, a tulajdon, a természet és a környezet károsodását megelőzze.”⁹⁴ Ez nem csak a kár elszenvetőire, de a kár okozóira egyaránt vonatkozik. Illetve vonatkozhat a közösségi hálózat üzemeltetőjére is, amennyiben az tisztában van azzal, hogy a hálózatát széles körben használják kibermegfélemlítésre, ennek ellenére mégsem tesz semmit ennek megakadályozására.⁹⁵

Az internetes műsorszolgáltatók jogi szabályozása jóval enyhébb az engedélyhez között hagyományos műsorszolgáltatókéhoz képest. A szóban forgó jogszabály⁹⁶ nem szabályozza az interneten található valamennyi tartalmat, hatálya csak az interneten keresztül sugárzott tartalmakra és a lekérhető audiovizuális médiaszolgáltatás részét képező tartalmakra terjed ki.⁹⁷

Szlovákiában a legtöbb weboldal üzemeltetője nem korlátozza érdemben a gyermekek hozzáférését a pornográf tartalmakhoz. A kizárólag 18 éven felülieknek szánt tartalmak elérhetősége korlátlan, elérésük az OK gomb egyszerű kattintásához kapcsolódik, ami még a figyelmeztetés szövegének elolvasását sem igényli (a szöveg általában azt az információt tartalmazza, hogy a megnyitni kívánt oldalak pornográf tartalmakat tartalmaznak, valamint egy figyelmeztetést, hogy az ilyen tartalom 18 éven aluliak számára nem hozzáférhető). Ez például a szexting speciális kérdésére is vonatkozik, ahol az „elkövető” nagyon gyakran maga az áldozat, és így az eredetileg az ő védelmére alkotott törvények őt büntetik.⁹⁸

92 *Zákon č. 40/1964 Zb., Občiansky zákonník* (40/1964. számú törvény, Polgári törvénykönyv)

93 Polgári törvénykönyv, 415. §

94 Polgári törvénykönyv, 415. §

95 Nemzeti koncepció a gyermekek védelmére a digitális térben (*Národná koncepcia ochrany detí v digitálnom priestore*). Online elérhető: https://detstvobeznasilia.gov.sk/web_data/content/upload/subsubsub/2/narodna-koncepcia-ochrany-deti-v-digitalnom-priestore-1.pdf (Letöltve: 2022. január 12.)

96 A műsorterjesztésről és műsorszórásról szóló 308/2000. sz. törvény (*Zákon č. 308/2000 Z. z. o vysielaní a retransmisii a o zmene zákona č. 195/2000 Z. z. o telekomunikáciách v znení neskorších predpisov*)

97 Ahhoz, hogy az internetes műsorszolgáltatás a szabályozás hatálya alá tartozzon, a digitális műsorszórásról szóló 220/2007. sz. törvény 3. § (1) bekezdésében meghatározott műsorszolgáltatások valamennyi jellemzőjének maradéktalanul meg kell felelnie.

98 Nemzeti koncepció a gyermekek védelmére a digitális térben (*Národná koncepcia ochrany detí v digitálnom priestore*), 7. o. Online elérhető: https://detstvobeznasilia.gov.sk/web_data/content/upload/subsubsub/2/narodna-koncepcia-ochrany-deti-v-digitalnom-priestore-1.pdf (Letöltve: 2022. január 17.)

Ezen felül elmondható, hogy Szlovákiában a tartalomszolgáltatók önszabályozási formában egyre nagyobb erőfeszítéseket tesznek a diszkriminatív és egyéb illegális vagy káros tartalmak elleni küzdelem terén, különösen a magatartási kódexek megalkotásának formájában. Néhány honlapon az egyes magatartási kódexek címkéje is megjelenik, amely fémjelzi, hogy az adott oldal megfelel a magatartási kódexben előírtaknak. Emellett a tartalomszolgáltatók dolgoznak a gyermekek számára megfelelő tartalmak kifejlesztésén és az azokhoz való hozzáférés megkönnyítésén, például speciális, gyermekeknek szóló weboldalak és keresőmotorok megalkotásán keresztül. Továbbra is aggodalomra ad okot, hogy az e területen elért eredmények még mindig jelentősen gyengék. A jövőben a gyermekek számára illegális vagy káros tartalmak elleni meglévő intézkedéseket a hatékonyság biztosítása miatt folyamatosan nyomon kell követni.⁹⁹

A szlovák jogrendszer nem szabályozza külön a közösségi médiumokat. Az egyetlen olyan hatályos szabályozás, amely a közösségi médiumok felelősségének szempontjából valamilyen közvetlen vonatkozással bír, az az elektronikus kereskedelemről szóló 22/2004. sz. törvény, melyet az elektronikus kereskedelemről szóló irányelv¹⁰⁰ rendelkezéseinek nemzeti jogba való átültetése okán fogadtak el. A törvény nem kifejezetten a közösségimédia-platformok szabályozására irányul, de ezekre a platformokra is alkalmazandó.¹⁰¹

A szlovák jogszabályok nem határozzák meg sem a jogellenesség, sem a jogsértés fogalmát sem az e-szolgáltatások, sem a közösségi média tekintetében. A jogsértő tartalom eltávolítása miatt és az online elszenvedett jogsértés esetén a sértett főszabály szerint bírósághoz fordulhat. A személyes adatok védelme és a szerzői jogvédelem területén közigazgatási ágazati felügyeleti szerv működik, ezért a beavatkozás az ágazati jogszabályok alapján is elképzelhető. A szlovák szabályozás nem tesz különbséget az online és az offline térben elkövetett jogsértések között, ezért a médium jellege nem releváns a jogi eszközök rendelkezésre állása szempontjából.¹⁰²

A fentiek miatt a szolgáltatók legnagyobb csoportját igen nehéz lenne felelősségre vonni az általuk tárolt vagy továbbított adatokért és információkért. Kivételt képeznek ez alól a hírportálok, az online rádiók és a televíziós csatornák, mert ezek saját maguk állítják elő az információkat vagy híreket, vagy jelentős befolyással bírnak rájuk. Az ilyen

99 Nemzeti koncepció a gyermekek védelmére a digitális térben (*Národná koncepcia ochrany detí v digitálnom priestore*), 18. o. Online elérhető: https://detstvobeznasilia.gov.sk/web_data/content/upload/subsubsub/2/narodna-koncepcia-ochrany-deti-v-digitalnom-priestore-1.pdf (Letöltve: 2022. január 17.)

100 2000/31/EK irányelv

101 Hulkó, 2021a, 250. o.

102 Hulkó, 2021a, 251. o.

szolgáltatók az Emberi Jogok Európai Bíróságának 2013. október 10-én a *Delfi AS kontra Észtország ügyben*¹⁰³ hozott ítélete nyomán a saját fórumaikat moderálják, a jogokat vagy a közérkölcst sértő bejegyzéseket pedig eltávolítják.

A szolgáltatóknak nincs kötelezettségük a felhasználók tartalmainak ellenőrzésére, sőt, a szabályozás kifejezetten tiltja, hogy a szolgáltató a felhasználók hozzájárulása nélkül előzetesen szűrje a felhasználók adatait. Amennyiben a szolgáltató tudomást szerez az ilyen információk jogellenességéről (például az értesítési-eltávolítási eljárás révén), köteles azokat mihamarabb eltávolítani, vagy megakadályozni az azokhoz való hozzáférést. A felhasználói információk keresése tehát általánosságban kizárt, így a szolgáltató nem köteles aktívan keresni a jogsértő tartalmat. Jelenleg Szlovákiában nincs egységes jogi vagy tudományos álláspont a közösségimédia-platfomok jogellenes felhasználói tartalmakkal szembeni beavatkozásával kapcsolatban. A szakirodalom idézi a *Stacho v. Klub Strážov* bírósági ügyet, amelyben egy weboldalon egy konkrét személy emberi méltóságát sértő hozzászólást (kommentet) vitattak.¹⁰⁴

4.1. Az oktatási intézmények felelőssége

Az iskola intézménye elsődleges nevelési funkciójával, valamint a családdal együtt döntő és alapvető hatással van a fiatal nemzedék kialakulására. Mindemellert az iskola szerepe jelenleg az elsődlegesen nevelő és oktató hatásról a tanulók viselkedésének negatív megnyilvánulásai és a társadalom nemkívánatos hatásaival szembeni szociális, érzelmi, de egyben megelőző szerepre is áttevődik.¹⁰⁵ Az iskola prevenció funkciója az iskolai környezetben, a tanórán kívüli tevékenységekben és a szabadidős tevékenységekben is gyakran vitatott témává vált. Mi több, az iskola mint intézmény olyan helyet biztosít a tanulók számára az oktatáshoz és a képzéshez, amelynek pozitív változásokat kell eredményeznie a tanuló fejlődésében.¹⁰⁶

A mai iskolának azonban egyre intenzívebben kell foglalkoznia a tanulók tanulási nehézségeivel, amelyek egyre növekvő tendenciát mutatnak. A tanulók agresszív viselkedésének következményei vannak, különösen a szociális kapcsolatok, a tanulók közötti kommunikáció, az interakció, az együttműködés, a bizalom, a problémamegoldásban való részvétel, a hovatartozás és a fegyelem területén. Ugyanakkor a tanulók agresszív

103 A *Delfi AS kontra Észtország ügy* a következő linkre kattintva érhető el: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22documentcollectionid%22:%7B%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22%7D,%22itemid%22:%7B%22001-126635%22%7D%7D> (Letöltve: 2022. január 20.)

104 Hulkó, 2021a, 252. o.

105 Hollá et al., 2017, 49. o.

106 Hollá et al., 2017, 49. o.

viselkedésének hatására az iskolában csökken a tanulók érzelmessége, a kollektívában hiányoznak a társadalmilag elfogadott értékek, és az iskolai környezettől való félelem uralkodik. A félelem olyan helyzetben keletkezik, amikor bizonyos szükségletek kielégítése, különösen a biztonság és a biztonság iránti igény, veszélybe kerül, akár a valóságban, akár a képzeletben.¹⁰⁷

A tanulási környezet, amely alatt elsősorban az iskolai környezetet értjük, lehetőséget biztosít a tanuló ellenálló képességének fejlesztésére. Azoknak a tanulóknak, akiknek kevésbé ösztönző és az átlagnál stresszesebb az otthoni környezetük, nagyon fontos ez az iskolai környezet, és az iskolának sikerélményt kell nyújtania számukra, ami fontos a tanuló önbecsülése szempontjából. Az iskolai környezet kompenzáló funkciója minden tanuló számára fontos. Különösen értékes ez a környezet azon tanuló számára, akik nem megerősítő családi háttérből származnak. Ebben az esetben a tanuló számára fontos az iskolai környezet, és az iskolában éreznie kell, hogy tartozik valahová, hogy egy csoport tagja, és sikerélményeket kell szereznie. A tanórán kívüli tevékenységek részeként, amelyekben a gyermekek részt vesznek, fontosak azok a tevékenységek, amelyek segítik a döntéshozatalukat. A gyerekeknek valódi felelősséget kínálnak a rezilienciával kapcsolatban, és hozzájárulnak identitásuk tudatosításához.¹⁰⁸

Az iskolák és az iskolai létesítmények fontos helyet foglalnak el a regionális és helyi szintű prevenciók rendszerekben, mivel az iskolába járó fiatalok többsége a prevenciók intézkedések közvetlen tárgyává válik. *Skácelová* a következőképpen határozza meg az iskolák gyakorlati szerepét a megelőzési tevékenységekben: a gyermekek első komoly viselkedési problémáival, amelyek általában szakszerű ellátást igényelnek, leggyakrabban az általános iskolában találkoznak; az Oktatásügyi Minisztérium kiterjedt hálózattal rendelkezik a tanácsadó intézmények és az általuk nyújtott tanácsadási szolgáltatások terén; a gyermek általában jóval azelőtt mutatja a problémás viselkedés első jeleit, hogy a Szociális Munka Osztályán működő szociális segítő szolgálat gondozásába kerülne; a szociális és egészségügyi szolgáltatások intézményei akkor jönnek segítségül, amikor beavatkozásra van szükség a családban, és általában akkor, amikor az iskola által kezdeményezett átfogó megelőző tevékenységeket kell végrehajtani; az iskola és az iskolai létesítmények gyakran az egyetlen olyan környezet, amelyben a kortársak pozitív hatása szisztematikusan korrigálható, különösen a dezorganizált egyénekkel szemben.¹⁰⁹

A hatékony megelőzés iskolai környezetben történő megvalósítása elsősorban a biztonságos iskolai légkör biztosítását igényli.

107 Vágnerová, 1994, 273. o.

108 Kardos, 2007, 576. o.

109 Skácelová, 2003, 329. o.

4.2. A munkáltató felelőssége

A hagyományos megfélemlítési esetek azt mutatják, hogy amennyiben a munkahelyi megfélemlítő magatartás következtében kár keletkezik, az érintett munkavállaló általános munkáltatói kártérítési felelősség intézményén¹¹⁰ keresztül kártérítést követelhet.¹¹¹

A szlovák Munka törvénykönyve szerint¹¹² a munkáltató felel a munkavállalóval szemben a munkavállalónak a munkaköri feladatai ellátása során vagy azzal közvetlen összefüggésben a jogszabályi kötelezettségek megszegésével vagy a jó erkölcsbe ütköző szándékos magatartással okozott károkért. Jogilag nem releváns, hogy a kárt egy másik munkavállaló, a munkáltató nevében eljáró munkavállaló vagy egy harmadik fél okozta. A fentiekből következik, hogy az a munkavállaló, akinek a munkaviszonyon kívül álló személy cselekménye által okozott kárt, szintén jogosult kártérítést követelni a munkáltatóval szemben. Tekintettel a kibermegfélemlítés fent említett sajátosságaira, a kártérítési igény lehetőségét korlátozza az a feltételezés, hogy a kár a Munka törvénykönyve értelmében¹¹³ a munkafeladatok ellátása során vagy a munkafeladatok ellátásával közvetlen összefüggésben következett be. Amennyiben a jogszabály még ezekben az esetekben is tartalmazná a felelősség vélelmét a munkafeladatok elvégzésével kapcsolatban,¹¹⁴ akkor lehetséges lenne, hogy a harmadik fél által elkövetett megfélemlítés által érintett munkavállaló kártérítési igénnyel éljen. A munkáltató általános kártérítési felelőssége kiegészül egy harmadik keresetindítási okkal,¹¹⁵ amely már nem kötődik ahhoz a feltételezéshez, hogy a kár a munkafeladatok ellátása során vagy a munkafeladatok ellátásával közvetlen összefüggésben következett be. A munkáltató felel a munkavállalóval szemben a munkáltatói feladatok ellátása során a munkáltató nevében eljáró munkavállalók által a jogszabályi kötelezettségek megszegésével okozott kárárt.

Tekintettel arra, hogy az öngyilkosságot a szakirodalom a kibermegfélemlítés egyik lehetséges következményeként említi, azt is meg kell vizsgálni, hogy a „túlélők” igényelhetnek-e kártérítést a munkahelyi balesethez kapcsolódó munkáltatói felelősségen keresztül. Ezzel kapcsolatban Szlovákiában nem találtunk releváns ítéletet, azonban – a szlovák szakirodalomban rendszeresen hivatkozott – a Cseh Köztársaság Legfelsőbb Bírósága (*Ústavní soud České republiky*) egy munkavállaló öngyilkossági ügyében hozott

110 Munka törvénykönyve 192. §

111 Lásd még: Dolobáč, 2017, 62. o.

112 Munka törvénykönyve 192. § (1) bekezdés

113 Munka törvénykönyve 220. § (1) és (2) bekezdés

114 Mint a Munka törvénykönyve 220. § (3) bekezdésében a munkahelyi balesettel összefüggésben.

115 Munka törvénykönyve 192. § (2) bekezdés

egy határozatot, amelynek oka a felperes (a munkavállaló felesége) szerint a munkahelyi megfélemlítő magatartás volt. A Cseh Köztársaság Legfelsőbb Bírósága úgy ítélte meg, hogy a munkavállaló öngyilkossága nem felel meg a munkahelyi baleset jellemzőinek, mivel azt nem külső, akaratától független hatások okozták, hanem a munkavállaló kényszeresen akarta, és ezt követően meg is valósította. A bíróság hangsúlyozta, hogy az öngyilkosságot nem a munkaköri feladatai ellátása során vagy azzal közvetlen összefüggésben követték el, és ezért az öngyilkosság nem állt közvetlen összefüggésben a felperes állítólagos megfélemlítő magatartásával. A munkavállaló szakértői bizonyítékok által megállapított pszichiátriai rendellenességeit is figyelembe vették.¹¹⁶ Anélkül, hogy a munkáltató felelősségét a munkavállaló öngyilkosságáért a munkával kapcsolatos sérüléshez kötnék, a munkáltatói felelősségre vonatkozó sikeres kereset akadálya az öngyilkosság és a munka vagy a munkakörülmények közötti okozati összefüggés bizonyítása lenne.

5. Összefoglalás

Szlovákiában a gyűlöletbeszéd fogalma nem került definiálásra. A releváns szakirodalom az Emberi Jogok Európai Bíróságának ítélkezési gyakorlatát veszi át, amely az Európa Tanács Miniszteri Bizottságának ajánlásán alapul. Az ajánlás szerint gyűlöletbeszédnek minősül a véleménynyilvánítás minden olyan formája, amely a fajgyűlöletet, idegengyűlöletet, antiszemitizmust vagy az intolerancián alapuló egyéb gyűlöletet terjeszt, előmozdít, igazol vagy arra ösztönöz. A Szlovák Köztársaság Alkotmánybírósága egy határozatában rögzítette, hogy egyetért ezzel a fogalommeghatározással, valamint kifejtette, hogy a gyűlöletbeszéd leggyakoribb formái Szlovákiában a rágalmazás és a gyűlöletkeltés.

A Szlovák Köztársaság Alkotmánya a véleménynyilvánítás szabadságával kapcsolatban deklarálja, hogy a szólásszabadság és az információs szabadság mindenki számára biztosított. Ezen felül mindenkinek joga van a véleményét szóban, írásban, a sajtóban, képi vagy más módon kifejezni, ezen felül joga van az országhatárokon való tekintet nélkül eszméket és információkat szabadon keresni, elfogadni és terjeszteni. A magyar szabályozással ellentétben a szlovák alkotmány a véleménynyilvánítás szabadságának gyakorlása kapcsán csak feljogosító rendelkezéseket tartalmaz, korlátozó és tiltó rendelkezéseket azonban nem. A szlovák alkotmány ezen felül a cenzúra kifejezett

¹¹⁶ A Cseh Köztársaság Legfelsőbb Bíróságának 2008. augusztus 21-i, 21 Cdo 3899/2007. sz. határozata (*usnesení Nejvyššího soudu České republiky ze dne 21. 8. 2008, sp. zn. 21 Cdo 3899/2007*)

tilalmáról is rendelkezik, valamint rögzíti, hogy a véleménynyilvánítás szabadsága és az információ felkutatásának és terjesztésének joga törvénnyel csak abban az esetben korlátozható, ha az intézkedés egy demokratikus társadalomban mások jogainak és szabadságainak védelme érdekében szükséges, vagy ha a nemzetbiztonság, a közrend fenntartása, a közegészség és az erkölcs védelme azt indokoltá teszi.

Habár a gyűlöletbeszéd nem került definiálásra, azonban annak két formája, a rágalmazás és gyűlöletkeltés bűncselekménynek minősül. Ezeket a Büntető törvénykönyv 423. és 424., a nemzet, faj és meggyőződés becsmérése, valamint a nemzeti, faji és erkölcsi gyűlöletre való felbujtás nevet viselő szakaszai rögzítik. A szlovák szabályozásban nem létezik külön kibermegfélemlítésre vonatkozó törvényi tényállás, és a kibermegfélemlítés fogalma nem került meghatározásra, sőt, a Btk. sem szabályozza és nem is definiálja sem a „megfélemlítés”, sem az „internetes megfélemlítés” tényállását.

A 2021. július 1-jétől hatályos szlovák Btk. módosítása után új tényállásként került be a törvénykönyvbe a „veszélyes elektronikus zaklatás” törvényi tényállása, amely lényegében a kibermegfélemlítés legsúlyosabb (minősített) eseteit fedi le. A veszélyes elektronikus zaklatás tényállása alapján idetartoznak az internetes zaklatás legsúlyosabb és legveszélyesebb esetei, azaz azok a bűncselekmények, amelyek célja az áldozat életminőségének hosszú távú, szándékos károsítása. Az új rendelkezés értelmében három évig terjedő szabadságvesztéssel sújtható az, aki elektronikus hírközlési szolgáltatón, számítógépes hálózaton vagy rendszeren keresztül mást szándékosan megaláz, megfélemlít, jogtalanul cselekszik egy másik személy nevében, vagy szándékosan mást tartós módon zaklat. Szintén büntethető az, aki az érintett személy hozzájárulásával megszerzett személyes jellegű beszédről készült kép-, hang- vagy kép- és hangfelvételt jogellenesen nyilvánosságra hoz vagy más személy számára hozzáférhetővé tesz, feltéve, hogy a felvétel alkalmas arra, hogy az érintett személy méltóságát veszélyeztesse vagy jogaiban más súlyos sérelmet okozzon. Amennyiben az elkövető a bűncselekményt konkrét indíttatásból (egyenes szándékkal) vagy védett személy ellen követi el, egytől négy évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő. Ha az elkövető a bűncselekmény elkövetésével jelentős kárt okoz vagy a bűncselekményt jelentős előny megszerzésének szándékával követi el, vagy az előző 24 hónapban ilyen bűncselekményért már egyszer vagy többször elítélték, két évtől hat évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő. Szlovákiában a kibermegfélemlítéssel összefüggésben továbbá az alábbi bűncselekmények fordulnak elő a leggyakrabban: veszélyes fenyegetés, veszélyes üldözés, gyermekpornográfia előállítás és terjesztése, gyermekről készült pornográf felvétel birtoklása és gyermekpornográfiai előadásban való részvétel, erkölcsi fejlődés veszélyeztetése, a fiatalok erkölcsi nevelésének veszélyeztetése, zsarolás, kényszerítés, szexuális visszaélés, rágalmazás.

A területet érintő jogszabályok, valamint az egyes tárcák által megalkotott jogszabályok, kormányrendeletek és rendeletek tanulmányozása során megállapítható, hogy azok nem foglalkoznak kifejezetten az iskolai megfélemlítéssel, pusztán jogszabálynak nem minősülő, belső, főként tájékoztató anyagok léteznek. A fentebb már említettek közül kiemelendő a gyermekek és tanulók iskolai és oktatási intézményekben történő megfélemlítésének megelőzéséről és kezeléséről szóló, jogszabálynak nem minősülő 36/2018. számú irányelv, amely szabályozza a gyermekek és tanulók megfélemlítésének alapvető jeleit, formáit és megnyilvánulásait, a megelőző intézkedések lehetőségeit és a tanulók megfélemlítése kezelésének módszereit.

Sem a nemzetközi, sem az uniós, sőt még a nemzeti jogszabályok sem definiálják a munkahelyi megfélemlítés és a munkahelyi kibermegfélemlítés jogi fogalmát. Az ezzel kapcsolatos kutatások és a különböző források az egyéb társadalomtudományok által kidolgozott különböző fogalom meghatározásokon alapulnak, mint például a megfélemlítés és annak egyéb formái.

Szlovákiában számos nonprofit szervezet foglalkozik a kibermegfélemlítés problémájával, melyek különböző weboldalakat működtetnek, amelyek révén az érintettek segítséget kérhetnek.

Az országban továbbra is jelentős probléma, hogy a szlovák jogszabályok nem határozzák meg egyértelműen, hogyan kell kezelni és büntetőeljárás alá vonni a digitális térben elkövetett bűncselekményeket. A kiberbűnözéssel összefüggésben az ügyészség elsősorban a gyermekpornográfia, a zaklatás, a szexuális visszaélés és hasonló bűncselekmények ügyeivel foglalkozik, mivel a hazai jogszabályok nem ismerik a gyermekek elleni internetes visszaélés és kizsákmányolás egyéb formáit, mint például a szextinget vagy a gyűlöletbeszédet. Az internetes műsorszolgáltatók jogi szabályozása jóval enyhébb az engedéllyel rendelkező hagyományos műsorszolgáltatókéhoz képest. A szóban forgó jogszabály nem szabályozza az interneten található valamennyi tartalmat, hatálya csak az interneten keresztül sugárzott tartalmakra és a lekérhető audiovizuális médiaszolgáltatás részét képező tartalmakra terjed ki. A szlovák jogrendszer nem szabályozza külön a közösségimédia-platformokat. Az egyetlen olyan hatályos szabályozás, amely a közösségi média felelőssége szempontjából valamilyen közvetlen vonatkozással bír, az az elektronikus kereskedelemről szóló 22/2004. sz. törvényen alapul, melyet az elektronikus kereskedelemről szóló irányelv rendelkezéseinek nemzeti jogba való átültetése miatt fogadtak el.

Az Oktatási Minisztérium kiterjedt hálózattal rendelkezik a tanácsadó intézmények és az általuk nyújtott tanácsadási szolgáltatások terén; a gyermek általában jóval azelőtt mutatja a problémás viselkedés első jeleit, hogy a Szociális Munka Osztályán működő szociális segítő szolgálat gondozásába kerülne; a szociális és egészségügyi

szolgáltatások intézményei akkor jönnek segítségül, amikor beavatkozásra van szükség a családban, és általában akkor, amikor az iskola által kezdeményezett átfogó megelőző tevékenységeket kell végrehajtani; az iskola és az iskolai létesítmények gyakran az egyetlen olyan környezet, amelyben a kortársak pozitív hatása szisztematikusan korrigálható, különösen a dezorganizált egyénekekkel szemben.

A hagyományos, megfélemlítéssel kapcsolatos esetek azt mutatják, hogy ha a munkahelyi megfélemlítő magatartás következtében kár keletkezik, az érintett munkavállaló általános munkáltatói kártérítési felelősség intézményén keresztül kártérítést követelhet. A Munka törvénykönyve szerint a munkáltató felel a munkavállalóval szemben a munkavállalónak a munkaköri feladatai ellátása során vagy azzal közvetlen összefüggésben a jogszabályi kötelezettségek megszegésével vagy a jó erkölcsbe ütköző szándékos magatartással okozott károkért. Jogilag nem releváns, hogy a kárt egy másik munkavállaló, a munkáltató nevében eljáró munkavállaló vagy egy harmadik fél okozta.

Irodalomjegyzék

- BEZOSKOVÁ, P. (2020) 'Obťažovanie a šikana na pracovisku', *Práca, mzdy a odmeňovanie*, 2020/3–4.
- BIELIK, P. (2022) 'Šikana v kybernetickom priestore a jej trestnoprávne dôsledky', *epravo.sk*, 2022 [Online]. Elérhető: <https://www.epravo.sk/top/clanky/sikana-v-kybernetickom-priestore-a-jej-trestnopravne-dsledky-5333.html> (Letöltve: 2022. április 7.)
- BOYTHA, Gy. (2008) 'A gyűlöletbeszéd polgári jogi szankcionálásának alapjogi keretei', *PJK*, 2008/1, 10–20. o.
- DOLOBÁČ, M. (2017) 'Technostres a ochrana duševného zdravia zamestnanca', *Pracovné právo v digitálnej dobe*, 55–64. o.
- ERDŐSOVÁ, A. (2019) 'Nenávistný prejav a status obete z pohľadu rozhodovacej činnosti Európskeho súdu pre ľudské práva', *Správni právo*, 448–460. o.
- HAVRILA, M. (2021) 'Šikana a kyberšikana v škole', *EPI odborné články*, 2021. [Online]. Elérhető: <https://www.epi.sk/odborny-clanok/sikana-a-kybersikana-v-skole.htm> (Letöltve: 2022. január 15.)
- HULKÓ, G. (2021a) '*The Impact of Digital Platforms and Social Media on Freedom of Expression and Pluralism in Slovakia*', in: Marcin Wielec (ed.): *The impact of digital platforms and social media on freedom of expression and pluralism*, Miskolc-Budapest: Central European Academy.
- HULKÓ, G. (2021b) 'Fake news és social media: szabályozás és közigazgatási intézkedések Szlovákiában', *In Medias Res*, 2021/2, 297–311. o.
- HOLLÁ, K. et al. (2017) *Prevenencia kyberagresie a kyberšikanovania*. Nitra, Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre.
- HRAŠKOVÁ, D. (2015) 'Šikana a kyberšikana v školstve', *EPI odborné články*, 2015. [Online]. Elérhető: <https://www.epi.sk/odborny-clanok/sikana-a-kybersikana-v-skolstve.htm> (Letöltve: 2021. október 27.)
- IZAKOVIČ, M. (2021) *Stalking – trestný čin nebezpečného prenasledovania* [Online]. Elérhető: <http://www.pravnelisty.sk/clanky/a554-stalking-trestny-cin-nebezpecneho-prenasledovania> (Letöltve: 2021. október 27.)
- KARDOS, T. (2007) 'Resiliencia u detí' in *Zborník príspevkov z medzinárodnej vedeckej konferencie k 60. výročiu založenia Pedagogickej fakulty UK v Bratislave*. Bratislava: Univerzita Komenského, Pedagogická fakulta, 574–577. o.
- KONDOROSI, F. (2015) 'A véleményszabadság nemzetközi jogi megítélésének paradigma-váltásai', *Acta Humana*, 2015/2, 81–96. o.

- KURUCOVÁ, Z. (2018) 'Informačné a komunikačné technológie zneužívané na kyberšikanovanie (k pojmu a historickým súvislostiam)', *Magister Officiorum*, 2018/1, 37–44. o.
- LALÍK, T. (2016) 'Od strážnych psov k psom štváčom', *Justičná revue*, 2016/68, 1054–1066. o.
- MINČIČOVÁ, M. (2021) 'Kyberšikana pri práci (nielen) v školskom prostredí' in Minčičová, M., Dolobáč, M., Žulová, J. (eds.) *Zamestnanec v digitálnom prostredí*. Košice: Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach, Právnická fakulta. 123–150. o.
- PARTI, K. (2016) 'A megfélemlítés (bullying) szabályozása Magyarországon és külföldön', *In Medias Res*, 5(1), 114–146. o.
- RUŽAROVSKÝ, M. (2021) *Trestný čin nebezpečného elektronického obťažovania* [Online]. Elérhető: <https://www.ak-ruzarovsky.sk/index.php/2021/07/06/trestny-cin-nebezpecneho-elektronickeho-obtazovania/> (Letöltve: 2021. október 27.)
- SKÁCELOVÁ, L. (2003) 'Osobnost, dovednosti a techniky v primární prevenci' in Kalina, K. et al. (eds.) *Drogy a drogové závislosti*. 1. mezioborový přístup, Praha: Úrad vlády České republiky.
- ŠVEC, M. (2019) 'Šikanovanie na pracovisku', *Právo a manažment v zdravotníctve*, 2019/1, 12–17. o.
- VANC, M. (2021) *Trestný čin nebezpečného elektronického obťažovania* [Online]. Elérhető: <https://www.pravnenoviny.sk/trestny-cin-nebezpecneho-elektronickeho-obtazovania> (Letöltve: 2021. október 27.)
- VÝBORNÝ, Š. (2013) *Nenávistný internet verzus právo*. Praha: Wolters Kluwer.
- ZGUT, E., DENKOVA, A., GABRIZOVA, Z., ZBYTNIIEWSKA, K. (2021) *Vajon készen áll a V4 egy kibertámadásra?* [Online]. Elérhető: https://www.politicalcapital.hu/konyvtar.php?article_read=1&article_id=2290 (Letöltve: 2021. október 23.)
- VÁGNEROVÁ, M. (1994) *Vývojová psychologie I: detství a dospívání*. Praha: Karolinum.
- VALIHOVÁ, M., SUROVCOVÁ, B. (2018) 'Kyberšikanovanie medzi žiakmi na primárnom stupni vzdelávania a ich sociálna osamelosť', *Školský psychológ/Školní psycholog*, 2018/19, 42–51. o.

ÖSSZEFOGLALÁS

20. Összegzés – Felelősség a gyűlöletbeszédért, a zaklatásért és a megfélemlítésért a kibertérben

NAGY ZOLTÁN
LINDT ROLAND

A globalizációs tendenciák és a fejlődés felgyorsulása új, eddig nem ismert kihívásokkal kényszeríti szembenézésre az emberiséget, idesorolhatjuk többek között a fenntarthatóság problematikáját, a modern fegyveres konfliktusok globális szinten jelentkező hatásait, a XXI. század demográfiai változásaiból fakadó dilemmákat, továbbá a jelen kötet tárgyát képező, az online tér használatának mindennaposá válásával járó egyes új jelenségeket is.¹

Masuda Yoneji japán szociológus már 1980-ban megjelent monográfiájában felvázolta az – általa posztindusztriális társadalomként definiált – információs társadalom

¹ A XXI. század legfontosabb biztonságpolitikai kihívásairól részletesen lásd: Tálas et al., 2021

Prof. Dr. Nagy Zoltán PhD
főosztályvezető, Mádl Ferenc Összehasonlító Jogi Intézet
kutató, Mádl Ferenc Összehasonlító Jogi Intézet
egyetemi tanár, Miskolci Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar, Államtudományi Intézet, Pénzügyi Jogi Tanszék
ORCID: 0000-0002-1698-3473

Dr. Lindt Roland
kutató, Mádl Ferenc Összehasonlító Jogi Intézet
PhD-hallgató, Miskolci Egyetem Deák Ferenc Állam- és Jogtudományi Doktori Iskola
ORCID: 0000-0002-5843-2813

Nagy, Z., Lindt, R. (2023) 'Összegzés – Felelősség a gyűlöletbeszédért, a zaklatásért és a megfélemlítésért a kibertérben' in Nagy, Z. (szerk.) *Az összehasonlító jog eszközével a gyűlölet ellen. Az online gyűlöletbeszéd, zaklatás és megfélemlítés nemzetközi szabályozása*, 527–555. o. Budapest: Mádl Ferenc Összehasonlító Jogi Intézet



https://doi.org/10.47079/2023.nz.gyuloletbeszed.10_20

szerkezetét; e munkájában részletesen mutatta be elméletét a *számítógépesítés* hatásai és a magánélethez való jog összefüggéseiről.² A technológiai fejlődés révén végbemenő folyamatnak négy szintjét különítette el. A negyedik szintet az általa *információs közműveknek*³ nevezett entitások létrejötte fémjelzi. Nem vitatható, hogy a szerző koncepciója szerint napjainkban már e szinten tart az emberiség – legalábbis a fejlett államok társadalmi. E társadalmi létállapot jelentős veszélyeket rejt magában a magánszférára nézve, a megfelelő információk birtokába jutó személyeknek – tehát ezen a ponton gyakorlatilag bárkinek – lehetősége van komoly (jog)sérelmet okozni embertársainak. Masuda szerint e helyzetben két alapvető feltétel biztosításával kerülhető el a magánélet megsértése:

- a) „[a]z információs közműveket teljes mértékben a lakosság autonóm ellenőrzésére és irányítására kell bízni.
- b) Új politikai, gazdasági és társadalmi rendszereket kell bevezetni, hogy lehetővé váljék az emberek számára a személyi adattárak autonóm irányításának gyakorlása.”⁴

A technológia ezen fejlődési fokán felmerülő probléma megoldásaként felvetett társadalmi önellenőrző mechanizmus, véleményünk szerint, nem kellően megalapozott, mivel az antropológiai optimizmus filozófiai alapállására támaszkodik. A jog emberképe ezzel szemben korántsem ennyire pozitív,⁵ sőt éppen azért van szükség jogi keretekre – és e kereteket megsértő személyekkel szemben szankció kilátásba helyezésére –, mert nehezen elképzelhető egy olyan, az emberi közösségeken belül spontán szerveződő rend, amely képes megelőzni valamennyi interakcióból eredő konfliktust.

A digitalizációs folyamat azonban nem állt meg a mindenki által hozzáférhető adattáraknál: napjainkra az infokommunikációs szolgáltatások sokasága létrehozta az új, mesterséges élettérként funkcionáló *kiberteret*⁶. A „valóság új rétegében” hamar megjelentek (részben) újfajta deviáns magatartások, amelyeket a szakirodalom összefoglaló

2 Masuda, 1988, 102–110. o.

3 E fogalmon „olyan nyilvános információs infrastruktúrát értünk, amely bárkinek, bármikor, bárhol, olcsón rendelkezésére áll. Bárki képes lesz szükséges információk megszerzésére, problémák megoldására és nagy bonyolultságú információk létrehozása útján a jövőbeni lehetőségek kutatására, ehhez mindössze otthoni terminálját kell csatlakoztatnia az információs közműhöz.” Masuda, 1988, 106. o.; Vö. Zódi, 2017, 2. o.

4 Masuda, 1988, 107. o.

5 A jog emberképe, kényszerítő ereje, valamint a szankció funkciója megközelítéseinek fejlődéséről részletesen lásd: Frivaldszky, 2014, 154–194. o.

6 A kifejezés eredetéről lásd: Mezei, 2020, 24–25. o.

néven *kiberdevianciaként*⁷ azonosít. Ezzel szemben a *kiberbűnözés* fogalma – amely a kiberdevianciák büntetőjogilag releváns halmazába tartozó, külvilágban manifesztálódó, jogsértő magatartások összességére utal – tekintetében máig nincs széles körű konszenzus a szakirodalomban.⁸ E ponton nem célunk új meghatározást alkotni, azonban annál fontosabb esetünkben az e fogalom alá tartozó magatartások csoportosítása. E kérdésben is eltérő szakértői álláspontok lelhetők fel; a magunk részéről a kiberbűnözés körébe tartozó deliktumok két alcsoportját látjuk indokoltnak megkülönböztetni:

- a) tisztán informatikai bűncselekmények (*cyber-dependent crime*), amelyek kizárólag információs rendszerekkel követhetők el;
- b) hagyományos bűncselekmények, amelyeket az információs rendszerek használatával követnek el (*cyber-enabled crime* vagy *cyber-facilitated crime*).⁹

Az alcsoportokra vonatkozó ismeretanyag cizellálása nélkül a legegyszerűbben úgy tehetünk köztük különbséget, hogy míg előbbi kategóriába tartozó tényállások tárgya jellemzően maga az információs rendszer, addig az utóbbi részét képező jogellenes magatartásoknál „csupán” eszközként jelenik meg. Más szavakkal élve, az utóbbi alcsoportba sorolható cselekmények már az offline térben is megjelentek, ezekkel összefüggésben az online tér új elkövetési helyként interpretálható.

A kiberdeviancia – beleértve a kiberbűnözés kérdéskörét is – nemcsak nemzetközi szinten, hanem hazánkban is gyakran képezi szakmai diskurzus tárgyát, a tudományos érdeklődés e tendenciája pedig várhatóan nem fog változni a közeljövőben. A témában számos szakkönyv és könyvfejezet látott már napvilágot,¹⁰ amelyek igyekeznek átfogó jelleggel bemutatni a tárgyalt problémakört. Jelen kötet szerzőgárdája ennél jóval

7 Kiss Tibor a kiberdeviancia fogalmi körét szűkebb és tágabb értelemben határozza meg: „[...] szűkebb értelemben a kibertérben megvalósított olyan közvetett vagy közvetlen, digitális kompetencián megvalósuló emberi magatartás, amelyhez az adott társadalom tagjainak többsége negatívan viszonyul, jogi normákat sért, formális reakció kiváltására alkalmas, gyakoriságát tekintve kisebbségben van az adott társadalom többsége által elfogadott magatartásmintákhoz képest, vagy veszélyt jelent az egyénre és/vagy a közösségre.” Ezzel szemben „[a] kiberdeviancia tágabb értelemben [...] a kibertérben megvalósított olyan közvetett vagy közvetlen, digitális kompetencián alapuló emberi magatartás, amellyel szemben az adott társadalom tagjainak többsége negatív értékítéletét fejezi ki, legalább informális reakció kiváltására alkalmas, kisebbségben van az adott társadalom többsége által elfogadott magatartásmintákhoz képest, az adott társadalom valamely normáját sérti.” A szerző rögzíti továbbá, hogy mindkét fogalom esetén a kibertérben való megvalósulás, illetve a digitális kompetencia megléte jelenik meg többletelemként a klasszikus devianciafogalomhoz képest. Kiss, 2020, 23–24. o.

8 A különböző megközelítésekről részletesen lásd: Kiss, 2020, 31–32. o.; Klein, 2018, 295–299. o. Mezei, 2020, 25–30. o.

9 Vö. Mezei, 2020, uo.; Nagy, 2020, 34–38. o.

10 Lásd például: Ambrus, 2021.; Kiss et al., 2019.; Klein, 2018.; Mezei, 2020.

szerényebb – bizonyos értelemben mégis komplexebb – feladatra vállalkozott: a cél nem volt kevesebb, mint hogy átfogó képet adjunk az online térben elkövetett gyűlöletbeszéd, zaklatás és megfélemlítés elleni fellépés lehetséges jogi eszközeiről – ennek érdekében az Európai Unió tizenkét tagállama, valamint az Amerikai Egyesült Államok és az Egyesült Királyság vonatkozó joganyagának elemzésére került sor.

E munka elvégzését főként az a felismerés motiválta, hogy az internet – ami egy decentralizált, egész világot átfogó hálózatként változtatta meg a mindennapjainkat – nem pusztán az elkövetés új eszközéül szolgál egyes bűncselekmények kapcsán, hanem azok struktúráját alapjaiban változtatta meg. Így például a „klasszikus” megfélemlítés (*bullying*) Parti Katalin által rögzített definíciós elemei (fizikai, verbális vagy pszichológiai támadás vagy megfélemlítés, amelynek célja valamilyen ártalom okozása; az elkövető és az áldozat közötti erőegyensúly hiánya; rendszeresen ismétlődő vagy huzamosabb ideig folyamatosan fennálló helyzet)¹¹ sem valósulnak meg maradéktalanul az online térben történő elkövetések esetén: az ismétlődés vagy huzamos ideig való fennállás kritériumát mintegy helyettesítheti egy, a feltöltést követően az interneten szabadon terjedő, sértő tartalom, míg – egyrészt az erőegyensúly szükségszerű hiányának új formájaként, másrészt azt részben felváltva – új elemként jelenik meg az anonimitás.¹²

Az internet biztonságos használatát biztosító szabályozási modell kialakításának igénye az utóbbi években minden eddiginél erőteljesebben jelentkezik. A pandémia egyik talán kevésbé szembetűnő, de annál jelentősebb hatásaként a gyermekek online töltött ideje szignifikánsan nőtt az utóbbi években, amely értelemszerűen a kibertérrel összefüggő kockázatok megnövekedését is eredményezte.¹³ Habár az Európai Parlament egyik állandó bizottsága, az Állampolgári Jogi, Bel- és Igazságügyi Bizottság (LIBE Bizottság) egy 2016-os jelentésében már jelezte a jogalkotási igényt az Európai Bizottság felé büntetőjogi minimumszttenderdek uniós szinten történő megállapítása iránt a területen, e sorok írásakor (2022-ben) nincs tudomásunk közvetlenül a kibermegfélemlítésre vonatkozó, a *hard law* körébe tartozó uniós jogi instrumentum létezéséről.¹⁴ A jogharmonizáció hiánya okán valószínűsíthető, hogy a vizsgált kérdéskörben kardinális különbségek lelhetők fel az egyes tagállamok szabályozási megoldásai között; e kutatási hipotézis – mint utóbb kiderült – nagyrészt helyesnek bizonyult.

A kutatómunka során komoly nehézségként merült fel a releváns joganyag lehatárolása a vizsgált államokban, több okból kifolyólag. Egyrészt nemcsak a hazai, hanem a

11 Parti, 2016, 115. o.

12 Vö. Nagy, 2004, 58–61. o.

13 Lobe et al., 2020, 21–25. o.

14 Pozza et al., 2016, 9., 15. o.

külföldi szakirodalomban is terminológiai bizonytalanság tapasztalható, éppen ezért a kutatók nemzetiségtől függetlenül előszeretettel használják az angol eredetű *cyberbullying* kifejezést, azonban e fogalomhasználat sem egységes. Példának okáért Németországban és Skandináviában elterjedt a *cybermobbing*¹⁵ terminus, míg előbbi állam esetében szinonim fogalomként jelenik meg a *cyberstalking*¹⁶ is. E kötet szerzői a szakma több hazai képviselője¹⁷ által használt *kibermegfélemlítés* műszó alkalmazása mellett döntöttek magyar megfelelő gyanánt, illetve ezt fogadták el a cyberbullyinggal ekvivalensnek.

Módszertani dilemmát vetett fel az az – utóbb helyesnek bizonyult – feltevés, hogy a vizsgálat tárgyát képező, a kibertérben megjelenő, büntetőjogi relevanciájú magatartásokkal szemben a nemzeti jogalkotó nem feltétlenül lép fel *sui generis* szabályozással; mint láthattuk, az esetek többségében a jogalkalmazó igyekszik a klasszikus kategóriákat alkalmazni az új jelenségekkel összefüggésben – hol több, hol kevesebb sikerrel. E problémát megoldandó a szerzőgárda úgy határozott, hogy speciális, kifejezetten a kibertérben elkövetett magatartásokra vonatkozó jogi megoldások hiányában dokumentál és elemez minden, a jogalkalmazás során a kérdéskör kapcsán potenciálisan alkalmazható normahelyet.

Végül nehézséget okozott valamennyi témába vágó jogszabályhely azonosítása is. Mivel a hazai bűncselekmény-fogalom részét képező *büntetni rendeltség* – más szavakkal *formális jogellenesség* – kritériuma jellemzően nem jelenik meg más államok anyagi büntetőjogában (legalábbis nem a Magyarországon ismert tartalommal), ezért a kutatást ki kellett terjeszteni a büntető anyagi jogi kódexeken¹⁸ kívül a vonatkozó ágazati jogszabályokra, egyes esetekben a precedens értékű döntésekre is. A feltárt joganyag alapján megállapítható, hogy a releváns tényállások gyakran az egyes médiumokat, valamint az internet használatával és az internetes szolgáltatásokkal összefüggő kérdéseket szabályozó jogforrásokban kerülnek elhelyezésre.

Az elvégzett kutatómunkának a vizsgált államok tekintetében alapvetően négy fókuszpontját különíthetjük el:

- a) a gyűlöletbeszéddel kapcsolatos büntetőjogi tényállások és ezek joggyakorlata;
- b) a kibermegfélemlítéssel kapcsolatos büntetőjogi tényállások és ezek joggyakorlata;
- c) az oktatási intézményekre és a munkáltatókra vonatkozó, a problémakör megelőzését és kezelését célzó rendelkezések; valamint

15 Nocentini et al., 2010, 130. o.

16 Schenk, 2020, 274. o.

17 Például lásd: Kiss et. al., 2019.; Monori, 2016.; Pongó, 2018.

18 Itt kell megjegyeznünk, hogy néhány vizsgált állam – így például az Egyesült Királyság és Írország – esetében nem is létezik a büntetőjog általános részi tanait, valamint a főbb büntetőjogi tényállásokat összefoglaló, kódexként funkcionáló jogforrás.

d) a szolgáltatói felelősség az online térben.

Jelen fejezet elsődleges célja, hogy felhívja a figyelmet a fellelhető szabályozási koncepciók olykor jelentős, olykor nüánsznyi eltéréseire, majd ezek azonosítását követően kategorizálja az egyes országokat aszerint, hogy jogszerezszereik milyen megoldásokkal és milyen hatékonysággal képesek megküzdeni a tárgyalt problémakörrel. Következésképpen – az elkészült fejezetek elemzése után – úgy döntöttünk, hogy az oktatási intézményekre és a munkáltatókra vonatkozó szabályok részletes összehasonlítására e fejezetben nem térünk ki, két okból kifolyólag: egyrésről a koncepcionális alapok valamennyi államban megegyeznek; elsődleges célként jelenik meg a prevenció, vagyis a konfliktusok kialakulásának megelőzése, míg másodlagosan az áldozatok megküzdését és a kialakult szituáció megoldását segítő mechanizmusokkal találkozhatunk. Másrésről a konkrét eszközök tekintetében sem kerültek feltárára számottevő különbségek. A vonatkozó főbb szabályokat és gyakorlatokat a következő két bekezdésben foglaljuk össze röviden.

Az oktatásban jellemzően megjelennek irányelvek, iránymutatások vagy stratégiák – nemzeti, regionális vagy intézményi szinten –, amelyek a prevenció főbb elveit és az azt elősegítő intézkedéseket tartalmazzák. Ezen felül minden államban megtalálhatók olyan fórumok, amelyek az áldozat „vészjelzését” hivatottak fogadni és kezelni. Ezek leggyakrabban a zaklatással kapcsolatos bejelentéseket fogadó weboldalak vagy *hot-line*-ok, de például Dániában létezik önálló panasztestület¹⁹, amely kifejezetten e kérdéskörrel foglalkozik, és feladatkörében eljárva többek között évente jelentést készít a szabályozás és a jó gyakorlatok hatékonyságáról. A legtöbb vizsgált államban szintén léteznek a diákokat célzó programok, oktatások, foglalkozások, amelyek az érzékenyítést célozzák. Megítélésünk szerint figyelemre méltó a németországi Hessen tartományban indult kezdeményezés, amely keretében egy szakemberekből álló csapat ún. „médiáhősökké” (*Medienhelden*) képzett ki fiatalokat, akik a tréninget követően mentorként tevékenykedtek tovább iskoláikban. Bár a program eredményeiről részletes adatok nem állnak rendelkezésünkre, a diákság ilyenfajta bevonása az érzékenyítést célzó foglalkozásokba mindenképp előremutató ötlet. Végül szintén üdvözlendő a mediáció eszköztárának bevonása az iskolai szféra konfliktusainak kezelésébe, ahogy azt olvashatjuk például Dánia, Finnország és Románia esetében. A konfliktuskezelés e független, pártatlan, professzionális harmadik fél által segített formája különösen hatékony lehet a fiatalok körében, alkalmazásával olyan *win-win szituációk* kialakulása válik lehetségessé,

19 E szerv a Zaklatás elleni Nemzeti Panasztestület (*Nationale Klageinstans mod Mobning*) nevet viseli.

amelynek eredményeképp nemcsak a konkrét nézeteltérés oldódik meg, hanem a zaklató és az áldozat kapcsolata is pozitív irányt vehet az esetek nagy százalékában.

A munkajogi jogszabályok minden jogrendszerben telepítenek a munkáltatóra kötelezettségeket a megfelelő munkakörnyezet kialakítását és a munkafolyamatok megtervezését illetően, azonban ezek leggyakrabban csak áttételesen érintik a munkahelyi zaklatás tárgykörét. E területen is államonként megfigyelhetők a *soft law* kategóriájába sorolható dokumentumok, melyek közvetlenül a zaklatás megelőzését szolgáló intézkedésekkel foglalkoznak; e körben említhetjük például a munkáltatói kockázatfelmérést, illetve az általa megszervezendő oktatásokat, képzéseket. Fontos kérdés, hogy a munkahelyi zaklatás áldozata érvényesíthet-e igényt valamilyen jogalapon a munkáltatóval szemben. E téren speciális felelősségi konstrukció a legtöbb vizsgált államban nem található, továbbá nem kerültek feltárássra ilyen irányú igényérvényesítéssel kapcsolatos ítéletek sem. Mindazonáltal ki kell emelnünk ismét csak Dániát, ahol kuriózumként említhető, hogy a munkahelyi balesetbiztosításról szóló törvény munkahelyi balesetként definiálja a *digitális zaklatást*.

A következő oldalakon az elmondottaknak megfelelően két feladatnak igyekszünk eleget tenni, ezáltal összefoglalva a jelen kötet szerzőgárdája által realizált munka eredményeit. Elsőként a büntetőjog-dogmatika eszköztárával elvégezzük az online gyűlöletbeszéd, valamint a kibermegfélemlítés jelenségének szempontjából releváns, az egyes államokban megjelenő tényállások összehasonlító elemzését. Ennek során kiemelt figyelmet fordítunk az *elkövetési magatartások* körére, valamint a büntetőjogi normákban megjelenő *védett csoportok* azonosítására. Ezután górcső alá vesszük, hogy a vizsgált államokban jellemzően milyen kötelezettségek és felelősségi szabályok vonatkoznak az online tér szolgáltatóira, egyes platformokra. E területen a közjogi szabályanyag jelentősebb elemeire koncentrálnunk.²⁰

1. A gyűlöletbeszéddel szembeni büntetőjogi fellépés eszközei

A gyűlölet-bűncselekmények korántsem számítanak új keletű problémának. A gyűlölet terjesztését és az áldozatok vélt vagy valós csoporthoz tartozása által motivált egyéb jogsértő cselekményeket a nemzeti jogalkotók évszázadok óta igyekeznek megfelelően szankcionálni, hiszen az ilyen magatartások bomlasztóan hatnak az adott állam politikai közösségére. Az eddigiéknél is fokozottabb fellépést eredményezett az európai államokban, hogy 2005 után az Európai Unió egyre hangsúlyosabban kezdett el fellépni

²⁰ A személyiség védelmének magánjogi eszközeiről az online térben, 24 állam viszonylatában részletesen lásd: Barzó et al. 2021.

a rasszista és az idegengyűlölő online tartalmakkal szemben,²¹ amely tendencia csak tovább erősödött a „tömeges migráció évtizede” folyamán.

Ahogy korábban utaltunk rá, az (online) gyűlöletbeszédre reagáló tényállások tekintetében az összehasonlítás középpontjában az általuk kriminalizált (elkövetési) magatartások, valamint az e tényállásokon keresztül védelem alá helyezett csoportok állnak. Mivel e két aspektus szinte valamennyi állam esetében vizsgálható és vizsgálendő, az alábbi táblázatban láttuk célszerűnek rögzíteni az eredményeket.

	Elkövetési magatartások	Védett csoportot konstituáló megkülönböztető jegyek
Amerikai Egyesült Államok	X	X
Ausztria	<ul style="list-style-type: none"> – védett csoporthoz tartozó személlyel szemben erőszakra felhívás vagy gyűlöletre uszítás; – védett csoporthoz tartozó személy megsértése; – nemzetiszocialista jelképek használata; – náci propaganda terjesztése; – a Nemzetiszocialista Munkáspárt céljainak megfelelően törvény által tiltott cselekményre buzdítás, sarkallás vagy törekvés 	<ul style="list-style-type: none"> – faj; – bőrszín; – nyelv; – vallási meggyőződés; – nemzetiség; – etnikum; – nem; – fogyatékoság; – életkor; – meghatározott embercso-porthoz tartozás
Csehország	<ul style="list-style-type: none"> – védett csoport rágalmazása; – védett csoport tagja jogainak vagy szabadságainak korlátozására buzdítás, törekvés, szövetkezés; – megkülönböztetést, erőszakot hirdető csoportban való részvétel; – védett csoporthoz tartozás okán a lakosság csoportja vagy egy személy ellen erőszak alkalmazása vagy halállal, testi sértéssel, jelentős mértékű károkozással fenyegetés; – emberi jogok, szabadságjogok korlátozása vagy gyűlölet hirdetésére irányuló mozgalom létrehozása, támogatása, tevékenységének előmozdítása; – ilyen mozgalom népszerűsítését célzó mű terjesztése; – ilyen mozgalom iránti szimpátia kifejezése; – népirtás tagadása, megkérdőjelezése, jóváhagyása, igazolása 	<ul style="list-style-type: none"> – faj; – etnikum; – nemzetiség; – politikai vélemény; – vallás (az ateizmus külön nevesítésre kerül); – társadalmi osztályhoz tartozás; – más személycsoporthoz tartozás

21 Berthelet, 2018, 69. o.

	Elkövetési magatartások	Védett csoportot konstituáló megkülönböztető jegyek	
Dánia	<ul style="list-style-type: none"> – bűncselekmény elkövetésével fenyegetés; – nyilvános kijelentés tétele, amely erőszakos cselekmény vagy vandalizmus előidézésére irányul; – terjesztés szándékával olyan nyilatkozat tétele, amelyben egy védett csoportot fenyegetnek, sértenek vagy lealacsonyítanak 	<ul style="list-style-type: none"> – faj; – bőrszín; – nemzetiség; – etnikum; – hit; – szexuális irányultság 	
Egyesült Királyság	Anglia és Wales	<ul style="list-style-type: none"> – félelmet keltő, bántó vagy sértő kifejezések használata, magatartás tanúsítása vagy ilyen írott anyag megjelenítése; – félelmet keltő, bántó vagy sértő kifejezéseket tartalmazó vagy ilyen jellegű viselkedést megjelenítő előadás tartása; – félelmet keltő, bántó vagy sértő kép- vagy hangfelvétel bemutatása; – ilyen anyag birtoklása, ha az ilyen anyag bemutatásra, kiadásra, lejátszásra vagy terjesztésre kerül; – hivatalos futballmérkőzésen kántáló jellegű éneklés, amennyiben az trágár vagy rasszista jellegű tartalommal bír 	<ul style="list-style-type: none"> – faj; – bőrszín; – nemzetiség (ideértve az állampolgárságot is); – etnikum; – vallás; – szexuális irányultság; – fogyatékoság
	Skócia	– lásd az Anglia és Wales esetében leírtakat	<ul style="list-style-type: none"> – faj; – életkor; – fogyatékoság; – vallás; – szexuális irányultság; – transznemű identitás; – nemi jellemzők eltérése
	Észak-Írország	– lásd az Anglia és Wales esetében leírtakat	<ul style="list-style-type: none"> – bőrszín; – faj; – nemzetiség; – etnikum; – vallás; – szexuális irányultság; – fogyatékoság

ÖSSZEFOGLALÁS

	Elkövetési magatartások	Védett csoportot konstituáló megkülönböztető jegyek
Finnország	<ul style="list-style-type: none"> – uszítás a védett csoport tagja ellen; – Isten kigúnyolása; – rágalmozása vagy megvetése annak, amelyet valamely egyház vagy vallási közösség szentnek tekint; – istentisztelet, egyéb vallási gyakorlat vagy temetés megzavarása; – rágalmozó és fenyegető magatartások védett csoport tagjával szemben; – bűncselekményre való nyilvános felbujtás; – személyiségi jogot sértő információ terjesztése; – üldözés; – háborús uszítás; – személy méltóságának megsértése, ha ezzel a sértettel szemben megalázó, megfélemlítő, ellenséges vagy sértő hangulatot, légkört teremt; – szexuális zaklatás; – nemi alapú zaklatás 	<ul style="list-style-type: none"> – bőrszín; – születési helyzet; – nemzetiség; – etnikum; – szexuális irányultság; – nemi identitás; – fogyatékoság; – nem
Franciaország	<ul style="list-style-type: none"> – bűncselekmény elkövetésének kiprovokálása meghatározott eszközökkel; – az emberi élet, méltóság elleni erőszakos bűncselekmények, valamint a nemzet érdekei elleni bűncselekmények (hazaárulás) elkövetésére uszítás, ha az uszítás eredménytelen marad (ellenkező esetben a Büntető törvénykönyv szigorúbb rendelkezései szerint felel); – diszkriminációra, gyűlöletre vagy erőszakra uszítás; – becsmélés, gyalázkodás; – a sértett (pl. képi, verbális) inzultusokkal való illette 	<ul style="list-style-type: none"> – faj; – nemzetiség; – etnikum; – vallás; – nem; – nemi irányultság; – nemi identitás; – fogyatékoság
Írország	<ul style="list-style-type: none"> – fenyegető, gyalázkodó vagy sértő, és szándékosan vagy a körülményekre tekintettel valószínűsíthetően gyűlöletet szító írásos anyagok közzététele, terjesztése, szóhasználat, viselkedés vagy írásos anyag megjelenítése magánlakáson kívül, képek vagy hangfelvételek terjesztése, megjelenítése, lejátszása; – az említett magatartás sugárzás (közvetítés) általi elkövetése; – gyűlöletkeltésre alkalmas anyagok készítése és birtoklása 	<ul style="list-style-type: none"> – faj (rassz); – bőrszín; – nemzetiség; – etnikum; – vallás; – szexuális orientáció

	Elkövetési magatartások	Védett csoportot konstituáló megkülönböztető jegyek
Írország (tervezet)	<ul style="list-style-type: none"> – védett csoport vagy tagja elleni gyűlöletre uszítás bármilyen eszközzel; – gyűlöletkeltésre alkalmas kép, felvétel vagy egyéb formájú kommunikáció közzététele, más módon való terjesztése, sugárzása vagy megjelenítése 	<ul style="list-style-type: none"> – faj (rassz); – bőrszín; – nemzetiség; – etnikum; – vallás; – szexuális orientáció; – nem; – fogyatékoság
Lengyel-ország	<ul style="list-style-type: none"> – fasiszta vagy más totalitárius államrendszer népszerűsítése; – védett csoporthoz tartozás alapján gyűlölet szítása; – terjesztés céljából ilyen tartalmú nyomtatvány, felvétel, egyéb tárgy vagy fasiszta vagy kommunista szimbólumokat vagy más totalitárius diktatúrát népszerűsítő szimbólumokat hordozó eszköz előállítása, rögzítése, behozatala, megszerzése, tárolása, birtoklása, bemutatása, szállítása, küldése; – rádiós és televíziós műsorokban gyűlöletre, erőszakra vagy megkülönböztetésre szító attitűdök és tevékenységek népszerűsítése; – egyéb, közvetetten védett csoport vagy csoportok ellen irányuló magatartások (lásd részletesen a vonatkozó országfejezetben) 	<ul style="list-style-type: none"> – faj; – bőrszín; – nemzetiség; – etnikum; – vallás; – társadalmi hovatartozás; – genetikai jellemző; – nyelvi, vallási, politikai vagy más vélemény; – nemzeti kisebbséghez tartozás; – vagyon; – születés; – fogyatékoság; – életkor; – szexuális irányultság
Magyar-ország	<ul style="list-style-type: none"> – védett csoport vagy tagja elleni gyűlöletre uszítás; – nemzetiszocialista vagy kommunista rendszerek bűneinek, így e rendszerek által elkövetett népiirtás vagy más, emberiesség elleni cselekmények tényének tagadása, kétségbe vonása, jelentéktelen színben való feltüntetése vagy azok igazolására való törekvés; – horogkereszt, SS-jelvény, nyilaskereszt, sarló-kalapács, ötágú vörös csillag vagy ezeket ábrázoló jelkép terjesztése, nagy nyilvánosság előtti használata, közszemlére tétele 	<ul style="list-style-type: none"> – magyar nemzet; – faj; – nemzetiség; – etnikum; – vallás; – fogyatékoság; – nemi irányultság; – szexuális irányultság; – lakosság egyéb csoportjai

ÖSSZEFOGLALÁS

	Elkövetési magatartások	Védett csoportot konstituáló megkülönböztető jegyek
Németország	<ul style="list-style-type: none"> – védett csoporttal szemben gyűlölet szítása, erőszakos vagy önkényes cselekvésre uszítás; – mások emberi méltóságának megsértése sértegetéssel, rosszindulatú rágalmozással; – gyűlöletre vagy erőszakra uszító tartalom terjesztése, nyilvánosság számára hozzáférhetővé tétele, átadása tizennyolcadik életévét be nem töltött személy részére; – náciizmus emberiség elleni bűneinek tagadása, helyeslése, jelentéktelen színben való feltüntetése; – nemzetiszocialista rendszer helyeslése, dicsőítése, igazolása az áldozatokat sértő módon; – betiltott pártokhoz fűződő propagandatevékenység végzése, ezek szimbólumainak használata; – kollektív becsületsértő magatartás 	<ul style="list-style-type: none"> – faj; – nemzetiség; – etnikum; – vallás; – a lakosság egy része
Olaszország	<ul style="list-style-type: none"> – felsőbbrendűségen alapuló eszmék terjesztése; – gyűlöletre uszítás; – megkülönböztetésre buzdítás; – szervezet, egyesület, mozgalom vagy csoport létrehozása, amely megkülönböztetésre vagy erőszakra buzdít; – ilyen csoportban való részvétel; – ilyen csoport irányítása; – holokauszt tagadásával kapcsolatos gyűlöletbeszéd 	<ul style="list-style-type: none"> – faj; – nemzetiség; – etnikum; – vallás
Románia	<ul style="list-style-type: none"> – nyilvánosság felbujtása gyűlöletkeltésre vagy megkülönböztetésre valamely csoporttal szemben; – fasiszta, rasszista vagy idegengyűlölő szervezet kezdeményezése, megalakítása, ilyenhez való csatlakozás, illetve ilyen támogatása 	<ul style="list-style-type: none"> – faj; – nemzetiség; – nyelv; – vallás; – nemi identitás; – szexuális irányultság; – politikai vélemény vagy pártállás; – nem fertőző betegség vagy HIV/AIDS betegség; – más ok, amely miatt az elkövető az áldozatot alsóbbrendűnek véli

	Elkövetési magatartások	Védett csoportot konstituáló megkülönböztető jegyek
Szlovákia	<ul style="list-style-type: none"> – nemzet, faj és meggyőződés becsmérése; – nemzeti, faji és etnikai gyűlöletre való felbujtás; – olyan csoport, mozgalom vagy ideológia létrehozása, támogatása, népszerűsítése, amely célja az alapvető jogok és szabadságok elnyomása, illetve csoport vagy személy elleni gyűlölet szorgalmazása; – olyan csoport, mozgalom vagy ideológia népszerűsítése, amely a múltban az alapvető jogok és szabadságok elnyomására irányult; – az előbbieket támogató nyilvános megnyilvánulás, továbbá szélsőséges anyagok gyártása, terjesztése, birtoklása 	<ul style="list-style-type: none"> – faj; – bőrszín; – nemzetiség; – etnikum; – politikai vagy vallási meggyőződés; – nem; – szexuális irányultság; – más csoporthoz tartozás

1. táblázat. A gyűlöletbeszéddel kapcsolatos büntetőjogi tényállásokban megjelenő elkövetési magatartások és a bennük foglalt megkülönböztető jegyek.

Forrás: jelen kötet országfejezetei alapján a szerzők saját összeállítása

Megjegyzések a táblázathoz:

Az elkövetési magatartások körében a velük szorosan összefüggő, más tényállási elemek is rögzítésre kerültek.

Az egyes államok normaszövegeiben megjelenő „származás” kifejezés feltüntetésétől a többi említett védett jeggyel összefüggésben felmerülő, potenciális átfedések okán eltekinttünk.

X = a vizsgált állam jogrendszerében nem került feltárássra releváns büntetőjogi tényállás

Hangsúlyozandó, hogy az összefoglaló elkészítése során kifejezetten a büntetőjogi eszközök által védelem alá helyezett csoportokat konstituáló tényezők egybegyűjtése volt a cél, vagyis a rögzített eredmények semmiképpen sem határozzák meg taxatív módon mindazon csoportképző szempontokat, amelyekkel összefüggésben elkövetett jogsértés akár magánjogi, akár közigazgatási jogi igényérvényesítésre lehetőséget teremthet.

A vizsgált államok között e tekintetben – nem meglepő módon – jelentős hasonlóságok tapasztalhatók. A második világháborút követő jogfejlődés az emberi jogok felvirágzását hozta magával. Az azt követő évtizedek során megszövegezett, majd széles körben ratifikált emberi jogi egyezmények antidiszkriminációs normái szinte valamennyi nemzeti joganyagban visszatükröződnek, ekképp – egy-egy kivételtől eltekintve – általános jelleggel találkozhatunk az elemzett államokban a faj, a nemzetiség, az etnikum és a vallási hovatartozás csoportképző tényezőkkel az egyes tényállásokban. Érdekességként emelhető ki, hogy Csehország büntetőjogában explicit módon kerül kiemelésre a vonatkozó jogforrásban, hogy kvázi „vallási csoportként” védelmet élveznek az ateisták is. A „klasszikus” védett csoportokon kívül számos esetben – így Ausztria, Dánia, az Egyesült Királyság, Finnország, Írország, Lengyelország és Szlovákia

esetében – megjelenik a børszínre való utalás, amely nem tekinthető ekvivalens kategóriának egyik, az előbbieken tárgyalt tényezővel sem. Megfigyelhető tendencia, hogy egyre több jogalkotó emeli be a nemzeti szabályozásba a szexuális irányultság (Dánia, Egyesült Királyság, Finnország, Lengyelország, Magyarország, Románia, Szlovákia) és a nemi identitás (Finnország, Franciaország, Magyarország, Románia) fogalmait, sőt Skóciában kifejezetten a transznemű identitás védelme jelenik meg; ezzel szemben Olaszországban nemrégiben megbukott az e tárgykörben parlament elé terjesztett módosító javaslat. Szintén gyakran szerepel büntetőjogi normában a fogyatékoság (Ausztria, Egyesült Királyság, Finnország, Franciaország, Lengyelország, Magyarország) védelme is, valamint a jelen sorok írásakor egy, az ír parlament elfogadására váró törvényjavaslat is tartalmaz ilyen irányú módosító rendelkezést.

Ugyan kevésbé elterjedt, de még mindig több példa található a politikai vélemény (Csehország, Lengyelország, Románia), az életkor (Ausztria, Skócia, Lengyelország), a nyelv (Ausztria, Románia), a társadalmi osztályhoz tartozás (Csehország, Lengyelország) és a nem (Ausztria, Franciaország, Szlovákia, ír törvénytervezet) megjelenésére a normaszövegekben. Ez utóbbi tényező hiánya heves szakmai vitát váltott ki az Egyesült Királyságban; a szakértők érvelése szerint a nőgyűlölet (*mizogínia*) áldozatai így nem részesülnek közvetlen védelemben. Egyéni specialitásként jelenik meg Lengyelországban a születés, valamint a vagyoni helyzet, továbbá Romániában a nem meghatározott, nem fertőző betegségben való szenvedés, illetve az AIDS-fertőzöttség. Szintén kuriózum, hogy Magyarországon a magyar nemzet önállóan kiemelésre kerül.

Habár az említett csoportok elsősorban jellemzően az egyes deliktumok meghatározásaiban szerepelnek, több állam büntetőjoga tartalmaz a hazai terminológia szerinti általános részi rendelkezést, amely a diszkriminatív motívumot – vagy általános jelleggel, vagy egyes védett csoportokra redukálva – valamennyi bűncselekménynél súlyosító körülményként rendeli értékelni a büntetéskiszabás során. A kutatás Ausztriában, Csehországban, Finnországban, Franciaországban és Romániában tárt fel ilyen típusú rendelkezést. Kiemelendő ezek közül az olasz jogalkotó megoldása, ahol e motívum megléte a büntetési tételkeret felső határának megemelését vonja maga után.

A csoportképző tényezők tárgyalásának zárásaként elengedhetetlen rögzíteni, hogy egyes államokban a büntetőjogi védelem nem csupán taxatív meghatározott csoportokat helyez oltalom alá, hanem a jogszabályok szövege nyílt felsorolást hoz létre olyan szófordulatokkal, mint a „más ok” vagy a „lakosság egy része”. Véleményünk szerint a jogi tárgy ilyesfajta indetermináltsága kellő szabadságot ad a nemzeti jogalkalmazóknak, hogy a jogértelmezés során valamennyi kívánatos esetben védelem alá helyezzenek sérülékeny csoportokat. E példát követi Ausztria, Csehország, Magyarország, Németország, Románia és Szlovákia.

A kriminalizált magatartások megfogalmazása tekintetében valamennyi vizsgált állam markáns sajátosságokat mutat, meglátásunk szerint azonban a büntetendő cselekmények három kategória segítségével hatékonyan rendszerezhetők. Az első – és leginkább elterjedt – kört nevezhetjük a klasszikus gyűlöletbeszéd-tényállások csoportjának. Az ebbe a halmazba sorolható tényállások tipikus elkövetési magatartásai a védett csoportok elleni gyűlöletre vagy megkülönböztetésre uszítás, buzdítás, felbujtás bűncselekmény elkövetésére velük szemben, továbbá a csoportok tagjainak becsmérlése, rágalmozása. E jogsértő cselekmények szinte valamennyi vizsgált államban büntetendők. Gyakori jellemzője a tárgyalt magatartásoknak, hogy megvalósításuk csak nagy nyilvánosság előtt lehetséges. Esszenciális kérdés, hogy a tényállás megvalósításához elég-e a büntetni rendelt magatartás kifejtése, vagy szükséges valamilyen eredmény (például jelentős hátrány) létrejötte, vagyis materiális vagy immateriális deliktumokról beszélhetünk. A kutatási eredmények határozottan az immateriális deliktumként való megfogalmazás tendenciájára mutatnak, illetve az ilyen szövegezésre való áttérés figyelhető meg esetenként; így például az ír jogszabálytervezet is kiiktatná a normaszövegből az eredményként való megjelenítést, amely a büntetőeljárások lefolytatásának megkönnyítésére figyelemmel vitán felül célszerű. Így az olyan megfogalmazások, mint például a „jelentős hátrányt okoz” helyett a „jelentős hátrány okozására alkalmas” típusú szófordulatok lelhetők fel – kevés kivételtől eltekintve – az egyes bűncselekményi definíciókban. E tényállások körében a technológiai fejlődés új csatornákat, ezáltal új elkövetési eszközöket hozott létre, melyek olykor egyáltalán nem, egyes államokban csak az alapesetben, kevés államban pedig kifejezetten minősítő körülményként jelennek meg tényállási elemként. Összességében elmondható tehát, hogy az online világ térhódítása nem hozta magával a gyűlöletbeszéddel szorosan összefüggő bűncselekmények radikális reformját.

A második kategóriába tartoznak a gyűlöletkeltésre szerveződő, illetve ilyen irányú tiltott tevékenységet kifejtő csoportosulásokat, szervezeteket, mozgalmakat tiltó tényállások. A kifejezetten ilyen motívum által vezérelt szervezetek elleni harc már kevesebb jogrendszerben jelenik meg, azonban ahol jelen vannak, ott ezen büntetőjogi rendelkezések meglehetősen tág elkövetői kört határoznak meg, így általában büntetendő a csoport szervezője vagy létrehozója, a tagja, az irányítást ellátó személy, valamint az a személy is, aki ilyen csoportot támogat. Ilyen rendelkezést találhatunk Csehországban, Olaszországban, Romániában és Szlovákiában.

Harmadik kategóriaként e tanulmánykötet szerzőgárdája a gyűlöletbeszéd-tényállások körébe sorolta az egyes XX. századi (diktatórikus) politikai rendszerek gyűlöleten alapuló eszméinek terjesztését, bűneiknek tagadását, elbagatellizálását, valamint szimbólumaik viselését, közszemlére tételét. E tényállások főként azon államok joganyagában

jelennek meg, amelyek történelme során komoly károkat okoztak a náci, fasiszta vagy kommunista ideológiák. Ilyen és ehhez hasonló tényállások kerültek feltárássra Ausztriában, Lengyelországban, Magyarországon, Németországban, Olaszországban és Romániában.

Végezetül, a gyűlöletbeszéd tárgyalása körében külön figyelmet érdemel az Amerikai Egyesült Államok jogrendszere, amely explicit módon nem tartalmaz a gyűlöletkeltő beszédet (vagy annak valamely megnyilvánulási módját) közvetlenül szankcionálni rendelő büntetőjogi tilalmat. Ennek magyarázata a véleménynyilvánítás szabadságának értelmezésével magyarázható, ugyanis a Legfelsőbb Bíróság következetesen elutasította a hierarchiában alatta elhelyezkedő bíróságok olyan irányú döntéseit, amelyek sztenderd kivételeket igyekeztek megállapítani az alapjog nyújtotta védelem alól bizonyos tartalmú kijelentések esetében. Ezzel szemben természetesen büntetni rendelt a bűncselekmény elkövetésére való felbujtás, így a diszkriminatív motívumból eredő uszítás, buzdítás gyakorlatilag szintén tilalmazott e rendszerben is.

2. A cyberbullying tilalmának megjelenése a nemzeti büntetőjogi szabályozásokban

Mint ahogy az jelen tanulmánykötetben már több alkalommal rögzítésre került, a cyberbullying – vagy kibermegfélemlítés – a már régóta létező bullying jelenségkörből nőtte ki magát a technológiai vívmányok nyújtotta lehetőségek révén, ugyanakkor a két fenomén több szempontból eltérő ismérveket mutat, éppen ezért kezelésük céljából is eltérő megközelítés, eltérő tartalmú joganyag bizonyulhat hatékonynak. Ebből kifolyólag hipotézisként került megfogalmazásra, hogy a cyberbullying – mint a kiberbűncselekmények egyik ága – valószínűsíthetően önálló szabályozás tárgyát képezi a vizsgált államokban. Ezzel szemben azt kell látnunk, hogy a viszonylag új problémát jellemzően nem a jogalkotó szintjén kezelik, és rendszerint a jogalkalmazó hatóságokra hárul a feladat, hogy a rendelkezésre álló büntetőjogi joganyag alapulvételével szabjon gátat az új típusú jogsértő cselekményeknek – mindezt a jogbiztonság követelményét szem előtt tartva. A fentiekre figyelemmel az alábbi táblázat összegzi, hogy mely államokban létezik *sui generis* tényállás.

		Önálló cyberbullying tényállás
Amerikai Egyesült Államok	Arkansas	+
	Louisiana	+
	Észak-Karolina	+
	Michigan	+
Ausztria		+
Csehország		X
Dánia		X
Egyesült Királyság	Anglia és Wales	X
	Skócia	X
	Észak-Írország	X
Finnország		X
Franciaország		X
Írország		X
Lengyelország		X
Magyarország		X
Németország		X
Olaszország		X
Románia		X
Szlovákia		X

2. táblázat

Önálló, *sui generis* cyberbullying tényállások létezése egyes jogrendszerekben

Forrás: jelen kötet országfejezetei alapján a szerzők saját szerkesztése

Megjegyzések a táblázathoz:

+ = a vizsgált állam jogrendszerében van *sui generis* tényállás

X = a vizsgált állam jogrendszerében nincs *sui generis* tényállás

A fenti összefoglaló látszólag azt mutatja, hogy a kutatás során vizsgált tizennégy állam közül csak kettő – az Amerikai Egyesült Államok²² és Ausztria esetében – fordul elő *sui generis* büntetőjogi tényállás. Ebből levonhatnánk azt a következtetést, hogy az európai államok egyáltalán nincsenek felkészülve, illetve nem tudnak megfelelően reagálni a kibertérben megjelenő, sértő jogellenes magatartásokra, ez a következtetés ellenben több okból is helytelen. Egyrészt a cyberbullying elnevezés valójában egy

22 Itt sem szövetségi szinten beszélhetünk önálló tényállásról, hanem négy tagállam büntető anyagi jogi kódexében jelennek meg e deliktumok.

gyűjtő kategória, amelybe tartozó magatartások listáját nem lehet minden kétségtől mentesen taxatív megállapítani, mivel a tudomány jelen állása szerint vitatott, hogy egyes jogellenes cselekmények e halmaz részeként értékelendők-e. Ebből kifolyólag – habár e két államban létezik önálló büntető jogi rendelkezés – az Amerikai Egyesült Államokban és Ausztriában szükségszerűen szűkítő értelmezés valósult meg, amikor egyes magatartásokat e megnevezés alatt kriminalizáltak, azok nem fedik le a teljes jelenségkörét. Másrészt számos vizsgált államban – többek között Írországból, Lengyelországból, Olaszországból és Szlovákiából – született szabályozás kifejezetten a cyberbullying körébe tartozó cselekményekre nézve. Ezekben az esetekben a kódexek vagy az adott tényállásokat tartalmazó más törvények nem használják az – elsősorban a kriminológiai szakirodalomban – elterjedt kifejezést az egyes deliktumok elnevezésére, azonban köztudottan a jelenség elleni fellépés céljával alkották őket. Harmadrészt még ez utóbbi államokat figyelembe véve is láthatjuk, hogy a legtöbb nemzeti jogalkotó nem reagált merőben új szabályanyaggal az új kihívásra. Ez sem jelenti azt ugyanakkor, hogy ne lenne e magatartásokkal szemben hatályban lévő tilalom, ugyanis – ahogy már az előbbieken utaltunk rá – a nemzeti bíróságok kvázi evolutív értelmezés révén kiterjesztik az eredetileg a fizikai világban elkövethető bűnös cselekményekre reagáló rendelkezések alkalmazási körét. E helyen fontos még megjegyezni, hogy a technológiai kihívások következtében szükséges értelmezési módszer azon államokban is megjelenik, amelyekben a már előbb tárgyalt specifikus megoldások is megtalálhatók; adódik ez abból a tényből, hogy a kriminológiai fogalom túl tág és meghatározatlan ahhoz, hogy a speciális tényállások le tudják fedni azt. Kisebb megszorításokkal a leírtak alapján három modellbe illeszthetjük be a vizsgált államokat:

- a) államok, amelyekben *sui generis* cyberbullying tényállás került elfogadásra;
- b) államok, amelyekben új szabályokat fogadtak el – vagy már meglévő szabályokat radikálisan módosítottak – a cyberbullying jelenségre reagálандó;
- c) államok, amelyekben nem fogadtak el új rendelkezéseket, azonban a bíróságok a már létező tényállásokat alkalmazzák a kibertérben megjelenő jogellenes magatartásokra.

A négy tagállami és az osztrák büntető anyagi jogi kódexben szereplő tényállások közös ismérve, hogy explicit módon rögzítik, de a megszóvegezés alapján legalábbis előfeltételezik az elektronikus eszköz használatát. Ausztria esetében kifejezetten az elkövetés eszközeként szerepel a távközlési eszköz, illetve a számítógépes rendszer, míg a négy tagállamban inkább az elkövetés módjaként vagy helyeként kerül az elektronikus út alkalmazása vagy a nyilvános média fórumon való közzététel megszóvegezésre. Az elkövetési magatartások – bár tartalmukban hasonlóak – változatos

megfogalmazásban jelennek meg. Arkansas államban meghatározott kommunikáció *küldése, közvetítése*, míg Louisiana államban a jogellenes elektronikus kommunikáció *folytatása* szerepel a tényállásban. Michigan államban üzenet vagy kijelentés meghatározott platformon való közzététele a meghatározott célzattal párosulva valósít meg bűncselekményt. Észak-Karolina és Ausztria esetében részletesebb leírásokkal találkozhatunk, ezek közül is kiemelendő utóbbi példája, ahol a bűncselekmény a passzív alany becsületét sértő, huzamosabb ideig észlelhető (bűn)cselekmény elkövetésével, valamint a passzív alany életének személyes területéről tény vagy kép hosszú időn keresztül elérhetővé tételével realizálódik (utóbbi esetben természetesen hangsúlyozandó, hogy csak a passzív alany engedélyének hiányában követhető el a deliktum, illetve szintén tényállási elemként szerepel, hogy a tartalom nagy nyilvánosság számára legyen elérhető). Észak-Karolina és Michigan tagállamokban célzatosak – így csak egyenes szándékkal elkövethetők – a tárgyalt bűncselekmények, míg Ausztriában „az áldozat életvitelét indokolatlanul csorbító mód” kritériuma került a tényállás szövegébe. Bár dogmatikailag eltérően értékelendő megfogalmazásokról beszélünk, mindegyik tényállás feltételez az elkövető részéről egyfajta ártó szándékot. Végül két tagállam – Louisiana és Észak-Karolina – joganyagában szereplő tényállásokban speciális alanyi kör van meghatározva. Míg előbbiben passzív alanyként csak tizennyolcadik életévét be nem töltött, vagyis a hazai fogalmaink szerint kiskorú személy lehet, addig utóbbiban sajátosan ketős megoldás kerül alkalmazásra: kiskorúval szemben bárki, míg iskolai alkalmazottal szemben csak az intézmény diákja valósíthatja meg a górcső alá vett deliktumot. Ez utóbbi *delictum proprium* jellegű fordulat külön kiemelést érdemel, hiszen speciális (aktív) alanyt speciális passzív alannal kapcsol össze. Látható tehát, hogy a bemutatott kategóriák leginkább a zaklatásra és a becsületsértésre emlékeztető, online megvalósítható cselekményeket írnak le, amely megoldás értelemszerűen nem nyújthat minden esetben megfelelő védelmet például a szexuális tartalommal összefüggő magatartások esetén. Tovább árnyalja a helyzetet, hogy Ausztriában a szakirodalom szerint alkalmazhatók e kérdéskörben egyéb tényállások is, mint a kényszerítés, a rágalmozás, a zaklatás vagy a kiskorúak pornográf ábrázolása.

A második modellbe tartozó négy állam vonatkozásában az látszik, hogy a vizsgált fogalmi kör különböző aspektusaival szemben igyekeztek fellépni. Írországban a nemrégiben elfogadott, zaklató magatartásokat kriminalizáló törvény elsősorban az ún. „intim képek” jogosulatlan készítését, rögzítését, illetve ezek terjesztését, közzétételét rendeli büntetni. Külön tényállás (súlyosabban) szankcionálja a terjesztést, a közzétételt, továbbá a közzététellel való fenyegetést, amennyiben az sérelmet okoz, vagyis a tényállásnál a jogalkotó eredményt is meghatároz. Külön tényállás vonatkozik minden egyéb, fenyegető vagy durván sértő közlés küldésére, terjesztésére, közzétételére, itt

azonban „csupán” célzatként jelenik meg a sérelemokozás. Lengyelországban kifejezetten e problémakör kezelése végett fogadták el a *tartós zaklatás és személyiséglopás* elnevezésű tényállást. A tartós zaklatás akkor valósul meg, ha a passzív alanyban e magatartás indokoltan veszélyeztetettség, megaláztatás vagy kínzás érzését kelti, vagy a magánszférát jelentősen sérti, vagyis ez esetben is materiális deliktumról van szó. A személyiséglopás – leegyszerűsítve – más, az adott személy azonosítására alkalmas adatainak felhasználása úgy, hogy ekképp az elkövető magát ennek a személynek adja ki. A tényállásban célzatként jelenik meg anyagi vagy személyes kár okozása. Az Olaszországban elfogadott meghatározás szerint a kiskorúak sérelmére, elektronikus úton történő elkövetés esetén e körben említhetjük a nyomásgyakorlást, az agressziót, a zaklatást, a zsarolást, az inzultálást, a becsmérést, a személyazonosság ellopását, annak megváltoztatását és manipulációját, a személyes adatok tiltott kezelését, valamint a családtag(ok)kal kapcsolatos online tartalmak terjesztését, amennyiben szándékosan és elsődlegesen a kiskorú elleni támadás a célja. Az olasz felfogás tehát számos büntetendő magatartást ismer, amely az eddig bemutatott jogrendszereknél szélesebb palettát ölel fel, azonban szintén hangsúlyozandó, hogy az interpretáció középpontjában – nyilvánvalóan az elektronikus eszköz használata mellett – a kiskorúak védelme áll. A szlovák büntetőjogban feltárt speciális tényállás, a *veszélyes elektronikus zaklatás két jól elkülönülő fordulatot* tartalmaz. Az első a klasszikusnak mondható, online térben, illetve számítástechnikai eszközök igénybevételével megvalósított zaklatás (amelynek meghatározása nem tartalmaz eredményt), míg a másik tényállás a bizalmas jellegű kép-, hang- vagy kép- és hangfelvétel jogosulatlan nyilvánosságra hozatalát vagy más személy részére hozzáférhetővé tételét szankcionálja. E modellen belül a látványos különbségek ellenére az a tendencia körvonalazódik, hogy valamennyi jogalkotó szerv igyekszik speciális rendelkezések mentén kriminalizálni a zaklatás újabb formáit. Természetesen itt is alkalmazhatók a bemutatott tényállások által nem tiltott magatartások esetén más bűncselekményi kategóriák.

A harmadik modellben – amelybe a vizsgált államok többsége tartozik – a relevánsnak tekinthető tényállások taxatív rögzítése szinte lehetetlen vállalkozás, hiszen a mindenkori jogalkalmazó kezében van a döntés, hogy mely klasszikus tényállásokat alkalmazza az új életviszonyokra, éppen ezért ezek osztályozása nem célszerű. Ki kell emelnünk azonban, hogy a zaklatás (esetenként annak egy súlyosabb formája, a *stalking*) és a fenyegetés – amennyiben az adott jogrendszerben létezik önálló kategóriaként – tényállásai minden állam tekintetében alkalmazhatónak bizonyulnak. Ezek mellett – kevés kivételtől eltekintve – szintén relevánsnak mutatkoznak a rágalmazó és a becsületet csorbító magatartásokat büntetni rendelő normák, illetve számos megfogalmazásban található tilalmak a szexuális tartalommal bíró vagy megalázó felvételekkel

összefüggésben.²³ Az említett bűncselekményi kategóriák vonatkozásában sokszor tényállási elem valamilyen hírközlő rendszer vagy számítástechnikai berendezés mint elkövetési eszköz alapesetben, ez persze nem feltétele egy adott tényállás alkalmazhatóságának. Végül meg kell jegyeznünk, hogy a technológiai vívmányok és az online tér adta lehetőségek kihasználása elkövetői oldalon esetenként a nem kifejezetten a cyberbullying kategóriájába tartozó magatartásokat kriminalizáló tényállásoknál minősítő körülményként jelenik meg. Ilyen rendelkezés lelhető fel például Franciaországban a *nemi erőszak*, a *szemérem elleni erőszak*, az *emberkereskedelem*, a *kiskorú prostitúcióra kényszerítése*, a *kerítés* és a *zaklatás* meghatározott formái vonatkozásában.

3. A platformszolgáltatókra vonatkozó rendelkezések az illegális tartalmakkal összefüggésben

A jelen tanulmánykötet fókuszában álló társadalmi problémákkal szembeni fellépés ugyan jelentős, de nem egyetlen eszköze a jogrendszer zárkövének is nevezett büntetőjog terrénumbá tartozó megoldások alkalmazása. A büntetőjog ugyanis szükséges, de nem elégséges eszközök tárháza a jelenség kezelésére, hiszen a releváns tényállások generálpreventív hatásán kívül önmagában nem alkalmas a jogsértések megelőzésére és mihamarabbi orvoslására. E ponton értékelődik fel az oktatási intézmények, a munkahelyek és az internetes szolgáltatók szerepe. Ahogy korábban rögzítettük, az előbbi két körre vonatkozó szabályok cizellált tárgyalása az egyes államokban feltárt, számottevő hasonlóságok okán nem szükséges véleményünk szerint. Ezzel szemben az internetes szolgáltatókat érintő kötelezettségek, továbbá az e kötelezettségek megszegésével járó szankciók már változatosabb képet mutatnak, illetve e szabályok kidolgozottsága mérvadó abban a tekintetben, hogy a nemzeti jogalkotó szervek mennyire veszik komolyan és lépnek fel a problémakörrel szemben. A szabályozás gyors ütemű fejlődését nemzetközi viszonylatban irányozzák elő az Európai Unió 2015-től kezdődően tett lépései, amelyek szorgalmazták eleinte a terrorista tartalmak, majd később az egyéb illegális tartalmak azonosítását lehetővé tevő szűrőprogramok fejlesztését.²⁴ Ekképp azzal a prekonceptióval folytattuk a kutatás ezen ágát, hogy az utóbbi évek nemzeti jogalkotási termékei

23 E körben jellegükből fakadóan külön figyelmet érdemelnek Magyarországon a *kiszolgáltatót személy megalázása* és Németországban az *erőszak ábrázolása* elnevezésű tényállások, mivel a sok esetben hajléktalan, kiszolgáltatott és védekezésképtelen személyekkel szemben elkövetett kegyetlenkedések megőrkítésének szankcionálásával összefüggő társadalmi igényre hivatottak reagálni, vagyis speciális sértetti kör védelme céljából kerültek beiktatásra.

24 Berthelet, 2018, 69–71. o.

feltehetően több szempontból kiterjesztették az internetes szolgáltatók felelősségi körét. E várakozásunk jószerével igaznak bizonyult az eredmények tükrében, hiszen több államban is fogadtak el új jogszabályt (vagy jogszabály-módosítást) az elmúlt öt év során, valamint e sorok írásakor két tagállam parlamentje előtt is van témánk szempontjából releváns javaslat.

Az online felületeket üzemeltető személyek felelősségét illetően megannyi részterület merülhet fel. Ezzel szemben azt látjuk, hogy – bár valóban helytálló a megállapítás, hogy az utóbbi években több állam jelentős lépéseket tett e kérdések rendezése érdekében – a vizsgált államok zömében viszonylag szűkszavú a speciális joganyag, sok esetben főként a vonatkozó uniós joganyag átültetését megvalósító jogszabályok irányadók. Éppen ezért jelen összefoglaló keretében csak a leggyakrabban felmerülő szabályozási elemeket tesszük elemzés tárgyává.

A központi kérdés értelemszerűen, hogy azok a platformok, amelyek lényegében csak „közvetítik” a felhasználók által készített, majd feltöltött tartalmakat, felelnek-e, és ha igen, milyen formában felelnek ezekért a tartalmakért. A potenciálisan elképzelhető legszigorúbb felelősségi alakzat alapján a platformszolgáltatók kötelesek lennének aktívan ellenőrizni, folyamatosan monitorozni az oldalaikra felkerülő anyagokat. Ilyen jellegű kötelezettséget megállapító, (pozitív) szabályozás azonban egyik elemzett nemzeti jogrendszerben sem került feltáráásra. E kijelentést árnyalandó elengedhetetlen megjegyezni, hogy például az Egyesült Királyságon belül, Anglia, Wales és Észak-Írország területére kiterjedő hatállyal, valamint Franciaországban is található norma, amely lehetővé teszi a szolgáltató felelősségre vonását akkor is, ha a jogellenes tartalom nem tőle származik, csupán megjelenik a hozzá köthető internetes felületen. Előbbi esetben főszabály szerint egy kvázi mögöttes felelősségről van szó, hiszen a szolgáltató hivatkozhat arra, hogy a kérdéses tartalom beazonosíthatatlan személytől származik. Ebben az esetben a felelősség csak akkor állapítható meg, ha a sérelmet szenvedett fél bizonyítja, hogy a jogsértő tartalommal bíró közleményt a honlapon közzétevő fél személye nem volt beazonosítható, a közleménnyel kapcsolatosan jelzéssel (panasszal) élt az internet-szolgáltató felé, és ez utóbbi a sérelmet szenvedett fél jelzésére való válaszadást elmulasztotta. Emellett büntetőjogi norma alapján vonható a jogszabályi feltételek teljesülése esetén felelősségre a szolgáltató öngyilkosságra való bátorítás, illetve az ebben való közreműködés, valamint tizennyolcadik életévüket be nem töltött személyekről készült pornográf felvételek birtoklása esetén. Franciaországban az audiovizuális kommunikációról szóló törvény értelmében az elektronikus úton, jogsértő tartalom nyilvánossá tételével elkövetett jogsértés esetén a publikációért felelős szerkesztő vagy társszerkesztő tekintendő elkövetőnek, ennek hiányában a szerző, ennek hiányában pedig a bejegyzés létrehozója viseli az elsőrendű felelősséget (a szerző azonban társtettesként

felel minden esetben). A szerkesztő akkor mentesül a felelősség alól, ha a más által feltöltött tartalom jogsértő mivoltát való észlelést követően haladéktalanul gondoskodik annak eltávolításáról. Láthatjuk, hogy e szabályok implicit módon egy kvázi nyomon követési kötelezettséget keletkeztetnek. A gondolatmenetet folytatva fontos kiemelni, hogy egyes jogrendszerekben ismerik az *illegális, káros vagy bűncselekményt megvalósító tartalom* kategóriákat; az e kategóriákba eső tartalmakat – azok detektálását követően – a szolgáltatók kötelesek eltávolítani. Ilyen típusú, már jelenleg is hatályban lévő szabállyal találkozhatunk például Ausztriában és Németországban, valamint tartalmaznak ilyen meghatározást a jelenleg elfogadásra váró ír és lengyel jogszabálytervezetek is.²⁵

A szolgáltatók működése ellenőrzésének hatékony módja a meghatározott időközönként előírt jelentéstételi kötelezettség. Ilyen jellegű, kötelezettséget megállapító cizellált szabályozás azonban jelenleg csak Németországban van hatályban, illetve a lengyel tervezet tartalmaz hasonló megoldást (igaz, ha nem is rendszeres jelentéstételi kötelezettséggel, de például Franciaországban is találkozhatunk a szolgáltatókat terhelő adatszolgáltatási kötelezettséggel, amely a hatáskörrel rendelkező hatóság felszólítása esetén áll fenn). Szintén e két állam vonatkozásában – Lengyelország esetében itt is csak a tervezetben – találhatunk kötelező normákat a felhasználók által beérkező panaszok kezelésére nézve. Hasonló, bár korántsem ennyire részletes kötelezettséget előíró szabályként említhető Franciaországban, hogy az online platformokat üzemeltető szolgáltatóknak kötelező rendelkeznie vitarendezési mechanizmussal.

A sztrikt, jogszabályban rögzített követelmények mellett a szolgáltatók tevékenységét néhány államban egyéb kötelező, a szolgáltatók szervezetén kívül megállapított normák is befolyásolják. E módszer lényege, hogy a területen hatáskörrel rendelkező központi hatóságok önálló szakapparátusuk révén sokkal hatékonyabban képesek azonosítani a problematikus aspektusokat, ezáltal kötelező érvényű irányelvek, szabályzatok, ajánlások kibocsátásával a felhasználók számára előnyös eljárási gyakorlatot tudnak meghonosíttatni a szolgáltatóknál. Példának okáért a Franciaországban működő, ARCOM betűszó által jelölt hírközlési hatóság jogosult felmérni, mérlegelni a platformok tekintetében a lehetséges kockázatokat, valamint a felmérés eredményei alapján a konkrét szolgáltatókra vonatkozóan külön-külön elfogadni kötelező és ajánlásértékű dokumentumokat egyaránt. Hasonló koncepció szerepel az ír tervezetben,

25 Hangsúlyozandó ugyanakkor, hogy a jogsértő tartalmak eltávolításával összefüggő, részletes rendelkezések nem vonatkoznak minden szolgáltatóra. Ausztria, Németország és – a jelenleg publikus tervezetszöveg elfogadása alapján – Lengyelország is meghatározza azt a bizonyos „méretet”, amelytől a szabályozás hatálya kiterjed egy adott személyre. A „méret” megállapításával kapcsolatos paraméter jellemzően a szolgáltatást igénybe vevő felhasználók száma, továbbá Ausztriában az előző naptári évben elért árbevétel is mérvadó szempont.

amely szerint a médiafelügyelet legfőbb szerve jogosult ún. online biztonsági szabályzatokat (*online safety codes*) elfogadni, amelyekben meghatározza a kijelölt online szolgáltatók részére irányadó sztenderdeket és követendő gyakorlatokat. A jogszabályi szint szabályozási alternatíváinak tárgykörében szintén elengedhetetlen megemlíteni a szolgáltatók szervezetén belül megállapított szabályok kérdését. E megoldások különösen nagy jelentőséggel bírnak azon államokban, ahol nagyrészt vagy teljesen hiányzik az internetes felületekre vonatkozó joganyag. Ilyen szempontból negatív példaként említhetjük többek között Csehország, Románia és Szlovákia²⁶ példáját, hiszen e jogrendszerekben az általános polgári, büntető- és közigazgatási jogi felelősségi formák alkalmazására kényszerülnek a jogalkalmazók, még ha ezek nem is kifejezetten alkalmasak a felmerülő problémák adekvát megoldására. Az önszabályozó mechanizmusok szerepe azonban olyan szabályozási környezetben sem elhanyagolható, ahol konkrét követelményeknek kell megfelelni. Az álláspontot jól demonstrálja Dánia esete, ahol ugyan nincs olyan részletes követelményrendszer, amelyről Ausztriával, Franciaországgal vagy Németországgal összefüggésben van tudomásunk, mindazonáltal önmagában az a kötelezettség, hogy minden észlelt kockázatot, amely megzavarhatná az internetes szolgáltatás működését, be kell jelenteni a hatáskörrel rendelkező hatóságnak, indokoltá teheti egy effektív belső protokoll kialakítását.

Végül szükséges röviden szólni a jogsértőkkel szembeni fellépés eszközeinek kérdésköréről. E téren általános jelleggel elmondható, hogy az internetes szolgáltatókat felügyelő hatóságok rendelkeznek bírságolási jogkörrel. Ennek mértéke viszont már rendkívül változatosan alakul; kiugró példaként rögzíthetjük Ausztriát²⁷, ahol akár tízmillió, továbbá Franciaországot, ahol akár húszmillió euró összegben szabható ki pénzbírság a szolgáltató által elkövetett jogsértés esetén. Ezen kívül potenciális eszközként jelenik meg – például az ír tervezetben –, hogy a felügyeleti hatóság a bírósághoz fordulhat avégett, hogy az kötelezze a szolgáltatót a jogkövető működéshez szükséges cselekmények megtételére. E konstrukcióban érdekes és véleményünk szerint előnytelen ugyanakkor, hogy egyes konkrét kötelezéseket tartalmazó határozatokat a végrehajtó hatalom gyakorlója nem hozhat meg; a szabályozás célját tekintve logikusabb megoldás lenne, ha e döntések meghozatalára is kiterjedne a közigazgatási szerv hatásköre, majd az így született döntéseket jogorvoslat keretében lenne lehetőség a bíróságon megítáadni. Büntetőjogi relevanciájú ügyekben pedig – többek között Romániában és a

26 Szlovákia kapcsán külön kiemelésre került, hogy az egyes szolgáltatók által önmagukra nézve elfogadott magatartási kódexek dominálják e területet.

27 Ausztriában bizonyos típusú kötelezettségzegés esetén a szolgáltató képviselőjére jogosult természetes személyre nézve is kiszabható akár egymillió euró összegben pénzbírság.

lengyel tervezetben – létező megoldás, hogy az ügyész a felügyeleti hatóság megkeresésére vagy *ex officio* eljárva felhívást intéz szükséges esetben a szolgáltatóhoz intézkedés megtétele és a jogszerű állapot helyreállítása végett, valamint ennek elmaradása esetén jogosult bírósághoz fordulni.

4. Konklúziók

A tárgy specialitására tekintettel a technológia szabályozásának három elméleti modelljét, a jogalkotó nézőpontjából három cselekvési lehetőséget célszerű elkülöníteni:²⁸

- a) a jelenség államhatárokon átnyúló jellegéből fakadó nehézségek elkerülése végett jogmentes teret létrehozva engedni, hogy a terület önszabályozó mechanizmusok mentén működjön;
- b) *sui generis* szabályanyag megkonstruálásával elébe menni a szabályozatlanság jelentette veszélyeknek;
- c) a már meglévő szabályokat – kisebb módosítások, kiegészítések mellett – az új életviszonyokra szisztematikusan alkalmazni.

A jelen tanulmánykötet által bemutatott jogrendszerek révén levonható az a következtetés, hogy e három modell a gyakorlatban párhuzamosan érvényesül az online térben terjesztett gyűlölet elleni harcban.

Ezzel összefüggésben szignifikáns eltéréseket tapasztalhattunk az egyes releváns szabályrendszerek között: néhány állam valamennyi tárgyalt kérdésre cizellált szabályozással válaszolt, míg más országok gyakorlatilag egészen a már meglévő normatömegre hagytak a problémák kezelésében, megint máshol éppen tanúi lehetünk a szabályanyag megszületéséhez vezető folyamatnak. Ennek kapcsán fontos megjegyezni, hogy korántsem biztos az, hogy a *sui generis* jogalkotásban élen járó eseteket kell példaértékűnek tekintenünk, ugyanis mind a hazai²⁹, mind a külföldi³⁰ szakirodalomban fellelhető érv arra vonatkozóan, hogy a fejlődés iránti érdeket szem előtt tartva, valamint a jogalkalmazás gördülékenységét biztosítandó meg kell találni a kényes egyensúlyt az alul- és túlszabályozás között. E gondolatok mentén az alábbi állításokat kívánatos megfogalmazni:

28 Vö. Simon, 2007, 114–118. o.

29 Parti, 2016, 140–141. o.

30 Cowhey, 2006, 38. o.

Az online gyűlöletbeszéd kapcsán, a sértettel szemben vélt vagy valós csoporthoz tartozás motívuma okán elkövetett büntetendő cselekményeket vizsgálva azt láthatjuk, hogy – a nemzetközi emberi jogi sztenderdekre figyelemmel – minden állam büntetőjogi eszközökkel tiltja a nemzeti, faji, etnikai és vallási alapú diszkriminációt, ezek mellett pedig számos helyen megjelenik explicit módon a nemi identitás, a szexuális irányultság és a fogyatékoság is, mint védett csoportot képező tényező. Ez azonban nem jelenti, hogy a védelem csak e meghatározott csoportokat illelné meg, hiszen egyfelől a büntetőjogon kívül más jogágak is biztosítanak oltalmat a maguk eszközeivel, másfelől több államban a tényállások csupán exemplifikatív felsorolásokat tartalmaznak, ezáltal megnyitva a lehetőséget a rugalmas jogértelmezés felé. Az elkövetési magatartások tekintetében pedig a vonatkozó bűncselekményeket három kategóriába soroltuk:

- a) a klasszikus gyűlöletbeszéd-tényállások tilalmazzák a gyűlöleten alapuló uszító és bűncselekmény elkövetésére buzdító cselekményeket;
- b) a gyűlöleten alapuló szervezkedést szankcionáló deliktumok igyekeznek megakadályozni, hogy bárki meghatározott csoport elleni gyűlöleten alapuló egyesületet, szervezetet, mozgalmat hozzon létre, vagy ilyenben vegyen részt;
- c) bizonyos diktatórikus rendszerek eszméinek terjesztését, szimbólumainak közszemlére vételét kriminalizáló rendelkezések már-már szintén önálló, jól elkülöníthető halmazként jelennek meg egyes joganyagokban.

A cyberbullying vagy kibermegfélemlítés jelenségét elemezve arra a megállapításra jutottunk, hogy még azon néhány büntetőjogi rendszer esetében, ahol a jogalkotó önálló tényállást szentelt a problémakörnek, sem jelenthetjük ki megnyugtatóan, hogy minden tekintetben hatékony modell került felállításra. A fogalomkör meghatározatlan, tág mivolta okán a jogalkalmazók arra kényszerülnek, hogy a már létező tényállásokat applikálják a (részben) új, online térben megvalósított cselekményekre. E gyakorlati szempontból legjelentősebb, szinte univerzálisan megtalálható bűncselekményként a zaklatást azonosítottuk, ezen felül pedig változatosan alkalmazzák a fenyegető és becsület csorbítására alkalmas magatartásokat szankcionáló normákat a bíróságok.

A platformszolgáltatókra vonatkozó szabályok összehasonlításának eredményeként konkludálhatjuk, hogy prevenció szempontból talán a legfontosabb, mégis jogi szempontból általánosságban az egyik legkevésbé kidolgozott területről beszélhetünk. Aktív tartalomszűrési kötelezettség egyik vizsgált állam tekintetében sem került feltárásra, ugyanakkor a szolgáltatók sértő tartalmak eltávolításával összefüggő kötelezettségének megszegéséért való felelősség megalapozására alkalmas büntetőjogi rendelkezések több jogrendszerben is megtalálhatók. E kérdés vonatkozásában azonban leginkább kiemelkedő szerepe a közigazgatási jognak van, gondolva itt a felügyeleti hatóságok

jogköreire, amelyek közül legtágabb körben a bírság kiszabásához fűződő jog hangsúlyozható, illetve egyes jogrendszerek rendelkezései között megtalálható az ágazat irányelvekkel, hivatalos útmutatásokkal történő szabályozásának, valamint a kötelezettségek kikényszerítése végett a bírósághoz fordulásnak a joga is. Mindemellett nem elhanyagolható aspektust képeznek a szolgáltatók által magukra nézve elfogadott magatartási és etikai kódexek, vagyis az önszabályozás szerepe, különösen a kérdéskört nem optimálisan kezelő államokban.

Végkövetkeztetésként konstatálható, hogy az Európai Unió jogharmonizációja hiányában Európa államai – valamint az Amerikai Egyesült Államok – nagyrészt különböző megközelítésekkel viszonyulnak a technológia fejlődésének jelen tanulmánykötet által górcső alá vett árnyoldalához. Az új kihívások sok esetben új vagy legalábbis megújuló válaszreakciókat eredményeztek, jóllehet még egyik jogrendszerben megtestesülő komplex megoldásra sem mondhatjuk teljes bizonyossággal, hogy a gyakorlat próbáját minden aggály nélkül kiállja. Egy azonban biztos: a jog követő jellegű természetéből fakadóan minden társadalmi jelenség esetén időre van szükség, amíg elegendő tapasztalat áll rendelkezésére a jogalkotónak, hogy megalkossa az ideális keretrendszert. Jelenkorunk globalizált világában ugyanakkor pozitív vélekedésre adhat okot, hogy a nemzetek már nemcsak saját hibáikból, hanem egymástól is termékeny módon tanulhatnak, hogy felkészültek lehessenek a valóság ember által alkotott új rétegének, a kibertérnek a veszélyeire.

Irodalomjegyzék

- AMBRUS, I. (2021) *Digitalizáció és büntetőjog*. Budapest: Wolters Kluwer
- BARZÓ, T., CZÉKMANN, Zs., CSÁK, Cs. (szerk.) (2021) „Gondolatok köztere” – A közösségi média személyiségvédelemmel összefüggő kihívásai és szabályozása az egyes államokban. Miskolc: Miskolci Egyetemi Kiadó
- BERTHELET, P. (2018) ‘Aperçus de la lutte contre la cybercriminalité dans l’Union européenne’, *Revue de science criminelle et de droit pénal comparé*, 9(1), 59–74. o.
- COWHEY, D. (2006) ‘Racist Hate Speech Law in Ireland: the Need for Reform’, *Cork Online Law Review*, Edition V, 34–45. o.
- FRIVALDSZKY, J. (2014) *A jog- és politikai filozófia erkölcsi alapjai*. Budapest: Pázmány Press
- KISS, T. (2020) ‘Kiberdeviancia’ in KISS, T. (szerk.) *Kibervédelem a bűnügyi tudományokban*. Budapest: Dialóg Campus
- KISS, T., PARTI K., PRAZSÁK, G. (2019): *Cyberdeviancia*. Budapest: Dialóg Campus
- KLEIN, T. (2018) ‘Cybercrime’ in KLEIN, T., TÓTH, A. (szerk.) *Technológiai jog – Robotjog – Cyberjog*. Budapest: Wolters Kluwer
- LOBE, B., VELICU, A., STAKSRUD, E., CHAUDRON, S., DI GIOIA, R. (2021) *How children (10-18) experienced online risks during the Covid-19 lockdown*. JRC Technical Report. Luxembourg: Publications Office of the European Union. DOI: 10.2760/562534
- MASUDA, Y. (1988) *Az információs társadalom*. Budapest: OMIKK
- MEZEI, K. (2020) *A kiberbűnözés aktuális kihívásai a büntetőjogban*. Budapest: TKJTI – L’Harmattan
- MONORI, Zs. É. (2016) ‘Zaklatás-e a cyberbullying? Az internetes zaklató magatartások büntetőjogi szankcionálásának dilemmái’, *In Medias Res*, 5(2), 246–261. o.
- NAGY, D. (2004) ‘Az internet és a jog’, *Információs Társadalom*, 4(1), 58–68. o.
- NAGY, Z. (2020) ‘A kiberbűncselekmények fogalma és csoportosítása’ in KISS, T. (szerk.) *Kibervédelem a bűnügyi tudományokban*. Budapest: Dialóg Campus
- NOCENTINI, A., CALMAESTRA, J., SCHULTZE-KRUMBHOLZ, A., SCHEITHAUER, H., ORTEGA, R., MENESINI, E. (2010) ‘Cyberbullying: Labels, Behaviours and Definition in Three European Countries’, *Australian Journal of Guidance & Counselling*, 20(2), 129–142. o.
- PARTI, K. (2016) ‘A megfélemlítés (bullying) szabályozása Magyarországon és külföldön’, *In Medias Res*, 5(1), 114–146. o.
- PONGÓ T. (2018) ‘Minek nevezzem? – avagy a cyberbullying magyar terminológiájának kérdései’, *Közjogi Szemle*, 11(2), 9–14. o.

- POZZA, V. D., DI PIETRO, A., MOREL, S., PSAILA, E. (2016) *Cyberbullying Among Young People*. Directorate General for Internal Policies. Policy Department C: Citizen's Rights and Constitutional Affairs Civil Liberties, Justice and Home Affairs. Study for the LIBE Committee.
- SCHENK, L. (2020) 'Was ist Cybermobbing?' in Böhmer, M., Steffgen, G. (szerk.) *Mobbing an Schulen. Maßnahmen zur Prävention, Intervention und Nachsorge*. Berlin: Springer.
- SIMON, É. (2007) 'Bevezetés az információs társadalom jogi szabályozásába', in Pintér, R. (szerk.) *Az információs társadalom*. Budapest: Gondolat–Új Mandátum
- TÁLAS, P., CSIKI VARGA, T., ETL, A., BERZSENYI, D. (szerk.) (2021) *A globalizált világ kihívásai*. Budapest: Ludovika
- ZŐDI, Zs. (2017) 'Az információs társadalom legújabb kihívásai a jog számára', *Gazdaság és Jog*, 1–8. o. [Online]. Elérhető: http://real.mtak.hu/92781/1/cikk_gazd_es_jog.pdf (Letöltve: 2022. május 30.)

Az MFI Tudományos Közleményei eddig megjelent kötetei:

1. Veress Emőd:

A szindikátusi szerződés. 2020.

2. Domaniczky Endre:

Határterületeken – Válogatott állam- és jogtudományi írások (2010–2020). 2021.

3. Szilágyi János Ede – Hrecska-Kovács Renáta (szerk.):

A sztrájkjog összehasonlító jogi elemzése egyes európai államokban. 2021.

4. Nagy Zoltán – Horváth Attila (szerk.):

A különleges jogrend és nemzeti szabályozási modelljei. 2021.

5. Béres Nóra:

A Biztonsági Tanács által a Nemzetközi Büntetőbíróság elé utalt helyzetek legfontosabb jogi problémái. 2021.

6. Fazakas Zoltán József:

Nemzet, nemzetiség, kisebbség.

A magyar és román nacionalizmus aszimmetriái 1784–1940 között. 2021.

7. Hrecska-Kovács Renáta:

Nemzetközi Köszolgálati pragmatika és az ENSZ foglalkoztatási joga. 2022.

8. Visontai-Szabó Katalin – Benyusz Márta (szerk.):

A gyermek érdekének biztosítása az örökbefogadás során. 2023.

9. Veress Emőd (szerk.):

A kötelmi jogok dinamikája. Engedményezés, faktoring, szerződésátruházás, jogátruházás és nováció egyes kelet-közép-európai jogrendszerekben. 2023.